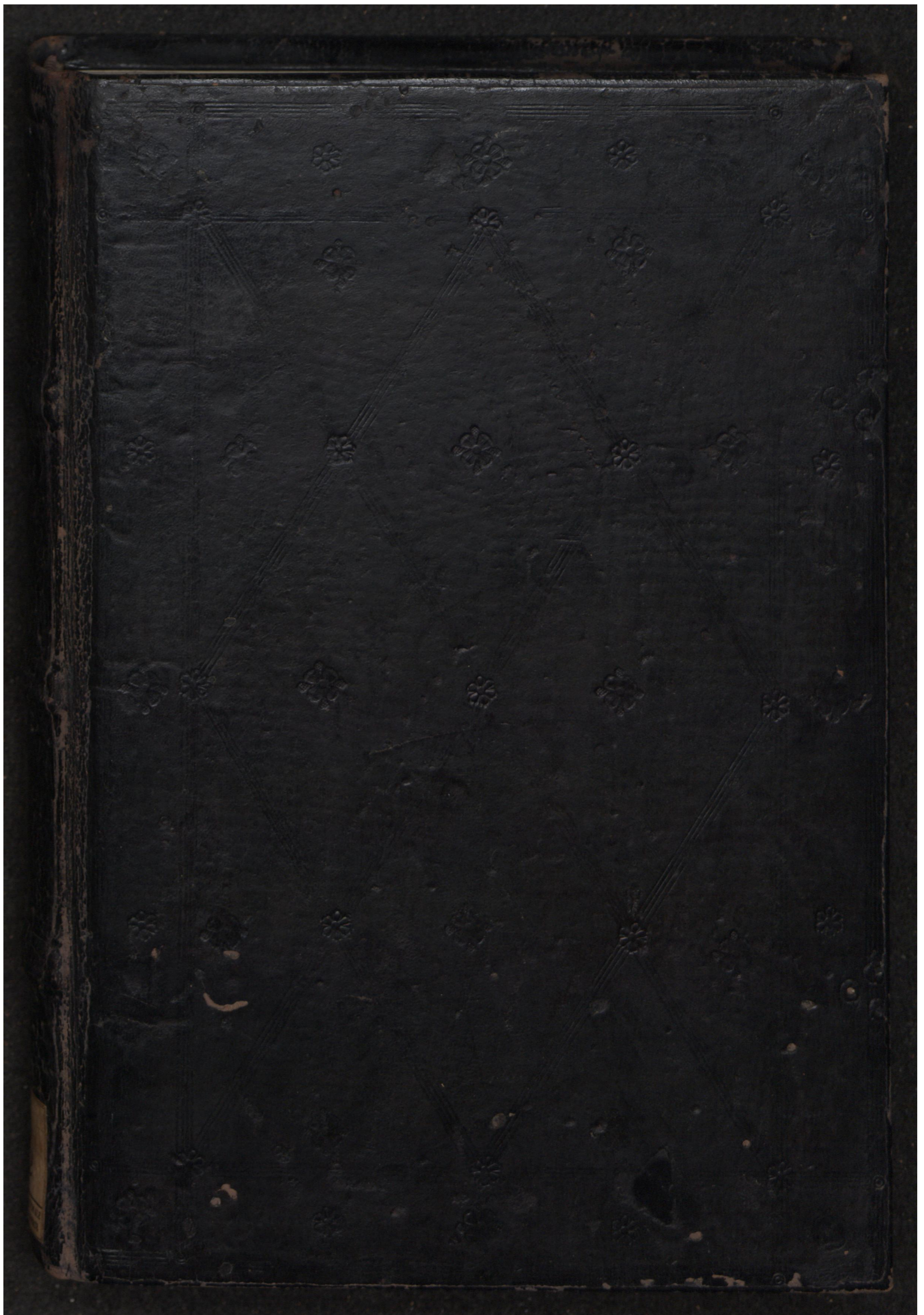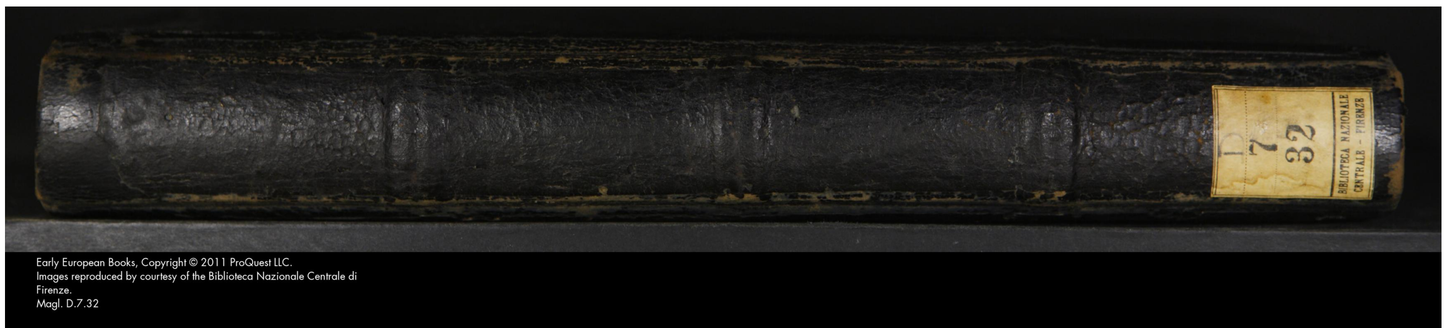
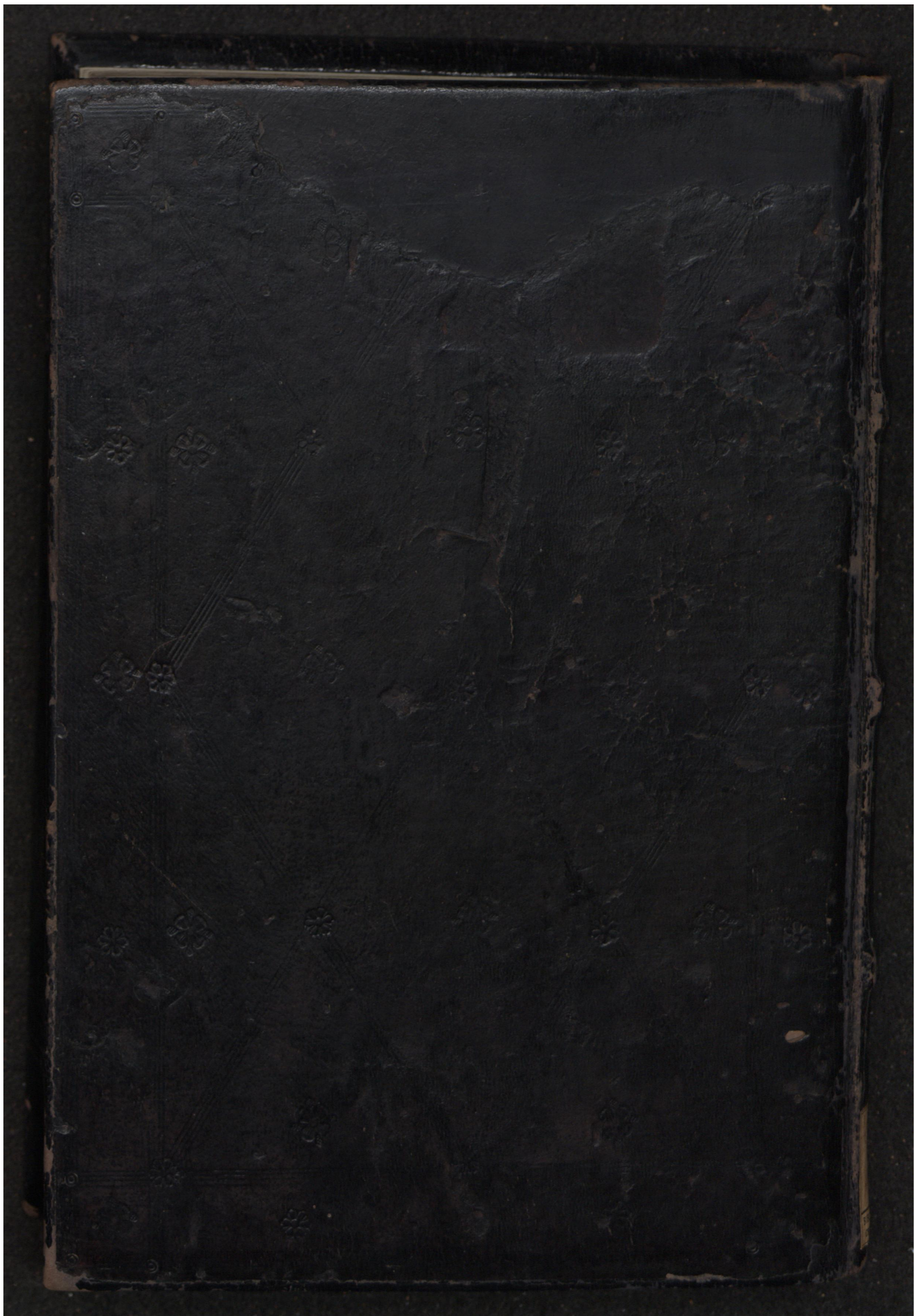
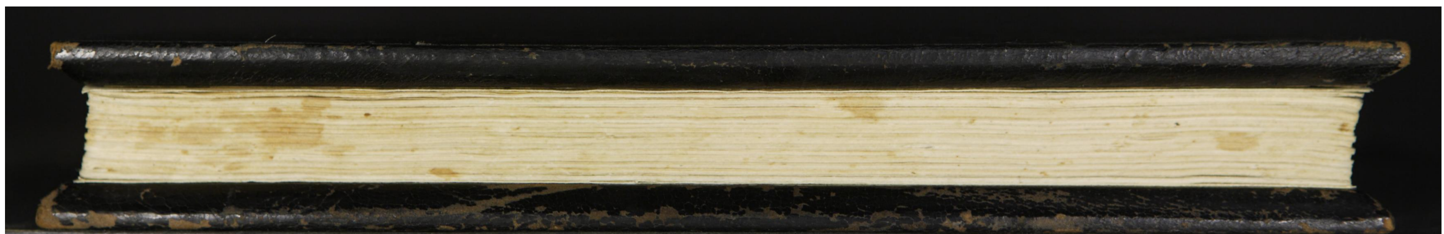

D
7
32
BIBLIOTECA NAZIONALE
CENTRALE - FIRENZE

Vallombrosa

89

Postilla super actus apostolorum fratris Nicolai de lyra ordinis minorum incipit.

Repleti sunt omnes spiritu sancto. et ceperunt loqui ꝛc̄. act. ij. Sicut lex euangelica per christum deum ꝛ hominem fuit data vt patet in euangelio. ita per apostolos aliosqꝫ christi discipulos per orbem fuit publicata. ut patet in hoc libro apostolorum actibus intitulato. propter quod saluator dixit eis Matthei ultimo. Euntes in mundum vniuersum predicate euangelium omni creature. Hec autem publicatio facta est per spm̄ sanctum principaliter. et per apostolos ministerialiter. Matthei x°. Non enim uos estis qui loquimini sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. propter quod uerbum propositum ad litteram dicitur de ipsis Repleti sunt ꝛc̄ In quo duo notantur. scilicet apostolorum aliorumqꝫ christi discipulorum per spiritum sanctum confortatio cum dicitur Repleti sunt omnes spiritu sancto. secundum est per eosdem euangelij publicatio cum subditur Et ceperunt loqui. que duo sanctus Lucas prosequitur in hoc libro vt uidebitur prosequendo. Circa primum tria ponuntur. scilicet uirtus efficiens. ibi Spiritu sancto. secundo modus sufficiens. ibi Repleti sunt. tertio cetus suscipiens. ibi Omnes. Circa primum sciendum quod prophete spiritu sancto inspirati locuti sunt. secundum quod dicitur secunda Petri primo Non uoluntate humana allata est aliquando prophetia sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti homines dei. ꝛ legem euangelicam denunciauerunt per christum dandam. Esaie. ij. De sion exibit lex ꝛ uerbum domini de Hierusalem. Ibi enim legitur christus frequenter docuisse. Et Hiere. xxj. Ecce dies ueniunt ꝛ feriam domui israel ꝛ domui iuda fedus nouum non secundum pactum quod pepigi in Oreb ꝛc̄. ꝛ sicut prenunciatum fuit per prophetas per christum hominem spiritusancto repletum fuit lex euangelica data. Unde Luce tercio dicitur de ipso quod ingressus synagogam legit in libro Esaie quod i eo scribitur. lxj. Spiritus domini super me. propter quod vnxit me euangelizare pauperibus misit me. Et sequitur ibidem scilicet Luce quarto. Cepit autem dicere ad illos Quia hodie impleta est scriptura hec in auribus uestris ꝛc̄. Et similiter spiritus sanctus apostolos confortauit ꝛ perfecit ut essent apti ad predicandum euangelium. propter quod de ipso dicitur prima corinth. duodecimo Hec autem omnia operatur vnus atqꝫ idem spiritus diuidens sigulis prout uult. Et sic patet primum scilicet causa efficiens. Circa secundum considerandum quod perfectio sufficiens ad predicationem euangelij non solum respicit personam propriam sed etiam alias per quandam redundantiam que sunt instruende per sanam doctrinam. talis autem fuit apostolorum perfectio collata eis a spiritu sancto. Nam per sapientiam ꝛ eloquentiam facti sunt apti ad predicandum euangelium per vniuersum mundum. Et hoc notatur cum dicitur Repleti eccl. vndecimo Si replete fuerint nubes imbres effundent super terram. Nubes iste sunt apostoli de quibus dicitur Esaie. lx. Qui sunt hi qui ut nubes uolant. Nubes iste fuerunt scientia ꝛ eloquentia replete. propter quod effuderunt super vniuersam terram imbres euangelice doctrine. vnde ꝛ in quolibet ipsorum fuit impletum quod dicitur eccle. xxxix. Ipse tanquam imbres emittet eloquia sapientie sue. Et sic patet secundum. Circa tercium considerandum quod donum spiritus sancti confirmans ꝛ perficiens ad publicationem euangelij non solum fuit datum vni apostolo sed omnibus. nec solis apostolis sed etiam alijs discipulis simul existentibus secundum quod dicit Hieronymus in epistola ad Paulinum de omnibus sacre scripture libris. ꝛ primo capitulo huius libri dicitur Erat autem turba hominum simul fere. cxx. ꝛ hoc notatur cum dicitur Omnes. In quo exprimitur cetus suscipiens spiritus sancti donum secundum quod scribitur infra secūdo capitulo Et dum complerentur dies pentecostes erāt omnes discipuli pariter in eodem loco. ꝛ factus est repente de celo sonus tanquam aduenientis spiritus uehementis. ꝛ repleuit totam domum ubi erant sedentes. Et sic patet primum

principale. Circa secundum uero quod est
euāgelij publicatio quod ponitur ibi Et ce
perunt loqui. duo notantur ad hoc necessa
ria. scilicet exclusio timoris. ⁊ ostensio feruo
ris. Primum notatur cum dicitur Et cepe
runt. Per hoc insinuatur manifeste ꝙ ante
loq̄ non audebant. immo nec etiam appare
re secundum ꝙ dicitur Johānis. xx. Cum
sero esset die illa una sabba. ⁊ fores essent
⁊c̄. Sed recepto spiritussancti dono quod fo
ras mittit timorem secundum ꝙ dicitur se
cunda Johannis quarto Perfecta charitas
foras mittit timorem. Timor iste fuit exclu
sus ab apostolis ⁊ constantia eis data. Un
de quilibet eorum potuit dicere illud psal.
lxxvj. Nunc cepi. hec mutatio dextre ex/
celsi. quia quilibet cepit habere constantiaȝ
terrore malorum sublato. ⁊ hec mutatio fu
it dextre excelsi dantis apostolis constanti
am predicandi. Secundum uero scilicet ostē
sio feruoris notatur cuȝ dicitur loqui q̄ fer
uor in actu predicandi recepto spiritu san/
cto statim fuit ostensus coram iudeis vulga
ribus cum dicitur infra secundo capitulo ꝙ
Petrus feruenter locutus est de christo di
cens Uiri fratres licet ardenter uobis dic
re ⁊c̄. ⁊ subditur ibidem Qui ergo recepe
runt sermones eius baptizati sunt. ⁊ appo/
site sunt in die illa anime circiter tria mi/
lia. Secundo fuit ostensus coram iudeorum
principibus quibus Petrus ⁊ Johānes con
stanter responderunt infra quarto capitu/
lo Non possumus que uidimus ⁊ audimus
non loqui. Postea fuit ostensus etiam coraȝ
gentibus. Unde infra. xiij. capitulo Judeis
contradicentibus euangelice predicationi di
citur Tunc constanter Paulus ⁊ Barnabas
dixerunt Uobis oportebat primum loq̄ ver
bum dei. sed quoniam repellitis illud ⁊ in/
dignos uos iudicatis eterne uite. ecce con/
uertimur ad gentes. sic enim nobis prece/
pit dominus. cui est honor ⁊ gloria in secu
la seculoꝝ Amen.

Incipit prologus super actus apostoloꝝ.

Ucas antiocensis ⁊c̄. In isto
prologo ꝓceditur per hunc
modum. Primo ponit Hiero
nymus multiplicem auctoris
notificationem. Secundo in
scribendo euangelium ostendit ipsius fideli
tatem. ibi Hic spiritu sancto instigante ⁊c̄
quia fideliter scripsit euangelium. Tertio
dicit ꝙ congruum fuit ut scribendi actꝰ a/
postolicos haberet potestatem. Unde dicit
Cui non immerito ⁊c̄. Quarto dicit Hiero
nymus se uitare sermonis prolixitateȝ. ibi
Quod legentibus ⁊c̄. Quia uero Lucas fu
it medicus officio quinto officij ipsius ostē
dit utilitatem. ibi Quem ita diuina ⁊c̄.
Ista sufficiant de ꝓlogo isto. Supra enim fe
re totus exponit̄ in ꝓlogo sup̄ Lucam.

Cap̄. primuȝ

Rimum quidem] Hic in/
cipit liber actuum aposto
lorum. in quo sanctus Lu
cas primo se continuat ad
precedentia. Secundo pro
sequitur subsequentia. ibi
Et conuescens. Precedentia uero dicta san
cti Luce sunt in eius euangelio in quo inci
piens a christi precursore conceptioneȝ chri
sti. natiuitatem. conuersationem ⁊ predicati
onem. mortem ⁊ resurrectionem ⁊ ascensio
nem declarauit. Et hoc est quod dicit [Pri
mum quidem] id est primo scilicet in euan/
gelio [sermonem feci de omnibus] non di/
cit omnia. quia omnia facta christi non pos
sent per singula scribi. secundum ꝙ dicitur
Johannis ultimo Sunt autem ⁊ alia multa
que fecit Jesus que si scribantur per singu
la nec ipsum arbitror mundum capere eos
qui scribendi sunt libros. Sed dicit [de om
nibus] quia de pertinentibus ad christi cō
ceptionem natiuitatem uitam ⁊ mortem re
surrectioneȝ ⁊ ascensionem aliqua scripsit.
[O Theophile] Hic erat quidam episcopꝰ
Asie cui scripserat euangelium ut patȝ in e
ius prologo. ⁊ eidem scripsit hunc librum.
[que cepit Jesus facere ⁊ docere] ne similis
esset scribis ⁊ phariseis. de quibus dicitur
improperando Matthei. xxiij. Dicunt eniȝ
⁊ non faciunt. Bene enim docere ⁊ male ui
uere nihil aliud est q̈ȝ se sua uoce damnare
[vsqȝ in diem] ascensionis sue [qua precipi
ens apostolis per spiritum sanctum] ꝙ sci/
licet predicarent euangelium. Matthei ulti
mo. ut supra allegatum est [quos elegit] pre
ceteris ad officium apostolatus [assumptus
est] de terra ad celum in sua humanitate.
secundum diuinitatem enim que necessario

est ubiqꝫ non conuenit ei de loco ad lo/
cum transire. Assumptus est autem a tota
trinitate assumptionem illam faciente que
in omnibus effectibus principaliter opera/
⁊ etiam a seipso. Nam corpus gloriosum si
cut est in potestate anime quod obediuit ei
ad nutum ad motum localem assumptum ē
etiam a nube prestante ei obsequium. [qui
bus ⁊ prebuit seipsum uiuuz] post resurecti
onem [in multis argumentis] de sua resur
rectione facientibus fidem [per dies quadra
ginta apparens eis] quod non est sic intel
ligenduz ꝙ in illis quadraginta diebus fu
erat continue cum eis. sed quia in illo tem
poris spacio frequenter eis apparuit [loqn̄s
de regno dei] id est de beatitudine celesti.
Ad maiorem intellectum dictoruz duo hic
sunt uidenda. Primum est utrum resurre/
ctio christi debuit argumentis probari. Ad
quod dicendum ꝙ argumentuz vno modo
est ratio rei dubie faciens fidem id est cer/
titudinem. quod esse non potest nisi proce/
dat ex principijs per se notis sicut fit i sci/
entijs demōstratiuis ⁊ alijs. talibus argu/
mentis non debuit resurrectio christi pro/
bari que est articulus fidei. de talibus eniz
non habet certitudo euidentie in presenti
saltem de communi cursu. Alio modo acci/
pitur argumentum ꝓut est aliquod sensibi
le signum quod inducitur ad manifestatio/
nem alicuius ueritatis. quo nomine argu/
menti aliquando utitur philosophus in li/
bris suis. Et hoc modo accipiendo argumē
tum christus suam resurrectionem declara
uit argumentis inquantuz per euidentia si
gna se uere resurrexisse ostendit. quod fu/
it necessarium apostolis fieri. Primo ꝓpter
seipsos. eo ꝙ eorum corda non erant dispo
sita ad credendum de facili eius resurrecti
oni. Unde dixit eis Luce ultimo O stulti
⁊ tardi corde ad credendum in omnibus q̄
locuti sunt prophete. Secundo propter ali/
os ut per huiusmodi signa eis ostensa eo/
rum testimonium de christo efficacius red/
deretur. secundum illud prima Johānis pri
mo Quod audiuimus ⁊ uidimus nostris o
culis ⁊ manus nostre contrectauerunt de
uerbo uite testamentum ⁊ annunciamus uo
bis. Secundum est de qualitate ⁊ efficacia
huiusmodi argumentorum. Circa quod sci
enduz ꝙ uera resurrectio de qua fit sermo

hic est reditus eiusdem hominis in nume/
ro de morte corporali ad uitam gloriosam.
Et hoc fuit ostensuz in christo tam ex par
te corporis q̄ꝫ ex parte anime. Ex parte e
nim corporis primo fuit ostensum ꝙ christi
corpus post resurrectionem fuit uerum cor
pus ⁊ solidum non corpus fantasticum uel
rarum sicut est aer. vel per hoc ꝙ palpabi
le prebuit ipsum. Luce ultimo Palpate ⁊ ui
dete quoniam spiritus carnem ⁊ ossa non
habꝫ sicut uidetis me habere. Secundo fu
it ostensum ꝙ erat corpus humanum per
hoc ꝙ ostendit ueram humanam effigiem
oculis distinguibilem ab alijs effigiebus.
Tertio fuit ostensum ꝙ erat idem corpus
numero quod habuit prius ante mortem o
stendendo cicatrices uulnerum. Luce vlti/
mo Uidete manus meas ⁊ pedes meos. q͡a
egoipse sum. Et Jo. ulti. dixit Thome In
fer digitum tuum huc ⁊ uide manus meas
⁊ affer manum tuam ⁊ mitte in latus me/
um ⁊ noli esse incredulus sed fidelis. Simi
liter ex parte anime iterato corpori unite
ueritatez sue resurrectionis ostendit. ⁊ hoc
per opera triplicis uite. Primo quidem per
opus uite nutritiue in hoc ꝙ cum discipulis
manducauit. ut habetur Luce vltimo Obtu
lerunt ei partem piscis assi ⁊ fauum mellis
⁊ cum manducasset coram eis sumens reli/
quiaˢ dedit eis. Secundo per opera uite sen
sitiue in hoc ꝙ discipulis ad iterrogata re
spondebat ⁊ eos salutabat. in quo se osten
dit uidere ⁊ audire. Tertio per opera uite
intellectiue in hoc ꝙ cum eis loquebatur ⁊
scripturis disserebat. Luce vltimo Hec sūt
uerba que locutus sum ad uos ⁊c̄. ꝙ etiaz
resurrexit ad uitam gloriosam ostendit per
hoc ꝙ ad discipulos ianuis clausis intrauit
et hoc per dotem subtilitatis. Unde dicit
Gregorius homelia. xvij. Palpandam car
nem dominus prebuit quam ianuis clausis
introduxit vt esse post resurrectionez ostē
deret corpus suum eiudem nature ⁊ alteri/
us glorie. De efficacia istorum argumento
rum dicitur ab omnibus ꝙ licet unum per
se sumptum uel duo non sufficerent. tamen
omnia simul sumpta fuerunt efficacia in suo
genere ad manifestandam ueritatem resur
rectionis dominice. ⁊ cum ad hoc inducta
fuerint ab illo cuius perfecta sunt opera.
Sed ulterius potest queri vtrum in hac

3

manifestatione fecerint certitudinem euidẽtie uel adhesionis tantum. Ad quod dicunt aliqui ꝙ fecerint certitudinem adhesionis tantum qualis est in his que sunt fidei de quibus est resurrectio christi. Alij uero dicunt ꝙ fecerunt certitudinem euidentie. eo ꝙ talis manifestatio fuit per signa sensibilia euidentia. Sed saluo meliori iudicio mihi uidetur melius dicendum ꝙ christus potest dupliciter considerari. vno modo inquantum homo tantum. ⁊ sic argumenta predicta fecerunt certitudinez euidentie de resurrectione humane nature. quia sicut dictum est illa signa erant euidentia sensibus bene dispositis. ad quod reducitur etiam certitudo euidentie demonstrationis. Alio modo potest considerari inquantuz deus ⁊ homo siue deus humanatus. ⁊ sic argumenta predicta de resurrectõne dei hominis non fecerunt certitudinem euidentie sed adhesionis tantum que est fidei. quia diuinitas christi ⁊ ante resurrectionem ⁊ post non fuit aliter cognita ab apostolis. Et hoc uidet̃ manifeste dicere beatus Gregorius homelia xvij. Thomas aliud uidit ⁊ aliud credidit. A mortali quippe homine uideri diuinitas non potuit. Hominem ergo uidit ⁊ deum confessus est dicens Dominus meus ⁊ deus meus. Uidendo ergo credidit. quia considerando uerum hominem hunc deuz quẽ uidere non poterat exclamauit. Licet ergo per argumenta predicta euidens fuerit apostolis illum qui dicebatur Jesus nazarenus uere resurrexisse. non tamen fuit euidens sed solum creditum deum a mortuis resurrexisse. sicut ⁊ creditum fuit tantum ⁊ non scitum illum hominem esse deum. obiectuz autem fidei est ipse deus non uisus. ⁊ ideo articulus fidei est aliquod non uisum circa deum. propter quod articulus fidei est deuz resurrexisse a mortuis ⁊ non hominez tantum. ꝓpter quod dictum est s̈ ꝙ illa argumenta non fuer̃t efficacia ad manifestandũ euidenter resurrectionez christi prout ẽ articulus. Et per predicta patet solutio ad rationes utriusqꝫ opinionis aliter sentientis. [Et conuescens] Postquaz Lucas continuauit se ad dicta in euangelio Hic consequẽter prosequitur dicenda in hoc libro qui sicut dictum est de legis euangelice promulgatione. Circa quod considerandum ꝙ sicut corpus mobile subiectum est in tota naturali philosophia sub ratione absoluta. in partialibus uero libris sub rationibus determinatis. vt in libro de celo ⁊ mundo corpus mobile ad situm. Jn libro uero de generatioe corpus mobile ad formam. ita deus sub ratione absoluta subiectum est in tota sacra scriptura. ideo dicitur theologia q̃si sermo de deo. sub rationibus uero determinatis est subiectum in libris partialibus ut ostensum fuit in principio genesis ⁊ in alijs sequentibus libris. Jn toto uero nouo testamento subiectum est ut redemptor in communi. sed in libris partialibus sub rationibus magis determinatis. Unde in euangelio deus redemptor est subiectum ut legis euangelice lator. Jn hoc autem libro ut eiusdem legis per orbem publicator. Primũ tamen fecit per seipsum. secundum per apostolos ad hoc missos. propt̃ quod liber iste ab actibus apostolicis nominatur. Ad hoc autem ꝙ apostoli alijqꝫ discipuli essent ad hanc publicationem idonei preexigebatur ĩ eis solidatio ⁊ perfectio per donum spiritꝰ sancti quo essent diuina noticia prediti constantes ⁊ eloquentes ⁊ charitate feruidi. Propter quod liber iste in duas partes diuiditur. quia primo describitur apostoloruz debita dispositio. secundo per eosdem euangelij publicatio secundo capitulo. ibi Stans autem Petrus. Debita uero dispositio apostolorum facta est per spiritussancti donum ut dictum est. Et ideo primo describitur ꝓmissio huius doni. secundo expectatio ꝓmissi. ibi Et reuersi sunt. Tercio collatio expectati in principio secundi capituli. Prima adhuc in duas. quia primo ponitur hec promissio. secundo circa hoc mouetur questio. ibi Jgitur qui conuenerant. Circa primuz sciendum ꝙ lꝫ sanctus Lucas in fine euangelij sui locutus fuerit de hac promissione hoc tamen fuit breuiter ⁊ succincte. Hic autem tangit eam magis diffuse. propter quod ab ea incipit prosecutionem dicendorum in hoc libro. Dicit ergo [Et conuescens] scilicet Jesus cum apostolis suis quibus recumbentibus apparuit in die ascensionis ut refert Marcus in fine sui euangelij dicens Nouissime autez recumbentibus illis vndecim apparuit illis Jesus etc̃. [Et precepit eis ab Hierosolymis ne discederet̃] donec per spi

ritumsanctum redderentur apti ad publica
tionem euangelij. ideo subitur [sed expecta/
rent promissionez patris quam audistis in
quit per os meum. Johannis. xiiij. Paracly
tus autem spiritussanctus quem pater ī no
mine meo mittet ille uos docebit omnia ⁊c̄
[Quia Johannes quidem baptizauit aqua
solum] Nam eius baptismus gratiam non
conferebat [vos autem baptizabimini spiri
tusancto] Ex hoc loco dixerunt aliqui ꝙ
apostoli non fuerunt baptizati baptismo
christi qui est in aqua secundum ꝙ habe/
tur Johannis quarto. Sed hoc non est con
sonum dictis sanctorum nec etiam rationi.
Dicit enim saluator Johannis tercio Nisi
quis renatus fuerit ex aqua ⁊ spiritusan/
cto non potest intrare in regnum dei. Et
ideo post illam domini sententiaz nullus fa
ctus est membrum christi nisi per susceptio
nem sui baptismi uel alicuius supplentis e/
ius uicem. sicut est baptismus sanguinis et
flaminis. Preterea Paulus apostolus uoca
tus ad fidem de mandato domini fuit ba/
ptizatus ut habetur actuuz nono. ⁊ idem
tenendum est de alijs apostolis quāuis nō
sit scriptum. quia non omnia christi facta
sunt scripta ut dictum est supra. Item quia
Johannis quarto dicitur ꝙ discipuli christi
baptizabant ⁊ nō est uerisimile quin essent
baptizati eodem baptismo. Unde dicit Au/
gustinus ad Seleuciam ꝙ credibile est disci
pulos christi esse baptizatos eius baptismo
ut haberet baptizatos seruos per quos ce
teros baptizaret. nec defuit humilitatis mi
nister qui etiam pedes eoruz lauit. vnde su
per illud Johannis. xiij. Qui lotus est non
indiget nisi ut pedes lauet. dicunt doctores
aliqui ꝙ illa lotio intelligitur de sacramen
to baptismi. igitur quod dicitur hic [Uos
autem baptizabimini spiritusancto] intelli/
gendum est de receptione spiritussancti in
signo uisibili de qua habetur in capitulo se
quenti qui dicitur baptismus metaphorice.
eo ꝙ gratia spiritussancti unctio dicitur. ꝑ
ma Johannis secūdo capitulo. vnctio autem
de liquidis est ut aqua. vnde dicit glo. Ra
bani ꝙ in quibusdam libris sic habet' Uos
autem ungemini spiritusancto [Igitur] Hic
circa dicta mouetur questio. Multi enim de
discipulis christi de regno eius adhuc car/
naliter sentiebant utpote nondum recepta
spiritussancti gratia estimantes ipsum tem
poraliter regnaturuz. propter quod filij Ze
bedei petierunt ꝙ unus ad dexteram eius
sederet. alius ad sinistram. Matthei decimo
Et regnum Israel temporale quod ablatuz
erat a iudeis per romanos statim restitu/
endum. ideo quesierunt [Domine si in tem
pore hoc] ⁊c̄. et quoniam hec questio erat
stulta repulit eam dicens [Non est uestruz
nosse tempora ⁊ momenta que posuit etc̄.]
quasi dicat Non pertinet ad uos hoc scire
nec querere. sicut ⁊ petitionem filiorum Ze
bedei repulit ut stultā dicens Nescitis ꝗd
petatis. sed illud quod sequitur ad uos p/
tinet cum subditur [sed accipietis uirtutem
spiritussancti superuenientis in uos] ad con
stanter ⁊ efficaciter euangelium predicandū
per orbem uniuersum. ideo subditur [⁊ eri/
tis mihi testes ⁊c̄. Cumqꝫ hoc dixisset ui/
dentibus illis eleuatus est] per modum su/
perius dictum in principio huius capituli.
[Cūqꝫ intuerentur in celum euntem illum]
admirantes de ascensione tam gloriosa [ec/
ce duo uiri] id est angeli in specie uirorum
[in uestibus albis] ad designandum solenni/
tatem huius ascensionis secundum ꝙ dicit
Gregorius [Uiri galilei] natione. Est enim
Galilea quedam pars Judee de qua erant
apostoli saltem pro maiori parte [quid sta/
tis aspicientes in celum] quasi dicerent Nō
expectate ꝙ Jesus amplius corporaliter ha
bitet uobiscum sicut antea fecit. tamen uide
bitis eum in fine mundi uenientem ad iudi
cium. ideo sequitur [Sic ueniet quemadmo
dum uidistis eum euntem in celum] id ē si/
cut ascendit in forma humanitatis gloriosa
sic ueniet ad iudicanduz. [Tunc reuersi sūt]
Postquaz descripta est sancti spiritus pro
missio Hic consequenter ponitur promissi
conueniens expectatio. que cōuenientia ex
duobus ostenditur. Primum est perseuerās
oratio. secundum est apostolici numeri rein
tegratio. que ponitur ibi In diebus illis.
Circa primum dicitur [Tunc reuersi sunt
in Hierusalem] sicut fuerat eis dictum Lu
ce ult'. Uos autem sedete in ciuitate quoad
usqꝫ induamini uirtute ex alto. [a monte
qui uocat' Oliueti] unde christus ascendit
in celum ⁊ ubi antichristus fulminabitur si
cut dictū est supra. ij. thessa. secundo capitu
lo. [sabbati habens iter] id distans a Hie/

rusalez per mille passus qui faciunt dimidi
am laucam. ⁊ dicitur hic iter sabbati. quia
licebat iudeis in sabbato a sua ciuitate uel
loco tantum elongari. talis eniz ambulatio
magis erat ad recreationem q̄z ad laborez
propter quod non erat contra sabbati qui
etem. Et cum introijssent cenaculum ascen
derunt] Est autem cenaculum solarium. ⁊
sic prius ascenderunt ⁊ postea introierunt
cenaculum. Et est figuratiua locutio. sicut
cum dicitur Moriamur ⁊ ī media arma ru
amus. Ascenderunt autem discipuli duplici
de causa. Una ut essent secretius timentes
adhuc calumniam iudeorum quādiu non es
sent per spiritumsanctum roborati. Alia ut
ibi uacarent liberius orationi sicut postea
subditur. [Hi omnes ⁊c.] Consequenter po
nuntur apostolorum nomina. ⁊ patet usque
ibi [Jacobus Alphei] scilicet filius. ⁊ dicitur
hoc ad differentiam scilicet precedentis Ja
cobi qui fuit filius Zebedei [⁊ Simon zelo
tes] quod dicitur ad differentiam Simonis
Petri [et Judas Jacobi] scilicet frater. fuit
enim filius Zebedei. Et dicitur Judas Jaco
bi ad differentiam Jude proditoris [Hi om
nes erant perseuerantes unanimiter in ora
tione] Perseuerantia enim est unitas cordi
um in bono que facit orationem exaudibi/
lem [cum mulieribus] deuotis que secute fu
erunt Jesum a Galilea ut habetur Math.
xxvij. [et maria matre Jesu] quam associa
bant mulieres ille ex deuotiōe. ⁊ inter istas
mulieres ⁊ maria ponitur ad differentiam
⁊ ad distinctionem. quia ista sola erat ma/
ter ⁊ uirgo [⁊ fratribus eius]. i. alios de
congregatione Jesu quorum plures erant
ibi. Et dicuntur eius fratres secunduz mo
dum dicendi hebraicum quo illi de eadem
cognatione fratres dicūtur. Unde geñ. xiij.
Abraham Loth nepotem suum fratrem no
minauit dicens Ne queso sit iurgiuz inter
me ⁊ te ⁊ inter pastores meos ⁊ pastores
tuos. fratres enim sumus. [In diebus illis]
Hic consequenter ponitur secundum dispo
sitiuum ad spiritus sancti donum scilicet a/
postolici numeri reintegratio. Et diuidit
in duas partes. quia primo ad hoc induci/
tur ratio. secundo subdit executio. ibi Et
statuerunt. Prima in duas. quia primo in/
ducit Petrus scripturam ad propositum. se
cundo concludit intentum. ibi Oportet er/

go. Prima adhuc in duas. quia primo Pe/
trus scripturam allegat in generali inter/
posito Jude casu. secundo ī speciali. ibi Scri
ptum est enim. Circa primuz dicitur [In di
ebus illis] id est in tempore medio inter as
scensionem domini ⁊ pentecostes [exurgēs
Petrus] tanquaz principalis [dixit] quod
postea subditur. sed numerus existentium
ibidem interponitur cum dicitur [Erat au
tem turba hominum simul fere centum ui/
ginti] non dicitur fere eo q̃ spiritussanctus
qui in Luca loquebatur dubitarz de nume
ri certitudine. sed in hoc seruabatur modus
numerantium qui cum modicum deficit in
magno numero exprimunt magnuz nume
rum cuz hac dictione fere. per hoc designā
do q̃ illud quod deficit modicum est quasi
nihil reputandum ut habetur in libris phy
sicorum. ⁊ subditur uerbum Petri cum dici
tur [Uiri fratres oportet impleri scripturaz
quam predixit spiritussanctus] cuius uer/
bum non potest esse falsuz [per os Dauid]
sicut uidebitur in parte sequenti. Sed īter
ponitur casus Jude proditoris. ideo subdit
[de iuda qui fuit dux eorum qui comprehen
derunt Jesum] ut patet Johannis. xviij. [q
connumeratus erat in nobis] id est unus de
duodecim apostolis. Matthei decimo. [⁊ sor
titus est sortem ⁊c.] id est dignitatem apo/
stolicam quam non habuit a casu uel p sor
tem sed per christi electionem. sicut dicitur
Johannis sexto Nonne duodecium uos ele
gi ⁊ unus ex uobis diabolus est. Sors enī
aliquando accipitur pro parte, ⁊ sic accipi/
tur hic. quoniam in parte apostolorum uo
catus est. [⁊ hic quidem possedit agrum de
mercede iniquitatis] id est possideri fecit ab
alijs. quia triginta denarios quibus inique
christum uendiderat in templo proiecit ex
quibus principes sacerdotum emerunt agrū
pro sepultura peregrinorum ut habet Ma
thei. xxvij. Aliqui autem dicunt q̃ Judas
fuit ibi sepultus. ⁊ sic possedit agrum illum
Sed hoc non est uerisimile. quia principes
sacerdotuz erant intenti circa mortem chri
sti procurandam. propter quod non ita ci/
to emerunt agrum illum. nec etiam ager il
le emptus statim fuit pro sepultura dispos
itus. ⁊ sic uidetur fuisse tractus temporis in
termedius ex uerbis Matthei. xxvij. Et
proiectis argenteis ⁊c. uidetur eadem die se

suspendisse. Propter quod expositio prima
melior uidetur. ⌊⁊ suspensus crepuit medi/
dius⌋ ut pena responderet culpe. Justum e/
nim erat ut uiscera que tantam perditionē
conceperant enormiter caderent ⌊Et notuȝ
factum est ⁊c.⌋ scilicet enorme factum Jude.
⌊ita ut appellaretur ager⌋ emptus de pre/
cio sanguinis christi ⌊lingua eorum⌋ .i. prin
cipum sacerdotum qui emerunt agrum il/
lum Mathei. xxvij. ⌊alchedemach⌋ Scien/
dum uero ꝙ ille due dictiones agrum san/
guinis i latino signantes non ꝓprie hebrai
ce sunt sed magis syriace. tamē lingua he
braica ⁊ syriaca sunt ualde ꝓpinque ut di
cit Hieronymus in ꝓlogo galeato. homies
autem notabiliter litterati magis utebantꝛ
lingua syra q̄ȝ hebrea. vnde ⁊ libri eoruȝ q
sunt extra bibliam ꝓ magna parte scripti
sunt in ideomate illo litteris tamen hebra/
icis. quod de facili potest fieri. quia littere
hic ⁊ ibi sunt eiusdem numeri ⁊ soni diffe
rentes tantuȝ caracteribus ut dicit Hiero
nymus in ꝓlogo galeato. ⌊Scriptum ē⌋ Al/
legata scriptura Dauid in generali ⁊ int/
posito casu Jude Hic consequenter ponitur
dicta scriptura in speciali dum dicitur ⌊Scri
ptum est eniȝ in libro psalmoꝝ⌋ qui dicitur
vnus liber non ab unitate auctoris qꝛ mul
ti psalmos fecerunt ut dictum fuit in prin/
cipio illius libri. sed ab vnitate collectionis.
quia psalmi a diuersis auctoribus composi
ti fuerunt collecti per Esdram ut commu/
niter tenetur ⁊ in uno uolumie repositi. ut
ibidem fuit plenius declaratum. ⌊Fiat com
moratio eorum deserta ⁊ non sit qui inha/
bitet in ea⌋ hoc scribitur psalmo. lxviij. ⌊⁊
episcopatum eius accipiat alter⌋ hoc scribi/
tur psalmo centesimooctauo. vterq̄ȝ tamen
psalmus intitulatꝛ a Dauid tanq̄ȝ ab aucto
re. Coniunxit autem beatus Petrus istas
duas auctoritates simul. qꝛ loquuntur de pe
na pro morte christi inflicta. Prima eniȝ lo
quitur de pena sacerdotum mortem christi
procurantium. sicut dictum fuit plenius sup
psalmum illum. Jn penā enim mortis christi
templum ⁊ ciuitas Hierusalem combusta fu
erunt per romanos ⁊ sacerdotes partim in
terfecti ⁊ partim captiuati. Et hoc ē quod
Dauid predixit ⌊Fiat commoratio⌋ .i. habi
tatio ⌊eorum deserta ⁊c.⌋ Secunda uero loq
tur de pena Jude ꝓditoris q christum uen/
didit principibus sacerdotū sicut ibideȝ fuit
dictum. Jsto. n. iuda ꝑ suspensionem mortuo
Mathias successit ei ad apostolatū ut pate
bit infra. apostolatus uero episcopatus dr̄.
vn̄ ⁊ ipi sunt successores apostoloꝝ secūduȝ
ꝙ dr̄ in decretis. xxj. di. c. in nouo testamē
to. ⁊ hoc ē quod dr̄ ⌊episcopatū eius⌋ .s. iude
⌊accipiat alter. Oportet ergo⌋ Allegata scri
ptura ad ꝓpositum Hic ꝯsequenter Petrus
concludit intentū dicens ⌊oportꝫ ergo⌋ ad re
integrandū numeꝝ apostolicū ⌊ex his uiris
q nobiscum sunt ⁊c.⌋ q per expientiam no
runt cōuersationē Jesu christi ⁊ eius opa ⌊i
cipiens a baptismate Johis⌋ Non. n. legitꝛ
Jesus docuisse publice ⁊ miracula fecisse ni
si postq̄ȝ baptizatus fuit a iohanne ⌊testem
resurrectionis eius ⁊c.⌋ ⁊ etiam alioꝝ ad fi
dem christi ptinentiuȝ. resurrectio tn̄ expri
mitur qꝛ conuersatio christi ⁊ miracula que
fuerūt in palam coram hominibꝰ non sic in
digebant testimonio sicut resurrectio que
manifestata tantū apostolꝭ ⁊ alijs discipulis
fuit. ⌊Et statuerūt⌋ Posita allegatōe Petri
hic ꝯsequenter ponitꝛ executio facti. nam alij
statim acquieuerūt eius dicto tanq̄ȝ rōnabi
li. ideo dr̄ ⌊Et statuerunt duos⌋ istos non
distinxerunt ab alijs ꝑ sortem sed ꝑ electi
onem tanq̄ȝ magis notabiles in scientia et
factoꝝ christi expientia ⌊ioseph qui uocaba
tur Barsabas⌋ iste est ille q infra uocatur
Barnabas ut aliqui dicunt ⌊qui cognomi/
natus est iustus⌋ ex euidentia sanctitatis q̄
rōnabiliter hic exprimitur. ne repulsus ab
apostolatu tanq̄ȝ indignus uideretꝛ. vn̄ cuȝ
Paulo postea ad apostolatum assumptꝰ est
infra. xiij. ca. ut similiter dicūt predicti. Sȝ
melius uidetꝛ dicenduȝ ꝙ fuerit alius ut ple
nius dicetꝛ infra. iiij. ca. ⌊⁊ orantes dixerūt
Tu dñe ⁊c.⌋ Iȝ enim istos elegissent ut no
tabiliores alijs ut dictum est. tn̄ ignorabant
quis eoꝝ esset dignior ad apostolatum. p/
pter quod sup hoc implorauerunt diuinum
iudicium ꝑ temptationem sortium secunduȝ
ꝙ dr̄ puerb. xvj. Sortes mittuntꝛ in sinū sȝ
a dño temptantꝛ ⌊⁊ dederūt sortes eis ⁊c.⌋ ⁊
pȝ ꝙ iste ioseph fuit cognatꝰ christi ut di/
cetꝛ infra 4°ca. ⁊ sibi ꝓposuit Mathiam. p
hoc ondens ꝙ ad officia ecclesiastica nō sūt
hōies ex ꝯsanguinitate ꝓmouendi. Ad ma
iorem huiꝰ auctoritatis itelligentiam que/
ritur hic Utrum uti sortibus sit licitum.

Ad quod dicendum ꝙ uti sortibus est ex
uario euentu seu dispositione alicuꝰ rei sen
sibilis preposite determinare aliquod dubi
um uel incertum. sicut ex uestucis proposi/
tis per hoc ꝙ aliquis accipit breuiorem uel
lōgiorem. seu in proiectione taxillorum ex
hoc ꝙ aliquis proijcit plura puncta uel pau
ciora uel ex consimilibus aliquod dubiuȝ in
ter homines determinatur. ⁊ si hoc fiat ad
alicuius rei diuisionem inter homines ut ꝑ
hoc determinetur quam partem quis acci/
piat uocatur sors diuisoria. Si autem hoc fi
at ad aliquid determinate agendum uoca/
tur sors consulatoria. Igitur si dispositio
uel euentus soritium expectetur a fortuna
tantum nullum uicium est si mittantur sor
tes ad determinandum inter homines quā
quis partem accipiat alicuius rei ⁊ hoc ex
communi consensu committitur fortune. cau
sa tamen motiua potest esse peccatum. ut si
propter cupiditatem propriam uel aliquod
uicium non possunt concorditer uel alio mo
do diuidere. Si autem dispositio sortiuȝ uel
euentus non expectetur solum a fortuna sȝ
ab alia causa. hoc est dupliciter. vno modo
a causa corporali ut a dispositione stellaruȝ
⁊ sic cum actus stellarum ad hoc se non ex
tendat. superstitiosum est ⁊ illicitum ⁊ non
caret occulto pacto demonum. Alio modo
quia expectatur euentus ⁊ dispositio sorti/
um a causa spirituali dirigente. Et hoc est
dupliciter. vno modo a demone ⁊ hoc est il
licitum. quia includit familiaritatem ⁊ pa/
ctum cum demonibus. Alio modo a deo ex
pectatur immediate uel mediantibus ange
lis sanctis. ⁊ hoc non est illicitum secunduȝ
se si fiat cum reuerentia debita. vnde dici/
tur prouerbioꝝ. xvj. Sortes mittuntur in
sinum sed a domino temperantur. Potest
tamen hoc pactum quadrupliciter incidere.
Primo si absque ulla necessitate ad sortes
recurratur. hoc enim uiderur ad dei tenta/
tionem pertinere. vnde dicit Ambrosius su
per Lucam Qui sorte eligitur humano iu
dicio non comprehenditur. Secundo siquis
etiam in necessitate absque reuerentia debi
ta sortibus utatur. Unde super actus apo/
stolorum dicit Beda Siqui aliqua necessita
te cōpulsi deum putant sortibus apostolorū
exemplo esse consulenduȝ videant hoc ipos
non nisi collecto fratrum cetu ⁊ precibꝰ ad

deūm fusis egisse. Tercio si diuina oracula
ad terrena negocia conuertantur. Unde di
cit Augustinꝰ ad inquisitiones ianuarij his
qui de paganis euangelicis sortes legunt.
Etsi optandum sit ꝙ hoc faciant potius ꝙ̄
demonia consulenda concurrāt tamen mihi
displicet ista consuetudo ad negocia scularia
et ad uite huius vanitatem diuina oracula
uelle conuertere. Quarto si in electionibus
ecclesiasticis que ex spiritussancti inspira/
tione fieri debent aliqui utantur sortibus.
Unde dicit Beda super actus apostolorum
Matthias ante pentecosten ordinandus sor
te queritur. quia nondum erat sancti spiri
tus plenitudo in ecclesia dei effusa. Septem
autem diaconi postea non sorte sed electio/
ne discipulorum ordinati sunt. propter hoc
prohibetur rationabilit̄ talis electio. extra
de sortilegijs capitulo ultimo. Non tamen
peccauerunt apostoli eligendo Matthiam
per sortes. quia nō erat prohibitum. ⁊ quia
fecerunt hoc familiari consilio spiritussan/
cti. quod non est trahendum ad consequen
tiam. maxime quia homines non sic usi fu/
issent premittendo orationem deuotam. Sic
enim licitum erat ante prohibitionem ut di
ctum est. Secus autem est in temporalibus
que ordinantur ad terrena disponenda. et
ideo in electione illorum possunt homines
uti sortibus sicut ⁊ in diuisione rerum tem
poralium ut predictum est. Si uero necessi/
tas aliqua alia ab electione dignitatis eccle
siastice immineat licitum est cum debita re
uerentia sortibus diuinum auxilium implo
rare. Unde dicit augustinus in epistola ad
Honoratum Si inter dei ministros sit dis
ceptatio qui eorum tempore persecutionis
maueant. ne fuga omnium qui eorum fu/
giant ne morte omniuȝ deseratur ecclesia:
si hec disceptatio aliter non poterit termi/
nari. quantum mihi uidetur qui maneant ⁊
qui fugiant sorte eligendi sunt. ⁊ hoc modo
usi sunt sortibus uiri sancti qui in ueteri ⁊
nouo testamento usi fuisse sortibus legunt̄
sicut Josue iudicio sortium puniuit Achor.
Josue. vij. et saul in oratione deprehendit
Jonathan filium suum mel comedisse. primo
regum 4º. ⁊ Zacharias sorte exijt ut in/
censum poneret. Luce primo. Et sic patȝ re
sponsio ad questionem.

Capituluꝫ .ij.

T cum complerentur] Premis/
sa promissione ⁊ expectatione
debita spiritussancti Hic conse
quenter ponitur adimpletio promissi. Et di
uiditur in duas partes. quia primo descri/
bitur hec adimpletio. secundo adimpletio/
nis admiratio. ibi Erant autem. Circa pri
mum notatur impletionis tempus cum dici
tur [Et cum complerentur dies penteco/
stes] id est quinquaginta dies. a pentha
quod est quinqꝫ ⁊ coste quod est decem.
Quinquagesima namqꝫ dies a paschate ce
lebris erat apud iudeos in memoriam be/
neficij date legis que fuit data in monte sy
nai Exo. xx. Quinquagesima die a prin/
cipio egressionis de egypto. Et couenient
illa die infusum fuit apostolis spiritussancti
donum per quod lex euangelica impressa fu
it ⁊ firmiter radicata in cordibus eorum.
[Et erant omnes pariter in eodeꝫ loco] pa
riter corpore ⁊ animo [⁊ factus est repen/
te sonus de celo tanquaꝫ spiritus uehemen
tis] id est uenti uel tonitrui. non tamē apo
stoli uel alij cum eis existentes fuerunt ter
riti deo hoc faciente in signum ꝙ dabatur
eis spiritussanctus qui est consolator cordi/
um [⁊ repleuit totam domum] insolita cla/
ritate [ubi erant sedentes] id est manentes
eo modo quo dicitur deutro. secundo Et se
distis in cadesbarne multo tempore. id est
mansistis. Apostoli enim tunc erant in ora
tione ut probabiliter creditur ex precedē
tibus ubi dicitur ꝙ erant perseuerantes in
oratione que non fit communiter sedendo
sed magis flectendo genua uel stando [Et
apparuerunt illis] uisibiliter oculis corpora
libus [dispartite lingue tanquaꝫ ignis] ad
signandum signo uisibili exterius inuisibi
lem gratiam sancti spiritus receptam inte/
rius per quam essent feruidi in amore dei
⁊ loquentes in omnibus linguis ad publica
tionem euangelij. ideo subditur [Et cepe/
runt loqui uarijs liguis] secundum ꝙ dicit
hic glosa Apostoli non solum loquebant
⁊ intelligebant omnia ideomata. sed ipsis
loquentibus in uno ideomate quodcunqꝫ es
set illud. omnes audientes quantumcūqꝫ es/
sent diuersorum ideomatum intelligebant
quilibꝫ ideoma propriuꝫ uirtute diuina hoc
faciente. Sicut enim per rebellionem ad de
um diuise sunt lingue. genesis. xj°. ita per
infusionem spiritussancti sunt unite. [Erāt
autem] Hic consequenter ponitur sequens
huius dicti admiratio. quia non fuerat ui/
sum simile uel auditum. ideo dicitur [Erāt
autem in Hierusalem habitantes iudei ui/
ri religiosi] id est in cultu diuino deuoti [ex
omni natione que sub celo est] qui conuene
rant in Hierusalem ratione festi. Judei enī
captiuati per Salmanazar regem assyrio/
rum non redierunt in iudeam sicut dictum
fuit Ozee primo. Similiter captiuati per re
gem caldeoruꝫ non redierunt omnes q̈ꝫuis
haberent licentiam redeundi. sed remanse/
runt multi amore filiorum quos ibi genue
rant ⁊ ꝓpter possessiones quas ibi acquisi
erant detenti sicut dictuꝫ fuit Esdre primo
Similiter multi captiuati per Antiochuꝫ re
gem grecorum ⁊ diuersis gentibus uendi/
ti remanserunt. Ueruntamen aliqui eorum
magis deuoti propter reuerentiam templi
ueniebant aliquando in Hierusalem maxi
me in solemnitatibus magnis quarum una
erat pentecostes. [Facta autem hac uoce]
scilicet spiritus uehementis uel apostolorū
⁊ aliorum cum eis existentium deum uoce
magna laudantium qui prius timore ducti
non audebant loqui [conuenit multitudo ⁊
mente confusa est] id est stupefacta ⁊ admi
rata. Et subditur causa cum dicitur [quoni
am audiebat unusquisqꝫ ⁊c.] quia tale mi/
raculum nunquaꝫ fuerat uisum uel audituꝫ
Et patꝫ littera in qua nominantur habita
tores diuersarum regionuꝫ in quibus sunt
diuisa ideomata totaliter. sicut in Judea et
Roma ⁊ pluribus alijs. uel in parte sicut li
gua bicardica ⁊ gallica distinguuntur. ⁊ sic
erat in Mesopotamia que est pars Syrie
⁊ Juda quarum lingue sunt propinque ut
dictum est supra. [Judei quoqꝫ]. i. illi de tri
bu Juda [⁊ proseliti] id est conuersi de gen
tilitate ad iudaismum. Alij autem irridebāt
credentes eos ebriosos esse. [Stans auteꝫ]
Posita confirmatione apostolorum per do/
num spiritussancti Hic consequenter poni
tur per eos publicatio euangelij. Licet aūt
p omnes apostolos publicatuꝫ fuerit euan
geliuꝫ ī diuersis partibus mundi. Lucas tñ
ꝓsequitur tantū predicationē Petri ⁊ Pau
li. tuꝫ qr isti duo fuerunt inter alios ꝑcipui
tum qr facta istoruꝫ uidit ⁊ maxime Pauli
cuius fuit indiuiduꝰ comes sicut dicit Hiero
nymꝰ ī libo illustriuꝫ uiroꝝ. Et sic residuū

huius libri in duas partes diuiditur. quia
primo describitur predicatio Petri. ⁊ secun
do Pauli capitulo. xiij. Prima in duas. qr
primo ponitur predicatio Petri facta iude/
is. secundo gentilibus. capitulo decimo. Pri
ma adhuc in duas. in partem principalem.
⁊ in incidentalem que incipit capitulo. vj.
Prima adhuc in duas. quia primo ponitur
predicatio Petri uerbo. secūdo facto adiun
cto miraculo tercio cap̄. Prima adhuc ī du
as. quia primo Petrus remouet estimatio
nem falsam. secundo declarat ueritatez. ibi
Sed hic est. Circa primum dicitur [Stans
autem Petrus] constanter ⁊ intrepide [cuz
undecim apostolis eleuauit uocem suam] vt
loqueretur magis auctentice [Viri iudei]
qui habetis noticiam scripturarum. ⁊ maxi
me [qui habitatis Hierusalez] in qua tūc
uigebat studium legis ⁊ prophetarum [non
enim sicut uos estimatis] erronee [hi ebrij
sunt cum sit hora diei tertia] tunc enim in
cipiebant comedere homines hora sexta et
maxime iudei qui erant magis temperati.
eo ꝙ erant cultores unius dei. ⁊ potissime ī
Hierusalem ubi uigebat ille cultus. Dicit
igitur [cum sit hora diei tercia] quasi dice/
ret Adhuc non est comedendi ⁊ bibendi ho
ra. [Sed hoc est] Hic consequenter Petrꝰ
declarat ueritatem. ⁊ diuiditur in tres par
tes. quia primo hec ponitur declaratio. se/
cundo audientium conuersio. ibi His audi/
tis. Prima in duas. quia primo Petrus de
clarat propositum per Johelis uerbum. se/
cundo per Dauid dictum. ibi Viri israelite
Circa primum allegat scripturam que ha/
betur in principio tercij capi. Joelis prophe
te secundum signationem ueritatis hebrai/
ce ut ibidem dixi. Circa quod scienduz ꝙ
angeli apparentes in ascensiōe christi eam
declarantes simul denunciauerunt aduentū
eius ad iudicium dicentes Hic Jesus qui as
sumptus est a uobis in celum sic ueniet ⁊c̄.
sicut expositum est supra. Datio autem spi
ritussancti in signo uisibili fuit manifesta/
tio glorie christi ad dexteraz patris assum
pti secundum ꝙ dicitur Johannis septimo
Nondum erat spiritussanctus datus. quia
nondum erat Jesus glorificatus. Et ideo Jo
hel propheta simul predixit effusionem spi
ritussancti ⁊ signa p̄cedentia iudicij. In hac
eius igitur auctoritate primo denunciat pri
mum cum dicitur [Et erit in nouissimis di
ebus] id est in diebus noui testamenti. qui
dicuntur nouissimi eo ꝙ non succedet aliud
testamentum. propter quod dicitur infra p̄
ma Johannis secūdo Filioli nouissima ho/
ra est. ⁊ hebr̄. primo Nouissime diebus istis
locutus est nobis in filio ⁊c̄. [Effundam de
spiritu meo super omnem carnem] quod ex
ponit ra. sa. super Johelem. Super omnem
carnem. id est super omnem hominem cuiꝰ
cor erit tenerum ad modum carnis. id est
non obstinatum in peccatis. ⁊ ad hoc indu
cit auctoritatem Ezechiel. xxxvj. Auferam
cor lapideum de carne uestra ⁊ dabo uobis
cor carneum. Dicit etiam idem doctor hoc
implenduz tempore messie. ⁊ in hoc dicit ue
rum. sed errat dicens futurum quod de pre
terito est impletum. Corda uero apostolo/
rum erant tenera per deuotionem ⁊ dispo
sita ad spiritussancti receptionem. ut patet
per predicta. Potest etiaz aliter exponi [Su
per omnem carnem] id est super iudeos et
gentiles sicut habetur infra decimo capitu
lo. Propter quod dicitur Ro. x. Non ē di
stinctio iudei ⁊ greci. Nam idem dominus
omnium diues in omnes qui inuocant illuz
habundanter dando eis spiritumsanctum.
[⁊ prophetabunt filij uestri ⁊ filie uestre] id
est indifferenter dabitur spiritussanctus ꝑ
sonis utriusqꝫ sexus. Unde ⁊ cum aposto/
lis fuerunt mulieres in die pentecostes. ut
patet ex predictis que receperunt spiritum
cum eis. Dicitur etiam actuuz. xxj. ꝙ Phi
lippo erant quattuor filie uirgines prophe
tantes. Et de uiris actuum. xiij. dicitur E/
rant in ecclesia que erat Antiochie prophe
te ⁊ doctores ⁊c̄. [Juuenes uestri ⁊c̄.] id est
hominibus cuiuslibet etatis dabitur spiri/
tus prophetie [somnia somniabunt] id est
reuelationes diuinas in somnijs habebunt
ad quas percipiendas tunc anima magis ē
disposita propter quietationez sensuum ex
teriorem sicut plenius in principio libri psal
morum dixi. [et quid super seruos meos ⁊
ancillas] generaliter enim in primitiua ec/
clesia omnibus baptizatis per impositionē
manuum apostolorum dabatur spiritussan
ctus in signo uisibili. ut patet actuum. ixº.
⁊ in pluribus alijs locis. et adhuc datur
inuisibiliter omnibus baptizatis nisi obex
ponatur. [Et dabo] Hic ponitur denuncia

tio signorum diem iudicij precedentiū cum
dicitur [Et dabo prodigia in celo sursum
⁊ signa in terra deorsum] secundum q̄ di/
citur Luce.xxij. Erunt signa in sole ⁊ lu
na ⁊ stellis in terris pressura gentium ⁊c̈.
[Sanguinem] nam persecutio antichristi p̄
cedet aduentum christi in qua fundet̃ san/
guis innocentium [⁊ ignem] scilicet confla
grationis precedentem aduentum iudicis.
[Sol couertetur in tenebras] non secunduȝ
res sed secundum apparentiam. quia nubi
bus densis abscondetur eius lumen [⁊ luna
in sanguinem] similiter secundum apparen
tiam. sicut rubea uidetur quando eclypsim
patitur. [antequaȝ ueniet dies domini] id
est dies iudicij [magnus] Nam omnes ibi
comparebunt [⁊ manifestus] Nam occulta
cordis nostri tunc manifesta erunt. Et erit
non in die iudicij sed ante. Prophete enim
loquentes de vno tempore transierunt ad
aliud. [quicunq; inuocauerit nomen domi/
ni] fideliter et perseueranter [saluus erit]
salute eterna. Ro.x°. Corde creditur ad iu
sticiam. ore autem confessio fit ad salutem.
[Uiri israelite] Hic consequenter Petrus
declarat propositum per auctoritatem. Et
diuiditur in duas partes secundum dupli/
cem eius auctoritatem. secunda ibi Non e/
nim Dauid. Prima in tres. quia primo au
ctoritas introducitur. secundo ad ꝓpositum
applicatur. ibi Uiri fratres. Tertio inten/
tum concluditur. ibi Dextera igitur. Pri/
ma adhuc in duas. quia primo intentum ꝓ
ponitur. secundo auctoritas inducitur. ibi
Dauid enim. Circa primum excitat atten
tionem audientium dicens [Uiri israelite]
ad quos missi fuerunt prophete [audite uer
ba hec] que non sunt deridenda sed magis
attente audienda cum sint prophetarum o/
racula. Consequenter proponit christi mor
tem ⁊ resurrectionem dicens [Jesum naza/
renum uirum probatum adeo in uobis] id
est coram uobis [virtutibus] id est operi/
bus uirtuosis [⁊ prodigijs] id est miracu/
lis maioribus ut in resurrectione mortuoꝝ
⁊ consimilibus [⁊ signis] scilicet minoribus
ut in infirmitatum curationibus [que fecit
deus] scilicet tota trinitas [per illum] id ē
per hominem christum. inquantum eniȝ hu
manitas erat organum diuinum diuinitati
coniunctum. sicut manus suo modo est ar/
tificis organum [in medio uestri sicut sci/
tis] quasi diceret sic est euidens q̄ non po
testis negari. [Hunc diffinito consilio ⁊ p̄
scientia dei traditum] pro mundi salute et
maxima charitate. Judas tamen tradidit e
um ex cupiditate ⁊ malignitate quoruȝ a/
ctor non est deus [per manus iniquorum af
fligentes interemistis] scilicet per manus
militum Pilati qui gentiles erant ⁊ idola
tre [quem deus suscitauit solutis doloribꝰ
īferni] q̈ȝtum ad ipsuȝ eo q̄ ipm̄ nō leserūt
⁊ q̈ȝtuȝ ad p̄res sāctos quos inde absoluit.
q̈ȝuis.n.ibi non sentirent penā sensus habe
bant tamē penam damni inquantum retar
dabantur a uisione ⁊ fruitione dei. quod e/
rat mentis afflictiuum secundum illud pro/
uerbioꝝ.xiij. Spes que differtur affligit a
nimam. [iuxta quod impossibile erat tene/
ri] id est detineri. Nō enim peccatum ali/
quod contraxerat sed ad omne peccatū de
struendum uenerat. [Dauid enim] Hic cō
sequenter inducit auctoritatem Dauid ad
propositum que habetur psalmo.xv. ⁊ in/
telligitur de christo ad litteram sicut ibideȝ
fuit ostensum. ideo in persona eius dicitur
[Prouidebam dominuȝ coram me semper]
Nam anima christi ab instanti creationis
habuit cōtinue claritatem diuine uisionis.
[quoniaȝ a dextris est mihi ne cōmouear]
Ex hoc enī q̄ humanitas christi erat orga
num diuinitatis ɔiunctuȝ ut dictum ē. non
potuit moueri ad aliquod nisi secundū uolū
tatem deitatis. ꝓpter quod nullꝰ inordina/
tus motus potuit resurgere ī christo ex in
iurijs sibi illatis aut ex q̄buscūq; alijs cau
sis. Et q̄ȝ hoc erat aīe christi causa dilecti
onis spūalis. ideo subdit̃ [ꝓpter hoc dele/
ctatum ē cor meuȝ] interius [⁊ exultauit lī
gua mea] prumpens exteriꝰ in laudem diui
naȝ sicut dr̄ Luce.x. Jn ipsa hora exultauit
Jesus in spū.s. [Jnsup ⁊ caro mea] ab aīa
sepata [requiescit] ī sepulchro [in spe] .i. cer/
ta resurrectiōis expectatione [quoniā non
dereliquens animaȝ meam] a corpore sepa
tam [ī inferno] .i. in sanctoꝝ limbo ī qua fu
it p.xxxix. horas tantū.s. ab hora nona fe
rie sexte in q̈ fuit sepata a corpore usq; ad
diluculū diei dn̄ice in quo secunduȝ cōiorem
opinionem erat corpori reunita. ideo subdi
tur [neq; dabis] id est dari permittes [san
ctum tuum] id est corpus meum sanctifica/

tum ⌊uidere corruptionem⌋ id est putrefacti
onem uel incinerationem. Si tamē accipia/
tur corruptio pro morte sic fuit ibi corrup/
tio. quia corpus christi fuit uere mortuum
per separationem anime a corpore. Utrūqꝫ
tamē mansit diuinitati unitum. scilicet ani/
ma existens in limbo ⁊ corpus iacens ī se/
pulchro. ⌊Notas mihi fecisti uias uite⌋ per
accelerationem resurrectiōis mee ⌊replebis
me iocunditate⌋ quia resurrexit in corpore
glorioso quod fuit prius passibile ⁊ mortale
⁊ sic habuit materiam iocunditatis ex sui
corporis glorificatione. ⌊Cum facie tua⌋ id
est cuꝫ clara uisione essentie diuine quā ha
buit aīa christi ab instāti creatiōis sue. ideo
dicitur ⌊cum facie tua⌋ id est cum uisione fa
ciei tue iam prius habita ⌊Uiri fratres⌋ Hic
consequenter dicta auctoritas ad proposi/
tum applicatur ostendendo ꝙ non loquit̄
de persona David sed de persona christi
cum dicitur ⌊Uiri fratres⌋ id est israelite si
cut ⁊ ego ⌊liceat audacter dicere ad uos⌋
tanquaꝫ uerum manifestum ⌊de patriarcha
David quomodo defunctus ⁊ sepultus est⌋
ut patet tertio regum secundo. ⌊⁊ sepul/
chrum eius est apud nos⌋ in quo iacuit per
tanta tempora corpus eius quod putrefacti
onem passum est ⁊ incinerationem. propter
quod dicta auctoritas intelligi non potest
de ipso. Ideo consequenter ostenditur ꝙ in
telligenda est de christo cum dicitur ⌊pro/
pheta ergo cum esset domini cum sciret qꝛ
iureiurando ⁊ cetera.⌋ sicut habetur psal/
mo centesimo. xxxj. Jurauit dominus Da/
uid ueritatem ⁊ cetera. quod principaliter
intelligitur de christo descendente a David
secūdum carnem ut dictum fuit ibideꝫ. ideo
subditur ⌊prouidens locutus est de resurre
ctione christi⌋ in auctoritate predicta que in
ipso impleta est ut patet ex dictis. ideo se/
quitur ⌊neqꝫ derelictus est ⁊c.⌋ ⁊ patꝫ lit/
tera. ⌊Dextera⌋ Hic concluditur intentuꝫ
de collatione sancti spiritus a deo. Cir/
ca quod sciendum ꝙ hec collatio non erat
implenda ante christi ascensionem ut dici/
tur Johānis septimo Nondum erat spiri/
tus datus. quia nondum erat Jesus glorifi
catus. ideo concludit ⌊Dextera igitur dei⌋
id est eius potentia ⌊exaltatus⌋ ad celestia
⌊et promissione spiritus sancti accepta⌋ qua
sedet ad dextram patris sicut erat sibi pro

missum psalmo centesimonono Sede a dex
tris meis ⁊c. ⌊effudit hunc⌋ spiritum ⌊quē
uos uidetis⌋ in liguis igneis ⌊⁊ auditis⌋ in
uarijs linguis. Erant enim hec signa sensi
bilia ad designanduꝫ spiritum sanctum ha
bitantem in cordibus eorum. Sciendum au
tem ꝙ sicut miracula fiebant a tota trini/
tate sicut a causa principali. ⁊ ab humani/
tate christi sicut a causa instrumentali con
iuncta ut dictum est supra. ita intellgenduꝫ
est de hac uisione spiritus sancti. ⌊Non e/
nim⌋ Hic ponitur secunda auctoritas ad ꝓ
positum quo habetur psalmo centesimono
no. qui psalmus ad litteram intelligitur de
christo ut ibidem diffusius declaraui. Dicit
igitur ⌊Non eniꝫ David ascendit ad celos⌋
sed fuit sepultus ⁊ incineratus ut predictuꝫ
est. ⌊dicit autem ipse⌋ de christo ⌊dixit do/
minus⌋ pater ⌊domino meo⌋ id est filio eiꝰ
incarnato. per hoc enim probatur diuini/
tas christi. Matthei. xxij. quia si esset ho/
mo purus David non uocaret eum domi/
num cum esset filius eius naturalis tantum
⁊ non dei sed tantum adoptiuus sicut Da
uid ⁊ alij sancti. ⌊sede dextris meis⌋ id est
ad equalitatem patris secundum diuinita/
tem. et in potioribus bonis secundum hu/
manitatem. ⌊donec ponam ⁊c.⌋ Per hoc nō
est intelligendū ꝙ christus debeat aliquan
do dimittere sessionem ad patris dexteraꝫ
quia ly donec aliquando tenetur finite sci/
licet quando significat terminum eius cui
coniungitur. ut cum dicitur sedete hic do/
nec ueniam. aliquando uero tenetur indiffi
nite. ut cuꝫ dicitur Iste non penituit donec
uixit ⁊c. id nunquaꝫ. quia post mortem pe
nitere non potuit. ⁊ hoc modo tenetur cuꝫ
dicitur ⌊sede a dextris meis donec ponam
inimicos tuos scabellum ⁊c.⌋ ibi tibi totali/
ter subiectos. Si enim accipiatur christus
secundum diuinam naturam omnia sunt ei
subiecta ab eterno secundum fiendorum dis
positionem non tamen quantum ad execu
tionem sed solum in tempore in quo habēt
esse. Si uero consideretur quantum ad na
turam humanam sic omnia sunt ei subiecta
auctoritatiue a principio incarnationis ex
unione ad uerbum. Executiue uero omnia
ei erunt subiecta ī fine mundi cum in omni
bꝰ exercebit suam uoluntateꝫ bonos premi
ando ⁊ malos puniendo. et sicut scabellum

teritur pedibus ⁊ eis supponitur. ita mali
conterentur in penis ⁊ supponentur chri/
sto secundum humanitatem que per pedes
designatur. propter quod concludit ⌊Cer/
tissime ergo sciat omnis domus israel⌋abs
qꝫ hesitatione aliqua. ⌊quia ⁊ dominum e/
um et christum fecit deus⌋ id est tota tri/
nitas ⌊hunc Jesum⌋ humanitatem eius uni
endo uerbo et ad patris dexteram exal/
tando ⌊quem uos crucifixistis⌋ per igno/
rantiam quidem quantū ad populum com
munem. sed per inuidiaz ⁊ maliciam quan/
tum ad principes sacerdotum. ⌊His audi/
tis⌋ Postquaz est posita Petri predicatio
Hic consequenter ponitur auditorum con/
uersio. ⁊ secundo eoruz conuersatio. ibi E/
rat autem. Circa primum dicitur ⌊His au
ditis compuncti sunt corde⌋ de christi mor/
te. ⁊ dixerunt etc̄. Parati obedire ⌊peniten
tiam agite⌋ peccata preterita detestando.
aliter poneretur obex spiritui sancto. ⌊Et
baptizetur unusquisqꝫ uestrum in nomine
Jesu christi⌋ Jn hac enim forma baptizaue/
runt in primitiua ecclesia consilio spiritussā
cti ut nomen christi quod erat apud iude/
os contemptum ⁊ odiosum. amabile redde/
retur ⁊ uenerandum. quo facto redijt eccle
sia ad formam a christo institutam. Math.
ultimo. Baptizantes eos in nomine patris
⁊ filij ⁊ spiritus sancti. Ueruntamen in no
mine christi intelligitur tota trinitas. Chri
stus enim grece dicitur unctus latine. ⁊ sic
in nomine christi intelligitur pater vngens
⁊ filius unctus ⁊ ipsa unctio que est spiri/
tussanctus. ⌊Jn remissionem peccatorum ue
strorum⌋ quia baptismus delet omnia pec
cata quantum ad penam ⁊ culpam. ⌊Et ac
cipietis donuz spiritussancti⌋ quod tunc da
batur baptizatis in signo uisibili per impo
sitionem manuum apostolorum. ut habetur
infra decimo capitulo ⁊ vndecimo. ⌊Uobis
enim repromissio⌋ predicta facta per Johe/
lem prophetam ut dictum est supra. Cete/
ra patent usqꝫ ibi ⌊Saluamini a generati/
one ista praua⌋ scilicet iudaica que pro ma
iori parte remansit in infidelitate obstinata
⁊ apposite sunt ad numerum fidelium⌊ī die
illa⌋ scilicet pentecostes ut patet ex p̄dictis
⌊circiter tria milia⌋ in signum huius bapti
zationis fiebat antiquitus baptismus gene
ralis in die pentecostes. ⌊Erant autem⌋

Hic consequanter ponitur conuersoruz cō
uersatio cum dicitur ⌊Erant autem perse/
uerantes in doctrina apostolorum⌋ quantū
ad fidem ⁊ mores ⌊⁊ communicatione fracti
one panis⌋ tum quia quotidie communica
bant. tum quia communes cibos sicut ⁊ ce/
tera communia habebant. ⌊Fiebat autem
omni anime⌋id est omni homini denominā
do totum a parte digniori ⌊timor⌋ tum p/
pter predicationem Petri. tum propter mi/
racula que per apostolos fiebant. ideo sub
ditur ⌊Multa quoqꝫ⌋⁊c̄. ⌊Omnes etiam q
credebant⌋in christum ⌊erant pariter⌋in si
gnum charitatis ⌊et habebant omnia com
munia⌋ in signum fraternitatis. ⁊ ex hoc
omnis religio habuit exordium in qua nō
licet habere proprium⌊possessiones quoqꝫ⌋
id est agros ⁊ uineas ⌊⁊ substantias⌋id est
pecora ⁊ consimilia ⌊uendebant⌋ut de pre/
cio commiter omnibus prouideretur tamē
secundum indigentias eorum. ⌊Quotidie
quoqꝫ perdurantes unanimiter in templo⌋
ubi erat locus orationis quo ad omnes. ⁊
predicationis quo ad apostolos. ⌊⁊ frangen
tes circa domos panem⌋in reditu suo de tē
plo ⌊sumebant cibum exultatione⌋ mentis
in deum ⌊⁊ simplicitate cordis⌋ id sine pli/
ca dolositatis ⁊ simulationis. ⌊collaudantes
deum⌋ de beneficijs acceptis⌊⁊ gratiam ha
bentes ad omnem plebem⌋ ut sic de quoli/
bet eorum posset dici quod de sancto Se/
bastiano legitur Necesse erat ut quem de/
us tanta perfuderat gratia ab omnibus a/
maretur. ⌊Deus autem augebat⌋supple nu
merum eorum ⌊qui salui fiebant⌋ per rece
ptionem fidei catholice ⌊quotidie⌋ ⁊ non so
lum in die pentecostes sed etiam in alijs di
ebus sequentibus ⌊in idipsuz⌋ id est in vni
onem apostolice doctrine.

Capituluz. iij.

Etrus autem⌋ Hic consequen/
ter describitur predicatio Pe/
tri adiuncto miraculo. Et diui
ditur in tres partes. quia primo ponit̄ ope
ratio miraculi. secundo predicatio Petri. ibi
Uidens autez petrus ⁊ cetera. tertio excita
tio zeli quarto capitulo. Circa primum no
tatur hora cum dicitur⌊Petrus autem ⁊ Jo
hannes ascendebant in templum⌋ id est in
atrium mundorum quod erat orationis lo
cus ⌊ad horam orationis nonam⌋tribus e/

nim horis in die orabant iudei. vnde dicit
Daniel.vj. q Daniel tribus temporibus
in die orabat cõtra Hierusalem scilicet ma
ne.hora nona. ⁊ uespere. [Et quidam vir
qui erat claudus ex utero matris sue] ex
quo miraculum fuit euidentius q̈3 si fuisset
claudus ex aliquo accidentaliter [baiulaba
tur] quia non solum erat claudus sed etia3
sic contractꝰ q non poterat incedere[quem
ponebant quotidie ad portam templi que
dicitur speciosa] Ista ut dicunt aliqui est il
la porta quam edificauit Joathan rex iuda
sublimissimam.ij.paralip̃.xij. sed si intelli
gebant de porta eadem numero quam edi
ficauit Joathan non est uerum. nam illa fu
it combusta per caldeos. quarto regu3 ulti
mo.potuit tamen alia in eodem loco reedi
ficari ad similitudinem prime.⁊ retinuit no
men antiquum [ut peteret elemosynam] si
cut consuetum est talibus qui non possunt
lucrari uictum suum. Cetera patent usque
ibi [respice in nos].i. considera nos pau/
peres nihil tibi dare ualentes ut dicunt a/
liqui.⁊ uidetur hoc glosa interlinearis di
cere. Sed saluo iudicio meliori uidetur alit̃
dicendum. Si enim sic petrus ei respondis/
set spem recipiendi aliquid ab eis sibi non
dedisset sed magis contrariu3.⁊ tamen sub
ditur [At ille intendebat] in eos sperans
se aliquid accepturum ab eis. Ideo dicendũ
q Petrus ⁊ Johannes qui erant ualde mi
sericordes respexerunt eum clementibꝰ ocu
lis cogitantibus sibi melius dare q̈3 pete/
bat. ideo dixt ei Petrus [Respice in nos]
non in nostra. propter quod subditur[Ar/
gentum ⁊ aurũ non est mihi]memor illiꝰ
precepti Nolite possidere aurum ⁊ argen
tum ⁊c̃.ut dicit glosa.[quod autem habeo
hoc tibi do] quod enim per amicos possu/
mus quodammodo per nosipsos possumus
octauo ethicoꝝ. Sanitatem autem illam po
terat Petrus dare uirtute domĩ sui ⁊ ami
ci Jesu christi. ideo subditur [In nomine Je
su christi].i. in uirtute eius [surge ⁊ ambu
la] neutrum enim antea poterat.[⁊ proti/
nus consolidate sunt bases eius] id est cru
ra ⁊ tybie quibus innititur corporis pon/
dus [⁊ plante] id pedes usq3 ad ultima3 su
perficiem[⁊ exiliens stetit ⁊ ambulabat]in
quo quo ostenditur curatio perfecta ⁊ ĩ in
stanti quam solus deus potest facere.[⁊ in

trauit cum illis ĩ templum]ut redderet deo
gratias de tanto beneficio. Cetera patent
usq3 ibi [ad porticum que appellabatur sa
lomonis] Porticus enim illa quam fecit sa
lomon in templo fuit per caldeos combu/
sed post reditum captiuitatis babylonice ĩ
eodem loco fuit alia reedificata retinens no
men antiquum.[Uidens autem] Hic conse
quenter ponitur exhortatio Petri.in qua
primo arguit iudeorum iniquitatem. secun
do eos inducit ad ueritatem . ibi Et nunc
fratres. Circa primum dicit [Uiri israeli
te quid miramini] ⁊c̃.[quasi nostra uirtu/
te aut pietate fecerimꝰ] sic habent libri cor
recti. Ad faciendum enim aliquod bonum
requiruntur facultas ⁊ bona uoluntas que
per uirtutem ⁊ pietatem designantur. qua
si diceret Petrus Si fecissemus hec nostra
potestate ⁊ uoluntate bene esset admiran/
dum. sed sic non est. propter quod subdit̃
[Deus Abrahã ⁊ deꝰ Isaac ⁊ deus Jacob]
Utit̃ hoc modo loquendi. quia communis
erat apud iudeos in assertionibus ueritatis
ut pat3 in decursu ueteris testamenti [De
us patrum nostrorum] qui est omnipotens
[glorificauit filium suum Jesum] eum resu
scitando ⁊ collocando ad dexteram suam.
[quem uos quidem tradidistis] Pilato ad
ĩterficiendum. Hoc enim fecerant principes
in quibus erat totus populus uirtualiter .
[Et negastis ante faciem Pilati] dicendo
Non habemus regem nisi cesarem. Johan
nis.xix. [iudicante illo] scilicet Pilato [di
mitti] supple debere Jesum silicet innocen
tem ut habetur ibidem. [Uos autem san/
ctum ⁊ iustum negastis] Et dicit sanctum
⁊ iustum absolute. quia sanctus ⁊ iustus est
anthonomatice. Unde dicitur Sanctus san
ctorum. Daniel.ix.[⁊ petistis uirum homi
cidam] scilicet Barrabam qui propter sedi
tionem quandam in ciuitate ⁊ homicidium
missus erat in carcerem. Luce.xxiiij.[Au/
ctorem uevo uite] corporalis ⁊ spiritualis
quod christo competit secundum eius diui/
nitatem[interfecistis] in humanitate assum
pta [quem deus suscitauit per suam omni/
potentiam[cuius nos testes sumus] nõ tan
tum duo uel tres ad sufficientiam. sed mul
to plures ad superhabundantiam.[⁊ in fi/
de nominis eius hunc quem uos uidetis]
nunc sanum ⁊ incolumem [⁊ nostis] ante

fuisse claudum ⁊ impotentem[confirmauit] in sanitate[nomen eius]id est inuocatio nominis christi[⁊ fides ꝛc.]nam inuocatio sine fide efficax non essz.[Et nunc fratres] Hic consequenter iducit eos Petrus ad ueritatem. ⁊ primo ratione. secundo scripture allegatione.ibi Moyses. Circa primum dicit [Et nunc fratres] dulciter eos alloquitur ut uerbum eius magis recipiatur [scio quia per ignorantiam fecistis sicut ⁊ principes uestri] alia tamen fuit ignorantia hic ⁊ ibi. Nam principes qui erant litterati per scripturas que predicte erāt de christo ⁊ p eius opera cognouerunt primo de Jesu nazareno ꝙ ipse esset christus in lege ⁊ prophetis promissus sicut dictum fuit plenius super illud Matthei.xxj. Primo autem agricole dixerunt hic est heres. Sed quia icepit predicare contra eorum vicia publice conceperunt contra eum inuidiam ⁊ odium sic i eis fuit subuersa dicta noticia. quia corruptio affectionis corrumpit iudicium rationis. ⁊ in augmentum malicie deceperunt populum simplicem inducentes eum ad petendum mortem christi. Matthei.xxvij. Principes autem sacerdotum ⁊ seniores persuaserunt populo ut peterent Barrabam. Jesū uero perderent. ⁊ sic patet ꝙ ignrantia prīcipum fuit multo grauior q̃ popularium. [Deus autem qui prenunciauit per os omnium prophetarum ꝛc.] Dicit autem os in singulari ad designanduz ꝙ omnes prophete uno spiritu sunt locuti. ⁊ passionem christi omnes litteraliter uel mystice predixerunt.[impleuit sic] nam malis actibus hominum utitur ad bonum. Sunt enim ab eo inquantuz actus.[Penitemini igitur]a peccatis uestris [⁊ conuertimini] ad christum [ut deleantur peccata uestra] per baptismū [ut cum uenerint tempora refrigerij] id est ultimi iudicij. tunc enim ad refrigerium beatitudinis transferentur electi[a conspectu domini] secundum ordinationem eius[⁊ miserit eum qui predicatus est ex uobis Jesuz christum] ad iudicandum seculum per ignē in forma humanitatis gloriosa[quem oportet quidem celum suscipere] id est interim ī celis ad dexteram patris sedere. ut dictum est supra capitulo primo.[vsq̃ in tempora restitutionis omnium] id est extremi iudicij in quo omnia reducentur ad statum ordinatissimum secundum lineam diuine iusticie [que est locutus per os sanctorum suorum a seculo] id est ab antiquo ⁊ nō solum de nouo.[Moyses] Hic consequenter ad propositum inducit scripturas prophetarū. ⁊ primo in speciali dicens [Moyses quidez dixit]deuteronomij.viij.[quoniam prophetam suscitabit uobis dominus deus uester] quod sicut ibidem dictum fuit intelligit prīcipaliter de christo qui dicitur propheta magnus. Luce.vij. Et descendit de iudeis secūdum carnem. Matthei primo.[tanquaz me ipsum audietis]id est latorem noui testamēti sicut me ueteris [omnis anima] id ē omnis homo. ponitur hic pars principalis pro toto [que non audierit prophetam illum]legem euangelicam renuendo [exterminabitur de plebe] id est de sanctorum societate Consequenter inducit scripturas prophetarum in quodam generali dicens[Et omnes prophete a Samuele ꝛc.] sub illo enim incepit regnū Jsrael ⁊ Juda. ut primo regū decimo patet. Temporibus uero regum et deinceps fuerunt prophete qui clarius locuti sunt de mysterio christi ut est superius ostensuz in expositione prophetaꝝ. Unde de Esaia dicit Hieronymus ꝙ uidetur magis euangelium q̃ prophetiam texere[Uos autem estis filij prophetarum] id est in eoruz scripturis nutriti [⁊ testamenti] id est promissionis [quod disposuit deus ad patres nostros]de futuro dicens ad Abraham] genesis.xij.[in semine tuo benedicentur omnes familie terre] quod impletum est i christo ab Abraham descendente. ut patet per omnes partes orbis in quibus sunt aliqui christiani. ⁊ adhuc magis implebitur circa finem mundi quando omnes conuertentur ad fidem christi [uobis primum suscitans] id est manifestans [filium suum]quia inter iudeos fuit natus ⁊ conuersatus [misit euz benedicentem uobis] Jn persona enim propria predicauit iudeis ⁊ multa beneficia cōtulit eis. mortuos suscitando. leprosos sanādo ⁊ huiusmodi faciendo[ut conuertat se ꝛc Ad hoc enim requiritur actus liberi arbitrij. Unde Augustinꝰ dicit Qui creauit te sine te non iusticabit te sine te.

Capituluz.iiij.

Oquentibus autem illis ⁊ cete
ra.⌋ Posita predicatione Petri
Hic consequenter ponitur exci
tatio zeli. Circa quod primo
ponitur duplex zelus. secundo utriusq₃ pro
cessus. ibi Factum est autem. Circa pri/
mum sciendum ꝙ zelus aliquando accipitur
pro inuidia. aliquando uero pro singulari
amicitia. Primus autem zelus ponitur cuȝ
dicitur⌊Loquentibus autem illis⌋ scilicet ad
populum superuenerunt sacerdotes ⁊c̃.⌋mo
ti inuidia contra christum ⌊⁊ saducei dicen
tes ⁊c̃.⌋ Isti specialiter exprimuntur dole/
re. quia negabant resurrectionem mortu/
orum ut habetur infra. xxiij. capitulo. ⌊et
posuerunt eos in custodiam⌋ id est in car/
cerem ⌊usque in crastinum⌋eo ꝙ iam tran
sierat hora ducendi eos ad iudicium. Secū
do ponitur excitatio boni zeli cum dicitur
⌊Multi autem eorum qui audierant uer/
bum⌋ scilicet Petri predictuȝ ⌊crediderunt⌋
in christum ⌊et factus est numerus eorum
quinq₃ milia⌋ cum precedentibus conuersis
prius per predicationem Petri. Et secun/
dum hoc fuerunt octo milia. quod uidetur
uerius. Secundum alios uero tria milia p̄/
dicta capitulo secundo in hoc numero inclu
duntur. ⌊Factum est autem⌋ Hic consequē
ter ponitur utriusq₃ zeli prosecutio. et pri/
mo mali. secundo boni. ibi Dimissi sunt.
Circa primum primo ponitur apostolorum
interrogatio. secundo Petri responsio. ibi
Tunc Petrus. tercio super predicta colla/
tio. ibi Uidentes autem. Circa primum di/
citur ⌊Factum est autem in crastinum vt
congregarentur ⁊c̃.⌋ multi enim ⁊ magni
fuerunt conuocati ut ex hoc apostoli magis
terrerentur ⁊ in uerbis suis caperentur. iō
subditur⌊Et statuentes eos interrogabāt⌋
ex diuersis partibus ad eos stupefacien/
dum ⌊In qua uirtute aut in quo numine fe
cistis hec uos⌋ quasi dicāt. patet manifeste
ꝙ hec fecistis artibus magicis. Unde ⁊ iste
curatus fuerat cum eis detentus ut malefi/
cij particeps. ⌊Tunc repletus⌋ Hic conse/
quenter ponitur responsio Petri dicentis
⌊Principes populi ⁊ seniores audite⌋ id est
diligenter ueritatem attendite ⌊si nos ho/
die diiudicamur⌋ id est ad iudicium trahi/
mur ut malefactores. ⁊ accipitur hic si pro
quia. quia sic trahebantur ⌊in beneficio ho
minis infirmi⌋ id est pro beneficio curati/
onis eius ⌊notum sit omnibus ⁊c̃.⌋quia in
nomine Jesu christi nazareni quem uos cru
cifixistis⌋ per milites presidis. et hoc ex in
uidia ⁊ nequicia uestra ⌊quem deus suscita
uit a mortuis⌋ ex sua omnipotentia⌊in hoc
id est in fide ipsius ⌊iste astat coram uobis
sanus⌋ uere ⁊ non ficte. Consequenter in/
ducit scripturam ad propositum que habe/
tur psalmo centesimo decimoseptimo dicens
⌊Hic est lapis ⁊c̃.⌋ que de christo intelligi
tur ad litteram sicut ibidem declaraui per
doctores hebraicos ⁊ latinos. Quod enim
lapis christus dicitur ĩ scriptura ueteris te
stamenti patet Daniel' secundo. Lapis au
tem qui percusserat statuam factus est ma/
gnus ⁊ impleuit uniuersam terram. quod
ad litteram exponitur de christo a docto/
ribus hebreis ⁊ latinis ⌊reprobatus a uo/
bis edificantibus⌋ id est a uobis sacerdoti/
bus ⁊ legis doctoribus ad quorum officiuȝ
spectat edificare populum in fide ⁊ moribus
⌊qui factus est in caput anguli⌋coniungens
iudeos ⁊ gentiles tanquaȝ duos parietes ĩ
unam ecclesiam. propter quod dicit Johan/
nis decimo Alias oues habeo que non sūt
ex hoc ouili ⁊ illas oportet me adducere. et
fiet vnum ouile ⁊ unus pastor⌊⁊ non est in
aliquo alio⌋ id est per aliquem alium ⌊sa/
lus⌋ quia ipse est mediator dei ⁊ hominum
⌊Neque eniȝ aliud nomen est sub celo ⁊c̃⌋
id est res significata per nomen saluatoris
non est data alteri homini. Soli enim chri
sto datum est ꝙ sit deus ⁊ homo. ⌊Uiden/
tes autem⌋ Hic consequenter ponitur su/
per Petri resposionem sacerdotum collatio
Et primo ponitur collationis actus. secun/
do effectus. ibi Et uocantes ⁊c̃. Circa pri
mum dicitur ⌊Uidentes autem Petri con/
stantiam ⁊ Johannis⌋ quia in nullo stupe/
bant nec terrebantur ⌊comperto ꝙ essent
homines sine litteris⌋ id est carentes scien
tia acquisita. ⁊ tamen allegabant scripturā
ut uisum est ⌊ideote⌋ id est simplicis ⁊ par
ue industrie ⌊ammirabantur⌋ eo ꝙ ignora
bant causam scilicet spiritussancti vnctioneȝ
que docet de omnibus. prima Johannis. ij.
⌊Et cognoscebant eos⌋ quoniam cum Jesu
fuerant qui frequenter predicauerat in tem
plo. ⁊ apostoli erant cum eo⌊hominez quo
q₃ uidentes stantem cum eis⌋ perfecte cu/

ratum ab eis [nihil poterant contradicere] quia dicere non poterant ꝙ alius esset homo ab illo claudo predicto. nec ꝙ non esset curatus uere ⁊ perfecte. quia utrumqꝫ falsum apparebat manifeste. [Miserunt autem eos foras extra consilium secedere] ut in eorum absentia possent melius conferre [Quid faciemus hominibus istis] quasi dicant Non possumus eos ad mortem uel ad carcerem condemnare. Et causa subditur [Quoniam quidem notum signum] id est miraculum [factum est per eos] ⁊ sic interficiendo uel detinendo eos concitabimus totum populum contra nos. Si queratur cur non crediderunt ex quo signum tam manifestum uiderunt. Dicendum ꝙ malicia eorum excecauit eos. propter quod factum illud attribuebant uirtuti demonum sicut et facta christi. Matthei duodecimo. In beelzebub principe demoniorum eijcit demonia. [Sed ne amplius diuulgetur] in populum [comminemur eis] precipiendo sub pena mortis [ne anplius loquantur sub nomine hoc] scilicet nazareno [ulli hominum] iudeo uel gentili: [Et nocantes] Hic consequenter ponitur collationis effectus qui ē probibitio ex parte sacerdotum cum dicitur [Denunciauerunt etc̄.] Et patet rationabilis responsio apostolorum cum subditur [Si iustum est in conspectu dei nos potius audire q̄ꝫ deum iudicare] quasi dicant Non potestis hoc dicere cum nullam auctoritatez habeatis precipiendi nisi ab eo Ideo concludunt [Non enim possumus licite que uidimus] scilicet christi miracula. eius resurrectionem ⁊ ascensionem [et audiuimus] ipsum uenturum ad iudicium ⁊ hoc ab angelis. ut patet supra capitulo primo. [non loqui] maxime cum preceperit nobis hoc testificari supra primo capitulo. ⁊ Luc. ultimo. [At illi comminantes dimiserunt eos] Et subditur causa [non inuenientes quomodo punirent eos propter populum] Ex quo patet ꝙ repressi fuerunt ab hac punitione humano timore tantuz [quia omnes glorificabant id quod factum fuerat] cōfitentes hoc esse factum diuina uirtute. Et subditur causa [Annorum enim amplius q̄ quadraginta erat homo] et sic erat notus omnibus fuisse claudus per longum tempus.

Confessio etiaz ueritatis erat efficax in eo ratione etatis ex quibus apparebat factuz illud esse diuina uirtute. [Dimissa autem] Posita prosecutione zeli mali ex parte sacerdotum Hic consequenter ponitur prosecutio zeli boni ex parte credentium. et hoc quantum ad duo. scilicet quantum ad deuotam orationem. ⁊ secundo quantuz ad sanctam conuersationez que ponitur ibi Multitudinis autem. Circa primum dicitur [Dimissi autem] Et patet littera usqꝫ ibi [Unanimiter leuauerunt uocem] corde et ore deprecantes. ⁊ orationem suam fundabant primo super dei potentiam dicentes [Domine tu qui fecisti celum ⁊ cetera.] Secundo super eius gratiam cum dicitur [qui spiritusancto ⁊c̄. dixisti] de christo palmo secundo qui intelligitur ad litteram de christo etiam secundum doctores antiquos hebreorum. ut ibidem fuit declaratum [Quare fremuerunt gentes] id est gentiles [et populi] id est iudei in pluribus tribubus diuisi. Utriqꝫ enim egerunt ad mortem christi. Pilatus enim ⁊ milites christum crucifigentes fuerunt gentiles. Judas autem proditor ⁊ illi qui christum tradiderunt Pilato fuerunt iudei [meditati sunt inania] Dicitur autem inanis meditatio quando non habetur propositum sed magis oppositum Isti enim crediderunt christi nomen extinguere per eius mortem per quam fuit magis exaltatum ⁊ glorificatum eo ꝙ ad eaz secuta est eius resurrectio. ascensio. spiritus sancti missio. ⁊ apostolorum constans predicatio. Propter quod imminente sua morte dixit Nunc clarificatus est filius hominis. Et subditur Et deus clarificabit euz in semetipso ⁊ continuo clarificabit eum. [Astiterunt reges terre] scilicet Herodes ⁊ pontius Pilatus ut postea exponitur. Et dicū tur reges a regnando. nam Herodes erat thetrarcha Galilee. et Pilatus procurator Judee illuc a cesare missus ut habetur Luce tercio. [et principes] scilicet iudeorum [cōuenerunt in unum aduersus dominum] id est aduersus deum patrem [⁊ aduersus christum eius] ab eo missum in mundum. propter hoc quicquid fiebat contra filium missum fiebat etiam contra patrem mittentez Et sic exponitur cum dicitur [conuenerunt

uere ꝛc.⌋ et patet ex dictis littera usq; ibi
⌊facere⌋ iniqua uoluntate ex parte ipsorum
⌊que manus tua⌋ id est potentia tua ⌊⁊ cō
silium tuum⌋ id est ordinatio tua ⌊decreue/
uerunt fieri⌋ ex maxima pietate ⁊ miseri/
cordia ex parte dei ⁊ ex maxima charita/
te ⁊ obedientia ex parte hominis christi.
⌊Nunc domine respice in minas eorum⌋
ut ipsis non terreamur ⌊⁊ da seruis tuis cū
fiducia loqui uerbum tuum⌋ et subditur mo
dus ⌊in eo ꝙ manus tuas extendas ad sa/
nitates ꝛc.⌋ que sunt uerbi diuini confir/
matiua. Marci vltimo. Illi autem profecti p̄
dicauerunt ubiq; ⁊ cetera. ⌊Et cum oras/
sent motus est locus ꝛc.⌋ per terremotum
sub pedibus eorum significata fuit exaudi
tio petitionis eorum. scilicet ꝙ glorificatio
nominis christi per terrenas potestates nō
impediretur. ⁊ ꝙ finaliter terrene potesta
tes christi iugo subijcerentur. quod adim/
pletum patet. quia tempore persecutionis
ecclesie maxime creuit fides ⁊ nomen chri/
sti. et ipsius iugo submiserunt colla multi
principes maxime a tempore Constantini.
⌊Et repleti sunt omnes spiritusancto⌋ per
augmentum charitatis ⁊ gratie. ⌊Multi/
tudinis⌋ Hic consequenter describitur cre
dentium conuersatio sancta. et primo gera
liter. secundo specialiter. ibi Ioseph. Cir/
ca primum dicitur ⌊Multitudinis credenti/
um erat unum cor ⁊ anima vna⌋ nam con
iuncti erant ad inuicem charitate maxima.
⌊nec quisquaꝫ eorum qui possidebat aliq̄d
suum esse dicebat⌋ sibi uel sue familie ap/
propriando. Et ex hac congregatione ha/
buit ortum omnis religio. ⌊Et uirtute ma
gna⌋ in signis ⁊ prodigijs uirtute diuina fa
ctis ⌊reddebant apostoli testimonium⌋ diui
nis miraculis confirmatum ⌊et gratia ma/
gna erat in omnibus illis⌋ scilicet gratia
dei ad seipsos ⁊ omnium ipsorum ad inui/
cem. ideo subditur ⌊Neq; enim quisquaꝫ e
gens erat inter illos⌋ Et subditur causa
⌊Quotquot enim possessores agroruꝫ ꝛc.⌋
et patet littera. ⌊Ioseph autem⌋ Hic con/
sequenter ponitur exemplum in speciali de
ista communicatione sociali. Et diuiditur ī
duas partes. scilicet in partem principalem
⁊ in incidentaleꝫ que incipit in principio ca
pituli quinti. Circa primum dicitur ⌊Io/
seph autem qui cognominatus est Barna/
bas⌋ Iste secundum Hieronymum in libro
illustrium uirorum fuit ille qui cum Paulo
uocatus fuit ad apostolatum. ut habetur in
fra capitulo. xiij. Et fuit alius ab illo Io/
seph qui cum Mathia accepit sortes. supra
primo capitulo. vbi dicitur in historia scho
lastica. Et hoc uidetur uerum. quia ille co/
gnominatus est Barsabas. iste uero Bar/
nabas. Et quia ille fuit filius Alphei ⁊ sic
de Galilea oriundus. Iste uero dicitur cy/
prus. id est de Cypro natus. Dicitur enim
genere leuites de qua tribu non uidetur fu
isse Alpheus. ⌊cum haberet agrum uendi/
dit eum⌋ Licet enim leuite non haberent a
gros in Iudea tamen poterant habere in
alia terra. Parentes autem istius tempore
Antiochi uel alterius tyranni fuerant ad in
sulam Cypri translati vbi agros licite po/
terant habere ⁊ eos uendere ⌊⁊ attulit pre
cium⌋ integrum nihil sibi retinendo ⌊⁊ po
suit ad pedes apostolorum⌋ ut inde proui/
deretur communitati secundum dispositio/
nem eorum ꝛc.

Capitulus. v.

Vir autem quidam⌋ Hec est ps
incidentalis in qua occasione Io
seph qui totum preciuꝫ fideliter
communicauit ponitur exem/
plum de Anania qui per oppositum parteꝫ
defraudauit. Nam opposita iuxta se posita
magis elucescunt. Et diuiditur in duas par
tes. quia primo ponitur culpa. secundo pe/
na. ibi Audiens autem. Circa primum di
citur ⌊Uir autem quidam ꝛc.⌋ Et patet lit
tera vsque ibi ⌊Cur tentauit sathanas te
mentiri spiritusancto⌋ Promiserant enim
deo omnes de societate illa uiuere sine pro
prio. ⁊ sic mentitus deo fuit partem sibi ap
propriando. Mentitus etiam fuerat homi/
nibus dicendo ꝙ erat totum agri precium
sicut patet per uerbum uxoris sue infra di
centis ꝙ pro tanto precio agrum uendide/
rant que erat conscia facti ut premissum ē
⁊ per consequens probabile uidetur ꝙ ipsa
⁊ uir suus conuenerant in modum loquen/
di de ista uenditione ⁊ respondendi ⌊⁊ frau
dare de precio agri⌋ Retinere enim sibi so
li quod est commune ⁊ occulte est commu/
nicantem defraudare ⌊Nonne manens tibi

manebat] scilicet ante uotum[⁊ uenūdatum
in tua erat potestate] quasi dicat tunc po/
teras agrum uendere uel retinere ⁊ de pre
cio tuam uoluntatem facere. nec aliquis co
egit te uotum facere ⁊ communitatem istaȝ
intrare [Quare posuisti in corde tuo hanc
rem] id est dictam fraudem. volebat enim
de medietate precij habere expensas com/
munes sicut ⁊ alij. ⁊ de alia medietate uiue
re lautius in occulto[Non es mentitus ho
minibus] scilicet solum [sed etiam deo] ut
patet ex predictis.[Audiens autem]Hic cō
sequenter ponitur pena cum dicitur [Ceci
dit] subito a deo percussus. Transgressio
nes enim alicuius legis grauiter sunt a pri
cipio puniende ut lex firmetur ⁊ ut alij ter
reantur. Et hoc modo Nadab ⁊ Abim fi
lij Aaron offerentes ignem alienum per/
cussi fuerunt a deo in die suarum consecra
tionum. Leuit᷑.decimo. Et colligens ligna
sabbato lapidatus. Numeri decimoquinto.
Ideo subditur[Et factus est timor magnꝰ]
retrahens alios a consimilibus.hoc tamen
dicitur hic per anticipationem.quia pauci
adhuc sciebant hoc factum.quod patet ex
eius vxore postea ueniente ⁊ factum peni/
tus ignorante.[Surgentes autem iuuenes
amouerunt eum ⁊c̄.] Ex hoc autem dicunt
aliqui qꝫ Ananias audiens uerbum Petri
penituit.⁊ mors illa sibi pro expiatione cul
pe fuit. Nam Petrus preuidit qꝫ religiosi
morientes proprietarij forent ecclesiastica se
pultura cirituri. ⁊ sic non permisisset Ana
niam sepeliri nisi penituisset cum esset ordi
nator ecclesie. Sed quicquid sit de ueritate
hoc non uidetur ualere.quia non dicit᷑ hic
ubi fuerit sepultus scilicet in loco sacro uel
non sacro.et uidetur magis qꝫ in loco non
sacro ⁊ occulto. Si enim portatus ad choe/
miterium commune probabile uideretur qꝫ
uxor sua sciuisset. Alibi autem sepeliri pos/
sunt ꝓprietarij.[Factum est autem] Hic cō
sequenter ponitur pena uxoris.⁊ patet lit/
tera usqꝫ ibi [Si tanti agrum uendidistis]
id est pro tanto precio ⁊ non maiori. et ex
pressit Petrus precise summam quaȝ uir ei
us posuerat in communitate.[que respon/
dit etiam] certe [tanti] precij [Quid utiqꝫ
conuenit uobis tentare spiritui domini] hec
enim fraudatio dicitur dei tentatio. quia p

ipsam exquisierunt experientiaȝ de dei no
ticia occasionaliter illam fraudem grauiter
puniendo. Tentare enim est experimentuȝ
accipere de aliquo.[Ecce pedes eorum qui
sepelierunt uirum tuum] iam reuersi de ei/
us sepultura [⁊ efferent te] punitam simili
pena. Cetera patent usque ibi [Et factus
est timor magnus in uniuersa ecclesia] id ē
in conuersatione credentium in christum re
trahens quemlibet de congregatione a si
mili transgressione.[et in omnes qui audie
runt hec]nam alij qui non ponebant sic bo
na sua in communi nihilominus ex hoc fa
cto fuerunt territi cogitantes seueritateȝ ul
tionis diuine.[Per manus autem] Postq̄ꝫ
superius posita est predicatio Petri apud
iudeos singulariter Hic consequenter po/
nitur eius predicatio apud eosdem cuȝ alijs
apostolis communiter.Et diuiditur in duas
partes. Nam primo describitur hec predi/
catio,tanquaȝ uirtuosa.secundo ex hoc ori/
tur iudeorum concitatio uenenosa.ibi Ex/
urgens autem. Circa primum ostenditur
apostolorum predicatio uirtuosa ex duobus
scilicet ex miraculis eam confirmantibus.⁊
ex multiplicatione credentium ad exhorta/
tionem apostolorum.et hoc est quod dicit᷑
[Per manus autem apostolorum fiebant si
gna ⁊ prodigia multa in plebe] non dicit ī
principibus.quia non credebant paucis ex/
ceptis qui occulte christiani erant ut Ga/
maliel Nicodemus ⁊ aliqui alij [Et erant
vnanimiter omnes]scilicet apostoli [in por
ticu Salomonis] ubi erat locus orationis ⁊
predicationis.[Ceterorum autem nemo au
debat se coniungere illis] ficte scilicet timē
tes penam que uenerat super Ananiam et
eius uxorem [sed magnificabat eos popu/
lus propter curationes ⁊ miracula que fie/
bant. et quia bona pro malis suis persecu
toribus reddebant. Et subditur de multi/
plicatione credentium cum dicitur [Magis
autem augebatur ⁊c̄.]Et patet littera vs/
qꝫ ibi [Ueniente Petro saltem umbra illi/
us ⁊c̄.] In quo ponit᷑ differentia Petri ad
alios apostolos in operatione miraculorum
Nam alij apostoli curabant infirmos per
tactum manuum sicut dicitur supra Per ma
nus apostolorum ⁊c̄. Petrus autem non so
lum per tactum sed etiam per umbram qd᷑

11

est maius. quod faciebat ad ostendenduz ꝙ erat principalis apostolus. Sciendum tamen ꝙ si considerentur miracula ex parte uirtutis actiue vnuz non est maius alio. quia omnia fiunt uirtute diuina infinita cuz sint opera totam uirtutem nature create transcendentia. Si autem considerentur quantum ad rem factam. sic vnuz est maius alio sicut suscitatio mortui est maius miraculuz q̃z curatio leprosi. ⁊ curatio leprosi q̃z curatio subita languidi. Similiter si considerentur quantum ad modum faciendi. sic maius est miraculum curare leprosum uel languidum solo nerbo q̃z tactu. ⁊ per umbram maius q̃z per uerbum. Uerbum enim est aliquid procedens ex homine habens uirtutem. sed umbra nihil est ipsius sed tantum priuatio lucis ex interpositione corporis. Et quia christus non legitur curasse per umbram sicut Petrus. ideo uidetur impletum fuisse quod dixit Jo. xiiij. Qui credit ĩ me opera que ego facio ipse faciet ⁊ maiora horum faciet. Cetera patent in littera. [Exurgens autem] Hic consequenter ponitur sacerdotum concitatio uenenosa. nam concitati inuidia que nenenum est anime uoluerunt apostolos perdere. sed non potuerunt diuina uirtute eos protegente. Et secundũ hoc residuum huius capituli in quattuor partes diuiditur. quia primo ponitur apostolorum captio. secundo captorum increpatio. ibi Et interrogauit. Tertio excusatio increpatorum. ibi Respondens autem. Quarto excusatorum dimissio. ibi Consenserunt autem. Prima adhuc in tres. quia primo ponitur apostolorum iniuriosa captio. Secundo eorum miraculosa liberatio. ibi Angelus autem. Tercio eoruz cautelosa reductio. ibi Tunc abijt. Circa primum dicitur [Exurgens autem princeps sacerdotum ⁊c.] Ex hoc uidetur ꝙ ipse ⁊ qui cum eo erant de secta erant saduceorum qui negant resurrectionem ⁊ spiritum ⁊ angelum. ut habetur infra capitulo. xxiij. ideo subditur [Repleti suut zelo] id est inuidia ⁊ ira. nam apostoli predicabant in Jesum resurrectionẽ ex mortuis ut ditum est supra in principio capituli quarti. Dicuntur autem saducei a sedec quod est iusticia in hebreo. nam saducei inter alios iudeos erãt in iudicijs ⁊ punitionibus acerrimi. ut dicitur in scholastica historia. propter quod sibi nomen iusticie usurpabant. [Et posu. eos in custodia publica] id est in carcere in quo ponebantur malefactores publici homicide latrones ⁊ huiusmodi. [Angelus autem] Hic consequenter ponitur apostolorum mirabilis liberatio. ⁊ secundo huius liberationis admiratio ibi Adueniens autem. Circa primum dicitur [Angelus autem domini per noctem aperiens ianuas ⁊c.] Dicit hic quedam glosa ꝙ non apparuit secunduz rem sed secundum apparentiam quia eduxit eos per ianuas clausas ita libere ac si essent aperte. ⁊ circa hoc non est dubium ꝙ hoc potuit fieri uirtute diuina sicut corpus christi nondum gloriosuz exijt de utero uirginis clauso. sed non potuit fieri uirtute angelica q̄ se non extendit ad faciendum duo corpora esse simul. Potuit tamen angelus uirtute propria ianuas aperire ⁊ claudere sicut prius. Et huic modo educendi apostolos uidetur littera magis concordare [Jte ⁊ stantes loquimini in templo] id est constanter ⁊ intrepide [plebi] ibi conuenienti [omnia uerba uite huius] scilicet christiane que est in presenti per gratiam. ⁊ per gloriam in futuro [qui cum audissent intrauerunt diluculo] tanquaz feruidi ad impletionem mandati. [Adueniens autem] Hic consequenter ponitur dicte liberationis admiratio cum dicitur Adueniens autem ⁊c. Et patet littera usque ibi [⁊ miserunt ad carcerem ut adducerentur] ad hoc enim positi fuerunt in carcere ut in crastino inde traherentur ad iudicium ⁊ condemnarentur. Cetera patent usque ibi [Et custodes stantes] id est diligenter custodientes quasi dicant Non exierunt p defectum clausure uel custodie. Cetera patent usque ibi [Ambigebant de illis quid nam fieret] id est ubi ⁊ quomodo q̄rerentur ut caperentur [Adueniens autem quidam qui uiderat astantes eos in templo ⁊ intrepide docentes [annunciauit eis ⁊c.] Et patet littera. [Tunc abijt] Hic consequenter ponitur apostolorum cautelosa reductio. Jnierunt enim isti consilium ad reducendum eos turpiter ⁊ aspere sicut malefactores publicos. Sed uidentes deuotionez populi timentes ne lapidarentur mutaue-

runt propoſitum. ⁊ ad reducendum eos uſi
ſunt tantum uerbo ſimplici. ⁊ hoc eſt quod
dicitur ⌊Tunc abijt magiſtratus⌋ Nomen
eſt officij. ⁊ tenetur collectiue pro maiorib⁹
communitatis ⌊cum miniſtris⌋ ad capiendū
apoſtolos paratis ⌊⁊ illos adduxit ſine vi⌋
cuius cauſa ſubditur ex parte ipſorum cum
dicitur ⌊Timebant enim ⁊c̃.⌋ Ex parte a/
poſtolorum cauſa fuit prompta uoluntas ue
niendi ⁊ ſecuritas de aſſiſtentia dei. ⌊Et ĩ
terrogauit eos⌋ Hic ponitur apoſtolorum
increpatio cum dicitur ⌊Precipiendo prece/
pimus⌋ id eſt auctoritate pontificali prohi
buimus ⌊ne doceretiſ in nomine iſto⌋ id eſt
in nomine Jeſu nazareni ⌊et ecce repleſtis
Hieruſalem doctrina ueſtra⌋ contra prece
pta noſtra ⌊⁊ uultiſ introducere ſuper nos
etc̃.⌋ quaſi dicant Non ſolum eſtis inobe/
dientes ſed etiam crimen homicidij nobis
imponentes. ⌊Reſpondens autem⌋ Hic con
ſequenter ponitur increpatorum reſponſio
que eſt duplex. ſecunda ponitur ibi Sur/
gens autem. Prima uero eſt per apoſtolo/
rum uerba cum dicitur ⌊Reſpondens au/
tem Petrus ⁊ apoſtoli⌋ licet gloſa interli/
nealis dicat ꝙ apoſtoli ex feruore moti nō
fuerunt paſſi vnum pro omnibus loqui. nō
eſt tamen ueriſimile ꝙ omnes loquentes ſi
mul dederint reſponſionem que ſequitur ꝑ
ordinem. quia ibi fuiſſet confuſio uocuꝫ qđ
non eſſet decens nec bene intelligibile. nec
ſic permittitur hominibus loqui in loco iu
dicij. Jdeo magis uidetur ſaluo tamen me
liori iudicio ꝙ Petrus ſolus dedit reſpon/
ſionem. qua data alij apoſtoli approbaue/
runt eam tanquaꝫ ſuam. nec illa gloſa cum
non ſit magiſtralis eſt auctentica ⌊Obedi
re oportet deo magis q̃ꝫ hominibus⌋ Hoc
eſt per ſe notum cum homines nullam au/
ctoritatem precipiendi habeant niſi a deo a
quo eſt omnis poteſtas ⌊Deus patrum no
ſtrorum⌋ id eſt quem coluerunt patres no/
ſtri ⌊ſuſcitauit Jeſum quem uos intereni/
ſtis⌋ ⁊ ſic non imponimus uobis falſo ſan/
guinem ipſius ⌊hunc principem⌋ eccleſie mi
litantis ⁊ triumphantis ⌊⁊ ſaluatorem⌋ ho
minum ⌊deus exaltauit⌋ ad celeſtia ⌊dexte
ra ſua⌋ id eſt uirtute ſua ſicut declaratum
eſt ſupra capitulo primo ⌊ad dandum peni/
tentiam Jſrael⌋ id eſt ad dandum tempus
penitendi ⌊et remiſſionem⌋ peccatorum ⌊et
nos teſtes ſumus⌋ quia nobis preceptum ē
iſta teſtificari ut patet ſupra capitulo primo
⁊ Luce ultimo. quaſi dicat. ꝓpter hoc opor
tet nos obedire deo ⌊horum uerborum⌋ ſci
licet reſurrectionis. aſcenſionis. ⁊ miſſionis
ſpirituſſancti. ⌊Et ſpirituſſanctus teſtifica
tur iſta qui loquitur in nobis. ⁊ eius uirtu
te fiuut prodigia et ſigna. Sed quoniaꝫ ho
mines in malis obſtinati reſponſioneꝫ ra/
tionabileꝫ non recipiunt. ideo ſubdit ⌊Hec
cum audiſſent principes ſacerdotum diſſeca
bantur⌋ quia reſponſionem eorum non po
terant infringere ⁊ tamen uolebant eos oc
cidere. ⌊Surgens autem⌋ Hic ponitur ſe/
cunda excuſatio per Gamalielis uerba qui
ut dicit gloſa erat diſcipulus apoſtolorum
occultus tamen ut iudeorum peſſima conſi
lia diſſiparet ⌊pharizeus⌋ in hoc ꝙ crede/
bat reſurrectionem ⁊ ſpiritum ⁊ angelum
ſed non ſequendo maliciam phariſeorum ⌊le
gis doctor honorabilis⌋ ⁊ ſic magis habe/
bat auctoritatem loquendi ⌊iuſſit foras ad
breue fieri homines⌋ id eſt apoſtolos ut in
eorum abſentia efficacitior eſſet pro eis ſen
tentia ⌊Uiri iſraelite⌋ qui eſtis in lege ⁊ ꝓ
phetis eruditi ⌊attendite uobis etc̃.⌋ quaſi
dicat Non debetis eos precipitanter con/
demnare ſed facta p̄terita conſiderare. quo
rum duo recitat dicens ⌊Ante enim hos di
es extitit Theodas dicens ſe eſſe aliqueꝫ⌋
ſcilicet magnum prophetam qui ut dicit Jo
ſephus magicis artibus multos de Hieru
ſalem decepit. ⁊ multis facultatib⁹ ex Hie
ruſalem ſublatis duxit eas uſque ad ripas
Jordanis dicens ſe prebere eis tranſitum ꝑ
arentem alueum ⌊qui occiſus eſt ⁊ omnes
⁊c̃.⌋ per milites ad hoc miſſos a Fado pre
ſide Syrie ⌊Poſt hunc extitit Judas gali/
leus in diebus profeſſionis⌋ id eſt tempore
quo ſinguli de Judea ibant ad ciuitatem ſu
am ut ſe eſſe ſubditos profiterentur roma/
norum ut habetur Luce ſecundo ⌊et auertit
populum poſt ſe⌋ affirmans publice ꝙ illi/
citum erat iudeis aliquem dominuꝫ cogno
ſcere niſi ſolum deum qui eduxerat eos de
ſeruitute Egypti. ſed hoc erat falſum. quia
Hieremias qui ſanctus fuit inducebat Ze
dechiam ⁊ alios de populo iudeorum ad ſer
uiendum regi caldeorum. Hiere. xxxviij.

12

Similiter secundo paralip̄. ultimo Zedechias inculpatur de hoc ꝙ fregit iuramentū quod fecerat Nabuchodonosor de seruiendo sibi sub tributo. quod scriptura non fecisset si iuramentum illud fuisset illicitum. Similiter Daniel ⁊ socij eius qui fuerunt sancti humiliter ⁊ fideliter seruierunt Nabuchodonosor regi. Propterea etiam saluator Matthei. xxij. interrogatus si liceret iudeis reddere censum Cesari. Respondit Reddite que sunt cesaris cesari. ⁊ que dei deo. [et ipse perijt ⁊ omnes quotquot consenserunt ei] adherentes eius false doctrine Consequenter applicat ad propositum predicta dicens [Nunc itaque dico uobis discutite ab hominibus istis] id est ab eorum persecutione [quoniam si est ex hominibus consilium hoc] id est si doctrina eorum est humanitus conficta [dissoluetur] sicut ⁊ p̄dictorum [Si uero ex deo est] id est ex ordinatione diuina [non poteritis dissoluere] Nam eius ordinationem nullus potest impedire [ne forte ⁊ deo repugnare uideamini] quasi dicat. cum hoc incurreretis peccatum graue repugnando ordinationi diuine Consenserunt autem] Hic consequenter ponitur excusatorum dimissio cum dicitur [cō senserunt autem] tum quia legis doctor erat honorabilis. tum quia eius persuasio erat rationabilis. licet tamen consenserunt ei de dimissione apostolorum non tamen de modo dimittendi. quia consuluerat simpliciter eos dimitti. ⁊ ipsi prius fuerunt cesi ⁊ prohibiti predicare nomen christi. ideo sequitur [Et conuocantes apostolos cesis denunciauerunt] ꝛc. [⁊ illi quidem ibant gaudentes ꝛc.] ita ꝙ aduersa non solum sustinebant patienter sed etiam gaudenter. in quo consistit excellentissimus fortitudinis gradus. [Omni autem die non cessabant ī templo ⁊ circa domos docentes ꝛc.] i nullo uerbis aut uerberibꝰ territi. sed magis ad predicandum christum fortius animati.

Capitulū. vi.

N diebus illis] Descripta predicatione Petri singulari ⁊ cum aliis apostolis Hic consequenter occasione huius ponitur pars incidentalis. in qua agitur de electione septem diaconorū ne impediretur oratio ⁊ predicatio apostolorum. Et diuiditur ī duas partes. qꝛ ꝑmo ponitur causa ⁊ actꝰ electionis. secundo subditur prosecutio de electis. ibi Stephanus autem. Prima adhuc in duas. quia primo ponitur electionis causa siue ratio. secundo ipsa electio. ibi Et placuit. Circa primum dicitur [In diebus autem illis crescente numero discipulorum factum est murmur grecorum] Non enim potest regi tanta pace multitudo sicut pauci. eo ꝙ difficile est quī in magna multitudine sint aliqui discoli [aduersus hebreos] omnes erant iudei sed aliqui erant nati in Judea. ⁊ illi dicuntur hic hebrei. ⁊ aliqui in Grecia ex iudeis ibidē per Antiochum dispersis. ⁊ illi dicuntur hic greci. et similiter illi qui de gentilitate erant ad iudaismum conuersi [eo ꝙ despicerentur in ministerio quotidiano uidue eorum] quod exponitur dupliciter. Uno modo quia grece mulieres tanquā magis rudes repellebantur ab hebreis ne ministrarent. Alio modo intelligitur iste despectus in hoc ꝙ grecis uiduis non administrabā tur ita bene necessaria sicut hebreis. [Conuocantes autem duodecim multitudinem discipulorum] non bene regibilem per eos in temporalibus absq̄ detrimento in spiritualibus [dixerunt. non ē equum nos derelinq̄re uerbum dei ꝛc.] id est predicationem uerbi diuini. Nam spiritualia sunt temporalibus preponenda. [Considerate ergo fratres uiros ex uobis] quos melius cognoscitis q̄ extraneos. et ipsi melius possunt scire modum regendi multitudinē hanc q̄ extranei [boni testimonij] id est bone fame [septem] Hic numerus competit septenario spiritussancti. ideo subditur [plenos spiritusancto ⁊ sapientia] quantum apparere potest per signa exteriora [quos constituamus super hoc opus] scilicet ad administrationem temporalium. [Nos uero orationi ꝛc.] per quam ascenditur in deū [⁊ ministerio uerbi] per quodˢ fit descensus ad ꝓximum ad modum angelorum in scala Jacob ascendentium ⁊ descendentium. genesis

xxviij. [Et placuit] Hic consequenter ponitur electio cum dicitur [Et placuit sermo coram multitudine] quia rationabilis erat ⁊ utilis. [et elegerunt Stephanum uirum plenum fide] id est fidelitate. propter quod tale negocium poterat sibi secure committi. ⁊ idem intelligendum est de alijs. iste tamen specialiter laudatur tanquam primus martyr futurus [⁊ Nicolaum aduenam] id est de gentilitate conuersum ad iudaismum [antiochum] id ē de Antiochia natum [hos statuerunt ante conspectum apostolorum] scilicet illi qui eos elegerunt [et orantes] scilicet apostoli [imposuerunt eis manus] ipos ordinando in diaconos. unde ⁊ diaconi per impositionem manus ordinantur. [et uerbum domini crescebat] id est effectus predicationis uerbi dei per multiplicationem credentium. [Multa etiam turba sacerdotum obediebat fidei] propter miracula que fiebant manifeste. occulte tamen erant christiani. sicut etiam Gamaliel eadem ratione [Stephanus autem] Hic consequenter sanctus Lucas prosequitur de electis. et primo de sancto Stephano. secundo de Philippo capitulo octauo. ibi Philippus autem. Prima in duas. quia primo circa Stephanū declaratur uirtutis operatio. secundo consurgens inde persecutio. ibi Tunc submiserunt. Circa primum dicitur [Stephanus autem plenus gratia] ad bene operandum [⁊ fortitudine] ad aduersa tolerandum [faciebat prodigia ⁊ signa magna in populo] ad ueritatem fidei catholice firmandam. [Surrexerunt autem quidam de synagoga que appellabatur libertinorum] a regione sic nominatorum. ut dicit glosa interlinealis [⁊ cirenensium] a Cirene ciuitate. [⁊ alexandrinorum] ab Alexandria metropoli Egypti [⁊ eorum qui erant a Cilicia ⁊ Asia] nomina sunt regionum Judee propinquarum [disputantes cum Stepstano] fidem catholicam uerbis quantum poterant impugnando [⁊ non poterant resistere sapientie ⁊ spiritui qui loquebatur] secundum q̃ promiserat saluator dicens Luce. xxj. Ego dabo uobis os ⁊ sapientiam cui non poterunt resistere ⁊ contradicere omnes aduersarij uestri. [Tunc submiserunt] Hic consequenter ponitur oriens persecutio ut qui ratione uel scriptura Stephano non poterant resistere uiolentia superiores apparerent. Et primo ponitur ipsius Stephani persecutio singularis. secundo ecclesie generalis in principio octaui capituli. Prima adhuc in tres. quia primo ponitur Stephani accusatio falsa. secundo eius responsio uera in principio septimi capituli. tertio lapidatio eius iniusta uersus finem sequentis capituli. ibi Audientes autem. Circa primum dicitur [Tunc submiserunt uiros] id est submisisse informauerunt ⁊ fraudulenter de testimonio contra Stephanum ferendo [qui dicerent se audisse eum dicentem uerba blasphemie in Moysen ⁊ deum] id est contra deum ⁊ moysen. Blasphemus autem in lege precipitur lapidari. Leuit. uigesimoquarto. [Conuenerunt itaque plebem] id est populum communem [⁊ seniores] id est maiores populi [⁊ scribas] id est legis doctores [⁊ concurrentes rapuerunt eum] quasi furia moti ⁊ non ratione [Et statuerunt falsos testes dicentes Homo iste ⁊ cetera] nō nominant eum proprio nomine ex contemptu et superbia [non cessat loqui ⁊ cetera] quasi dicant. non solum est blasphemus sed etiam blasphemijs assuetus [hic destruet locum istum ⁊ mutabit] ⁊ cetera. uidetur q̃ non dixerunt falsum. quia christus dixit de templo Matthei uigesimoquarto. q̃ nō remaneret lapis super lapidem qui non destruetur. ⁊ de mutatione traditionum moysi. Johannis quarto. Ueniet hora in qua nec in monte neque in Hierosolymis adoratis patrem. sed ueri adoratores erunt qui qui adorabunt patrem in spiritu ⁊ ueritate. in quo significabat ipsum corporalem legis cultum in spiritualem cultum commutandum. Ad primum igitur dicendum q̃ Christus non dixit se templum destructurum. sed predixit esse destruendum sicut factum est postea per romanos anno quadragesimosecundo post passionem christi.

Si autem obijciatur q̃ romani non destruxerunt templum nisi in uirtute ipsius dei. et sic Christus cum sit deus destruxit.

non valet . quia testes non loquebantur
de Jesu christo inquantum deus cum eius
diuinitatem negarent 7 purum hominez fu
isse dicerent. 7 sic loquebantur [Jesus naza
renus hic] id est contemptibilis homo. Ad
secundum dicendum similiter q traditiones
illas non dixit se mutaturum. sed q essent
mutande dicto modo. et licet hoc fecerit in
quantuz deus. hoc tamen modo non loque
bantur testes ut dictum est. Sciendum ta
men de hac mutatione q non fuit mutatio
de contrario in contrarium proprie sed de
imperfecto ad perfectum. quia cultus noue
legis est multo perfectior q̄z ueteris sicut
diffuse fuit ostensum ī principio epistole ad
hebreos. propter quod dicitur hebre. septi/
mo Nihil ad perfectum adduxit lex. Qd'
autem sic mutatur non destruitur sed ma/
gis perficitur. quia uirtualiter remanet in
quodam meliori. propter quod dicit salua/
tor Matthei quinto Non ueni legem sol/
uere sed adimplere. [Et intuentes animo e
um] 7 vultu irato [uiderunt faciem eius tā
quaz faciem angeli] ex quadam pulchritu/
dine 7 claritate sibi diuinitus data ad de/
clarationem sue sanctitatis 7 innocentie vt
sic a malicia sua retraherentur uel damna
biles magis redderentur.

Capitulū. vij.

Dixit autem] Hic ponitur accu
sati responsio. Circa quam pri
mo datur respondendi locus cū
dicitur Dixit autem ad principes sacerdo/
tum 7c. Secundo ponitur responsionis ac/
tus cum subditur Qui ait 7 cetera. Cir/
ca primum sciendum q Stephanus fuit ac
cusatus de quattuor scilicet q locutus fue/
rat contra deum. contra Moysen. contra
templum. 7 contra legem ut patet ex predi
ctis. ideo primo excusat se de primo scilicet
de deo. secundo de Moyse. ibi Eodem tem
pore. tercio de templo. ibi Tabernaculum.
Quarto de lege. ibi Dura ceruice. De pri
mo autem excusat se per hoc q ostendit se
colere deum quem coluerunt sancti patres
7 patriarche breuiter replicans eorum hi/
storiam usq̄z ad moysen. Et diuiditur ī du
as partes. quia primo recitatur historia in

cipiendo ab Abraham usque ad Jacob. se/
cundo a Jacob usque ad moysen. ibi Et Ja
cob. Prima adhuc in duas. quia primo reci
tat historiam Abrahe extra pmissionis ter
ram. secnndo intra ipsam. ibi Et inde.
Ad euidentiam dicendorum sunt hic aliqua
prenotanda propter concordiam huius pas
sus ad ea que dicta sunt de Abraham gene
sis vndecimo 7 duodecimo. Primum est de
apparitiōe dei dicentis Abrahe Exi de ter
ra tua 7 cetera. Bis enim uidetur hoc deus
sibi dixisse. semel ante patris sui mortem
Thare. 7 de hoc loquitur hic Stephanus.
Uerūtamen illum exitum non fuit execut9
usque post mortez patris qui senex erat ut
ei obsequium debitum impenderet. et hoc
de uoluntate domini licet non sit expressuz
Et iterum semel post mortem patris. 7 tūc
dedit executiōi. 7 de ista uice fit mentio ge
nesis duodecimo. sicut Johannis. x. dicitur
q christus in die sue resurrectionis dixit
apostol' Sicut me misit pater ita 7 ego mit
to uos scilicet ad predicandum. 7 tamen de
uoluntate eius executio eius erat retardā
da usque post sancti spiritus missionez. vn
de in die ascensionis illud mandatum fuit
replicatum cum tali retardatione. act'. pri/
mo. Accipietis uirtutem spiritussancti uos
7 eritis mihi testes 7 cetera. nec istud repu
gnat ei quod dixi genesis duodecimo. im/
probans ra. sa. dicentez q illud Exi de ter
ra tua 7c. fuit dictum Abrahe per septuagī
ta aunos ante mortem patris sui. 7 q tunc
exiuit. quia non reprobaui eum nisi quan/
tum ad hoc dictuz Exi de terra 7c. ad qd'
secuta est executio ante mortem patris. qd'
est falsum ut dictum ē. Secundū est de loco
apparitionis. Circa quod sciendum q Me
sopotamia est nomen ciuitatis 7 regionis
siue prouincie sicut Babylonia in libris re/
gum 7 paralip. 7 prophetarum aliquando
accipitur pro ciuitate Babylon precise. 7 ali
quando pro tota prouincia. Unde in pluri/
bus locis dicuntur iudei in Babyloniam ca
ptiuati qui tamen fuerunt in diuersis regni
ciuitatibus collocati. Et Samaria accipitur
frequenter pro nomine unius ciuitatis. ut
patet in ualde multis locis. et aliquando p
regione sicut Johannis quarto dicit' Uenit
Jesus in ciuitatē samarie q̄ dr̄ Sicharet. sic

manifeste patet ꝙ Samaria ibi accipitur ꝑ
regione uel prouincia. Similiter Mesopota
mia aliquando accipitur pro ciuitate Aram
precise que hic nominatur Charram. et sic
sunt nomina synonima sicut dictum fuit ge
nesis. xxiiij. Sed Mesopotamia est nomen
grecum dictum a meso quod est medium ⁊
potamos quod est fluuius. quia ciuitas illa
est sita inter duo fumina. vnde genesis. xx
iiij. ubi translatio nostra habet Mesopota
miam. in hebreo habetur in Aram fluuio/
rum. Aram autem est nomen syrum. Ali/
quando uero hoc nomen mesopotamia acci
pitur pro tota prouincia circa dictam ciuita
tem. Abraham uero exiens de Caldea cuz
patre suo Thare prius intrauit Mesopo/
tamiam prout est nomen regionis q̈z pro/
ut est nomen ciuitatis que alio nomine dici
tur Charram. His ergo pmissis exponen
da est littera [Uiri fratres] Hoc dicit quan
tum ad sibi coeuos ⁊ iuniores [et patres]
quantum ad sibi seniores [audite] ueritatez
[deus glorie] id est deus gloriosus quem
colo. et sic non sum blasphemus [apparuit
patri nostro Abraham] prima uice [cum es
set in Mesopotamia] id est intrasset termi
nos Mesopotamie regionis [priusquaz mo
raretur in charraz] cum patre suo [et dixit
ad illum Exi de terra tua] Sed quomodo
hic dicitur quia iam exierat de Caldea in
qua natus fuerat. Nam Mesopotamia et
Caldea prouincie sunt distincte. ideo dicunt
aliqui ꝙ licet exiuisset corpore non tamen
mente quia proponebat illuc redire. Sed
istud dictum improbatur genesis. xij. Et
ideo dicendum sicut ibi dictum fuit ꝙ sicut
ibi dictum fuit ꝙ exire hic dicitur pro ma
gis elongare. ⁊ huic concordat littera he/
braica Genesis. xij. Et ubi nostra transla
tio habet Egredere de terra tua ⁊c̈. in he
breo habetur [vade tibi de terra tua] qua/
si dicat pro utilitate tua [vade] longius [de
terra tua ⁊ cognatione tua] quia Nachor
frater Abrahe remansit in Mesopotamia
[Tunc exiuit] id est longius abijt [de ter
ra caldeorū] de q̈ iam ante exierat ut iam
dictum est [et habitauit in Charram] cum
patre suo usque ad mortem eius supradicta
ex ratione. [Et inde] Hic consequanter re
citatur breuiter historia Abrahe in terra ꝓ

missionis dicens [Et inde postquaz pater
eius mortuus est transtulit illum] reiteran
do preceptum illlud Exi de terra tua secū
dum ꝙ dictum est supra genesis. xxij. Ali/
qui tamen dicunt ꝙ illud quod hic dicitur
Exi de terra ⁊c̈. dicitur per anticipationē
⁊ ꝙ solum dictum fuit ei semel pꝰ mortem
pr̄is. sed melius concordat littere ꝙ bis ut
dictum est. [Et non dedit illi hereditatem
in ea ⁊c̈. sed habitanit in terra Chanaan.
sicut aduena ⁊ peregrinus. quod nec est ꝯ̈
illud qud habetur Genesis. xxiij. ꝙ emit
agrum ab Ephron etheo. quia hoc non fu
it ad habitandum uel colendum sed pro se/
pultura Sare [sed repromisit dare ei eam
et semini eius] genesis. xij. Omnem terrā
quam conspicis tibi dabo ⁊ semini tuo [cuz
non haberet filium] Nondum enim natus
erat Isaac nec etiam Ismael ut patet gene/
sis decimosexto. [Locutus est autem ei de/
us] genesis. xv. [quia erit semen eius acco/
la in terra aliena] scilicet in terra chanan
⁊ in Egypto [⁊ seruituti eos subijcient et
male tractabunt] affligentes eos nimis du
ra seruitute post mortem Joseph. ut habe/
tur Exodi primo. [annis quadringentis]
Isti quadringenti anni sunt incipiēdi a na
tiuitate Isaac usqꝫ ad exitum filiorum Isra
hel de Egypto sicut diffuse ostensum fuit
genesis. xv. Et potest hic breuiter aliquid
repeti. A natiuitate enim Isaac usqꝫ ad na
tiuitatem Jacob fluxerunt anni quadragī
ta. genesis. xxv. Jacob autem erat anno/
rum centum triginta quando descendit in
Egyptum cum filijs suis. genesis. xlvij. In
de usqꝫ ad exitum de Egypto fluxerunt
anni centum uiginti secundum hebreos. q/
bus simul iunctis habentur anni quadrin/
genti precise in quibus semen Abrahe acco
la fuit in terra aliena. Et sic patet ꝙ non
fuerunt in afflictione quadringentis annis
sed per partem minorem illius temporis. ⁊
ideo ly quadringentis annis non refertur
ad illud quod immediate premittitur. ⁊ af/
fligent eos. nisi per synodochen. scilicet ac/
cipiendo partem pro toto. sicut dicitur chri
stus iacuisse tribus diebus in sepulchro. sꝫ
proprie refertur ad illud quod ante poni/
tur Erit semen eius accola in terra aliena
quia tot annis habitauit semen Abrahe in

14

terra aliena ut predictum est.[Et post hoc exibunt] sub moyse duce. exodi. xij. [⁊ seruient mihi in loco isto] quod fuit impletum tempore Josue sub quo populus Jsrael intrauit in terram promissionis [⁊ dedit illi testamentū circumcisionis] Genesis. xviij. [Et Jacob] Hic consequenter recitat historiam a tempore Jacob usq; ad moysen. ⁊ primo recitat historiam temporis seruitutem precedentis. secundo subsequentis. ibi Cum autem. Circa primum dicitur [Et Jacob] supple circumcidit [duodecim patriarchas] filios suos. qui dicuntur patriarche. id est patres principales. a pater et archos quod est princeps. quia ab ipsis denominantur duodecim tribus Jsrael [⁊ patriarche emulantes Joseph] id est inuidentes ei. genesis xxxvij. [vendiderunt eum in Egypto] eodem capitulo. [⁊ erat deus cum eo ⁊ eripuit etc̃.] primo de manibus fratrum uolentium eum occidere. Secundo de cysterna ubi posuerunt eum moriturum fame. Tercio de carcere regis Egypti ubi posuit eum magister milicie. Geñ. quadragesimoprimo. [⁊ dedit ei gratiam ⁊ sapientiam in conspectu Pharaonis] ad exponendum eius somnium de futura felicitate ⁊ sterilitate terre. [Uenit autem fames ⁊ cetera.] Genesis. xlij. [Misit patres nostros] id est filios suos [primum] id est prima uice [⁊ in secundo] id est in secunda missione [cognitus nõ est Joseph a fratribus suis ⁊c̃.] Genesis. xlij [Mittens autem Joseph accersiuit Jacob patrem suum] in eodem capitulo [in animabus. lxxv.] Exodi primo. Genesis tamen xlij. dicitur Omnes anime domus Jacob q̄ ingresse Egyptum fuere. lxx. sed ibi numerantur tantum persone egresse de Jacob actu nate. Hic autem exodi primo numerantur cuз illis quinq; nepotes Joseph eo q̧ pertinebant ad populum Jsrael. propter quod septuaginta interpretes Genesis. xlvj. posuerūt septuagintaquinq; quaз interpretationem sequitur hic sanctus Lucas. [Et descendit in Egyptum] Hic consequenter recitat descensum in egyptuз dicens [Et descendit Jacob in Egyptum et defunctus est] genesis. xlix. [⁊ patres nostri] scilicet duodecim patriarche. de morte uero Joseph habetur genesis ultimo. ⁊ de morte aliorum Exodi primo. [Et translati sunt in Sichem ⁊c̃.] Hec littera uidetᷣ multum intricata ⁊ discrepare ab eo quod habetur genesis. xxiij. de spelunca quaз emit Abraham. ⁊ genesis. xxxiij. de agro queз emit Jacob a filijs Emor. Propter quod ad intellectuз huius passus sciendum q̧ Abraham emit illam speluncam ab Ephron etheo. ⁊ Jacob illum agrum a filijs Emor patris Sichem ut patet in textu. Jn spelunca uero ab Abraham empta fuit Jacob sepultus illic portatus de Egypto. Genesis ultimo. Jn agro uero quem emit Jacob et queз dedit Joseph filio suo ut habetur genesis. xlviij. sepulta fuerunt ossa Joseph illuc apportata de Egypto ut habetur iosue vltimo. De alijs uero patriarchis non habetur de scriptura satis ubi sint sepulta. sз Hieronymus dicit de sancta Paula q̧ ipsa pertransiuit usq; ad Sichem ⁊ uidit ibi sepulchra duodecim patriarcharum. Josephus uero secundo secundo libro dicit q̧ fratres Joseph mortui in Egypto a posteris suis fuerunt translati in Ebron ⁊ ibidem sepulti. ⁊ in hoc magis uidetur credendum dicto Joseph q̃з Hieronymi. quia longo tempore fuit ante Hieronymū. ⁊ quia natus fuit in Judea ⁊ certius cognouit omnia Judee loca. His ergo premissis sciendum q̧ sanctus Lucas hic simul recitat duas historias intricate. Et exponatur littera sic [⁊ translati sunt Sichem ⁊ positi sunt in sepulchro qdᷣ emit Abraham] scilicet partim hic ⁊ partim ibi. quia de ioseph certum est q̧ sepultus fuit in Sichem in speluncam Abrahe ut predictum est. De Jacob uero certum est q̧ sepultus fuit in Ebron. De alijs patriarchis dubium est utruз hic uel ibi sint sepulti. lз mihi probabilius uideatur q̧ in Ebron sicut dictum est [A filijs Emor] istud non cõiungitur littere immediate precedenti sз antecedenti ubi dicitur [⁊ translati sunt in Sichem] supple emptam [a filijs Emor] p ip̄m iacob ut predictum est. Et sic exponit scholastica historia. Sed huic expositioni uidetur obuiare quod sequitur Filij Sichem. qr genesis capitulo. xxiiij. dicitur q̧ iacob emit partem agri a filijs Emor patris Sichem. et sic Emor non fuit filius Sichem sed pater eius. Sequendo tamen exposi-

tionem istam potest faciliter responderi ꝙ
idem homo frequenter habet patrem ⁊ fi-
lium eiusdem nominis. sicut dominus Ca-
rolus comes Ualesij bone memorie habuit
patrem regem Francie nomine Philippuȝ
⁊ filium eiusdem nominis. et sic potest dici
de isto Emor ꝙ habuit patrem nomīe Si-
chem de quo fit hic mentio cum dicitur A
filijs Emor filij Sichem. et filium eiusdem
nominis. de quo dicitur genesis. xxxiij. A
filijs Emor patris Sichem. Sed quia ex-
positio dicta uidetur multum intricata. et
quia littera uidetur pretendere ꝙ Abrahaȝ
emit precio argenti a filijs Emor Scien-
dum ꝙ ideo posset dici sine tamen preiudi
cio ꝙ ille Emor de quo hic Lucas loquitur
fuit idem cum patre Seor patre Ephron. ⁊
fuit binomius sicut in scriptura multi legū
tur binomij. sic Abraham emit a filijs E-
mor. quia ab Ephron emit de filijs eius. ⁊
iste Emor alio nomine dictus Seor habu-
it patrem nomine Sichem. Jlle autem E-
mor de quo fit mentio genesis. xxxiij. ha-
buit filium nomine Sichem. nec est incon-
ueniens si ponantur eadem nomina diuer-
sorum hominum hic ⁊ ibi. quia frequenter
homines diuersorum locorum ⁊ temporum
in nominibus cōueniunt. Et secundum hac
expositionem littera planior uidetur. Scien
dum etiam ꝙ Sichem hic dupliciter accipi
tur. Uno modo prout est nomen ciuitatis
cum dicitur Translati sunt in sichem. Alio
modo prout est proprium nomen hominis
cum dicitur Filij sichem. [Cum autem]
Hic consequenter recitatur historia pro tē
pore seruitutis filiorum israel in Egypto.
Et primo ponitur huius seruitutis occasio
cum dicitur [Cum autem appropinquaret
tempus promissionis quaȝ professus fuerat
deus Abrahe] promittens ei ꝙ semen eius
seruiret ei in terra iudee. genesis. xv. Cre
uit populus et multiplicatus est in Egy-
pto] Exodi primo. Et hec multiplicatio mo
uit regem Egypti ad affligendum popu-
lum Jsrael ut minus possent uacare gene-
rationi ⁊ multiplicari. ut habetur ibidem.
[quoadusque rex alius surrexit ī egypto]
Dicit enim Josephus ꝙ regnum tunc trās
latum erat ad aliam domum [qui non sci-
ebat Joseph. id est beneficia que fecerat Jo

seph regno Egypti [qui circumueniēs] id
est fraudulenter opprimens [genus nostrū]
primo subijciens duris laboribus. sed quia
per hoc non fuit impedita populi multipli-
catio ideo ipse precepit obstetricibus ut in
partu hebrearum necarent masculos. Sed
quia non fecerunt hoc deum timentes pre-
cepit ut masculi nati in flumen proijceren-
tur. Exodi primo. Et hoc est quod dicit
[ut exponerent infantes] ⁊ cetera [Eodem
tempore] Hic consequenter Stephanus se
excusat de blasphemia contra moysen ostē
dens eum populi fuisse liberatorem. Et p̄-
mo ponitur ad hanc liberationem Moysi
dispositio. secundo ipsa liberatio. ibi Cum
autem. Circa primum dicitur [Eodem tē
pore natus est Moyses ⁊ fuit gratus deo]
quod apparet ex hoc ꝙ deus seruauit euȝ
ne periret cum alijs pueris in flumine [q
nutritus est tribus mensibus in domo pa-
tris sui] vi'it eum elegantem puerum. et
ideo quantum potuit seruauit eum quous-
qȝ apparebat periculum mortis non solum
pueri sed etiam parentum occasione eius. et
tunc eum commendauit protectioni diuine
ponens eum in flumine inclusum tamen in
uasculo uitreo pice linito. [Exposito auteȝ
illo in flumine] modo dicto [sustulit eum
filia pharaonis ⁊ nutriuit eum] id est nu-
triri fecit sibi in filium. quia adoptauit euȝ
Et hec omnia habentur Exodi secundo.
ubi diffusius ea exposui. [Et eruditus est
moyses in omni sapientia egyptiorum] que
sic nominatur. quia primo uiguit humane
sapientie studium in Egypto. ut habetur p̄
mo metaphysice. [Et erat potens in uer-
bis ⁊ operibus suis] ex quo patet eius dis-
positio ad liberandum populum de egypto
[Cum autem impleretur] Hic consequen-
ter describitur ipsa liberatio. ⁊ primo figu
ralis. secundo realis. ibi Expletis. Circa
primum dicitur [Cum autem impleretur
eius tempus quadraginta annorum] quod
est tempus uirilis etatis [ascendit in cor ei
us] deo instigante [ut uisitaret fratres su
os filios Jsrael] qui erant in dura seruitu-
te [et cum uidisset quendam] hebreum [in
iuriam patientem] ab egyptio [vindicauit
eum] egyptum talem interficiendo. Et sub
ditur ratio huius cum dicitur [Estimabat

autem intelligere fratres] id est hebreos
[quomodo deus per manum ipsius daret
salutem illis] Jam enim dominus inspira/
uerat Moysi ꝙ liberaturus erat populum
per ipsum de seruitute Egypti. Et sic iam
erat constitutus a deo tutor ⁊ defensor po
puli. propter quod non peccauit uindictam
illam faciendo. Et illa liberatio particula/
ris fuit signum ⁊ figura liberationis gene
ralis totius populi fienda per manum mo/
ysi. [Sed illi non intellexerunt] quod de/
clarat per factum sequens cum dicitur [Se
quenti uero die apparuit illis litigantibus]
id est duobus hebreis ad inuicem rixanti/
bus. Exo. secundo. [Et reconciliabat eos]
uolens eos reducere ad pacem ⁊ amicitiam
[qui autem iniuriam faciebat] increpatus
super hoc [repulit eum] id est eius moniti/
onem ⁊ increpationem dicens [Quis con/
stituit te principem ⁊c.] quasi dicat. tu usur
pas tibi indebitam potestatem. Ex quo pa
tet ꝙ ille non intellexit ꝙ moyses esset cõ
stitutus a deo tutor ⁊ liberator populi. Et
quia iniurians habebat aliquos sibi fauen
tes ⁊ idem sentientes. ideo supra dixit plu
raliter ⁊ illi non intellexerunt. [Nunquid
interficere tu me uis ⁊c.] illud quod erat se
cretum publicauit intantum ꝙ uenit ad au
res Pharaonis ⁊ querebat occidere moy/
sen. Exodi secundo. ideo subditur [Fugit
autem moyses in uerbo isto] id est propter
publicationem huius facti ne occideretur.
[vbi generauit duos filios] Manassen ⁊ ef
fraim de sephora uxore sua. Exo. secundo
[Expletis] Hic consequenter describitur
moysi legatio. secundo legationis impletio
ibi Hic eduxit. Prima adhuc in duas. q̄a
primo sanctus Lucas facit propositum. secũ
do infert quoddam correlarium. ibi Hunc
moysen. Circa primum primo describitur
tempus legationis cum dicitur [Expletis
annis quadraginta] a fuga moysi de Egy
pto [apparuit ei in deserto montis syna an
gelus] Exo. tercio dicitur ꝙ apparuit illi
deus. Dicendum ꝙ secundum ueritatem fu
it angelus ut hic dicitur. Sed quia perso/
naʒ dei representabat ⁊ in eius persona lo
quebatur. ideo aliquando deus aliquando
angelus nominatur ut dicit Gregorius [in
igne flamme rubi] Angeli enim apparent
hominibus in corporibus formatis. et quia
tales apparitiones sunt ad aliquid signifi/
candum ideo formantur secundum conueni
entiam ad id quod est significandum. Per
ignem frequenter in sacra scriptura signi/
ficatur tribulatio purgans. Eccl'. secundo.
Jn igne probatur aurum ⁊ argentuʒ ⁊ ho
mines receptibiles in camino humiliatio/
nis. propter quod angelus apparuit in spe
cie ignis ardentis sed non comburentis ad
significandum ꝙ populus Jsrael in tribula
tione egypti non consumeretur sed purga
retur ⁊ purgatus liberaretur. [Moyses
autem uidens ammiratus est] ꝙ ignis ar/
dens non comburebat rubum qui de faci/
li est combustibilis [et accedente illo ut con
sideraret] magis de prope [facta ē uox do
mini] id est angeli loquentis in persona do
mini [Ego sum deus patrum uestrorum]
qui coluerunt me ceteris gentibus ad ido/
latriam declinantibus [Tremefact⁹ est mo
yses] propter diuinam reuerentiam [Sol/
ue calciamenta pedum tuorum] Modus e/
nim erat antiquorum et specialiter hebre
orum non ingredi loca sancta pedibus cal/
ciatis. vnde ⁊ saraceni adhuc tenent hunc
modum. quia non ingrediuntur locum di/
uini cultus nisi discalciatis pedibus ut a fi/
de dignis intellexi [Locus enim in quo stas
terra sancta est] propter apparitionem di/
uinam ibidem factam modo dicto. [Uidens
uidi afflictionem populi mei] oculo pietatis
et cum effectu miserationis. Jdeo sequitur
[Et descendi liberare eos] deo autem de/
scendere non competit nisi per affectum mi
serationis. sed angelo qui loquebatur bene
competit descendere ⁊ ascendere secundum
motum localem eo modo quo motus loca/
lis competat angelis. [Et nunc ueni] pro
mpte obediendo mihi [⁊ mittam te in E/
gyptum] ad liberandum populum. Sic pa/
tet legatio iniuncta moysi. [Hunc Moy/
sen] Hic Stephanus contra iudeos refert
correlarium de rebellione eorum sic dicens
[Hunc Moysen quem negauerunt etc̃.] si
cut predictum est. ille qui hoc uerbum di/
xit habebat complices qui idem dixerunt
uerbo uel saltem facto propter hoc quod
dicitur hic in plurali [dicentes quia te con
stituit principem] et cetera. [Hunc deus

principem ⁊ redemptorem misit] quia tamē
non erat principalis in hoc facto sed ange/
lus apparens in persona dei. ideo subdi/
ditur [Cum manu angeli et cetera.] id est
cum potestate ipsius. ⁊ sic Moyses erat illi
tanquaꝫ minister adiunctus. Per hanc au/
tem rebellionem contra Moysen intendit
Stephanus uocare iudeos de rebellione ꝯ
christum liberatoreꝫ totius mundi de serui
tute diaboli. ut exprimitur infra eodem ca
pitulo ubi dicitur Et occiderunt eos qui p̄
nunciabant de aduentu iusti cuius uos nūc
proditores ⁊ homicide fuistis. [Hic eduxit]
Hic consequenter describitur impletio le/
gationis iniuncte moysi. Et diuiditur ī du
as partes. quia primo facit propositum. se/
cundo infertur correlarium. ibi Cui uolue/
runt. Circa primum dicitur [hic eduxit il
los] sicut erat sibi iniunctum [faciens pro/
digia ⁊ signa in terra egypti] sicut patet a
principio .v. Exo. usque ad finem. xij. [Et
in mari rubro] ut habetur Exo. decimoqr̄
to. [et in deserto] ut patet in libris Leuit.
Numeri. ⁊ Deuteronomij. [Hic moyses]
cui uos credere dicitis ⁊ debetis [qui dixit
filijs Israel] deuteronomij. xviij. [Prophe
tam uobis suscitubit deus de uestris fratri
bus] quod principaliter intelligitur de chri
sto ut ibidem dictum fuit. qui descendit se/
cundum carnem de iudeis. tanquaꝫ meipsuꝫ
audietis] id est legislatorem noui testamen
to sicut ego sum ueteris. Sciendum tamen
ꝙ christus non dicitur propheta quantum
ad cognitionem euangelicam. nam ab in/
stanti conceptionis anima christi habuit cla
ritatem diuine uisionis. sed pro tanto dici/
tur propheta fuisse inquantuꝫ propheta di
citur ille qui annunciat remota a cognitio
ne illorum cum quibus habitat. Christꝰ au
tem ante suam passionem fuit uiator habi/
tans cum hominibus. Johannis primo. ⁊ de
nunciabat transcendentia capacitatem intel
lectus humani. sicut dicitur propheta Luc̄.
septimo. Propheta magnus surrexit in no
bis ⁊c̄. [hic est qui fuit in ecclesia] id est in
cognitione hebreorum [cum angelo] qui lo
quebatur in monte Syna dans ei leges et
mandata. ut patet Exo decimonono. ⁊ de/
inceps quasi per totum [⁊ cum patribus ue
stris] quantum ad decem precepta decalogi
que dedit audiente populo. Exodi. xx. [qui

accepit uerba uite dare uobis] Dicunt̄ au
tem illa precepta uerba uite non quia con/
ferunt uitam gratie iustificantem. secunduꝫ
ꝙ dicitur Ro. Non iustificatur homo ex o
peribus legis iusticia que facit dignum ui/
ta eterna. licet iustificarent iusticia politica
sicut dictum fuit super epistolam ad roma/
nos ⁊ gala. Sed dicuntur uerba uite. quia
seruantes ea non incurrebant penam mor
tis corporalis que transgressoribus inflige
batur sicut supra dictum fuit ad gala. tercio
super illud Faciens ea uiuet in eis. [Cui
uoluerunt] Hic ex dictis infert correlariuꝫ
de rebellione iudeorum contra Moysen et
deum dicens [Cui noluerunt obedire pa/
tres nostri] sicut patet in multis locis Ex
odi ⁊ Numeri. [⁊ auersi sunt cordibus suis
in Egyptum] ostendentes displicentiam ꝙ
inde exierant [dicentes moysi] Exo. xiiij.
Quid hic facere uoluisti ut educeres nos de
egypto ⁊ cetera. ⁊ in pluribus alijs locis si
mile habetur. Et non solum ostenderunt
hanc displicentiam exitus sed etiam uolun
tatem reuertendi dicentes Numeri. xiiij.
Constituamus nobis ducem ⁊ reuertamur
in Egyptum. Consequenter ostendit eos
rebelles fuisse non solum moysi sed etiam
deo cum dicitur [dicentes ad Aaron] Exo
di. xxij. [Fac nobis deos qui p̄cedant nos]
In hoc enim rebellabant deo qui eos edu/
xerat de Egypto. ⁊ etiam moysi eius mi/
nistro cum subditur. [Moyses enim hic]
⁊c̄. [Et uitulum fecerunt] quia Aaron ad
faciendum coegerunt ⁊ aurum ei ministra/
uerunt. [Et obtulerunt hostiam simula/
cro] que debebat offerri soli deo. [Con/
uertit autem eos deus ⁊ tradidit] id est cō
uerti ⁊ tradi permisit demonibus propter
suam maliciam. [Seruite milicie celi] Hoc
non legitur esse factum tempore quo filij
Israel fuerunt in deserto. sed postquaꝫ in/
trauerunt terram promissionis eorum hoc
multociens ⁊ multipliciter fecerunt. ut pa/
tet in libris iudicum ⁊ regum. ⁊ specialiter
in quarto ⁊ secundo paralip̄. [Sicut scrip/
tum est in libro prophetarum] scilicet. xij.
qui est unus liber ut declaratum fuit ibi/
dem [Nunquid uictimas] etc̄. Hoc scribi/
tur Amos quinto. ⁊ refert̄ prima pars hu
ius auctoritatis ad tempꝰ quo fuerunt fi/
lij isrl̄ in deserto ut pꝫ manifeste. non tn̄ p

hoc intelligendum est q̄ filij Israel nullas uictimas aut hostias obtulerunt deo in deserto. quia Leuit. nono dicitur expresse q̄ i consecratione Aaron ꝛ filiorum eius plures hostie fuerunt deo oblate. ꝛ similiter in dedicatione tabernaculi. ut habetur Numeri septimo. Sed ideo dicitur quia pauce uictime fuerunt tunc oblate. Unde dicit ra. sa. super illud Numeri. ix. Fecerunt filij israel pasche ꝛc̄ q̄ toto tempore quo in deserto fuerunt non fecerūt pasche nisi illud tantum cum tamen erat solennitas principalis ꝛ preceptum erat. xij. Exo. ipsum quolibet anno fieri. Et ideo si fuit sic omissa in illis quadraginta annis. multo magis sacrificia que precipiebantur fieri in solemnitatibus et in diebus minus solemnibus. Fuit enim cū populo super hoc dispensatum a deo propter incertitudinem nubis. sicut ꝛ de circumcisione que genesis. xviij. precipitur fieri octauo die. ꝛ tamen omissa fuit q̄diu populus fuit in deserto ut patet Josue quinto. [et suscepistis tabernaculuꝫ Moloth ꝛc̄] Istud refertur ad tempus iudicum ꝛ regum. ut ostensum fuit Amos. v. et pendet in fine huius auctoritatis [ꝛ sidus dei uestri rēpham] id est luciferum siue stellam matutinam. ut dicit glosa que pre ceteris stellis a pluribus adorabatur propter eius pulchritudinem [figuras] id est imagines diuersas [quas fecistis uobis adorare eas] id est ad adorandū eas [ꝛ transferam uos in Babylonem] propter illud peccatum ꝛ transgressionem. Ex quo patet q̄ idolatria de qua loquitur hic Amos propheta fuit causa captiuitatis iudeorum de terra sua. Et hec fuit perpetrata post ingressum huius terre ꝛ maxime temporibus regum. Amos quinto dicitur Migrare uos faciam trans Damascum. id est ultra Damascum vel longius a terra uestra q̄3 sit Damascus. Babylon autem plus distat a Judea. Nam Damascus est prope terminum Judee. Uel Stephanus posuit in Babylonem. quia iudei duarum tribuuꝫ fuerunt translati in Babylonem. ut patꝫ. iiij regum ultimo. Judei uero decem tribuum fuerunt translati in terram assyriorum. iiij regum. xviij. et transitus ad illam est per Damascum. Et ideo ad exprimenduꝫ utrā q̄3 captiuitatem que inducta fuit ꝑpter idolatriam Amos scripsit ultra Damascum.

Stephanus autem eodem spiritu loquens dixit in Babylonem. [Tabarnaculum] Consequenter Stephanus se excusat de blasphemia contra templum confitens illud ordinatione diuina fuisse factum. ꝛ primo loquitur de tabernaculo Moysi ad cuius similitudinem quantum ad aliqua templum postea fuit factum. Dicit ergo [Tabernaculum testimonij fuit cum patribus nostris in deserto sicut disposuit] scilicet deus prout patꝫ exodi. xxv. [quod ꝛ induxerunt suscipientes patres nostri cum Jesu] id est cū Josue qui erat dux populi [in possessioneꝫ gentium] .i. in terra terram chananeorum [quas expulit de9] illud enim fuit magis factum uirtute diuina q̄3 humana [vsq̄3 in diebus David] supple fuit illud tabernaculuꝫ in terra illa. Nam primo positum fuit i Sylo ut habet̄ Josue. xviij. ꝛ inde postea trāslatum in terram philistinorum. primo reg. quinto. ꝛ inde reductum in terram israel. primo regum. vj. ꝛ inde pluries translatū de loco ad locum propter guerras [usq̄3 in diebus David] qui transtulit in Hierusalem archam domini uolens ei edificare templum. ut habetur secundo regum septimo. Sed dominus abstulit edificationem templi vsq̄3 ad tempus salomonis filij sui. ideo dicitur [qui inuenit gratiam] ꝛ patet littera usque ibi [sed non excelsus in manufactis habitat] quia est incomprehensibilis ꝛ nature spiritualis. Hoc autem addit beatus Stephanus ad remouendū errorem aliquorum iudeorum existimantium q̄ deus habitaret in templo sicut homo i sua domo ex hoc q̄ propoitionatorium quod erat in tēplo dei sedes dicebatur. sicut dixi plenius exo. xxv. ꝛ ad propositum inducitur auctoritas Esaie. lxviij. [Celum mihi sedes est] Hec est locutio metaphorica ad designandum deum esse presentem ubiq̄3 in celo ꝛ i terra. Sibi eniꝫ non competunt corporis lineamenta. ideo subditur [quam domum edificabitis mihi] scilicet ad habitandum modo predicto. quasi dicat nullam. sed tamen ad hoc ut ibi fiat oblatio deo orationum ꝛ sacrificiorum. ut dixit Salomon tercio regū octauo [aut quis loc9 requietionis mee] quasi dicat nullus alius a me. quia deus requiescit in seipso. quia per seipsum est beatus. [Dura ceruice] Hic ꝯsequent̄ excusat

se Stephanus de blasphemia contra legem confitendo eam sanctam ⁊ a deo datam et retorquendo in suos aduersarios blasphe/miam eo ꝙ eam multipliciter uiolabant. et hoc est quod dicit [dura ceruice] id est ob stinata mente [⁊ incircumcisi cordibus] a ui cijs ⁊ sordibus [et auribus] a blasphemijs ⁊ detractionibus [uos semper spiritui san/cto resistitis] loquenti in Moysi ⁊ prophe tis [sicut patres uestri] ut patet ex predi/ctis. [quem prophetarum non ꝑsecuti sunt patres uestri] quasi dicat. valde pauci sunt [⁊ occiderunt eos] scilicet prophetas ut pa tet de Zacharia filio Joiade. secundo para lip̄. xxiiij. ⁊ Esaia ut dictum fuit in princi/pio Esa. ⁊ Amos ut dicit Hieronymus in prologo ⁊ in multis alijs locis [qui pronun ciabant de aduentu iusti] .i. christi qui di/citur iustum anthonomatice. vnde dicit ra. sa. ꝙ vniuerse prophete non sunt locuti ni si ad dies Messie scilicet principaliter [cu/ius uos nunc proditores] cum Juda tractan do [⁊ homicide fuistis] eius crucifixionem procurando [qui accepistis legem in dispo/sitione angelorum] quia data fuit per an/gelum in persona dei loquentem. ut predi/ctum est [et non custodistis] quia irritum fecerant mandatuꝫ dei propter traditiones suas. Matthei. xv. capitulo. [Adueniens au tem] Hic ultimo ponitur ipsius Stephani lapidatio iniusta. et secundo eius patientia perfecta. ibi Et lapidabant. Circa primū dicitur [Audientes autem hec dissecaban/tur cordibus suis] quia non habebant ra/tionem interficiendi eum ⁊ tamen omnibus modis interficere uolebant . et sic disseca/bantur interius. quia passio preualens dis crepat a ratione [⁊ stridebant dentibus su is] sicut canes rabidi. [Cum autem esset plenus spiritusancto] Hec enim plenitudo fuit augmentata in martyrio quod est a/ctus charitatis perfecte [intendens in celū] vbi fiduciam suam collocauerat [uidit glo/riam dei] ad confirmationem suam ex gra tia speciali [et Jesum stantem] hoc dicit ad affirmandam eius resurrectioneꝫ. Et quia tales uisiones fiunt secundum conuenienti/am eius quod significatur ut predictum est ideo Stephanus uidit Jesum stantem ad de signandum ꝙ erat paratus ad roboratio/nem. quia stare proprium est adiuuantis in prelio. Sedere uero proprium est iudicantis uel regnantis. Propter hoc Marci ultimo ubi describitur regnum christi dicitur sede re a dextris dei [Ecce uideo celos apertos] De conditione huius uisionis plenius dice tur in fine huiꝰ capituli. [Exclamantes au tem uoce magna] ne audirentur Stephani uerba [continuerunt aures suas] ac si es/sent blasphematoria [⁊ impetum fecerunt] non ratione sed furia moti [⁊ eijcientes e/um extra ciuitatem lapidabant] tanq̄ꝫ blas phemum [⁊ testes deposuerunt vestimenta sua] ut expeditius ⁊ celerius eum interfice rent. [Et lapidabant] Hic cōsequenter po nitur beati Stephani perfecta patientia. et primo ex eius intentione ad deum. ibi In/uocantem ⁊ dicentem Domine Jesu suscipe spiritum meum. Secundo ex eius benigna condescensione ad proximum actu interfici entem ipsum cum dicitur [positis genibus] ut in orando modus esset deuotus [clama/uit uoce magna] quia procedebat ex affe/ctu magno ad proximorum salutem [Ne statuas illis hoc peccatum] reseruando eis penam eternam sed da eis penitentiam. In aliquibus libris subdit̄ Quia nesciunt q̄d faciunt. sed non est de textu. nec est in li/bris correctis. Isti enīꝫ saltim pro parte ma gna magis fuerunt moti passione q̄ꝫ igno rantia. Ignorantia autem multorum causa/ta fuit ex precedente malicia. scilicet ex o/dio ⁊ inuidia contra christum ut dictum est supra capitulo tercio. [Et cum hoc dixissꝫ] ex feruore charitatis secundum dictum sal uatoris Matthei quinto Orate pro perse/quentibus ⁊ calumniantibus uos. [obdormi uit in domino] nam eius anima sanctissima absorpta fuit in abysso superne claritatis. Circa predicta dubitatur utrum uisio bea/ti Stephani premissa fuerit mentalis aut imaginaria uel corporalis. Et dicunt aliqui ꝙ fuit tantum mentalis. ita ꝙ ex speciali gratia fuit concessum Stephano uidere nō solum humanitatem Christi sed etiam diui nitatem sicut ⁊ Paulo. de quo dicit beatus Augustinus ad Paulinam de uidendo deo ꝙ sibi fuit concessum uidere diuinam essen tiam eo ꝙ erat doctor gentium. et Moysi q̄ fuit doctor iudeoruꝫ. ⁊ hoc uidetur dicere

17

quedam glosa super locum illum que talis
est Quidam electorū adhuc in hac uita de
tenti mundato cordis oculo uidere merue/
runt gloriam dei vt hic Stephanus ⁊ Pau
lus ad tercium celum raptus. Sed hoc di/
ctum non uidetur bene consonare dictis sā
ctorum ⁊ doctorum qui concorditer dicunt
ꝙ talis uisio non est concessa alicui in uita
presenti utenti sensibus exterioribꝰ nisi ho/
mini christo. Unde et Paulus non dicitur
deum sic uidisse nisi in raptu ab istis sensi
sibus. Stephanus autem uidetur tunc non
fuisse raptus sed magis utens sensibus. vt
pote loquens iudeis audientibus. propter
quod alij dicunt ꝙ fuit uisio imaginaria.
ita ꝙ in eius imaginatione fuerunt effigi/
es diuinitus formate ad representandum de
um ⁊ hominem christum. sicut Esaie sexto
Esaias uidit dominum sedentem super so/
lium excelsum ⁊ seraphin stantia ex utra/
q; parte. sicut ibidem fuit plenius declara/
tum. et mente cognouit Stephanus signa
tum illius representationis. et sic quantum
ad hoc non solum fuit imaginaria sed etiā
cum hoc mentalis sicut fiebat prophetis ut
plenius dictum fuit in libro psalmorum. et
non est dubium quī illo modo potuit fieri.
Sed ex modo loquendi scripture uidetur
ꝙ fuerit corporalis. quia dicitur in textu
Cum esset Stephanus plenus spiritu san/
cto intendens in celum uidit gloriam dei ⁊
cetera. Circa quod aliqui dixerunt ꝙ ui/
sus Stephani a deo fuit fortificatus intan/
tum ꝙ uidit Jesum scilicet existentem in ce
lo empireo celos acutie uisus penetrando.
Sed hoc non uidetur bene dictū. quia sup
ponere uidetur ꝙ uisus fiat extra mitten/
do ab oculo ⁊ non intus suscipiendo ab ocu
lo. quod improbat philosophus libro de sē
su ⁊ sensato. Propter quod sine preiudicio
uidetur probabilius dicendum ꝙ a corpore
christi existentis in celo fuit immutatus o/
culus Stephani ad uisionem humanitatis
Christi. nam in potestate eius est ꝙ corpus
suum sic uideatur a longe sicut de prope. et
forte idē est de alio corpore glorioso. quia
totaliter est anime subiectum. Propter qđ
uidetur ꝙ ad nutum eius possit immutare
uisum indifferenter a longe ⁊ prope. sicut
in potestate eius est ꝙ immutet uisum in

propria aut alia effigie sicut dicitur de cor/
pore Christi glorioso. Luce ultimo. Deita
tem uero non potuit uidere isto modo. sed
sicut in uisione imaginaria formatur in uir
tute imaginatiua aliqua effigies ad repre
sentandum deum ut dictum est ita exteri/
us potest diuinitus formari ad immutatio/
nem corporalis oculi. sicut suo modo fit in
apparitione angelorum quando apparent
in corporibus assumptisque corporaliter ui
dentur. ita aliqua effigies corporalis non
a deo assumpta sed ab ipso formata potest
ipsum representare oculo corporali. Et sic
probabiliter absque aliqua assertiōe potest
dici ꝙ sic fuit in uisione beati stephani. mē
taliter tamen cognouit ꝙ illa effigies non
erat ipsa deitas nisi tantum representatiue
Et huic modo dicendi cōcordat littera cum
dicit Ecce uideo celos apertos ⁊ filium ho
minis stantem a dextris dei. non sic intel/
ligendo ꝙ celi fuerint diuisi cum sint incor
ruptibiles. sed quia sic clare uidit ac si nul
lum esset obstaculum intermedium. vnde di
cit quedā glosa ꝙ hec uisio non fuit facta
per reserationem elementorum. et sub ele/
mentis intelliguntur etiam corpora celestia

Capitulū. viij.

Aulus autem erat] Postquam
descripta est Stephani persecu
tio singularis Hic consequen/
ter describitur ecclesie persecutio generalis
Et quia habuit ortū ex persecutione Ste
phani ideo ad ipsam fit continuatio cum di
citur [Paulus autem erat consentiens neci
eius] et per consequens peccati particeps.
secundum ꝙ dicitur Romano. primo Qui
talia agunt digni sunt morte non solum q
faciunt ea sed etiam qui consentiunt facien
tibus. Et subditur de persecutione ecclesie
cum dicitur [Facta est autem illa die] id ē
in illo tempore. quia persecutio pluribus di
ebus durauit. [et omnes discipuli dispersi
sunt] secundum ꝙ dixerat saluator Mat/
thei decimo Cū uos persequuntur in vna
ciuitate fugite in aliam [preter apostolos]
Isti erant principales ⁊ firmiores. propter
quod remanserunt in persecutiōe ne ex fu
ga eorum crederetur fidem catholicam nō

habere firmum impedimentum. Conse/
ter interponitur beati Stephani sepultura
que supra fuit omissa cum dicitur [Curaue/
runt Stephanum] id est decenter sepelie/
runt [viri timorati] id est timentes deum.
inter quos Gamaliel fuit principalis. sicut
habetur in legenda de inuentione corporis
sancti Stephani. [Et fecerunt planctum
magnum super eum] secundum morem iu/
deorum. ut habetur genesis ultimo de mor
te Jacob. ⁊ in libro Numeri de morte Aa/
ron ⁊ Marie. ⁊ Deuteronomij ultimo de
morte Moysi. et in multis alijs locis de
morte notabilium personarum. Illi autem
qui sepelierunt Stephanum erant conuer/
si de iudaismo. et ideo tenuerunt morem pa
ternum. Consequenter reuertitur Lucas
ad scribendum persecutionem ecclesie di/
cens [Saulus uero deuastabat ecclesiam]
nitens eam annihilare [trahens in custodi
am] id est in carcerem. non dicitur ꝙ in/
terficeret. quia sicut dicit glosa deus ma/
nus ipsius preseruabat ne sanguinem inno
centium polluerentur. Et quia sicut dicit
Augustinus Deus adeo omnipotens est et
bonus ꝙ de malis elicit bona. ideo de ista
persecutione elicuit bonum disseminationis
fidei catholice. propter quod subditur [Igi
tur qui dispersi erant pertransibant] diuer
sas ciuitates [euangelizantes uerbum dei]
iudeis habitantibus in ciuitatibus illis. ut
habetur infra capitulo undecimo. [Philip
pus autem] Postquaz sanctus Lucas pro/
secutus est de primo diacono scilicet de Ste
phano Hic consequenter prosequitur de
Philippo qui ponitur secundus sexto capi
tulo. Et diuiditur in duas partes. quia pri
mo ponitur predicatio Philippi. secundo cõ
uersio Saulis capitulo nono. Prima adhuc
in tres. quia primo describit sanctus Lucas
eius predicationem in Samaria. secundo de
scribit eius predicationem Ethiopi in uia.
ibi Angelus autem. Tercio in terra mari/
tima. ibi Philippus autem. Prima adhuc ĩ
duas. Nam primo ad predicationem Phi/
lippi primo ponitur multoruz conuersio ve
ra. secundo unius ficta. ibi Uir autem qui
dam. Circa primum dicitur [Philippus
autem] qui cum alijs propter persecutionez
exierat de Hierusalem [descendens in ciui/
tatem Samarie] quia tempore regum fuit
metropolis in regno decem tribuum [pre/
dicabat illis Christum] Habitantes enim
ibi erant partim iudei. receperant eniz qui
q̃ libros Moysi sicut et saducei [Intende/
bant enim turbe his que a Philippo dicebã
tur] de christo [vnanimiter audientes] id ẽ
reuerenter ⁊ deuote. et subditur ratio [Et
uidentes signa que faciebant] id est mira/
cula diuine uirtutis declaratiua in testimo/
nium ueritatis a Philippo predicate [Mul
ti enim illorum qui habebant spiritus im/
mundos] id est absessi a demonibus [cla/
mantes uoce magna exibant] scilicet de/
mones uirtute Christi. Et ne diceretur ꝙ
hoc fieret uirtute superioris demonis sicut
dictum fuit de Christo Luce vndecimo In
Beelzebub principe demoniorum siue de/
monum eijcit demonia. ideo subduntur a/
lia miracula que non possunt fieri nisi uir/
tute diuina. cuiusmodi est curatio paraliti/
corum ⁊ claudoruz subita cum dicitur [Mul
ti autem. Factum est ergo gaudium ma/
gnum in ciuitate illa de ueritatis cognitio
ne ⁊ dictorum curatione. Uir autem qui/
dam ⁊c.] Hic consequenter describitur uni
us conuersio ficta cum dicitur [Uir autem
q̃dam erat nomine Simon] communiter di
citur a doctoribus ꝙ iste fuerat Simon ma
gus qui postea multum resistebat Petro ⁊
Paulo Rome predicantibus. ⁊ ideo dixi ꝙ
eius conuersio fuit ficta. quia etsi ad horaz
uera fuit tamen ad uomitum rediit [qui an
te fuit in ciuitate magus] id est philozoph⁹
ut dicunt aliqui a magnitudine scientie sic
dictus sicut ⁊ illi qui uenerunt adorare chri
stum natum. Matthei secundo. Sed huic di
cto contrariatur quod subditur [seducens]
id est extra uiam ueritatis ducens. quod
non est philozophi cuius est proprium ama
re ueritatem ⁊ docere. primo ethicorum. sz
est proprium hominis arte magica utentis
[dicens se esse aliquem magum] scilicet pro
phetam uel Christum. Unde ⁊ Johãnis q̃r
to dicitur ꝙ samaritani sicut et iudei expe
ctabant Christum. Unde dixit illa mulier
samaritana Scio Messias uenit qui dicitur
Christus. cum ergo uenerit ille annuncia/
bit nobis omnia. Ideo subditur [dicentes
hec est uirtus dei] et sic loquitur apostolus

de Christo prima corinthi. primo Predicamus Christum dei uirtutem ⁊ cetera. [Attendebant autem eum] credentes ei [propter hoc ꝙ multo tempore magicis suis artibus dementasset eos] id est mentes eorum a veritate alienasset. Ex quo patet ꝙ iste Simon supra dictus est magus a magicis artibus. [In nomine Christi baptizabantur] Hac enim forma utebatur ecclesia primitiua rationibus dictis supra secundo capitulo. [tunc Simon ⁊ ipse credidit] scilicet ficte. vel si uere hoc tamen fuit tantum ad horam. [Et cum baptizatus esset adherebat Philippo. et subditur ratio [Uidens etiam signa ⁊ uirtutes maximas fieri ⁊c.] Dicitur enim ab aliquibus ⁊ probabiliter ꝙ ad hoc familiaritatem Philippi querebat ut per hoc consequi posset uirtutez seu artem similia faciendi. Unde ⁊ infra dicitur ꝙ obtulit pecuniam apostolis ut per impositionem manuum posset dare donum spiritussancti in signo uisibili. Ex quo uidetur ꝙ non fuit conuersus uere sed ficte tantum. [Cum audisset] Descripta predicatione Philippi Hic consequenter describitur collatio spiritussancti. Circa quod sciendum ꝙ Philippus erat tantum diaconus propter quod licet posset baptizare non tamen manus imponere. nec per consequens donum spiritussancti in signo uisibili dare. hoc enim pertinebat ad apostolos. Unde ⁊ soli episcopi qui sunt successores eorum manus imponunt. vigesimaprima distinctione cap̄. in nouo testamento. propter quod Philippus significauit apostolis ut aliqui eoruz uenirent in Samariam et supplerent illud quod ad eius officium non spectabat. ⁊ hoc est quod dicitur [Cum audissent apostoli ⁊ cetera] Et patet littera usque ibi [Nondum enim in quemquaz illorum uenerat] scilicet in signo uisibili. venerat tamen in eis inuisibiliter sicut ⁊ modo in baptismo. [Sed ⁊ baptizati tantum erant in nomine domini Jesu] hec dictio tantum non est determinatio huius quod est in nomine domini Jesu excludendo alias duas personas sed magis includuntur in eo ut dictum est supra. Propter quod ly tantum est magis determinatio huius Sed baptizati erant tantum. sed non receperant impositionem manuum. ideo subditur [Tunc imponebant ⁊ cetera]. [Cum uidisset] Hic consequenter ponitur Simonis increpatio. volebat enim emere potestatem dandi spiritumsanctum intentiōe lucri inde recipiendi. propter quod ab ipso nominatur vitium simonie quo aliquis uendit ⁊ emit spiritualia. Et patet littera usque ibi [non est tibi pars neq; sors in sermone isto] id est in hac potestate scilicet ut spiritussanctus detur per impositionem manus tue [Cor enim tuum non est rectum coram domino] virtute enim dei reuelantis uidebat intima sui cordis [In felle enim amaritudinis ⁊ cetera] id in nequicia intentionis que facit amaritudinem culpe ⁊ ducit ad amaritudinem gehenne. [Precamini uos pro me ⁊ cetera] Hoc dixit magis timore ductus pene quaz amore gratie [Et illi quidem testificati ⁊ locuti sunt uerbum dei] ad confirmationem credentium [redibant in Hierusalem] non ociosi sed in uia per ciuitates predicando uerbum dei. [Angelus] Posita predicatione Philippi in samaria Hic consequenter ponitur eius predicatio in uia ⁊ hoc Ethiopi de Hierusalem in terram suam reuertenti. Et diuiditur in duas partes. quia primo ponitur Philippi predicatio. secundo Ethiopis conuersio. ibi Et dum irent ⁊ cetera. Circa primum dicitur [Angelus autem domini etc̄.] [Uade contra meridianum] Ethiopia eniz est in plaga australi respectu Hierusalem. [ad uiam que descendit ab Hierusalem in Gazam] Hierusalem enim est in loco altiori quaz sit illa Gaza. [hec est deserta] Gaza enim uetus omnino fuit destructa ⁊ postea eiusdem nominis fuit edificata in alio tamen situ. Uia autez illa transibat per Gazam desertam ⁊ nō per Gazam de nouo edificatam. ideo ad differentiam illius dicitur Hec est deserta. [Et ecce uir ethiops eunuchus] Per hoc autem quod dicitur uir designatur eunuchus non ex precisione mēbrorum genitalium sed a castitate ⁊ honestate morum. secundum qd̓ dicit Saluator Matthei. xix. Sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum celorum. [qui erat super omnes eius gazas] Erat enim eius thesaurarius. et sic gaza est hic nomen appellatiuum. supra uero est nomen proprium

ciuitatis existentis in terra philistinorum. ut habetur primo regum sexto. [uenerat adorare in Hierusalem] Multi enim gen/tiles ex deuotione ueniebant adorare deuz in Hierusalem ut habetur Johannis duo/decimo. vel forte iste erat cõuersus de gen tilitate ad iudaismum. quod uidetur ex hoc quod subditur [legensque Esaiam prophe tam] sicut erat edoctus a iudeis. sicut ⁊ mul ti laici ex deuotione dicunt horas canoni/cas in latino quãuis non intelligant. Cete/tera patent usque ibi [tanquaz ouis] ⁊ cete ra. quod scribitur Esaie quinquagesimoter cio. ⁊ intelligitur ad litteram de Christo. sicut ibidem diffusius dictum fuit. quia cuz uerbo vno posset aduersarios omnes pro/sternere. permisit tamen se ad occisionem duci [⁊ sicut agnus coram se tondente ob/mutescet ⁊ cetera] quia uerba iniuriosa p̄ pro iniurijs non reddidit. ⁊ cum false accu saretur coram Pilato tacuit. Matthei uige simoseptimo. [In humilitate iudicium eius sublatum est] Esaie cap̄. quinquagesimoter cio sic habet' De angustia ⁊ de iudicio sub latus est. quod sic ibidem fuit expposituz de angustia scilz mortis ⁊ de iudicio quo oẽs decedentes ex diuina sententia detineban/tur in limbo sublatus est per potentiaz sue resurrectionis. Et eodem modo exponen/da est hec littera. [in humilitate] id est per mortem quam humiliter sustinuit in huma nitate assumpta. Philipp̄. secundo Humili/auit seipsum factus obediens usque ad mor tem [iudicium eius] id est sententia diuina que sua erat inquantum deus [sublatum ẽ] quia Christo resurgente sancti qui erant ĩ limbo detenti inde fuerunt sublati [Gene rationem eius quis enarrabit] id est mul/tiplicationem fidelium qui regenerantur in Christo per baptismum [quoniam tolletur de terra uita eius] scilicet per mortem. Et in hoc redditur causa multiplicationis fide lium. Johannis duodecimo. Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fue/rit ipsum solum manet ⁊ cetera. Cetera pa tent usqꝫ ibi [Et incipiens a scriptura ista] que de christo ad litteram est intelligen/da. ut declaratum fuit diffusius Esaie quin quagesimotercio cap̄. [Et dum irent] Hic consequenter describitur ipsius eunuchi ue ra conuersio per hoc qꝫ baptismum deuo/te petijt. et fideliter suscepit. Et patet lit/litera usque ibi [Spiritus domini] id est spi ritussanctus. vel angelus qui in scriptura semper nominatur spiritus. Per hoc au/tem quod dicitur spiritus domini absolute intelligitur spiritus bonus. Quando au/tem fit sermo de spiritu maligno tunc ex/primitur. sicut patet primo regum decimose xto Spiritus domini malignus arripiebat Saul. [rapuit Philippum] ab aspectu eunu chi ad confirmationem sue fidei. Per hunc raptum cognouit Philippum a deo missuz specialiter ad ipsum informandum in fide ⁊ et baptizandum. ideo subditur [Ibat enim per uiam suam gaudens] de ueritatis co/gnitione ⁊ baptismi susceptiõe [Philippus autem] Hic consequenter describitur pre/dicatio Philippi in terra maritima. Terra enim philistinorum in qua est Azotus clau ditur mari mediterraneo in parte occiden/tali. [et pertransiens euangelizabat ciuita tibus cunctis] id est iudeis habitantibus in illis qui fuerant dispersi a tempore regis Antiochi [donec ueniret Cesaream] que est ciuitas supra mare mediterraneum sita. si/cut patet in descriptione terre sancte.

Capituluz. ix.

Aulus autem ⁊c.] Premissa pre dicatione Philippi Hic conse/quenter describitur conuersio Sauli de quo mentio facta fuit breuiter in principio precedentis capituli. Et diuiditur in tres partes. quia primo de scribitur eius conuersio miraculosa. secun/do conuersi generatio gratiosa. ibi Erant autem. Tertio regenerati predicatio uir/tuosa. ibi Fuit autem ⁊ cetera. Conuersus autem fuit in actu persequendi Christum ⁊ Christo ipsum claritate excessiua excecan/te corporaliter ⁊ ad terram prosternente et in uoce sensibili eum uocante. propter quod hec conuersio fuit miraculosa ⁊ eam solem/nizat ecclesia. non sic autem conuersionem aliorum sanctorum que fit tantum per in/uisibilem gratiam. Primo igitur ponitur

persecutionis actus cum dicitur [Saulus
autem adhuc spirans] id est ex uehementi
spiritu ignem persecutionis in se ⁊ in alijs
accendens contra ecclesiam [minarum] id
est in uerbis iniuriosis [et cedis] id est in
uerberibus ⁊ flagellis [in discipulos domi
ni] id est contra credentes in Christum.qz
tunc dicebantur discipuli. quia nondum no
minabantur christiani ut habetur infra ca
pitulo vndecimo [accessit ad principem sa/
cerdotum] non uocatus sed se ingerens uo
luntate nocendi inflammatus[⁊ petijt ab eo
epistolas ut ex eius auctoritate magis pos
set fidelibus nocere [in Damascum] ut ibi
persequeretur credentes sicut fecerat in hie
rusalem. Cetera patent usque ibi [Et sub
ito] vbi ponitur eius illustratio ⁊ prostra/
tio excecatio ⁊ uocatio cum dicitur [et sub
ito circumfulsit eum lux de celo] sicut solet
fieri in coruscatione ⁊ fulgure [⁊ cadens in
terram] pre stupore ⁊ ammiratione [audi/
uit uocem] auditu corporis ⁊ mentis [Sau
le Saule] hec duplicatio fit ad magis mo/
uendum eius attentionem [quid me perse/
queris] in membris meis que persequeba
tur Saulus ⁊ non Christum in propria per
sona qui sedebat ad dexteram gloriosus.
ideo subditur [Durum est tibi contra sti/
mulum recalcitrare] id potentiori te incom
parabiliter resistere. ideo subditur [⁊ tre/
mens ac stupens] de cognita Christi pote/
state quem ante nō credebat in celo regna
re sed magis ut falsum prophetam cum dā
natis esse [Domine quid me uis facere] q̄
si dicat Ex nunc paratus sum tibi in om/
nibus obedire [et dicetur tibi quid te opor
teat facere] non statim perfecte eum docu
it. Nam sicut in cognitione naturali fit ꝓ
cessus de imperfecto ad perfectum. vnde et
pueri primo uocant omnes uiros patres. et
omnes feminas matres. postea distinguunt
proprium patrem ab alijs uiris. ⁊ matrem
propriam ab alijs mulieribus. ut dicitur ꝓ
mo physicorum. ita frequenter fit in cogni
tione supernaturali. hoc tamen non proue
nit ex impotentia dei. quia posset totum si
mul in vno instanti reuelare. [Stabant stu
pefacti audientes quidem uocem] scilz Pau
li. non autem Christi vt habetur infra ca/
pitulo uigesimosecundo. [Et qui mecum e/
rant lumen quidem uiderunt] uocem autez
eius non audierunt qui loquebatur mecum
Sed quia audierunt Paulum dicentem
Quis es domine. quid me uis facere. ⁊ nō
uidebant aliquam personam cui dirigeret
sermonem. ideo stabant stupefacti. Cetera
patent usque ibi [et erat tribus diebus nō
uidens] scilicet uisu corporali. videbat ta/
men mentali. quia secundum doctores com
muniter in isto triduo fuit raptus usqz ad
tercium celum. ⁊ habuit illam excellentem
uisionem que habetur secunda corinthi. du
odecimo. quam exposui ibidem diffuse. [et
non manducauit neque bibit] sustentatus
illa uisione. sicut ⁊ Moyses quadraginta di
ebus in monte. [Erat autem quidam etc]

Hic consequenter ponitur Sauli conuer/
si regeneratio per baptismum. ad quod a/
gendum mittitur Ananias cum dicitur [E
rat autem quidam discipulus ⁊ cetera] de iu
daismo ad Christum conuersus scientia et
uita famosus. ut habetur infra capitulo ui/
gesimosecundo. Cetera patent usque ibi [et
quere in domo Jude] Hospes enim Pau/
li Judas uocabatur [tharsensem] id est de
Tharso oriundum. illuc enim pater Pauli
translatus fuerat de Judea ⁊ ibi creuerat ī
potestate ⁊ fama. sicut dictum fuit supra se
cunda Timothei vltimo. [Ecce enim orat]
Est enim oratio mentis eleuatio in deum.
Fuerat autem vsque ad tercium celum ra/
ptus. ⁊ ex illo raptu egressus gratias deo
agebat. [⁊ uidit] in reuelatione domini [vi
rum Ananiam nomine] ita ꝙ reuelatio fu/
it sibi facta non solum de persona sed etiaz
de proprio nomine [introeuntem ⁊ impone
tem sibi manus] hec autem impositio non
fuit similis illi de qua dicitur capitulo pre
cedenti ꝙ per impositionem manuum apo/
stolorum dabatur spiritus sanctus in signo
sensibili. sed erat ad curationem corpora/
lem. sicut de beato Laurencio legitur qd
ponebat manus super cecorum oculos et il/
luminabantur. Non enim apostolus iste e/
rat Ananias. [Respondit autem Ananias]
se excusando eo ꝙ Saulus erat famosus in

persecutione credentium in Christo ⌊vade quoniam vas electionis est⌋ id est speciali/ter vas electum gratie ⁊ scientie contenti/uum ⌊ut portet nomen meum⌋ opere ⁊ pre/dicatione sicut patebit in sequentibus hu/ius libri. ⌊Ego enim ostendam illi⌋ per ef/fectum ⌊quanta oporteat eum pro nomine meo pati⌋ quia per multas tribulationes o/portet transire ad regnum celorum. ut ha/betur infra. ⌊Et abijt Ananias⌋ ad exe/quendum domini mandatum ⌊et implearis spiritu sancto⌋per augmentuz gratie in ba/ptismo. ⌊⁊ confestim ceciderunt ab oculis e/ius tanquaz squame⌋ id est macule albe et dure sicut sunt squame piscium que causate fuerant in eo a lumine excessiuo ipsum ex/cecante ⌊ Et surgens baptizatus est in no/mine Christi. et cum accepisset cibum con/fortatus est⌋ duplici confortatione. scilicet spiritu ⁊ corpore. ⌊Fuit autem ⁊c.⌋ Hic cō/sequenter ponitur ipsius Sauli baptizati constans predicatio. et secundo ex hoc in/surgens contra eum persecutio. ibi Cuz au/tem. Circa primum dicitur ⌊Et continuo ingressus in synagogas predicabat domi/num Jesum⌋ statim post baptismum. Ex quo patet ꝙ doctrinam euangelicam non habuit ab homine sed a deo sicut ipse dicit ad galatas secundo. ⌊Stupebant autem ho/mines ⁊ cetera⌋ ex tanta mutatione subita per quam atrocissimus fidei catholice perse/cutor factus fuit constantissimus eius pre/dicator. ⌊Saulus autem multo magis con/ualescebat⌋ procedens semper de bono i me/lius⌊affirmans quomodo hic est Christus⌋ id est ꝙ Jesus nazarenus est uere Christus in lege et prophetis promissus. quod decla/rabat per scripturas ueteris testamenti. quas primo didicerat a Gamaliele. et post ea multo perfectius a deo illustrante. ⌊Cuz autem complerentur ⁊c.⌋ Hic consequenter ponitur orta contra eum persecutio cum di/citur ⌊Cum autem complerentur dies mul/ti ⁊ cetera⌋ Notandum autem ad intelle/ctum sequentium ꝙ ille Saulus non statim post baptismum suum iuit de Damasco in Hierusalem. sicut ipse dicit gal'. primo. sed prius abijt in Arabiam. qua lustrata predi/cando reuersus est Damascum. deinde post annos tres ascendit in Hierusalem uidere Petrum. ⁊ mansit apud eum diebus quin/decim. Utrum autem persecutio mota con/tra Sauluz in Damasco de qua hic fit mē/tio fuerit facta quando primo fuit in Da/masco post eius baptismum. uel quando ibi/dem redijt Arabia perlustrata. glosa non determinat. videtur tamen magis declina/re ad hoc ꝙ fuerit quando de Arabia re/dijt in Damascum. et hoc rationabiliter. p̄/mo quia dicitur hic Cum autem impleren/tur dies multi ⁊ cetera. Ex quo uidetur ꝙ non fuit cito post baptismum eius sed post ea per magnuz tempus scilicet in reditu de Arabia. Secundo quia post istam persecu/tionem immediate subditur eius aduentus in Hierusalem cum dicitur Cum autem ue/nisset in Hierusalem ⁊ cetera. Iste uero ad/uentus fuit post reditum eius de Arabia in Damascum vt dictum est. His dictis expo/nitur littera sic ⌊Cum autem implerentur dies multi⌋ qui fluxerunt a baptismo Sau/li usque ad eius reditum de Arabia in Da/mascum ⌊concilium fecerunt iudei⌋ tractan/do de morte eius eo ꝙ per eum fides chri/sti multum conualescebat. ⌊Custodiebant autem portas die ac nocte⌋ ne ab alijs per/ciperetur ⌊per murum dimiserunt eum⌋ et ipse tanquam miles strenuus consensit. ut ab obsidione liberatus pro fide catholica utilius ⁊ efficacius certaret. ⁊ impleto suo cursu martyrium Rome constanter susti/nuit sub Nerone. ⌊Cum autem uenisset in Hierusalem⌋ immediate post dictam euasi/onem ⌊tentaunt se iungere discipulis⌋ id est credentibus in Christum. quia tunc adhuc non nominabantur christiani ⌊⁊ omnes ti/mebant eum⌋ refugiendo eius societatem ⁊ familiaritatem. Et subditur causa ⌊non cre/dentes ꝙ esset discipulus⌋ scilicet christi ue/rus. nam post baptismum eius in Dama/sco abierat longe in Arabiam ut predictuz est. et sic ignorabant facta eius. ⁊ per con/sequens ꝙ esset christi discipulus uerus. sal/tem de hoc multi dubitabāt ⌊Barnabas au/tez⌋alijs constantior. ⁊ quia forte plus alijs audierat de conuersiōe Sauli⌊apprehensum illum⌋ familiaritatem ⁊ societatem contra/hendo cum illo. vnde ⁊ infra decimotercio

20

cap. simul uocantur ad apostolatum. ⌊duxit ad apostolos⌋ scilicet Petrum et Jacobum fratrem domini. ad Gal'. primo. ⌊et narrauit illis quomodo in via uidisset dominuz⌋ scilicet eundo de Hierusalem in Damascuz ad capiendum credentes in Christum ⌊et quomodo in Damasco fiducialiter egerit⌋ scilicet primo ꝛ secundo. ut predictum est. ⌊Et erat cum illis intrans et exiens⌋ id est habitans cum illis quindecim diebus. Et tunc mansit apud Petrum. ⌊Loquebatur quoqꝫ gentibus⌋ id est gentilibus quorum plures uenerunt ad Hierusalem adorare q̄bus predicabat Christum ⌊et disputabat cum grecis⌋ Isti erant iudei in Grecia tamen nati per dispersionem iudeorum factaꝫ tempore Antiochi. Uidetur tamen glosa dicere ꝙ hec disputatio cum grecis non fuit in Hierusalem sed in uia eundo uersus Syriam ꝛ Ciliciam. sed textus magis ostendit ꝙ in Hierusalem fuerit facta. ideo dicit glosa que est magistralis ꝙ parum est curandum. ⌊querebant occidere eum⌋ quia non poterant resistere uerbis eius⌋ Quod cum cognouissent fratres eius⌋ id est i christum credentes ⌊duxerunt eum Cesaream⌋ que est ciuitas sita super mare mediterraneum. ⌊et Tharsum dimiserunt⌋ Per nauigium enim iuit in Tharsum que est ciuitas Cilicie. ⌊Ecclesia quidem per totam Judeam ꝛ cetera⌋ Hoc additur ad reddenduꝫ causam quare fratres potuerunt sic deducere Saulum de Hierusalem usque ad Cesaream. et ad ostendendum pacem ecclesie redditam in Judea post persecutionem occasione sancti Stephani motam ⌊et edificabatur⌋ per multiplicationem fidelium. que quidem multiplicatio non erat tantum numero sed etiam merito. ideo subditur ⌊ambulans in timore domini ꝛ cetera⌋. ⌊Factū est autem⌋ Superius descripta est predicatio euangelij per Petrum in Hierusaleꝫ ꝛ icidentaliter predicatio Stephani ꝛ Philippi. et similiter conuersio Pauli. hic consequenter reuertitur Lucas ad principale propositum scilicet ad describendum euangelij publicationem per Petrum ꝛ hoc extra Hierusalem iudeis tamen. Et diuiditur in duas partes secundum duo miracula per Petrum facta. ad que credidit multitudo magna. Secundum ponitur ibi Jn Joppe. Circa primum dicitur ⌊Factum est ut Petrus dum transiret vniuersos⌋ scilicet in christum credentes in diuersis locis Judee habitantes. ad quorum confirmationem in fide discurrebat Petrus tanquam bonus pastor ⌊et deueniret ad sanctos⌋ id est in Christum credentes qui sunt sanctificati per baptismum ⌊qui habitant Lidde⌋ nomen est ciuitatis. ⌊Jnuenit autem ibi hominem quendam nomine Aeneam⌋ Exprimitur autem nomen eius ad maiorem historie certificationem ⌊ab annis octo iacentem in grabato qui erat paraliticus⌋ ꝛ sic ex infirmitatis diurnitate ꝛ eius incurabilitate sequens curatio subita mirabilior declaratur cum subditur ⌊Surge ꝛ sterne tibi ꝛ cetera⌋ quasi dicat De cetero non indigebis leuante te de lecto nec parante tibi lectum. sed ista poteris per te facere ⌊et continuo surrexit⌋ virtute Christi que est infinita. ⌊Et uiderunt eum omnes qui habitabant Lidde ꝛ Sarone⌋ subito perfecte curatum quem cognouerant infirmitate longa et incurabili per naturam detentum. ⌊qui conuersi sunt ad dominum⌋ Petro declarante eius uirtutem ꝛ diuinitatem Jesu Christi. ⌊Jn Joppe ꝛc̄⌋ Hic ponitur secundum miraculum de suscitatione mortue cum dicitur ⌊Jn Joppe autem fuit quedam discipula credens in Christum ut predictum est ⌊nomine Tabita⌋ sic uocabatur in hebreo ⌊que interpretata dicitur Dorcas⌋ et hoc in greco sermone in quo ideomate scripsit Lucas hunc librum. ꝛ vtrumque nomen in latino habet eandem interpretationem. scilicet capra uel damula. Cetera patent usqꝫ ibi in littera ⌊Ne pigriteris uenire usque ad nos⌋ Sperabant enim eam resuscitari per orationem Petri quod et factum fuit. ⌊Et duxerunt illam in cenaculum⌋ vbi erat funus positum. ⌊et circumsteterunt omnes uidue flentes⌋ ut mouerent Petrum ad pietatem. ꝛ ad deprecandum dominum pro suscitatione defuncte. ⌊et ostendentes tunicas et uestes quas faciebat illis Dorcas et cetera⌋ Dicunt hic aliqui doctores hebrei ꝙ ipsa multum laborabat in ↄsuendis

uestibus pauperum. Sed quoniam consuere uidetur esse modicum. et tamen supra dicitur ꝙ erat plena operibus bonis ⁊ elemosynis. Ideo melius exponitur [quas faciebat] id est fieri faciebat de suis sumptibus quantum ad pannum ⁊ suturam. [Eiectis autem omnibus foras] ut in opere miraculoso elationem uitaret ⁊ ut deum secretius ⁊ efficacius exoraret [Petrus ponens genua] in terra [orauit] deuote deum quousq3 intellexit se exauditum [⁊ conuersus ad corpus exanime dixit] in christi uirtute [Tabita surge] a somno mortis [At illa aperuit oculos suos. ⁊ uiso Petro resedit] exercens duo opera uite. scilicet videndo et seipsam mouendo [Dans autem illi manum erexit eam] et sic apparuit perfecte uiua. [⁊ crediderunt multi in domino] videntes uirtutem in hoc facto. Cetera patent.

Capitulu3. x.

Ir quidam] Postquam sanctus Lucas descripsit publicationem euangelij per Petrum inter iudeos Hic consequenter idem facit de predicatione Petri inter gentiles. Et diuiditur in duas partes. quia primo describitur hec predicatio. secundo subditur Petri persecutio. capitulo duodecimo. Prima adhuc in duas scilicet in partem principalem ⁊ incidentalem capitulo vndecimo. ibi Et illi quidem. Prima adhuc in duas. quia primo per predicationem Petri describitnr conuersio Cornelij ⁊ plurium aliorum. Secundo ex hoc oritur disceptatio iudeorum. capitulo vndecimo. Prima adhuc in tres. quia primo ponitur apparitio angeli. secundo bona uocatio Petri. ibi Et cum descendisset. Tertio conuersio Corneli. ibi Aperiens autem. Circa primum sciendum ꝙ apparitiões angelice fiunt illis qui hoc merentur ex bonitate uite. Et ideo primo ponitur Cornelij uirtus cum dicitur [Uir autem quidam] sic dictus a corporis uirtute ⁊ mentis [erat in Cesarea] que erat ciuitas fortis ex situ. nam erat supra mare mediterraneum. et etiam ex fortitudine murorum. propter quod in ea habitabant milites romani pro terre custodia que romanis erat subiecta [centurio] id est habens centum milites sub se [cohortis que dicitur italica] Erant enim illi milites de Italia. cuius caput est Roma. et sic uidebantur es de principalibus militibus ad terre custodiam deputatis [religiosus] vnum deu3 colendo. sicut et multi alij gentiles legem moysi non habentes [et timens deum] offensas eius cauendo [cum omni domo sua] quā sic erudierat [faciens multas elemosynas plebi] id est pauperibus iudeis [et deprecans dominum semper] id est omnibus tēporibus ad hoc aptis ut eum dirigeret in uiam salutis. Ex hoc loco dicunt doctores communiter ꝙ si aliquis paganus conuertat se ad deprecandum primam causam cuius per seipsum potest habere noticiam aliquam rogando ut dirigat eum ad salutem suam ⁊ caueat a peccatis deus reuelabit sibi de fide catholica quantum necessarium est ad salutem. uel mittet sibi doctorem. [Is uidit ⁊c̄.] Hic secundo ponitur angeli apparitio cum dicitur [Is uidit in uisu] corporali scilicet. quia angelus apparuit sibi in corpore assumpto. ut patet ex hoc quod dicitur hic [angelum domini ad se introeuntem ⁊ dicentem] uoce sensibili [Corneli] in hoc excitat eius attentionem [At ille intuens in eum timore correptus] propter fulgorem insolitum procedentem de vultu angeli [dixit Quis es domine] videbatur enim maior homine [Dixit autem illi etc̄.] non respondit autem ei quis esset. sed quid Cornelio utile foret. vnde uidetur fuisse angelus custodie Cornelij deputatus [Orationes tue ⁊ elemosyne tue ⁊c̄.] sunt coram deo accepte. propter quod prouidit tibi de salutis tue doctore. ideo subditur [Et nunc mitte ⁊ cetera] et patet littera. [Et cum discessisset ⁊ cetera] Hic consequenter describitur uocatio Petri. et secundo eius receptio in domo Cornelij. ibi Altera autem die. Prima autem diuiditur in duas partes quia primo ponitur missio nunciorum. Secundo diuina reuelatio. ibi Postea autem. Circa primum dicitur [Cum discessisset angelus] disparendo ab eo. Nam sicut in potestate angeli est formare corpus ut appareat ita ⁊ dissoluere ut nō appareat vł subito transferre ipsum ad alium locum ut vi/

21

deri non possit [vocauit duos domesticos suos] et militem metuentem dominum] de duobus domesticis non exprimitur hic q; essent metuentes dominum. quia supra in principio istius capituli erat expressum q; Cornelius erat timens deum cum omni domo sua sed de isto milite exprimitur qui non erat de domo sua sed de suis stipendiis in propria domo uiuebat. [ex his qui ei parebant] Erat enim de illis centum militibus quit erant ei subiecti. [Quibus cum narrasset omnia] ab angelo sibi dicta [misit illos in Joppen] ad querendum Petruz [Postera autem die rc.] Hic consequenter ponitur reuelatio facta Petro. Et diuidit in duas partes. quia primo ponitur uisio Petri. secundo uisionis expositio. ibi Et dum intra se. Circa primum dicitur [Postera autem die] id est immediate sequenti quia nuncij Cornelij recesserunt in die uisionis sibi facte. ⁊ secunda die uenerunt in Joppem. [Ascendit Petrus in superiora] ut ibi secretius ⁊ deuotius oraret ante comestionem. sicut etiam de beato Francisco legitur [⁊ cum esuriret uoluit gustare] oratione tamen premissa ut dictum est. [Parantibus autem illis cecidit super eum mentis excessus] id raptus a sensibus exterioribus [et uidit uisione imaginaria [celum apertum sicut fieri solet in coruscatione [et descendens uas quoddam uelut lintheum magnum] dicit uelut. quia totum erat in imaginaria uisione [quattuor initijs] id est angulis [submitti de celo in terram] per cordas ī angulis ligatas [in quo erant omnia quadrupedia ⁊ cetera] id est animalia immunda secundum legem Moysi per que intelligebantur gentiles quos iudei abhominabant̄ ut immundos. nec etiam comedebantur. Per quadrupedia tamen in speciali intelligebantur auari. Per serpentia inuidie ueneno pleni. Per uolatilia superbi que uicia in gentilibus abundabant. [Et facta est ad eum uox] de celo [Surge Petre occide] interficiendo in eis uicia [⁊ manduca] incorporando eos ecclesie per fidem ⁊ sacramenta. quia tamen Petrus hoc tunc non ītellexit. ideo respondit [Absit domine. quia nunquam manducaui omne commune ⁊ immundum] id est cibum in lege prohibitum quod aqud iudeos dicebatur immundum ⁊ etiam commune. eo q; a gentilibus communiter comedebatur sicut carnes porcine ⁊ huiusmodi. [Et uox iterum secundo ad eum ⁊ cetera] ad repellendum eius responsionem [que deus purificauit tu ne commune] id est immundum [dixeris] Christus enim passus est non solum pro salute iudeorum sed etiam pro salute gentilium. propter qd̄ non sunt reputandi immundi. Similiter per suam passionem euacuauit legis cerimonialia. sicut supra declaratum est in principio epistole ad hebreos ⁊ in pluribus alijs locis ad que pertinet prohibitio ciborum. ⁊ sic eos purificauit licitos faciendo. Et hoc etiam dicit rabi moises in glosa magna super genesim Omnis bestia que immunda reputatur in hoc seculo deus sanctus ⁊ benedictus faciet eam mundam in futuro seculo. sicut primitus fuit filijs Noe genesis. ix Omne quod mouitur aut uiuit erit uobis ī cibum ⁊ cetera. Presens autem seculum vocat usque ad aduentum Messie. Futurum autem a tempore Messie ⁊ ultra. Et eodē modo accipit rab. sa. ⁊ alij doctores hebrei loquententes de presenti seculo et futuro. [Hoc autem factum per ter.] ad maiorem expressionem [et statim receptum est uas ī celum] ad significandum q; gentiles per fidem Christi habent ingressum ad celestia sicut ⁊ iudei. [Et dum intra se] Hic consequenter aperitur intellectus dicte uisionis. quia nondum Petrus intelligebat. propter quod dicitur [Et dum intra se hesitaret ⁊ cetera] et patet littera usque ibi [Petro autem cogitante de uisione] quid significaret [dixit spiritus ei] reuelando intellectum [Ecce uiri tres querunt te] qui sunt gentiles [Surge itaque] de oratione [⁊ descende] ad eos. Orauerat enim in superioribus domus sicut dictum est [⁊ uade cum eis nihil dubitans] de communicando cum ipsis. et tunc intellexit Petrus uerbum dei dicentis Que deus purificauit ⁊ cetera. intelligendum est de gentilibus principaliter ⁊ de cibis in lege prohibitis consequenter. Cetera patent ex supradictis usque ibi [Introducens ergo eos recepit hospitio] communicans eis ex domini uerbo [Sequenti autem die surgens] absq; dilatiōe [pfectus

est cum illis ⁊c.] obediens diuinis manda/
tis [Et quidam ex fratribus] id est cre/
dentibus de iudaismo [Ab Joppe comitati
sunt eum] quod autem subditur in aliqui/
bus libris Ut Petro testes sint. non est de
textu nec habetur in libris correctis. sed ꝑ
mo fuit quedam glosa interlinealis postea
textui inserta per ignorantiam scriptorum
sicut ⁊ in multis alijs locis ueteris ac noui
testamenti. [Altera autem die] Hic con/
sequenter describitur receptio Petri in do
mo Cornelij cuꝫ dicitur [Altera autem die]
id est crastino recessus Petri ī Joppe [Cor
nelius vero expectabat illos] cum magno
desiderio audiendi uerbum [cognatis con/
uocatis suis] ut omnes essent participes gra
tie dei. [obuius ei uenit Cornelius] ut reci
peret eum reuerentius [⁊ procidens ad pe/
des eius adorauit eum] adoratione dulie. sci
bat enim eum non esse deum sed eius nun
cium [Surge. ⁊ egoipse homo sum] non an
gelus sicut ille qui apparuit tibi. propter
quod non decet tantam reuerentiaꝫ mihi fi
eri. Cetera patent usqꝫ ibi [Uos scitis quo
modo abhominatum est ⁊ cetera.] hoc eniꝫ
sciebant per experientiam. quia gentiles e
rant ⁊ inter iudeos habitabant [Sed mihi
ostendit deus] id est in uisione predicta ⁊
eius expositione [neminem] cuiuscunqꝫ ra
tionis [communem aut immundum dicere
hominem] id est ꝙ non licet alicui homini
dicere de quocunqꝫ alio ꝙ sit immundus.
[Propter quod sine dubitatione] alicuius
transgressionis [veni accersit⁹] a uobis gen
tilibus. [Interrogo ergo uos ⁊ cetera.] Li
cet autem audiuisset causam in generali a
nuncijs Cornelij tamen adhuc magis uole/
bat audire in speciali. [A nudius quartana
die usque ad hanc horam] Eadem eniꝫ die
qua Cornelius circa horam nonam uidit ui
sioneꝫ misit nuncios ut dicit glo. ⁊ secunda
die uenerūt in Joppen que distat a Cesaria
per trigintaquattuor miliaria. ut habetur
in descriptione terre sancte. Tercia uero
die Petrus iuit de Joppe ⁊ die quarta in/
trauit Cesaream. Cetera patent ex supra/
dictis usqꝫ ibi [Nunc ergo omnes assumus
in conspectu tuo] parati cum magno desi/
derio ⁊ deuotione [audire omnia quecunqꝫ
precepta tibi sunt a domino] pro nostra sa
lute. [Aperiens autem] Hic consequenter
describitur ipsius Cornelij ⁊ eorum qui cū
eo erant conuersio. ⁊ secundo eorum bapti
zatio. ibi Adhuc loquente. Conuersio auteꝫ
eorum facta est per predicationem Petri.
ideo dicitur [Aperiens auteꝫ Petrus os su
um dixit] incipiens per modum breuis pro
hemij a iusticia ⁊ bonitate diuina [In ueri
tate comperi] id est experimento probaui.
[quia non est personarum acceptor deus]
id est discernens inter gentiles ⁊ iudeos
quantuꝫ ad salutem eternam. quia uult om
nes saluos fieri ⁊ ad cognitionem ueritatis
uenire. prima Timothei secundo. ideo sub/
ditur [Sed in omni gente que timet eum]
declinando a malo [⁊ operatur iusticiam] fa
ciendo bonum [acceptus est illi] Sed con/
tra hoc uidetur quod dicitur ab omnib⁹ do
ctoribus nullum vnquaꝫ fuisse saluatum ni
per fidem mediatoris. nec per consequens
gratiam habuisse que facit deo acceptum
quam non habebant gentiles. Dicendum
ꝙ fides mediatoris semper fuit necessaria
ad salutem non tamen vniformiter omni tē
pore ⁊ omnibus populis. Post publicatio/
nem enim euangelij omnes tenentur habe
re fidem explicitam de mediatore quantuꝫ
ad articulos īcarnationis natiuitatis ⁊ hu
iusmodi que communiter in ecclesia omni/
bus proponuntur credenda. Ante declara/
tionem uero natiuitatis christi maiores iu
deorum quibus data est lex ⁊ prophete de
istis facientes mentionem tenebantur ha/
bere fidem de mediatore. minus tamen ex
plicitam q̈ꝫ in nouo testamento in quo ue/
ritas est magis elucidata. Minores uero iu
deoruꝫ adhuc minus explicite. et sufficiebat
eis ad salutem credere Messiam uenturuꝫ
sicut lex ⁊ prophete nunciabant in quodaꝫ
tamen generali. licet significationem legis
⁊ prophetarum non intellexerunt in speci/
ali. Ante uero legem et prophetas scilicet
tempore legis nature sufficiebat omnibus
credere vnum deum remuneratorem bono
rum per modum ab eo cognitum. ideo di/
citur hebreorum vndecimo. Accedentem o/
portet credere quia est. et inquirentibus se
remunerator fit. Et in hoc implicite conti
netur fides mediatoris per quē fit remune
ratio bonoꝝ ⁊ punitio maloꝝ secūdū ꝙ dici

tur Johannis quinto. Pater omne iudiciuz
dedit filio. Et quia gentilibus non fuit da
ta lex nec prophetie. ideo talis fides suffe/
cit eis usque ad publicationem euangelij.
Talez autem habuit Cornelius ⁊ eius do/
mestici ut satis patet ex textu. ⌊Uerbum⌋
Premisso per modum prohemij de iusticia
⁊ bonitate diuina. Hic consequenter Pe/
trus accedit ad propositum annunciando
christum dicens ⌊Uerbum⌋ scilicet euange
licum ⌊misit deus filijs Jsrael⌋ primo ⌊an/
nuncians pacem⌋ internam gratie ⁊ super
nam glorie ⌊per Jesum christum⌋ qui in ꝑ
sona propria filijs Jsrael predicauit. Et ne
credatur homo purus subdit ⌊Hic est om/
nium deus⌋ ⁊ per consequens uerus deus.
⌊Uos scitis⌋ quia inter iudeos habitastis.
⌊quod factum est ꝑ vniuersam Judeam uer
bum⌋ id est res uerbo signata. Et que sit
illa subditur post ⌊Jesum a nazareth⌋ scili/
cet uenisse ad predicandum salutem ⌊Incipi
ens a Galilea⌋ ibi enim incepit predicare.
ut patet Luce decimo. ⌊post baptismum⌋ sci
licet Johannis. quia ante non legitur pub
lice predicasse ⌊quod predicauit Johannes⌋
id est ꝙ mysterium christi futuri Johannes
predicauit. ut patet ex decursu euangelij.
⌊Quoniam unxit eum deus⌋ scilicet Jesum
in humana natura ⌊spiritusancto⌋ id est ple
nitudine gratie ⌊⁊ uirtute⌋ in operatione
miraculorum in quibus humanitas Christi
erat instrumentum coniunctum ⌊qui per/
transijt bene faciendo⌋ quantuz ad informa
tionem morum ⁊ sanationem languidorum
⌊⁊ sanando omnes oppressos a diabolo⌋ mē
te ⁊ corpore ⌊Quoniam deus erat cum il/
lo⌋ per plenitudinem gratie ⁊ per unionez
personalem in supposito uerbi. ⌊Et nos te
stes sumus etc̄.⌋ per visum ⁊ auditum ⌊et
dedit eum manifestum fieri⌋ per multa ar/
gumenta suam resurrectionem declarantia
que posita sunt supra primo capitulo. ⌊non
omni populo sed testibꝰ preordinatis a deo⌋
Secundum enim ꝙ dicit dionysius libro ce
lestis Hierarchie. hec est lex diuinitus in/
stituta ut ea que transcendunt cognitionez
naturalem primo superioribus reuelentur
⁊ per superiores alijs manifestentur. sicut
patet in spiritibus angelicis in ordine hie/
rarchie. Nam superiores immediate a deo
illuminantur. medij uero a superioribus. et
inferiores a medijs. Resurrectio autē chri
sti est de transcentibus. ⁊ ideo primo mani
festata est apostolis ⁊ cum ipsis manentibꝰ
per quos tanquaz per testes idoneos alijs
manifestata est. de qua idoneitate subditur
⌊nobis qui manducauimus ⁊ bibimus cum
illo postquaz resurrexit a mortuis⌋ ad de/
clarandam ueritatem sue resurrectionis. ut
dictum est supra primo capitulo. ⌊Et prece/
pit nobis predicare populo ⁊ testificari⌋ ut
habetur supra primo capitulo Et eritis mi
hi testes ⁊ cetera. ⌊ꝙ ipse est qui constitu/
tus est a deo⌋ patre ⌊iudex uiuorum ⁊ mor
tuorum⌋ id est iustoruz qui uiuunt uita gra
tie. ⁊ iniquorum qui mortui sunt morte cul
pe. propter quod dicitur Johannis quinto
Pater omne iudicium dedit filio. ⌊huic, om
nes prophete perhibent testimonium⌋ qua
si dicat Nos non soli sumus eius testes sz
etiam omnes prophete antiqui diuinitus in
spirati. Unde dicit rabi Sa. hebreus super
Zachariam ꝙ uniuersi prophete non sunt
locuti nisi usque ad dies Messie scilicet de
principali intentione. ⌊Adhuc loquente⌋ Hic
consequenter ponitur Cornelij ⁊ cuz eo ex
istentium baptizatio. ⁊ primo per receptio/
nem spiritussancti in signo sensibili que di
citur quedam baptizatio capitulo sequenti.
⁊ supra primo capitulo. de qua subdit̄ ⌊Et
cecidit spiritussanctus ⁊ cetera. ⌊⁊ obstupu
erunt ex circumcisione fideles⌋ ammiran/
tes ꝙ tanta gratia daretur gentilibus si/
cut et iudeis nutritis in lege ⁊ prophetis.
Cōsequenter ponit̄ baptizatio in aqua sub
inuocatione nominis Christi cum dicitur
⌊Tunc respondit Petrus⌋ illis qui cum eo
uenerant ammirantibus ⌊Nunquid aquaz
quis prohibere potest ⁊c̄.⌋ quasi dicat non.
ex quo spiritussanctus non distinxit inter
nos ⁊ ipsos gentiles sicut uidetis. ⌊et iussit
eos baptizari in nomine Jesu Christi ⁊c̄.⌋
Jn hac enim forma dabatur baptismus in
primitiua ecclesia rationibus dictis supra ca
pitulo secundo. ⌊Tunc rogauerunt eum ut
maneret apud eos aliquot diebus⌋ ut ple/
nius instruerentur in fide ⁊ solidarent̄.

Capituluz. xi.

Udierunt autē apostoli⌋Postq̄ꝫ
descripta ē cornelij cōuersio⌋Hic
consequenter ponit̄ ex hoc orta
disputatio circa quam primo que
stio proponit̄ ⁊ secūdo soluitur ibi incipiens
Circa primum dicit̄⌊Audierunt autem apo
stoli⌋xj. ⌊similiter ⁊ fratres⌋id est alij fide/
les cum eis existentes⌊qui erāt in iudea⌋Ce
sarea eniꝫ ad quā iuerat petrus erat in ter
ra philistinorū⌊Quoniam ⁊ gentes recepe/
runt uerbuꝫ dei⌋scilicet cornelius ⁊ amici sui
⌊Cum autē ascendisset petrus hierosolymā⌋
hoc dicit̄ quia hierusaleꝫ erat in altiori situ
q̄ꝫ cesarea que est super mare mediterraneū
sita ⌊Disceptabant aduersus illum qui erāt
ex circūcisione⌋.i.cōuersi de iudaismo⌊Qua
re introisti ⁊c.⌋quasi dicant non est licitum
cōmunicare cuꝫ incircuncisis ⌊Incipiēs aūt⌋
Hic consequenter soluit̄ questio ⁊ hoc p re
uelationem factam petro qua fuit sibi osten
sum neminem debere reputari immunduꝫ ⁊
per verbum spiritussancti dicentis quod iret
cum gentilibus ⁊ cōmunicaret cum eis sine
dubitatione ⁊ patet littera ex dictis ca. pre
cedenti quia repetitio est illius quod dictum
est ibi vsqꝫ ibi⌊sicut ⁊ in nos in initio⌋.i.in
die penthecostes⌊recordatus suꝫ verbi domi
ni ⁊c.⌋Ex quo patet q̄ talis datio spiritus/
sancti in signo sensibili dicit̄ quedam bapti
satio ⁊ in fine concludit petrus⌊Si ergo ean
dem grām⌋in signo sensibili⌊dedit illis⌋icir/
cuncisis⌊sicut ⁊ nobis⌋circuncisis⌊qui credi/
mus in dominū iesum christū⌋.q.d. Circūci/
sio aut prepuciuꝫ nihil facit ad hoc sed fides
iesu christi⌊Ego enim quis eraꝫ⌋qui suꝫ pul
uis ⁊ cinis⌊Qui possum prohibere deum⌋sci
licet dare grām suam secūduꝫ suum benepla
citum. Quod autem in aliq̄bus libris subdi
tur ne daret spiritū sanctum credentibus in
nomine iesu christi non est de textu vt habe
tur in libris correctis sed fuit quedam inter/
linearis glosa per scriptores textui inserta
⌊His auditis⌋rōnabilibus ⁊ veris⌊Tacue/
runt⌋ab increpatione petri eius factum ap/
probantes⌊⁊ glorificabāt deum⌋ grās agēdo
de hoc q̄ grām suam extenderat ad genti/
les ideo sequit̄⌊Ergo ⁊ gentibus penitētiā
dedit deus⌋.i.tempus ⁊ locuꝫ penitentie⌊ad
vitam⌋scilicet eternam consequendam⌊Et il
li⌋hic est pars incidentalis ⁊ diuidit̄ ī duas
secundū duplex incidens. secundū ibi In his
autem diebus. Primum autem incidens est

de publicatione euangelij per fideles qui re
cesserunt de hierusalem ꝑpter persecutionē
ecclesie in morte stephani motam vt habet̄
supra in principio. viij.ca. Et hoc ē quod di/
citur⌊Et illi qui dispersi sunt a tribulatiōe⌋
id est propter tribulationē⌊que facta fuerat
sub stephano⌋.i.in morte eius⌊perambulaue
rūt vsqꝫ ad phenicē⌋que prouincia est syrie
⌊Et cyprū⌋insula est maris satis nota⌊⁊ an
tiochiam⌋ciuitas est ab antiochio magno
denominata⌊nemini loquentes verbuꝫ⌋euan
gelicum⌊nisi solis iudeis⌋postea etiam locu/
ti sunt gentibus audientes q̄ petrus predi/
cauerat cornelio ⁊ alijs gentilibus ideo sub/
ditur ⌊Erant autē quidam ex eis⌋.i.ex dis
persis de hierusaleꝫ⌊viri cyprei ⁊ cirenei⌋.i.
de cypro ⁊ cirene nati. Et dicunt hic aliqui
doctores ⁊ satis probabiliter q̄ isti fuerant
gentiles conuersi tamen ꝑmo ad iudaismum
deinde ad christum ⁊ de istis subditur⌊Qui
cum introissent in antiochiam⌋per aliquod
spacium temporis ibi manendo⌊Loquebant̄
ad grecos⌋.i.ad gentiles ⌊annunciantes do/
minū iesum⌋vt sicut iudei natione agebāt ad
conuersionem iudeoꝝ sic isti ex gētilibus na
ti ad conuersionem gentium⌊Et erat man⁹
domini⌋.i.virtus dei in operibus miraculo/
sis⌊cum eis⌋ad confirmationem sue doctrine
cuius subdit̄ effectus cum dicit̄.⌊Multus ē
numerus ⁊c.peruenit autem sermo ad aures
ecclesie que erat hierosolymis⌋eo q̄ aposto/
li erant ibi quibus significabatur profectus
fidei⌊Et miserunt barnabā vsqꝫ antiochiā⌋
ad informandam⌋plenius credentes ⁊ confir
mandum⌊Qui cū peruenisset ⁊ vidissꝫ gra/
tiam dei⌋in multiplicatione fidelium⌊Gaui/
sus est⌋valde propter honorem dei ⁊ saluteꝫ
proximi⌊Et hortabatur omnes in proposi/
to cordis manere in domino⌋quia qui perse
uerauerit vsqꝫ ī finē hic salu⁹ erit math.x.
⌊quia erat vir bonus⌋per virtutes acquisi/
tas⌊plenus spiritusancto ⁊ fide⌋p infusas ⌊⁊
apposita est multa turba domino⌋per predi
cationem barnabe ad illaꝫ multitudinē que
prius crediderat ⌊profectus est tharsum vbi
saulus iuerat⌋vt dictum est supra.x.ca.vide
bat enim se non sufficere ad tantam multi/
tudinem erudiendam ⁊ regendam sine sauli
societate⌊⁊ docuerunt turbam multam⌋que
creuit in aduentu sauli⌊Ita ut cognominaren
tur primum antiochie discipuli christiani⌋añ
enim credentes in christum vocabant̄ tātuꝫ

discipuli. Sed tunc ceperunt nominari christi
ani a christo sicut platonici a platone⌊In his
autem diebus⌋ Hic ponitur secundū incidēs
de prenunciatione future famis cū dicitur⌊in
his autez diebus superuenerūt prophete ab
hierosolymis antiochiam⌋tunc enim in eccle
sia erant multi habentes spiritum prophetie
secundum ꝙ predixerat iohel propheta ⁊ al
legatum est supra. ij. ca.⌊Et surgens vnus⌋
ut in tanta multitudine melius audiretur⌊si
gnificauit per spiritum⌋.i. denunciauit in spi
ritu prophetico⌊famem magnam ⁊c. que fa/
cta est⌋⁊ sic apparuit veritas prophetie⌊sub
claudio⌋.i. tempore claudij imperatoris⌊Di
scipuli autē⌋.i. christiani qui erant antiochie
⌊prout quisq; habebat⌋.i. secundum suam fa
cultatem non uoluntatem quia libenter plus
fecissent si potuissent⌊Proposuerunt in mini
sterium mittere habitantibus in iudea fra/
tribus⌋.i. in hierusalem. illi enim tanquā ma
gis religiosi renunciantes proprietati uendi
derunt possessiones ut inde prouideretur cō
munitati ut habetur supra. iiij. ca. fuerāt. n.
etiam bonis mobilibus spoliati in persecuti
one que mota fuit in morte stephani propter
qđ īdigebant ab alijs credentibus auxiliari
maxime tempore famis qđ ⁊ fecerunt suū bo
num propositū adimplendo⌊mittentes ad se
niores⌋curam multitudinis habentes⌊p ma/
nus barnabe ⁊ sauli⌋qui erant ad hoc fide/
les ⁊ apti nuncij.

Odem autem tempore⌊Postq̄
superius descripta est petri pre/
dicatio Hic interpositis inciden
tibus dictis describit̄ contra eā
orta persecutio. Et diuiditur in duas partes
quia primo ponitur persecutio petri. secūdo
punitio aduersarij ibi descendensq;. Prima
in duas. quia primo ponitur persecutionis oc
casio. secūdo ipsa persecutio. ibi Quem cum
⁊c. Ad intellectum primi sciendum ꝙ tres he
rodes fuerunt in iudea de quibus scriptura
facit mentionē. Primus fuit institutus rex
iudee a romanis cuius pater fuit idumeus iste
uocatus fuit herodes ascholonita ⁊ tempore
ipsius natus fuit christus math. ij. ppter quē
iste occidit innocentes. Secundus fuit uocatus
herodes antipas filius herodis ascholonite nō
tamē primogenitus ⁊ iste nunq̄ fuit rex sz
tetrarcha galilee luc. iij. ⁊ iste decollauit io
hannem baptistam tandem accusatus ad im
peratorem romanum missus fuit in exilium
apud lugdunium. Tertius uocatus fuit he/
rodes agrippa filius aristoboli filij herodis
ascholonite ⁊ frater herodis antipe. Et licz
iste in principio fuerit pauper tamen postea
fauētibus sibi duobus imperatoribus roma
nis scilicet gaio ⁊ claudio fuit eleuatus ad re
gnum ⁊ iste de roma ueniens in iudeam ho
norifice ualde receptus fuit a iudeis propter
quod in fauorem eorum occidit iacobum fra
trem iohannis ⁊ incarcerauit petrum. vnde
versus. Ascholonita necat pueros antipa io/
hannem. Agrippa iacobum claudens in car/
cere petrum. Et secundum hoc patet senten
tia huius partis vsq; ibi⌊Erant autez dies
azimorum⌋scilicet quando apprehendit petrū
⁊ additur hoc ad significandum causam qua
re statim non occidit petrum sicut fecerat de
iacobo uolebat enim expectare transitum so
lemnitatis paschalis in qua iudei. vij. diebus
vescuntur panibus azimis.⌊Quem cum ap
prehendisset⌋Posita occasione persecutionis
petri. hic consequenter describitur ipsa per/
secutio ⁊ diuidit̄ in tres partes. quia primo
ponitur eius incarceratio iniuriosa. secundo
eius liberatio miraculosa ibi. Cū aūt. 3°. cuz
suis associatio gratiosa ibi Consideratisq;.
Circa primum dicitur⌊Quem cum appreben
disset misit in carcerem⌋ne posset effugere.
Tradensq; quatuor quaternionibus militū⌋
dicitur autem quaternio qui habet quatuor
milites sub se ⁊ sic quater quatuor sunt sede
cim qui eum custodiebant⌊uolēs post pascha
producere eum populo⌋.i. exponere morti ad
voluntatem populi.⌊Oratio autē fiebat ⁊c.⌋
ut christus suum uicarium adhuc seruaret in
vita⌊Cuz autem⌋Hic consequenter describi
tur liberatio petri miraculosa cuz dicit̄⌊Cū
autem producturus eum esset herodes⌋ scili
cet de carcere ut occideretur⌊in ipsa nocte⌋
immediate precedenti⌊erat petrus dormiēs
inter duos milites ⁊c.⌋ Ita custoditus ꝙ nō
patebat ulla euasio via humana. sed quia de
ficiente humano subsidio solet esse diuinum
ideo subdit̄⌊Et ecce angelus domini astitit⌋
ad petri liberationem⌊Et lumen refulsit in
habitaculo⌋ad eius consolationē⌊percussoq;
latere petri⌋ut excitaret eum a somno⌊⁊ ce
ciderunt cathene⌋diuina uirtute uel angeli/
ca cui natura corporalis obedit ad motuz lo
calē propter quod potuit illas cathenas sta
tim dissoluere⌊p̄cingere⌋ ut sis aptus ad am
bulandum. resoluerat enim petrus cingulū

ſuum ut veſtis poſſet coopirẽ pedes cõtra
frigiditatez carceris. hoc enim ſibi erat li
citum ⁊ maxime contra imminens pericu
lum⌊Et calcia te caligas tuas⌋eſt autẽ cali
ga genus calciamenti non habens corium
ſuper pedem ut dicit glo. In greco in quo
ſcripſit ſanctus lucas habetur ſandalia. ꝓ/
pter quod aliqui dicunt ꝙ vera littera eſt
calcia te caligas gallice galothes⌊exiſtima
bat autem ſe uiſum videre⌋fortitudo enim
carceris ⁊ diligẽs cuſtodia fecerũt ſibi ima
ginationem de euadendi impotentia propt̃
quod rem geſtam ſomnium eſtimabat⌊trã
ſeuntes autem primam ⁊ ſecundam cuſtodi
am⌋ſcilicet militum qui erant oppreſſi ſom
no uel quia vigilantes erant accriſia per/
cuſſi ſicut. iiij. regũ. vi. dicitur de militibuſ
qui capere volebant heliſeum⌊Uenerũt ad
portam ferreaz ⁊c.⌋Illa erat exterior por
ta carceris⌊que ducit ad ciuitatez⌋ex quo
videtur ꝙ ille carcer erat extra ciuitatem
ſicut fit in pluribus locis⌊que ultro apta ẽ
eis⌋virtute diuina angelica modo predicto
de cathenis⌊⁊ exeuntes proceſſerunt vicuz
vnum⌋ad maiorem petri aſſecurationez⌊⁊
continuo diſceſſit angelus ab eo⌋ſubito diſ
parendo ſicut dictum eſt ſupra. x. ca.⌊Et
petrus ad ſe reuerſus ⁊c.⌋⁊ tũc percepit ꝙ
non erat ſomnium ſed res geſta⌊Conſide
ranſqȝ⌋hic ponitur conſequenter reſtitutõ
petri ad fideles cum dicitur⌊Conſiderãſqȝ⌋
ſcilicet ubi eſſet ⁊ quo diuertere poſſet ne
a cuſtodibus inueniretur non timore paſſi
onis ductus ſed quia per viſitationem an/
geli circa prolongationem vite ſue ſciebat
uoluntatem dei eſſe⌊venit ad domum ma/
rie⌊que non ſolum erat fidelis ſed etiã ho
ſpita fidelium⌊Pulſante autem eo ad hoſti
um ianue⌋que clauſa erat de nocte ⁊ ꝓ in
fideliuz perſecutione⌊pre gaudio⌋ſcilicet li
berationis petri ⁊ eius aduentus⌊ſed intro
currens⌋ut bonos rumores uelociter nun/
ciaret⌊inſanis⌋propter fortitudinem enim
carceris ⁊ cuſtodiam diligentem credebãt
euaſionẽ petri impoſſibilem eſſe⌊Angelus
eius eſt⌋ex hoc loco ⁊ ex hoc quod dicit̃
mathei. xviij. angeli eorum ſemper vident
faciẽ patris. dicunt concorditer ſancti ⁊ do
ctores ꝙ ſinguli homines habẽt ſingulos
angelos ad ſuam cuſtodiaz deputatos ⁊ ali
quando apparent in ſpecie illorum ſicut an
gelus ĩ ſpecie beati ambroſij mediolani ex
iſtentis apparuit turonis in ſepultura bea
ti martini ⁊ beatus franciſcus in remotis
agens apparuit in ca. arelatenſi⌊Et obſtu
puerũt⌋pre ammiratione videntes petrum
liberatum ⁊ ignorantes liberationis mo/
duz ꝓpter quod petrus cepit narrare ipm̃
cum dicitur⌊Annuẽs aũt ⁊c. nunciate iaco
bo ⁊ fratribus hec⌋ut reddãt gratias deo
qui exaudiuit petitionem eorum pro me fa
ctam ut dictum eſt ſupra. Oratio autem fi
ebat ⁊c.⌊Facta autem die⌋in qua ordinatũ
erat occidi petrum⌊erat non parua turba
tio inter milites⌋quia timebant negligen
tie eorum imputari ⁊ per conſequẽs puni/
ri ſicut ⁊ factum eſt. vnde ſubditur⌊Hero/
des autem cum requiſiſſet eum⌋ſcilicet pe
trum⌊⁊ non inueniſſet⌋⁊ porte carceris in
uente fuiſſent aperte ſicut expreſſe dicitur
de porta ferrea⌊iuſſit eos duci⌋ſcilicz ĩ car
cerem tanqȝ ſuſpectos de liberatione petri
ut poſtea punirentur. ſed herodes fuit im/
peditus celeri morte preuentus ut habetur
parte ſequenti⌊Deſcendenſqȝ⌋Hic conſe/
quenter deſcribitur herodis punitio ⁊ pri/
mo ponitur eius pena. ſecundo ponũt̃ duo
correlaria ibi verbum domini. Circa ꝑmũ
dicitur⌊deſcendenſqȝ a iudea⌋. i. a hieruſa
lez que eſt in altiori ſitu iudee⌊in ceſareã⌋
non philippi ut dicit gloſa que eſt in pro/
uincia phenicis ſed in ceſaream paleſtine q̃
antiquitus dicebat̃ turris ſtratonis ⁊ eſt ĩ
confinio paleſtine ⁊ phenicis. ⁊ cauſa ſub/
ditur cum dicitur⌊Erat autem iratus ti/
rijs ⁊ ſidonijs⌋qui erant de prouincia phe
nicis propter quod terminus eoruz appro/
pinqnauit ut eos debellaret ⁊ puniret⌊at il
li vnanimes uenerunt ad euz⌋ad placandũ
per oblationez emende ⁊ ut hoc melius fa
cerent rogauerunt eius cubiculariũ ꝗ erat
ei ſecretarius ut eſſet huius negocij media
tor pro eis. ⁊ ſubditur cauſa cũ dicitur⌊Eo
ꝙ alerentur regiones eoꝝ ab illo⌋. i. ab he
rode. non enim terra eorũ poterat habere
victualia ſufficienter niſi de terra herodis
accepta vel per eam tranſportata⌊ſtatuto
autem die⌋ab herode ut tirij ⁊ ſidonij eius
audirent ſententiam⌊Herodes veſtitus ue
ſte regia⌋. i. inſignijs regalibus decoratus
ad ſuam magnificentiam oſtendendam⌊ſe/
dit pro tribunali⌋magnifice⌊cõcionabatur
ad eos⌋loquens ualde egregie⌊popul⁹ aũt
acclamabat⌋adulando herodi⌊dei voces ⁊

24

non hominis]dicebant eniȝ q̄ talis eloquē tia non erat hominis puri sed deitateȝ ha bentis[confestim autem percussit eum an/ gelus domini] uehementi dolore uteri ut dicit iosephus.ij.libro antiquitatum [eo q̄ non dedisset honorem deo]considerando ꝓ priam fragilitatem sed magis congaudens de hoc q̄ populus attribuebat sibi diuinū honorem[ꝛ consumptus a uermibus expi/ rauit] cōputrescentibus enim intestinis ge nerabantur ibi uermes eum interius cor/ rodentes[Uerbum auteȝ]Hic ponunt̄ duo corelaria. Primum est de multiplicatione fidei mortuo herode ipsius ꝑsecutore.ꝛ pa tet ex dictis. Secundum est de reditu sauli ꝛ barnabe in antiochiam[expleto ministe rio]pro quo uenerant hierusalem ut habe tur in fine capituli precedentis.

Rant autem]Superius descri/ pta publicatione euangelij fa/ cta per predicationem petri cū aliquibus tamen incidentibus Hic consequenter describitur eadeȝ publi catio per predicationem pauli. Et diuidit̄ in duas partes quia primo describitur ei⁹ ad apostolatum uocatio. secundo huius of/ ficij executio ibi. Et ipsi quidem. Circa ꝑ mum dicit̄[erant autem in ecclesia q̄ erat antiochie prophete]denunciantes futura ꝑ donum prophetie ut dictum est de agabo supra.xi.ca.ꝛ plures alij erant similes gra tiam habentes[ꝛ doctores]sacram scriptu/ raȝ exponentes per dona sapientie ꝛ scien tie ꝛ interpretationis sermonum[In quib⁹ barnabas]iste secundum hieronimum in li bro illustriuȝ uirorūȝ est ille qui supra. iiij ca. uocatur ioseph leuites cyprius genere [ꝛ simon qui uocabat̄ magus]ad differen tiam simonis petri[ꝛ lucius cirenensis].i. natus de cirene[ꝛ manaen qui erat hero/ dis tetrarche] ille est qui dictus est hero/ des antipas ꝛ decollauit iohannem bapti/ stam ut dictum est in principio capituli ꝓ cedentis[collactaneus].i.de codeȝ lacte nu tritus[Et saulus]de cu⁹ uocatione ad apo stolatum principaliter hic agitur[ministrā tibus autem illis domino] in bonis operi/ bus secundum suos gradus ꝛ officia[ꝛ ie/ iunantibus]ut mens esset eleuatior ad diui na[Dixit illis spiritussanctus]utrū autem hoc fuerit uerbo mentali tantum in reue/ latione uel uerbo sensibili diuinitus forma

to uel utroq̄ȝ modo non habetur ex textu glosa tamē interlinearis dicit q̄ hoc dictū fuit prophetis ꝛ per consequēs in reuela/ tione. tamen illa glosa non est multum au ctentica[Segregate mihi barnabam ꝛ sau lum]ut procedant ad conuersionem gentiū tunc enim isti duo fuerunt ad apostolatuȝ uocati[in opus ad quod assumpsi eos].i.in opus publicationis euangelij sicut ꝛ alij a postoli ad hoc sunt assumpti [tunc ieiunan tes ꝛ orantes imponentesq̄ȝ eis manus] in morem ordinandorum ut dicit interlinearis glo. propter quod aliqui expositores dicūt q̄ hic breuiter inculcāt̄ due historie ita q̄ illi qui erant antiochie ieiunauerunt ꝛ ora uerunt pro ipis ꝛ tunc miserunt eos in hie rusalem ubi erant apostoli ad quos soluȝ manuum impositio pertinebat. Sed textus nō uidetur hoc innuere propter quod me lius dicitur ut uidetur q̄ iam in antiochia in qua notabiliter creuerat ecclesia ut di/ ctum est supra in fine.xi.ca. ad regimē ipi us fuerant ab apostolis aliqui episcopi or dinati ꝛ illuc missi ꝛ illi imposuerunt bar/ nabe ꝛ saulo manus quod spectat ad offi/ cium episcoporum eo q̄ sūt successores apo stolorum.xxi.di.c.in nouo testamento[Et ipsi quidem]Hic consequenter describitur officij impositi executio ꝛ primo publicatio euangelij per paulum cum barnaba. secun do cū sila ca.xv.ibi post aliquot dies. Pri ma diuiditur ī tres partes quia primo po nitur predicatio sauli ꝛ barnabe in cypro secundo in iconio.xiiij.ca. tertio ponitur cuiusdam suborte questionis determinatio ca.xv. Prima adhuc in duas quia ꝑmo po nit̄ apostoloꝝ ꝑdicatio. 2⁹ iudeoꝝ ꝯdictō ibi uidētes aūt. Pria adhuc ī duas[q2 ꝑmo po nitur predicatio apostolorū] in cypri insula secundo in antiochia ibi. Et cum a papho Circa primu mdicitur[Et ipsi quidem mis si a spiritusancto]ut patet ex dictis[abie/ runt seleutiam] que est ciuitas edificata a seleuco rege asie de quo fit sermo.ij.ma/ cha.iiij[. Et inde nauigauerunt cypruȝ]que est insula famosa [[predicabant uerbum in synagogis iudeoruȝ]quia debebant eis de nunciare uerbum euangelicum ut habet̄ infra eodem ca. Habebant autem ꝛ iohan nem in ministerio] scilicet predicationis.ꝛ hic est qui cognominatus est marcus in fi ne capituli precedentis[Inuenerunt quedā

uirum magnum] qui ſua malicia deceperat
proconſulez ⁊ populuz⌊cui nomē bariehu]
Sic eſt in greco ⁊ in libris correctis ⁊ tan
tum ualet ſicut filius ieſu⌊qui erat cum ꝓ
conſule ſergio paulo]ab iſto mutatum eſt
nomen ſauli in paulum ut communiter di/
cunt doctores quia fuit prima perſona no/
tabilis que legitur diuerſa per predicatio
nem ſauli.antiquitus eniz homines ex ali
quo facto notabili ſortiebantur nomina no
ua ſicut iohannes filius ſimonis machabei
ex uictoria quam habuit de hircanis io/
hannes hircanus vocatus fuit ut habetur
ī hiſtoria ſcholaſtica⌊ Reſiſtebat autē illis
elimas magus.]iſte eſt qui vocatus eſt ba
riehu.Elimas enim interpretatur dei mei
menſura uel cenſus.ſic enim faciebat ſe uo
cari ut crederetur nuncius dei⌊querens a
uerte reproconſulem a fide]ut eum magis
in ſua familiaritate poſſet tenere ⌊Saulus
autem qui eſt paulus]hic eſt ille qui prius
ſaulus uocabatur ⁊ non paulus ratione di
cta⌊repletus ſpiritusancto]cuius uirtute vi
debat ea que erant aliјs occulta⌊intuens ī
eum dixit]pronuncians dei ſententiaz⌊ple
nus omni dolo] in agibilibus⌊⁊ omni fal/
lacia]in credibilibus⌊fili diaboli]per imita
tionez in operibus⌊inimice omnis iuſticie]
acquiſite ⁊ infuſe⌊non deſinis ſubuertere]
quantum eſt in te⌊uias domini rectas].i.
fidem ⁊ mores ⌊Ecce manus domini ſuper
te].i.eius uindicta⌊⁊ eris cecus]ut pena re
ſpondeat peccato ſcilicet cecitas corporis ce
citati tue mentis ⌊⁊ confeſtim ⁊c.].i.in in/
ſtanti ad oſtendendum ꝙ cecitas illa non
fuit a cauſa naturali ſed ſupernaturali⌊tūc
proconſul cum uidiſſet factum]procidēs ex
diuina uirtute in teſtimonium doctrine ꝑ
apoſtolos predicate⌊credidit]cognoſcens ꝙ
deus qui ueritas eſt prima non poteſt eſſe
teſtis falſitatis⌊ammirans ſuper doctrina
dei]ꝙ eſſet tante excellentie ꝙ confirma/
retur operibus diuina uirtute factis.⌊Et
cum a papho]Hic conſequenter deſcribit
apoſtolorum predicatio in antiochia. Cir/
quam primo ponuntur quedam preambu/
la ſcilicet de receſſu iohannis ⁊ acceſſu ad
anthiochiam.ſecunda ponitur ipſa predica
tio ibi.Surgens autem paulus.Circa pri/
mum dicitur⌊Et cum a papho nauigaſſet
paulus ⁊ qui cum eo erant⌊ſcilicet barna/
bas ⁊ iohannes⌊uenerunt pergen] nomen
eſt ciuitatis in regno pamphilie⌊iohannes
autem diſcedens ab eis] huius autem re/
ceſſus cauſam non exprimit textus non ui
detur tamen fuiſſe rationabilis quia pro/
pter ipſum paulus iudicauit eum non eſſe
iterum recipiendum in ſocietate eorum ut
habetur infra.xv.ca.⌊ Illi uero pertranſe
untes pergen uenerunt anthiochiaz perſi
die]hoc dicitur ad differentiam anthiochie
edificate ⁊ denomiate ab antiocho magno
de qua dictum eſt in principio huius capi/
tuli⌊Et ingreſſi ſynagogam die ſabbato/
rum]in qua congregabant͡ iudei⌊ſederūt]
ad audiendum.ideo ſubditur⌊poſt lectionē
autem legis ⁊ prophetarum miſerunt prin
cipes ſynagoge ⁊c.]ex quo patet ꝙ eoruz
predicatio fuit efficacior ex hoc ꝙ ſe non ī
geſſerunt ad predicandum ſed rogati fue/
runt⌊Surgens autem]Hic conſequent͡ po
nitur ipſa predicatio in qua paulus ad eo/
rum conuerſionem facit talem rationez.Il
le deus qui tot beneficia patribus antiquiſ
contulit redemptionem uobis in ſemine da
uid promiſit.ſed hāc in ieſu nazareno im/
pleuit ergo ei adherendum eſt tanquaz ve
ro redemptori.primam autem propoſitionē
concedebant ⁊ adhuc concedunt omnes iu/
dei ſed ſecundaz negabant ⁊ adhuc negāt
Sic ergo procedit apoſtolus quia primo tā
git beneficiorum collationem ⁊ benedictio
nis promiſſionem.ſecundo eius adimpletio
nem ibi Huius de?.tertio infert concluſio
nem intentam ibi.Uidete ergo. Circa pri
mum dicitur⌊Surgens autez paulus]ut me
ius audiretur in tanta multitudine ⌊Uiri
iſrabelite]qui habetis legis ⁊ ꝓphetaꝝ no
ticiā⌊qui timetis deum]uitantes eius offē
ſam hoc enim dicit captando eorum beni
uolentiaz ⁊ ut in melius recipiant eius ex
hortationē⌊ Deus plebis iſrael elegit pa/
tres noſtros]in abrahaz⌊⁊ plebem exalta
uit]per ipſum ioſeph cum eſſent incole in
terra egypti]ī qua poſt mortē ioſeph ſub
iecti fuerunt graui ſeruituti ut patet exo.
primo]⁊ in brachio excelſo].i.in ſignis mi
rabilibus⌊eduxit eos ex ea]ut patz ī exo.
⌊⁊ per.xl.annorum tempus mores eorum]
malos⌊ſuſtinuit in deſerto]quia multociēs
rebellauerunt domino . ut patet in libris
exo.⁊ numeri ⌊deſtruens gentes.vij.]ſcili
cet cananeos amorreos eneos ⁊ ieſubeos
pherebeos grigeſeos etheos.ut patet in

libro iosue⌊ sorte distribuit terraȝ eorũ eis]
ut patet iosue. xiij. ⌊ quasi post quadrigen
tosquinquaginta annos]scilicet a natiui/
tate isaac a qua usqꝫ ad exituȝ de egypto
fluxerunt anni. cccc. ut ostensum fuit geñ.
xv. ⁊ supra. vij. ca. ⁊ quadraginta usqꝫ ad i
gressum terre promissionis ⁊ inde. x. qui/
bus pugnauit iosue cõtra gentes predictas
ante diuisionem terre unde dicit iosue. xi.
multo tempore pugnauit Josue contra re
ges istos⌊ ⁊ post hoc dedit iudices]ad regi
men populi iude. primo usqꝫ ad samuel ꝓ
phetam⌊ inclusiue quia fuit ultimus iudex
⌊ ⁊ exinde postulauerunt regẽ] primo reg.
viij. ⌊ ⁊ dedit illis deus saul filium cis] pri/
mo reg. x. annis. xl. in hoc uumero inclu/
ditur tempus quo samuel populum iudica/
uit quia saul tantum annis. xx. regnauit
⌊ Et amoto illo]propter peccata sua⌊ susci/
tauit eis dauid regem]primo reg. xvi. tũc
enim unctus fuit per samuelem⌊ Cui ⁊ te/
stimonium perhibens dixit ⁊c. primo re/
gum. xiij. ⌊ Huius deus⌊ Hic consequenter
apostolus declarat diuine promissionis im
pletionem. secundo ad hoc inducit scriptu/
re testificationem ibi. Et nos uobis. Circa
primũ dicit⌊ Huius deus]scilicet dauid ⌊ ex
semine secundum promissionem eduxit isra
el]saluatorem iesum]. ꝙ enim fuerit de se/
mine dauid patet math. i. hoc etiam conti
netur in annalibus iudeorum . Intelligen/
dum tamen est christum a dauid descendis
se secundum corpulentam substantiam tan
tum ⁊ non secundum rationem seminalem
ꝙ autem iesus nazarenus sit saluator isra
el declarat primo per predicationem io. ba
ptiste que fuit sic auctentica ꝙ christus eẽ
credebatur nõ solum a uulgaribus sȝ etiã
a maioribus ut patet iohãnis primo. ⁊ ideo
subditur⌊ Predicante iohanne] denunciãdo
christum uenturum de proximo ⁊ ipm ostẽ
dendo cum digito dicens. Ecce agnus dei
⁊c. io. primo⌊ baptismum penitentie] ut po
pulus esset dispositus ad christum recipiẽ
dum ⁊ ut baptismus iohannis esset dispo/
sitiuus ad baptismum christi⌊ quem me ar
bitramini ⁊c.]per hoc apparet io. humili/
tas ⁊ etiaȝ ueritas⌊ cuius non sum dignus
calciamenta pedum soluere]. i. officium si/
bi etiam minimum impendere. non enim i
telligitur per hoc quod christus calciatus i
cesserit sed ꝙ iohannem improportionabi/
liter excesserit. Hic enim modus loquendi
non solum ad homines sed etiam ad inani
mata applicatur sicut de uino multum de/
bili cõparando ipm ad vinum optimum di
citur ꝙ non est dignum illud discalciare si
gnificando ꝙ nullius est momẽti respectu
illius⌊ uobis uerbum]scilicet incarnatũ⌊ sa
lutis huius missuȝ est] scilicet principaliter
tum quia in propria persona iudeis predi
cauit. tum quia in medio iudee scilicet ĩ hie
rusalem operatus est salutem. ideo subdit
⌊ Qui enim habitant hierusalem]quantuȝ
ad uulgares⌊ ⁊ principes eius]quantuȝ ad
maiores⌊ hunc ignorantes]scilicet iesum na
zarenum esse christum uerum. Alia tamen
fuit ignorantia principum alia uulgarium
sicut dictum fuit supra. iij. ca. tamẽ neutra
excusabat a toto. immo ꝑma aggrauabat
quia precedebat ex malicia⌊ ⁊ uoces ꝓphe
tarum]de christo loquentium quas sacer/
dotes ⁊ scribe per inuidiam excecati male
interpretati sunt ⁊ sic populum deceperũt
⌊ iudicantes]scilicet iesum morte esse dignũ
⌊ impleuerunt]prophetias de eius passione
predictas secundum quod dicitur isa. liij.
tanqꝫ ouis ad occisionẽ ducet ⁊c. ⁊ in mul
tis alijs prophetarum dictis⌊ ⁊ nullam cãm
mortis inuenientes in eo]sicut patet ĩ euã
gelio ⁊ pilati testimonio ⌊ petierunt]a pila
to ut interficeret eum]per milites ipius ⁊
licet primo restiterit tamen finaliter peti/
tioni eoruȝ acquieuit iudeorum fauore ⁊ ce
saris timore⌊ Cum consũmassent omnia]iu
dei mali⌊ deponentes eum de ligno]scilicet
boni iudei ioseph ⁊ nicodemus ut habetur
ioh. xix. Sacra enim scriptura]sub uno cõ
textu frequenter transit de bonis ad ma
los ⁊ econuerso sicut psal. lxxvij. Cum oc/
cideret eos querebant eum. occisi non pote
rant eum querere. ⁊ ideo cum dicitur. Cũ
occideret eos intelligitur de obstinatis in
peccato ⁊ ꝙ subditur. querebant eum intel
ligitur de penitentibus ⁊ reuertentibus a
malo. ⁊ hoc secundum illum modum expo
nẽdi sacrã scripturã qui dicit de corpe do
mini uero ⁊ simulato prout plenius dixi ĩ
principio genesis⌊ Deꝰ uero suscitauit eũ]
scilicet hominem christum⌊ qui uisus est]vi
uens⌊ per dies multos]scilicet. xl. ut dictuȝ
est supra primo ca. ⌊ His qui simul ascende
rant]. i. apostolis qui usqꝫ nũc sunt testes
eius per uisum ⁊ auditum ⁊ operationem

miraculorū in nomine ipsius⌊Et nos⌋Hic consequenter inducit sacram scripturā ad suum propositum dicens⌊Et nos uobis an nunciamus ea que ad patres nostros re/promissio facta est⌋ de uerbi incarnatione ⁊ eius a mortuis resurrectione⌊sicut ī psal. ij. scriptum est⌋qui ad litteram intelligit̃ de christo sicut ibi plenius dictum fuit⌊Fili us meus es tu⌋naturalis ⁊ per consequēs eiusdem substantie quia natura diuina nō est multiplicabilis. alij uero sunt filij ado/ptiui⌊Ego hodie genui te⌋. i. eternaliter. Eternitas enim per presens significatur eo ꝙ in eternitate nihil transit in preteritum nec aliquid exspectatur futurum ⁊ sic ex auctoritate psalmi declarata est diuini/tas christi. humanitas uero eius apparuit ad sensum inter homines conuersando ⁊ ī ea moriendo. ¶Consequenter declarat eum resurrexisse ad uitam immortalem indu/cens ad hoc auctoritatem isa. lx. ca. ubi enī nostra translatio habet feriam uobiscum pactum sempiternum misericordias dauid fidelis. translatio. lxx. habet quod hic dicitur⌊dabo uobis sancta dauid fidelia⌋. i. adimplendo uobis uerba dauid firma ⁊ uerissima ⁊ que sunt illa subdit⌊non dabis sanctum tuum uidere corruptionem⌋psal. xv. ꝙ ītelligitur de corpore christi sanctissimo quod non fuit putrefactum nec incineratū sed uirtute diuina celeriter resuscitatuz ut dictū est supra plenius. ij. ca. Et ꝙ hec scriptura nō intelligitur de dauid sed de christo consequenter ostendit dicēs⌊dauid enī in sua generatione⌋. i. in suo tempore⌊cum amministrasset⌋ regnum israel⌊uoluntati dei⌋supple obediens⌊dormiuit⌋somno mortis⌊⁊ uidit corruptionem⌋. i. putrefactionem ⁊ incinerationem⌊Quem uero deus suscitauit a mortuis⌋scilicet homo christus⌊nō uidit⌋. i. non est passus⌊Corruptionem⌋ nā accelerata fuit eius resurrectio ⁊ ad uitam immortalem⌊notum ergo sit uobis⌋ absq; aliqua dubitatione⌊quia per hunc⌋tanquā per saluatorem⌋ uobis remissio peccatoruz annunciatur⌋facta per eius humanitatem meritorie ⁊ per eius diuinitatem effectiue ⌊quibus nō potuistis in lege moysi iustificari⌋secundum quod dicitur heb. x. impossibile est enim sanguine hircorum aut taurorum auferri peccata⌊in hoc⌋scilicet ī christo⌊omnis qui credit⌋fide formata charitate⌊iustificatur⌋unde geñ. xv. dicit̃. Credidit abraham deo ⁊ reputatum est ei ad iusticiam⌊Uidete ergo⌋Hic consequēter apostolus infert conclusionem intentā uidelicet ꝙ non debent esse increduli christo ne super eos ueniat pena ⁊ maledictio dicēs⌊Uidete ergo⌋. i. diligenter cauete⌊ne supueniat uobis quod dictum est in prophetis⌋. i. ī libro. xij. prophetarum. Abacuc eniz primo secundum translationem nostram dicitur Aspicite in gentibus ⁊ uidete ⁊ admiramini ⁊ stupescite quia opus est factum in diebus uestris qd̃ nemo credet cuz narrabit̃ secundum uero translationem. lxx. quaz allegat hic lucas dicitur⌊uidete contēptores⌋ diuine promissionis per christum adimplete⌊⁊ admiramini⌋de magnitudine mali super uos uenturi. ideo subditur⌊Et dispergimini⌋per romanos qui in penaz mortis christi destruxerunt ciuitatem ⁊ templum ⁊ populum iudeorum partim occiderunt ⁊ partim captiuauerunt dispergentes eos per diuersas partes orbis ⁊ ista captiuitas q̄ maxima est ⁊ irreparabilis fuit figurata p̄ captiuitatem babilonicam de qua loq̄tur abacuc per illam tanquam per figurā dās intelligere captiuitatem factam per romanos ⁊ tūc futurā de qua loquitur hic paulus⌊quia opus operor ī diebus uestris⌋ scilicet opus incarnatōnis christi passionis ⁊ resurrectionis⌊quod non credidistis et cetera.⌋ licz enī ad predicationē christi ⁊ apostoloruz plures de iudeis crediderint ut patet ex predictis tamen illi fuerūt pauci respectu non credentium⌊Exeuntibus autē illis⌋scilicet paulo ⁊ barnaba⌊rogabant⌋ scilicet principes synagoge⌊ut alio sequenti sabbato loquerentur sibi hec uerba⌋di/cunt expositores ⁊ glosa uidetur innuere ꝙ rogauerunt hoc maliciose. iam enim moti erant contra barnabam ⁊ paulum eo ꝙ paulus dixerat ꝙ in lege moysi non poterant iustificari ⁊ ideo uolebāt hoc iterum audire ex ore eius ut sic haberent maio/rem occasionem eos magis persequendi sicut postea fecerunt⌊Cunq; dimissa esset synagoga⌋quolibet redeunte ad domuz suaz ⌊secuti sunt multi iudeoruz⌋uulgariuz⌊christo credencium⌋non autez principum synagoge contra apostolos machinantiuz⌋⁊ colentium⌋scilicet⌊deum aduenarum⌋. i. con/uersoꝝ de gētilitate ad iudaismū⌊suadebāt

26

eis ut permanerent in gratia dei⌋⁊ firmiť
starent in fide christi ad quam erant uoca
ti per gratiam dei. cetera patent⌊ uidētes
antē⌋Posita pauli predicatione Hic conse
quenter ponitur contradictio principuz sy
nagoge cum dicitur⌊Uidentes autem tur
bas⌋fauentes apostolis⌊repleti sunt zelo ⁊
contradicebāt his que a paulo dicebanť⌋
ex motu inuidie ⁊ non ex ueritatis amo/
re⌊blasphemantes⌋dicendo ꝙ erant popu
li seductores⌊ Tunc cōstāter paulus ⁊ bar
nabas dixerunt⌋ postposito timore⌊uobis
oportebat primū loqui uerbum dei⌋. i. uer
bum euangelicum⌊Sed quoniam repellitis
illud⌋ueritati cōtradicēdo⌊⁊ indignos uos
iudicatis⌋ facto⌊eterne uite⌋ q̄ dať a chri/
sto⌊ecce conuertimur ad gentes⌋predican/
do eis euangelicam ueritatem⌊sic enim pre
cepit nobis dominus⌋sic habetur supra pri
mo ca. Eritis mihi testes in hierusalem ⁊
in omni iudea ⁊ samaria ⁊ usqꝫ ad ultimū
terre. ⁊ Mar. ultimo. Euntes in mūdū uni
uersum ⁊c̄. Inducit etiam ad hoc auctorita/
tem isa. xlix. que ad litteraz intelligiť de
christo ut ibidem dictum fuit⌊ posui te ī lu
cem gentibus⌋que per apostolorum predi/
cationem deuote receperunt fidem christi
⌊ut sis in salutem usqꝫ ad extremuz terre⌋
quia fides christi diuulgata est ubiqꝫ etiā
a tempore apostolorum sicut declaratū fu
it psal. xviij. super illud. In omnem terraz
exiuit sonus eorum ⁊c̄. ⁊ ro. x.⌊ Audientes
autem gentes gauise sunt⌋ de sui illumina
tione ⁊ salutis consecutione⌊⁊ glorificabāt
uerbum dei⌋. i. christum qui est uerbuz pa
tris⌊⁊ crediderunt quotquot erant preordi
nati⌋scilicet a deo cuius ordinatio non po/
test frustrari⌊disseminabatur autem uerbū
domini⌋utitur autem tali modo loquendi
eo ꝙ semen est uerbum dei . ut diciť luce
viij.⌊ Judei autem⌋. i. principes synagoge
⌊concitauerunt mulieres religiosas ⁊ hone
stas⌋fauentes apostolis eis amministran/
tes necessaria de bonis suis⌊⁊ primos ciui
tatis⌋qui habebant regere communitatem
⌊⁊ excitauerunt persecutionez⌋ inuidia mo
ti ut supra dictum est⌊At illi excusso pulue
re pedum⌋sicut dixerat saluator math. x.
⁊ hoc in testimonium proprij laboris ad cō
uersionem infidelium ⁊ obstinationis reci/
pere uerbum dei nolentium⌊uenerunt ico/
nium⌋sicut dixerat saluator math. x. ca.

Cum uos persecuti fuerint in una ciuitate
fugite in aliā non timore supplicij sed amo
re publicationis euangelij⌊ Discipuli quo
que⌋. i. credentes in deum⌊replebātur gau
dio⌋de cognitōne ueritatis ⁊ assecutōne sa
lutis⌊⁊ spiritusācto⌋a quo huiusmodi gau
dium causatur.

Actuz est autem⌋Descripta pre
dicatione apostolorum in cypro
⁊ antiochia Hic consequenter
ponitur eorum predicatio in iconio ⁊ qui
busdam alijs locis propinquis . Et primo
circa hoc ponitur progressus ad predican/
dum. secundo regressus ad confirmadū, ibi
Cumqꝫ euangelizasset. Circa primuz descri
bitur eorum predicatio in tribus ciuitati/
bus. ⁊ prima fuit iconiuz de qua diciť⌊Fa
ctum est autem in iconio ut simul⌋ scilicet
paulus ⁊ barnabas⌊intrarēt synagogam
iudeorum⌋ubi conueniebant ⁊ maxime die
bus sabbatorum⌊⁊ loquerentur eis⌋uerbū
euangelicum ⁊ consequenter subdit lucas
huius predicationis effectum⌊ita ut crede/
ret iudeorum ⁊ grecorum multitudo copio
sa⌋Et dicuntur hic greci secunduz aliquos
iudei in grecia nati sed ad iudaismum con
uersi⌊qui uero increduli fuerunt iudei⌋scili
cet natione isti enim magis contradicebāt
euangelice ueritati⌊aduersus fratres⌋. i. ad
uersus credentes in christum uel aduersus
pauluz ⁊ barnabam cui expositioni magis
uidetur sequens littera concordare⌊fiducia
liter agentes in domino⌋humano timore
postposito. ⁊ subditur causa⌊Testimonium
perhibente⌋scilicet domino⌊ uerbo gratie
sue⌋. i. uerbo euangelico quia gratia ⁊ ue
ritas per iesum facta est. io. i. Et subditur
modus testificandi cuz dicitur⌊dante signa
⁊ prodigia fieri per manus eorum,⌋ scilicet
apostolorum. cetera patent⌊Cuz autē⌋Hic
secundo ponitur publicatio euangelij per
paulum in locis licaonie . Et diuiditur in
quattuor partes quia primo describiť hec
predicatio. secundo predicationis confirma/
tio. ibi Et quidam uir. tertio erroris remo
tio ibi Turbe autem. ⁊ quarto insurgens
persecutio ibi Superuenerunt autem. Cir
ca primum dicitur⌊Cum autez factus esset
impetus ⁊c̄. ⌋quia non mouebanť contra
apostolos ratione sed passione ire ⁊ inui/
die⌊confugerunt ad ciuitates licaonie ⁊c̄.⌋
secundum uerbū christi allegatū ca. p̄cedēti

[⁊ ibi euangelizantes erant]officium sibi i
iunctū fideliter diligenter exequentes[Et
quidam uir]Hic consequenter ponitur di
cte predicationis confirmatio per opꝰ mi/
raculosum.hoc enim modo confirmant̄ il/
la que transcendunt intellectum humanū
cuiusmodi sunt ea que sunt fidei cum dicit̄
[Et quidam uir]notus quantum ad per/
sonam ⁊ infirmitatis incurabilitatem[Hic
audiuit paulum loquentem]⁊ credidit[qui]
scilicet paulus[intuitus eum]uisu corporali
⁊ mentali.ideo subditur [Et uidens quia
fidem haberet]fides enim oculis corporali
bus uideri non potest[ut saluus fieret] mē
te ⁊ corpe[dixit magna uoce]ut magis at
tenderetur miraculum ad honorem diuinū
[Surge super pedes tuos rectus] corā om
nibus astantibus[⁊ exiliuit].i.agiliter sur
rexit[⁊ ambulabat ad declarationem subi
te ⁊ perfecte curationis[Turbe autē]Hic
consequenter ponitur erroris remotio qui
primo describitur.⁊ secundo remouetur ibi
Quod ubi.Circa primum dicitur[Turbe
autem]idolatrie dedite[cuz uidissent qd̓ fe
cerat paulus] credentes hoc eum fecisse ꝓ
pria uirtute[leuauerunt uocem suam licao
nice].i.pprio ideomate[dicētes Dij similes
facti hominibus descenderunt ad nos]Cre
debant enim eos de celo descendisse in hu
mana effigie[⁊ uocabant barnabam iouē]
eo q̧ uidebatur senior etate[paulum uero
mercurium quoniam ipse erat dux uerbi]
i.proponens edificationis uerbum.ut patet
in textu.Mercurius eniz dicitur fuisse elo
quentissimus.⁊ propter hanc excellentiam
dicebatur a gentilibus deus eloquentie .⁊
q̧ eam daret hominibus[Sacerdos quoq̧
iouis].i.eius cultui deputatus [tauros] ad
imolandum [⁊ coronas] ad templum ornan
dum sicut dicitur primo mach.iiij.Ornaue
runt faciem templi coronis aureis[Cū po
pulus uolebat sacrificare]barnabe ⁊ paulo
[Quod ubi] Hic consequenter dictus er/
ror remouetur per apostolos facto ⁊ uerbo
ipsum detestantes.ideo dicitur[concissis tu
nicis]in signum doloris eo q̧ homines uo
lebant eis impendere honorē diuinum quē
exhibere ⁊ recipere erat nepharium. ideo
subditur[dicentes uiri quid hec facitis]. i.
facere uultis quod est blasphematorium di
uine maiestatis[⁊ nos mortales sumus] ⁊
non dij[annunciantes uobis ex his uanis]
supple recedere que dicuntur uana q2 nul
la ueritas aut utilitas est in idolatria sed
magis damnabilitas maxima[conuerti ad
deum uiuum].i.qui est ipsa uita per essen
tiam.⁊ dicitur hoc ad distinctionem eorum
qui sunt mortui ⁊ erronee putantur dij ut
iupiter mercurius ⁊ huiusmodi[qui fecit ce
lum ⁊ terram ⁊c̄]creando de nihilo sua po
tentia infinita[qui in preteritis generatio
nibus]usq̧ ad publicationem euangelij[di
misit omnes gentes].i.gētiles[ingredi ui
as suas].i.agere secundum libertatē arbi
trij quia non dedit eis legez restringentē
⁊ prophetas sicut dedit iudeis[⁊ quidē nō
sine testimonio semetipsum reliquit]scilicz
ostendere se esse uerum deum omnium gē
tium sed ostendit hoc testificans per mul/
tiplicem effectum.ideo subditur[Benefaci
ens de celo dans pluuias ⁊c̄.]unde ⁊ philo
sophi naturali ratione ex effectibus multi
pliciter probauerunt unitatem dei ut patz
xij. methaphisice.⁊ in pluribus alijs locis
[uix sedauerunt turbas] propter pronita/
tem earum ad idolatriam[Superuenerūt]
Hic consequenter ponitur contra paulum
persecutio cum dicitur[Superuenerunt au
tem quidam ab anthiochia] que est in re
gione perside uel persidie secundum aliam
litteram[⁊ iconio] ubi predicauerat paulus
ut patet in huius capituli pricipio[⁊ persua
sis turbis]que de facili ad malum mouent̄
[lapidantes paulum traxerunt extra ciuita
tem]tanq̧ uile cadauer indignum sepultu
re sed ab auibus ⁊ bestijs deuorandū[Cir
cundantibus autem eum discipulis]ne per
ciperetur adhuc uiuus a iudeis[Surgens
intrauit ciuitatez]scilicet listram a deo cre
atus.qd̓ patz ex eo qd̓ subditur[⁊ postera
die profectus est in derben]non enim uirtu
te nature post dictā lapidationez posset ita
transire in aliam ciuitatem[Cunq̧ euan/
gelisassent]Hic consequenter describi/
tur apostolorum regressus ad confirman
dum illos qui crediderant in christum. ⁊
patet littera usq̧ ibi [⁊ antiochiam] que
est in regione persidie[confirmantes ani/
mas discipulorum]in moribus ⁊ fide[⁊ di/
centes quoniam per multas tribulationes
⁊c̄].q.d.non debent uos retrahere perse
cutiones ⁊ mala tēporalia sine quibus nō
habentur bona celestia ⁊ eterna que tem/
poralibus bonis sunt incōpabilit̓ meliora

c 5

27

[Et cum constituissent illis per singulas
ecclesias presbyteros] ⁊ nomine presbyte-
rorum hic intelliguntur etiam alij ecclesie
ministri ut episcopi diaconi ⁊ huiusmodi [⁊
cum orassent cum ieiunationibus] quia per
ieiunium caro refrenatur ⁊ per orationem
mens in deum eleuatur [commendauerunt
eos domino] sine cuius custodia speciali nō
possent perseuerare in bono. psal. cxxvi.
Nisi dominus custodierit ciuitatē ⁊c. [Et
loquentes domini uerbum in pergen] que
est ciuitas in regione pamphilie [descende
runt in italiam] secundum aliquos est no-
men ciuitatis secundū alios uero regionis
[⁊ inde nauigauerunt in antiochiā] que est
in syria ⁊ ab anthiocho magno nominata
[unde erant traditi gratie dei] ut dictuz ē
supra in principio. xiij. ca. [in opus] predi-
cationis euāgelij [quod compleuerūt] id est
fideliter sunt executi [retulerunt quanta fe
cisset deus cum illis] in doctrina ⁊ miracu-
lis [⁊ quia apperuisset gentibus ostium fi-
dei] uocans eos per gratiam suaz sine qua
gratia non sufficerēt doctrina ⁊ miracula
non audientium eandem predicationem ⁊
uidentium idem miraculum unus credit al
ter non ideo dicit saluator io. vi. nemo po-
test uenire ad me nisi pater qui misit me
trax. ⁊c. ⁊ io. xv. capitulo dicit apostolis. Si
ne me nihil potestis facere [morati sunt ad
tempus non modicum cum descipulis] con-
firmādo eos in fide uita ⁊ doctrina parit̃

T quidam descendentes] De-
scripta pauli ⁊ barnabe predi-
catione ¶Hic consequenter po-
nitur determinatio cuiusdā que
stionis suborte scilicet de legalium obserua
tione quā qdam credentes de iudaismo di
cebant esse necessariam ad salutem etiam
gentilibus conuersis. Paulus autem ⁊ bar
nabas asserebant contrarium quia per le
gem nouaz iudei sunt absoluti a debito ob
seruande legis. gentiles uero nunq̃z fue-
runt ad eam obligati quia non fuit eis da
ta nisi quantum ad moralia que sunt de di
ctamine legis nature que omnes obligant
sicut plenius declaratur in epistolis pauli
ad ro. ⁊ gal. ⁊ in pluribꝰ alijs locis. Primo
igitur pro determinatione huius dubij ad
apostolos in hierusalem recurritur. secūdo
hoc dubium soluitur ibi. Surrexerūt. Cir
ca primum dicitur [Et quidam] cōuersi de
secta phariseorum [descendentes de iudea]
est in altiori situ quam sit anthiochia [Do
cebant fratres] de gentilitate cōuersos [q̄
nisi circuncidamini ⁊c.] ⁊ per consequens
seruetis omnia legalia quia circuncisio est
quedam protestatio ⁊ obligatio uniuerse le
gis seruande. ut dicitur gal. v. [Facta er
go seditōne non minima paulo ⁊ barnabe
qui asserebant contrarium. nam hoc dicere
erat euacuare euangeliū [statuerūt ut ascē
derent ⁊c.] ⁊ patet littera [Surrexerunt]
¶Hic consequenter ponitur solutio dubita-
tionis. Et diuiditur in tres partes quia p̄
mo pro utraqꝫ parte fit allegatio. secundo
ueritatis determinatio ibi ⁊ postq̃z tacue-
runt. tertio ueritatis determinate publica
tio ibi. Tunc placuit. Circa primum primo
allegat̃ pro parte affirmatiua cuz dixerūt
[Surrexerunt autem quidam de heresi] .i.
secta [phariseorum] erant enim tunc apud
iudeos tres secte. una saduceorūz qui nega
bant resurrectionem ⁊ spiritum ⁊ angeluz
Altera phariseorum qui utrunqꝫ confite-
bantur. Tertia uero essenorum qui confi-
tebantur resurrectionem spiritum ⁊ ange
lum sicut pharisei sed uiuebant religiosius
habētes omnia in cōmuni ut dicit iosephꝰ
antiquitatum libro. xviij. dicentes [Oportz
autez ⁊c.] ⁊ patet littera usqꝫ ibi [Surgēs
petrus] ubi allegatur pro parte altera cum
dicitur [Uiri fratres uos scitis] quia factū
fuit notorium [quoniaz ab antiquis diebꝰ]
i. satis prope tempus missionis spiritussan
cti in die penthecostes in signo uisibili. ut
habetur supra. ij. ca. [Deus in uobis ele-
git p os meuz audire gentes ⁊c] .q.d. ego
non iui ad predicandum cornelio ⁊ alijs gē
tibus existentibus cum eo propria uolunta
te sed ex diuina missione ut patet supra. x.
ca. [⁊ qui nouit corda deus] homo enim ui
dit ea que patent. deus autem intuetur cor
primo reg. xvi. [Testimonium perhibuit
q̄ erant iustificati licet essent incircuncisi
[dans illis spiritum sanctum] in signo sen
sibili. s. i dono liguarꝫ [⁊ nihil discreuit int̃
nos] circūcisos [⁊ illos] icircūcisos [fide] iesu
christi [purificans corda eorꝫ] ⁊ non secundū
circuncisionem carnis ⁊ obseruationem le-
galium. Et ex hoc concludit propositum di
cens. [Nunc ergo quid tentatis deū] ut eni
dicitur in glosa. Ille deuz tentat qui aliter
quam ipse precepit facere laborat sic facie-

bant illi qui dicebant legem euangelicā si ne obseruatione legalium non sufficere ad salutem[ꝙ nec nos nec patres nostri portare potuimus] hoc dicitur de iudicialibus preceptis ⁊ cerimonialibus propter iudicialium seueritatem ⁊ cerimonialium multitudinem moralia uero precepta que sunt de dictamine legis naturalis obseruabilia sūt ⁊ remanent in lege noua. Sciendum tamē ꝙ iudicialia ⁊ cerimonialia non fuerūt simpliciter inobseruabilia . unde dicit hieronymmus in expositione fidei catholice anathema sit qui dicit deum aliquid impossibile precepisse sed dicuntur inobseruabilia quia de difficili obseruabilia . sicut dicitur aliquid intransibile qđ est de difficili transibile. v. metaphysice[Sed per gratiam domini nostri iesu christi saluari credimus] ⁊ non per opera legis[quemadmodum ⁊ illi] scilicꝫ patres ueterīs testamenti. unde de abraham dicit᷑ gene. xv anteq̄uā esset circūcisus credidit abraham deo ⁊ reputatuꝫ est ei ad iusticiam. Ex quo patet ꝙ nō fuerat iustificatus ex circuncisione sed ex fide circuncisionem precedente. secundum ꝙ deducit apostolus ro. iiij. Tacuit aūt omnis multitudo]consentiens petro[⁊ audiebant barnabam ⁊ paulum ⁊c.]ubi ponitur aliud argumentum pro parte ista. Nisi deus conuersionem gentium incircuncisorum approbasset signa ⁊ prodigia ī eis per apostolos non fecisset[Et postq̄ꝫ] illic consequenter ponit᷑ ueritatis determinatio cuꝫ dicitur[Respondens iacobus]erat eniꝫ episcopus hierosolymitanus . ⁊ ideo lꝫ petrus esset pricipalis inter apostolos tamen detulit ei in sua diocesi ut determinationem dubij proferret dicens. [Uiri fratres] fide licet nō carne[audite me]in questionis determinatione[simon narrauit ⁊c.] ⁊ patet ex dictis littera[⁊ huic]scilicet dicto eius[concordant uerba prophetarum]de gentiū uocatione loquentium. inducit tamen in speciali unam auctoritatem ad propositum cum dicitur[sicut scriptum est]annos . ix. que sicut ibidem dictum fuit intelligitur ad litteram de reedificatione ecclesie per unionem iudeorum ⁊ gentium in una fide christi. Et ad intellectum huius auctoritatis que allegatur hic secundum translationeꝫ. lxx. aliqua breuiter repetenda sunt que dicta fuerunt annos. ix. Primum ꝙ christus nominatur dauid in scriptura ueteri osee. iij. pꝰ hec reuertentur filij israel ⁊ querent dominum deum suum ⁊ dauid regem suū ubi translatio caldaica apud hebreos auctentica sic habet. post hec reuertent᷑ filij israel ⁊ querent cultuꝫ dei sui ⁊ obedient messie filio dauid regi suo ⁊ similiter hiere. xxx. Seruient domino deo suo ⁊ dauid regi suo ubi translatio caldaica sic habet Colēt coram domino suo ⁊ obedient messie filio dauid. Secundum est ꝙ una est ecclesia que īcepit a primo abel iusto usqꝫ ad ultimū electum qui in fine mundi est nasciturus . ut dicit gregorius omelia. vij. Tertium est ꝙ ista ecclesia uocatur tabernaculum dei siue christi esa. iiij. Et tabernaculum in umbraculuꝫ dei ⁊c. ⁊ apocalipsis. xxi. Ecce tabernaculum dei cuꝫ hominibus his premissis exponat᷑ littera cū dicitur in persona dei [Post hec]. i. post cursum veteris testamēti[reuertar]ad genus humanum naturam humanam assumendo[⁊ reedificabo tabernaculum dauid]. i. ecclesiam dei siue christi per p̄dicationē christi ⁊ apostoloꝝ[Quod cecidit]per multa peccata ⁊ maxime p idolatriā[⁊ dirupta eius reedificabo]quia gentiles erant diuisi per idolatriam multiplicē aliquibus colentibus iouem ⁊ alijs dianaꝫ ⁊ sic de alijs dijs gentium . Similiter iudei erant dirupti ⁊ diuisi per uarios errores nā aliqui negabant resurrectionem spiritū ⁊ angelum ut dictum est supra ⁊ aliqui irrita faciebant mandata dei propter traditiones suas quod est ualde eroneum . q̄ omnia sūt amota per p̄dicationē christi ⁊ apostoloꝝ[⁊ erigā illud]p magna ⁊ multa miracula ad exaltationē fidei catholice facta [ut reqrāt ceteri hominū]. i. gētiles[dn̄uꝫ] ꝙ patet p orbē impletū[notū a seculo ē domino]. i. ab eterno ē sibi notum[opꝰ suū] quod disposuit opari in tēpore de uocatōe gētiū[ꝑpter quod ego iudico nō inq̄etari eos q ex gētibus ꝯuertūt᷑]dicēdo ꝙ oporteat eos circuncidi ⁊ legalia obseruare[sed scribere ad eos]propter unitatem societatis eorum ⁊ iudeoruꝫ[ut abstineant se a cōtaminationibus simulachrorum]id est a cōmestōne de idolaticis qr p hoc de facili possēt iudei suspicari ꝙ gētiles uellēt ad idolatriā reuerti si cōmederēt de illis[⁊ fornicatōe]quā gētiles ꝯmūit credebāt eē licitā ꝑpt̄ qđ necessariū fuit eā ꝓhibere[⁊ suffoca

tis ⁊ sanguine] hunc enim cibum conuersi
de iudaismo abhorrebant. Et ideo licet es/
set cibus licitus tamen propter amicabi/
lem societatem scriptum fuit gentilibus ut
abstinerēt a talibus sicut frequenter con/
tingit ꝙ aliquis abstinet a cibo quem scit
abhominabilem socio suo .procedente autē
tempore cessāte causa cessauit effectus. ma
nifestata euangelice doctrine ueritate qua
saluator dixit math. xv. ꝙ nihil qđ p os
intrat coinquinat hominem ⁊ ꝙ nihil est
reiiciendum qđ cum gratiaruz actione re
cipitur ut dicitur prima thimo. iiij. [moy/
ses enim] .i. scriptura moysi habet [A tem
poribus antiquis in singulis ciuitatibus q
eum predicent] Illo enim tempore euange
lio nonduz publicuto poterant iudei obser
uare legalia sicut frequenter dictum est su
pra in epistolis pauli [Tunc placuit] Hic cō
sequenter ponitur ueritatis determinate
publicatio cum dicitur [tunc placuit aposto
lis ⁊ senioribus cum omni ecclesia] ista sic
explicantur ad ostendendum ꝙ hec deter/
minatio erat ab omnib⁹ approbata absq;
dissensione [eligere uiros] ut sic manifesta/
retur determiatio scripto uel uerbo uiros
primos in fratribus quia licet non essent
apostoli tamen erant de notabilioribus p⁹
apostolos ut sic eis magis crederet̃. ⁊ eo
rum legatio solemnior redderetur [quoni
am audiuimus quia quidam ex nobis exe
untes] a nostra societate discedentes [tur/
bauerunt uos uerbis] uolentes uobis im/
ponere importabile onus legis [euertētes
animas uestras] a ueritate euangelij [Qui
bus non mandauim⁹] talia dicere sicut ipsi
finxerunt. cetera patent usq; ibi [Qui tra
diderunt animas uestras] .i. exposuerunt
se periculo mortis [p nomine domini ⁊c.]
i. p predicatione nominis christi [qui ⁊ ipi
referent uobis uerbis hec eadem] que scri
bimus in epistola ut cum epistola que est
uox mortua concurrat etiam uox uiua [ui
sum est enim spiritui sancto] a quo nō po/
test egredi nisi uerum ⁊ sanctum [⁊ nobis]
qui scribimus secundum eius instinctum.
[nihil ultra imponere uobis oneris] lega/
lium obseruantiarum [quam hec necessaria
ad uiuendum cōmuniter cum iudeis in ec/
clesia primitiua ut abstineatis ⁊c.] rationi
bus predictis [⁊ fornicatione] quaz erronee
licitam esse putatis. ⁊ ideo abstinenduz est

ab ea non solum propter amicabilem socie
tatem cum iudeis sed propter necessitatem
salutis. cetera patent usq; ibi [Gauisi sūt
super cōsolatione] eo ꝙ expediti erāt a le
gis onere] Judas aūt ⁊ silas ⁊ ipsi cum es/
sent prophete] .i. illuminati a deo ꝓphetie
dono [uerbo plurimo cōsolati sunt fratres
referendo ea que erant in epistola ad ma
iorem affirmationē [⁊ confirmauerunt eos
in fide] cetera patent usq; ibi [Uisuz ē au
tem] tota ista littera usq; ibi paulus autez
exclusiue non est in greco nec in libris cor
rectis sed primo fuit apposita per modum
glose eo ꝙ postea subditur ꝙ paulus ex/
istens antiochie accepit silam in sociū ⁊ po
stea inserta est textui per imperitiam scri
ptorum [docentes ⁊ euangelizantes] ad ple
niorem instructionem ⁊ confirmationē cre
dentium [Post aliquod ⁊c.] Superius descri
pta est publicatio euangelij per paulum in
societate barnabe. Hic conseuenter po/
nitur eadem publicatio per eum in soci/
etate sile. ⁊ diuiditur in duas partes quia
primo ponitur pauli ⁊ barnabe seperatio.
secundo ipsius ⁊ sile associatio ibi Paulus
uero. Circa primum dicitur [Dixit ad bar
nabam paulus] qui de salute hominuz erat
valde solicitus [reuertentes visitemus fra/
tres] ⁊ sic sequitur [quomodo se habeant]
ut nideamus si firmiter stēt [barnabas au
tem] in hoc consentiens [nolebat secum as/
sumere iohannē] eo ꝙ sibi familiaris erat
[Paulus autem rogabat eum] scilicet bar/
nabam ut abstineret a societate iohannis
eo ꝙ discessissz ab eis de pamphilia] ut ha
betur superius. xiij. ca. Discesserat enim
timore periculorum imminentium uel amo
re nimis carnali ad matrem manentem in
hierusalez uel forte causa utriusq;. propter
qđ paulus eum rennuebat. nam illi qui ua
dunt ad predicandum debent esse ualde fir
mi ⁊ ab amore carnali segregati ⁊ maxīe
quando uadunt inter infideles ⁊ persecu/
tores sicut erat in proposito [Facta est au
tē dissensio] non tamen contraria charita/
ti quia quilibet eorum respiciebat ad bo/
num tamen alia ⁊ alia motus ratione. Et
hoc etiam contigit quia per hoc maior fru
ctus predicationis factus est eo ꝙ predica/
uerūt ī plurib⁹ locis [Et barnabas assūpto
marco nauigauerūt cyprū] vn̄ erat oriud⁹
ut habet̃ s. iiij. ca. [ut ↄfirmaret eos ī fide

[Paulus vero] Hic consequenter ponitur
predicatio pauli cũ sila. Circa quã ꝑmo po
nitᷣ multiplex pauli discursꝰ p orbẽ ad ꝑdi
cãdũ. secũdo eiꝰ recursus i hierusalez ad to
lerandum ut ubi persecutus fuerat ecclesiã
ibi pro ea sustineret persecutionem. secun/
da incipit. xix. ca. ibi. his autez expletis[cir
ca medium capituli. Prima in duas quia ꝑ
mo ponitur discursus pauli ad confirman
dum conuersos. secundo ad conuertendum
nondum conuirsos. xvi ca. ibi. Transeũtes
autẽ. Prima adhuc in tres. quia primo dis
cursꝰ ad cõfirmãdũ icipitᷣ. secũdo associatõ
timothei interponitᷣ in ꝑncipio. xv. ca. tertio
discursus ad ꝯuertẽdũ resumitᷣ ibi. Cũ aũt
pertransiret. Circa primum dicitur [Paulꝰ
uero electo sila]in socium pro barnaba [ꝑ
fectus est]ad predicandum [traditur gratie
dei]. i. recõmẽdatus [A fratribus]pro eo de
uote orantibus [perambulabat autez syriã
⁊ ciliciam confirmans ecclesias] quas ante
cum barnaba instituerat [precipiens custo
dire precepta apostolorum]posita ca. prece
dente ad unionem gentilium ⁊ iudeorum .

Eruenit autem]hic ponitur as
sociatio timothei cuz dicitᷣ [Ec
ce discipulus quidam]scilicet no
tabilis in fide ⁊ moribus [muli
eris uidue fidelis]. i. credentis in christum
[huic testimonium reddebãt]de fide ⁊ mo
ribus . ex quo patet ꝙ sanctitate erat fa/
mosus [hunc uoluit paulus secuz proficisci]
ad predicandum uerbum dei [⁊ assumẽs cir
cũcidit eum propter iudeos]. i. ne scandali/
zaret eos ducendo secum hominem incircũ
cisum de matre iudea natum. Nec ista cir
cuncisio fuit ficta ut dicit hieronymus. sed
uera ut dicit aug. quia illo tẽpore nati de
iudaismo ⁊ conuersi ad christum poterant
licite legalia seruare. proles enĩ sequitur uẽ
trem ⁊ quia maior est certitudo de matre
quam de patre. ⁊ ideo quamuis pater eius
esset gentilis reputabatur tamẽ iudeus [sci
ebant tamen omnes ꝙ pater eius esset gẽ
tilis]hoc autẽ dicitur quia simpliciᷣ erat
notum ꝙ pater non permiserat eum circũ
cidi . Sic igitur paulus eum circuncidendo
non male fecit quia per hoc ꝙ erat licituz
uitauit scandalum iudeorum. Titum ꝗ gẽ
tilis erat [ex patre ⁊ matre nõ]circuncidit
ut habetur gal. ij. [Cum autem]hic resu
mitur predicatio ad confirmandum creden
tes ⁊ patet littera usq; ibi [Et ecclesie qui
dem confirmabantur fide ⁊c.] ita ꝙ au/
gmentabantur fideles ⁊ merito ⁊ numero
[Transeuntes]hic consequenter describi
tur predicatio pauli ad conuersionem infi/
delium. ⁊ primo ostenditur in quibus regi
onibus prohibiti sunt predicare . ⁊ hoc ex
diuina reuelatione scilicet in asia ⁊ bithu/
nia quia protunc maior fructus [immine/
bat in alijs locis predicando. ⁊ patet litte/
ra [Cum autem pertransissent]hic conse/
quenter ostenditur in quibus regionibus
predicauit paulus quia primo predicauit in
regno macedonie. secũdo in quibusdã alijs
partibus grecie. secunda incipit ca. xvi. ibi
Qui autem deducebant. Prima in duas q̃
primo describitur uocatio pauli ad macedo
niã. secundo eius predicatio ibidẽ ibi Era
mus autem. Circa primum dicitur [Cuz au
tem pertransisset misiã descenderunt troa
dem]nomina sunt ciuitatum extra mace/
doniam [⁊ uisio per noctem [paulo ostensa
est]a deo [uir macedo]. i. similitudo uiri ha
bentis habitum ⁊ effigiem macedonis [trã
siens in macedoniã adiuua nos] annũciãdo
nobis uiã salutis [ut autẽ uisũ uidit ⁊c.]q̃
paulꝰ fuit excertificatꝰ ꝙ nõ erat uiso uana
sed a deo immissa ⁊ de hoc socios suos cer
tificauit. cetera patẽt usq; ibi [Et inde phi
lippis]ciuitas est denomiata a philippo re
ge macedonum patre alexandri magni [q̃
est prima partis macedonie]est eniz prima
ciuitas occurrens exeuntibus de mari ex
illa parte qua paulus cuz [suis socijs exiuit
[ciuitas colonia] dicitur autem colonia q̃
defectu indigenarũ repletᷣ colentibus alijs
ideo sic nominatur a cultura agri [Eramꝰ
autem]. Descripto accessu ad macedoniam
hic consequenter describitur predicatio fa
cta ibidem. ⁊ primo in philippi ciuitate. se
cundo in thessalonica que est etiam ciuitas
macedonie ut dicit hieronymus ĩ prologo
super primam epistolã ad thes. secunda ꝑs
incipit. xvij. ca. Prima in duas quia primo
põitur pauli predicatio. secundo insurgens
persecutio ibi. Factum est autem. Circa ꝑ
mum dicitur [Eramus autez in hac urbe]
scilz philippis [diebꝰ aliquot cõferẽtes]uole
bat eni paulꝰ ꝯsiderare ꝯditõnẽ populi ꝑus
q̃ ꝑponerz uerbũ [Die aũt sabbatorum]. i. q
etis ab opibꝰ ĩ quo magis ꝯgregatᷣ ppl'us

[ubi uidebatur oratio esse].i. locus aptus
ad orandum ⁊ predicanduz[loquebamur cū
mulieribus que cōuenerant] solent eni ma
gis esse deuote quā uiri[⁊ quedam mulier
nomine lidda.exprimitur autez eius nomē
ad maiorem historie certitudinem[purpu/
raria]quia purpuram uendebat que ē res
preciosa.erat enim diues ut patet in sequē
tibus ciuitatis thiatirenorum.de hac ciuita
te dicitur apoc.ij. Et angelo thiathire ec
clesie scribe. De hac eniz ciuitate erat hec
mulier oriunda sed manebat in philippis
que repleta erat alijs colonis ut dictum ē
[Colens deum]iam enim ante conuersa fu
erat de gentilitate ad iudaismū in quo co
litur unus deus[cuius aperuit cor domin⁹
⁊c.]homo eniz non potest docere nisi exte
rius credenda proponendo sed deus docet
interius mentem illuminando.ideo dicit p̄
dicatoribus io.xv.sine me nihil po.fa[Cū
autem baptisata esset ⁊ domus eius].i.fa
milia que erat magna.ideo subdit̄ postea
[Introite in domū meam ⁊ manete]ut ibi
quiescatis ⁊ reficiamini non tantū una die
sed pluribus hoc enim importat mansio ⁊
sic patet eam diuitem fuisse ⁊ etiam ualde
deuotam.ideo subditur[⁊ coegit nos]pre/
cibus ualde efficacibus[Factum est autez]
Hic consequenter describitur insurgens p
secutio cuius primo ponitur occasio cum di
citur[Factū est autem euntibus nobis ad
orationem].i.ad locum orationis[Puellaz
quandam habentem spiritum phitonem]
i.diuinantem.non enim ista puella erat sic
phitonissa sicut illa mulier phitonissa de
q̄ habetur primo regū.xxviij.illa enim nō
erat obsessa a demone sed per artem ma/
gicam faciebat apparere demonem in simi
litudinem alicuius mortui ad dandū respō
sum de occultis ut dictum fuit ibidem.Ista
uero immo demon existēs in ea dabat re
sponsa quia multa sunt a demonib⁹ cogni
ta que hominibus sunt occulta ⁊ hoc mo/
do respondendo[prestabat magnum que/
stum dominis suis clamabat dicens isti ho
mines ⁊c.]dicit hic glosa q̃ timore spiri/
tussancti cogente spiritus mendax uera lo
quebatur.sed hoc non uidetur uerum quia
subditur. Dolens autem paulus etc̄. non
doluisset de hoc q̃ spiritusancto cogēte fa
ctum fuisset nec illud impediuisset propter
quod uidetur melius dicendum q̃ paulus
imposuit illi puelle silencium eijciendo ab
ea demonium eo modo quo christus homi
ni habenti spiritum immundum ⁊ dicenti
ei scio quia sis sanctus dei dixit obmute/
sce ⁊ exi de homine Mar.primo.hoc eniz
fecit christus ne ueris falsa misceret sicut
uenenum sub melle propinatur ⁊ quia no/
lebat habere testimonium sanctitatis a de
mone ne per hoc daretur apparētia dicto
phariseorum qui dicebant eum facere mi/
racula in beelzebub principe demoniorum
Et eiusdem causis paulus hoc eijcit demo
nium quia imponebatur sibi ⁊ alijs aposto
lis q̃ utebantur magicis artibus[Uiden/
tes autem ⁊c.]posita occasione hic cōsequē
ter subditur persecutio.⁊ secūdo diuina li
beratio.ibi Media autem nocte. Circa pri
mūn dicitur[Uidentes autem ⁊c]⁊ per cō
sequens dolentes de damno temporali[ap
prehendentes paulum]⁊ silam perduxerūt
in forum]ubi tractabantur lites[ad princi
pes]ut punirent eos tanquam malefacto/
res ideo subditur eos accusando[hi homi
nes conturbant ciuitatez nostrā]ideo sunt
digni morte tanquam aduersarij reipubli
ce[⁊ annunciant morem quez non licet no
bis suscipere] scilicet ihesum christum esse
deum[cū simus romani] iam enim erat de
cretum a romanis ne quis reciperetur de
us nisi approbante senatu [Et concurrit
plebs aduersus eos ⁊ magistratus]moti i
petu passionis ⁊ non ductu rationis[⁊ scis
sis tunicis eorum]scilicet pauli ⁊ sile contē
ptibiliter[⁊ iusserunt eos uirgis cedi] cru
deliter ad augmentum crudelitatis.subdit̄
[⁊ cū multas plagas eis imposuissent ⁊c.]
⁊ patet littera[misit eos in interiorem car
cerem]qui erat fortior ⁊ grauior[⁊ pedes
eorum strinxit ligno]ad maiorem securita
tem ponens eos in cippo[Media autez no
cte]Hic consequenter ponitur eorum libe/
ratio.⁊ primo miraculo diuino.secundo hu
mano mandato ibi ⁊ cum dies.Circa pri/
mū dicitur[Media autez nocte paulus ⁊ si
las adorantes]secundū illud psalmi.media
nocte surgebaz ad confitendum tibi[subi/
to uero terremotus factus est magnus]ad
ostendendum orationis eorum uirtutem.⁊
ad incutiēdū hominib⁹ domini timorē exp
gefactus aūt custos carceris]ex terremotu
Euaginato gladio uolebat se īterficere[ne
ppt̄ euasionē pauli ⁊ sile de quo⁊ diligē⁊

custodia habuerat preceptum strictũ ⁊ spe
ciale puniretur graui ⁊ contẽptibili morte
⌊clamauit autem paulus⌋sciens per spiritũ
causam quare uolebat se interficere⌊ ⁊ tre
mefactus⌋cognoscens terremotum diuina
uirtute factum⌊procidit paulo ⁊ sile ad pe
des⌋ad quorum orationem fuerat factũ mi
raculum ⁊ quia a morte fuerat liberatus
per pauli uerbum⌊⁊ producens foras carce
rẽ ait Domini quid me oportet facere ⁊c̃⌋
q.d.paratus sum uiam salutis audire ⁊ fi
deliter obedire.cetera patent usq; ibi ⁊ le
tatus est ⌋de euasione mortis corporalis p
uerbum pauli ⁊ etiaz spiritualis per susce
ptionem fidei⌊Et cum dies⌋ Hic consequẽ
ter ponitur eorum liberatio mandato hu/
mano cum dicitur ⌊Dimittite homines il
los⌋Transeunte eniz passionis impetu ad
uerterunt magistratus q paulus ⁊ silas ĩ
iuste fuerant uerberati ⁊ incarcerati ,iõ uo
lebant eos liberare⌊paulus autem dixit il
lis⌋.i.lictoribus qui uenerant pro eorum li
beratione⌊cesos non publice⌋quod non de
bet fieri nisi publicis malefactoribus⌊ indẽ
natos⌋quia puniti fuerunt impetu passio/
nis ⁊ non iudicio rationis⌊homines roma
nos⌋ quibus magis debet deferri q̃ȝ alijs
eo q romani habebant dominium orbis.
q autem paulus esset ciuis romanus ha/
betur infra.xxij.ca.⌊Et nunc occulte eos
eijciunt⌋uolentes crimen suũ occultare⌊nõ
ita⌋ supple erit⌊sed ueniant ⁊ ipsi nos eijci
ant⌋facto confitentes q iniuste nos uerbe
rauerunt ⁊ incarcerauerunt ⁊ ita factuz ẽ
ut patet ex littera sequenti⌊exeuntes autẽ
de carcere⌋quem reintroierunt ne custos
carceris post eorum recessum inculparetur
propter eorum eductionem⌊introierunt ad
liddiam⌋nomen est regionis secundum glo
sam⌊⁊ uisis fratribus⌋.i.christianis ibidẽ
habitantibus⌊consolati sunt eos⌋sua pre/
sentia ⁊ sancta doctrina⌊⁊ profecti sunt⌋ali
bi ad predicandum uerbum dei.

Um autẽ perambulassent⌋Hic
consequenter ponitur predica/
tio pauli in alijs locis macedo
nie ⁊ primo in thessalonica.se/
cundo in berone ibi. Fratres uero. Prima
in duas quia primo ponitur predicatio. se
cundo insurgens persecutio ibi zelantes .
Circa primum dicitur⌊ cum autem peram
bulassent amphipolim ⁊ appoloniam⌋ciui/
tates sunt in quibus non contraxerũt mo
ram⌊uenerunt thessalonicam ubi erat sy/
nagoga iudeorum⌋In illa enim ciuitate cũ
gentilibus habitabant multi iudei⌊ secun/
dum consuetudinem autẽ paulus introiuit
ad eos⌋scilicet iudeos quibus paulus con/
sueuerat predicare quam gentilibus ut pa
tet ex precedentibus ⌊ ⁊ per tria sabbata
disserebant eis de scripturis⌋legis ⁊ pro/
phetarum ⌊adaperiens ⁊ insinuans⌋ex eis
⌊quia christum⌋in lege ⁊ prophetis promis
sum⌊oportuit pati ⁊ resurgere a mortuis⌋
sicut patet isa.liij.⁊ osee.vij. ⁊ in pluribus
alijs locis sicut declaraui exponenda dicta
prophetarum⌊⁊ quia hic est christus⌊scilicȝ
iesus nazarenus⌋queȝ ego annũcio uobis⌋
ita q non solum declarabat ex scripturis
passionem christi ⁊ eius resurrectionem sȝ
etiam ista esse completa.i. iesu nazareno.⁊
sic non esse expectandum aliũ christũ sicut
exspectãt iudei.huiusmodi uero scripturas
per quas ista probantur ego posui saltem
in parte in quadam questione de aduentu
messie⌊⁊ quidam ex eis⌋scilicet iudeis⌊cre
diderunt⌋in christũ⌊ ⁊ adiuncti sunt paulo
⁊ sile⌋ fide ⁊ societate⌊⁊ de colentibus⌋.i.
de gentilibus prius conuersis ad iudaismũ
⁊ sic colebant unum deum⌊gentilibus ⌋.i.
de eis qui usq; tunc permanserunt in gen
tilitate⌊Zelantes autez⌋Hic consequenter
ponitur insurgens persecutio cũ dicit̃ ⌊ze/
lãtes aũt iudei ⌋.i.ĩuidia moti⌊assumẽtesq;
de uulgo uiros quosdam malos ⌋ qui proni
sunt ad facienda mala⌊⁊ turba facta conci
tauerunt ciuitatem⌋contra paulum ⁊ silam
⁊ secundum quod dicit iohannes crisosto.
a ueritate se esse uacuos professi sunt qui
multitudine se armauerunt⌊⁊ assistẽtes do
mui iasonis⌋in qua paulus ⁊ silas fuerant
hospitati⌊⁊ cum non inuenissent eos⌋ quia
iam alibi transierant⌊trahebant iasonem
⁊ quosdam fratres⌋.i.christianos cum eo
⌊ad principes ciuitatis⌋ut punirentur⌊cla/
mantes quoniam hi urbem concitant⌋ scili
cet paulus ⁊ silas ⌊ quos suscepit iason ⌋ ⁊
ideo partipes est maleficij eorum⌊ ⁊ hi om
nes contra decreta cesaris faciunt ⌋ ⁊ sub/
ditur in quo ⌊ regeȝ alium dicentes iesum
esse⌋scilicet non subiectum cesari sed ma/
gis eius dominum. Imperatores enim ro
mani bene permittebãt alios reges eẽ dũ
tñ eis essẽt subiecti ⁊ redderẽt eis tributũ

30

[Et accepta satiffactione a iasone]per ra
tionabilem excusationem uel emende solu
tionem uel alio conuenienti modo quia nō
habetur in textu modus huius satiffactio
nis[Fratres] Hic consequenter describit
predicatio pauli ⁊ sile in beroe . Et patet
litera usqꝫ ibi [Hi autem]scilicet iudei ma
nentes in beroe[erant nobiliores] genere
uel animo uel utroqꝫ modo[eorum qui sūt
thessalonice].i.magis nobiles qꝫ illi q ha
bitabant in thessalonica[q'susceperunt uer
bum]euangelicum a paulo ⁊ sila propositū
[cum omni auiditate].i. ardenter ⁊ deuote
[quotidie scrutantes scripturas]legis [⁊ p
phetarum]si hec ita se haberent]scilicet q
essent implete in iesu nazareno sicut paulꝰ
⁊ silas asserebant['Et multi quidem credi
derunt ex eis]scilicet iudeis[⁊ gentiliū mu
lierum honestarum].i.iam ante conuersaꝝ
ad iudaismum[Cum autem]hic consequen
ter mouetur questio contra paulum ⁊ pa/
tet littera usqꝫ ibi[Statimqꝫ tunc paulum
dimiserunt fratres]ut alibi posset predica
re euangelium christi[Silas autem ⁊ timo
theus remanserunt ibi] ad plenius instru
endum in fide conuersos ad christuz[Qui
autez deducebant]Hic consequenter predi
catio pauli describitur in alijs partibꝰ gre
cie . ⁊ primo in ciuitate atheniensi.secundo
in corintho ca.xviij. tertio in ephesoibi .
Paulus vero. Circa primum primo descri
bitur eius ad athenas peruentio.secundo
cum philosophis disputatio ibi.Paulus au
tem tertio predicatio eius.ibi Stans autez
Circa primum dicitur[Qui autem deduce
bant paulum]ut per mare iret alibi ad p̄/
dicandum[deduxerunt eum usqꝫ ad athe/
nas]consolati eius societate ⁊ doctrine ue
ritate[⁊ accepto mandato ab eo]⁊ per illos
qui deduxerant eum usqꝫ ad athenas[pro
fecti sunt]instructis plenius ⁊ confirmatis
berocibus ad quod remanserant.[Paulus
autem]Hic consequenter describitur pauli
disputatio cuz philosophis cuius primo po
nitur motiuum cum dicitur[Incitabatᷣ spi/
ritus eius in ipso ⁊c.]nā ex zelo fidei mo
leste ferebat idolatriam que uigebat in ci
uitate ⁊ alios errores.ideo subditur[dispu
tabat igitur in synagoga cum iudeis ⁊ co
lentibus]scilicet vnuz deuz ⁊ isti erant gē
tiles conuersi ad iudaismum ⁊ isti cum iu/
deis errabant contra christuz dicentes eū

esse uenturum.Paulus autez asserebat cō
trariuz ostendens per scripturas iesuz na
zarenum esse christum[⁊ in foro].i.in loco
cōmuni ubi]conueniebant philosophi ⁊ di
sputabat cum eis[quidam autem epicuri ⁊
stoici philosophi disserebant].i.disputabāt
[cum eo]de felicitate hominis quam epicu
ri dicebant consistere in corporis uolupta/
tibꝰ.Stoici uero in anime uirtutibꝰ tamē
in presenti uita. nam utriqꝫ scilicet epicuri
⁊ stoici negabant resurrectionem ⁊ per cō
sequens aliam uitam.Paulus autem asse/
rebat eam esse in anima ⁊ corpore ⁊ hoc ī
uita futura. Nam beatitudinem anime di
cebat esse in aperta dei uisione ⁊ fruitione
prima corinthi.xiij.Uidemus eniz nunc p
speculum ⁊ in enigmate.tunc autē facie ad
faciem.Beatitudinem uero corporis ex do
tibus claritatis subtilitatis agilitatis ⁊ im
passibilitatis que causabuntᷣ in corpore ex
redundātia glorie anime que fiet in resur
rectione ⁊ hoc ex christi uirtute phil. iij.
saluatorem expectamus dominū ihesuz chri
stuz qui reformabit corpus humilitatis no
stre cōfiguratum corpori claritatis sue.Et
quia ista uidebantur eis impossibilia . idō
subditur[Et quidā dicebant quid uult se/
miuerbius].i.seminator uerborū dicere q̄si
dicant non est nisi multiplicator uerboruz
friuoloruz.Alij uero supple dicebant q nō
est de textu licet in aliquibus libris pona/
tur[nouorum demoniorum uidetur annun
ciator esse]dicit glo.q philosophi illi audie
runt a iudeis inter eos habitantibꝰ ex dis
persione eoruz facta tempore anthiochi re
gis nomen demonij esse abhominabile.⁊ idō
doctrinam pauli uocabant annunciationem
demoniorum tanq̄ꝫ eis abhominabilez. Sz
istud non uidetur uerum quia subditur q
duxerunt paulum ad ariopagum ubi erat
locus studij uolentes plenius audire que es
set eius doctrina quod non fecissent si eēt
eis abhominabilis.Item hoc nomen demō
uel demonium non est nomen hebraicuz sz
grecum ut dicit isidorus.viij. ethimologia
rum.Et ideo hoc uocabulum non didicis/
sent greci ab hebreis sed magis ecōuerso.
Et secūdū q ibidē dicit isidorus demō gre
ce interp̄tatᷣ sciēs aut peritꝰ latine ⁊ p cō
sequēs demoniū intp̄tatᷣ sciētia uel peritia
Sic ergo uidetur hec littera exponenda .
philosophi enim disputantes cuz paulo nō

erant eiusdez conditionis uel opinionis ut satis patet ex textu. ⁊ ideo illi qui doctrinam eius reputabant friuolã uocabant eũ semiuerbium. Illi autem qui uolebant euz audire plenius tanquam bonam reputantes eam licet non intelligerent ad plenum dicebant paulum annunciatorem nouorum demoniorum .i. nouarum scientiarum propter quod deduxerunt euz ad ariopagũ ubi erat locus docendi athenienses autem omnes .i. de terra illa natiui. ⁊ aduene hospites qui aliunde illuc uenerant ratione studij sicut modo conueniunt parisius ad nihil aliud uocabant principaliter nisi ad dicere quantuz ad magistros aut audire quantum ad discipulos aliquid noui ⁊ in hoc eis assimilant̄ parisienses multi Stãs autem hic consequenter describitur pauli predicatio. ⁊ secundo auditorum distinctio ibi. Cum audissent . Prima in duas quia primo icipit paulus a quodã qđ erat athenienisbus notum ⁊ concessum. secundo prosequitur intentum ibi. Deus qui fecit mũdum. Circa primum dicitur Stans autem paulus ut melius audiretur a multitudine ait uiri athenienses per omnia superstitiosos .i. idolorum cultores uos uideo hoc patebat ad sensuz quia in ciuitate illa erãt idola multa. ideo subditur Preteriens enĩ ⁊ uidens simulacra uestra inueni aram in qua scriptum erat deo ignoto in qualibet enim ara erat titulus superscriptus illius cuius erat honori consecrata ut ioui mercurio ⁊ huiusmodi. In hoc autez altari erat talis titulus deo ignoto supple consecratũ est hoc altare de cuius consecratione uarie dietum est. Aliqui eniz dixerunt ꝙ fuit cõsecratum ⁊ institutum a posteris herculis qui post eius mortem eiecti de regno suo ⁊ potestate recurrerunt ad auxilium atheniensiuz per quod restituti fuerunt ad statum pristinum propter quod dixerunt misericordiam in athenis posuisse sibi sedem cui consecrauerunt aram. Sed quia misericordia non erat aliqua persona que fuisset nota hominibus sicut iupiter ⁊ mercurius ⁊ huiusmodi fuerant quos gentiles ad deos translatos esse dicebãt. unde ⁊ primo macha. dicitur patre nostro inter deos trãslato ⁊c̄. Ideo illud altare intitulatum fuit ignoto deo ⁊ determinatuz ꝙ non fierent oblationes ⁊ sacrificia nisi de gemitibus lachrymis ⁊ precibus miserorum ibidez misericordiam postulantium. In scholastica uero historia dicit̄ ꝙ philosophi athenis existentes ⁊ tenebras factas in die passionis christi considerantes ꝙ non poterant esse uirtute nature eo ꝙ non facte fuerunt per interpositionem lune ut dionysius se uidisse lunam retrocedentem ab oriente ⁊ supponentẽ se soli. tunc enim erat. xv. ⁊ iteruz eum redeuntem ad locum suum uersus orientem. Talis autem motus lune erat contra cursuz nature propter qđ illa eclipsis non fuit naturalis. Item quia illa ecclipsis solis incepit a parte orientis ⁊ in eadem parte fuit terminata ut patet ex dictis. Eclipsis autem naturalis ipsius solis semper incipit a parte occidentali ⁊ in parte opposita terminatur. Item quia illa ecclipsis durauit tribus horis scilicet ab hora sexta usqꝫ ad horam nonam ut habetur math. xxvij. ecclipsis autem solis naturalis non tantuz durat sed modico tempore. Hec igitur ⁊ similia attendentes philosophi consecrauerunt altare deo qui talia mirabilia faciebat quem uocauerunt ignotum ⁊ bene si consideretur eius excellentia que incõprehensibilis est a quacũqꝫ creatura etiã beata ⁊ per consequens aliquo modo sibi ĩcognita ⁊ multomagis non beata. dixerũt etiam ꝙ iste deus nolebat sacrificiũ de animalibus sed de precibus deuotis ⁊ orationibus. Consequenter apostolus ad propositum dicens quod ergo ignorantes colitis ego annuncio uobis scilicet iesum uerum deum ⁊ hominem ⁊ hec applicatio patet secundum ultimam institutionẽ dicti altaris conuenit etiam christo secundum primaz institutionem quia dicitur consecratum misericordie quia christo proprie nomem misericordie conuenit. proprium enim eius ẽ misereri ⁊ parcere propter quod misericordia uocatur psal. lxxxiij. ostende nobis domine misericordiam tuam ⁊ salutare tuuz da nobis Deus q fecit ⁊c̄. Hic cõsequenter apl'us ꝓsequit̄ intentũ ostẽdẽs ꝑmo cõditionẽ xp̄i quãtũ ad diuinitatẽ. secũdo quãtũ ad humanitatẽ ibi ⁊ tpa. Circa ꝑmũ dicit Deꝰ q fecit mundũ ⁊ oĩa q̄ in eis sũt Hãc ꝓpositionẽ cõcedebãt cõmunit̄ philosophi uocãtes deũ ꝑmã cãm oĩum. Et licet auerrois neget deũ hẽe rõez cãe efficiẽtis dicit euz tamen habere rõem cause finalis

31

⁊ imponit aristoteli hoc sensisse. hoc tamē
non habetur ex dictis aristotelis expresse
sed magis oppositum ut dicunt alij exposi
tores aristotelis. Plato autem dixit deum
causam efficientem mundi ⁊ etiam ex tem
pore. unde dicitur. viij. phisicoꝝ ꝙ solꝰ pla
to generauit tempus. Alij vero philosophi
ponebant mundum eternum . ponebant
tamen vnam causam efficientem omnium.
ut patet de auicenna ⁊ multis alijs. Et ex
hoc consequenter declarat ꝙ deus non cō
cluditur aliquibus locis determiatis dicēs
⌊Hic celi ⁊ terre cum sit dominus⌋ut pa/
tet ex dictis⌊nō in manufactis templis ha
bitat⌋tanq̈ȝ ibi contentus sed magis con/
tinet omnia tanquam causa dans eis esse
conseruans. Et ex hoc concludit vlterius
ꝙ non indiget sacrificijs humanis ⁊ obla/
tionibus dicens ⌊nec manibus humanis co
lit⌋.i. sacrificijs humanis manibus sibi ob
latis⌊indigens aliquo⌋cum sit per se suffi/
ciens ⁊ omnia alia eo indigentia. ideo sub/
ditur⌊cum ipse det omnibus vitam⌋ quātū
ad spirituales creaturas cuiusmodi sūt an
geli⌊Et inspirationem⌋quantuȝ ad anima
lia que viuunt per respirationem aeris ad
refrigeriū cordis in quo consistit vita vel
aliquod supplens uicē respirationis ut sūt
pisces ⁊ huiusmodi. Et per hoc intelligun
tur homines uiuentes uita spirituali quan
tum ad animam ⁊ corporali per respiratio
nem⌊⁊ omnia⌋quia quicquid boni est ī cre
atura quacunqȝ totum est a dono dei⌊fecit
quoqȝ ex uno⌋scilicet ex adam homine pri
mo⌊omne genus hominum⌋ per generatio
nis continuationem ⌊inhabitare super vni
uersam faciem terre⌋quia multiplicato ge
nere humano ceperunt inhabitari diuerse
partes terre⌊⁊ diffiniēs statuta tempora⌋
nam ante diluuium uixerunt homines ma
iori tempore quam post ⌊⁊ terminos habi
tationis eorum⌋ nam in una regione diuti
us uiuunt quaȝ in alia sicut in regione pi
gmeorum uiuunt homines. ix. annis tan/
tum uel circiter. Potest etiam aliter expo
ni. quia determinauit quātū quelibet gēs
debeat in terra sua manere ⁊ postea ab ea
expelli sicut chananei fuerūt expulsi de ter
ra promissionis ꝑ filios israel ⁊ sic de mul
tis alijs. unde dicitur danie. ij. Ipse mutat
tempora ⁊ etates transfert regna atqȝ con
stituit. Consequenter ostendit ad quid fiāt
ista predicta dicens⌊Querere deum⌋.i. ad
hoc ista fiunt ut homines querant deum ꝑ
cognitionem⌊⁊ attrectent eum aut inueni
ant⌋ per amorem⌊quāuis non longe sit ab
unoquoqȝ nostrum⌋immo prope quod ostē
dit consequenter dicens⌊In ipso enim vi/
uimus mouemur ⁊ sumus⌋sicut in causa ef
ficiente. nam causat in nobis uiuere mo/
ueri ⁊ esse. ⁊ sic est intimior nobis q̈ȝ nos
ipsi quia cōiuugit principia intrinseca. Sci
endum tamen ꝙ uiuere hominis est intel/
ligere. nam homo est homo per intellectū
propter quod dicitur primo metaphysice.
Animalia imaginationibus ⁊ memorijs vi
uunt. Homo autem ratione ⁊ intellectu.
Uiuere etiam viuentibus est esse ⁊ sic in/
telligere est esse humanum. Est etiam mo
ueri ipsius inquantum cetere potentie mo
uentur per uoluntatem ⁊ intellectum . Et
secundum hoc inducit auctoritatem poete
arati dicens⌊Sicut ⁊ quidam poetaruȝ ve
strorum dixerunt⌋scilicet aratus ⁊ eius se
quaces cuius auctoritas erat atheniensibꝰ
nota ⁊ auctentica. non sic autem sacra scri
ptura propter qd̕ nō allegauit eam. ⁊ sub
ditur auctoritas cum dicitur⌊Ipsius enim
genus sumus⌋id est propinquitatem seu af
finitatem ad ipsum habentes inquantum
sumus intellectualis nature sicut ⁊ ipse in
qua facti sumus ad imaginem eius . Uerū
tamen quia ista intellectualitas non est e/
iusdeȝ rationis in ipso ⁊ nobis ideo nō di
cimur eius imago sed ad imaginem eius
facti. Filius autem qui est eiusdem nature
cum patre dicitur imago eius in quo ap/
paret excellētia christi respectu nostri⌊Ge
nus ergo⌋ Posita deductione sua hic in/
fert conclusionem intentam dicēs⌊Genus
ergo cum sumus dei⌋.i. intellectualis natu
re tamen infinitis gradibus distātibus ab
eius perfectione⌊Non debemus ⁊c.⌋iunga
tur sic littera⌊non debemus estimare diui
num⌋.i. ens diuinum⌊esse simile auro ⁊ ar
gento ⁊c.⌋nam ista sunt infra homineȝ qꝛ
sunt irrōnabilia ⁊ etiam insensibilia deus
autē supra homineȝ ut dictum est. propter
quod latria que est cultus deo debitus nō
ē talibus idolis adhibēda⌊Et tēpora⌋Hic
cōsequēter declarat cōditōnē christi quātū
ad humanitatē in q̈ intꝰ hoīes apparuit an
nūciās eis viā salutis. p̄rio ꝑ seip̄m postea
ꝑ ap̄los ⁊ discipulos alios. ⁊ hoc ē qd̕ dī

[Et tempora ergo huius ignorantie] qua
cultus diuinus impeditur idolis[despiciens
deus].i nolens ultra deos durare[nūc].i.
tempore gratie[annunciat hominibus]per
filium suum ⁊ per credentes in eum ut om
nes ubiq; penitentiam agant]de idolatria
⁊ alijs peccatis [eo ꝙ statuit diem in quo
iudicaturus est orbem in equitate] redden
do debitas penas pro peccatis ⁊ p̄mia pro
meritis[in viro in quo statuit].i.per uir
per quē diffiniuit iudicare seculum scilicet
hominem christum qui iudicabit in forma
hominis gloriosa sicut dictum est supra pri
mo ca. Hic ihesus qui assumptus est vobis
sic ueniet scilicet ad iudicium sicut fuit ibi
dem expositum. Et de hoc iudicio dicitur
io.v. Pater non iudicat quenq; sed omne
iudicium dedit filio. Et quoniam hoc iudi
cium erit in resurrectione generali quā p̄
cessit resurrectio christi sicut eius exēplar
⁊ causa. ideo subditur[Fidem prebens ⁊c̄]
ordinet sic littera[suscitans eū]scilicet ho
minem christum[a mortuis]quam mortem
sustinuit pro salute omniū ex maxima cha
ritate ad genus humanum ⁊ obediētia ad
patrem deum[fidem prebens omnibus] re
surrectionis future quia resurrectio christi
causa est ⁊ exemplar resurrectōnis nostre
[Cum audissent] Postq; descripta est p̄di/
catio pauli Hic consequenter ponitur au/
ditorum distinctio. Et diuiditur iu tres p
tes. quoniam aliqui resurrectionem mortu
orum reputabant impossibilem de quibus
dicitur [Quidam quidem irridebant]
Alij uero uolebant considerare ⁊ isti dixe
runt[Audiemus te de hoc iterum]tertij ue
ro crediderunt inter quos nominatur[dio
nysius ariopagita]tanq; famosior[⁊ muli
er nomine damaris] que ab aliquibus dici
tur fuisse vxor eius.

Ost hec] Hic consequenter de
scribitur predicatio pauli in co
rintho ⁊ diuiditur in duas par
tes. quia primo ponit hec pre/
dicatio. secundo aduersariorum insurrectio
ibi Galione autem. Prima adhuc in duas
quia primo ponitur quoddam predicationi
preuiū scilicet eius aduentus ad corinthum
cum dicitur[Uenit corinthum]que est ciui
tas in prouincia achaie ut patet infra eodē
ca.[⁊ inueniens quendam iudeum nomine
aquila]qui tamen in christum credebat[cū
priscilla uxore sua]ut manifeste patz ex se
quentibus [eo ꝙ precepisset claudius ⁊c̄.]
huius autem imperialis precepti causa nō
exprimitur sed in scholastica historia dici/
tur ꝙ hec fuit causa quia iudei habitātes
rome familiaritatē contraxerāt cū agrip
pina eius uxore ⁊ faciebant eam iudaisare
[accessit ad eos]tum quia erāt catholici. tū
quia erant eiusdē artis scenefactorie a sce
nas quod est tabernaculum siue tentoriū
[operabatur]enim paulus in hac arte p ui
ctu suo habendo ne grauaret eos quibus
predicabat sumptus ab eis accipiēdo ⁊ ut
per hoc reuellerentur pseudo apostoli ppter
questū predicantes[Disputabat]hic poni
tur pauli predicatio cum dicitur[Disputa
bat in syuagoga per omne sabbatū] alijs
autem diebus intendebant operi manuali
[Cum uenissent autem de macedonia silas
⁊ timotheus instabat uerbo] predicationi.
quod autē subditur in aliquibus libris euan
gelij non est in libris correctis sed subitel/
ligitur. Ante aduentum autem sile ⁊ timo
thei predicabat paulus tantū in dieb⁹ sab
batorum. sed post eorum aduentū cepit pre
dicare frequentius [testificans iudeis ie/
sum esse christum] in lege ⁊ prophetis pro
missum ⁊ hoc per testimonia legis ⁊ pphe
tarum[cōtradicentibus eis ⁊ blasphemāti/
bus]ipsū ihesum[excutiēs uestimēta sua]
in signum ꝙ fecerat debitum suū de an/
nunciando eis uerbum ueritatis[sanguis
uester super caput uestrum].i. pena debi/
ta ueniet sup uos ex rebelliōe uestra[Et
migrans inde]non transiens ad aliam ci/
uitatē ut patet ex sequentibus sed ad ali
um locum eiusdem ciuitatis. Ideo subditur
[intrauit in domum cuiusdam nomine titi
⁊c̄]prius autē manebat in domo aquile ⁊
priscille[que erat coniuncta synagoge]per
hoc enim paulus poterat facere maiorem
fructum in predicatione eo ꝙ populus cō/
ueniebat illic. ideo subditur[Crispus autē]
iste est quem baptisauit paulus sicut scri/
bit prima corin. primo. Cetera patent vsq;
ibi[Sedit autem ibi]id est mansit sicut di
citur deut. primo . Sedistis ergo in cades
barne multo tempore.i. mansistis[Gallio
ne autem] Hic consequenter describit ad
uersariorum insurrectio contra paulum ⁊
patet littera usq; ibi[dicentes quia contra
legem hic psuadet hominibus colere deū]

scilicet contra legem moysi quia lex moy
si docet colere deum per cerimonias legis
quas paulus debere cessare dicebat ut pa
tet in epistolis suis in pluribus locis ⌊Inci
piente autem paulo aperire os ⌋ad respon
dendum⌊dixit gallio ad iudeos⌋respondēs
pro paulo⌊ Siquidem esset iniquum aliqd⌋
inferendo nocumentum alteri in⌋rebus su
is furto rapina vel aliquo huiusmodi ⌊aut
pessimum facinus⌋ nocendo alteri in perso
na propria vel sibi coniuncta vtpote i vxo
re vel prole q᷑ est peius q̈ȝ ferre nocumen
tum in rebus ⌊recte vos sustinerem⌋audiē
do querimoniam vestram ⁊ faciendo iusti/
ciam⌊si vero questiones sunt ⁊c̈.⌋Erat.n.
gentilis ⁊ ideo non curabat nec ad eum p
tinebat discutere q̄stiones iudaice legis ⌊⁊
minanit eos a tribunali⌋tanq̈ȝ detinentes
tempus in friuolis⌊apprehendentes autem
omnes⌋scilicet ministri proconsulis q̄ tales
repulsos a iudice solent percutiendo expel
lere⌊Paulus vero⌋Hic cōsequenter descri
bitur pauli in ephesо predicatio ⁊ hoc du/
pliciter. Primo in suo aduentu. secundo in
suo reditu. xix. ca. Prima in duas scilicet ī
partem principalem ⁊ incidentalem que in
cipit ibi Uidens autem. Circa primum di/
cit⌊Paulus vero cuȝ adhuc sustinuisset⌋.i.
expectasset⌊dies multos⌋in chorinto ⌊fra/
tribusvale faciens nauigasset in syriā ⌋.i.
quia tunc venit ephesuȝ vt patet ex sequē
tibus que non est in syria sed in asia ⌊qui
sibi totonderant in centris⌋ qui est portus
corinthiorum⌊Caput⌋secundum ritum na/
zarenorum completo tempore voti sui. hoc
enim fecit paulus qui erat natione iudeus
ad euitandum iudeorum scandalum vt di/
ctum est supra. xvi. ca. de circuncisione ti/
mothei. Ideo vero voluit spiritus sanctus
vt in primitiua ecclesia non statim inhibe
retur his qui ex iudeis conuertebant᷑ ob
seruatio legalium sicut inhibebatur his q̄
ex gentilibus conuertebantur gentilitatis
ritus vt inter hos ritus differentia osten
deret᷑. nam gentilitatis ritus reputabatur
tanq̈ȝ omnino illicitus ⁊ semper a deo pro
hibitus. Ritus autem legis cessabat tanq̈ȝ
impletus per christi passionē vtpote a deo
in figuram christi institutus. que cessat ad
ueniente veritate sed non statī omnino ces
sare debuit ne ab aliquibus crederet᷑ sem
per fuisse illicitus sicut gētilitatis ritus. p
pter quod conuersis de iudaismo licebat le
galia obseruare tempore medio inter pas
sionem christi ⁊ publicationeȝ euangelij sic
tamen quod non ponerent fidem credētes
q᷑ sine tali obseruatione fides christi non
sufficeret ad salutem⌊deuenitq̈ȝ ephesuȝ ⁊
illos ibi dereliquit⌋scilicet aquilam ⁊ pri/
scillam⌊ipse vero ingressus synagogaȝ dis
putabat cum iudeis⌋ ostendens per scriptu
ras in iesu nazareno promissiones patruȝ
esse completas⌊rogantibus autē eis vt am
pliore tempore maneret⌋ad pleniorem eoꝝ
informationem⌊non consensit⌋ volens ali/
bi proficere vbi nonduȝ predicatū erat euā
gelium. ordinauit tamen ibi ministros ec/
clesie ad fidelium instructionē⌊ Sed valefa
ciens ⁊ dicens⌋ad sui excusationem ⁊ coꝝ
consolationem⌊iteruȝ reuertar ad vos deo
uolente⌋qd᷑ etiam fecit ut patet ca. sequēti
q᷑ autem in aliquibus libris interponitur
oportet me diem solemneȝ aduenientē fa/
cere hierosolymam non est de textu nec ē
in libris correctis quia nec tunc paulus iuit
in hierusalem sed postea per magnū tem/
pus⌊⁊ descendens cesareā⌋ que est metro/
polis capadocie ut dicit glosa. Alia autē est
cesarea philippi in ꝓuincia phenicis ⁊ ite/
rum alia in palestina de quibus habitū ē
supra. cetera patent vsq̈ȝ ibi⌊ Confirmans
omnes discipulos⌋.i. christianos ī fide chri
sti⌊Judeus autem⌋ Hec est pars incidenta
lis in qua occasione predicationis pauli de
qua sanctus lucas locutus fuerat facit men
tionem de predicatione quam appollo fecit
ibidem dicens⌊Judeus autem quidam⌋na/
tione⌊appollo nomine⌋exprimitur eius no
men quia erat famosus⌊ Alexandrinus ge
nere⌋.i. in alexandria natus per dispersio
nem iudeoꝝ quaȝ fecerat antiochus⌊potēs
in scripturis⌋legis ⁊ prophetaꝝ⌊Hic erat
edoctus viaȝ domini⌋id est euangeliū chri
sti imperfecte tamen. ideo subditur ⌊sciens
tantum baptisma iohannis⌋sed aquila ⁊ ꝑ
scilla qui remanserant ephesi hanc imper/
fectionem suppleuerunt. Ex quo patet q᷑
dictū est supra in principio capituli eos eē
christianos⌊ Qui cum uenisset ⌋ scilicet in
achaiam in qua est corinthus ⌊contulit mł
tum his qui crediderunt⌋ prius per predi/
cationem pauli propter quod paulus prima
corin. tertio ca. dicit. Ego plantaui appol/
lo rigauit.

Actuz est autem⌋ ⌊Hic consequē
ter describitur predicatio pau
li apud ephesum in suo reditu
Circa quaz primo ponitur pre
dicatio hec. secundo quorundaz
presumptionis repressio ibi Tentauerunt.
Prima in duas quia primo describitur do
ctrina pauli quantum ad ueritatem baptis
mi. secundo quantum ad predicationez euā
geli. ibi Ingressus autē. Prima patet usqz
ibi⌊si spiritumsanctuz accepistis⌋ scilicet in
signo sensibili quia tunc sic dabatᷣ bapti/
zatis per impositionem manuum apostolo
rū⌊Sed neqz si spiritussanctus est⌋ hoc mo
do datus uel dandus⌊audiuimus⌋ licet audi
uisset q̄ deus esset trinꝰ ⁊ unus. cetera pa
tent usqz ibi⌊iohānes baptizauit baptismo
penitentie populum⌋ Erat enim baptismꝰ
iohānis quedam protestatio faciendi peni/
tentiam ⁊ disponendi se ad baptismuz chri
sti in quo datur gratia iustificans⌊ dicens
in eum qui uenturus esset ⁊c.⌋ hoc eniz p̄
dicabat iohannes ut patet math. iiij. ⁊ io.
primo⌊His auditis baptizati sunt in no/
mine domini iesu⌋ in hac eniz forma daba
tur baptismus in primitiua ecclesia rationi
bus dictis supra. ij. ca. cetera patēt ⌊Ingres
sus autem⌋ ⌊Hic consequenter ponitur do/
ctrina pauli quantum ad publicationē euā
gelij cum dicitur⌊Cū fiducia loquebatᷣ⌋ pꝰ
posito timore humano⌊disputans⌋ cum con
tradicentibus⌊⁊ suadens⌋ audientibus uo/
luntarie⌊de regno dei⌋. i. de superna felici/
tate que consistit in aperta dei uisione sci
licet deitatis prīcipaliter ⁊ humanitatis se
cundario. Suadebat etiam de modo uenīē
di ad hanc beatitudinē que est per fidem
charitate formatam⌊ Cum autem quidam
indurarentᷣ⌋ in sua infidelitate⌊ maledicen
tes uiam domini⌋. i. doctrinam christi⌊corā
multitudine⌋ q̄ erat signum obstinationis
eorum⌊discedens ab eis paulus segregauit
discipulos⌋. i. credentes ne interficerentur
uerbis obstinatorum⌊ quotidie disputans⌋
ad declarationem euangelice ueritatis⌊ in
schola⌋. i. in edificio de quo paulus scholā
fecerat⌊tyrāni cuiusdam⌋ Dicunt aliqui q̄
tyranni est propriū nomē illius cuius erat
edificium. Alij uero dicunt q̄ est appellati/
uum ⁊ accipitur tyrannus hic pro homine
potente ⁊ fecerat ibi paulus scholam ut ab
stinati timerent eū impedire propter domi
ni loci potestatem. ideo subditur. hoc factū
est per biennium⌋ pacifice⌊ ita ut omnes q̄
habitabant in asia audirent uerbum⌋. i. au
dire poterant libere⌊uirtutesqz⌋ ad confir
mationem huius doctrine⌊nō quaslibet fa
ciebat deus⌋. i. non modicas uel communes
sed multas ⁊ excellētes. unde subditur⌊ita
ut etiaz super languidos ⁊c⌋ qđ est maius
quam si per tactum pauli uel eius oratio/
nem fierent talia⌊ Tentauerūt autē⌋ Post
quam descripta est predicatio pauli ⌊Hic cō
sequenter ponitur presumptionis quorun/
dam repressio qui uolebant demones ex/
pellere ab obsessis uirtute nominis christi
a paulo predicati in quem tamen non cre/
debant. ⁊ patet littera usqz ibi⌊scene iudei⌋
est autem sene nomē proprium illius prin/
cipis sacerdotum⌊iesuz noui ⁊ pauluz scio⌋
id est uirtutem eorum cognosco⌊ Uos aūt
qui estis⌋ quasi diceret ad uos non ptinet
uirtutes eorum inuocare cum sitis incredu
li⌊⁊ dominatus amborum⌋ id est duoruz de
septem filijs principis iudeorum. Conse/
quēter ponitur fructus huius repressionis
cum dicitur⌊ hoc autem notum factum est
omnibus⌋ per diuulgationem eorum qui ui
derant⌊⁊ cecidit timor super illos⌋ ut nul/
lus auderet talia attentare⌊⁊ magnificaba
tur nomen domini iesu⌋ tanquā magne uir
tutis existens⌊multiqz credentiū ueniebāt
ad paulum⌊confitentes⌋ peccata sua ⁊ relin
quentes idola⌊ Multi autem ex eis qui fu
erant curiosa sectati⌋. i. artes magicas⌊cō
tulerunt libros⌋. i. apportauerunt ad apo/
stolum⌊⁊ cōbusserunt⌋ in contemptum dia
boli ⁊ honorem iesu christi⌊⁊ cōputatis pre
cijs illorum⌋ hoc additur ad ostendendum
q̄ hoc fecerunt ex magna uoluntate cōbu
burentes libros quos emerāt ita care. Sci
endum etiam q̄ denarius ualebat. x. num/
mos usuales ideo sic denominatur a nume
ro denario⌊ita fortiter crescebat uerbum⌋
per multiplicationem fidelium⌊⁊ confirma
batur⌋ per augmentuz fidei credentiū⌊His
autem expletis⌋ Superius positus est mul
tiplex pauli progressus per orbem ad pre/
dicandum ⌊Hic consequenter ponitᷣ regres
sus in hierusalem ad tolerandū pro fide ca
tholica quam persecutus fuerat ibidem ut
dictum est supra. viij. ca. ⁊ ix. Et diuiditur
in tres partes quia primo ponitur propo/
siti inspiratio. secundo remotio impedimē

ti ibi. Facta est autez. tertio ꝑsecutio inspi
rati. xx. ca. ibi Nos uero Circa prim ū̄s̄oi
cit'[his autem expletis] scilicet discursibus
pauli pro predicatione euangelij[proposuit
paulus in spiritu] i. non propria uoluntate
sed magis spiritusancti reuelatione ⁊ ordi
natione[transita macedonia ⁊ achaia] ad
confirmandum credentes ⁊ accipiendū col
lectam portandam fidelibus pauperibus q̄
erant in hierusalem [oportet me ⁊ romam
uidere]tunc enim fuit sibi reuelatum ꝙ de
hierusalem iret romam. modus tamen eun
di ⁊ causa non fuerunt tūc sibi reuelati sꝫ
infra. xxiij. ca. [mittens autem in macedo
niam duos ⁊c.]hoc fecit ut collecta esset fa
cta anteq̃ꝫ illuc ueniret ꝙ erat sibi hone/
stius ⁊ expeditius quia nō sic oportuit eū
contrahere moram propter dictaꝫ collectā
[Facta est autē] Hic consequēter ponitur
remotio impedimenti ⁊ diuiditur in duas
partes secundum duplex impedimentum. se
cundum ponitur ca. xx. ibi. ubi cum fuissꝫ
Prima in tres quia primo impedimentum
ponitur.. secundo tollitur ibi Et cum sedas
set. tertio iter pauli resumitur in principio
xx. ca. Prima adhuc in duas quia ꝑmo po
nitur impedimenti motiuum principium. se
cundo eius exercitiuꝫ ibi His auditis. De
metrius enim fecit illud impedimentum cō
mouens ciuitatem contra paulum ⁊ eius so
cios. motus propter damnum temporale ⁊
cultū diane. ⁊ patet littera paucis exceptis
que exponentur[de uia domini]. i. de fide
christi[faciens edes argenteas diane] Lu/
na autez uocatur diana a dian qđ est lux
grece ⁊ neos qđ ē nouū quia eius lux re
nouatur omni mense. Dicebatur etiam a
gentilibus preses uiarum quia eas ostēdit
de nocte ⁊ quia in illis nihil crescit. pingit̃
diana in uirginis figura tenentis sagittas
eo ꝙ radios suos emittit usq̃ꝫ ad terram
tales ergo imagines diane faciebat de ar/
gento iste demetrius ⁊ tabernacula argen
tea pro reponendis imaginibꝰ sicut frequē
ter fit in ecclesia de imaginibus sanctorum
[prestabat artificibꝰ] inter quos erat prin
cipalis[scitis quia de hoc artificio est no/
bis acquisitio]magni lucri[paulus hoc sua
dens auertit multam turbam]ab emptōne
talium imaginum dicens in eis nihil eē nu
minis aut uirtutis[non solū autem hec pe
riclitabatur pars nobis ī redargutione ve

nire]quia redarguimur de falsitate [facien
do imagines nullam uirtutē habentes[Sꝫ
⁊ magne diane templum ⁊c]. i. cultus eius
totaliter deficiet quem seruauerunt patres
nostri[His auditis] Hic consequenter po/
nitur cōmotionis exercitium contra paulū
⁊ socios eius quos uolebant interficere p
ciuitatis commotionem contra eos ⁊ patet
littera usq̃ꝫ ibi[Et impetum fecerunt uno
animo in theatrum]locus erat ubi punie/
bantur rei ⁊ dicitur a theoro . i. spectaculo
eo ꝙ multi ueniebant ad talia speculandū
illuc enim uiolenter traxerūt comites pau
li. cetera patent usq̃ꝫ ibi[Erat eni ecclesia]
i. congregatio populi[confusa]quoniaꝫ pro
magna ꝑte ignorabat causam illius cōmo/
tionis[de turba autem detraxerunt alexā
drum propellentibus eum iudeis] quia uo
lebat excusare paulum sed non habuit au
ditum sed magis clamoris tumultuꝫ[Et cū
sedasset]hic impedimentum dicte cōmotio
nis tollitur cum dicitur [Et cum sedasset
scriba turbas]hic enim habebat officium
publicum in ciuitate ꝓpter quod poterat
populum magis sedare[quis est hominum
qui nescit ⁊c]. q. d. non oportet hoc ꝓcla/
mare cum sit notum omnibus[prolisq̃ꝫ io
uis diane]. i. diane progenite a ioue de la/
thonia eius concubina ut scribunt poete. ce
tera patent usq̃ꝫ ibi[ꝙ si demetrius ⁊ qui
cum eo sunt artifices habent aduersus ali
quem]istorum hominuꝫ[causam]aliquā ra
tionabilem[conuentus forenses aguntur] ī
quibus cause uentilantur[⁊ procōsules sūt]
scilicet presentes ad iudicandum[accusent ī
uicem]coram iudicibus si habent ratōnabi
lem causam[siquid autem alterius rei que
ritis]preter cām demetrij ⁊ qui cuꝫ eo sūt
artificum. ⁊ in hoc alloquitur populuꝫ per
artifices commotum [in legitima ecclesia]
⁊ in congregatione proconsulum legitime
iudicantiū[poterit absolui]. i. declarari[nā
⁊ periclitamur]. i. ī periculo sumꝰ[argui se
ditionis hodierne]a preside uel imperatore
tanquam negligentes de custodia ciuitatis
in pace[Cum nullus]scilicet nostrū[sit ob
noxius]id est reus[de quo non possumus
rationem reddere]nostris supioribus[con
cursus istius]. i. commotionis populi[⁊ cuꝫ
hec dixisset]ille scriba[dimisit ecclesiaꝫ]. i.
congregationem populi precipiens ut quili
bet iret in pace ad domum suam.

Ostq̃ʒ autem]Hic consequent̃
resumitur iter pauli cum dicit̃
[uocatis paulus discipulis]id ē
catholicis[est exhortatus eos]
ut in bono inchoato permanerent[ualedi/
xit]recedens ab eis[⁊ profectus est ut iret
in macedoniam]sic enim per spiritū sanctū
ordinatum fuerat ut prius transita mace/
donia iret uersus hierusalem ut dictum est
ca. precedenti[Cum autē perambulasset p
tes illas]scilicet macedonie [⁊ exhortatus
fuisset eos multo sermone]ut firmiter per
manerent in fide[venit ad greciā].i. ad ali
am partem grecie. nam ⁊ macedonia est ī
grecia large dicta[Ubicunqʒ]Hic ponitur
secundum impedimentum sibi factū ex in
sidijs iudeorum in uia disposita ab eo euʒ
occidere uolentium[Habuit ⁊ consilium ut
reuerteret̃ per macedoniā]ad euadendum
illas insidias ⁊ sic fuit retardatus ab itine
re[comitatus est eum sosipater piri]scilicʒ
filius vercensis. i. de ciuitate verce[Hi cū
precessissent nos sustinuerunt nos troade]
id est expectauerunt. Lucas enim qui loq
tur remanserat cum paulo a recta uia pro
pter insidias declinante[Nos uero] Re/
motis impedimentis itineris pauli Hic cō
sequenter ponitur prosecutio itineris īcho
ati scilicet uersus hierusalem. ⁊ primo poni
tur per viam processus. secundo ad termi/
num accessus ca. xxi. ibi Post dies autem
istos. Prima diuiditur in quattuor ptes se
cundum quattuor loca in quibus paulus fe
cit aliquam moram que patebunt prosequē
do. Primus uero locꝰ fuit ciuitas toade ad
quā primo describitur pauli peruentio cuʒ
dicitur[Nos vero nauigauimus post dies
azimorum].i. solēnitate pascali transacta[a
philippis]que est ciuitas macedonie]quam
primo paulus intrauit ut habet̃ supra. xvi
ca. ⁊ ab ea ultimo recessit ut habetur hic
[⁊ venimus ad eos troadem ubi habita/
bant comites pauli qui eum precesserāt] ut
dictum est[vbi demorati sumus diebus se/
ptem]ad credentium confirmationeʒ[Una
autem sabbati]Hic secundo ponitur pauli
predicatio cum dicitur[Una autem sabba
ti].i. die dominica que est prima post sab/
batum[cū conuenissemus ad frangendū pa
nem]pro refectione corporali[paulus dispu
tabat cum eis]prius reficiens eos pane ver
bi diuini[profecturus in crastinum] ut uer
ba que recedens dicebat artius in cordibꝰ
audientiuʒ impressa remanerent]protraxit
qʒ sermonem]multūqʒ solicitus de cibo spi
rituali ⁊ parum de corporali[Sedens]Hic
tertio ad confirmationē doctrine pauli po
nitur suscitatio mortui. Et patet lr̃a vsqʒ
ibi[incubuit super eum]ex magna cōpassio
ne deum orans pro eius suscitatione[Noli
te turbari ⁊c̃]. Sciebat enim per spiritum
adolescentem resuscitandum[ascendens aūt
ad cenaculum]vnde iuuenis ceciderat[fran
gensqʒ panem ⁊ gustans].i. modicū accipi
ens[statimqʒ allocutus est]circūstātis uer
bis edificatorijs[usqʒ in lucem diei ⁊ sic p/
fectus est. Ex quo patet solicitudo pauli p
salute pximi quia profecturus in crastinū
per totam noctem non dormiuit intentꝰ p̄
dicationi vsqʒ ad mediaʒ noctem. ⁊ tunc re
suscitato Euchito ⁊ modico pane gustato
sermonem resumpsit vsqʒ ad diem clarum
⁊ sic iuit viam suam[Adduxerunt aūt pue
rum viuentē in conspectu omnium ⁊ cōso/
lati sunt non minime]de uita pueri ⁊ facto
miraculo ad gloriam dei[Nos autem]Hic
consequenter ponitur secundus locus ī quo
paulus contraxit moram scilicet apud mile
tum ad quē primo describit̃ accessus. secū
do consequēs fructus ibi. A milito autem
tertio flebilis recessus ibi. Et cum hec di/
xisset. Circa primum dicitur[Nos autē as
cendentes nauē]sine paulo[nauigauimus ī
asson]est nomen loci ad queʒ paulus venit
per terrā[assumpto eo]scilicet paulo[veni/
mus mitileneʒ]nomen est insule[⁊ inde na
uigantes sequenti die venimus contra ti/
tum]aliqui dicunt ꝙ sint due dictiones. alij
ꝙ una tantum[alia die applicuimus samū]
nomen est portus[⁊ sequenti die venimus
miletum]ubi proposuerat paulus aliquātu/
lum pausare. Et reddit rationeʒ quare na
uigando transierat ephesum absqʒ applica
tōne ad locū que tamen erat ciuitas metro
polis ⁊ in qua paulus frequenter p̄dicaue
rat cum subditur[ne qua mora fieret illi in
asia]si enim declinasset illuc oportuisset eū
diutius morari propter multitudinem cre/
dentium ⁊ solemnitatem loci. Et causa fe/
stinationis pauli subditur cū dicitur[ut diē
penthecostes faceret hierosolymis].i. solē/
nizaret. Erat autem dies illa solēnis ppt
dationem legis quantum ad decalogi pre/
cepta exo. xx. que manent in lege noua ⁊

propter dationem spiritussancti credentib⁹
ī signo uisibili supra.xij.⌊A mileto⌋Hic po
nitur consequens fructus quia paulus mā
dauit ibi cōuenire ministros ecclesie de to
ta ephesina diocesi exhortans eos ad bo/
num regimen ecclesie dei informans eos ꝑ
mo contra seuiciam persecutorum.secundo
contra fraudulentiam deceptorum ibi At/
tendite.tercio contra concupiscentiam tem
poralium bonorum ibi Argentum autē. ⁊
in omnibus ponit se pro exemplari docēs
facto ⁊ uerbo.ꝑma pars patet usqꝫ ibi⌊Et
tētationibus⌋.i.periculis mortis ⌊que mi/
hi acciderunt ex insidijs iudeorum⌋pro qui
bus nihil omisi de contingentibus ad ve/
stram salutem ⌊Et docerem uos publice ⁊
per domos⌋.i.priuate⌊testificās iudeis atqꝫ
gentilibus⌋indifferenter⌊ in deum peniten
tiam⌋.i. annunciando eis penitentiā in de
um ordinantem⌊⁊ nunc ecce alligatus ego
in spiritu⌋.i.ex reuelatione spiritussancti
ad hoc astrictus cui tamen uolo ꝓmptus ī
omnibus obedire⌊vado in hierusalem que
in ea mihi uentura sunt ignoro⌋in speciali
sciebat tamen ea in generali.ideo subditur
⌊nisi ꝙ spiritus sanctus per omnes ciuita/
tes⌋.i. frequenter ⌊ꝓtestatur mihi dicens
quoniam uincula ⁊ tribulationes hieroso/
lymis me manent⌋.i.ibi me expectant ⌊sꝫ
nihil hoꝝ vereor⌋.i.timeo sustinere propt̄
christum⌊nec facio animā meā⌋.i.uitā meā
sensibilem⌊preciosiorē quam me⌋.i. quam
animam meā intellectiuā que dicit̄ ipe ho
mo eo modo loquendi quo totum nomina
tur a parte nobiliori.cetera patēt usqꝫ ibi
⌊quapropter cōtestor uos hodierna die⌋.i.
hac ultima vice pro omnibus⌊ quia mund⁹
sum a sanguine omnium⌋scilicet uestrum si
decetero incurratis aliquod graue peccatū
⁊ subditur causa⌊non enim subterfugi⌋ꝓ/
pterquecunqꝫ pericula īminentia mihi⌊quo
minus annunciarez omne consilium dei uo
bis⌋de pertinentibus ad salutem⌊ Attendi
te uobis⌋Hic consequent̄ informat eos cō
tra fraudulentiam deceptorum dicens⌊attē
dite uobis⌋in personis proprijs⌊⁊ uniuerso
gregi⌋cōmisso uestro regimini⌊in quo⌋sci/
licet grege⌊vos spiritussanctus posuit epi/
scopos⌋i.ministros.sub nomine eim epoꝝ
intelligunt̄ alij ecclesie ministri.vnde epus
grece superintendens est latine.⁊ huiusmo
di vigilantie subdit causā dicens⌊ego scio⌋
per reuelationem spiritussancti ⌊quoniā in
trabunt post discessionem meam lupi rapa
ces in uos⌋.i.falsi apostoli ad decipiendum
uos⌊⌋⁊ ex uobismetipis exsurgent⌋ uiri lo
quentes.peruersa⌋.i.heretici corrumpentes
articulos fidei⌊propter quod⌋uigilate⌋super
custodia gregis cōmissi⌊memoria retinen/
tes⌋ea que solicite uos docui.ideo subditur
⌊quoniam per terminum non cessaui ⁊c̄⌋.
Et quia nisi dominus custodierit ciuitatez
frustra uigilat qui custodit eam psal.cxxvi
ideo subdit ⌊Et nunc commendo uos deo
⁊ verbo gratie ei⁹⌋.i.facto uel effectu. ver
bum enim in scriptura frequent̄ accipitur
pro facto.ij.reg.primo.ꝙ est verbuz quod
factum est ⁊ maxime in deo cuius dicere ē
facere psal. xxxij.ipse dixit ⁊ facta sunt
⌊qui potens est edificare⌋per grām in p̄sen
ti⌊⁊ dare hereditatem glorie⌋in futuro⌊in
sanctificatis omnibus⌋ nam ibi nullus ad/
mittitur nisi sanctus⌊Argentum autē⌋Hic
consequenter informat eos contra concupi
scentiam temporalium ⌊per sui ipius exem
plum quod erat eis per experientiaz notū
⌊ministrauerunt manus iste⌋apud eos enī
uixerat de proprio labore ⁊ subdit causam
dicens⌊omnia ostendi uobis⌋ pro exemplo
perfectionis⌊quoniam sic laborantes⌋.i.de
proprio labore uiuentes⌊oportet suscipere⌋
ad doctrinam fidei⌊infirmos⌋qui sunt aua
ri⌊⁊ ad dandū tardi⌋licet enim paulus pos
set accipere sumptus ab illis quibus predi
cabat tamen frequenter abstinebat ne fru
ctus predicationis impediret̄ in illis. quo/
niam propter auariciā suam ab auditu ꝑ/
dicationis retraherent̄.subdit etiam aliā
causam dicens⌊ac meminisse uerbi domini
iesu⌋supple oportet⌊quoniam ipse dixit⌋ lꝫ
hoc non habeatur in euangelio tenendum
tamen est firmiter propter uerbum aposto
li qđ dixit quia nō omnia eius facta sunt
scripta ioh.ultimo.⁊ multominus eius uer
ba sed per reuelationez paulus habuit hoc
christi uerbuz sicut ⁊ eius euangeliuz gal.
primo⌊beatius enim est magis dare q̄ꝫ ac/
cipere⌋Ex hoc uoluerunt aliqui dicere ꝙ
maioris perfectionis est diuitias proprias
in seculo erogare pauperibus quam in re/
ligione mendicare. Sed hoc reprobat̄ li/
bro de ecclesiasticis dogmatibus ubi dicit̄
Bonum est cum dispensatione bona paupe
ribus erogare sed melius est intentione se

quendi christum totum simul dare ⁊ abso/
lutū a solicitudine egere. Et hieronymus
contra uigilantium dicit q̄ asserit melius
facere qui vtunt̄ rebus suis ⁊ paulatī fru
ctus possessionum pauperibus diuidunt ⁊c̄
sequitur non ⁊ me sed a deo respondet̄.
Uade vende omnia que habes ⁊ da paupe
rib⁹ ⁊ veni ⁊ sequere me .propt̄ quod ver
bum istud Beatius est ⁊c̄. intelligendum ē
ceteris paribus que non sunt in proposi/
to⌊Et cum hoc dixisset⌋Hic ultimo poni/
tur pauli flebilis recessus⌊eo q̄ dixerat q̄
non uiderent amplius faciez eius⌋ ⁊ patet
littera hoc excepto⌊orauit cum omnibus il
lis⌋scilicet pro conseruatione eorum a qui
bus recedebat ⁊ directione sui ⁊ eorū quos
secum ducebat.

Um autem factū esset ⁊c̄. Hic
ponitur terti⁹ locus ī quo pau
lus fecit aliquā morā scilicet ci
uitas tiri ad quam primo poni
tur accessus ⁊ exprimuntur hic aliqua lo/
ca per que trāsiuit paulus sine mora. ⁊ pa
tet littera. Sciendū tamē q̄ illud quod po
nitur ī aliquibus libris Deinde myrrā. nō
est de textu nec est in libris correctis⌊ī phe
nicez⌋nomen est prouincie⌊⁊ venimus tirū⌋
⁊ subditur causa cum dicitur⌊Ibi eniz na/
uis in qua eramus erat expositura onus⌋
q. d. propter hoc necesse fuit q̄ ibi applica
remus⌊inuentis aūt discipulis⌋. i. xp̄ianis
⌊mansimus ibi diebus. vij.⌋ad consolationē
nostrā corporalem post nauigationem ⁊ ad
credentium ibi manentium spiritualem cō
solationez⌊qui paulo dicebant per spiritū⌋
prophetie⌊ne ascēderet hierosolymā⌋Sciē
dum q̄ hoc non dicebant immediate p̄ spi
ritum sanctū qui paulo dicebat illuc ascen
dere ⁊ sic contraria diceret sed per spiritū
prophetie habebant q̄ si paulus ascende/
ret in hierusalem ibi sustineret persecutio
nem propter quod ei cōpaciētes ex suo spi
ritu suadebant ne illic ascenderet. Est enī
hierusalem in situ altiori quā tirus. cetera
patent⌊Nos vero⌋Hic ponitur quartus lo
cus ubi moratus fuit aliquantulum paulus
scilicet cesarea ad quā describitur accessus
cum dicitur⌊Nos vero nauigatione exple
ta⌋id est disposita ⁊ preparata⌊a tiro descē
dimus thelomaidaz⌋que nunc dicitur acon
⌊⁊ salutatis fratribus⌋. i. christianis ibi ma
uentibus⌊mansimus die vna apud illos⌋ista

mora propter sui breuitatem non addit̄ ad
numerum aliarum quattuor⌊Alia autē die
profecti uenimus cesareaz palestine⌋quā he
rodes in nomine cesaris appellauit que pri
us turris scratonis dicebat̄⌋⁊ intrates do
mum philippi euangeliste⌋aliqui dixerunt
q̄ iste fuit philippus apostolus eo quod dr̄
hic euangelista. i. annūciator euangelij qd̄
proprie pertinet ad apostolos. Sed istud re
mouet̄ per hoc quod subditur⌊Qui vn⁹
erat de septem⌋scilicet diaconibus de quib⁹
habetur. vi. ca. Si enim esset philipp⁹ apo
stolus diceret̄ vn⁹ de. xij. dicit̄ enī iste euā
gelista quia tempore persecutionis uerbuz
euangelicum predicauit feruenter supra. viij
ca.⌊Superuenit quidam uir habens spiri/
tum prophetie⌋ut habetur supra. xi.⌊Tu/
lit ergo sonam pauli ⁊ alligans sibi pedes
⁊c̄.⌋in hoc imitabatur modū prophetarum
antiquorum qui prophetisabant aliquando
non solum uerbis sed etiam sensibilib⁹ fa
ctis sicut etiā hieremias posuit cathenas li
gneas in collo suo. hiere. xxvij. ad significā
dum q̄ illi de quibus prophetizabat duce
rent̄ in captiuitatem cathenati. cetera pa/
tent⌊Post dies autem⌋Postq̄ descriptus
est progressus pauli per uiaz Hic cōsequē
ter describitur eius accessus ad terminum
scilicet hierusalez ubi per spiritū veniebat
ad tolerandum executionem. sicut ibidem
persecutus fuerat ecclesiam. Ideo diuiditur
in duas p̄tes quia primo ponit̄ eius beni
gna receptio a christianis. secūdo eius ma
ligna persecutio a iudeis ibi. Dum aūt. vij
dies. Prima in duas quia primo describit̄
pauli receptio. secūdo sibi facta persuasio
ibi Dixeruntq̄ ei. Circa primum dicitur
⌊Post dies autē istos⌋mansionis ī cesarea
⌊ascendebamus hierusalem⌋que est in al/
tiori situ quā cesarea⌊venerunt autem qui/
dam ex discipulis⌋uolentes prouidere pau
lo ⁊ suis sociis de hospitio⌊cyprum genere
antiquū discipulum⌋. i. a longo tempore in
fidelitate probatum. iste iason uidetur ha/
buisse domicilium inter cesaream ⁊ hieru/
salem ubi charitatiue recepit paulum⌊Et
cum venissemus hierusalem libenter rece/
perunt nos fratres⌋. i. christiani in hierusa
lem habitantes⌊Sequenti autem die intro
ibat paulus nobiscum ad iacobum ep̄m hie
rosolymitanum. cetera patent⌊Dixerūtq̄
ei⌋Hic consequenter describitur p̄suasio

35

facta paulo. Circa quã sciendum ꝙ aliqui
detrahentes paulo seminauerunt discordiã
in hierusalem ꝙ ipse pdicans iudeis per
alias partes dispersis affirmabat illicituꝫ
eis esse etiam illo tempore circuncisioneꝫ ⁊
alias legis cerimonias seruare qđ nõ erat
verũ ipemet timotheũ circũcidit ut dictum
ẽ supra. xvi. ⁊ in centris sibi caput toton/
dit supra. xviij. propter quod ad remouen
dum scandalum iudeorum in hierusalẽ ha
bitantiũ persuaserunt paulo iacobus ⁊ alij
seniores ut purificaret in templo cum qui
busdam nazareis ut sic omnibus appareretꝫ
falsum quod de ipo dictũ fuerat ⁊ ipse con
sensit ut per hoc quod erat sibi licituꝫ illo
tempore ammoueret scandalũ infirmorum
Primo ergo circa hoc ponit persuasio ia/
cobi. secũdo ascensus ibi Tunc paulus. pri
ma ps ⁊ secũda patent ex dictis paucis. ex
ceptis que discurrent [⁊ omnes emulato/
res sunt legis] scilicet seruande ne stati di
mittatur tanqꝫ illicita sicut ritus gentiliũ
[audierunt enim de te ꝙ discessionem do/
ceas a moyse] quod tamẽ non ẽ verũ [opor
tet cõuenire multitudinẽ] de te verbis fal/
sis scandalizatã [⁊ impende in illis. i. fac ob
lationẽ cum illis que solet fieri in talibus
[Sed ambulãs ⁊ ipe custodias legẽ] tanqꝫ
adhuc seruari licitã dũ tamẽ ibi non pona
tur fides tenendo ꝙ sine tali obseruatõne
fides christi non sufficeret ad salutẽ. ideo
dicit [De his aũt qui crediderunt ex gen/
tibus] quos saluari credimus per fidẽ iesu
christi sine circuncisione ⁊ alijs legalibꝰ ut
habet supra. xv. [scripsimus iudicantes ut
se abstineãt ⁊c.] pro iudeoꝝ ⁊ gentiũ com/
muni societate seruanda ut dictũ est supra
xv. [annũcians expletionẽ dierum purifi/
cationis] hoc enim denũciabat facto purifi
catus cum illis nazareis q purificabantur
termino sui voti expleto. numeri. vi. [Duꝫ
auteꝫ] Hic consequent describitur pauli p
secutio a iudeis. Et primo ponit hec pse/
cutio. secũdo subditur pauli appellatio ca.
xxv. ibi Festus auteꝫ. Prima in duas. qr
primo ponitur persecutio pauli in hierusa
lẽ. secũdo apud cesareã ca. xxiiij. Prima ad
huc in duas quia primo ponit illa persecu
tio. secundo persequentium dissensio. xxiij.
ca. ibi Sciens autẽ paulus. Prima adhuc ĩ
duas quia primo interfectio pauli querit
secũdo eripit ibi Querentibus. Circa pri

mum dicit [Dum autẽ septeꝫ dies cõsume
rent] Consumatio istorum dierũ accipiẽda
est in principio ascensus pauli in hierusalẽ
dicit tamen glosa ꝙ nondũ erat ista cõsu/
matio sed appropinquabat ita ꝙ secũdum
ueritatem erat dies quinta ⁊ hoc dicit glo
sa ad verificandũ uerbum quod dicit pau/
lus infra. xxiiij. nõ sunt mihi plus dies qꝫ
xij. ex quo ascendi adorare in hierusalem
quia cum istis. v. oportet addere diẽ ĩ qua
dissoluit paulus saduceos ⁊ phariseos ⁊ ite
rum aliã in qua ductus fuit cesareã ut pa/
tet in textu ⁊ iteruꝫ. v. post quos princeps
sacerdotum accusauit paulum in cesarea ut
habet infra. xxiiij. quibus simul iunctis
sunt. xij. dies precise. Sed hic modus loquẽ
di videt extraneus scilicet ꝙ pro. v. diebꝰ
dicat. vij. Ideo aliter potest dici scilicet ꝙ
dies illa purificationis fuit septima ab in/
gressu pauli in hierusalẽ ut textus innuit
⁊ quinqꝫ dies quibus princeps sacerdotum
venit cesareã accusare paulũ [incipiũt a pau
li purificatione ⁊ captione exclusiue . ⁊ sic
habent. xij. dies precise. Dies autẽ ĩ qua
soluit ab inuicem phariseos ⁊ saduceos ⁊
alia in qua ductus fuit cesaream simul con
currerunt cũ duobus primis in illis. v. qui
bus princeps sacerdotuꝫ venit cesareã [Hi
qui de asia erant iudei] in iudaismo obsti/
nati qui ibidem paulo contradixerant [cuꝫ
uidissent eum in tẽplo] ubi erat iudeoꝝ ob
stinatoꝝ multitudo [cõcitauerunt omnẽ po
pulum] contra paulum [⁊ iniecerũt ei ma/
nus clamãtes] eum morte dignuꝫ. ideo sub
ditur [Hic est homo aduersus populũ ⁊ le
gem ⁊ locũ hunc omnes vbiqꝫ docens] hoc
dicebãt quia paulus preferebat gẽtiles ver
bum dei deuote recipientes iudeis ipm re
pellẽtibus ut patet in pluribus locis supra
⁊ quia legem nouã preferebat veteri ⁊ qr
dicebat verum sacrificiuꝫ scilicet eucharisti
am ubiqꝫ posse offerri ⁊ non solum in hie
rusalem ubi tantũmodo licitum erat offer
ri sacrificia iudeoꝝ [Insuper ⁊ gentiles in
templum induxit] licet autem gẽtiles pos/
sent ingredi templũ quantũ ad aliã ptem
in qua orabant homines immũdi tamen ĩ
gredi non poterant ubi purificabant na/
zarei ad quem estimabant paulũ gentiles ĩ
duxisse [⁊ apprehendentes paulũ trahebãt
eum extra templum] ut ibi occideret sicut
ioiada pontifex fecit educi athaliã ex septa

templi interficeret̄ .ij. pal. xxiij. Et statiʒ
clause sũc ianue ⌊ne tẽplũ cõtaminaret̄ ex
eiꝰ morte⌊ Querẽtibꝰ⌋ Hic cõsequent̄ pau
lus de iudeoꝝ manibꝰ eripit̄. ⁊ ꝑmo tribu
nus eripit illũ. secũdo paulꝰ petit alloq̄ po/
pulum ibi Et cũ cepisset. Circa ꝑmũ dicit̄
⌊Nũciatũ ẽ tribuno cohortis⌋cui erat ĩpo
sita custodia ciuitatis⌊⁊ iussit alligari cate
nis duabus⌋ne posset euadere donec inq̄si
uisset de eo cetera patẽt vsq̃ ibi⌊ tolle euʒ
scilicet de vita p̃nti tanq̃ʒ uiuere⌋indignuʒ
⌊Et cũ cepisset⌋ Hic cõsequent̄ paulꝰ petit
alloq̄ populũ. ⁊ diuidit̄ in duas ꝑtes quia
ꝑmo põit̄ allocutionis cõcessio. secũdo al/
locutionis executio ibi Et cũ ille. Circa ꝑ
mũ dicit̄ ⌊Et cũ cepisset duci ĩ castra⌋. i. in
tra fortaliciũ ubi manebat tribunꝰ cũ mili
tibꝰ⌊si lʒ mihi loqui ⁊c̄.⌋ humilit̄ petit ut
citius ĩpetraret quod q̄rit⌊q̄ dixit ei gre/
ce nosti⌋ ex hoc videt̄ ꝙ iste tribunꝰ fuit
grecus ꝓpt̄ quod petebat si paulꝰ sciret
linguã grecã ut sibi loq̄ret̄ ĩ ideomate ma
gis sibi noto ⁊ ut iudei assistẽtes nõ intel
ligerẽt⌊nõ ne tu es egyptiꝰ ⁊c̄.⌋ de isto di
cit iosephus. xx. libro antiq̄tatũ ꝙ venit ĩ
iudeã fingẽs se ꝓphetã ⁊ congregauit sibi
multitudinẽ educẽs eã extra hierusalẽ di/
cẽs ꝙ ad eiꝰ iussũ muri hierusalẽ corrue/
rent. ⁊ sic ĩtrarent subito ⁊ bona raperent
ciuitatis. sed felix p̃ses p̃ueniẽs cum multis
armatis multos ex eis occidit ⁊ aliquos vi
uos cepit. ille uero falsus ꝓpheta ꝑ fugam
disparuit ⁊ ꝓbabile ẽ ꝙ multi cum eo sic
euaserũt lʒ iosephꝰ non dicat⌊⁊ eduxisti in
desertũ⌋ꝑmo enĩ illos induxit in desertuʒ
⁊ postea reduxit ꝓpe hierusalẽ ut dep̄da
rent̄ ciuitatẽ modo p̄dicto⌊quattuor milia
viroꝝ sicarioꝝ⌋ẽ aũt sica gladiꝰ breuis quo
tũc vtebant̄ latrones ⁊ homicide ⁊ inde si
carij dicebant̄⌊Et dixit paulus⌋se excusã
do⌊ego homo q̄dẽ sum iudeꝰ a tharso cili
cie⌋natus ⁊ non sũ ille egyptiꝰ⌊nõ ignote
ciuitatis ĩmo famose⌊municeps⌋. i. inhabi/
tator⌋ Rogo aũt te ꝑmitte mihi loq̄ popu/
lo⌋uolebat enĩ ꝑ narrationẽ sue cõuersio/
nis annũciare iesum xp̄m ⁊ incredulitateʒ
iudeoꝝ ut patet ex sequẽtibus ⌊Et cũ per
misisset⌋ Hic cõsequent̄ ponit̄ allocutionis
executio in qua paulꝰ ꝑmo ad hoc disponi
tur. secũdo ꝓpositũ exequit̄. xxij. ca. Circa
ꝑmũ dicit̄ ⌊Et cũ ille⌋scilicet tribunꝰ ꝑmi/
sisset paulo loq̄ ⌊paulus stãs ĩ gradibꝰ⌋ut
melius audiret̄ ab existentibus inferius
⌊annuit manu ad plebẽ⌋ut faceret̄ silẽtiũ.
Iri fratres⌋ Hic cõsequẽt̄ pau
lus ꝓpositũ exequit̄. ⁊ ꝑmo po
nit̄ eiꝰ narratio. secũdo plebi
acclamatio ibi Audiebãt autem
tertio cause discussio ibi Uociferãtibꝰ aũt.
Prima ĩ tres q꞉ ꝑmo paulus narrat suãm
iudaicã conuersationẽ. secũdo suã ad christũ
cõuersionẽ ibi Factũ ẽ aũt. tertio sibi fa/
ctã in tẽplo visionẽ ibi Factũ ẽ aũt mihi.
Circa primũ dicit ⌊uiri fratres⌋quãtum ad
minores⌊⁊ p̄res⌋quãtũ ad maiores⌊audite⌋
diligent̄ q̄ sequunt̄⌊magis aũt p̄stiterũt si
lentiũ⌋tũ q꞉ per hoc sciuerũt ip̄m eẽ iudeũ
tum q꞉ linguã suã melius intelligebãt quã
aliã⌊ego sũ vir iudeus⌋natione ⁊ religione
⌊natus ĩ tharso cilicie⌋ubi pater pauli trã
slatus fuerat⌊nutritus autẽ ĩ ciuitate ista⌋
scilicet hierusalẽ ubi fuerat missus a patre
ꝓ studio sacre scripture q꞉ uigebat ibi⌊ se
cus pedes gamalielis⌋. i. in doctrinã eiꝰ q̄
erat doctor valde famosus ut habet̄ s̈. v.
ca. ⌊emulator legis⌋. i. zelans pro eiꝰ obser
uatione quod declarat ꝑ effectũ dicẽs⌊qui
hãc vitã⌋scilicet doctrinã christianã⌊ꝑsecu/
tus sũ vsq̃ ad mortẽ⌋intẽdens annihilare
ip̄am ut habitũ est s̈. viij. ⁊. ix. ca. ⌊sicut ꝑn
ceps sacerdotuʒ testimoniũ reddit mihi⌋re
seruauerat enĩ lr̄as sibi datas a principe sa
cerdotũ de ꝯsilio maioꝝ s̈. ix. ca q̄ sibi erãt
in testimoniũ eoꝝ ⌊Factum est⌋ Hic conse
quent̄ narrat suã mirabilẽ cõuersionem ⁊
patʒ sẽtẽtia ex dictis s̈. ix. ca. usq̃ ibi⌊De
us patrũ nostroꝝ p̄ordinauit te⌋ sua beni/
gnitate⌊ut cognosceres uoluntatẽ eius⌋ de
mea ꝯuersione⌊ut videres iustũ⌋ scilʒ xp̄m
hominẽ ⁊ deũ quẽ uidit in raptu nõ ocul̄
corporis sed mẽtis⌊⁊ audires uocem ex ore
eius⌋dicẽtis. Saule quid me ꝑsequeris ⁊c̄.
⌊q̄ eris testis illius⌋scilicet xp̄i⌊ad omnes
homines⌋iudeos scilicet ⁊ gentiles⌊ bapti/
zare ⁊ ablue peccata tua⌋ꝑ uirtutẽ baptis
mi q̄ ẽ sacramentũ fidei⌊inuocato nomine
ip̄ius⌋tũc enĩ in nomine xp̄i dabat̄ baptis
mus rationibus dictis. ij. ca. ⌊Factũ ẽ aũt⌋
Hic cõsequent̄ narrat visionẽ sibi factã di
cens⌊Factũ ẽ aũt reuertenti mihi in hie/
rusalẽ⌋hoc nõ fuit immediate post suã cõ/
uersionẽ sʒ cũ lustrata arabia redijt dama
scũ ⁊ inde hierusalẽ ut dictũ est supra. xx.
ca. ⁊ habet̄ ex ep̄la ad gal. primo ca. ⌊fieri

me in stupore mētis].i.ī raptu⌊⁊ videre il
lum].s. christum in visione imaginaria ⁊
ītellectuali⌊festina ⁊ exi uelociter]ex̄ hie/
rusalē.q.d.inutilit̄ ibi remaneres ⁊ subit̄
cā⌊quoniā nō recipiēt testimōiū tuū de me
admirās paulꝰrespōdit⌊dn̄e ipi sciūt ⁊c̄].q
d.p ea q̄ feci cōtra te ⁊ fideles tuos debēt
eē certi q̄ nullo mō te p̄dicarē nisi de ve/
ritate certificatus essē⌊vade quoniā ad na
tiones lōge mittā te].q.d.ı gētiles uerbū
meū recipiēt quod iudei ī hierosolymis im
pugnāt⌊Audiebāt]Hic cōsequent̄ ponitur
ortus clamoris cōtra paulū q̄z p verbū eiꝰ
ultimū īsinuabat̄ q̄ maxie habitātes ī hie
rusalē a deo essēt reprobati ⁊ gētiles quos
iudei uiles reputabāt essēt a deo electi. iō
clamabāt paulū debere mori⌊Uociferanti
bꝰ]Hic cōsequent̄ ingrit̄ cā dicti clamo/
ris. Et diuidit̄ ī duas ptes. q̄z p̄mo atten
tat̄ idebitꝰ ingrēdi modꝰ. secūdo subdit̄
aliꝰ debitꝰ ibi Postera aūt. Circa p̄mū dr̄
⌊Uociferatibꝰ aūt eis] ut p clamorē obti/
nerēt quod p rationē nō poterāt⌊⁊ p̄jciē
tibꝰ vestimēta sua]ī signū doloris⌊Et pul
uerē iactātibꝰ ī aerē] in detestationē v̇bo
rū pauli⌊Jussit tribunꝰ induci eū in castra]
ut cām dicti calmoris ingreret p tormenta
⌊Et cū astrinxissemꝰ eū loris]ut flagella/
ret̄ ⁊ torqueret̄⌊dixit astanti sibi centu/
rioni]q̄ p̄erat tortoribus ne modū cōsuetū
torquēdi excederēt vel diminuerēt⌊si ho/
minē romanū ⁊ indēnatū licet uobis fla/
gellare].q.d.certū ē q̄ nō. Ciues eniz ro
mani reputabant̄ nobiles p totū orbē eo
q̄ ciuitas romana domiabat̄ toti orbi. no
biles aūt nō q̄stionabant̄ tūc tēporis ⁊ ad
huc nō q̄stionant̄ ī multis locis. cetera pa
tēt vsq̄z ibi⌊ego multa sūma].s.pecunie⌊ci
uilitatē istā cōsecutꝰ suz].s.ut ciuis roma/
nus essez.q.d.quō ciuē romanū ita te faci/
lit̄ dicis q̄ paup ⁊ abiectꝰ uideris⌊Et pau
lus ait ego aūt ⁊ natꝰ sum ciuis romanus]
q.d.pinguiꝰius habeo in hac ciuitate quā
tu. Pat̄ enī pauli insigne nobilitatis habu
it a romanisꝰ ut dictū fuit s̄.ij.timothei.iiij
⁊ sic paulꝰ eius filꝰ natus fuit īgenuꝰ oēs
autē ingenui erāt romani ciues⌊ tribunus
quoq̄z timuit]ne ex applicatione pauli ad
tormenta accusaret̄ supioribꝰ ⁊ puniretur.
Ostera aūt die]Hic cōsequent̄
ponit̄ aliꝰ ingrēdi modꝰ ⁊ lici
tus ptes.s.vocādo ⁊ eas diligē
ter audiendo. ⁊ p̄z lr̄a usq̄z ibi⌊ego omni
cōscientia bona cōuersatꝰ sū an̄ deū vsq̄z ī
hodiernū diē]⁊ nō solū an̄ homines sicut
faciunt hypocrite.q.d. Sine cā p̄sequimini
me⌊p̄ncipes aūt sacerdotū ⁊c̄. Dolēs enī de
hoc q̄ paulus se iustificabat⌊iussit pcutere
os eius] ⁊ p hoc insinuās q̄ falsū dicebat
⌊pcutiet te₈ deꝰ paries dealbate].i. habens
tantū apparētiā iusticie sed nō existētiam
⌊sūmū sacerdotē dei maledicis]quasi dicāt
Si nō᷈ esset aliud crimē ex hoc tn̄ incurri/
sti grauē penā⌊dixit aūt paulꝰ]se excusan
do⌊nesciebā fr̄es ⁊c̄]de lōginq̄s enī ptibꝰ
uenerat ut patet ex p̄dictis ⁊ pax̄ ī hieru
salē steterat ppt̄ quod psonā sūmi sacer
dotis non cognoscebat⌊scriptū ē]exo.xxij
⌊Sciens paulꝰ]supiꝰ descripta ē pauli pse/
cutio Hic cōsequent̄ describit̄ psequētiuz
dissensio. Sicut enī vnitas bonox̄ utilis est
sic unitas malox̄ ē nociua bonis ppt̄ qd̄
dissensio eox̄ ē expediēs ut p hoc eox̄ ma
licia ipediat̄ ppt̄ hoc paulꝰ eox̄ dissensio/
nē pcurauit. ⁊ diuidit̄ ī duas ptes. q̄z p̄mo
ponit̄ huiꝰ dissensiōis pcuratio secūdo ōdit̄
ꝯ paulū noua machinatio ibi Facta ē aūt
dies. Circa p̄mū dicit̄⌊Sciēs aūt paulꝰ ⁊c̄]
q̄z p magnū tp̄s an̄ incepant iste secte ut
dic̄ iosephus antiq̄tatis iudaice libro.xviij
⌊Exclamauit ī cōsilio]ut ab omnibꝰ audi/
ret̄⌊ego pharisēꝰ suz]quātū ad hoc q̄ cre
debat resurrectionē mortuox̄ spiritū ⁊ an
gelū⌊filꝰ phariseox̄] pat̄ enī suus sp̄ualis
q̄ eū instruxerat.s.gamaliel pharisēꝰ fue
rat ut patet s̄.v.ca. ⁊ similiter pater suus
carnalis q̄ eū posuerat sub disciplina ga/
malielis⌊de spe ⁊ resurrectōe mortuox̄].i.
ppt̄ spem vite future q̄ ē expectatio ⁊c̄.
quā expecto ⁊ resurrectionē mortuox̄ quā
p̄dico⌊ego iudicor].i.ad mortē cōdēnari q̄
ror⌊Et cū hoc dixisset facta ē dissēsio ⁊c̄]
nā pharisei eiꝰ dictū approbabant. saducei
v̇o reprobabant. ⁊ cā subdit̄ cū dicit̄⌊sadu
cei aūt dicūt nō eē resurreceionē mortuo/
rū]⁊ sic negabāt resurrectionē futurā. ni/
hil enī imortale dicebāt in homine eē⌊neq̄z
angelū]negabāt enī omnē creaturā sp̄ualē
⌊neq̄z spiritū]generalit̄. nā ⁊ ipm deū di/
cebāt eē corporeū ppt̄ quod de libris sacre
scripture recipiebāt tātū.v.libros moysi q̄
nimis expresse loquunt̄ de istis quā libri
pphetax̄. Et hic error pcessit ex hoc q̄ in

tellectus humanꝰ semp intelligit cū fantas
mate ꝙ nō pōt corporalia transcēdere vñ
cogitās angelū format sibi fantasma hōis
alati ⁊ cogitās deum format sibi fantasma
cuiusdam regis magni omnibꝰ p̄sidētis. ꝓ
cessit etiā ex falso ītellectu scripture q̄ deo
attribuit formā corporeā ut manus oculos
aures ⁊ cetera corpis mēbra p q̄ uirtutes
eius sp̄uales intelligunt̄ ut dicit gregoriꝰ
in moralibꝰ. habere nanqꝫ oculos dr̄ quia
cūcta uidet. manꝰ qꝛ omnia opat̄ ⁊ sic de
aliis. Et ex eisdē causis ꝓcessit error quo
rūdā simpliciū monachoꝝ deū eē corporeuꝫ
existimātiū ꝓpter quod vocati sunt antro
pomorphite. ut dicit̄ libro de collationibus
patrū [Factus ē aūt magnꝰ clamor] phari
seoꝝ cū saduceis disputātiū [⁊ exurgentes
qdā phariseoꝝ pugnabāt] uerbis ꝓ paulo
[dicētes nihil mali ⁊c.] quē prius persequeba
nt̄ ad mortē modo dicūt innocētē [quid
si spiritꝰ] .s. diuinꝰ [locutꝰ ē ei angelꝰ] .q.
d. nihil ē mirandū qꝛ utrūqꝫ legit̄ ī libris
moysi quos recipiebāt saducei nā deus le
git̄ locutꝰ cū abrahā ⁊ etiā angelus in plu
ribꝰ locis in geñ. ⁊ ī hoc arguebāt contra
saduceos ex scriptura ab eis recepta [ti
mēs tribunus ne discerpet̄ paulꝰ ab eis]
s. saduceis. cetera patēt in lr̄a vsqꝫ ibi [sic
te oportet ⁊ rome testificari] ⁊ ex hoc mo
tus fuit ad cesareaꝫ appellare infra. xxv.
[Facta aūt die] Hic cōsequēter noua ma
chinatio cōtra paulū cogitat̄. ⁊ secūdo dis
sipatur ibi Quod cū audisset. Circa p̄muꝫ
dr̄ [Facta autē die sequēti colligerūt se q
dā ex iudeis] volētes ꝙ paulꝰ sic euaserat
sapient̄. cetera patēt vsqꝫ ibi [nūc ergo]
ut cito expediamur a ieiunio ⁊ uos habea
tis intentū [uos notū facite tribuno cū cō
silio] iūgat̄ sic littera [uos cū cōsilio] .i. uos
simul cōsiliati pharisei ⁊ saducei ne p ue
strā dissensionē ipediatis pauli mortē [no
tū facite tribuno] rogātes eū [ut adducat
illū ⁊c] ⁊ patet lr̄a [Quod cū audisset] Hic
cōsequent̄ dicta machinatio frustrat̄. Cir
ca quod p̄mo ponit̄ dicte machinatōis re
uelatio. secūdo eiusdē frustratio ibi Tribu
nus igit̄. Circa p̄mū dicit̄ [Quod cū au
disset filius sororis pauli] qui erat ꝓ eo so
licitus inqrendo qd ꝓ eo uel cōtra eū pos
set fieri [uenit ⁊ ītrauit in castra] nō eniꝫ
sic tenebat̄ paulꝰ qn amici sui ad eū pos
sent igredi ⁊ ministrare ei. tū qꝛ non erat
p iudiciū cōdēnatꝰ. tū qꝛ erat ciuis roma
nus [vocās aūt paulus ad se unum de cētu
rionibꝰ] dicit̄ aūt cēturio q habet cētum
hoīes ī armis sub se ⁊ sic [misit minorē ad
maiorē. cetera patēt vsqꝫ ibi [Apphēdens
aūt tribunꝰ manū illius] ut loq̄ret̄ ei secre
tius ⁊ forsitā credēs ꝙ paulꝰ ad eū aliqd̄
encenniū mitteret in secreto [ille aūt dixit
iudeis cōuenit rogare te] .i. iudei fecerunt
cōuētionē de rogādo te [ut die ícrastina ꝓ
ducas paulū] uolētes ꝓditorie occidere eū
[expectātes ꝑmissū tuum] .i. ꝙ tu ꝑmittas
eis eductionē pauli ad eos ⁊ impleas ope
[Tribunꝰ igit̄] Hic consequenter descri
bitur reuelate machinationis frustratio p
hoc ꝙ iterum ductus fuit cesareā ad p̄sidē
q erat iudex supior ⁊ hoc ē ꝙ dicit̄ [tribu
nus ergo dimisit adolescentē] ut iret viaꝫ
suā [p̄cipiēs ei ne cui loqueret̄] ne forte p
hoc deductio pauli in cesareā ipediret̄. ce
tera patent usqꝫ ibi [timuit eñi ⁊c.] totum
istud vsqꝫ ibi iclusiue quasi pecuniā acce
pturus nō est de textu nec est ī libris cor
rectis sed fuit quedā glosa reddēs ratio
nē quare tribunꝰ mittebat paulū cū securi
tate tāta q̄ postea p scriptores fuit textui
inserta [scribēs ei ep̄laꝫ cōtinentē hec] . s.
cām missionis ⁊ cū sūptibꝰ tantis ⁊ pꝫ lr̄a
hoc excepto eripui ꝯgnito qꝛ romanus ē]
hoc dicit ad acqrēdā p̄sidis beniuolētiam
quasi habēs magnū zelū de ciuibꝰ romāis
qꝛ qñ eripuit eū de manibꝰ iudeoꝝ nō co
gnouit ꝙ eēt ciuis romanꝰ sꝫ postea co
gnouit qñ eū q̄stionare uoluit ut habet̄ ī
fine capituli. xxij. [duxerūt illū p noctē] ut
euaderet īsidias iudeoꝝ [ī antripatridem]
nomē ē cuiusdā ciuitatis existētis int̄ hie
rusalē ⁊ cesareā tñ magis ꝓpe cesareā [⁊
postera die dimissis eqtibꝰ ut cū eo irent]
s. cū paulo [reuersi sūt ad castra] .s. ad mu
nitionē q̄ erat ī hierusalē. iō aūt reuersi
fuerūt milites ⁊ lancearij q erant pedites
qꝛ paulꝰ erat ex̄ piculū īsidiaꝝ [audiā te in
qt cū accusatores tui uenerint] melius eñi
inqrit̄ ueritas in p̄ñtia ptiū quā ī abñtia
alterius [iussitqꝫ in p̄torio herodis] .i. qd̄ fu
erat herodis [custodiri eū] Herodes enim
ascholōita reuocauit ⁊ āpliauit illā ciuitatē
uocās eā cesareā ī honorē cesaris q̄ priꝰ di
cebat̄ turris scratōis ⁊ ibi edificauit p̄toriū

37

quod adhuc retinebat nomen actoris.
Post quinqꝫ aūt dies [Supiꝰ de
scripta ē ꝑsecutio pauli ī hieru
salē]Hic ꝯsequent̄ ponit̄ eiꝰ ꝑ
secutio apud cesareā. ⁊ diuidit̄
ī tres ptes qꝛ ꝑmo ponit̄ pauli accusatio.
2º eiꝰ defēsio ibi Respōdit aūt paulꝰ. 3º
iudicis rn̄sio ibi Distulit aūt. Circa ꝑmuꝫ
patet lr̄a vsqꝫ ibi [⁊ citato paulo]ꝑ viā iu/
dicij ut rn̄deret ad obiecta [cepit accusare
triculꝰ]orator ad hoc adductꝰ. ⁊ ꝑmo secū
dū modū boni oratoris captat beniuolētiā
iudicis dicēs [cū ī multa pace agamꝰ].i.ui
tā istā trāseamꝰ [multa corrigantur]ad con
seruatōnē pacis cōmunis [ꝑ tuā ꝓuidētiā]
i.ꝑ tuū regimē [semꝑ ⁊ ubiqꝫ suscipimꝰ]re
gimē tuū [cū oī gr̄aruꝫ actione]deo ⁊ tibi
de tali regimie [ne diutius aūt ꝓtrahā te]
detinēdo tp̄s in vboꝝ plixitate [oro te bre
uit̄]audias nos ꝑ tua clemētia. q.d. q̄ peti
mus sūt exaudiri digna. Cōsequēter accu
sat paulū dicēs [inuenimus hūc hominē pe
stiferū]nomē eiꝰ nō exꝑmit quasi ꝑ̄ nimia
malicia nominari indignū [⁊ cōcitantē sedi
tionē omnibꝰ iudeis]cū tn̄ eēt ꝑ̄dicatio euā
gelice pacis [⁊ auctorē seditionis secte naza
renoꝝ].i. xp̄ianoꝝ a iesu nazareo sic dicto
rū [qui etiā tēplū violare conatꝰ ē] inducē
do ibi gentiles. hoc eni īponebāt sibi falso
ut patet ex ꝑ̄dictis s̈. xxi. ca. [quē ⁊ appre
hensū]ī tēplo [uolumꝰ secūdū legē nostraꝫ
iudicare]. q.d. istud pertinet ad nos sicut ⁊
cultū tēpli custodire. cetera patēt usqꝫ ibi
[Adiecerūt aūt ⁊ iudei] ad approbādū ⁊ cō
firmandū verba triculi [Respōdit aūt]Hic
sequent̄ ponit̄ pauli defēsio. ⁊ ꝑmo captat
beniuolentiā dicēs [Ex multis annis te eē
iudicē huic gēti]rebelli ⁊ male regibili [sci
ens]. q.d. ꝑ hoc māifeste patet bonitas tui
regiminis ꝙ tādiu habuisti regimē huius
gētis. ⁊ hoc ego sciēs [bono animo ꝓ me sa
tisfaciā]cōfidēs de tua insticia ⁊ mea inno
cētia. Cōsequent̄ respōdet ad obiecta. ⁊ ꝑ
mo ad ꝑmū .s. de ꝯcitatione seditionū ī hie
rusalē dicēs [potes eni cognoscere]ꝑ mul/
tos testes fidedignos [qꝛ n̄ sūt mihi plꝰ dies]
sicut declaratū ē s̈. xxi. ca. [Et neqꝫ in tē
plo īuenerūt me cū aliquo disputātē] q̄ dis
putatio facit aliqn̄ cōmotionē audiētiū [aut
cōcursū turbe faciētē]qđ ē seditiōis signū
neqꝫ ī synagogis neqꝫ ī ciuitate]supple in
uenerūt me ꝑ̄dicta faciētē [neqꝫ ꝓbare pos
sunt tibi]illa supple [de quibꝰ nūc accusāt
me]⁊ tn̄ debēt ꝓbare cū sint actores [Cōfi
teor]Hic respōdet ad secūdū. s. de secta xp̄i
anorū quā cōfitet̄ se tenere tanqꝫ sanctaꝫ
⁊ bonā dicēs [cōfiteor hoc aūt tibi]tāqꝫ iu
dici [ꝙ secūdū sectā xp̄ianoꝝ quā dicūt he
resim].i. magis teneri ex ꝑtinacia ⁊ igno
rantia populariū quā ex testimonijs scri/
pturaꝝ. unde dicebat io. vij. Nūqd ex ꝑn
cipibꝰ aliqs credidit in eū aut ex phariseis
sed turba hec q̄ nō nouit legem maledicti
sunt]sic deseruio deo patri]omniuꝫ [credēs
omnibꝰ q̄ in legis ⁊ ꝓphetis scripta sūt]
⁊ in iesu nazareno adimpleta sūt [spē hn̄s
in deū]de beatitudine cōsequēda ꝑ ipsum
[quā ⁊ hi ipi expectāt] quātū ad pharise
os q̄ etiā secūdū eos nō habebit̄ nisi in re
surrectione mortuoꝝ ī qua iusti eternalit̄
ꝑmiabunt̄ ⁊ iniq dānabunt̄ [in hoc ⁊ ipse
studeo sine offēdiculo cōsciētiā habere].i.
sine scandalo actiuo [ad deū ⁊ ad homines
semꝑ]nō solū cauēs offensā dei sed etiam
hominū quantū ē ex me. sic offensa accu/
satoꝝ meoꝝ ꝓcedit ex eorū mera malicia
[Post annos]Hic cōsequēter respōdet ad
tertiū scilicet de uiolentia tēpli dicēs [post
annos aūt plures] a conuersione ad xp̄m
[elemosynas facturus in gētes meas].i. in
fideles ī hierusalē manētes ꝙ suas uendi/
derāt possessiones ut habet̄ supra. iiij. ca.
ꝓpter quod paulꝰ ꝓ eis faciebat collectas
in gētibus alijs. ut habet̄ supra in ep̄lis
suis [ueni]in hierusalē [⁊ oblatōes]facturꝰ
[⁊ vota]deo redditurus [in quibꝰ īuenerūt
me purificatū ī templo] ⁊ sic ipsum nō vio
laui sed magis honoraui [nō cū turba neqꝫ
cū tumultu]inuenerūt me sed offerrentem
oblationes meas deuote. Consequent̄ ostē
dit ꝙ fuerūt illi qui in tēplo eū inuenerūt
⁊ tumultū fecerunt dicēs [quidaꝫ auteꝫ ex
asia iudei]ut pꝫ ex supra dictis. xxi. [quos
oportebat modo apud te presto eē ⁊ accu/
sare ⁊c̄.]sed eoꝝ absentia ostēdit eos ma/
gis culpabiles eē de concitatione in tēplo
facta quā fecerāt sine causa [aut hi ipi] qui
sunt hic presentes [dicant si quid īuenerūt
in me iniquitatis cū stem in consilio].i. in
iudicij loco [nisi de vna hac solūmodo vo/
ce]. q.d. Ego nō fui causa dissensionis eo/
rum sed ipimet adiauicē pro defensione se
ctaꝝ suarū [Distulit aūt]Hic cōsequēt̄ po
nit̄ rn̄sio iudicis. ⁊ 2º sui successoris ca. xv

Prima in duas quia primo ponitur iudicis
responsio. secũdo predicationis pauli au li/
tio ibi Post aliquod. Circa pͥmũ dicit̃⌊Di
stulit autem illos felix⌋differendo dare sẽ
tentiã⌊certissime sciens de uia⌋ueritatis ꝑ
paulo formidabat tñ turbare iudeos mo/
tus timore humano sicut ⁊ pilatus sciẽs ĩ
nocentiã christi tradidit eum tamẽ iudeo/
rum uoluntati ne contra eum aliquid ma
chinarent̃ erga cesarem dicens pro excu
satione dilationis⌊cũ tribunus lisias descẽ
derit⌋de hierusalem in cesaream que est ĩ
inferiori situ⌊audiã uos⌋hanc aũt excusa/
tionem accepit ex uerbis triculi qui in al
legatione sua dixerat ꝙ de omnibus que
dicebat felix poterat a lisia cognoscere ue
ritatẽ⌊iussitq; centurioni custodire eũ⌋sci
licet paulum⌊⁊ habere requiẽ. i. a cathenis
uel infestationibus suis⌋nec quenq̃; probi
bere de suis⌋amicis⌊ministrare ei⌋necessa
ria uictus ⁊ uestitus⌊Post aliquot⌋hic cõ
sequent̃ ꝑponit̃ predicatio pauli felici ⁊ ei
us uxori. cum subditur⌊Et audiuit ab eo
fidẽ que est in iesum christum⌊uxore sua
iudea ad hoc inducendum uirum suuz⌊dis
putatane autez illo⌋. i. predicante ⌊de iusti
cia⌋seruanda ad proximum⌊⁊ castitate⌋ad
semetipm⌊⁊ de iudicio futuro⌋cuius consi/
deratio inducit timorem diuinum⌊tremefa
ctus felix⌋ex auditu taliũ⌊respondit quo
nunc attinet uade⌋tunc enim liberauit eũ
a clausura carceris dans eis libertatẽ eun
di per ciuitatẽ ita tamẽ ꝙ rediret ad mã
datum ipius⌊simul ⁊ sperans quia ei pecu
nia daret̃ a paulo⌋. q. d. nõ solũ dedit hãc
libertatez paulo diuini iudicij timore sed
etiam cupiditate pecunie⌊bienuio autẽ ex
pleto⌋istud biennium non est tempus pre
sidatus felicis. aliter non videret̃ verum
qđ dixit ei paulus supra eodez ca. Ex mul
tis annis te esse iudicem huic genti sciens
⁊c. sed ẽ tempus more pauli in cesarea. tẽ
pore enim felicis surrexerunt in iudea ml̃
ti latrones ⁊ falsi prophete populum sedu
centes ⁊ cõmunitatez perturbantes ut di
cit iosephus in quibus capiendis ⁊ repri/
mendis felix fuit occupatus ita ꝙ causam
pauli non determinauit. ⁊ quia eius deter
minationẽ differre uolebat ut patet ex p̄
dictis⌊accepit successorem felix porticiũ fe/
stum⌋ita scribitur in libris correctis ⁊ ita
nominat euz iosephus xx. libro iudaice an
tiquitatis⌊volens autem gratiam prestare
iudeis felix⌋timens ne accusaretur ab eis
de malo regimine terre⌊reliquit paulũ uin
ctum⌋reuocans libertatẽ quam dederat ei
tamen per hoc non euasit accusationem iu
deorum apud cesarem non pro paulo sed
proter malum terre gubernationem ut di
cit iosephus libro predicto. Et idem conti
git pilato qui in fauorem iudeorum condẽ
nauerat christum. nam accusatus a iudeis
fuit relegatus in exilium.

Estus ergo⌋ Posito tractatu
felicis circa pauluz⌋hic conse/
quenter ponitur tractatus sui
successoris erga eum. ⁊ primo
in pauli absentia. secundo in eius presẽtia
ibi Et altera die. Circa primũ dicitur⌊Fe
stus ergo cuz venisset in prouinciaz⌋ iudee
⌊post triduũ ascendit hierosolymam⌋eo ꝙ
erat metropolis terre. cetera patent usq;
ibi⌊Insidias tendentes⌋ i. tendere disponẽ
tes⌊Festus aũt respõdit ⁊c.⌊quia in causis
maxime arduis sicut est mors uel uita ho
minis non est procedenduz leuiter sed ma
ture⌊Ex altera die⌋hic consequenter po
nitur tractatus in pauli presentia. ⁊ patet
littera vsq; ibi⌊Circũsteterunt eum⌋ut eo
rũ multitudine ⁊ circũdatione terreretur
⌊multas ⁊ graues causas obijcientes⌋que
non exprimũt̃ hic sed ex responsione pau
li patent in parte cũ dicitur⌊paulo omnibꝰ
rationem reddente⌋ad excludendũ excusa
tiones eoꝝ⌊quoniam neq; in legem iudeo
rũ ⁊c.⌋ut patet ex responsionibꝰ pauli ca.
p̄cedẽti⌊Festus aũt⌋Superiꝰ est descripta
multiplex persecutio pauli a iudeis in hie
rusalem ⁊ in cesarea hic cõsequenter po
nitur eiꝰ appellatio ꝑ quẽ exiuit de iudea
⁊ iuit romã sicut dominꝰ dixerat ei. s. xxiij
ca. Et diuidit̃ in tres ptes qr primo pauli
appellatio inťponitur. secũdo de appellãte
cõsulitur ibi Et cũ dies aliquot. tertio ro
mã mittit̃ ca. xxviij. Circa primũ dr̃.⌊Fe
stus aũt volẽs gr̃az p̄stare iudeis⌋ quia ti
mebat accusari ab eis sicut ⁊ plures alij q
i eodẽ officio p̄cesserũt⌊rñdens paulo⌋ nõ
ad eius uerba ppť q̄ debuisset eũ dimitte
re tanq̃; sine culpa⌊dixit⌋uolens eũ indu/
cere ut consentiret⌊ in hierusalem duci ⁊
ibi iudicari⌋qđ erat paulo periculosuz pro
pter quod habuit causã appellandi. iõ sub
dit⌊ad tribunal cesaris sto⌋ quia festus nõ

habebat auctoritatē iudicādi nisi cesare. Ce
tera patent vsq; ibi[Nemo potest me illis
donare]cum sim innocens qd' patet ex pre
dictis⁹ quia iudei nil poterant de grauibus
probare in quibus eū accusabant. ideo for
mat suam appellationem dicēs [Cesarē ap
pello]tanquā iudicē superiorē ad quē licet
appellari ab inferiori[tunc festus cum con/
silio locutus].i. habito consilio cū sapienti/
bus sibi assistentibus[respondit cesarē ⁊c̈]
deferendo appellationi sicut iustū erat ⁊ di
gnum[Et cum dies] Hic consequenter de
paulo appellante queritur consilium quan
tum ad missionis eius modū ⁊ primo in ei⁹
absentia. secundo in eius presentia ibi]Alte
ra autem die. Circa primū dicit' [Et cū di
es aliquot transacti essent]ab appellatōne
pauli[Agrippa rex]iste fuit filius herodis
agrippe quem percussit angelus domini ut
habet' supra. xij. [⁊ beronice]soror eius ut
dicit iosephus libro primo de iudaico bello
[descenderunt cesaream ad salutandū festū
tenebat enim iste agrippa regimē suū a ce
sare. ideo voluit salutare festum qui in iu/
dea tenebat cesaris locū. cetera patent vsq;
ibi[Postulantes aduersus eū dānationē
mortis ad quos respōdi quia nō est roma
nis consuetudo donare] quibuscunq; perso
nis ⁊ quātumcūq; magnis aliquē hominē
puniendum ad mortē[priusq; is qui ē accu
sator presentes habeat accusatores ⁊c̈.]aspe
ctus enim ⁊ auditus partium presentialit'
multum conferunt iudici ad cognitionē ve
ritatis. cetera patent usq; ibi[Nullam cau
sam ferebant de quibus]scilicet causis[ego
suspicabar multum]ut de homicidio uel ali
quo huiusmodi[questiones uero quasdam
de superstitiōe sua].i. de religione iudaica
quam bene nominat superstitionē quia su
perstitio proprie loquendo est uana uel su
perflua religio que tunc uigebat apud iu/
deos magis curantes de traditionibus ho
minum quam de mandatis diuinis. mathei
vij. [Hesitans autē ego]de huiusmodi que
stione quia gentilis erat nihil sciens de eo
rum ritu vel lege[paulo appellante ut ser/
uaretur augusti ad cognitionē] i. impera/
toris. Sicut enim imperatores romani vocati
sunt cesares a iulio cesare primo imperatore
ita nominati sunt augusti ⁊ adhuc ita no/
minantur ab augusto cesare eo q; multum
auxit imperium[volebam ⁊ ipē hominem
audire]nam agrippa iudeus erat ⁊ multa
de paulo audierat[Altera autē] Hic conse/
quenter queritur cōsiliū in presentia. ⁊]p
mo consilium queritur. secundo paulo loc⁹
loquendi conceditur' ca. xxvij. Prima pars
patet paucis exceptis que discurrent'[cum
multa ambitione].i. cū multo apparatu ⁊
cultu vestium ⁊ societatis[petens ⁊ accla/
mans]ut ex magnitudine clamoris inclina
retur animus festi ad cōcedendum mortem
pauli[de quo quid certū scribam domino
non habeo] quia sicut dictum est gentilis
erat ignorans questiones[⁊ discordias que
sunt inter iudeos ⁊ christianos ⁊ maxime
ad te o rex agrippa]qui es iudeus[ut int'
rogatione facta]a paulo[p te habeā quid
scribā]de ipso. Et subditur causa[sine ra
tione enim.

Grippa vero] Hic consequen
ter paulus inquirit'. ⁊ diuidit'
in duas partes quia primo au
ditur pauli responsio. secūdo su
per eā habet' collatio ibi Et surrexit rex
Prima adhuc in duas quia primo ponitur
respōsio pauli ad agrippā. secūdo ad festū
presidem ibi Hec loquente. Circa primum
paulus captat agrippe beniuolentiā dicens
[de omnibus quibus accusor a iudeis rex
agrippa estimo me beatum apud te].i. ino
centem a te iudicari[cum sim defensur⁹ me
hodie]in tua p̄sentia[maxime te sciēte om
nia que apud iudeos sunt] ⁊ sic intelligas
verba mea legi ⁊ prophetis consona[ppt'
quod obsecro patienter audias me]hoc au
tem dixit quia intendebāt plura dicere ut
ex sequētibus patet[Et quidem] Hic con
sequenter prosequitur suam intentionem.
Circa]quam apostolus primo narrat suam
conuersationem in iudaismo. secundo perse
cutionem quā intulit populo christiano ibi
Et ego quidem. tertio suam conuersionē
ab errore pristino ibi In quibus ⁊c̈. Circa
primum dicit[Et quidē uitam meā a iu
uentute que ab initio fuit in gēte mea [hie
rosolymis]quia paul⁹ fuit ibi missus ⁊ tra
ditus doctrine gamalielis ut dictum est su
pra. xxij. [quoniā secundum certissimam se
ctam nostre religionis vixi phariseus] Se
cta enim saduceorum que in credendis di/
uidebat' ꝯtra istā nulla erat cū negaret ge
neralit' spiritū ⁊ resurrectionē mortuorum
[Et nunc in spe].i. pro spe[que ad patres

nostros repromissionis ⌋ scilicet de christo
venturo ⌊ de resurrectione. ⁊ beatificatõne
per eum fienda⌊facta est a deo ⌋patriarchis
⁊ prophetis⌊sto iudicio subiectus ⌋tanquaȝ
malefactor ⁊ reus⌊in qua ⌋scilicet spe⌊ .xij.
tribus nostre die ac nocte seruientes ⌋ deo
⌊sperant deuenire ⌋nam pharisei non cre/
dentes christo sperabãt ipm̃ venturuȝ ⁊ re
surrectionem mortuorum factuꝝ . Saducei
uero sperabant ipm̃ venturum hominē ta
men purum sed potentē ⁊ temporaliter re
gnaturum ⁊ romanorum potentiam abla/
turum negabant tamen resurrectionē mor
tuorum. Judei vero in christū credentes te
nebãt aduentum eius primum in iesu naza
reno impletum. sperabant tamen ipsum se
cūdo venturū ad iudiciū ⁊ suscitaturū mor
tuos penas ⁊ premia eis secundum merita
⁊ demerita reddituruȝ⌊ de qua spe accusor
a iudeis rex ⌋a phariseis obstinatis de hoc
qđ paulus dicebat iesuȝ nazarenū eē chri
stum in lege ⁊ prophetis promissum. a sa/
duceis vero de spe resurrectionis mortuo
rum ideo subdit⌊Quid incredibile iudica/
tur apud uos ⁊c. ⌋. q. d. non est ratio quia
deus legitur mortuos suscitasse in ueteri te
stamēto ad preces helie. iii. regū. xvij. ⁊ ad
preces helisei. iiij. regū. iij. ⌊Et ego ⌋Hic cō
sequenter narrat persecutionem quam fe
cerat credentibus in christum ⁊ patet sen/
tētia ex supradictis. viij. ⁊. ix. ca. vsq̃ ibi⌊et
cum occiderentur ⌋Ex quo uidetur ꝙ in il
la persecutione non solus stephanus fuit oc
cisus. sed etiam plures alij⌊detuli sententiã
non tamen sicut iudex quia paulus tūc nō
erat iudex sed adhuc iuuenis sed quia sen
tentiã datam a principe sacerdotum ⁊ alijs
senioribus deferebat executoribus. unde su
pra in fi. vij. ca. dicit̃ ꝙ testes deposuerūt
uestimenta sua secus pedes adolescentis q
vocabatur saulus ⁊ lapidabant stephanum
⁊c. ⌊Compellebam blasphemare ⌋. i. negare
iesum nazarenum esse christum ⌊⁊ amplius
insaniens in eos ⌋naȝ non faciebat sana mē
te sed errore⌊persequebar usq̃ ad exteras
ciuitates ⌋que sunt extra iudeaȝ sicut patet
de damasco que est in syria sicut dicit̃ esa.
vij. Caput syrie damascus⌊In quibus ⌋Hic
consequenter narrat conuersionem suã mi
rabilem. ⁊ primo eam narrat. secundo ad ꝓ
posituȝ applicat ibi hac ex causa. prima ps
patet ex dictis supra. ix. capitulo vsq̃ ibi

⌊Omnesq̃ nos cuȝ decidissemus in terrã ⌋
Hic supplet̃ qđ supra. ix. ⁊. xxij. omittitur
scilicet de casu sociorum pauli cum eo non
tamen ibi dicitur ꝙ solus saulus cecedit sȝ
casus aliorum non exprimitur . ceteri pa/
tent ex dictis supra. ix. ca. vsq̃ ibi⌊ ad hoc
enim apparui tibi ⌋in raptu⌊ut constituam
te ministrum ⁊ testem eorum que uidisti ⁊
audisti ⌋Illud est efficax testimonium scilicȝ
per uisum ⁊ auditum⌊⁊ eorum quibus ap/
parebo tibi ⌋sicut in hoc libro legunt̃ plu/
res apparitiones diuine ⁊ reuelationes di
uine ⁊ reuelatõnes paulo postea facte⌊ ⁊ cō
uertantur a tenebris errorum ad lucem ⌋fi
dei christiane⌊⁊ de potestate sathane ⌋i qua
detinentur captiui per idolatriaȝ⌊ad deuȝ ⌋
per latriam⌊ut accipiant remissionem pec
catorum ⌋per gratiam in presenti⌊⁊ sortem
inter sanctos ⌋per gloriam in futuro. ⁊ quia
hec acquirunt̃ per veram fidem. subditur
⌊per fidem que est in me tanq̃ in redēpto
rem hominum ⁊ glorificatorem ⌊ unde rex
agrippa non fuit incredulus ⌋qđ est nepha
rium. Omnia uero predicta narrauit pau/
lus ut agrippa magis sibi crederet⌊Sȝ his
qui sunt damasci primuȝ ⌋ut patet supra. ix
⌊⁊ hierosolymis ⌋nō immediate post dama
scum sed prius lustrata arabia redijt paulꝰ
damascum ⁊ inde uenit hierusalem annun
cians ibi christum ut dictuȝ est supra ca. ix
⁊. xxij. ⌊Digna ergo opera penitentie faci
entes ⌋ut secundum quantitatē delictoꝝ sit
quantitas bonorum operū . unde dicit gre
gorius omelia. iiij. Tanta debet quisq̃ a se
licita rescindere quanta se meminit illicita
perpetrasse⌊hac ex causa ⌋ Hic consequen/
ter narrationem suã applicat ad suã intē
tionē. s. ꝙ captus fuerat ⁊ ligatꝰ ꝓpt̃ suaȝ
iusticiã dicēs⌊Hac ex cã ⌋scilicet quia annū
ciabã iudeis ⁊ gentibꝰ cōuersionē ad deū
per penitētie opa ⌋⌊me iudei cum essē in tē
plo ⌋in loco deuotionis ⁊ nō cōtētionis⌊ cō
ꝓhēsū tētabãt ⌋volētes me⌊int̃ficere ⌋ut ha
bet̃. xxi. ⌊auxilio autē adiutꝰ dei ⌋ me ꝓte
gētis⌊vsq̃ i hodiernū diē sto ⌋ firmãs ⁊ cō
stãs i sãcto ꝓposito⌊testificãs minori ac maio
ri ⌋. i. idifferēt̃ oibꝰ fide xp̃i⌊nihil ex̃ dicēs
quã ea q̃ ꝓphete locuti sūt futura eē ⁊ moy
ses ⌋q p̃dixit de xp̃o futuro ⁊ ipleta sunt in
iesu nazareno⌊Si passibil̃ ē xp̃s ⌋hic acci/
pit̃ si p q̃r. hoc. n. dixerūt ꝓphete sic̃ decla
raui i pluribꝰ locis exponēdo libros eoruȝ

39

⁊ vnū replico quod habetur esa. liij. q̄ to
tum intelligitur ad litterā de christo sicut
ibidem fuit declaratum. Et ibi dicitur de
ipso tanq̄ ouis ad occisionem ducet̄ ⁊ q̄si
agnus coram se tondente obmutescet ⁊c̄.
Similiter moyses hoc predixit per sacrifi
cia legis ⁊ potissime agni pascalis signifi/
cans christum pro salute mundi immolādū
ꝓpter qd̄ iohannes baptista de iesu naza
reno dixit. Ecce agnus dei ecce qui tollit
peccata mundi io. primo. Similiter moyses
scribens prophetiaʒ patriarche iacob geñ.
xlix. Non auferetur sceptrum de iuda ⁊
dux de femore eius donec veniet qui mit/
tendus est ⁊c̄. que prophetia dicitur ad lit/
teram de christo ut ibidem fuit declaratuʒ
⁊ sic moyses scripsit ipsuʒ de tribu iuda se
cundum carnē nasciturū ⁊ per consequēs
carnem passibilem habiturum. Iteʒ deut̄.
xxxij. Deum qui te genuit dereliquisti ⁊
oblitus es domini creatoris tui secundū do
ctores antiquos hebreos. hec est littera do
mini qui te nasci fecit debilitatis ⁊ obliui/
sceris deum doloratum tuum [si primus ex
resurrectione mortuorum] si pro quia. quia
prim⁹ resurrexit ad uitam immortalē sicut
manifeste predixit ꝓpheta dauid psal. xvi
Non derelinques animam meam in infer
no nec dabis sanctum tuum uidere corru/
ptionem ⁊c̄. sicut expositū est supra. ij. ca.
[Lumen annunciaturus est populo] israhel
[⁊ gentibus] hoc enim fuit predictum esa.
xlix. q̄ ad litteram intelligitur de christo
sicut ibi fuit expositū paruʒ est vt sis mihi
seruus ad suscitandas tribus iacob ⁊ feces
israel conuertendas dedi te in lucem gen/
tium ut sis salus mea vsq̄ ad extremū ter
re [Hec loquente eo] Hic consequenter po
nitur responsio pauli ad festum presideʒ q̄
paulo loquenti de resurrectione mortuoruʒ
dixit [insanis o paule] quia resurrectionem
mortuorum credebat impossibilē tanq̄ gē
tilis. propter quod dictum pauli vocauit in
saniam [multe littere te ad insaniam cōuer
terūt] hoīes. n. circa mltas scripturas ↄuer
tentes vehementer suū studiuʒ habent ali
quando cerebrum turbatum ⁊ organum fā
tasie lesum ⁊ per consequens intellectuʒ im
peditum qui in actu suo indiget fantasma/
te necessario [non insanio inquit optime fe
ste] non dixit hoc ex adulatione sʒ quia ta
lis erat modus loquendi cuʒ reuerentia lo

cum imperatorum tenentibus [Sed verita
tis] euangelice [⁊ sobrietatis uerba loquor]
quia non excedebat modum debite locutio
nis [scit enim de his rex agrippa] qui erat
instructus in lege ⁊ ꝓphetis. cetera patēt
vsq̄ ibi [In modico suades me fieri christi
anum] qd̄ dupliciter potest ītelligi vno mo
do negatiue [in modico]. i. ī nullo sicut fre
quēter dicitur in cōmuni sermone. Alio mo
do affirmatiue [in modico suades]. i. aliquā
tulum inclinas me ad hoc sed non perfecte
⁊ hic sensus magis congruit sequenti lit/
tere ut uidebitur. cetera patent [Et exur/
rexit] Hic consequenter super uerba pauli
habetur collatio cum dicitur [qui cuʒ seces
sissent] ad partem ut secretius loquerentur
[dicentes quia nihil morte aut vinculis di
gnuʒ qd̄ fecit homo iste] Et inter istos sic
dicentes fuit agrippa primus ⁊ principalis
tam propter dignitatem regiam q̄ ꝓpter
eius sapientiam. fuit enim sapiens valde ⁊
eloquens ut refert iosephus primo libro de
iudaico bello. propter quod protulit conclu
clusionem consilij dicens festo [poterat hic
homo dimitti] sicut innocens ⁊ hoc modo
patet ipsum inclinatum fuisse aliquo modo
ad credendū christo aliter nō dixisset pau
lum innocentem sed magis morte dignum
tanq̄ pseudo christi predicatorem vnde le/
gitur in historia scholastica q̄ imminente
destructione iudee ⁊ hierusalem per roma
nos christiani qui erant in monitu angeli
transierunt in regnuʒ agrippe qui erat cō
federatus romanis ut patet per iosephum
de iudaico bello ⁊ ibi fuerunt pacifice rece
pti [Si non appellasset ad cesarem] ex quo
enim ad superiorem erat appellatio inter/
posita ⁊ recepta ⁊ pauluʒ insequebatur ut
morte dignum pars aduersa non poterat
eū preses absq̄ suo piculo dimittere libeꝝ

Ut autē iudicatū est] habito cō
silio de missione pauli ad cesa
rem. Hic consequent̄ describit
lucas hui⁹ cōsilij executōnē. Et
ꝑmo describit̄ pauli ꝓgressus. Secūdo ad
romā ei⁹ accessus ibi. Post mēses aūt tres
ca. xxviij. Pria diuidit̄ ī tres ptes qꝛ ꝑmo
pōit̄ pauli p mare nauigatio. 2°. ei⁹ naufra
gatio ibi. Multo aūt tpe. tertio p⁹ naufra
giū recreatio ī ꝑncipio. xxviij. ca. Circa ꝑ
mū sciēdū q̄ multa noīa ponūt̄ hic de qb⁹
aliqui dicunt q̄ sunt nomina insularuʒ. alij

ciuitatum maritimarũ. utrunq₃ in pluribꝰ
hz par de certitudine. tuz quia ex longitu
dine temporis multa nomina sunt mutata
uillarum terrarum ⁊ insularum sicut pari
sius antiquitus bathesia dicebatur. tuz qꝛ
nomĩa sunt equiuoca sicut babylonia ad il
lam que est in egypto ⁊ ad illam que fuit
antiquitus in caldea. dicitur autem [Ut au
tem iudicatum est nauigare] per consilium
predictum [⁊ tradi paulum cum reliquis cu
stodibꝰ] .i. uinctis uel custodia detentis [cē
turioni nomine iulio cohortis auguste] co/
hortes autem militũ habebãt propria no
mina ut quelibet citius congregari posset
ab alijs distincta unde ⁊ illa cui ꝑerat cor/
nelius uocabatur italica. ut habetur supra
x. ca. [Ascendentes nauim adrumetinam]
sic dictam a ciuitate adrumes nomine que
est in aphryca ut dicit glosa [sustulimus] .i.
a terra retraximus ad altitudinem maris
[perseuerante nobiscum aristarcho] alijs q
cum paulo uenerant hierusalem ut habet̃
supra. xx. reuertẽtibus ad loca sua [Sequē
ti autem die deuenimus sidonē] in qua ci/
uitate paulus ante predicauerat [permisit
ad amicos ire] ad eos salutandum ⁊ in fide
firmandum [⁊ curam sui agere] accipiendo
ab eis necessaria nanigantibus pro se ⁊ su
is socijs [subnauigauimus cyprum] appro/
pinquando insule sed non ibi descenden/
do propterea quia uenti essent contrarij
qui non permittebant nauim currere uer/
sus italiam. ⁊ sic declinabant ad latus. [et
pelagus Cilicie ⁊ Pamphile nauigantes]
hinc ⁊ inde euagando [uenimus listraz] no
mē est ciuitatis q̄ est in prouĩcia licie [trãs
posuit nos in eam] ut citius ⁊ expeditius
veniremus romam [⁊ cũ multis diebus tar
de nauigaremus] propter defectum uenti.
[⁊ uix deuenissemus contra guidum] nomē
est insule secũdum glosam [prohibente nos
uento] qui mutatus erat a debili pro eis ta
men in contrarium ⁊ fortiorem [adnauiga
uimus crethe] .i. prope cretham que est in
sula [iuxta salmonã] que est ciuitas mariti
ma dicte insule opposita [Et uix iuxta na
uigantes uenimus in locum quendam qui
uocabatur boniportus incerta] non tamen
sic dictus a bonitate ut patet infra ubi di
citur ꝙ non erat aptus ad hyemanduz si
cut aliquando aliqua uilla nominatur bo/
na uilla que tamen est multum defectiua.

[Multo autem tempore] Hic consequenter
describitur naufragatio. Et diuiditur in
tres partes quia primo ponitur periculi de
nunciatio. secũdo nauigantium aliqualis cō
solatio ibi. Et cuz multa. tertio naufrugij
perpessio ibi. Cum autem dies. Circa pri/
mun dicitur [Multo autem tempore] pacto
non in portu quia ibi non manserunt ut in
fra dicitur [⁊ cum iam non esset tuta naui
gatio eo ꝙ ieiuniũ iam preterijsset] Aliqui
dicunt ꝙ istud ieiunium fuit christianoruz
ante natiuitatem domini uel iudeorum pro
morte godolie uel pro templi destructione.
Sed nullum istorũ videtur verũ quia cen/
turio ⁊ milites vt etiam naute saltem pro
maiori parte erant gentiles hec ieiunia nō
seruantes. Ideo magis uidetur ꝙ hoc ieiu
nium fuit in mari vbi propter tempestatez
non uacabat nautis cōmedere nisi parum
propter nauis regimen ⁊ alijs propter ti/
morem propter quod naute debiliores erãt
facti [Consolabat̃ eos paulus] dans eis bo
nũ consilium si accipere uoluissent [uiri ui/
deo] spiritu prophetico qui certior est ex/
perientia nautica [quoniam cũ iniuria ⁊c.]
i. cum periculo magno rerũ ⁊ corporũ no/
strorum [centurio autem gubernatori ⁊ nau/
clero magis credebat] ꝓpter nauticam sciē
tiaz. Est autem nauclerus dominus nauis
possessiue uel conductiue ⁊ dicitur a naue
⁊ cleros ꝙ est sors [⁊ cum aptus portus nō
esset ad hyemandum] cũ tamen hyems im
mineret [plurimi statuerunt consilium] .i.
firmiter deliberauerunt [nauigare inde] cō
tra pauli consilium [siquo modo possent de
uenientes phenicem] que est prope locũ un
de recesserant. Phenicea enim propinqua
est palestine in qua est cesarea de qua re/
cesserant ut patet ex predictis [hyemare]
ibi enĩ scilicet in phenice erat portus aptꝰ
ad hyemandũ [portũ chrete] vnde volebãt
recedere vt patet ex predictis ⁊ ex sequen
tibꝰ [respiciẽtes ad aphrycũ ⁊ chorum] Illy re
spiciẽtē refert̃ ad phenicē que respicit cre
thaz siue portũ crethe ad partē occidẽtalē
aphrycꝰ enĩ ⁊ chorꝰ sũt uẽti occidẽtales late
rales tñ aphrycꝰ ex ꝑte meridiei chorꝰ aũt
ex ꝑte aqlonis. glosa ṽo alit̃ ordĩauit lr̃az
dicēs ꝙ portꝰ crethe de quo fit hic sermo
ē i phenice sz dr̃ portꝰ crethe eo ꝙ respi/
cit crethã ad occidẽtē sz ꝓma expositio me
lior vr̃ ⁊ magis ꝯsona ꝯsueto mō loquendi

40

[Aspirante autem austro] qui est uentus
meridionalis[estimantes propositum se te
nere] scilicet nauigare in phenicē per ven
tum lateralem quo frequenter utunt̄ nau
te uolebant enim nauigare uersus 'oriētē
ut patet ex predictis[cum sustulissemus de
asson]locus est unde soluuntur naues ma/
re ingredientes qui in latino dicitur statio
[legebat cretham]id est nauigio transibāt
ab ea recedentes. Legere enim est equiuo
cum quia significat furari colligere naui/
gio transire ⁊ literas sonare. unde uersus
Fur aurum uirgo flores mare nauita li/
bros[Clericus equiuoce singula quisqꝫ le/
git] Non post multum autem misit se con
tra ipsā]scililicet nauē[uentus tiphonicꝰ]
i.maris inflatiuus ⁊ tempestuosus dictus a
tiphos ꝙ est inflatio[Euroaquilo]sic no/
minatur ille uentus ⁊ est lateralis aquilo/
ni ex parte tamen orientis.⁊ sic opponitur
aphryco non tamē directe omnino ex qua
parte nauigabant[Cumqꝫ arrepta essꝫ na
uis]uiolentia uenti[⁊ non posset conari in
uentum].i.contra uentum[data naue [fla/
tibus ferebamur].i.amotis uelis ibamus
secūdum flatum uenti[Insulam autem quā
dam decurrentes].i. iuxta eam currentes
quia non ibi poterant applicare ꝑpter u.m
uenti[potuimus uix obtinere scapham].i.
ea uti ad muniendum nauem. Scapha est
enim nauicula qua naute utuntur ad eun/
dum circa nauem ⁊ agendum ea que sunt
necessaria pro nauis tuitione. ideo subditur
[adiutoriis utebamur accingentes nauem
ne ligna soluerentur a ui maris ⁊ ut tar/
dius incederet nauis. ideo subditur[timen/
tes autem ne sirtim inciderēt]ex nimio ue
loci cursu. Est autem sirtis uel sirtes locꝰ
periculosus ex arena[submisso uase]scilicꝫ
scapha[sequenti die iactum fecerunt]eorū
que naui erant minus necessaria.[⁊ tertia
die suis manibus armamenta].i. utensilia
[nauis proiecerunt] retinentes ea tantum
que necessaria erant ad nauigandum. cete
ra patent[Et cum multa] hic consequent̄
describitur pauli consolatio. ⁊ primo poni
tur causa cum dicitur[Et cū multa ieiuna
tio fuisset]partim ex timore parti ex nau
tarum continua occupatione propter quod
multum indigebant consolatione[tunc stās
paulus]constāter ⁊ intrepide[dixit]eos ar
guendo de contemptu sui consilii[oporte/
bat quidem o uiri audite me nō tollere na
uem a cretha]sed ibi hyemare[Lucriqꝫ fa
cere].i.per hoc euitare ista pericula ⁊ dam
na . Consequenter consulatur eos dicens
⁊ nunc suadeo uobis] quāuis me non audi
eritis[bono esse animo] .i.consolatos quia
nauis sola peribit personis saluis hoc pre
dicit ut cum uenerit prophetico spiritu eū
locutum sciant fuisse ⁊ de pertinentibꝰ ad
salutem sibi credant[Astitit enim mihi an
gelus]dei[hac nocte]tales enim reuelatōes
magis fiunt de nocte quietatis sensibus qꝫ
de die[cuius sum ego]apostolꝰ ⁊ minister[ne
timeas paule]a periculo maris[⁊ ecce dona
uit tibi deus omnes qui nauigant tecum]
quantum ad salutem corporalem nam om/
nes euaserūt ut patet in fine capituli. Utrꝫ
autem dederit eos quantum ad salutē spi/
ritualem non habet̄ expresse sed probabi
le est ꝙ uisa impletione sui dicti ⁊ miracu
lis que fecit in insula uiperam sine sui lesi
one cōburendo ⁊ infirmos oratione curan
do crediderunt christo. unde ⁊ cēturio qui
erat principalior prohibuit uinctos interfi
ci uolens seruare paulum unde uidebat̄ ex
tunc inclinatus ad credendmm .cetera pa/
tent usqꝫ ibi[Sed postea quam.xiiij.nox]
ab ortu tempestatis [nauigantibus nobis
in adria].i.in mari adria dicto prope mon
tem garganum ut dicunt aliqui. Alij autem
dicunt ꝙ adria est nomen appellatiuum ⁊
significat mare petrosū sic dictū ab adros
grece ꝙ est petra latine. Et huic magis cō
sonat littera sequens cum dicitur[Suspica
bantur autem naute apparere sibi aliquā
regionem] ex scopulis apparentibus de lō
ge[qui ⁊ submittentes bolidā] instrumen/
tum ex quo temptatur profundum maris
per plumbū uel stannū pendens ad cordā
[timentes autem ne in aspera loca incide/
remus]quia non inuenerant profundū ma
ris equaliter distās in breui spatio[de pup
pi].i.ultima parte nauis[mittentes ancho
ras.iiij.]ut facerent nauem stare ne incide
rent in aspera loca[optabāt diem fieri] ut
magis uiderent a longe si essent ibi aliqui
scopuli[nautis uero querentibus fugere] i
scapha que magis euitare potest talia loca
quam nauis magna[sub obtentu].i.simu/
latione[quasi inciperent a prora].i. a ꝑma
pte nauis[anchoras extendere] ad nauem
magis arestandum quod percipiens paulꝰ

spiritu diuino] dixit centurioni ⁊ militibus nisi hi in naui manserint ⁊c.] quia nauis sine nautis ⁊ in mare procelloso periclitatur cito] tunc absciderūt milites funes scaphe] ne per eam possent fugere naute. cetera patent usqꝫ ibi] ieiuni permanetis nihil accipiētes] .i. modicum accipientes qd' quasi nihil reputatur .ij. physicorum. ⁊ etiam cōmuni modo loquendi de homine modicum cōmedente dicitur q nihil comedit. non enim tāto tempore uixissent sine aliquali cōmestione] propter quod rogo uos accipere cibum pro salute uestra] ut fortiores sitis in naufragio īminenti ad euadendū de mari] Animequiores autem facti sunt omnes] uerbo pauli ⁊ eius exemplo] Eramus uero uniuerse anime. cclxxvij.] .i. homines denominando totum a parte nobiliori] Cum autē] Hic consequenter describitur naufragij perpessio cum dicitur] terrā non agnoscebant] scilicet in littore maris] sinum vero quēdā considerabant] .i. receptaculum in quadam insula] ⁊ cū anchoras sustulissent] .i. de mari leuassent] cōmittebant se mari] quanuis uiderent ibi periculum nauigando· maius tamen periculum erat ibi manere q̄ꝫ ad sinum tendere predictum] ⁊ leuato artemone] i. paruo uelo qd' magis deseruit directioni nauis q̄ꝫ celeritati motionis] ⁊ cū incidissemus in locum bithalassum] locus est altus ī fundo maris habens mare profundius ex utraqꝫ parte sic dictus a bis ⁊ thalassam quod est mare in greco] impegerūt nauē] ad terram illam altiorē] prora quidē fixa manebat immobilis] quia mare non erat ibi tam profundum q nauis posset ibi natare] puppis uero soluebatur a vi maris] ex impetu enim fluctuum a parte posteriori irruentium soluebatur cōpago lignorum. cetera patent usqꝫ ibi] Iussitqꝫ eos qui possent natare ⁊c.] isti erant milites. dicit enī Vegetius in libro de re militari q tyrones romani a principio addiscebant artē natādi frequenter ad necessaria in exercitibus cetera patent.

T cum euadissemus] Hic cōsequenter post naufragium ponitur passorum recreatio. ⁊ secūdo huius beneficij recōpēsatio ibi Contigit autem. Circa primum dicitur] Et cum euadissemus tunc cognouimus] p habitatores insule] quia miletene] sic habēt libri correcti] barbari uero] .i. habitatores īsule qui dicuntur barbari eo q non loquebantur hebraice grece nec latine. alia enim ideomata barbarica dicuntur] prestabant nō modicam humanitatē nobis] cōpaciēdo naufragis] accensa autē pira] .i. congerie lignorum ardentium que dicitur pira a pir qd' est ignis] reficiebant nos] qui de mari exieramus a qua totaliter madefacti ut patet ex dictis ⁊ cum hoc erat frigiditas tēporis] Cum congregasset autem paulus sarmentorum ⁊c.] in quo apparet eius charitas qui totus madefactus non statim cucurrit ad ignem sed collegit sarmenta ad ignis augmentationem] uippera] serpens ē uenenatus sic nominatus eo q vi pariant. nam catuli existentes in uentre matris quando crescunt latera eius rodunt. ⁊ sic exeūt matrem interficiendo] a calore cum processisset] fugiens ignis calorem] inuasit manum eius] ipsū mordēdo. cetera patent usqꝫ ibi] utiqꝫ homicida est homo ille] sciebant enim quia cōmune est apud omnes gentes q homicida debet mori] ultio] .i. iusticia diuina] non permittit eum viuere] mortem sibi debitam quam euaserat] in mari supplens] per aliā viam] Et ille quidem excutiens bestiā ⁊c.] secundū saluatoris promissionem luc. x. Dedi uobis uirtutem calcandi super serpētes ⁊ scorpiones ⁊ nihil uobis nocebunt] at illi estimabant eum in tumorem cōuertendum ⁊c.] secundum morē consuetum taliter percussorum] conuertentes se] unus alteri colloquendo] dicebāt eum esse deum] credētes eum immortalem. deos enim dicebāt gentiles homines immortalitatē cōsecutos secūdū suam estimationem ut saturnū iouem ⁊ sic de alijs] in locis autem illis erant pdia] i. possessiones ⁊ domicilia] qui nos suscipiens] charitatiue] triduo benigne exhibuit] uictualibus reficiendo] Contigit autē] Hic consequenter describitur dictorum beneficiorum recōpensatio charitatiue tamen quia dona dei non cadunt sub precio sicut dictū est supra. viij. ca. ⁊ hoc est quod dicitur] Cōtigit autem patrem publij] principis insule] febribus ⁊ dissynteria] .i. fluxu uentris cū excoriatione intestinorum] vexatum iacere] his enim duabus infirmitatibus simul cōcurrentibus est homo morti propinquus] ad quem paulus intrauit] uisitādo eum charitatiue] saluabit eum] statim ab utraqꝫ infir

mitate] qui etiā multis honoribus nos ho
norauerunt]de beneficijs grati .7 in paulo
coguoscētes dei ṽtutē opari[Post mēses]
Descripto multiplici processu p viā Hic cō
sequent' describitur eius accessus ad ter/
mi num scilicet romaꝫ. 7 primo describitur
accessus.secūdo cōmorandi modus ibi Cū
autē. Circa primū dicit'[Post menses aūt
tres]Utruꝫ aūt hoc tempus incipiat a pn
cipio nauigationis de cesarea uel aduent⁹
ad hanc insulam textus non dicit.videtur
tamen magis probabile ꝙ cōputet' ab ad
uentu ad insulam.nam ut patet ex ṗdictis
intendebant hyemare alicubi nec uident'
hyemasse alibi q̄ꝫ in hac insula [cui erat
insigne castoꝝ]sic est i libris correctis duo
enim germani scilicet castor 7 polux ꝗ di/
cuntur hic castores in plurali a primoge/
nito sic nominati audiētes helenam sororē
suā esse raptam insecuti sunt per mare 7
orta tempestate nunq̄ꝫ cōparuerunt propt'
quod gentiles crediderunt illos immorta/
les esse factos vocantes eos deos maris 7
propter hoc eoruꝫ insigne habebat illa na
uis[Et cuꝫ venissemus syracusam]sicilie ci
uitatem unde fuit beata lucia[inde circun
legētes].i.insulā nauigantes[deuenim⁹ re
gium]uilla est in calabria[secundo die veni
mus puteolos] hic est locus ultra romam
ubi virgilius edificasse dicit' balnea suppo
nens titulos singulis contra quas infirmi
tates ualēt quas salermitani postea destru
xerunt[7 sic venimus romam].i.prope ro
mam[Et inde cum audissent fratres] id ē
christiani rome habitantes.[Ex quo patꝫ
ꝙ paulus non fuit primus qui ṗdicauit ro
me christū[occurrerūt nobis usqꝫ ad appij
forum] sic nominatū a quodam consule no
mine claudio appio a quo est uia appia nū
cupata [7 tribustabernis]est nomē unum
cōpositum ex duobus integris]7 est inde/
clinabile propter quod est hic accusatiui ca
sus.est autem proprium nomen cuiusdā no
tabilis domus tres fontes consimiles ha/
bentis in qua uendebātur uenalia pro trā
seuntibus 7 ubi hospitabant'[quos cuꝫ ui
disset grās agens deo] de inuentione chri
stianorum[accepit fiduciā]'proficiendi ibi ī
predicatione euangelij[Cum autez]Hic cō
sequenter describit' manendi modus.7 pri
mo quantum ad pauli conditionem cum di
citur[Permissum est paulo permanere sibi
met].i.ubi uoluisset[cuꝫ milite custodiente
se]ita ꝙ non habebat carcerem clausū[.p⁹
ter tiuꝫ]Hic secundo ponit' modus manen
di quautum ad accusationem pauli. Circa
quam primo ponit' narratio cause sue ap/
pellationis.secundo ponit' ab eo uerbū edi
ficationis ibi Cuꝫ constituissent.Circa pri
mum dicit' [Conuocauit primos iudeoruꝫ]
in quibus alij uirtualiter consistunt] nihil
aduersus plebem faciens aut morem pater
num]nam in templo inuentus sum oblatō
nem faciens secundum modum iudeoꝝ[uin
ctus ab hierosolymis 7c̄.]ut pꝫ supra.xxi.
[qui]scilicet romani[cū interrogationeꝫ de
me habuissent uoluerunt me dimittere]ut
innocentē ut patet supra.xxv.7.xxvi.[cō
tradicentibus autem iudeis]quia uolebant
me occidere insidijs ut patet supra.xxiiij.
7.xxv.[Coactus sum appellare cesarē] q̄r
uidebam iudicem inclinatum ad faciendum
omnium iudeoꝝ petitionem iniustam[non
quasi gentē meam]scilicet iudaicam[habēs
aliquem accusare]erga cesarem[propt' hác
igit' causam rogaui uos uidere]ad osten/
dendū uobis innocentiā meaꝫ[propter spē
enim israel]de christo promisso in lege 7 ꝓ
phetis que in iesu nazareno impleta est 7
de resurrectione mortuorum que in eius
aduentu secundo implebit'[catena hac cir
cundatus sum]eo ꝙ ista predicaui 7 predi/
co.cetera patent usqꝫ ibi[Rogamus auteꝫ
a te audire que sētis]de iesu nazareno[nā
de secta hac]scilicet christianorum [notum
est nobis quia ubiqꝫ ei contradicit'] a pn
cipibus iudeoꝝ ut patet ex supradictis in
multis 7 diuersis locis[Cum cōstituissent]
Hic consequent' paulus ad eorum petitio/
nem proponit uerbum euangelice predica/
tionis pro ut subdit'[quibus exponebat]
scripturas ueteris testamenti[testificās re
gnū dei].i.ianuā beatitudinis apertam ꝑ
passionem christi[suadensqꝫ eis de iesu]na
zareno ꝙ ē uere christus ex lege moysi 7
prophetis].i.ex eorum scripturis [a mane
usqꝫ ad uesperam] in quo apparet eius so
licitudo circa predicatconem[Et quidā cre
debant]a deo interius tracti.io.vi. Nemo
potest uenire ad me nisi pater q̄ misit me
traxerit eū[quidā non credebant]a deo ꝓ
pt' sua demerita reprobati[discedebāt]scili
cet non credentes[dicente paulo unum uer
bum]obstinatis[quia bene spiritussanctus

locutus est per esaiam]vi.ca.[uade ad po/
pulum istū ⁊c.]que auctoritas allegata se
cundum translationem.lxx.refert̃ ad tem
pus christi secundum sensum litteralem ut
ibidem plenius dictum fuit prenuncians iu
deoꝝ obstinationez pro parte maiori in ꝑ
mo aduentu christi[aure]scilicet corpali[au
dietis ⁊ non intelligetis]quia iudei audie/
runt predicationē christi ⁊ eius apostolorū
⁊ pro maiori pte veritatē ab eis dictaz nō
receperunt credendo[⁊ videbitis ⁊ non p/
spicietis]quia uiderūt miracula christi cor
poralibus oculis ⁊ non cognouerunt nirtu
tem sue diuinitatis[Incrassatum enī ē cor
populi huius] methaphorica est locutio qr
sicut crassitudo circa cor congregata suffo
cat uitam corporalem ita malicia iudeorum
exaggerata in mente eoꝝ extinxit in eis
uitam spiritualem[⁊ auribus grauiter au
dierunt]dicētes .io.vi .Durus est hic ser/
mo quis potest eum audire[⁊ oculos suos
scilicet mentales[cōpresserunt]id ē a ueri/
tate declinauerunt[ne forte uideant ⁊c.] ⁊
hoc dicitur propt̃ libertatē arbitrij p quā
poterant a ueritate auerti ⁊ ad eam cōuer
ti ad quam si conuersi fuissent gratiā sa/
nantem diuinitus habuissent[notum ergo
sit uobis]iudeis[quoniā gentibus missum
est hoc salutare dei]iudeis repellentibꝰ ipm
nam apostoli ex ordinatione dei predicaue
runt gentibus euangeliuz christi iudeis re
pellentibus sicut dixerunt barnabas ⁊ sau
lus s.xiij.Uobis oportebat primū loq uer
bum dei sed quoniam repellitis illud]⁊ in
dignos uos iudicatis eterne vite. ecce con
uertimur ad gentes .sic enim precepit no/
bis dominus[⁊ ipsi audient]sicut patet im/
pletum per orbē terrarum[Et cuz hoc di
xissent exierunt ab eo iudei] indignati qr
gentiles eis preponebat[multū inter se ha
bentes questionez] nā aliqui credebāt pau
lo aliqui discredebant[Mansit autē pau/
lus]Hic secundo ponit̃ ꝑdicatio pauli in/
different̃ omnibꝰ iudeis ⁊ gentilibꝰ cū di/
cit̃ [Mansit autē biennio]scilicet rome [in
suo conductu].i.in hospicio ab eo locato[⁊
suscipiebat omnes]indifferenter[qui ingre
diebant̃ ad eū]ad audiendū dei uerbum[ꝑ
dicans regnū dei].i. beatitudinem eternā
[⁊ docens que sunt de dño iesu christo] ea
que sunt necessaria ad salutē[cū omni fidu
cia]de adiutorio saluatoris[sine prohibitio/
ne]impatoris. Ex hoc autem q hic dicit̃.
Mansit autē biennio toto ⁊c. Et q dice/
bat de iesu sine prohibitione innuit̃ ueri/
similit̃ q iuit ad predicandū in ptibus occi
dentis ⁊ maxime in hispania sicut scripse/
rat romanis.xv.per uos proficiscar in hi/
spaniā.paulus enim anno secundo neronis
fuit adductus romā ⁊ biennio māsit ibi ut
dicitur hic. Nero uero imperauit.xiiij.ānis
in quoꝝ ultimo interfecit petrū ⁊ paulum
Et sic uidetur q tempore int̃medio paulꝰ
iuerit ad predicandū in partibꝰ occidentis
⁊ maxime ī hispania.⁊ postea redijt romā
ut circa finem imperij neronis ipē cū beato
petro per martirij palmā transiret ad glo
riam ad quā nos perducat qui cū patre [⁊
spūsancto uiuit ⁊ regnat in secula]seculoꝝ
amen.
Postilla fratris Nicolai de Lira sup actꝰ
apostolorum finit. Incipiunt additiones su
per eosdem.
In capitulo primo ubi dicitur in postilla .
Sed saluo meliori iudicio mihi uidet̃ me/
lius distinguenduz quia christus potest du
pliciter considerari.

Additio.

Um doctores dicunt q
omnia argumēta christi
simul sumpta sunt effica
cia ad manifestandū veri
tatē dominice resurrecti
onis intelligendū est cuz
testimonio sacraꝝ scripturaꝝ ⁊ angeloꝝ re
uelatione prout in tertia parte.q.lv.articu
lo.vi. Non enī alia signa per eū ostensa si
ne huiusmodi testimonijs uident̃ suffecisse
ad certitudinē fidei inducendā. Et hoc pa
tet. Nam licet corpus palpabile christus ꝑ
buit ad sensū ⁊ in humana effigie ab alijs
distinguibili ⁊ cū similibus omnino cicatri
cibus manuū ⁊ pedū qr tamen similia cor/
pora uirtute angelica formari possunt. iō
talia in corpore christi ostensa nō sufficiūt
ad certitudinē fidei inducendam absq te/
stimonijs predictis . Similiter ea que fue/
rūt ex pte anime iterato corpori unite ta
lem certitudinē non inducunt sicut appa/
rens manducatio ⁊ collocutio ⁊ declaratio
scripturaꝝ ⁊ huiusmodi. similia enī ꝑdicto
rum angeli hominibus apparentes fecerūt
ut patet geñ.ca. .⁊ exo.ca. .⁊ ī alijs

42

locis unde nec predicta omnia que sensibi/
liter apparebant uident̄ suffecisse nisi pro
pter scripture testimoniū ⁊ angeloꝝ dicta
recte intellecta ⁊ applicata ad ea que sen/
sui apparebant. ⁊ ideo de christo cū disci/
pulis presentialiter existēte ⁊ eis colloquē
te. legit̄ luc. ultimo. Apperuit eis sensum
ut intelligerent scripturas ⁊ ibidē. O stul
ti ⁊ tardi corde ad credendū in omnibus q̄
locuti sunt ꝓphete ⁊c̄. nō eni3 dixit. O stul
ti ⁊ tardi corde ad credendū ea que palpāt
seu sentiunt ⁊ huiusmodi. sed ad credendū
in omnibus que locuti sunt prophete. Ex
quo patet q̄ sufficientia argumētoꝝ resur
rectionis dominice precipue consistebāt in
auctoritate scripturaꝝ bene intellectarum
⁊ ad ea que sensui apparebant applicataꝝ.
Constat autē q̄ ueritas non percipit̄ pfe
cte nisi ex auctoritate sacraꝝ scripturarū3
talia non causant certitudine3 euidentie s3
fidei tantū. ⁊ sic patet q̄ loquendo de xp̄o
etiam inquantū homo argumenta predicta
non fecerunt certitudinem euidentie de re
surrectōne humane nature quia sicut dictū
est talia non erant euidentia etiā sensibus
bene dispositis nisi mediante sacrarū scri
pturarū auctoritate modo ꝑdicto cuius au
ctoritatis certitudo non transcendit certitu
dinem fidei que tamen certitudo sufficit in
proposito ⁊ est magis meritoria q̄3 certitu
do euidentie.
Jn ca. iij. ubi dicit̄ in postilla. Si enim pe/
trus sic ei respondisset spem recipiendi ali
quid ab eis sibi non dedisset ⁊c̄.

Additio.

Dicet petrus in sua responsione non dedisset speciē claudo illo recipiendi aliquid ab eo prout uerba plane sonant. non tamen ex hoc sequitur q̄ claudus ille non sperasset se aliquid ab eis recepturum. chananea enī licet audisset a domino Non est bonum sumere panem filioꝝ ⁊ mittere canibus. quibus uerbis christus nullam ei dabat spem impetrandi petitionem suam. nihilominus illa tanq̄3 sperans aliquid recipere persistebat in sua petitione ut patet math. xv. ca. unde similiter posset ī proposito dici. iō glosa interlinearis in suo uigore stare uidet̄.
Jn ca. quinto ubi dicit̄ in postilla. Dicunt̄ aūt saducei a cedeus q̄d' est iusticia ī hebreo

Additio.

Sicut arriani dicunt̄ ab arrio q̄ fuit primus inuentor heresis arriane sic saducei dicuntur a quodam qui nominabatur cadoch: qui fuit primus inuētor heresis saduceoꝝ ut ha bet ī glosa sup librū talmudicū qui dicit̄ aboth. unde nō dicunt̄ a insticia quia nec reputabant̄ inter alios iustiores sed econ tra. nā pharisei eoꝝ emuli iustiores reputa bant̄ ut patet luce. xviij. ca. ubi dicitur de phariseis q̄ confidebāt in se tanq̄3 iusti et spernebant ceteros.
Jn capitulo octauo ubi dicit̄ in postilla. Et seruient mihi in loco isto.

Additio.

Quod dicit̄ exo. iij. Et seruient mihi in loco isto. fuit impletum tempore moysi sub quo populus israel post exit moe egypto accessit ad montē sinai ubi lege3 a deo recepit ut habet̄ exo. xix. ⁊. xx.
Jn eodē ca. ubi dicitur in postilla. Sed hie ronymus dicit de sancta paula q̄ ipsa per transiuit usq̄3 in sichē ⁊ uidit ibi sepulchrꝝ xij. patriarcharum.

Additio.

Ex hoc q̄ iosephus longo tempore fuit ante hieronymū ⁊c̄. non seq̄t̄ q̄ non sit magis credendū hieronymo q̄3 iosepho. tu3 q̄r sancti q̄ sunt in nouo testamento diligentiꝰ ⁊ deuotius ista perscrutant̄ q̄3 antiq̄ historiographi. tū quia possibile fuit q̄ ossa patriarcharum postq̄3 fuissent trāslata ab egypto in ebron sicut dixit iosephus cōsequēter post lapsū tēporis inde fuissent translata in sichem. ⁊ sic dicto hieronymi non repugnant dicta iosephi.
Jn eodem ca. viij. ubi dicit̄ in postilla. Cū autem appropinquaret tempus promissionis quam promisit deus abrahe.

Additio.

Non legit̄ geñ. xv. ca. deū ꝓmisisse abrahe q̄ semē eiꝰ seruire3 ei ī t̄ra iudee. s3 q̄ semē eiꝰ herditaret terrā chananeoꝝ ⁊c̄. ut patet ibidē in lr̄a.
Jn eodem ca. ubi dicit̄ in postilla. Cū eēt

stephanus plenus spiritusancto intendens in celum uidit gloriam dei.

Additio.

Visio stephani non uidet᷑ fuisse corporalis ex mō loquendi qḋ patet discurrendo ꝑticulas litttore hic positas. Nā ex hoc ꝙ dicit. Cum esset stephanus plen⁹ spiritusancto nō habet᷑ ꝙ uisio illa quā tunc uidit esset corporalis. ex plenitudine enī spiritussancti quādoq̧ hominib⁹ reuelant᷑ aliqua supnaturalia etiā sine aliqua uisione imaginaria uel corpali ut dicit᷑ de dauid. ij. reg. xxiij. ca. sicut lux aurore oriente sole mane absq̧ nubibus rutilat. Itē nec ex hoc ꝙ dicit᷑ intēdens in celū hoc habet᷑. nā hoc pōt plane intelligi de rectitudine intētionis stephani qui solū in deū q in celis habitat tēdebat sicut primo machabe. ꝑmo ca. dicit᷑. Sʒ nūc clamem⁹ i celū ad designādū ꝙ affectio orātiū seu clamātiū solū dirigebat᷑ in deū habitātē i celis. Nec ēt ex hoc ꝙ seqtur Uidit gloriā dei. habet᷑ ꝙ uisio illa fuissʒ corporalis sicut nec uisio ezechielis in qua legit᷑. Aperti sunt celi ⁊ uidi uisiones dei ezechielis primo ca. que quidē uisio apud oēs cōmuniter dicit᷑ fuisse imaginaria cū mentali tamē perceptione ꝑut est in ꝓphetijs unde probabilius uidet᷑ dicendū hic ꝙ uisio stephani fuit imaginaria cui⁹ significatū mentalit᷑ ꝑfecte cognouit. Sed attendendū ꝙ altitudo gradus uisionis stephani respectu uisionuʒ aliaꝝ ꝓphetaliū ex multis potest considerari. primo ex ui luminis mētez illustrantis. nā sicut maior uis prophetie luminis est q̄ animā occupatā circa sensibilia invigilando abstrahit ad supnaturalia q̄ʒ illa que animam abstractā a sensibilibus in dormiēdo inuenit ut in secunda secunde. q. clxx. articulo. iij. sic maior uis supnaturalis luminis est q̄ animā maxime afflictā in tormentis nihilomin⁹ ad supnaturalia abstrahit q̄ʒ illa que animā tantuʒ circa sensibilia occupatā sed non afflictā inuenit sicut in uigilijs. Itē quanto signa in reuelationibus ꝓpheticis uisa magis sunt expressiua ueritatis tāto altiora sunt i gradu ꝓphetico sicut signa hieremie ostensa icēdio ciuitatis. hiere. ꝑmo. altioris grad⁹ fuerunt q̄ʒ signa pharonis de spicis geñ. xli. ut i ꝑdicta q̄stione. unde quia uisio stephani maxīe fuit exp̄ssiua dignitatis christi ad dextrā patris stantis ideo altior cōsiderat᷑ ⁊ eius mēs magis uidet᷑ appropinquare ad causā reuelantē. Itē eius altitudo cōsiderat᷑ ex conditione christi uisi ad dextrā dei stantis qḋ est magis q̄ʒ deū uidere sedentē sup soliū ꝛc. cū seraphin astātib⁹ ut esa. vi. sicut maior est dignitas xp̄i ad dextrā dei sedētis q̄ʒ angeloꝝ ut apostolus probat ad hebre. primo.

In ca. ix. ubi dicitur in postilla. Ego enim ostēdā illi ꝑ effectum quanta oporteat ꝛc.

Additio.

Oc quod dicit᷑ Ego enī ostēdā illi quanta oporteat eū pro nomine meo pati videt᷑ impletū quādo rapt⁹ fuit in paradiso ut habet᷑. ij. corin. xij. In hac enī uisione intelligit᷑ ꝑmia beatoꝝ uidisse que excedūt totā humanā facultatem nā quod oculus nō uidit nec auris audiuit ꝛc. prima corin. ij. ⁊ sic ostensū fuit sibi qḋ non sunt cōdigne passiones huius seculi ad futurā gloriā ꝛc. ad ro. viij. Ex quo ostendit᷑ manifeste quāta oporteat pati ꝑ amore christi.

In ca. x. ubi dicit᷑ in postilla in ueritate cōperi. i. experimento probaui.

Additio.

Oc quod dicit hic. In ueritate cōperi. non uidet᷑ referendum ad experimētū sensibile seu corporale quia scire ꝙ deus nō ē acceptor personaꝝ non cadit sub sensu. Referendū est igit᷑ ad veritatē rationis secūdū quā cōperit᷑ ꝙ de⁹ q summe bonus ⁊ summe iustus ē non debet esse ꝑsonaꝝ acceptor. Si aūt dicat᷑ ꝙ ex hoc ꝙ gētiles in primitiua ecclesia baptizabant᷑ ꝓphetabant ⁊ habebāt dona linguaꝝ sicut ⁊ iudi per hoc experimēto probat᷑ ꝙ deus non discreuit inter iudeos ⁊ gentiles quātū ad salutē eternā. Dicendū ꝙ ꝓphetare ⁊ linguis loq sunt gratie gratis date tantū ⁊ non grates facientes ⁊ idō per talia nō probatur propositum.

In ca. xv. ubi dicitur in postilla ⁊ suffocatis in sanguine ꝛc. hunc enim cibū cōuersi de iudaismo abhorrebant.

Additio.

Carnes animaliū suffocatoꝝ he
brei credūt esse illicitas ad esuꝫ
⁊ hoc habent ꝑ traditiones tal
mudicas ⁊ ideo ꝑ decollationes
eas interficiunt. In quo etiā sarraceni eos
sequunt̄ unde nō abstinēt a talib⁹ carnib⁹
q2 eas abhorrent sꝫ q2 eas estimāt illicitas
In ca. xvi. ubi dicit̄ in postilla nec ista cir
cūcisio fuit ficta ut dicit hieronymus.

Additio.

Simulatio quā hic ponit hiero/
nymus nō sic itelligēda ē qua
si illos actus secūdū rei ueritatem non fecis
set sꝫ quia nō faciebat tanq̄ꝫ legis cerimo
nias obseruans sed solū quadā pia similati
one ne scandalizaret iudeos ⁊ eoꝝ cōuersi
onē ipediret sicut siq̄s pelliculā uirilis mē
bri abscideret ꝓpter sanitatē non causa le
galis circuncisionis obseruāde ut in prima
secunde. q. ciij. ar. iiij.
In eodē ca. ubi dicit̄ i postilla dicit hic glo
sa ꝙ timore spiritussancti cogente spiritus
mendax uera loquebat̄.

Additio.

Paulus nō intelligit̄ hic doluisse
de hoc qđ spiritusancto cogēte
factum erat sed de hoc ꝙ puella a diabolo
possidebat̄ ut in glosa interlineari ⁊ ideo
hec glosa non videtur reprobanda.
In ca. xviij. ubi dicit̄ in postil. ꝙ hec eccly
psis durauit tribus horis.

Additio.

Eclypsis solaris hīi durat quan
doq̄ꝫ tribus horis crescendo ⁊
minuendo in obscuritate licet in mora ob
scuritatis ualde modico tēpore duret.
In eodeꝫ ca. ubi dicit̄ in postilla In ipō enī
uiuimus mouemur ⁊ sumus.

Additio.

In hoc ꝙ dicit apostol⁹ i quo
uiuimus mouemur ⁊ sum⁹ pos/
sunt intelligi tria in que philosophi ꝓnci/
paliter intēdebant scilicet ens in quod ꝓn
cipaliter aspiciunt methaphysici q̄ tractāt
de ente ut ens. et de hoc dicit apostol⁹ su
mus. Secūdū ꝓcipale ē motus de quo tra
ctant physici considerātes corpus inquātū
mobile ut in libris physicoꝝ. Tertiū ē uita
de qua tractāt in libris de anima ⁊ de ani
malibus ⁊ plantis. Et de hoc dicit in ipso
enī uiuim⁹ quasi diceret apostol⁹ philoso/
phis atheniensib⁹ quāuis nō longe sit ab
unoquoq̄ꝫ uestrū. i. nō est nec debet eē lō
ge ab unoquoq̄ꝫ uestrū qđ dicit̄ i ipō enī
uiuim⁹ mouemur ⁊ sum⁹. i. ꝙ ab ipso ha
bemus uitā ⁊ motū ⁊ eē circa quoꝝ trium
cognitionem communiter laboratis.
In ca. xx. ubi dicitur in postilla uerbū enī
in scriptura frequenter accipitur pro facto

Additio.

Verbū gratie in hoc loco secun
dū glosam intelligit̄ uerbū qđ
prestat gratiam audientibus.
In eodem ca. ubi dicitur in postilla beati⁹
est magis dare q̄ꝫ accipere.

Additio.

Hec conclusio apostoli scilicet ꝙ
beatius ē magis dare q̄ꝫ acci
pere uidet̄ habere non modica in ratōnis
dictamine fundamēta. potest enim ꝑmo in
participatione diuine beatitudinis fundari
sic. Nā diuina beatitudo cōplectit̄ omnes
beatitudines sicut ⁊ diuina perfectio cōple
ctit̄ omnem perfectionem ut in prima ꝑte
q. xxvi. Constat autē ꝙ deo maxime com
petit dare creaturis tam in esse nature q̄ꝫ
in esse gratie ⁊ glorie prout cōmuniter scri
ptura testat̄. Non autē conuenit sibi acci
pere quia bonorum nostroꝝ non eget ut i
psal. ergo beatius est dare secundū ꝙ deo
assimulamur q̄ꝫ accipere per quod a parti
cipatione diuine similitudinis deficim⁹. Itē
quia dans acquirit in datione bonū hone/
stum sed recipiēs nō acquirit in receptōne
nisi bonū utile. bonum aūt honestū melius
est q̄ꝫ utile secūdū philosophū. Item ad dā
tem pertinet agere. ad recipientē auteꝫ ꝑ
tinet pati ⁊ sic habet̄ intentū. Item excel
lentius est agere q̄ꝫ pati ⁊ per consequens
uirtuosius. quia uirtus circa difficile consi/
stit que quidē tres ultime rationes possūt
haberi a philosopho in. ix. ethicoꝝ. ubi tra
ctat de amore beneficiatoris ad beneficiatū
⁊ econtra. His tamen dimissis quia aposto
lus fundat se in auctoritate diuina dicens
Quoniam ipse dixit scilicet christus Be
atius est magis dare ⁊c. Attendendum est
ꝙ licet ista uerba cōtineant̄ sic sub eadeꝫ

forma in euangelio continent̄ tamen uir/tualit̄. loquēdo eni de datione prout ptinet ad elemosynā uel ad beneficentiā de q̄bus uel saltem de altero eoꝝ apostolus agit ad presens. ut in littera patet. Constat q̄ christus in multis locis euāgelij datione cōmēdauit, p̄cipiens seu cōsulens actus ad hoc pertinenentes. De elemosyna eni patet cū dicit ca. Date elemosynā ꝛ omnia mūda sunt uobis. abscondite elemosynā i sinu pauperis ꝛc. ꝛ sic in multis alijs locis. De datione uero q̄ pertinet ad beneficentiam math. v. dicit̄ Benefacite his q̄ oderūt uos ut sitis filij patris uestri q̄ solē suum facit oriri sup bonos ꝛ malos ꝛc. non tamē legitur cōmendasse precepisse seu consuluisse receptōnē nec mēdicationē. Similit̄ in hoc q̄ dicit Uade ꝛ uēde omnia que habes ꝛ da paupib⁹ ꝛ ueni sequere me. manifeste ostē dit q̄ perfectio cōsistit in dando oīa pauperibus ꝛ sequēdo christū. Et lꝫ sequela christi sit pfectior. tamē datio illa seu erogatio a christo p̄cepta seu cōsulta ē dispositio ad illā pefectionē nō tamē acceptio ei opposita. unde acceptio elemosynaꝝ seu beneficiorū nō precipitur nec cōsulit̄ seu cōmēdat̄ unde nec habet rationem beatitudinis seu uirtutis. necessitas tamē ad eā quādoqꝫ cōpellit q̄ necessitas rōnē meriti ab ea excludit iuxta illud apostoli prima corin. ix. ca. Si euāgelizauero nō ē mihi gloria. necessitas tamen mihi incūbit. Auctoritas aūt que allegat̄ in postilla de ecclesiasticis dogmatibus nō obstat nā ibi cōmēdat̄ egestas nō ppter seipam sed propter solutionē a solicitudine. Si eni aliquis habundās diuitijs tante pfectionis eēt ut ex earū solicitudine nō impediret̄ a dei dilectione nihilominus eēt pfect⁹ quātū ad statū uie ptinet. De abraham eni q̄ magnis habundabat diuitijs legit̄ geñ. ca. xvij. Ambula corā me ꝛ esto pfectus. Similiter patet de dauid ꝛ de multis alijs. Idem dicendū de auctoritate hieronymi quia in respōsione diuina quam allegat tota perfectio principaliter dependet a sequela christi cū dicit. Ueni ꝛ sequere me. Ex quibus omnibus potest concludi q̄ simpliciter loquendo. Beatius est dare q̄ꝫ accipere prout sonant uerba apostoli nihil eis addēdo. licet quādoqꝫ secūdum quid egere sit perfectius sicut egere propter sequelam christi.

In ca. xxvi. ubi dicitur in postilla ut cōstituam te ministrum ꝛ testē eorum que uidisti ꝛ audisti.

Additio.

Licet in rebus humanis efficax testimoniū principaliter ē p uisum nō p auditū tamē in his q̄ pertinent ad fidem testimoniū efficax ē per auditum Fides eni ex auditu. ut ad ro. x. ca. p̄sertim cū illa que habent̄ ex auditu scilicet auctoritate sacre scripture p̄prie applicantur ad ea que uident̄. tūc eni testimoniū reddit̄ magis efficax sicut cuꝫ illa que credebant̄ de christo i lege psalmis ꝛ prophetis implebant̄ i eo tūc auditus ꝛ uisus simul ueꝝ testimoniū tribuebant de christo. unde luc. xxiiij. Oportet ipleri ea q̄ scripta sunt in lege psalmis ꝛ prophetis de me de qua cōcordia scilicet uisus ꝛ auditus psalmista dicit. Sicut audiuimus ita uidimus ꝛc. ꝛ de tali uisu ꝛ auditu reddebat apostolus testimonium.

In ca. xxvij. ubi dicit̄ in postillla. Et cum iam non esset tuta nauigatio.

Additio.

Hoc quod dr̄ Cū iā nō esset tuta nauigatio eo q̄ ieiuniū iam p̄cesserit nō uidet̄ referendū ad debilitatē nautaꝝ ppter paucitatē cōmestionis p̄teritē. tū q̄ ppter hoc nō proprie diceret̄ nō esse tuta nauigatio sed q̄ naute erāt debiles. nauigatio eni tuta fuisset cū fortioribus nautis. tum q̄ naute ppter tempestatē ꝛ timorem nō desinūt sustentationē cibi sumere intantū q̄ dicant̄ ieiuni. Unde melius uidet̄ dicendū q̄ ratio huius quod dicitur Cū iam non esset tuta nauigatio ē ppter tempoꝝ differentiā q̄ iam tempus autumnale incipiebat in quo non sunt tute nauigationes p̄sertim longinque. q̄ autē iam incipiebat autūnale tēpus declarat cū subdit eo q̄ ieiuniū iā preterijsset. Ad qd̄ sciēdū q̄ ieiuniū p̄ncipalissimū ꝛ celeberrimū iudeoꝝ est festuꝫ expiationis qd̄ est decima die mēsis septimi. ut habet̄ leui. ca. q̄ qdē mēsis cōcurrit cōmunit̄ cū mēse septēbri ꝛ sic eius decima dies cōmuniter ē ppe equinoctiū autūnale a pte ante uel post. ꝛ sic incipiebat tempus ineptū ad nauigandū Nec obstat quod obijcit postillator dicens

44

q̄ cēturio milites ⁊ naute talia ieiunia nō seruabant quia hec ratio nō pendet ex obseruantia ieiunij sed ex mutatione temporum ab estate in autumnum.

Aditiones sup actus apostoloꝝ finiūt. Incipit postilla sup epistolas canōicales sāctorū Jacobi Petri Johānis euāgeliste ⁊ Jude

Quattuor sūt minima t're ⁊ ipa sūt sapiētiora sapientib⁹. puer. xxx. Septē epl'e q̄ canonice. i. regulares nūcupant' edite sūt a q̄ttuor aplis iacobo petro iohāne ⁊ iuda. Et in uno libro collocantur. iō debent' his auctoribus s꜀ ministerialit' tantū. nā auctor pīcipalis ē spiritussanctus. iō pōt cōuenient' dici uerbū ꝓpositū Quattuor sūt minima terre ⁊c̄. In quo circa istos aplōs tria notant'. Numerationis typus ibi Quattuor sūt. Humiliatōis act⁹ ibi Minima terre. Cōtēplationis excessus ibi Et ipa sunt sapientiora sapientib⁹. Circa primū sciendū q̄ quaternarius est p̄m⁹ numerus quadrat⁹ q: cōsurgit ex ductu p̄mi numeri scilicet binarij in seipm. bis eni duo quattuor sūt. quadratura uero pfectionē ꝟtutis figurat ut philosoph⁹ p̄mo ethicoꝝ uirtuosū uocat q̄dratū dicēs q̄ utiqz uere bon⁹ ⁊ quadrat⁹ sine uituperio. Nā sicut corp⁹ quadratū in quolibet latere optime sedet ita uirtuosus i quolibz casu ⁊ fortuna bene se habet. Isti uero quatuor apostoli fuerunt uirtute perfecti ꝑpt' quod in multis quaternarijs sunt figurati. Isti eni sunt quattuor fluuij paradisi aqua sapiētie militantē ecclesiā irrigātes. geñ. ij. Quattuor aurei circuli in archa testamēti q̄ est xp̄us in eius lateribus existētes exo. xxv Quattuor uenti celi mortuos uiuificantes ezech. xxxvij. Quattuor uiri i fornace tribulationis illesi pmanētes. danielis. iij. ubi dicit' q̄ species unius quasi species filij dei quia beatus iacobus dei filio iesu xp̄o i forma ⁊ figura corporis fuisse dicit' simillimus Ibi sunt quattuor fabri cornua peccatorum deijcientes. zach. primo. Et alij plures quaternarij possent ad ꝓpositum induci de sacra scriptura sed isti sufficiāt. Circa secundū sciendum q̄ humilitas est decus ⁊ custos omnium uirtutū. Gregorius Qui ceteras uirtutes sine humilitate congregat quasi puluerem in uentū portat. Isti uero quattuor apostoli sicut ex eoꝝ actibus ⁊ doctrina patet fuerunt humilimi. quod notat' cū dicitur Minima terre unde quilibet eoruz potuit dicere illud prima corin. xv. Ego sū minimus apostoloꝝ. Fuerūt enim apostoli de natura principioꝝ q̄ sūt minima quātitate ⁊ maxima uirtute sic isti apostoli p ueram humilitatē minimi fuerunt in sua reputatione ⁊ maximi p suā pdicationē in fidelium multiplicatione secūdū illud esaie. xl. Minimus erit i mille ⁊ paruulus in gentē fortissimā. Circa tertiū cōsiderādū q̄ sicut dicit' puer. xi. ubi humilitas ibi sapiētia. ppter quod circa istos apostolos post actuz humiliationis notat' excessus cōtēplationis cum dicit' Et ipa sunt sapientiora sapientibus. sapientes aūt hui⁹ mundi reputati sūt philosophi qui tamē ad uerā sapientiā que xp̄us est non attigerunt secundum q̄ dicit hieronymus in epistola ad paulinū de omnibus sacre scripture libris. hoc doct⁹ plato nesciuit. hoc Demosthenes eloquēs ignorauit. Isti autē apostoli hāc sapiētiā attigerunt. ⁊ sic sapientiores sapiētib⁹ fuerunt de quo potest exponi qd' dr̄ prima corinth. primo Qd' stultū ē dei. i. qd' dr̄ de deo secundū errorē gētiliū sapientius ē hominibus . i. cōtinet maiorē sapiētiam q̄z ab hominib⁹ possit capi ad plenuz. Dei aūt fuerunt ⁊ sunt isti apostoli tanq̄z mēbra p̄ncipalia corporis ei⁹ mystici. Et licz stulti ac stolidi fuerunt a mundi sapientib⁹ reputati tamen fuerunt sapientissimi. Sapiētia enim philosophoꝝ fuit deorsū descēdēs ex cognitōe istorū sensibiliū ⁊ corruptibiliū ⁊ ducēs i amorē terrestriū ꝑpter quod dicit' terrena animalis ⁊ diabolica. iacobi. iij. Sapiētia vero aploꝝ fuit desursū descēdēs a patre luminū eoꝝ mētib⁹ inspirā p spiritu sanctū ꝑpt' quod fuit pudica pacifica modesta suadibil' bonis consentiēs plena misericordia ⁊ bonis fructibus q̄bus pfecte fruent' electi in aula celestis glorie ad quā nos perducat q̄ sine fine uiuit ⁊ regnat.

Prologus in canonicas epistolas incipit.

Non ita est ordo ⁊c̄. In isto prologo tria tangit hieronym⁹ que reddūt auditores

dociles beniuolos ⁊ attentos. Primo tan/
git ordinē ⁊ numeꝝ canonicaꝝ epistolarū
Per quod auctor docilis reddit᷑. Dicit er
go Tulli⁹ ꝙ dociles auditores habere po
terimus si sūmā cause breuiter exponam⁹
secūdo tangit᷑ utilitas ⁊ difficultas operis
ꝑ quod auditores attētio excitat᷑. dicit enī
Tullius attentos habebimus si pollicemur
nos de rebus magnis nouis inusitatis uer
ba facturos. Tertio conuertens sermonē
ad eustochiū tangit incommoda que eū cir
cunstant propter interp̄tationē sacre scri/
pture. Per quod beniuolentia captura dicit
Tullius Beneuolos auditores facere pos/
sumus si nostra incōmoda referim⁹ īopiaꝫ
solicitudinē calamitas ⁊c̄. Secūda ps inci/
pit ibi Que si ut ab eis digeste sunt ⁊c̄.
Tertia ibi Sed tu uirgo christi ⁊c̄. In pri
ma pte duo tangunt᷑. Primum est ꝙ lati
ni nō ita ordinant istas epistolas sicut greci.
ci. Secundū est quod eaꝝ rectus ordo habe
tur secūdū traditionē hieronymi quod no
tatur ibi Sed sicut euangelistas. dicit er/
go [non ita est ordo septeꝫ epistolaꝝ] glo.
Septem sunt propter septē dona spiritus/
sancti uel propt᷑ fidē sancte trinitatis quā
continent que per quattuor mundi partes
diffusa est. Ordo ⁊ numerus ⁊ actores ista
rū epistolarum habent᷑ per istū uersiculū
Una iacob. pe. due tres sūt iohan. vnica iu
de [que canonice nuncupant᷑] .i. regulares
ad distantiaꝫ earum quas fecerunt pseudo
sub nominibus apostoloꝝ [uel catholice] .i.
uniuersales a fide uniuersalis ecclesie qꝛ nō
uni populo non uni ciuitati scripte sunt sꝫ
uniuersali ecclesie. Catholicon grece uni/
uersale latine [Non est inꝗ̃ ita ordo apud
grecos qui integre sapiunt] quantū ad co/
gnitionem credendorum [Et fidē rectaꝫ se
ctant᷑] quantum ad opa fidei. q d. habent
cognitionis pfectionē in credēdis. habent
fidei directionē in agendis unū enī istoruꝫ
non sufficit sine reliquo. Unde iacobi. ij. fi
des sine operibus mortua est. Et cōsequē
ter dicit᷑ ibi de abraham fides cooperabat᷑
operibus illius ⁊ ex operibus fides cōsum
mata ē [Sicut in latinis codicib⁹ inuenit᷑]
scilicet qui scripti sunt ante translationeꝫ
hieronymi [ut] scilicet [Quia petr⁹ ē p̄m⁹
in numero] apostoloꝝ. Cui principalit᷑ date
sunt claues ligandi atqꝫ soluendi Math.
xvi. Tibi dabo claues regni celoꝝ ⁊c̄. vn̄
ecclesia cantat de eo tu es pastor ouiuꝫ p̄n
ceps apostoloꝝ [Prime sunt ei⁹ epistole ⁊c̄]
Hic querit᷑ quare a hieronymo aliter or
dinant᷑. Respondeo possunt ordinari secū/
dum ordineꝫ ⁊ dignitatē scribentiū. Et sic
prime sunt epistole petri uel secundum ordi
nem temporꝫ quibus scripserunt. Et sic p̄
ma est epistola iacobi qui primus scripsit
inter apostolos. Jacobus enim triginta an
nis rexit ecclesiam hierosolymitanaꝫ post
passionem domini scilicet usqꝫ ad sextū an
nū neronis ⁊ tūc fuit martirisatus. Petr⁹
uero. xxxviij. i. ultimo anno neronis. Et
certū est ꝙ in ultimo tēpore uite sue scri/
psit. Unde dicit. ij. petri. i. certuꝫ est ꝙ ue
lox est depositio tabernaculi mei. Ex quo
patet ꝙ scripsit post iacobum Johānes ue
ro multū post euangeliuꝫ ⁊ epistolas suas
scripsit scilicet post morteꝫ domiciani quia
reuersus de exilio inuenit ecclesiam ꝑ he/
reticos perturbatam. ⁊ tunc scripsit euan
gelium ⁊ epistolas contra ipsos [Sed sicut
euangelistas] Hic ostendit᷑ ꝙ secūdū tran
slationem hieronymi recte ordinantur. lit
tera plana est. Hic queritur quid est quod
dicit hic. Euangelistas connreximus. Respō
deo. Connrexit quod pertinebat ad euange
lij ueritateꝫ quod per pseudo fuerat depra
uatum ⁊ quod per translationem imperi/
tiam fuerat īmutatū [Ita has epistolas pro
prio ordini reddimus] scilicet secūdū ꝙ or/
dinate sunt apud grecos ⁊ non secūdū lati
nos antiquoꝝ codices que rectū ordinē nō
habebant [Deo nos iuuante] sine quo ni/
hil possumus facere bene nec etiā cogitare
bonum. ij. corin. iij. fiduciā talē habemus ꝑ
xp̄m ad deū non ꝙ sufficiētes sim⁹ cogita
re aliqd a nobis. q. ex nobis sꝫ sufficiētia
nr̄a ex deo ē Que si sic ut ab eis ⁊c̄ In hac
pte tria tāgunt᷑. Primū ē utilitas trāsla/
tōis debite. 2ᵐ ē error trāslatōis antiq ibi
In qua etiā ab īfidelib⁹ ⁊c̄. Tertiū ē peri/
culuꝫ īcidēs uel īminēs ex huiusmōi errore
ibi. i quo maxīe ⁊c̄. Lr̄a ē plana [Digeste]
i. ordinate eo. s. ordine quo sūt scripte. No
ta ꝙ digero ris. dicit᷑ ordinare uł explica
re uł ordinē describere uł in numeꝝ ordi
nare uel exponere uel diuidere ordinatim
uł euacuare uel ebrietatem deponere cum
cibaria ⁊ potus diuidunt᷑ ⁊ quedam pars

purior transmittit̄ ad mēbra ad alimenta uite. quedam grossior emittit̄ in secessum Et inde dicitur digestus ta. tū. ⌊Ab interpretibus⌋latinis⌊Ambiguitatē⌋ id est dubietatē in ordine⌊ Nec sermonū uarietas⌋ ꝓpter diuersitatem littere⌊ In prima epistola⌋. i. iohānis. v. Tres sunt qui testimoniū dant in celo pater uerbū ⁊ spiritussanctus ⁊ illud omiserāt latini interpretes⌊In quo scilicet testimonio patris uerbi ⁊ spiritus ⌊Fides catholica maxime roborat̄ ⌋ id est confirmat̄ contra hereticos impugnantes ⌊Et una diuinitatis substātia cōprobatur⌋ esse⌊ patris ⁊ filij ⁊ spiritussancti⌋. i. ꝙ sit una substantia trium personaꝝ. Quod negat arrius sicut sabellius negat eaꝝ trinitatem. vnde uersus. Arrius horret idem dicitq; sabellius idem⌊ In ceteris⌋scilicet a ꝑma iohannis.⌊Sed tunc uirgo christi⌋Hic tangunt̄ duo. Primo enim tangunt̄ incōmoda occasione interpretationis sacre scripture ipsum circunstantia. Secūdo fortitudo ipsius siue constantia ibi Sed ego in tali opere ⁊c̄. Dicit ergo⌊Sed tu uirgo christi eustochium⌋uide supra uersus finez prologi super iosue ⁊ inuenies satis de eustochio⌊Impensius⌋. i. instantius. i. frequenter ⁊ cum magna instantia⌊Meā senectutem⌋ i. me senez⌊Dentibus⌋. i. mordacibus detractionibus. Ecc̄. x. Si mordeat serpens in silentio nihil eo minus habet qui occulte detrahit. prouer. xxxi. Generatio que ꝓ dētibus gladios habet. psal. Ligna eoruz gladius acutus⌊scriptorem falsarium⌋intermiscendo falsa⌊corruptionem sanctarum scriptur aꝝ⌋dānando uera ab alijs scripta. Et hoc contra astericos ⁊ obelos quibus supplebat diminuta. Jugulabat ⁊ dānabat superflua in tali opere tam utili⌊ Nec emulorum meoruz inuidentiā pertimesco⌋ puer. xxviij. Fugit impius nomine persequēte Justus autez quasi leo confidens absq; terrore erit. Nec negabo ueritatē sacre scripture. hoc enim esset inuidere immo communicabo ex charitate⌊Et maxime poscētibus⌋sapientie. vij. quoniam sine fictione didici ⁊ sine inuidia cōmunico.

Iacobus iesu christi⌋ Liber iste diuiditur in quattuor ptes secundum quattuor apostolos hꝰ libri scriptores sicut dictū fuit de libro. xij. prophetaꝝ qui diuidit̄ secūdū numerū. xij. scriptoꝝ. partes aūt libri patebunt prosequendo. Prima pars continet epistolam beati iacobi que diuiditur in duas partes scilicet in prohemium ⁊ tractatum. Secunda incipit ibi Omne gaudium. In prima parte primo describit̄ persona salutans ex nomine cuz dicitur⌊Jacobus⌋iste est iacobus minor frater iude apostoli ⁊ filius alphei. alius uero iacobus qui dicitur maior fuit frater iohannis apostoli ⁊ euangeliste ⁊ filius zebedei. Secūdo ex religione cum dicitur⌊christi seruus⌋non autez dicit apostolus quia sciebat conuersis ex gē tilitate. ut patet act. vi. ⁊ in epistolis pauli in pluribus locis ꝓpter quod ut eos induceret ad humiliationem exemplo sui non nominat se apostolum quod nomen est dignitatis sed seruū quod nomen est subiectionis. Consequenter describunt̄ persone salutate cuz dicit̄⌊. xij. tribubus⌋Ex quo patet ꝙ scribebat de iudaismo. populus eniz iudaicus in. xij. tribus diuidebat̄⌊que sunt in dispersione⌋. i. extra terram iudee. Illos enim qui erant in iudea poterat informare uerbo qui modus informandi efficatior est ꝙ̄ scripto. erat enim episcopus hierosolymitanus ⁊ sic illi qui erant in iudea cuiꝰ metropolis est hierusalem erant de diocesi sua. Consequent̄ exprimunt̄ bona optata cum dicitur⌊salutē⌋ scilicet per gratiam in presenti ⁊ gloriaz in futuro⌊Omne gaudium⌋Hic incipit tractatus in quo beatus iacobus informat credentes bene se habere. primo respectu sui. secundo respectu ꝓximi ca. ij 3º. respectu dei ca. iiij. ibi Adulteri secundum ordinem doctrine a magis ad minus nota procedendo. Ista tamen diuisio non est sic precisa quin in una parte ponatur aliquid de pertinentibus ad alias ⁊ econuerso. ⁊ hoc propter conuexionē uirtutum. Circa primam partem consideran dum ꝙ respectu sui homo bene se habz ꝓ hoc ꝙ tentationibus uiriliter resistit ⁊ ꝓ hoc ꝙ ueritati humiliter acquiescet ꝗa per primum uitantur uicia ⁊ acquiruntur uirtutes morales. per secundū uero expellitur ignorantia ⁊ acquirunt̄ uirtutes intellectuales. secūda īcipit ibi Scitis frēs mei. Prima diuidit̄ in tres nā beatꝰ iacobus ꝑmo ponit suam informationem. secundo infert intentā conclusionem ibi Glorier̄ aūt tertio remouet erroneam opinionem ibi

qs fuit iacobꝰ minor: ⁊ qs maior. festm iacobi minoris celebrat̄ p̄ maij. festm uō Jac. maioris 25. July.

Nemo cū tentatᷣ. prima adhuc in duas q̄ꝛ primo inducit ad resistendum tētationibꝰ i casibꝰ certis. secūdo i dubijs ibi. Siq̄s aūt Ad euidentiam primi cōsiderandū q̄ꝫ tētationes metum inducentes de amissione boni iam habiti sunt vehementiores q̄ꝫ ille q̄ inducunt appetitū de acquisitione non habiti. unde dicit augu. Terrena diliguntur artius adepta q̄ꝫ cōcupiscentia constringat nam illa q̄ uelut incorporata prescinduntur. ista uero uelut extranea repudiantᷣ ꝛ quāto sunt magis intrinseca tanto metus de amissione est uehementior sicut metus de amissione uite uel mēbroꝝ aliquorum q̄ꝫ de amissione bonoꝝ possessoꝝ. ꝛ ideo q̄ bene resistit tentationibus istis bene potest resistere ꝛ alijs quia secundū q̄ꝫ dicit quidam. Non est consentaneum rationi cupiditate eum uinci qui metu non frangitur. Et ideo beatus iacobus docens resistere tētationibus ponit exemplum de tentationibus metū inducentibus de amissione boni iaꝫ habiti cuiusmodi sunt persecutiones. in personis uel rebus iaꝫ possessis. dicit ergo [Omne gaudium] .i. celeste gaudiuꝫ qd̄ includit in se perfectionem eminentius omnis boni gaudij [existimate fratres mei] finaliter consequi [cum in tentationibus uarijs incideretis] si fortitᷣ eis resisteritis [scientes q̄ꝫ probatio fidei uestre [in persecutionibus per quas declaratᷣ homo fideliter adherere deo quando p aduersa quecunq̄ꝫ non sepatur ab eo [Patientiā operatᷣ] naꝫ per talem sufferentiā frequētatam uirtus patientie acquiritᷣ per quem quidem habitum sufferentia taliuꝫ que primo erat sibi difficilis redditur facilis [Patientia autem opus perfectum habet] In persecutionibus enim illud quod primo occurrit sustinenti est tristicia ex hoc ulterius insurgit ira q̄ est appetitus uindicte contra persequentē ꝛ tertio odium. uirtus autem patientie aufert tristiciaꝫ istā ut pꝫ ex dictis. ꝛ sic prescindit radicem duobus alijs quia qui nō tristatur in persecutōne non irascitᷣ cōtra persequentem nec odit eum ideo bene dicitur q̄ꝫ in hoc habet opus perfectuꝫ ꝑpter quod subditur [ut sitis perfecti ꝛ integri] quia qui bene resistit tētationibus istis de facili resistit alijs ut supra dictum est [i nullo deficiētes] quia sicut supra dictum ē non solū per hoc euitantur uicia sed etiam acq̄

runtᷣ opposite uirtutes [Si q̄s] Hic consequentᷣ docet resistere tētationibus in casibus dubijs. tentatᷣ enim quis aliquādo de aliquo perpetrando q̄ ignorabat esse licitum ꝛ aliquādo de malo sub specie boni. ꝑpter quod ad resistendū tētatōni in huiusmodi casibus necesse habet ab alio dirigi. Infallibile uero directiuum est ipse deus q̄ nō deficit ad se ueraciter recurrentibꝰ q̄ꝛ si natura non deficit in necessarijs multo minus auctor nature ꝑpter quod tales dirigit per seip̄m uel per ministrum sicut patet act. x. de cornelio ad cuius directionem misit petrum. ideo dicit beatus iacobus [Si quis autē vestrū indiget sapientia] quod contingit in dubijs [postulet a deo qui dat omnibus affluenter] nam omnibus hominibꝰ dat bona nature que sunt magna ualde ꝛ hoc super se disponentibus dat bona grē que sunt maiora ꝛ perseuerātibus bona glorie que sunt maxima [ꝛ non improperat] scilicet gratis. nam frequenter ingratis iudeis improperauit per prophetas beneficia eis exhibita in exitu de egypto i deserto ꝛ in terra promissionis [ꝛ dabitᷣ ei] nam petitio semꝑ exauditᷣ quando fit pie pro se ꝛ perseueranter [postulet autē in fide] iesu christi [nihil hesitans] de diuina potestate ac etiam uoluntate dandi petentibꝰ debite scilicet pie pro se ꝛ perseuerantᷣ [q̄ enim hesitat] de potestate uel uolūtate diuina [similᷣ ē fluctui maris] q̄ꝛ ē instabilis nō habēs mētē in deo stabilitᷣ fixā [nō ergo estimet hō ille q̄ꝫ accipiet aliq̄d a dño] de ꝑtinētibꝰ ad bona gratie q̄ꝛ nature bona sunt bonis ꝛ malis cōmunia. math. v. q̄ solē suū oriri facit sup bonos ꝛ malos ꝛc̄. Si aūt aliq̄s hesitet de proprio defectu i petēdo dubitās ne petat insufficienti modo ꝑ tali hesitatione nō impeditᷣ sue postulationis exauditio sed hesitās de deo ipeditᷣ de quo adhuc subditur [uir duplex animo] nunc deo adherens nunc mūdo [inconstās in omnibus est vijs suis] id est operibus suis nihil ducens ad profectuꝫ [Glorietur] Postquam beatus iacobus induxit ad resistendum persecutionibus Hic consequenter concludit intentum scilicet q̄ꝫ non solum sunt sustinende patiēter sed etiā gaudenter propter premium secundum q̄ꝫ dicit saluator math. v. Beati estis cum maledixerint uobis hoīes ꝛ persecuti uos fuerit ꝛc̄.

46

Sequitur gaudete ⁊ exultate quoniā mer
ces uestra copiosa est incelis. ⁊ hoc est qd
dicitur⌊glorietꝰ autē frater humilis⌋.i.ab
iectus ⁊ depressus⌊ in exaltatione sua⌋ in
celestibus futura⌊diues autem in humilita
te sua⌋ironica est locutio ut dicit glosa.cui
concordat sequens littera cū dicitur⌊quo/
niam sicut flos feni transibit⌋ita cito defi/
ciet eius potentia. Et ponit exemplū sensi
bile dicens⌊ Exortus est enim sol cum ar
dore⌋existens in cancro uel leone⌊ ⁊ arefe
cit fenum⌋quia deficit eius uiror ⁊ decor ⁊
applicat ad propositum dicens⌊ ita ⁊ diues
in itineribus suis⌋scilicet potentia ⁊ gloria
⌊marcessit⌋ scilicet in morte ⁊ etiā aliquan
do añ mortem⌊ Beatꝰ uir⌋in spe⌊q̄ suffert
tentationez⌋ ita q̄ non uincitur ab ea sed
uincit eam⌊Quoniā cum probatus fuerit⌋
sicut aurū in fornace⌊Accipiet coronā uite⌋
⁊ tunc erit beatus in re⌊quam repromisit
deus diligētibus se⌋ quia nihil est acceptū
deo nisi fiat ex charitate.prima cho. xiij.
Si distribuero omnes facultates meas in
cibos pauperum ⁊c̄. Sequitur.charitatē au
tem nō habeam nihil mihi prodest⌊ Nemo
cū tentatur⌋Hic consequenter circa predi/
cta remouet errorem duplicem. secūdū re/
mouet ibi Nolite itaqꝫ. Circa primū scien
dum q̄ quia potentie anime sunt a deo ⁊
actus earum.ideo dixerunt aliqui q̄ tenta
tio inducens ad malum est a deo ita q̄ de
us est actor mali culpe uolētes per hoc pec
cata sua excusare propꝰ quod remouet hoc
dicēs⌊ Nemo cum tentatur⌋.i.per tentatō
nem ad peccatum inducitꝰ⌊ dicat quoniam
a deo tentetꝰ⌋quoniam hoc est falsum⌊De
us enim intentator malorum est⌋ sed bono
rum tantum sicut dicitꝰ gene. xxij. Tenta
uit deus abraham ut eius obedientiam in/
notesceret alijs ⁊ daretꝰ eis in exemplum
⌊Ipse enim neminē tentat⌋inducens eū ad
peccandum⌊vnusqsqꝫ uero tentatꝰ⌋tali ten
tatione ad peccatū inducentem⌊a concupi/
scentia sua⌋inordinata .propter quod dicit
augu. xiiij. de ciuitate dei q̄ amor sui usqꝫ
ad contētum dei facit ciuitatez diaboli ad
quā pertinet homo per peccatum generali
ter. Ideo amor sui tendens ad contēptum
dei qui est idem q̄ cōcupiscentia inordina
ta est causa omnis peccati. Et subditur ꝓ
cessus cum dicitur⌊ abstractus ⁊ illectus⌋
quia primo insurgit cōplacentia seu dele/
ctatio absqꝫ consensu perfecto. ⁊ tūc adhuc
stat in terminis peccati venialis⌊deinde cō
cupiscentia cuz conceperit⌋.i. inualuerit⌊ pa
rit peccatum⌋inducens ad consensum per/
fectum⌊peccatum vero cū consummatū fue
rit⌋in opere exteriori⌊generat mortē⌋naz
inducit ad reiterationē ⁊ consuetudinē ad
quam sequitꝰ obstinatio que est mors ani
me. Nec argumentum inductum q̄ deus
sit actor peccati ualet quia actus peccati in
quantum actus est aliquod bonū. ⁊ iō re/
ducitur in deum sicut in cām primā efficiē
tem. Sed inquantuz malus est priuatio nec
habet cām efficientē sed deficientē scilicet
maliciam uoluntatis uel eius defectum⌊si/
cut motus claudicationis est a uirtute gres
siua effectiue. deformitas autē talis motꝰ
est ex curuitate tibie⌊Nolite⌋Hic remo/
uet secūdum errorem quia sicut dixerunt
aliqui deum esse actorem peccati ut dictuz
est ita alij dixerunt bonum meriti esse ab
homine scilicet pelagiani dicētes hominez
sine gratia posse uitam eternā mereri qd
remouet dicens⌊Nolite errare⌋⁊ subdit in
quo⌊omne datum optimū⌋ quod est bonuz
meritorium faciens hominē uita eterna di
gnum⌊⁊ omne donum perfectuz⌋id est bo
num glorie⌊desursum est descendens a pa
tre luminū⌋⁊ non est ab homine quia bo/
num meritoriū excedit proportionem natu
re create sicut ⁊ finis ad quē ordinatꝰ se/
cundum illud prima cor. ij. Oculus nō vi/
dit nec auris audiuit nec in cor hoīs ascē/
dit ⁊c̄.⌊ apud quem non est transmutatio⌋
immutabiliter enī facit mutabilia sicut no
ster intellectus immaterialiter itelligit ma
terialia. Unde dicit boetius de cōsolatione
immobilis manens dat cuncta moueri. Et
idem declarat philosophus. viij. physicorū
⌊nec uicissitudinis obumbratio⌋nam in eo
non sunt plures actus intelligendi ⁊ volen
di sibi succedentes sed unico actu simplicis
simo ⁊ eterno intelligit ⁊ uult se ⁊ omnia
alia⌊uoluntarie nos genuit uerbo verita/
tis⌋i. ꝑ uerbuz incarnatum qd est ipa veri
tas ioh. xiiij. Ego sum ve. vi. ⁊ vi.⌊Ut si/
mus initium aliquod creature eius⌋ quātū
ad esse gratie quod hic inchoatꝰ ⁊ in celo ꝑ
ficitur quia gloria est gratia cōsumata⌊sci
tis fratres mei⌋Postqꝫ beatus iacobus in
duxit fideles ad resistendū tentationi Hic
consequenter eos inducit ad acquiescenduz

ueritati ⁊ primo eam deuote audiendo. se/
cundo opere adimplendo ibi Estote autez
Circa primum dicit [Scitis fratres mei di
lectissimi] .i. scire debetis quod subdit̃ [Sit
autem omnis homo uelox ad audiendū] ue
ritatis uerbū [tardus autez ad loquendū]
nā hoc pertinz ad doctoris officiū ad quod
se ingerere est presūptuosum [et tardus ad
iram] nam ira que est per uicium oculum
mentis excecat. ⁊ ira que est per zelum ipz
aliquando perturbat ut dicit gregorius in
morali. [Ira eniz uiri] que est per uiciuz [iu
sticiā dei non operatur] minus dicit ⁊ plus
significat. nam ira que est per uicium non
solum iusticiam omittere facit sed etiaz fre
quenter ad faciendum in iusticiam inducit
consequenter propositum concludit dicens
[Propter quod abijcientes omnem immūdi/
ciam] corporis ⁊ anime que intellectum ebe
tat [et habundantiā malicie] .i. ire proces/
sum ⁊ augmētū usq̃ ad opus iniusticie qđ
intellectū excecat ut dictum est [In māsue/
tudine suscipite insitum uerbum] .i. uerbuz
fidei qđ debet mentibus inseri humanis.
Est autem mansuetudo quedam tractabi
litas mentis propter quod est debita dispo
sitio ad recipiendū impressionem uerbi di
uini sicut cere tractabilitas ad impressionē
sigilli [Estote] Hic consequent' inducit ad
acquiescendū ueritati ipām opere adimplē
do. ⁊ primo facit propositum. secundo remo
uet oppositum ibi Si quis autem. Circa p̃
mum dicit [Estote autem factores uerbi ⁊
non auditores tantum] precepta enim diui
na saltem in pluribus sunt de operabilib'
⁊ ideo non sufficit auditus sed requiritur
opus propter quod dicit philosophus p̃mo
ethicorum q̃ illi qui sunt contenti scientia
morali absq̃ opere sūt similes illis q̃ attē
te medicos audiunt sed nihil faciunt eoruz
que dicunt. ⁊ sicut isti non habent corp' be
ne curatum sic nec illi animā propter quod
de tali auditore subditur [Hic cōparabitur
uiri consideranti uultuz natiuitatis] .i. uul
tum suum corporalem in quo natus est [in
speculo] in quo uidet̃ umbratice ⁊ impfecte
propter quod talis consideratio puaz aut
nullam facit impssionem. sic est de auditu
preceptorum dei sine operatione [qui autē
perspexerit in lege perfecte libertatis] id
est in lege euangelica que dicit̃ lex liber/
tatis. tum quia est lex amoris. Lex autē ue
tus fuit lex timoris. Augu. iij. li. contra ad
amantium differentia legis ⁊ euangelij ti
mor ⁊ amor. Timor autem respicit conditi
onem seruilem. Amor autē liberam. Tum
quia lex noua liberat a seruitute legis ue
teris ⁊ onere ut frequenter dictum est su/
pra [⁊ permanserit in ea] secundū eam uiuē
do [hic beatus in suo facto erit] .i. ex ope/
re suo [Si quis] Hic cōsequenter remouet
oppositũ quia aliqui uolebant uiuere ocio
si credentes q̃ eis sufficeret ad salutē sus
ceptio fidei propter quod hoc improbat di
cens [Si quis autem putat se esse religio/
sum] .i. ueram ⁊ perfectum christianū [non
refrenans linguā suam] iactande se q̃ hoc
credere sibi sufficit ad salutem [sed seducēs
cor suum] per falsam opinionem [hui' uana
est religio] quia non ducit ad finem debitū
sicut medicina dicit̃ vana que non inducit
sanitatem [religio autem] scilicet christaina
[munda ⁊ immaculata apud deū] .i. accepta
apud deum [hoc est uisitare pupillos ⁊c̃ .i.
exercere se in operibus minime erga p̃xi
mum ⁊ in operibus mūdicie erga seipm̃.

[F]Ratres mei] Postq̃ beatus ia
cobus informauit fideles ad be
ne se habedū respectu sui Hic
consequenter idem facit respe
ctu proximi. Et diuidit̃ in duas ptes quia
primo inducit fideles ad bene se habendū
erga proximum in collatione boni. secūdo
in euitatione mali ca. iij. Prima in duas q̃r
primo facit propositum in collatione boni
honorabilis. Secūdo in collatione utilis ibi
sic loquimini. Ad euidentiā autē primi duo
sunt premittenda. primum est quid sit per
sonarum acceptio. secundum qualiter habz
locum in exhibitione honorum. Circa pri/
mum sciendum q̃ equitas distributiue iu/
sticie in hoc consistit q̃ aliqua diuersis tri
buunt̃ secundum proportionem ad dignita
tem uniuscuiusq̃. propter quod si in tali di
stributione attendat̃ ad cām propter quaz
aliquis proportionatur ad tale donū fit se
cundū equitatem iusticie distributiue ut si
cancellarius parisiensis promoueat aliquez
ad magisterium attendens ad suam suffi/
cientiam scientie per quam efficiatur pp̃or
tionatus ve dignus respectu talis honoris
Si autē attendat ad personam tantuz uel
aliam quancunq̃ causā que nō facit ad hoc

ꝙ ꝓportionetur ad talē honorē ut quia ē
consanguineus cōpatriota uel diues uel ali
quid huiusmodi facit contra equitatem iu/
sticie distributiue ⁊ per consequens peccat
quia non apponit̄ uirtuti nisi uiciū ⁊ tale
peccatuꝫ uocat̄ acceptio persone seu perso
narum. Contigit tamen aliquā persone cō
ditionem facere eam dignā respectu unius
rei non tamē respectu alterius sicut consā
guineitas facit aliquē dignum ut instituat̄
heres patrimonij non autē ut detur ei ma
gisteriuꝫ uel prelatio ecclesiastica. Circa se
cundum sciendū ꝙ honor dat̄ alicui in testi
monium uirtutis. iiij. ethicoꝝ. Et ideo so/
la uirtus est causa debita honoris exhibē
di Et hoc contingit dupliciter. uno modo
uirtus propria ⁊ sic uirtuoso debet̄ honor
Alio modo uirtus aliena ⁊ sic princeps ⁊ ꝑ
lati sunt honorandi etiā si sint mali inquā
tum gerunt personam dei ⁊ communitatis
cui presunt. Et eadem ratione parentes ⁊
domini propter participationem diuine di
gnitatis quoniam deus est omnium pater
⁊ dominus. Similiter senes propter signū
uirtutis quod est senectus. Et similiter di
uites quia maiorem locum obtinent in cō/
munitatibus. Si autē solo intuitu diuitiaꝝ
honorant̄ est acceptio personaruꝫ ⁊ sic pec
catum. Et sic loquitur gregorius omelia.
xxviij. superbia uestra retundit̄ que in ho
minibus non naturam qua ad imaginem
dei sunt facti sed diuitias honoramus. His
igitur premissis accedamus ad litteram in
qua beatus iacobus excludit a fidelibus ꝑ
sonarum acceptionē per quam indebite ho
nor exhibet̄ ⁊ sic eos reducit ad debitam
honoris exhibitionē in qua sic procedit qr
primo ꝓponit intentū. secundo inducit exē
plum ibi Etenim. tertio probat assumptuꝫ
ibi Audite fratres. quarto excludit falsum
intellectum. ibi Si tamen. Circa primum di
cit [Nolite in personarum acceptione ha/
bere fidem] inducendo ad fidem uel recipiē
do per amministrationem sacramētoꝝ uel
nutriendo in fide per bonā exhortationem
cum personarum exceptione qd̄ fit quādo
in istis debita causa non attendit̄ ut patꝫ
ex predictis sed indebita scilicet attēden/
do ad propriuꝫ questū uel ad alia huiusmo
di propter que predicta non debent exer/
ceri. Si autem attendat̄ ad honorem diui
num ⁊ ecclesie bonū ⁊ deuotionem recipiē

tis fidem uel exhortationē non ē acceptio
personarū in talibus si predicta magis ex
hibeant̄ aliquibus q̄ꝫ alijs secūdū maiori/
tatem deuotionis eoꝝ uel honoris diuini ⁊
ecclesie sicut conuersio Cōstantini ad fideꝫ
ex cuius exemplo ualde multi uenerunt ad
fideꝫ ⁊ ex eius facto est ecclesia promota ⁊
honorata quasi per totum orbem. Sic etiaꝫ
laborare ad conuersionem ⁊ nutritionem ī
fide diuitum ⁊ potentuꝫ magis q̄ꝫ pauperꝝ
non est personaruꝫ acceptio attendēdo ad
bona que ex ipsis ꝓuenire possunt magis
q̄ꝫ ex pauperibꝰ [domini nostri iesu christi
glorie]. i. fidē christi qui est dominus ⁊ da/
tor glorie non secundum personaꝝ acceptiō
nem sed secundum meritorum gradus ⁊
proportionem [Etenim si introierit] Hic
consequenter ponit exemplum ad propo/
situm de paupere ⁊ diuite ingredientibus
congregationeꝫ fideliū in ecclesia. Et pōt
dupliciter intelligi. Uno modo de paupere
⁊ diuite infidelibus qui sunt ad fidem indu
cendi. Alio modo de paupere ⁊ diuite fideli
bus qui sunt in fide nutriēdi. Si igit̄ pau
per infidelis uel fidelis sic cōtēnatur ut de
eius conuersione ⁊ nutritione in fide parū
aut nihil curet̄ semper est peccatum. Simi
liter si diues ꝓpter diuicias tantū in istis
preponatur quia utrobiqꝫ est acceptio per
sonaꝝ. Et in his duobus casibus uidet̄ lo/
qui beatus iacobus. Si autem diues ꝑho/
noret̄ ⁊ preponatur in predictis pauperi nō
habendo respectum ad diuitias prescise sed
ad bonuꝫ qd̄ ex eius cōuersione uel nutri
tione in fide probabiliter estimatur perue
nire non uidet̄ esse personaꝝ acceptio nec
peccatum ⁊ sic intelligenda est ista littera
cum subditur [Et si ei dixeritis] scilicet di
uiti [tu sede hic bene] attendendo ad diuiti
as precise [pauperi auteꝫ dicetis tu sta illic
⁊c.] ipm contēnendo uel propter paucitatē
precise ipm minus honorabilē ⁊ amabilem
deo iudicando ideo subdit̄ [Et facti estis
iudices cogitationuꝫ iniquarū audite] Hic
consequent̄ ꝓbat suppositum scilicet ꝙ di/
ues propter diuitias precise non est magis
honorabilis nec paup propter paupertatē
contēptibilis ⁊ hoc dupliciter. primo diuina
auctoritate cū dicit̄ [nonne deꝰ elegit pau
peres] ut patet de apostolis tamē a princi/
pio elegit aliquos diuites ut zacheū ⁊ laza
rū [diuites in fide ⁊c.] q. d. ei debetis con

formari. Et sic debet in ecclesia fieri, quia pauperes in temporalibus diuites tamen ī spiritualibus si ex eorum spiritualibus diuitijs magis prouenit honor diuinus ⁊ bonū ecclesie diuitibus in temporalibus sūt prehonorandi. secundo hoc idem probat ex diuitum austeritate dicens[nōne diuites ꝑ potentiam opprimunt uos] in bonis possessis damnificando[⁊ ipī trahunt uos ad iudicia]ut condēnemini ad mortem in personis hec enim frequent' fiebant in ecclesia ꝑmitiua. Tertio hoc probat de diuitum malignitate dicens[nōne ipsi blasphemant nomen bonum]scilicet iesu christi quod sicut Bernardus dicit Est mel in ore melos in aure iubilus in corde[Si tamen]Hic remouet falsum intellectū circa precedentia. Ex his enim que dixit de diuitibus posset aliquis credere q̄ essent a fidelib⁹ odiēdi qd' remouet dicens[Si tamen legem perficitis regalem].i. a rege regū datam[secūdū scripturas]ve. ac no. te.[diliges ꝓximū sicut teipm̄].i. ad eandē beatitudinē cōsequēdā Et nomine ꝓximi intelligit' omnis homo quia ad imaginem dei factus ⁊ ad beatitudinem aptus[Si autē personas accipitis] modo predicto[redarguti a lege[deut'. primo. ita paruum audietis ut magnū nec accipietis cuiusq̄ personam. Et subdit malū quod inde sequit' cum dicit'[Quicūq̄ aūt ⁊c̄.]qd' est intelligendū de pena damni q̄ est carentia diuine uisionis quam incurrit homo per unam transgressionem legis diuine. q2 pec̄m mortale ē trāgressio legis diuine sed penā sensus incurrit grauiorē q̄ plures transgressiones facit. Et qd' de pena damni intelligat' littera sequens ostendit cum dicitur[qui enim dixit non mechaberis ⁊c̄.]ab uno enim deo sunt omnia ꝓpter quod per unius transgressionem offēditur ⁊ per conseqens eius uisio tollit'[Sic loquimini]Hic consequent' beatus iacobus informat fideles de collatione boni utilis q̄ consistit in operibus misericordie. Et diuiditur in duas partes quia primo facit propositū. secūdo remouet oppositū ibi Quid proderit. Circa primum dicit[Sic loquimini ⁊ sic facite]ut opera uestra sint uerbis conformia. Et qualiter subdit[sicut per legem libertatis].i. legem euangelicam[incipientes iudicari].i. iudicium futurū debite disponi ubi datur sentētia beatitudinis cō

sequēde ꝓ opib⁹ misericordie. Math. xxv. Uenite benedicti patres mei ⁊c̄. ⁊ subditur Esuriui ⁊ dedistis mihi manducare ⁊c̄.[Iudiciū enim sine misericordia ⁊c̄.[Ma. xxv Ite maledicti in ignē eternū sequitur Esuriui enim ⁊ non dedistis mihi manducare ⁊c̄.[Superexaltat autē misericordia iudicium]nā in casibus dubijs inter iusticiam ⁊ misericordiam semper declinādū est ad partē misericordie. Unde dicit ra. sa sup exo. q̄ apud hebreos fuit antiquitus constitutū q̄ si maior pars iudicum in uno condēnet aliquem ad mortem nō propter hoc ē interficiendus sed expectanda est maior deliberatio. si autē maior pars in uno liberet eū est liberandus[Quid proderit] Hic consequenter remouet oppositū scilicet q̄ fides sine operibus misericordie ualeat ad salutē Et remouet primo per rationem. secundo per exemplum ibi Uis autem scire. Circa primum ponitur quadruplex ratio. prima accipitur ex defectu talis fidei ⁊ est talis. Illud quod est mortuū spiritualiter nō potest saluare eternaliter fides sine operibus est huiusmodi quia uiuificat' per charitatē Amor autem dei nunq̄ ē ociosus. operatur enim magna si est. si autem operari renuerit amor non est ut dicit gregorius omelia. xx. Et hoc est intelligēdū habita oportunitate operandi ꝓpter quod fides que ꝑ dilectionē non operatur mortua ē ⁊ sic inefficax ad salutem. Et hoc est quod dicit[Quid proderit fratres mei ⁊c̄].q. diceret nihil proderit ad salutem[Si autē]Hic ponitur secunda ratio que accipit' ex simili. fides enim sine operibus similis est uerbo sine effectu sed tale uerbū nihil proficit sicut si aliq̄s dicit famelico Uade ⁊ comede ⁊ nō det ei aliquid ad comedendū tale uerbum nihil prodest sed magis est frustratorium ⁊ derisorium. Et hoc ē qd' dicit'[Si autem frater ⁊ soror nudi sunt ⁊c̄.]⁊ patet ex dictis littera[Sed dicet quis] Hic ponitur tertia rō que accipit' ex obprobrio qd' pōt inferri alicui sic credenti quia non potest ostendere fidem suā si requirat' q̄ non uerbis sed operibus uere ostēdit'. Et hoc est quod dicit'[Sed dicet quis].i. potest dicere rationabiliter improperando sic credenti[Tu fidem habes]secūdum dictū tuū[ostende fidem tuā mihi sine operibus].q.d. non potes sed ego potero qui opera ha

48

deo⌊Tu credis⌋Hic ponitur quarta ratio ⁊ accipitur ex demonibus qui credunt ex euidentia signorum ⁊ cōtremiscunt timore penarum ⁊ tamen hoc non ualet eis ad salutem quia non possunt agere opus meritorium. ⁊ similiter suo modo fides que nō operatur per dilectionem non proficit ad salutem⌊Uis autem scire⌋ Hic consequenter dictum errorem remouet per exemplū duplex. secūdū ponitur ibi Similiter autem. Primum est ipsius abrahe quod proponit inuehendo contra aduersariuz dicens⌊Uis autez scire⌋per exemplū⌊O homo inanis⌋ Dicitur autez res inanis que non cōsequitur finem debitum sicut medicina que non inducit sanitatem. et eadem ratione homo qui per opera bona non consequitur beatitudinem⌊quoniā fides sine operibus ociosa est⌋quasi dicat ostendam tibi per exemplum patris nostri abrahe. ideo sequitur ⌊pater noster nonne ex operibus iustificatus est⌋. q. d. sic. sed contra hoc uidetur dictū apostoli ro. iiij. Si enim abraham ex operibus legis iustificatus est habet gloriam sz nō apud deum. ⁊ ibidem. iij. cap. Ex operibus legis nō iustificabitur omnis caro. Dicendum q; apostolus loquitur ibi cōtra illos qui opera cerimonialia legis dicebant esse necessaria ad salutem que tamen iam cessauerant in morte christi quantū ad efficatiaz⌊Offerens⌋ Hic consequenter ponit exemplum de obedientia abrahe ad deuz procedente ex magna dei dilectione q̄ semper manet efficax ad salutem cum dicitur ⌊Offerens isaac filium suum super altare⌋ geñ. xxij. Paratus illum imolare ex fide ⁊ dilectione ad deuz. ut habetur hebre. xi. credens q; a mortuis posset eū saluare deus Ideo subdit⌊Uides quoniam fides cooperabatur operibus illius⌋ que nō essent meritoria sine fide sine qua impossibile ē placere deo. hebre. xi.⌊⁊ ex operibus fides cōsumata est⌋habitus enim firmatur ⁊ manifestatur per opera. Et similiter magnitudo fidei abrahe apparuit ex eius obedientia offerendo filium propter quod dictum fuit sibi a domino. Nunc cognoui q; timeas dominum. i. cognoscere feci alios. noticie eniz dei nihil accrescit de nouo⌊Et suppleta est scriptura dicens credidit abraham deo ⁊c.⌋hoc enim dictum fuit abrahe geñ. xv. non soluz anteq̄z offerret isaac sz etiā anteq̄z natus eēt sz ex oblatōe isaac scriptura illa dicitur esse suppleta inquātū p hoc magnitudo fidei abrahe fuit alijs declarata ut dictum est. Et sic concludit intentum ⌊Uidetis quoniaz ex operibus iustificatur homo ⁊ non ex fide tantum⌋ita q; utrūq; est necessarium ad iustificationem. nam fides que nō operatur per dilectionem mortua est ⁊ informis. ⁊ iterum opera sine fide non sunt deo placentia ut predictum est ⌊Similiter⌋Hic ponitur secundū exempluz de raab que ex fide unius ueri dei saluauit exploratores iudeoruz ut habetur iosue. ij ⁊ per hoc apposita est ad populum israel iosue. vi. ⁊ consecuta est salutem ex fide simul ⁊ operibus. Et hoc est quod dicitur⌊Similiter autez⌋⁊ patet littera ex dictis usq; ibi⌊Et per aliaz uiam eijciens⌋recepit enī eos per ianuam ⁊ emisit per fenestram ⁊ suasit eos declinare ad montana ne reperirentur a persecutoribus in strata publica. Et sic infertur conclusio intenta cum dicitur ⌊Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est⌋qui dat uitaz corpori⌊ita fides sine operibus⌋. i. sine dilectione operante que ē uita anime. prima ioh. iiij. Translati sumus de morte ad uitam quoniā diligimus ⁊c.

Olite plures magistri ⁊c.⌋Postq̄z beatus iacobus docuit fideles bene se habere ad primū i collatione boni Hic consequēter idem facit in euitatione mali. ⁊ primo in uerbo. ⁊ secundo i facto. ca. iiij. Prima in duas quia primo ostēdit mala ex vicio lingue prouenientia propter que debēt ab omnibus refugi. secundo bona ex taciturnitate sequētia ꝑpter que debēt ab omnibus captari ibi Quis sapiens. Prima in duas quia primo declarat malum loquacitatis ī doctrina. secundo in communi uita ibi In multis. Circa primum sciendum q; ex loq̄citate prouenit q; aliqui presumptuose docere uolunt q; nesciunt contra quos dicit ⌊Nolite plures magistri fieri⌋nam docere est opus sapientis quoruz paru⁹ est numerus. stultoꝝ autē infinitus. eccle. primo⌊Scientes quoniam maius iudiciuz sumitis⌋. i. maiorez damnationem incurritis quia tales magistri faciunt alios errare. ⁊ per hoc multipliciter dānationem incurrunt math. xv. Si cecus ceco ducatū prestet ambo i foueam cadunt⌊In multis⌋ Hic consequēter

ostendit malum loquacitatis in cõmuni uita. Et hoc ex.iiij. scilicet q2 inficit cõmunit multipliciter incurabiliter ꝛ innaturaliter secundum ponit ibi Potest etiã. tertiũ ibi Omnis enim natura. quartum ibi In ipa benedicimus. Circa primũ dicit In multis offendim⁹ homĩes ꝛ maxime ĩ uerbo quia lingua sita ẽ in lubrico ꝑpter quod citius mouetur ad malũ q̃3 alia mẽbra. ideo subditur Siquis in uerbo non offẽdit hic pfectus uir est q2 facilius custodiunt alia mẽbra. Et q2 pauci sunt ualde pfecti eccle. vij uirum de mille repperi unũ. iõ uiciũ lĩgue inficit cõmuniter Põt Hic cõsequent ostẽdit q inficit multipliciter ꝑmittẽs ad hoc triplex exẽplũ. Primũ ẽ animale. nã equ⁹ animal magnũ circunducit cum freno puulo. Secũdũ artificiale. q2 nauis magna mouet cũ paruo gubernaculo. Tertiũ naturale q2 modicus ignis magnã siluã incendit. Et eodẽ modo lingua q est modicũ mẽbꝝ multa mala facit p contentiones detractiones seditiones ꝛ huiusmodi ita q fere oĩa mala proueniunt ex uicio lingue. Et ex dictis patet lr̃a paucis exceptis que discurrentur potest etiam freno circũducere corpus scilicet animalis magni ꝛ magna scilicet mala exaltat .i. prouocat ecce quantus ignis .i. q̃3modicus ꝛ lingua scilicet mala ignis est accendens cõtentiones seditiones ꝛ alia mala. ideo subdit uniuersitas ĩiquitatis supple est mala lingua uirtualit q maculat totum corpus nã in alia redundat malũ eius ꝛ inflãmat rotã natiuitatis nostre .i. cursũ uite nr̃e q assimilat rote q̃ incipit ꝛ terminat in eodẽ puncto. ꝛ sic nascitur hõ impotẽs ꝛ ignorans ꝛ si moritur naturalit redit ad eundẽ statũ de cõmuni cursu inflãmata a gehenna .i. a diabolo q sic nominat eo q gehenne deputat Oĩs eñi natura Hic consequẽter ostẽdit q inficit incurabilit q2 lingua mala nõ ẽ domabilis sicut cetera membra que possũt ligari ꝛ a suis actibus impediri nisi sic autem lingua non prescindat. ꝛ hoc ẽ q dicitur Omnis eñi natura bestiaꝝ ꝛc. hoc uidem⁹ ad sensũ q multa animalia ferocia domantur ab homine linguã aũt maliloquã hominũ nullus quantũcũq3 sapiẽs potest domare ꝛ subdit rõ. ẽ eñi inquietũ maluz quia sita ẽ ĩ lubrico ut dictũ ẽ ꝛ plena ueneno detractõnis mortifero nã detractor

interficit euz de quo detrahit p infamiã ꝛ eũ q libẽt audit ꝛ seipm̃ p culpaz In ipa Hic cõsequẽter ostendit q uiciũ lingue inficit innaturalit. cõtra eñi cursũ nature ẽ q ex eodẽ principio ꝑcedunt cõtraria. naz cõtrarioꝝ cõtrarie sunt cause ꝛ tñ ex eadẽ lingua ꝑcedunt cõtraria scilicet benedictio ꝛ maledictio. ꝛ hoc ẽ qd dicit In ipa enim benedicim⁹ deũ patrẽ p beneficijs suis ꝛ ĩ ipa maledicimus homines q frequẽter sũt innocentes q ad similitudinẽ dei facti sunt ꝛ sic maledictio redundat in deũ sicut uitupernum factũ imagini regis redũdat ĩ ipm̃ nõ oportet fratres mei hoc ita fieri quia uident nature cõtrariari. ꝛ subdit ad hoc exẽplũ de fonte ꝛ patet littera ꝛ ficu q̃ nõ ꝑducit nuces q2 hoc eẽt cõtra ei⁹ naturã Et simile ẽ quodammodo de lingua que creata est ad benedicẽdũ. ꝛ maledicere ẽ ei innaturale. Et de aqua salsa q̃ nõ fit dulcis sed manet in proprietate nature sue. lingua aũt maledica trãsmutat a natura sua ut dictũ ẽ Quis sapiens Postq̃3 beat⁹ iacobus ostendit mala ex loquacitate ꝑuenientia ꝑpt que ẽ fugienda Hic cõsequẽter ostendit bona ex taciturnitate ꝑuementia ꝑpter que ẽ appetẽda. Hec aũt bona sunt sapientia ꝛ disciplina ꝛ eis cõnexa q̃ beat⁹ iacobus primo ꝑponit. secundo sapiẽtiaz distinguit ibi Quod si zelum. Circa primum sciendũ q ex taciturnitate que cõsistit in bona audiendo ꝑuenit disciplina. nã discipuli bonũ ꝑpriũ ẽ audire. ex auditu uero sapiẽtia acqrit ꝛ acquisita augmẽtat ꝑuer. primo. Audiẽs sapiens sapientior erit. ꝛ sic ulterius sapientia in bonis operib⁹ manifestat. ꝛ hoc ẽ q dicit Quis sapiẽs ꝛ disciplinatus int uos secũdũ habitũ acqsitũ uel infusũ uel utroq3 modo q2 sapiẽtia acquisita bene disponit ad sapientiã infusam sicut patet de daniele ꝛ socijs ei⁹ danielis primo ostẽdit ĩ bona cõuersatione .i. p effectũ exteriorẽ in mansuetudine sapiẽtie q̃ opponit loquacitati ꝛ uicio lingue. Qd si zelũ Hic cõsequent distinguit sapientiã ĩ mũdanam ꝛ diuinam. secũda describit ibi Que aũt desursũ ẽ. Circa primũ sciendũ q sapiẽtia humana hec dicit que p cautelas ꝛ mẽdatia tẽdit ad finẽ indebitũ. ꝛ hoc ꝑcedit ex passiombus inordinatis ꝛ maxime inuidie ꝛ odij. ꝛ hoc ẽ q dicit Quod si zelũ amarũ .i. inuidiã habetis adinuicẽ

49

[⁊ contentiones sunt in cordibus uestris]
i. intentiones inferendi nocumentum pro/
ximo [nolite gloriari] si deducatis ad effe/
ctum tanq̄ȝ sitis sapientes [⁊ mendaces eē
aduersus ueritatē] quia non est uera sapiē
tia sed magis stulticia. ideo subditur [non
enim ista sapientia desursum descendens]
id est a deo a quo est omne bonum [sȝ ter
rena] inquantum procedit ex concupiscētia
oculoꝝ [animalis] ꝓcedens ex cōcupiscentia
carnis [diabolica] procedens ex superbia ui
te. ideo dicitur sapiētia mundana quia om
ne qđ est in mundo reducit̄ ad ista tria pri
ma. io. primo [Que autem] Hic consequen
ter describitur sapientia diuina siue a deo
data ⁊ ordinate. primo quantum ad termi
num a quo facit recedere quod est malum
cum dicitur [Que autem desursum est sa/
pientia] id est a deo data [primum quidem
pudica est] id est faciens recedere ab omni
turpitudine. Secundo quantum ad termi/
num ad quem facit tendere qui est beatitu
do in qua quietatur appetitus quod nota
tur cum dicit̄ [pacifica] Tertio quantū ad
illa per que sapientia perducit ad paceȝ si
ue finem ubi post recessuȝ a corruptela tur
pitudinis primo occurrit homini ꝙ in om
nibus modū debitū teneat. ideo dicit̄ [mo
desta] secundo ut in his in quibus ipse si/
bi non sufficit alioꝝ monitis acquiescat. ⁊
quantū ad hoc subditur [suadibilis] et hec
duo pertinent ad hoc ꝙ homo pacem ha/
beat in seipso. Sed ulterius ad hoc ꝙ sit
pacificus etiam alijs. primo requirit̄ ut eo
rum bonis non repugnet. ideo dicitur [bo
nis consentiens] secundo ꝙ defectibus pro
ximi cōpatiat̄ in affectu ⁊ subueniat in ef
fectu ⁊ quantum ad hoc subdit̄ [plena mi/
sericordia ⁊ fructibus bonis] tertio requi/
rit̄ ut defectus alioꝝ emendare charitati/
ue satagat. ⁊ hoc est ꝙ dicit̄ [iudicans si/
ne simulatione] ne scilicet correctionem ex/
erceant ex odio precedenti sub charitatis
ostensione. hec autem hominis pacificatio
in seꝰ ⁊ cum alijs in uia est quedaȝ preliba
tio perfecte pacis in patria. ⁊ sic est finis
sapientie prut habet̄ in uia. ideo subditur
[fructꝰ auteȝ iusticie]. i. beatitudo eterna q̄
per iusticiam acquiritur ⁊ in fruitione bea
ta consistit [in pace seminat̄] quia sicut se/
men continet fructum futuꝝ potentialiter
⁊ imperfecte sic pacificatio in uia de qua di
ctum est continet pacem eterne glorie.

Cap. iiij.

Unde bella] Postq̄ȝ beatus ia/
cobus monuit ne proximo ma
lum inferatur uerbo Hic con
sequenter inducit ad hoc ꝙ nō
inferatur facto cuius radicem uolens ꝑscin
dere dicens [Unde bella] quibus infert̄ no
cumentum corporis [⁊ lites] in iudicijs qui/
bus infert̄ nocumentum in rebus possessis
[nonne ex cōcupiscentijs uestris] supple ta
lia oriunt̄ [que militant]. i. dominant̄ [in
mēbris uestris] quia membra mouentur in
talibus malis a concupiscētia contra dicta
men recte rationis [concupiscitis ⁊ non ha
betis] quia frequenter tales non assequun
tur intentum [occiditis] innocentes [⁊ zela/
tis] bonis inuidentes [⁊ non potestis adipi
sci] satisfactioneȝ concupiscentie uestre que
semper ad malum accendit̄ [litigatis ⁊ bel
ligeratis ⁊ non habetis] replicatio est eius
dem sententie ad maiorem exaggerationē
[propt̄ quod non postulatis] aliquid a deo
presumentes obtinere ꝙ concupiscitis ue/
stra fortitudine [petitis ⁊ non accipitis]. q.
d. si aliquādo aliqua petitis a deo non acci
pitis. ⁊ subdit̄ ratio [Eo ꝙ male petatis]
petendo ea que sunt saluti uestre cōtraria
ut inimici mortem uel possessionem uel ali
quid huiusmodi. ideo subdit̄ [ut in cōcupi/
scijs uestris insumatis] id est cōcupiscētias
impleatis. Insumo insumis est uerbum cō/
posituȝ ab in ⁊ sumo. ⁊ sic insumere est in
tus sumere quod est cōcupiscētiā malā ad/
implere [Adulteri] Superius beatus iacobꝰ
docuit fideles bene se habere respectu sui
⁊ proximi Hic consequenter idem facit re
spectu dei. Et primo facit hoc ratione di/
uine bonitatis que debet homines attrahe
re. secundo ratione sue seueritatis que de
bet recedentes ab eo terrere. ca. v. Prima
in duas. nam primo monet a mundo ⁊ dia
bolo recedere. recessus enim ab uno cōtra/
rio concedit accessum ad aliud. secunda inci
pit ibi Appropinquante deo. Circa primuȝ
primo mouet recedere a mundo. secundo a
diabolo ibi Resistite. Prima in duas. quia
primo monet relinquere mundum. secundo
inducit scripturam ad suum propposituȝ ibi
An putatis. Igitur primo monet recedere
a mundo id est ab inordinata concupiscen
tia delectabiliuȝ huius mundi dicens [Adul
teri] a ppria sponsa que est lex diuina. sap.
viij. Exquisiui eaȝ a iuuentute mea ⁊ que

siui eam sponsaȝ assumere [fornicarie adhe
rētes] scilicet concupiscentie mundane [Ne
scitis] quasi dicat bene deberetis scire ex
rationis dictamine et ex frequenti uobis
facta ammonitione [quia amicicia hui⁹ mū
di] id est inordinata adhesio delectabilib⁹
huius mundi [inimica est deo] quia facit re
cedere ab ipso [Quicūqȝ ergo uoluerit ⁊c̄]
hoc sequitur ex primo ⁊ patet. [Consequen
ter inducit scripturam ad suum propositū
dicens [an putatis quia inaniter dicit] qua
si dicat hoc non est putandum quia non cō
tinet aliquod falsum aut superfluum [aut ī
uidiam concupiscit spiritus qui habitat in
uobis] hec littera dupliciter exponitur. uno
modo de spiritu humano ⁊ sic legitur re/
pressiue ⁊ intelligitur assertiue ⁊ est sensus
ꝙ spiritus humanus tendit ad inuidiam. i.
ad tristiciaȝ de bono alterius qđ inordina
te concupiscit qđ pertinȝ ad amicitiā hui⁹
mundi ut patet ex predictis. ⁊ secundū hūc
sensum hec littera accipitur de geñ. ix. ubi
dicitur. Sensus enim ⁊ cogitatio cordis hu
mani prona sunt in malum ab adolescen/
tia sua. Apostoli nanqȝ non semper allegāt
uerba scripture sed frequenter sensum tan
tummodo. ⁊ secundum hunc sensum qđ im
mediate subditur [Maiorem auteȝ dat gra
tiam. dicitur de alio spiritu scilicet diuino.
Alio modo legitur dicta littera interroga
tiue ⁊ intelligitur negatiue [ad inuidiaȝ cō
cupiscit spiritus qui habitat in uobis] qua
si dicat nō est sensus [Spiritus] sanctus [q
habitat in uobis] qui datus fuit uobis ī ba
ptismo [non concupiscit] id non facit uos cō
cupiscere [ad inuidiā] id est non inducit uos
ad tristiciam de bono proximi [quod facit
amicitia huius seculi] ⁊ secundum hoc ista
littera sumitur ex primo ca. sapientie. [Be/
niguus enim est spiritus sapientie. ⁊ sic nō
inducit ad inuidiam sed magis ad mutuaȝ
charitatem. ideo subditur [maiorem autem
dat gratiaȝ] quia dat bona spiritualia que
sūt maiora ⁊ meliora. Et hec expositio me
lior uidetur q̄ȝ prima quia magis continu
at litteram ut patet ⁊ q2 in libris correctis
punctatur interrogatiue mō dicto ⁊ per [cō
sequēs intelligitur negatiue [propter qđ]
id est propter maiora bona que dat spiri/
tus diuinus [dicit] scilicet scriptura. prouer.
iij. [Deus superbis resistit] denegando eis
gratie dona [humilibus autem dat gratiā]

nam humilitas est debita dispositio ad eaȝ
hec enim littera habetur prouer. iij. secun/
dum translationem. lxx. ubi nostra littera
habet ipse deludet illusores ⁊ māsuetis da
bit gratiam propter quod concludit [Sub
diti ergo estote deo] tanq̄ȝ uere humiles ut
det uobis gratiam suam [Resistite] Hic cō
sequenter monet a diabolo recedere. Cir
ca quod sciendum ꝙ diabolus est superb⁹
secundum ꝙ dicitur de eo. Job. xli. Ipse est
rex super omnes filios superbie. Quanto
autem aliquis est superbior tanto magis
abhorret superari propter quod diabolus
uidens aliquem fortiter resistentem dimit/
tit eum tentare timens ne ab eo seperetur
propter quod recedit ab eo ante facieȝ bel
li. unde dicit ambrosius super lucam ꝙ dia
bolus instare formidat quia frequentius
refugit triumphari. ⁊ hoc est quod dicitur
[resistite autem diabolo] uiriliter repugnā
do. [⁊ fugiet a uobis appropinquate deo]
Hic consequenter beatus iacobus monet
accedere ad deum ratione sue bonitatis q̄
debet attrahere quia ab eo ꝓcedit esse gra
tie ⁊ esse nature. primo ergo inducit ratio
ne primi. secundo ratione secundi ibi Ecce
nunc. Circa primum sciendum ꝙ ad deum
accedimus per dilectioneȝ. dilectio uero dei
includit dilectionem proximi propter quod
inducit primo ad diligendum deum. secun/
do proximum ibi Nolite detrahere. Pri/
ma adhuc in duas. quia primo inducit ad
dei dilectionem. secundo ad quedā habētia
ad ipsam cōnexionem ibi Emundate. Cir
ca primum dicit [Approquinquate deo] que
appropinquatio terminatᷓ ad dilectioneȝ q̄
est unio amantis cum amato [Et appropī
quabit uobis] dona gratie sue conferēdo ⁊
etiā augmentādo. Sed contra hoc uidetur
ꝙ dicitur prima. ioh. iiij. In hoc est chari/
tas non quia dilexerimus deū. sed quoniaȝ
ipse prior dilexit nos. Dicendū ꝙ diligere
est uelle alicui bonum. Si igitur considere
tur actus diuine dilectionis qui est in ipso
precedit omnia temporalia cum sit eternus
⁊ sic loquitur iohannes in auctoritate in/
ducta. Si autem consideretur huius dile/
ctionis effectus qui est temporalis sic ali/
quid est ꝓcedens ex pte dei ⁊ aliquid ex p
te hominis. Sicut enī deus in fluxu gene/
rali cōuertit omnia ad seipsum sicut ad fi/
nē ultimū secundum eē nature sic in fluxu

50

speciali conuertit humanaȝ naturam ad se
sicut ad finē supnaturalem. ⁊ hic influxus
specialis nō est aliqua gratia habitualis.
sed est motio diuina siue instictus qua mo
uet naturā humanā ad bonū meritoriū
nec denegatᷣ alicui q̄diu est in hac uita p̄/
senti. sed homines diuersimode ad hunc in
stinctū se habent q: aliqui acquiescunt ⁊ se
quuntᷣ. ⁊ sic ad gratiā habitualē de con/
gruo disponuntᷣ quibus dispositis deꝰ dat
gratiā habitualē per quā meritorie operā
tur. Alij uero resistunt instinctui diuino. ⁊
sic merito eis habitualis gratia denegatur
patet igitᷣ ꝙ dispositio ad gratiā de con/
gruo que est ab homine modo p̄dicto p̄ce
cedit collationē gratie habitualis que est a
deo. ⁊ sic dicitᷣ hic ⌊Appropinquate deo ⁊ ap
propinquabit uobis⌋ uerūtamē hanc dispo
sitionē de congruo p̄cedit diuinus instictꝰ
seu motio ad bonuȝ meritoriū ad quod na
tura humana de se nō pōt assurgere. ⁊ sic
dicit saluator. ioh. vi. Nemo pōt uenire ad
me nisi pater meus qui misit me traxerit
eū. ⁊ sic patet ꝙ principiū meriti simplicitᷣ
est a deo ⁊ non a libero arbitrio. ⌊Emūda
te⌋ Hic consequentᷣ inducit ad quedam an
nexa diuine dilectioni dicēs ⌊Emūdate ma
nus⌋. i. opera ⌊⁊ purificate corda⌋ q: qui di
ligit cordis mūdiciā ꝓpter gratiā labioruȝ
suoꝝ habebit amicū regē. ꝓuerbioꝝ. xxij.
⌊duplices animo⌋. i. qui prius fuistis dupli
ces animo nunc deo nūc diabolo nūc mun
do adherendo ⌊miseri estote⌋. i. statū miseri
assumite recurrendo ad deū cuius ꝓprium
ē misereri ⁊ parcere ⌊risus uester⌋ ꝑ disso/
lutionē ⌊in luctū cōuertatᷣ⌋ per cōtritionem
Est aūt risus leticia exterior. gaudiū men
tē respicit interiorem ut sit mutatio inte/
gra in facie scilicet ⁊ mēte ⌊humiliamini in
conspectu dei⌋ qui uidet omnia quecūq3 la/
tētia ⁊ non solū in conspectu hominū ꝗ tā
tū uident patentia ⌊et exaltabit uos⌋ in ce
lo ubi ē ꝑfecta dilectio ⌊Nolite detrahere⌋
Hic consequentᷣ inducit ad dilectionē ꝓxi/
mi remouendo dilectionis īpedimēta dicēs
⌊Nolite detrahere alterutrum⌋ ꝑ quod in
fertᷣ fame detrimentū ⁊ ꝑ hoc innuit oppo
sitū scilicet conseruatione bone fame ⁊ eiꝰ
augmētū qđ est opus dilectionis ꝓximi ⌊ꝗ
detrahit fratri⌋ in ore ⌊aut qui iudicat fra/
treȝ suū⌋ esse malū in corde ⌊detrahit legi⌋
que prohibet hoc fieri. leui. xix. Non eris
susurro nec criminator in populo ⌊⁊ iudicat
legē⌋ facto designās eā eē malā quia fecit
tanq3 licitū qđ ipa dicit illicitum ⌊Si autē
iudicas legē non es factor legis⌋ obediens
ei ut superiori ⌊s3 iudex⌋ tanq3 superior ipi qđ
tamē est falsū. ideo subditᷣ ⌊Unus ē eni le
gislator ⁊ iudex⌋ scilicet deus ⌊qui pōt per
dere⌋ transgressores ⌊⁊ liberare⌋ legis facto/
res ⌊Tu aūt ꝗ es qui iudicas ꝓximū⌋ qua
si dicat tu usurpas tibi officiū diuinū. Ad
cuius maiorē intellectū sciendū ꝙ iudicare
propria auctoritate soli deo cōuenit. homi/
nibus aūt ex diuina cōmissione tam in fo
ro ecclesiastico q3 ī seculari. Ista tamē com
missio non se extendit ad ea que sunt om
nino occulta sed diuino iudicio reseruantur
De his autē que aliquo modo patent uel
per facta uel ꝑ signa possunt homines iudi
care. Et hoc pōt eē dupliciter. uno mō cū
ꝓcessu ad punitionē. ⁊ hoc soluȝ ꝑtinet ad
iudices. Alio modo sine tali ꝓcessu ⁊ hoc ēt
ꝑtinet ad alios homines. Sciendū tamē ꝙ
iudiciū importat sniām firmā de aliquo. Si
ergo ꝓcedat ex euidentia facti nullū ē pec/
catum ut siquis iudicet aliū homicidam q:
uidit eū homicidiū cōmittentē. Et idem ui
detᷣ si ꝓcedat ex uehemētibus signis ut si
quis uideat solum cū sola nudū cū nuda in
eodē lecto nisi appareat aliquid unde pos
sit hoc excusari in toto uel in parte ut cō/
sanguineitas multū propinqua sicut ē ma
tris ad filiū uel infirmitas grauis seu ali/
quod huiusmodi. ⁊ sic uidēs iudicat ꝑsonas
esse fornicarias si ambe sint solute uľ adul
teras si ambe uel altera sint ligate. Si aūt
ꝓcedat iudiciū ex probabilibus seu leuibus
signis ⁊ ē iudicium de graui peccato pecca
tu ē mortale q: tale iudiciū ē contra chari
tatē ꝓximi ⁊ ex ꝑuerso affectu. Si aūt nō
fit iudicium uel firma sententia sed magis
suspicio qua quis incipit dubitare de boni
tate proximi sic est ueniale peccatum. gra/
ue tamē uel minus graue secūdum maiori
tatē uel minoritatē suspicionis ⁊ ꝓbabilita
tis ⁊ leuitatis signoꝝ ⌊Ecce⌋ Hic consequē
ter inducit ad amorem dei ex bonitate eiꝰ
qua dat ⁊ conseruat eē naturale inducens
ad hanc considerationē ⁊ remouens oppo
sitū dicēs ⌊Ecce nunc qui dicitis hodie aut
crastino ibimꝰ ⁊c̈⌋ quasi uestrū eē ⁊ opari i
sit totalitᷣ in uestra ditione cū tñ nō sit ita
ideo subditᷣ ⌊ꝗ ignoratis qđ sit ī crastinū⌋

i.futurum quia deus poterit interim opus uestrum et uitam subtrahere. ideo subdit. [Que est enim uita uestra] et respondet [ua por est ad modicum patens] .i. ualde cito transiens [pro eo ut dicatis] .i. propter hoc debetis dicere tamquam coacti a ueritate [si dominus uoluerit et uixerimus] .i. preponentes suppositionem diuine uoluntatis in omnibus factis uestris ex qua dependet uita et omnis operatio uestra [Nunc autem exultatis in superbijs uestris] quasi diuino adiutorio non indigetis [omnis exultatio talis maligna] .i. malo igne ignita quia a demone procedens et ad ignem gehenne disponens et maxime homines litteratos et scientes secundum quod dicitur luc. xij. Seruus qui cognouit uoluntatem domini sui et non fecit uapulabat multis scilicet plagis. et hoc est quod dicit [Scienti igitur bonum facere et non facienti peccatum est illi] et si sit bonum necessitatis eius omissio est peccatum mortale. Si autem sit bonum supererogationis peccatum est ueniale et aliquando nullum.

Cap. v.

Agite nunc diuites] Postquam beatus iacobus induxit ad adherendum deo ex consideratione sue bonitatis. Hic consequenter idem facit ex consideratione sue seueritatis que maxime in iudicio apparebit. Sciendum tamen quod illud iudicium sicut erit terribile malis sic erit consolabile iustis. unde sal. de ipso loquens luc. xxi. dixit apostolis His autem fieri incipientibus respicite et leuate capita uestra id est exhilerate corda uestra ut exponit gregorius omelia prima ideo beatus iacobus malis primo incutit iudicis terrorem ut a peccatis resiliant. secundo iustis eius fauorem ut ei inseperabiliter adhereant ibi Patientes igitur. Circa primum primo incutit timorem iudicis cupidis a auaris dicens [Agite nunc diuites] scilicet uestras uoluntates et est ironica locutio que est intelligenda per contrarium. ideo subditur [Plorate ululantes] Est autem ululatus sonus confusus qui est signum magni doloris [in miserijs uestris] i. pro miserijs uestris que aduenient uobis in iudicio futuro ut patet ex sequentibus. Et subditur duplex causa. Prima est inde bita bonorum temporalium congregatio et conseruatio cum dicitur [Diuitie uestre naturales] ut bladum in horreo et uinum in cellario et huiusmodi. Consequenter loquitur de diuitijs artificialibus dicens [Aurum et argentum uestrum eruginauit] in terra absconditum [et erugo eorum in testimonium uobis erit] id est contra uos [et manducabit carnes uestras] .i. affliget quia erit causa afflictionis in gehenna post iudicium quia tunc anima cum corpore affligetur igne gehenne [thezaurisastis uobis iram] .i. aggregastis uobis dei uindictam [in nouissimis diebus] tunc erit finale iudicium. Consequenter ponitur causa secunda que est pauperum defraudatio cum dicitur [Ecce merces operariorum uestrorum clamat] uos accusando. Et sciendum quod tria sunt peccata que specialiter dicuntur clamare ad deum scilicet innocentis occisio. gen. iiij. uox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Uicij contra naturam perpetratio. gen. xviij. Clamor sodomorum et gomorreorum multiplicatus est etc. et pauperum defraudatio ut dicitur hic [et clamor eorum in aures domini sabbaoth] .i. exercituum [introijt] ad faciendam uindictam per angelos qui dicuntur eius exercitus quia sunt diuine iusticie executores [Epulati estis] Hic secundo incutit terrorem carnalibus et lasciuis et hoc ordinate quia diuitie prestant fomentum huiusmodi uicijs. dicit igitur [Epulati estis super terram] hoc est in presenti uita sed esurietis postea sicut patet de diuite epulone qui positus in tormentis guttam aque non potuit impetrare luc. xvi. [et in luxurijs enutristis corda uestra] in illis delectando et bene de luxuria loquitur post gulam quia ministrat sibi materiam quia semen est de superfluo alimenti. ij. de anima [In die occisionis] Hic tertio incutit terrorem crudelibus et malignis qui ex diuitijs suis et potentia mouent persecutionem iustis eo quod sint dissimiles eis secundum quod dicitur sap. ij. In persona eorum circumueniamus ergo iustum quoniam inutilis est nobis etc. ideo dicit [In die occisionis etc.] id est tempore primitiue ecclesie in quo fideles ducebantur ad iudicia et occidebantur sine sui resistentia. et sic ponitur hic singulare pro plurali cum dicitur occidistis iustum id est iustos quod frequenter fit in scriptura. Aliqui autem exponunt hoc de occasione christi Jesu qui dicitur iustus anthonomatice. quia non solum est iustus formaliter sed

etiam effectiue alios iustificando nec re/
sistit suis occisoribus cū tn̄ posset resistere
[Patientes igitur] Consequenter consula/
tur iustos ne in tribulationibus deficiant.
⁊ primo inducit eos ad patientiam. secūdo
ad reuerentiam dei ibi Ante omnia. Cir/
ca primum dicit [Patientes igit᷑ estote fra
tres] in tribulationibus [usq₃ ad aduentuz
domini] qui reddet uobis mercedem labo/
ris uestri. Et ponit exempluz dicens [Ec/
ce agricola expectat] usq₃ ad tempus debi/
tum [patienter ferrens] laborem in cultura
terre sue [donec accipiat temporaneum] .i.
primitiuum fructum. terra enim promissio
nis de qua loquitur reddit duplicem fructū
in anno scilicet in aprili ⁊ septembri [patiē
tes estote] repetitio est premisse sententie
ad maiorem impressionem [Nolite ingemi
scere fratres in alterutrum] uidentes mu/
tuas penas sed magis confortate alterutꝝ
ad fortiter tollerandū sicut sex fratres cū
matre uidentes cruciatū primi inuicem se
hortabant᷑ fortiter mori. ij. machabe. vij. [ut
non iudicemini] .i. condēnemini si per mu
tuam querelam ⁊ luctū frangamini per im
patientiam [ecce iudex] scilicet christus [an/
te ianuam assistit] ad uos roborandū uelo/
citer ⁊ premiandū ⁊ inducit ad hoc exem/
plum sanctorum dicens [Exemplū accipite
fratres] exitus mali scilicet quantū ad ma
lum pene ⁊ non culpe quia preciosa est in
conspectu domini mors sanctorum eiꝰ psal.
cxv. [⁊ longanimitatis] in expectatione ꝑ
missi [⁊ laboris] quottidiani [⁊ patientie] in
aduersitate [prophetas] uobis datos in ex
emplum ad talia sustinendū [qui locuti sunt
in nomine domini] constanter contēptis ꝑ
secutionibus quas propter hoc passi sunt
sicut patet de michea zacharia isaia hiere
mia ⁊ pluribus alijs [Ecce beatificamꝰ eos]
i. beatos dicimus [qui sustinuerunt] tribula
tiones patienter. Et inducit duo notabilia
exempla dicens [Sufferentiaz iob audistis]
quia exemplar patientie [datus est uobis
[Et finem uidistis domini] quia in sua pas
sione sustinuit dolorem acerbissimū patien
tissime. ⁊ dicit uidistis qꝛ multi adhuc uiue
bant qui passionem domini iesu christi ui/
derant [quoniaz misericors est dominus] in
affectu [⁊ miserator in effectu] Ex maxia
enim dei misericordia processit ꝙ daret no
bis filium suum in redēptionis nostre pre
cium ⁊ fortitudinis exempluz [Ante omnia]
Hic consequenter inducit fideles ad dei re
uerentiam ⁊ hoc in quattuor. primo in iu
ramenti deiuratione. secūdo in feruenti de
uotione ibi Tristatur autem. tertio in sa
cramenti susceptione ibi Infirmatur. quar
to in proximi correctione ibi Fratres mei.
Circa primum dicit [Ante omnia fratres
nolite iurare] .i. non preponatis iuramētū
omnibus uerbis uestris ⁊ promissis. hoc
dicitur ad remouendum errorem illorum
qui dixerunt iuramentum esse frequentan
dum eo quod dicitur deut᷑. x. dominum de
um tuuz timebis ⁊ illi soli seruies ipiq₃ ad
herebis iurabisq₃ in nomine illius propter
quod dixerunt ꝙ frequentatio iuramenti
facit ad reuerentiam dei. ⁊ sic est exercen/
da. Sed hoc patet falsum per dictum chri/
sti Math. v. Ego aūt dico uobis nō iurare
omnino ⁊c̄. ⁊ per dictuz beati iacobi ī hoc
loco. hoc etiam patet per rationem quia il
lud quod non requiritur nisi ad subueniē
dum defectui non est per se appetendū seu
frequentandum sicut patet de medicina q̄
nō queritur nisi ad subueniendū īfirmitati
⁊ sic ē d᷑ iuramēto. qꝛ n̄ q̄rit᷑ nisi ad subuēi
endū defectui quo unꝰ hō nō credit alteri ī
quo casu subuenit᷑ per iuramētū in quo in
ducitur ueritas dei infallibilis in testimo/
niū in se sicut cum iuratur per deum uel ī
aliqua creatura inquantuz relucet in ea ue
ritas diuina ut per celum qui thronus dei
est uel per terram quia scabellum pedum
eiꝰ Math. v. Iurare ꝑ creturā uero secūdū
se est illicitū. ⁊ sic patet ꝙ iuramentū nō ē
inducendum nisi in casu in quo est necessa
rium ad confirmationem ueritatis ⁊ sic in
telligenda est auctoritas inducta deut᷑. x.
in tali enim casu iurandum est per nomen
dei ⁊ non per nomina idolorum secun/
dum ꝙ dicitur exo. xxiij. Per nomina
deorum extraneoꝝ non iurabis quia per
ea non est confirmanda ueritas. hoc enim
pertinet ad infidelitatem ⁊c̄. [Sit autē ser
mo uester] extra casum predictum [est est.
non non] simpliciter ueritatem affirman/
do ⁊ negando falsitatem [ut non sub iudi/
cio] .i. condemnatione [decidatis] ex frequē
ti iuratione cadendo in falsam fidez eccle.
iij. Uir multum iurans replebitur iniqui/
tate [Tristatur] Hic consequenter inducit
ad dei reuerētiā in feruēti deuotione dicēs

[Tristatur quis in uobis]id est patit᷑ acci
diā que est quedā tristitia in obsequijs di
uinis[oret equo animo ⁊ psallat].i.nitatur
spiritum erigere ad orandum deo deuote ⁊
secrete.ideo dicit᷑[oret] q̄₃publice [⁊ psal/
lat].[Oratio enim ⁊ psalmodia sunt contra
dictā tristiciā optima remedia[Infirmat᷑]
Hic conseqeenter inducit ad dei reuerentiā
in sumptione sacramēti.⁊ primo facit ꝓpo
situm.secūdo declarat quoddā dictum ibi
Multum enim.primum facit in duplici sa/
cramēto scilicet unctionis extreme ⁊ peni
tentie quātum ad primū dicit[Infirmatur
quis in uobis] infirmitate de qua probabi
liter dubitatur mori.nam istud sacramētū
est exeuntium de hac uita[inducat presby
teros ecclesie ⁊c̄.]licet istud sacramētum fu
erit a christo institutū tamen p beatum ia
cobum fuit hic expressi⁹ publicatū[Et ora
tio fidei saluabit infirmū]corporaliter ⁊ spi
ritualiter.ideo subditur[Et alleuiabit eū
domin⁹]ab infirmitate si expediat ei[⁊ si
in peccatis sit]uenialibus remittent᷑ ei uir
tute huius sacrēti.Consequēter inducit ad
reuerenter sumendū penitētie sacramentū
quo remittunt᷑ peccata mortalia dicēs[Cō
fitemini ergo alterutrū] Ex quo patet ꝙ
cōfessio debet fieri non solum deo sed etiā
homini unde ⁊ in lege ueteri sacrificia q̄
offerebantur deo pro peccatis offerebant᷑
per manum sacerdotis[⁊ orate pro inuicē]
nam confessor tenetur orare pro confitente
⁊ econuerso[multum enim] Hic consequen
ter declarat quoddam dictū scilicet ꝙ ora
tio sit magne efficatie quia dixerat ꝙ ua/
let contra tristiciam ⁊ ad dei reuerentiam
in sacramentorum perceptione . ideo dicit
[Multum enim ualet deprecatio iusti]nam
econtra de iniusto dicitur eccle.xv . Non
est speciosa laus in ore peccatoris[assidua]
nam una de conditionibus que faciunt ora
tionem semp exaudibilem est ꝙ sit perse/
uerans . Alie uero due ꝙ sit pia ⁊ pro se
[Helias homo erat similis nobis passibil᷑]
nam timore[mortis]fugit a facie iezabelis.
iiij.reg.xix.[⁊ oratione orauit ut non plu
eret]iij.regū.xvij.[super terrā]scilicet isra
el.nā propter maliciam achab fuit illa pla
ga iuducta ut dictum fuit ibidem[⁊ rursū
orauit ⁊ celum dedit pluuiā]iij.regū.xviij
[Fratres mei] Hic ultimo inducit ad dei
reuerentiam in fraterna correctione que ē
actus dilectionis proximi ⁊ per consequēs
ordinatur ad dilectionem ⁊ reuerentiā dei
dicens[Siquis ex uobis errauerit a uerita
te]fidei uel morum[⁊ conuerterit quis eū]
ab infidelitate ad fidem uel a uicijs ad uir
tutes[saluabit animam eius a morte]scili/
cet culpe ⁊ gehenne[⁊ operit multitudinē
peccatorum[ut non uideantur a deo puniē
da pena eterna.⁊ sic ab eo recipiet᷑ in glo
ria ad quam nos perducat qui cum patre
⁊ spiritusancto uiuit ⁊ regnat in secula se
culorum.Amen.

Postilla fratris Nicolai de Lyra super ia
cobum finit. Incipiunt additiones super
eundem.

In capitulo primo ubi dicitur in postilla
Omne gaudium.i.celeste gaudium.

Additio.

Ratio autem huius dicti
[Omne gaudium estima
te fratres ⁊c̄]declaratur
in glosa ubi sic. Non est
christiane dignitatis in
temporalibus exaltari sꝫ
potius deprimi. mali nihil habent in celo
boni nihil in mundo sed spe illius boni ad
quod tendit quicquid in uia contingat gau
dere debetis.hec in glosa.

In eodem capitulo primo ubi dicitur in
postilla. Sit autem omnis homo uelox ad
audiendum.

Additio.

Licet hoc quod dicit᷑[Sit autē o̅s
homo uelox ad audiendū .tardus
ad loquendum] satis proprie intelligat᷑ de
auditu a docēte ⁊ huiusmōi tn̄ uidet᷑ ēt hoc
documentū se extendere ad alias collocu/
tōnes humanas in quib⁹ homo prius debꝫ
audire q̄₃ loqui.iuxta illud ꝓuer.ca. q
ante respondet q̄₃ audiat stultū se demon/
strat ⁊ cōfusione dignū.Et hec expositio
magis concordat littere sequenti cum dicit
[Et tardus ad iram] ex locutionibus enī
inordinatis consueuit ira prouocari magis
q̄₃ ex hoc ꝙ quis se ingerat ex officio do
ctoris.

In eodem capitulo ubi dicitur in postilla
In speculo ī quo uidet᷑ umbratice imꝑfecte

Additio.

Uper illud[Hic compabitur uiro consideranti uultum natiuitatis sue in speculo] Glosa sicut talis considerans non rem sed solum umbram uidet sic ille qui habet solum umbram uerboꝝ non corpus operis.

In capitulo secundo ubi dicitur in postilla Quicunq; autem totam legem seruauerit offendit autem in uno.

Additio.

N hoc quod dicit apostol⁹[Quicunq; offenderit in uno factus est omnium reus]non uidetur loqui de pena damni tantum cuz de distinctione inter penam damni ⁊ penam sensus nulla fit mentio in hoc loco nec in precedentibus nec in sequentibus In hoc etiaz ꝙ sequitur[Qui enim dixit non mechaberis ⁊ non occides non habetur nec innuitur talis distinctio. unde expositio postillatoris de hoc ꝙ dicitur qui offendit in uno ⁊c.non uidetur ꝓpria seu littore consona licet quod presuponit uerum sit. Et ideo aliter uidetur dicendum. Ad quod sciendū ꝙ precepta diuine legis presertim que obligant ad semp ⁊ pro semper de quibus hic agit̃ copulatiue sunt intelligenda sic ꝙ ad omnia seruanda omnes obligantur unde qui in uno offendit manifestū ē ꝙ nō omnia seruat ad quorum omnium obseruationem tenetur. Et ideo factus est omniū reus. i. reus tanq; ille qui non omnia seruauit ut tenetur. Et hoc uidetur dicere glosa ubi sic Reus est apud deum qui nihil dimittit impunitum qui scit quoniā necessariā legem dederit. qui negligit mandatuz credidit illud inaniter a deo datum. hec in glosa. Ex quo habetur ꝙ qui offendit in uno ostendit suo facto non esse necessariam totam legem. ⁊ sic totius legis est reus. Et notandum ꝙ beatus iacobus in hoc docet contra falsam doctrinam phariseorum . qui legem diuinam falso interpretantes cōmuniter tenent ꝙ ille qui plura mādata numero seruat ⁊ tamen in paucis trāsgreditur nihilo minus est iustus apud deuz eo ꝙ deus ut dicunt iudicat hominem secundum pluralitatē uel paucitatem meritorum ⁊ demeritorum ita ꝙ ille qui plura opera meritoria fecit etiam si pauca aliqua numero de meritoria postea cōmittat non propter hoc ē iniustus apud deum quod manifeste ponit ra. moi. in suo deutero. in dis. prima de penitentia. ⁊ sic alij tenent cōmuniter que quidem doctrina falsissima est ⁊ erronea. Legitur eniz deute. xxvij. inter maledictiones que ibi ponunt̃ contra transgressores legis ultima Maledictus qui non permanet in sermonibus legis huius nec eos perficit Ex quo patet ꝙ per transgressionez uni⁹ precepti non perficitur lex. ⁊ sic incurritur illa maledictio. Itē habet̃ exp̄ssius ezechi. xxxiij. ubi sic Etiam si dixero iusto ꝙ uita uiuat ⁊ cōfessus in iusticia sua fecerit iniquitatez omnes iusticie eius obliuioni tradent̃. ⁊ sic patet ꝙ pharisaica doctrina in hoc sicut in alijs q̄zplurimis deuiat a ueritate sacre scripture. ⁊ de hoc docet nos apostol⁹ in dictis uerbis ut predictū est ⁊c.

In eodem capitulo ubi dicit̃ in postilla Superexaltat autē misericordia iudicio ⁊c.

Additio.

Oc qd dicitur[Superexaltat autē misericordia iudicio] aliter ⁊ magis proprie exponitur in glosa ubi sic. supponitur misericordia iudicio qz iudiciuz qd est cum misericordia per ipsaz misericordiā commendabilius est ⁊ magis placet. hec in glosa. Quod aūt postillator allegat de ra. ta. est una de iniquitatibus talmudicis quibus irritū faciebant mandatum dei propt̃ traditiones suas ut largius fuit dictum in additione sup esa. xxxiiij. ⁊ zach. v.

In capitulo quinto ubi dicitur in postilla Donec accipiat temporaneum.

Additio.

On memini legisse de terra promissionis q duplicē fructū in āno redderet nec de hoc cōmendat̃. deut. viij. ubi de alijs ptinentib⁹ ad fertilitatem seu fructificationē terre laudat̃. multi etiā pegrini ibi transeunt qui hoc non referunt hoc autē quod dicitur[Donec accipiat temporaneū ⁊ serotinū] potest intelligi de hoc qd cōmuniter cōtingit ī oibus regionibus scilicet ꝙ aliq fructus eiusdē speciei ueniūt magis tēpestiue q̄z alij quoꝝ primi dicūt̃ temporanei secundi uero serotini.

Additiones super Jacobum finiunt.

Incipit postilla super epistolas canoni/
cales Petri.

Petrus apostolus] Hec est secūda ps
principalis hui⁹ li
bri. in q̄ ponūt̄ epi
stole beati Petri. ⁊
diuidit̄ in duas se/
cundū duas ei⁹ epi
stolas. Epistola ue
ro prima ī tres partes diuidit̄ scilicet ī ꝓ
fationez ꝓsecutionē ⁊ conclusionē. Secūda
incipit ibi Benedictus. tertia ibi Per sil/
uanum fidelem ꝓpe finē. In ꝓfatione ꝑmo
describitur ꝑsona salutans ⁊ hoc ex nomi
ne cum dicit̄ [Petrus] Primo eniz uocatus
fuit simon. sed postea cognomiatus Petr⁹
a petra quod est christ⁹ ꝓpter fidei firmi/
tatem. vnde dicit Augustin⁹ In omnib⁹ ar
dentissime fidei inuenit̄ petrus. Et ex offi
cio cum subditur [apostolus. iesu christi]
2°. describūtur ꝑsone salutate cuz dicit̄ [e/
lectis] scilz a deo ad fidem catholicaz [Adue
uenis] Aduene dicebant̄ illi qui de gentili
tate cōuertebant̄: ⁊ illis uidetur beat⁹ pe/
trus specialiter scribere [dispersionis] id ē
existentib⁹ extra terram iudee. quod patz
ex hoc quod subdit̄ [ponti galathie ⁊c.] et
nominat ista loca q̄ꝛ siluanus per quē scri
psit qui est silas forsitā uolebat ire ad illa
loca ad confirmandū fideles eo ꝙ ibi fue/
rat in ꝓdicatione cuz paulo vt patet ī acti
bus apostoloꝝ [secūdum ꝓscientiam] istud
refertur ad illud quod supra dicit̄ electis.
hec enim electio īcludit aliq̄d eternum sci/
licet scire ⁊ uelle diuinum. et q̄ꝫtum ad hoc
dicitur [secundū prescentiā dei p̄ris] ⁊ acci/
pitur hic ꝓscientia ꝓ ꝓdestinatione que in/
cludit etiam aliquod temporale. s. collatio/
nem gr̄e in ꝓsenti ⁊ glorie in futuro. et q̄ꝫ
tum ad hoc dicit̄ [in sanctificatiōe spirit⁹]
talis enim sanctifitatio appropriat̄ spiritui
sancto [in obedientiaz ⁊c.] id est ꝑ obedi/
entiaz [iesu christi] q̄ fuit obediens usq̄ꝫ ad
mortem mortez aūt crucis. phil. ij°. Ab hac
aūt passione habēt efficaciam sacramenta
noue legis que sunt instrumēta nostre sā
ctificatiōis. Tercio describūtur optata bo
na cum dicit̄ [Gratia uobis] in ꝓsenti [et
pax] in futuro [multiplicetur] q̄ꝛ tunc quie
tabit̄ totus hominis appetit⁹ [Benedict⁹]
Hic incipit ꝓsecutio siue tractatus in quo
beat⁹ petrus informat fideles. et primo ge
neraliter quantū ad omnes. secundo magis
specialiter quantū ad aliquos status spiri
tuales ibi Serui subditi estote post medi/
um secūdi capituli. Prima in duas. q̄ꝛ ꝑmo
fideles informat de spūali regeneratiōe. se
cundo de renatoꝝ educatione 2°. ca°. Prima
adhuc in duas. quia ꝑmo de regeneratio
nis beneficio deo regratiat̄. secundo rena
tos ad uite mundiciaz exhortat̄ ibi Pro/
pter quod succincti. Prima adhuc in tres.
q̄ꝛ primo regratiat̄ de regeneratiōe ba/
ptismali. secūdo respondz tacite q̄stioni ibi
In quo exultabitis. tertio ꝓpositū ꝯfirmat
oraculo ꝓphetali ibi. de qua salute. Circa
primū sciendū ꝙ beneficium regeneratiōis
baptismalis est cōmune fidelib⁹ cunctis. ꝓ/
pter quod de hoc beneficio regratiat̄ bea/
tus petrus ꝓ se ⁊ alijs. ⁊ ut eos inducat ad
similes gratiaꝝ actiones dicit igit̄ [Bene
dictus deus] q̄ꝫtum ad totam trinitatē [et
pater] q̄ꝫtum ad patris personā [qui secun
duz magnam misericordiā] ⁊ non secundū
merita nostra [regenerauit nos] id est ī sa
cramēto baptismi per quod efficimur filij
dei adoptiui [in spem uiuam] id est certam
[per resurrectionē iesu christi ex mortuis]
per quaz habemus certitudinē future glo
rificationis. q̄ꝛ cum esset passibilis homo si
cut ⁊ nos ad uitam īmortalem resurrexit.
Et q̄ꝛ filij adoptiui habēt ius in heredita
tis participatione. ideo subdit̄ [in heredita
tem. i. ad consequendū hereditatem [incor
ruptibilem] nam hereditas celestis nunq̄ꝫ
deficit [⁊ incontaminataz] q̄ꝛ nihil īmundū
recipit [immarcessibilē] nam suum decorem
nunq̄ꝫ minorauit. sed q̄ꝛ non omnes rena
ti per baptismuz hanc hereditatem conse/
quūtur sed solum ꝑseuerantes in bono se
cundū ꝙ dicitur math. x°. Qui aūt perse/
uerauerit vsq̄ꝫ in finem hic saluus erit. iō
subditur [Conseruataz in celis] nō omnib⁹
renatis [sed in uobis]. i. ꝓ uobis [qui ī uir
tute dei custodimini] ꝑseuerantes in bono.
que ꝑseuerantia principaliter est a deo [ꝑ
fidem] charitate informataz [in salutem]. s.
consequēdam [paratam reuelari in tempo
re nouissimo]. i. in finali iudicio. tunc eniz
reuelabit̄ manifeste. nam electi apparebūt
gloriosi in aīa ⁊ corpore [In quo ⁊c.] Hic
consequēter beat⁹ petrus respondet cuidā
tacite q̄stioni que posset ex ꝓdictis oriri.

Nam ex hoc quod dictū est baptizatos es
se filios dei adoptiuos ⁊ coheredes regni
celestis. posset aliquis infirmus fidelis que
rere. Igit̃ quomodo dimittit nos de⁹ filios
suos tot ⁊ tantas tribulationes sustinere:
Nam in ecclesia primitiua credētes susti
nebant multas tribulatiōes. Ad quod re
spondet petrus.d. ꝙ hoc non ē ad malum
credentium sed ad bonuꝫ eoꝝ. sicut aurum
in fornace ꝓiectum inde non deteriorat̃ sed
purius ⁊ melius efficit̃. ⁊ hoc est qḋ dicit
⌊in quo exultabitis⌋eternaliter ⌊modicuꝫ
nunc si oportet contristari⌋temporalit̃⌊In
uarijs tētationibus⌋ꝑsecutionum in rebus
possessis aut in amicis uel etiā corporibus
ꝓprijs. Omnes enim pene temporales mo
dice sunt respectu eternitatis⌊vt ꝓbatio fi
dei uestre⌋in tribulationis fornace⌊inuenia
tur⌋.i. concedat uobis⌊in laudem ⁊ gloriā⌋
sempiternā⌊in reuelatione iesu christi⌋.i. tē
pore iudicij in quo manifestabit gloriaꝫ ele
ctoꝝ ut ꝑdictum est⌊quem non uidentes di
ligitis⌋Iꝫ enim aliqui adhuc uiuerent q hu
manitatem christi uiderant tñ eius diuini
tatem non uiderāt de qua est fides. iō sub
ditur ⌊In quem quoqꝫ non uidentes nunc
creditis⌊ fide formata charitate q̄ facit cre
dentē dignuꝫ uita beata. ideo subdit̃⌊Cre
dentes aūt exultabitis ⁊c̃. Et pꝫ littera ex
ꝑdictis.⌊De qua salute⌋Hic consequenter
confirmat ꝑdicta oraculo ꝓphetali dicens
⌊De qua salute⌋fienda ꝑ christum⌊exquisi
uerunt atqꝫ scrutati sunt ꝓphete⌋non natu
rali lumine aut ratione sed supnaturali il
lustratione⌊in quod uel quale tempus⌋sci
licet christi ministerium impleret̃ tempore
ꝓpinquo uel longinquo. ⁊ si impleret̃ tem
pore pacifico uel bellicoso. de utroqꝫ eniꝫ ꝓ
phetauerūt. Nam geñ. xlix. patriarcha Ia
cob ꝓphetauit ꝙ esset implendum tempore
quo deficeret regnum iudeoꝝ dicens Nō
auferet̃ sceptrum de iuda ⁊ dux de femo
re eius donec ueniat qui mittendus est. Si
militer ꝓphetauerūt ꝙ tempore pacis esset
implendū. Esaie. ij. Et conflabunt gladios
suos in uomeres ⁊ lanceas suas in falces.
Christ⁹ enim omnibus regnis pacatis na
tus est sub imperio romanoꝝ. luc. 2°.⌊Sp̄s
christi⌋qui loquebat̃ in ꝓphetis q dicitur
sp̄us christi. sicut ⁊ p̄ris qꝛ ꝓcedit a patre
⁊ filio⌊ꝑnuncians que in christo sunt⌋ imple
ta⌊passiones ⁊ posteriores glorias⌋sicut pꝫ

Esa. liij. vbi multipliciter loqtur de passio
ne christi ⁊ glorificatiōe ipsius in fine capi
tuli. Dicit tñ passiones ⁊ glorias in plura
li. qꝛ non solum est passus in se sed etiā in
membris suis. Similiter eius gloria deriua
tur ad mēbra⌊qbus reuelatum est qꝛ nō si
biipsis⌋Mysterium enim christi quod fuit
eis reuelatum non fuit eoꝝ temporibus ad
impletū sed tempore christianoꝝ. ideo sub
dit̃⌊Uobis autem ministrabant⌋ꝑnuncian
do futura⌊que nunc uunciata sunt vobis⌋i
pleta⌊per eos qui euangelizauerūt vobis⌋
id est ꝑdicaueruut euangelium⌊spiritusan
cto de celo misso⌋in signo uisibili in die pē
tecostes. tunc enim fuerūt illumiati ⁊ con
stantes effecti ad ꝑdicandum euangelium i
omnib⁹ linguis. ꝓpter quod eis non min⁹
credendum est q̈ꝫ ꝓphetis qꝛ eodeꝫ spiritu
locuti sunt. immo magis inquantū per eun
dem spiritum fuerūt magis illuminati.⌊In
quem desiderant angeli ꝓspicere⌋nam eadē
est uisio ⁊ fruitio triuꝫ ꝑsonaꝝ. istud tamē
desideriuꝫ non importat expectationē non
habiti sed continuationē habiti.⌊Propter
quod⌋Hic consequenter inducit renatos ad
mundiciam uite. ⁊ primo ponit suam moni
tionē, secūdo inducit ad hoc multiplicē ra
tionē. ibi Et si patrem. Circa primuꝫ dicit
⌊Propter quod⌋.i. qꝛ estis filij dei ꝑ adopti
oneꝫ vt predictū est⌊Succincti lumbos mē
tis uestre⌋.i. casti corpore ⁊ mente⌊sobrij⌋i
uictu ⁊ uestitu⌊⁊ perfecti⌋in omni uirtutis
actu⌊sꝑantes in eā q̄ offert̃ vobis grãꝫ⌋.i.
sperate ad consequendā gloriaꝫ que ē gra
tia consummata que offertur qñ gratia in
p̄nti datur que est arra glorie⌊in reuelati
onem iesu christi⌋.i. per eius reuelationem
qñ aperte facie ad faciem videbit̃⌊quasi fi
lij obedientie⌋i mandatoꝝ dei adiplete.⌊nō
configurati⌋.i. nō conformati⌊priorib⁹ igno
rantie uestre desiderijs⌋.i. carnalib⁹ vitijs
qbus eratis dediti āteqꝫ de tenebris igno
rantie uocati essetis ad lumen fidei⌊sed se
cundū eum q uocauit uos sanctum⌋ut ei cō
formemi. ꝓpter quod subdit̃⌊ vt ⁊ ipsi san
cti in omni conuersatione sitis⌋ imitantes
eum ꝓut poteritis⌊quoniam est scriptū⌋ le
ui. xix. Sancti eritis ⁊c̃.⌊Et si p̄rem⌋Hic
consequent̃ inducit ad suū ꝓpositum mul
tiplicem rōnem. Prima accipit̃ ex dei ti
more q facit ab imundicia recedere. ꝓuer.
xv. Per timorem declinat omnis homo a

malo.d.Et si přem inuocatis eū] ⁊ accipit̄
hic 'si p q̄ꝛ.q̄a fideles inuocant deum tanq̄
patrem suum [q. sine personaꝝ acceptione
iudicat in equitate iusticie secundū uniuscu
iusq̄ opus] reddens ei penam uel premiuꝫ
ꝓpter hoc est magis timendus [in timore
ꝛc.]iungat̄ sic littera [conuersami tempo/
re incolatus uestri].i. tempore pn̄tis uite.
[in timore] qui facit offensaꝫ dei patris ca
uere[Scientes] Hic ponit̄ secunda ratio q̄
accipitur ex homīs ualore. que ptꝫ ex hoc
q̄ redemptus est tanto precio.s. sanguine
christi p̄cioso ꝓpter quod non debꝫ se par
uipendere uicijs carnalibus maculando. vñ
dicit hugo libro de arra sponse. Amplius mi
hi esse uilis non debeo. q̄ꝛ tantū deo placui
ut mori p me eligeret ne me perderet. iō
dicit̄ [Scientes q̄ non corruptibilibus ꝛc.
de uana uestra cōuersatione paterne tra/
ditionis]Conuersi eniꝫ de gentilitate a pa
rentibus erant īformati idolis seruire. qđ
est ualde uanum. Nam idolum nihil est. p̄
ma corinth. x°. sicut conuersi de iudaismo e
rant informati a parentibus spūalibus .s.
sacerdotibus relinquere mādata dei ꝓpter
traditiones hominuꝫ. ut habet̄ Math. xv.
quod erat etiam ualde malum. Potest etiā
hoc intelligi de cerimonijs ueteris legis q̄
dicunt̄ uane. tum q̄ꝛ non conferebant gra
tiam. tum quia cessauerunt in morte christi
q̄ꝫtum ad obligationem [precogniti q̄dem
ante mundi constitutioneꝫ]nam ab eterno
mysterium christi fuit preordinatū a deo.
[ꝓpter uos].i. ad utilitatem uestram [qui
suscitauit eum a mortuis] Suscitatio uero
christi licet facta fuerit a tota trinitate. at/
tribuitur tamen patri sicut ⁊ potentia per
quam facta est [⁊ dedit ei gloriaꝫ].s. corpo
ris quam accepit in sua resurrectione. naꝫ
ab instanti conceptionis habuit gloriam a
nime[ut fides uestra ⁊ spes]de beatitudine
consequenda[esset in deo]id est ab ipso re
cipienda[Animas uestras]Hic ponit̄ tertia
ratio que accipitur ex fraternitatis amore
qui turbatur quando aliq̄ uitijs se macu/
lant que alij abhorrent. ideo dicit[Animas
uestras castificātes].i. uosmetipsos totuꝫ a
digniori parte nominando [In obedientia
charitatis] id est ex charitate mandata
dei seruando in quibus prohibetur adul/
terium ⁊ etiam concupiscētia uxoris aliene
[in fraternitatis amore]id ē sicut uere fra

tres in fide[simplici corde] id est sine plica
dolositatis seu falsitatis[inuiceꝫ diligite at
tentius] q̄ꝛ si homo diligit fratrem suum
carnalem quāto magis debet diligere spiri
tualem fratrem suuꝫ[Renati]Hic ponitur
quarta ratio que accipit̄ ex originis hono
re. Homo enim attendens nobilitatem sue
originis etiam secundū carnem abhorret ui
cijs fedare eā. ⁊ multo magis debet abhor
rere fedationē sue spūalis originis que in
compabiliter est dignior. ⁊ hoc est quod di
cit[Renati nō ex semine corruptibili]debe
tis supple uosmetipsos castificare. vnde re
fertur ad id quod predicit̄ Animas uestras
castificātes [p uerbum dei uiui]expressum
in sacramento baptismi in quo fit regene
ratio. accedente enim uerbo ad elementum
fit sacramentū [et permanētis]in eternum
in suo effectu. Caracter enim baptismalis
est indelibil̄. Gratia etiam ibi data est ar
ra uite eterne[q̄ꝛ omnis caro fenum]⁊ hoc
accipit̄ de Esa. xl. ca°. per quod oñditur q̄
omnis nobilitas carnalis originis nihil ē
respectu spūalis[Hoc est autem uerbū qđ
est euangelizatuꝫ in uobis]id est apud uos
Nam primo p̄dicatur regeneratio bapti/
smalis. ⁊ postea cetera sacramēta.

Eponētes. Postq̄ꝫ beatus pe/
trus instruxit fideles de rege
neratione spūali Hic consequē
ter instruit eos de educatione
consequenti sicut in opere nature nutritio
sequit̄ generationeꝫ. ⁊ diuiditur in duas p
tes. q̄ꝛ primo inducit ad hanc educationem
secundo ad consequenduꝫ perfectionem. ibi
Ad quem accedentes. sicut in naturalibꝰ p
fectio sequit̄ educationem. nutritio uero in
fide ⁊ moribus presupponit uitioꝝ abiectio
nem. ideo dicit[deponentes igit̄ omneꝫ ma
liciam]id est malam cogitationē contra p/
ximum adhuc in corde latentem [⁊ omnem
dolum]id est uerbum p̄ximi deceptoriuꝫ [⁊
simulationes]bonitatis apparentis tantuꝫ
[⁊ inuidias].i. tristicias de bonis p̄ximi[et
omnes detractiōes]quibus infert̄ nocumē
tum p̄ximo in eius fama que est preciosior
pecunia [sicut modo geniti infantes ratio/
nabiles sine dolo]regenerati enim per ba
ptismuꝫ debent esse similes infantibꝰ q̄ꝫtuꝫ
ad innocentiam sed non quantū ad igno/
rantian[lac concupiscite].s. facilioris doctri
ne secundū q̄ dicit̄ prima corinth. iij. Tan/

54

q̄z ꝑuulis in chriſto lac uobis potum dedi
Non enim de nouo baptizatis debent ar/
dua ⁊ difficilia fidei ꝓponi que nō ſunt ab
eis capibilia ſed tantū leuia. ſicut nec pue/
ris corporaliter dantur ſtatim cibaria ſoli
da ut carneſ ⁊ piſces ſed de facili cōuertibi
lia ut lac ⁊ huiuſmodi [ut in eo creſcatis in
ſalutem] i. per noticiam facilium aſcendatiſ
ad noticiam magis difficilium ⁊ ꝓficiatis ī
augmento fidei ⁊ moꝝ [Si tamē guſtaſtis
quoniaz dulcis eſt dn̄s] Sicut enim cibꝰ cor
poralis non ꝓficit niſi ſapiat ſic nec ſpiritu
alis [Ad quem accedentes] Hic cōſequenter
inducit fideles ad pfectionis adeptionez. ſe
cundo adepte diffinitionez. ibi Uos autem
Prima in tres. q̄r primo facit ſuam admo/
nitionem. ſecundo inducit ſcripture ↄfirma
tionez ibi Propter quod. tertio infert ſuā
concluſionem ibi Uobis igiť. Circa primū
ſciendū ꝙ chriſtus eſt fundamentū eccleſie
ſecundū ꝙ diciť prima corinth. iij. Funda/
mentū aliud nemo poteſt ponere preter id
quod poſitum eſt quod eſt chriſtus Jeſus.
Huic autem fundamento adherent fideles
per fidem charitate formatā. ⁊ ſic ꝓficiunt
ad augmentū fidei ⁊ moꝝ. ⁊ hoc eſt quod
dicit [Ad quem] ſ. chriſtum [accedentes] fide
formata charitate [lapidem vnuz] non tan/
tum formaliter ſed etiam effectiue. q̄r cau/
ſat in alijs uitam ſpūalem [ab hominibꝰ q̄
dem reprobatum] i. iudeis pfidis humana
tantū ſapientibꝰ ⁊ non diuina. [A deo autē
electum] ad ſalutem mundi fiendaz p ipſum
[⁊ honorificatum] in miraculoꝝ operatione
⁊ in ſua glorioſa reſurrectione ⁊ aſcenſiōe
⁊ ſpūſſancti miſſione [⁊ ipſi] i. uoſipſi [tan/
q̄z lapides uiui] per fidem charitate forma/
tam [ſupedificamī domos ſpūales] id eſt in
domos ſpūales [ſacerdotium ſanctum ⁊c.
Circa quod ſciendū ꝙ ſicut homo chriſtus
eſt dei templum. q̄r in eo habitat diuinitas
⁊ ſacerdos ⁊ hoſtia inq̄ztum obtulit ſemet
ipſum deo patri ꝓ ſalute mundi. ſic fideles
ei conformati: ſunt dei domus uel templuz
inq̄ztum deus habitat in eis per gratiam.
Sunt etiam ſacerdotes ⁊ hoſtia inquātum
ipſos offerunt deo p deuotionem ⁊ ſanctā
operationē. ideo ſubdiť [offerentes ſpiritu
ales hoſtias] non carnales ſicut in lege ue
teri [acceptabiles deo p ieſum chriſtum per
quem ſumus deo patri reconciliati. ꝓpter
quod in fine oblationuz ⁊ orationum eccle
ſie poniť Per dominū Jeſum chriſtum vel
aliquod ſimile. q̄r per ipſum noſtre oblatio
nes ⁊ orationes ſunt accepte. [Propť qd̄]
Hic conſequeuter ad ꝓpoſitum inducit ſcri
pturā dicens [Propter quod cōtinet ſcriptu
ra] eſaie. xxviij. ſecundū tranſlationē. lxx.
[Ecce ponam ī ſion] i. in eccleſia per ſion
figurata eo ꝙ ibi chriſtus p̄dicauit ⁊ apo/
ſtolis ſpiritumſanctū miſit [lapidē ſummū]
id eſt chriſtum ſicut ibidē declaratum fuit
etiaz p dicta hebraicoꝝ doctoꝝ [angularē]
q̄r chriſtus coniunxit iudeos ⁊ gentiles in
vna eccleſia tanq̄z duos parietes. [electum]
a deo ad opus noſtre redemptionis. [p̄cio/
ſum] p inhabitationem deitatis [⁊ qui cre/
didit in eum tanq̄z in ſaluatorem omnium
fide formata charitate [non confundeť] ſed
magis honorabiť celeſti honore [Uobis igi
tur] Hic ex dictis infert concluſionē dicenſ
[Uobis igiť honor credentibus] erit ſup/
ple in celeſtibus. [non credentibꝰ autem la
pis quem reprobauerūt edificantes] i. iu/
deoꝝ ſcribe ⁊ ſacerdotes. [hic factus eſt in
caput anguli] coniūgens iudeos ⁊ gentiles
in una eccleſia dei [⁊ lapis offenſionis ⁊ pe
tra ſcandali] Hoc accipiť de Eſa. viij. ⁊ in
telligiť ad litteram de reprobatiōe iudeoꝝ
ut ibidem dictum fuit. ideo ſubdiť [his qui
offendunt uerbo] i. iudeis obſtinatis blaſ/
phemātibus chriſtum [nec credunt in quo ⁊
poſiti ſunt] Ad hoc enim fuit eis data lex
ut diſponerenť ad chriſtum ſecundū ꝙ dici
tur gala. iij. Lex pedagogus noſter fuit in
chriſto. ⁊ ipſi pro maiori pte remāſerunt in
creduli [Uos autem] Poſtq̄z induxit fideleſ
ad pfectionem conſequendā Hic conſequē
ter inducit eos ad huius pfectionis diffuſi
onē. tunc eniz diciť aliquid pfectum cū po
teſt alterum facere quale ipſum eſt. 4°. me
thauroꝝ. ⁊ primo inducit ad hanc diffuſio
nem faciendā uerbo p̄dicationis. ſecūdo ex
emplo ſacre cōuerſationis. ibi Cariſſimi.
Circa primū dicit [Uos autem genus ele/
ctum] ſupple eſtis p baptiſmuz in quo fa/
cti eſtis filij dei adoptiui ⁊ p conſequēs de
genere eius [regale ſacerdotium] i. confor
mati chriſto q eſt rex ⁊ ſacerdos ſecūdum
ordinez melchizedech qui fuit rex ⁊ ſacer/
dos. gen̄. xxiiij. ⁊ ſic eſt de ueris chriſtia/
nis qui ſunt reges per ſubiectionē paſſio
nuz. ⁊ ſacerdoes p orationis deuote ſacrifi
cium. ideo diciť apoc̄. v°. Feciſti nos deo no

stro regnū ⁊ sacerdotes ⁊c. [Gens sancta]
id est p baptismū lauata ⁊ mundata [popu
lus acquisitionis] precioso sanguine christi.
ut dictum ē capitulo pcedenti. [ut uirtutes
eius annuncietis] uerbo sancte exhortatio/
nis [qui de tenebris] ignorantie [uos uoca/
uit in admirabile lumen suū] .s. fidei ⁊ gra
tie. ⁊ finaliter ad lumē glorie [qui aliquādo
non populus dei] ante conuersionem. Hec
autem scriptura accipit᷑ de osee primo ⁊ in
telligit᷑ ad litteram de uocatione gentium
ad fidem ut ostensum fuit ibidez. ⁊ hic in/
ducitur. qꝛ sicut dictum est in principio hu
ius epistole beat⁹ petrus uidet᷑ eam specia/
liter scripsisse cōuersis de gentilitate. Gen
tiles autez dicebant᷑ non populus dei eo qꝫ
erant idolatris dediti. Judei uero diceban/
tur eius populus. ut patet in multis locis
ueteris testamenti eo qꝫ erant cultores uni
us dei [Nunc autez popul⁹ dei] quasi dicat
Nunc aūt ecōuerso est. nam iudei obstina
ti facti sunt non populus dei. gentiles uero
conuersi populus eius qꝛ christo incorpora
ti [qui non consecuti misericordiaz] qꝛ gen/
tiles non habuerūt pphetias ⁊ legem diui
tus datam sicut iudei [Nunc autez miseri/
cordiam consecuti] p legis euangelice susce
ptionez. [Carissimi] Hic consequenter idu
cit fideles ad diffusionē fidei per exemplū
sancte ↄuersationis. secundo per exempluz
debite subiectionis ibi. subiecti estote. Cir
ca primuz dicit᷑ [Obsecro uos tanq̄ꝫ adue/
nas ⁊ peregrinos] a ciuitate celesti hebre.
xiij. Non enim habem⁹ hic manentez ciui
tatem sed futuram inquirim⁹ ideo peregri
ni sumus [abstinere uos a carnalibus desi/
rijs] Peregrini eniz non querūt in delicijs
manere sed festinant ad priam transire. et
hoc potissime competit predicatorib⁹ secun
duz qꝫ dicit apostol⁹ prima corinth. ix. casti
go corpus meum ⁊ in seruitutez redigo ne
forte cum alijs predicauerim ipse reprobus
efficiar deuictus a delicijs carnalibus. ideo
subditur [que militant aduersus animam] a
culmine uirtutis ipsam deijciendo [cōuersa/
tionem uestraz inter gentes habentes bo/
nam] non ad laudem ppriam sed ad dei glo
riam ⁊ pximi edificationem. ideo sequitur
[glorificent deum in die uisitatiōis] diuine
gratie eos cōuertendo. [Subiecti] Hic ↄse
quenter inducit eos ad dandū exemplū de
bite humiliationis q̄ est fundamentū ⁊ cu/
stos omnis uirtutis. d. [Subiecti estote] ue
ra hūilitate [omni humane creature ppter
deum] inq̄ꝫtum eius imago relucet in ea. ⁊
potissime superiorib⁹ psonam dei repsentā
tibus. ideo subdit᷑ [Siue regi ⁊c.] ⁊ sequit᷑
[ad uindictam malefactoꝝ] sicut sunt extir
patores uicioꝝ ⁊ cōseruatores uirtutum. p
pter quod eis debet᷑ honor qui exhibend⁹
est alicui ratione uirtutis in se uel in alijs
ut dictum est supra Ja. ij. [quia sic est uolū
tas dei] quam implere debetis [ut benefaci
entes obmutescere faciatis ⁊c.] qꝛ per hoc
ab eis auferetis materiā loquendi de uobis
[quasi liberi] secundū ueritatem que est li/
bertas a uicijs [⁊ non quasi uelamē haben
tes malicie libertatē]. q. d. libertas uestra
sit ad bonum ⁊ non ad malum. quod dicit
cōtra aliquos qui dicebant se esse liberos
a tributo eo qꝫ erant filij dei p baptismū.
quod nō est ueꝝ. ⁊ sic retinendo illud quod
debebat᷑ dominis temporalibus committe
bāt furtum [sed sicut serui dei] qui reddunt
unicuiqꝫ quod est sibi debitū. Math. xxij.
Reddite que sunt cesaris cesari ⁊ que sunt
dei deo [Omnes honorate] inq̄ꝫtum relucet
in eis imago dei. [Fraternitatem diligite]
quasi dicat lꝫ omnes sint charitate diligen
di tamē specialiter christiani qui sunt fra/
tres uestri ex christo ⁊ ecclesia. sicut ⁊ uos
regenerati [Deum timete] timore filiali [re
gem honorificate] inq̄ꝫtum gerit personaz
dei. [Serui] Postq̄ꝫ beat⁹ petrus infotma/
uit omnes generaliter Hic cōsequenter in
format existentes in aliquibus statib⁹ spe/
cialiter. ⁊ primo in statu seruili. secundo in
statu cōiugali. iiij. ca°. tertio in statu pasto/
rali in pricipio quinti capituli. quarto ī sta
tu iuuenili. ibi Similiter adolescentes. Pri
ma in duas. qꝛ primo ponit suuz documen
tum. secūdo confirmat p exempluz. ibi In
hoc eniz. Circa primū dicit [Serui subditi
estote in omni timore dn̄is] Hic accipit᷑ om
ne p toto. totum aūt ⁊ pfectum idem sunt
s°. methaphysice. Est igit᷑ sensus [in omni
timore] .i. pfecto timore. Est autē timor p
fectus quando quis cauet non solam offen
sam dei sed etiam homis ppter deum. ideo
subdit᷑ [Non tantū bonis] .i. bene morige
ratis [⁊ modestis] id est operantibus secun
duz moderamē rationis [sed etiam discol᷑]
id est discordantib⁹ ab istis moribus ⁊ im
pandi modo [Hec est gratia dei] id est res

gratiosa coram deo. q̄ est supererogatōis
⌊Si ꝓpter conscientiaz dei⌋id ē ꝓpter con
sciam timorosam quaz aliquis habz de deo
q̄ non solum uult implere mandata sz eti
am consilia⌊sustinet quis tristicias⌋.i.illa/
tas a dominis penas⌊patiens iniuste⌋id ē
patienter sustinens quod infert̄ iniuste. qđ
declarat cōsequenter dicens⌊Que est enim
gratia⌋superogationis⌊si peccantes ⁊ col/
laphizati suffertis⌋quasi dicat nulla. sed est
magis iusticia⌊sed si benefacientes⌋id ē bñ
seruientes dominis uestris⌊patient̄ sustine
tis⌋ꝓpter deuz penas ab eis illatas uobis
⌊hec est gratia apud deum⌋vnde reddet su
perogationis premiū⌊In hoc enim⌋Hic cō
seqenter dictum suum cōfirmat p exēpluz
dicens⌊In hoc enim uocati estis⌋ut iniuriā
patienter toleretis⌊q̄ ⁊ christus passus est
ꝓ uobis⌋similia ⁊ maiora. ⁊ pz littera usq̄
ibi⌊Tradebat autez iudicanti se iniuste⌋.i.
pilato q̄ iudeoꝝ fauore ⁊ cesaris timore cō
demnauit eum iniuste Ioh. xviij. Tradidit
autem se pylato. q̄ tradidit se iudeis eum
querentibus ad mortem quib⁹ obuiauit di
cens Ego sum. Si ergo me queritis sinite
hos abire sciens q̄ tradituri erant euz py
lato. Hec autē traditio ex parte christi ꝓ/
cessit ex obedientia ad patrem ⁊ maxima
charitate ad nos. Ex pte uero iude ex ma
xima cupiditate. Ex parte uero iudeoꝝ ex
maxima malignitate ꝓpter quod in christo
fuit summe meritoria. in alijs autez damna
bilis ⁊ iniqua ⌊q̄ peccata nostra ipse ptu/
lit in corpore suo ⌊penam ꝑ ipsis debitaz su
stinēdo⌊sup lignum⌋sancte crucis⌊ut pecca
tis mortui⌋id ē ut amplius non peccem⁹ si/
cut mortui coporaliter cessant ab actu ope
randi⌊iusticie uiuamus⌋id est christo qui ē
nostra iusticia effectiue⌊cuius liuore⌋ quem
habuit in corpore ex collaphizationib⁹ ⁊ ꝑ
cussionibus⌊sanati estis⌋a peccatorum infir
mitatibus. quod declarat ulteri⁹ dicens⌊era
tis enim⌋ante cōuersionem⌊sicut oues errā
tes⌋ꝑ deuia uitioꝝ⌊sed conuersi estis nunc
ad pastorem⌋id est christum qui pascit uos
corpore ⁊ sanguine suo ī eucharistie sacra/
mento⌊⁊ epm⌋animaꝝ uestraꝝ saluti supin
tendendo. Episcopus enī grece superinten
dens dr̄ latine ab epi quod est supra ⁊ sco
pos quod est intentio. Cap̄. iij.

Imiliter ⁊ mulieres⌋Hic conse
quent̄ informat exn̄tes in statu
coniugali. ⁊ secundo reuertit̄ ad informan/
dum omnes in generali. ibi In fide autem
omnes vnanimes. Prima in duas. q̄ primo
informat sexum muliebrez. secundo uirilem
ibi Uiri similiter. Prima adhuc in duas. q̄
primo mulieres informat de debita subie/
ctione. secundo de honesta compositiōe. ibi
Quaꝝ sit. Circa primuz dicit⌊Similiter ⁊
mulieres subiecte sint⌋ In hoc continuat se
ad partē precedentē. in qua agitur de sub
iectione seruoꝝ ad dños suos⌊viris suis⌋in
quibus magis uiget ratio q̄z in mulierib⁹
ꝓpter quod ad eos ptinet regimē ⁊ admi
nistratio domus⌊ut ⁊ siq̄⌋scilz uiri⌊non cre
dunt uerbo⌋p̄dicationis⌊ꝑ mulieꝝ conuer/
sationē⌋id ē ꝑ uxorum suaruz conuersatio
nem sanctam⌊sine uerbo⌋p̄dicationis com/
munis⌊lucrifiant⌋id ē conuertant̄ ad fidem
secundū q̄ dicitur ꝓma corinh. vij. Sancti/
ficatus ē uir infidelis ꝑ mulierem fidelem.
⌊considerantes conuersationē sanctam ue/
stram⌋O uos mulieres⌊in timore⌋filiali ipi
us dei. ⁊ mutat̄ hic modus loquēdi de ter
tia ꝑsona ad secundā quod fit frequent̄ in
sacra scriptura⌊Quaꝝ⌋ Hic consequenter
agit de mulieꝝ compositiōe que debz esse
honesta ⁊ non curiosa. iō dicit̄⌊Quarum
non sit extrinsec⁹ capillatura⌋ id ē non sit
extrinsecus apparens uidētibus. q̄ hoc ē
ad ꝓuocationē incontinentie⌊aut circunda/
tio auri⌋id ē ornamenta aurea circa caput
suum sicut corone auree ⁊ huiusmodi. ⌊aut
indumēti uestimentoꝝ cultus⌋ iungatur sic
littera⌊aut cultus⌋id ē ornatus⌊indumenti
uestimentoꝝ⌋id ē indumenti nimis preciosi
aut curiosi. ꝓpter quod dicit̄ indumentum
uestimentoꝝ ꝑ excellentiaz sicut rosa dici/
tur flos floꝝ. ⌊sed qui absconditꝰ est homo
cordis⌋id ē mens ipsa que dr̄ homo interi
or. ij. corinth. iiij. Licz is q̄ deforis est homo
noster corrumpat̄. tamē is qui intus ē re
nouat̄ de die in diem. nam ē incorruptibi/
lis. ⁊ dr̄ homo interior in muliere sicut ī ui
ro. q̄ communis generis ē homo. vñ uer
sus Est cōmunis homo pariter cum uirgi
ne latro. ⌊in corruptibilitate quieti ⁊ mode
sti spūs⌋Dicitur aūt spiritus human⁹ quie
tus quando non ꝑturbat̄ a passionibus cō
cupiscibilis ⁊ irascibilis. ⁊ dr̄ modestus qñ
in actibus humanis tenet modum debituz
secunduz moderamen recte rationis. primū
fit ꝑ uirtutes morales que sunt circa passi

ones. Secunduꝫ aũt ꝑ uirtutes circa opera
tiões sicut iusticia ⁊ liberalitas ⁊ huiusmo
di. Et quia iste sunt uere diuitie sicut dicit
Greg. homel. viij. Uere diuitie sunt q̄ nos
diuites uirtutib⁹ faciunt. ideo subdit [q. est
in cõspectu dei locuples. Sic eniꝫ] Hic cõse
quent inducit exẽplum ad suum ꝓpositum
de ornatu ⁊ subiectione mulieꝝ dicens [Sic
eni aliquando] .i. tempore p̄terito [⁊ sancte
mulieres spantes in deo] ⁊ nõ in labili mũ
do [ornabant se] ornatu uirtutum ĩteriori et
paꝝ curabãt de exteriori [subiecti ꝓprijs ui
ris] eis obediendo in licitis ⁊ honestis. [sic
sara obediebat abrahe] vnde geñ. xviij. Ad
eius dictum celeriter cõmiscuit similas faci
ens inde panes [dñm eum uocans] vnde ibi
dem dr̄ Postq̄ꝫ cõsenui ⁊ dñs meus uetul⁹
est uoluptati operaꝫ dabo [cuius estis filie
benefacientes] q2 sic eaꝫ imitami tanq̄ꝫ ma
trem [⁊ non pertimentes ullam ꝑturbatio
nem] .q. diceret sic eam imitando nõ habe
tis timere qꝫ per uos erga uiꝝ uel familiaꝫ
ueniat aliqua turbatio [Uiri similiter] Hic
ꝯsequenter instruit uiros dicens [Uiri simi
liter cohabitantes secundũ scientiaꝫ] aliqui
exponũt hanc cohabitationẽ de redditiõe
debiti que debꝫ fieri secundũ conscientiam
ut uir non moueat ad hoc libidine sed ꝓlis
amore ad dei cultum educande. Põt etiam
exponi ut magis cõsonet precedentib⁹ ⁊ se
quẽtibus ut uidebit de cohatatione dome
stica in qua mulier debꝫ esse subiecta ut di
ctum ẽ. Et eodem mõ uir qui p̄est debet p̄
esse secunduꝫ sciam ita qꝫ non tractet uxo
rem sicut ancillam sed sicut sociaꝫ. Unde ⁊
mulier facta est de latere uiri. geñ. 2°. ideo
subdit [quasi infirmiori vasculo muliebri]
nam mulieres infirmiores sunt uiris corpo
re de cõi cursu ⁊ etiam mente. q2 minus ui
gent intellectu ⁊ rõne [impediẽtes honorẽ]
eis ꝓuidendo de uictu ⁊ uestitu sufficienti. ⁊
honeste secundũ statum ⁊ ꝓprias facultates
[tanq̄ꝫ coheredib⁹ gratie uite] id ẽ uite bea
te ad quam ꝑ grãm peruenit. Exquo eni
uir ⁊ uxor sunt coheredes uite future de/
bent ĩ p̄nti socialiter ⁊ amicabiliter cõuiue
re. ideo subdit [ut non impediant oratiões
uestre] Nam cum uir ⁊ uxor non sunt be
ne ꝯcordes minus possunt orationi uacare
⁊ eoꝝ orõnes sunt minus exaudibiles [In fi
de] Apostolus hic reuertit ad informanduꝫ
omnes cõiter. ordinando primo eos ad ꝓxi
muꝫ. secundo ad deum. ibi Dñm autẽ chri
stum. tertio ad seip̄m. ca. 4°. Prima in duas
q2 primo ordinauit eos in collatione boni.
secundo in ꝑpessione mali. ibi Non reddẽ
tes. Circa primum dr̄ [In fide auteꝫ unani
mes] Fides aũt accipit uno modo ut ẽ uir
tus theologica. ⁊ sic ĩducit eos ad unitateꝫ
ecclesie ut non sint inter eos scismata. Alio
modo ut est uirt⁹ moralis. ⁊ sic fides ideꝫ ẽ
quod fidelitas. ⁊ hoc modo inducit eos ad
unitatem fidelitatis mutue. quod subdit in
aliquib⁹ libris In orõne estote. nõ est ex te
xtu nec ẽ in libris correctis. [cõpatientes]
ad inuicem sicut membra uni⁹ corporis my
stici ipsius christi. per hoc eniꝫ alleuiat ille
qui patit cum ꝑcipit alios sibi cõpatientes
sicut sustinẽs graue pond⁹ corporale qñ alij
cum eo oneri se supponũt ut dicit phũs 2°.
rethorice. [fraternitatis amatores] id ẽ cõi
tatis fideliuꝫ. q2 lꝫ quilibꝫ ꝑ se sit diligen
dus tñ magis ẽ cõmunitas diligenda [mise
ricordes] elemosynas indigentib⁹ tribuẽdo
[modesti] in omnibus modum debitũ tenẽ
do. [humiles] ut nõ de p̄dictis bonis ꝑ sup
biam eleuemi sed totuꝫ attribuatis gratie
dei. [Non reddentes] Hic cõsequenter or
dinat fideles in perpessiõe mali in quo q̄s
põt dupliciter deordinari. Uno modo ꝑ au
daciam uicem rependendo. Alio mõ ꝑ timo
rem ĩ pusilanimitatem decidendo. igit pri/
mo remouet primũ. secũdo secũdum. ibi Et
quis est. Prima in duas. q2 p̄mo monet ui
cem non rependere. secũdo inducit ad hoc
auctoritatem scripture. ibi Qui eni. Circa
p̄mum dicit [Non reddentes malum ꝓ ma
lo] in factis ĩiuriosis [nec maledictum ꝓ ma
ledicto] ĩ uerbis cõtentiosis [sed econuerso
benedicentes] Huius rõnem assignat dicẽs
[q2 ĩ hoc uocati estis ad fidem catholicam
[ut bñdictionẽ dei hereditate possideatis]
que non dat maledictis. ꝓpter quod dic sal
uator Luc. vj. Bñdicite maledicentibus uo
bis [Qui eni uult] Hic cõsequenter ĩducit
ad ꝓpositum auctoritatem scripture p̄s. xx
xiij. d. [Qui eni uult uitam diligere] .s. be
ataꝫ ĩ qua null⁹ moritur [⁊ uidere dies bo/
nos] ĩ beatitudĩe celesti ubi dies noctibus
non ĩterponunt. faciat supple quod sequi/
tur [cohorceat liguam suaꝫ a malo] ut non
reddat maledictum ꝓ maledicto ĩ aperto [⁊
labia eius ne loquant dolum] .s. maledicen/
tem sibi machinando malum ĩ occulto [De

56

clinet aūt a malo] i ope[⁊ faciat bonū]hec
sunt.n.due ptes iusticie[ingrat pacē]cū ꝓ/
ximo etiā iniurioso.ro.xij. ꝙ ex uobis est
pacē cum oībus hoībus hn̄tes.[⁊ ꝑsequat̄
eam].i. pfecte sequat̄.⁊ subdit̄ rō cum dī
[q2 oculi dn̄i sup iustos]sicut sup spūalit̄ di
lectos. Ocul⁹ enī dirigit̄ ad id qd̄ spāliter
amat̄[⁊ aures ei⁹ ad p̄ces eoꝝ]tanq̄ pate
ad exaudiendū.[vult⁹aūt dn̄i].s.ira īdigna
tionis.vn̄ in hebreo sic habet̄ Ire dn̄i[sup
facientes mal]aad eos puniendū.vn̄ in ps̄.
subdit̄ Ut perdat de terra.s.uiuentiū me/
moriā eoꝝ[Et quis ē]Hic ꝯn̄ter remouet
timorez īordinatū ꝑ quem hō cadit ī pusil
lanimitatē ⁊ frangit̄ ꝑ inconstantiā dicens
[Et quis est qui uobis noceat]uos ꝑseq̄ē
do[si boni emulatores fueritis].q.d.nullus
Est hic boni genitiui casus ⁊ neutri gene
ris.Amatorib⁹enī boni ⁊ imitatoribus qd̄
importat̄ ꝑ emulari.vn̄ uersus Emulor in
flat̄ amat īuidet ac imitat̄. Persecutiones
nō sunt ad detrimentū sed magis ad uirtu
tis augmentū.iō subditur[sz ⁊ siq̄d patimi
ꝓpter iusticiā beati]supple estis ī spe.⁊ po
stea eritis in re si ꝑseueretis.ideo cōcludit
[Timorem autē eoꝝ ne timueritis]timore
deijciente a bono uirtutis[ut nō ꝯturbemi
ni]īpatient̄ aduersa sustinendo[Dn̄m aūt]
Hic cōsequent̄ ordinat fideles ad deū. ⁊ se
cundo īducit exēplum.ibi Quia ⁊ christ⁹.
Ad deum aūt bn̄ ordinatur homo ꝑ fidem
charitate formatā.⁊ hoc in tribus.Primū
ē ꝙ hec fides ī ei⁹corde firmet̄.⁊ q̄ntū ad
hoc dicit[Dn̄m aūt christū sanctificate].i.
firmate. Sanctum enī in vna significatiōe
idem ē qd̄ firmū[in cordib⁹uestris]sibi fir
miter adherendo q2 firmus ē in seipso.Se
cundū est ut hec fides ad alios deriuet̄.et
q̄ntum ad hoc subdit[pati semp ad satisfa
ctionez]que fit dupliciter.Uno mō.fideli sim
plici q petit a magis pfecto ī fide plenī⁹e/
rudiri Alio mō infideli fidez irrōnabilez re
pūtanti.Prima satisfactio est ꝑ doctrinā
charitatiuā.secūda uero ꝑ fidei rōnabilem
defensionē on̄dendo ꝙ cōtinet oēm sancti/
tatē. Et q2 ꝑ miracula a deo cōfirmata ē
qui nō pōt esse testis falsitatis ⁊ huiusmōi
[secundū gr̄az a deo datam]ipi defendenti
Un̄ ⁊ ille ꝓmittit Luc.xxj.Ego dabo uo/
bis os ⁊ sapiaz cui nō poterunt resistere ⁊
ꝯdicere oēs aduersarij uestri. Uerūtamen
ista defensio dz carere ꝑsumptione ⁊ iactā

tia ideo subdit̄[sed cū modestia].i.mō de/
bito ⁊ honesto[⁊ timore dei cōsciam hn̄tes
bonā]ita ꝙ sit bona dispō inter⁹ ⁊ exteri
us[ut in eo ꝙ detrahunt de uobis] reputā
tes eos fatue ⁊ male credere[confundant̄]
ī seipsis ex bona uestra rn̄sione ⁊ sācta cō
uersatiōe. Tertiū est ꝙ ꝓpter quecūq3 ad
uersa hō a fide nō euellat̄.⁊ q̄ntum ad hoc
subdit̄[Melius est enī]⁊ iungat̄ sic littera
[Bn̄facientes]fide ꝑ dilectionē opante [pa
ti]aduersa quecūq3[si uelit uolūtas dei]ꝓ fi
deliū ꝓbatiōe[quā malefaciētes].i.īdebite
resistentes[Quia ⁊ christ⁹]Hic ad ꝓpositū
inducit exēplum de christo ī quo nō potu
it poni exēplum q̄ntum ad primā fidei cōdi
tionē.s.eius cōfirmationē in corde credētis
nam ī eo non fuit fides sed clara uisio ab ī
stanti conceptiōis. sz q̄ntum ad alias duas
scilz q̄ntum ad fidei deriuationē in alijs. et
sufferentiā aduersoꝝ ꝓpter eius ueritatem.
Ponit exēplum de christo.⁊ ꝑmo q̄ntū ad
ultimā ut cōtinuet se lr̄e īmediate p̄cedenti
dicēs[Naz ⁊ christ⁹ semel ꝓ peccatis].s.ali
enis[mortu⁹est].q.d.dedit nobis exēplum
ī hoc.et dic semel q2 surrexit ad vitā īmor
talē.⁊ q2 una mors ei⁹sufficit ad oīa pecca
ta delenda.[iustus ꝓ iniustis]ut ipsos iustifi
caret.iō subdit̄[ut nos offerret deo morti
ficatos quid̄ carne].i.īsensibiles factos ad
desideria carnis[uiuificatos aūt spū].i.sen/
sibiles ⁊ mobiles factos ad sequendū insti/
ctum spūssancti.[In quo] Hic ꝯn̄ter ponit
exēplum de alia cōditiōe.s.deriuatiōe.⁊ p̄
mo ponit exēplum.secūdo infert correlariū
ibi Qd̄ ⁊ uos. Circa primū sciendū ꝙ p̄
dicatio noe uocando ad penitentiā peccato
res sui temporis ne pirent in diluuio fuit
figura p̄dicatiōis christi per se ⁊ discipulos
usq3 ad finē mundi uocando peccatores ad
pn̄iam ne pereant in iudicio finali.ꝓpt̄ qd̄
de hoc ponit exēplum ꝑ locū a mīori faci
ens argumentū.q2 si illos uocauit ad peni
tentiā multo forti⁹uocauit ⁊ uocabit alios.
⁊ hoc ē quod dī[In quo].i.ad figurandū
peccatoꝝ mortificationē in carne ⁊ uiuifica
tionē in spū mō dicto[⁊ his q in carcere e
rant]ligati cōsuetudine peccandi secundū il
lud ꝓuer.v°. Iniquitates sue capiūt impium
⁊ finib⁹peccatoꝝ suoꝝ constriget̄.qd̄ erat
tempore noe secundū ꝙ dī gen.vj. Omnis
caro corrupat uiaz suā.[spū ueniens p̄dica
uit]scilz ꝑ noe cui īspirauit facere archaz ⁊

p̄dicare pn̄iam. Licz enī adhuc nō fuit hūa
nitas christi tn̄ suppositū est eternū. hebre.
xiij Jesus christ⁹ heri ⁊ hodie ipse ⁊ ī secu
la [q increduli fuerant aliqn̄] ipsi deo loq̄n
ti p noe q2 non credebāt q̄ diluuiū debe/
ret īundare [qn̄ expectabāt dei patientiaz]
peccatores ad pn̄iam. cxx. annis secundū q̄
dr̄ geñ. vj. Erantq3 dies illius. cxx. annoꝝ
[cum fabricaret archa] p noe ⁊ filios ei⁹ [in
qua pauci id ē octo anie]. s. noe ⁊ tres filij
eius ⁊ uxores eoꝝ. geñ. vij. [salue sunt fa/
cte p aquā] inq̄ztuz eleuauit archā in subli/
me a terra. geñ. vij. Jsto mō exponit glosa
⁊ doctores cōiter passum istū. Sz q2 hec ex
positio accipit mystice carcerē p consuetu/
dine peccandi iō aliter pōt dici absq3 p̄iu/
dicio tn̄ q̄ hic accipit carcer p limbo īferni
ī quo detinebant p2es antiq sic exponēdo
[Jn quo] scilz ut plures offerret deo patri
[⁊ his q ī carcere erant]. i. ī limbo [spū ue
niens] q2 ī aīa descendit ad detentos ī lim
bo corpore iacēte in sepulchro [p̄dicauit] q2
tunc eis mysteriū sue incarnatōis ⁊ redem
ptiōis īpletum esse declarauit. iter quos e/
rant aliq q perierāt in diluuio corporalit.
Et pōt dici pbabilit q̄ uidentes diluuiū in
crescere secundū q̄ p̄dixerat noe crederēt
multi q prius erant īcreduli ⁊ penituerunt
de peccatis suis. ⁊ sic descenderūt ad limbū
cum p2ibus alijs. Si aūt ꝯ hoc dicat q̄ di/
luuiū uenit sic subito q̄ nō potuerūt penite
re secundū q̄ uidet saluator dicere Luce. x
viij. Edebant ⁊ bibebāt ⁊c̄. ⁊ uenit diluuiū
⁊ perdidit oēs. Dicendū q̄ lz subito uene
rit in uallibus ⁊ plana terra. non tn̄ sic in
mōtib⁹. q2 aque in augmēto suo posuerūt
xl. dies ⁊. xl. noctes. ⁊ sic hītantes in locis
arduis uidētes aq̄s iucrescere sicut dixerat
noe potuerūt penitēr ⁊ forte de alijs. sic igi
tur de istis dr̄ [q īcreduli fuerāt aliqn̄] scilz
añ inundationē diluuij. sz tūc crediderūt ut
dictum ē. cetera exponant sicut pri⁹ [Quod
⁊ uos] hic ex p̄dictis infert correlariū. di/
xerat enī paucos p aquā fuisse saluatos in
diluuio inq̄ztum archa eleuauit eos a terra
iō dicit q̄ simili mō aqua baptismal' saluat
spūaliter. q2 p grām ibi dataz eleuat men
tes a terrenis desiderijs ad petendum cele
stia. ⁊ hoc ē quod dicit [⁊ uos nūc saluos fa
cit] spūaliter. Jungat sic lr̄a [baptisma simi
lis forme]. i. mō simili. tum q2 pauci saluan
tur p baptismū respectu nō saluatoꝝ. tum
q2 eleuat a terrenis ad supiora mō dicto. si
cut aqua diluuij saluauit noe ⁊ alios q cuz
eo erant corporaliter eos eleuādo ad supe
riora [non carnis depō sordium]. q. d. uirt⁹
baptismi nō est solum ī lotione corpis sed
principalit in lotione mentis iō subdit [sz
ꝯsciē bone interrogatio] nam a baptizādo
querit Credis in deum? ⁊ rn̄det Credo p
se si est adult⁹. uel p patrinos si est pueru
lus. Fides aūt charitate formata facit con/
sciam bonam ī deum tendentē. ⁊ ideo diū/
git cuz eo quod predicit [consciē bone] sup
ple tendetis ī deum [p resurrectionē domī
nostri Jesu christi] p quem habem⁹ introi/
tuz ad celestia secundū q̄ dr̄ in collecta pa
sche De⁹ q hodierna die p vnigenitū tuuz
eternitatis nobis aditum deuicta morte re
serasti ⁊c̄. [q est in dextera dei] p suā ascē
sionem. Mar. ultimo. Assumpt⁹ est in celuz
⁊ sedet a dextris dei [deglutiens mortez]
q2 resurrexit ad uitam īmortalem. ⁊ q2 ab
stulit a nobis mortem culpe [subiectis] sibi
angelis potestatib⁹ ⁊ uirtutibus. hic ange
loꝝ tres ordines exprimunt. vn⁹ de inferi
ori hierarchia cū dr̄ Angelis. ⁊ duo de me
dia cum dr̄ ⁊ potestatib⁹ ⁊ uirtutibus ⁊ per
hos omnes alij ītelligunt q bus homo chri
stus preficit.

Cap. iiij.

Risto igit] hic beat⁹ petr⁹ or
dinat fideles respectu sui. ⁊ se/
cundo reuertit ad ordinandum
eos respectu proximi ibi Ante
omnia. Talis enim reuersio maxime fit in
moralibus pp̄ter connexionem uirtutū. Vñ
⁊ philozoph⁹ primo ethicoꝝ tractat de fe/
licitate ⁊ itruz redit ad tractandū de ea in
fine libri. Respectu uero sui bene se habet
homo qnando caro subdit spūi. hoc autem
fit per maceratiōem ⁊ concupiscentiaꝝ re/
pressionem ⁊ per diuine punitiouis appro/
pinquationē que ponitur ibi Omnium fi/
nis. Circa primū dicit [Christo igitur pas
so in carne ⁊ uos eadem cogitatione arma
mini] quia talis cogitatio inducit ad mace/
rationem carnis ⁊ repressionem concupiscē
tie carnalis. ideo subditur [quia qui passus
est in carne] id est redegit carnem suam in
obedientia anime [desijt a peccatis] carna/
libus [ut iam non hominum desiderijs] id
est uoluptatibus carnis quas communiter

57

desiderant homīes.⌊sed uoluntati dei ⁊c̄.⌋
iungat̄ sic littera ⌊Sed uolūtati dei uiuat⌋
ei obediendo⌊qd' reliquum ē tempis ī car
ne⌋id ē residuuz p̄sentis uite.⌊Sufficit enī
p̄teritum temp⁹ ⁊c̄.⌋.i.dꝫ penitenti suffice
re ꝙ p̄terito tempoꝛe uixit carnalit̄.quam
uitaꝫ gentes uolunt cōiter ⁊ appetunt. ⁊ ꝑ
hoc quod dicit sufficit. ītelligenda non est
appꝛobatio uite p̄terite sed magis repꝛoba
tio.Pōt etiam aliter exponi ut hec littera
⌊Sufficit eniꝫ p̄teritum temp⁹⌋iūgatur cuꝫ
eo quod subdit̄⌊ad uolūtatem gentiuꝫ con
sūmandam⌋quoniā aliq̄ se laxant ad pecca
ta carnalia ꝑ alioꝝ monita⌊q̄ ambulauerūt
in luxurijs⌋q̄ꝫtum ad actuꝫ exterioꝛē⌊ī de
siderijs⌋q̄ꝫtum ad offectū interioꝛem.Cōse
quent̄ tangit uitiuꝫ gule quod est īcitamē
tum luxurie.d.⌊vinolentijs⌋ ꝑ excessum in
uino⌊cōmessatiōibus⌋in cibo⌊potatiōibus⌋
in ebꝛietiuis quibuscūqꝫ. quaꝝ aliq̄ sunt a
uini potatiōe⌊⁊ illicitis idoloꝝ cultib⁹⌋qui
cultus frequēter oꝛiunt̄ ex p̄dictis.exo.xx
ij.Sedit populus mādūcare ⁊ bibere ⁊ sur
rexerūt ludere.i.idolatrare.⌊in quo admi/
ant̄⌋infideles ⁊ luxuriosi⌊non cōcurrenti/
bus uobis ⁊c̄.⌋id ē qꝛ non cōcomitamī am
plius eos ī pꝛedictis uicijs.⌊blasphemātes⌋
chꝛistum ī queꝫ creditis⌊q̄ reddent rōneꝫ⌋
iudicio finali⌊ꝑpter hoc enī ⁊ moꝛtuis⌋id ē
infidelibus secundū illud Math.Dimittite
moꝛtuos sepelire moꝛtuos suos⌊euangeliza
tum ē ut iudicent̄⌋.i. ut credentes cōdem
nent̄⌊secundū homīes in carne⌋id ē ab ho
mibus carnaliter uiuentib⁹⌊viuant aūt se/
cuduꝫ deum⌋ex cōuersione enī ad fideꝫ ista
duo consequūtur sed pꝛimū occasionalit̄. se
cundū autem intentōe euangelizantiuꝫ fidē
⌊Omniuꝫ aūt⌋Hic ponit̄ secundū repꝛessi
uum carnaliū uicioꝝ cum dꝛ⌊Omniū auteꝫ
finis appꝛopinquabit⌋qꝛ de die iudicij nēo
scit.ꝑpter quod ē cogitanda tanq̄ꝫ sempeꝛ
ꝑpinqua.⁊ talis cogitatio repꝛimit carna/
lia uicia.ideo subdit̄ ⌊Estote ergo pꝛuden
tes⌋.i.uobis pꝛudentes ut appareatis mū/
di⌊⁊ uigilate in oꝛōnibus⌋ut deus uos di/
rigat sine cuius directōe non potestis viue
re munde⌊Ante omnia⌋Hic cōsequent̄ re/
uertit̄ ad oꝛdinanduꝫ fideles respectu ꝑxi/
mi.⁊ ꝑmo in cōicatione bonoꝝ.secūdo in ꝑ
pessione maloꝝ ibi Karissimi.Circa pꝛimū
dicit⌊Ante omnia ⁊c̄.⌋qꝛ charitas excellen
tioꝛ est ceteris.ꝑma coꝛīth.xiij.Maioꝛ aūt
hoꝝ charitas ē.iō subdit̄⌊qꝛ charitas opit
multitudinē peccatoꝝ⌋ne uideant̄ tanq̄ꝫ di
uino iudicio punienda.sꝫ qꝛ charitas debet
oñdi opere alias nō esset uera secunduꝫ ꝙ
dicit Grego. homel.xx. Amoꝛ dei nunq̄ꝫ
est ociosus.operat̄ enim magna si ē.si aūt
operari renuit amoꝛ non est.ideo subditur
⌊hospitales īuicem sine murmuratiōe⌋id ē
sine expensis hospitum⌊vnusquisqꝫ sicut ac
cepit grām⌋a dño liberaliter⌊in alterutruꝫ
illam admīstrantes⌋alijs cōicando gratis ⁊
benigne⌊sicut boni dispensatoꝛes⌋ dño vꝛo
ꝯfoꝛmes.qꝛ dat gratis ⁊ libent̄⌊multifoꝛ/
mis grē dei⌋videt̄ enim hic beatus petrus
loq̄ de grā gratis data que dat̄ ad utilita
tem ecclesie dei. ⁊ hec est multifoꝛmis sicut
dicit apostolus ꝑma coꝛinth.xij. Alij quidē
per spūm datur sermo sapientie.alij sermo
scie ⁊c̄.Et in fine concludit. Hec auteꝫ om
nia operat̄ vnus atqꝫ idem spūs diuidens
singulis ꝑut uult.sed qꝛ in usu talis gratie
requiritur intentio recta ideo subditur⌊Si
quis loquit̄⌋exhoꝛtatōnis uerba⌊quasi ser
mones dei⌋id ē totum bonū attribuat deo
⁊ non sibi⌊siquis mīstrat⌋ egentibus tēpo
ralia bona⌊tanq̄ꝫ ex uirtute⌋quam admini
strat deus id est attribuat hoc deo qui de
dit sibi uolūtatem ⁊ facultatem hoc facien/
di.ideo subdit̄⌊ut ī omnibus honoꝛificetur
deus⌋ꝑma coꝛinth.x°.Omnia in gloꝛiā dei
facite⌊per iesuꝫ chꝛistum⌋qui est mediatoꝛ
dei ⁊ hominū.⌊Carissimi⌋Hic oꝛdinat fide
les in perpessione mali pene ab aduersari
is fidei.Unā hic.īuitat eos ad gloꝛiam mar
tyrij.Circa quod pꝛimo inducit ad cōfiden
tiam.secundo tollit erubescentiaꝫ. ibi Sed
expꝛobꝛamī.Circa ꝑmum dicit ⌊Carissimi
nolite peregrinari⌋id est a fide alienari⌊in
feruoꝛe⌋persecutōnis.sic exponit̄ communi
ter.Potest etiam alit̄ exponi magis littera
liter sic⌊Nolite peregrinari⌋id est coꝛpoꝛe
elongari timoꝛe moꝛtis īminentis⌊ī feruo
re⌋ꝑsecutionis.Lꝫ enim licitum sit fugere
tamen perfectius est remanere nisi ī casu
Unde quando persecutio est personalis et
quando ex fuga apparet magis bonum ec
clesie.ꝑpter quod fit elongatio ad tempus
⁊ non timoꝛe moꝛtis. sicut paulus fugit de
Damasco ⁊ de hierusalem. actuuꝫ.ix°.⌊qui
ad tētationem uobis fit⌋ id est qui fit ad
pꝛobatitionem fidei uestre.⌊Quasi noui
aliquid uobis contingat⌋ id est nolite

peregrinari dictis modis quasi persecutio ad mortem sit aliqd nouum. qz multi ante uos sustinuerunt martyrium[sed commum cantes christi passionib⁹] p tolerantiā martyrij[gaudete]spū[vt ꝛ in reuelatione ei⁹] id est in aperta uisione ipsius ad quaz per martyriuz peruenit[gaudeatis exultātes] eternalit cuz angelis[Si exprobrami]Hic consequenter tollit erubescentiam. ꝛ primo in uerbis dicens[si exprobrami]per uerba ignominiosa uobis illata[in nomie christi] id ē ꝓpter confusionem nomis eius[Beati eritis]primo in spe ꝛ postea in re[quoniam quod est honoris glorie ꝛ uirtutis dei] ita ꝙ honor refert ad opus uirtuosum. gloria ad conscientie bonum testimoniuz. virt⁹ uero ad triumphuz de diabolo habitum[ꝛ q est eius spūs]id est spūssanctus qui dr filij sicut patris. nam ab utroqz ꝓcedit[sup uos requiescit]i uobis spūaliter habitando. vel aliter[sup uos requiscit]sicut sessor super equum ducens eum secunduz suum libitum. sic spūssanctus inducit tales secundū suum instinctum. ro. viij. Qui spū dei agunt hi filij dei sunt. ꝛ p consequens quod est honoris ꝛ glorie meritorium ꝛ uirtutis operantium habitat in eis.[Nemo autem] Hic secundo tollit erubescentiam in factis dicēs[Nemo enim uestꝝ patiatur sicut homicida]Illi enim q patiunt p suis crimib⁹ rationabilit erubescunt.[Si autem ut christianus]id est ꝑ fide christi patiat ꝛ non pro crimie[non erubescat]qz hoc est opus uirtuosuz quod non est erubescibile sed magis honorabile. ideo subdit[Glorificent autē deum in isto nomine]id ē ꝙ non soluz uocabit christian⁹ sed etiam fidelis christi testis per martyrium. Martyr eni grece testis uidet latine[quoniam temp⁹ est ut incipiat iudicium]id ē condemnatio ad mortez[a domo dei].i. a fidelibus christi. In primitiua eniz ecclesia multi transibūt p martyrium sicut ṗdixerat saluator Jo. xvj. Uenit hora vt omnis q interficit uos arbitretur obsequium se ṗstare deo[Si autem primuz a uobis]incipit talis cōdemnatio[quis finis eoꝝ qui non credunt?] quasi dicat īcompabiliter durior. s. condēnatio ad mortem etnam.[Et si iustus uix saluabit]qz p multas tribulationes oportet eum ingredi regnuz celoꝝ. act. xiiij.[impius ꝛ peccator ubi parebunt].q.d. nusq̄z. nam in inferni ꝓfundo absconditi erunt. ꝛ sic concludit ꝓpositū de iustis patientib⁹ dicens[Itaqz ꝛ hi q patiunt]martyrium[secundū uoluntatez dei] qui sic fieri ordinauit[fideli creatori cōmendent animas suas in beneficijs]ꝛ sic secure eos conseruat ꝛ cū angelis glorie coronat.

Capitulū. v.

Eniores] Postq̄z beatus petr⁹ informauit fideles generaliter ꝛ seruos ꝛ cōiugatos specialit ꝛ postea interposuit informationes aliquas in cōmuni Hic informat specialiter exn̄tes ī statu pastorali dicens[Seniores ergo]Dicunt autem seniores episcopi ṗsbyteri ꝛ doctores. vnde ṗmo de aīma ubi translatio noua habz Si senex haberz oculum iuuenis uideret utiqz ut iuuenis. antiqua uero habet. Si ṗsbyter haberet oculum iuuenis ꝛc. Debent esse ministri ecclesie maturi moribus ꝛ etate.[Obsecro]humiliter ꝛ charitatiue[consenior]id ē consimilis eis in etate ꝛ officio.[ꝛ testis christi passionum]quas ego uidi. vel aliter[testis christi passionuz]qz ꝑ eo fui parat⁹ ad martyrium in carcere herodis. act. xij.[ꝛ eius q̄ in futuro reuelanda est glorie cōmunicator].i. ad horam particeps factus uisiōis glorie christi ī transfiguratiōe ubi se tunc ostendit Petro Johāni ꝛ Jacobo ī forma humanitatis gloriosa ī qua apparebit manifeste ī iudicio. Uel aliter[cōicator].i. ṗdicator[glorie]christi[que reuelanda est ī futuro]Modo ṗdicto consequent ponit formaz sue cōsecrationis dicens[pascite q in uobis est gregem dei] id ē populum commissum uestro regimī.[ꝓuidentes]populo de uerbo dei ꝛ eucharistie sacramento[non coacte sed spontanee]id ē non amaro aīmo sz libero[neqz turpis lucri gratia]id ē ꝓpter questum temporalem[sed uolūtarie]ꝓpter honorem diuinum[neqz ut domiantes ī clero]id est non eleuati per superbiaz ratione prelationis[sed forma facti gregis]ly facti ē nomiatiui casus ꝛ pluralis numeri. id ē tenentes debitam humilitatem ad subditorum informationem[ꝛ ex animo]ita ut humilitas sit uera ꝛ non ficta.[ꝛ cum apparuerit princeps pastorum]scilicet christus ī iudicio[percipietis immarcessibilem] id est indefectibilem[coronam glorie] in anima simul ꝛ corpore.[Similiter ꝛc.] Hic ultimo informat existentes in statu iuuenili.

58

ꝛ primo de humilitate que debꝫ esse in iu
uenib⁹ dicens [Adolescentes subditi estote]
seniorib⁹ reuerentiā ꝛ obedientiā debitam
exhibendo [Omnes enim inuicem humili/
tem insinuate] .i. uerbis ꝛ operibus demon
strate ut excitetis uos mutuo ad opera hu
militatis [q2 domin⁹ supbis resistit] vt ptꝫ
in eiectione angeloꝝ superbientiū ꝛ in ele/
uatione hominū humiliuꝫ ad loca angeloꝝ
ꝓpter quod concludit [humilitateꝫ ꝛc̄. om/
nem solicitudinē uestram ꝓijcientes in eū]
non q̄ omittant facere quod in se est. naꝫ
hoc esset tētare deum. sed q̄ ipsi teneant᷑
assequi omne bonuꝫ per uirtutem dei. [So
brij estote] Hic secundo informat eos de ui
gilantia ꝛ sobrietate que sunt multum ne/
cessarie dicens [Sobrij estote] in uictu ꝛ ue
stitu [ꝛ uigilate] id est diligent᷑ a peccatis p̄
cauete [q2 aduersarius vester diabolus tan
q̄ꝫ leo rugiens] p seuiciam [circuit] p malici
am [querens quem deuoret] incorporando si
bi p mortalem culpam [Cui resistite fortes
in fide] formata charitate que est armatu/
ra sufficiens ad sibi resistendum. [Scientes
eandem passionem] id est demonis insultuꝫ
ꝛ tētationeꝫ [eius que in mundo est uestre
fraternitati fieri] id est fratrib⁹ uestris per
mundum dispersis. quasi dicat Resistite dia
bolo sicut ꝛ ipsi. Et q2 talis resistentia idi
get diuina assistentia ideo subdit [Deus au
tem omnis gratie] scilicꝫ dator [qui uocauit
uos] p fidem [in eternam gloriam suam] fi/
naliter [in christo Jesu cōsequendam] id est
p christo iesu [modicum passos] omnis enī
pena temporalis est modica respectu eter/
ne uite ꝛ etiam respectu mercedis expecta
te [Ipse perficiet] id est ad quod uestra uir/
tus nō sufficit. [ꝛ confirmabit] uestram fra
gilitatem [solidabitq̄ꝫ] gratiam uobis datā
[Ipsi gloria ꝛc̄. per siluanum] Hec est ulti
ma pars siue conclusio huius epistole in q̄
primo ostendit per quem scribit ut recipiē
tes eam sint magis certi q̄ emanauerit a
petro ꝛ non ab aliquo pseudo apostolo di
cens [per siluanum fidelem fratrē ut uobis
arbitror breuiter scripsi] ut melius possitis
retinere ꝛ opere adimplere [Obsecrans] .i.
obsecrando monens ꝛ non imperans de p̄
dictoꝝ adimpletione [ꝛ contestans hanc eē
ueram gratiam dei] scilꝫ fides catholica [in
qua statis firmiter radicati. 2° eos salutat
ex parte fidelium q̄ cum eo erant rome. vn̄
scripsit hanc epistolaꝫ dicens [Salutat uos
ꝛc̄.] .i. cōgregatio fideliuꝫ [que est in baby
lone] id ē in Roma quam figuralit᷑ baby/
loneꝫ uocauit secundū q̄ dicit Hieronym⁹
in libro illustrium uiroꝝ. q2 sicut Babylon
fuit ciuitas maxima ꝛ idolatrie dedita sic̄
cut pꝫ in danieli. sic Roma fuit postea suo
ope. vnde dicit leo papa in sermone de san
ctis apostolis petro ꝛ paulo de ciuitate ro/
mana q̄ magnaꝫ credebant fecisse religio/
nem si nullius respueret falsitatē id est ido
latriam [collecta] scilꝫ ad fidem christi sicut
ꝛ alie ecclesie [ꝛ Marcus filius meus] scilicꝫ
spūalis ī baptismo ꝛ doctrina [salutatore in
uicem] id ē in signum mutue charitatis [in
osculo sancto nō adulatorio. sicut absolon
osculabat᷑ populum. 2° regum. xv. Non si/
mulatorio sicut Joab amasam. ij. regū. xxvj
Non ꝓditorio sicut iudas dn̄m. Math xx/
vj. Non impudico sicut mulier adultera iu
uenem. ꝓuer. vij. [sed osculo sancto] quod ē
charitatis signum ꝛ eius fomentum. [Gra
tia] scilꝫ dei [uobis omnibus] supple sit [qui
estis in christo Jesu] incorporati sibi p fidē.

Epistola secunda Petri.

Jmon petrus] Hic incipit se
cunda Petri epistola: quam
scripsit eisdeꝫ q̄bus ꝛ primā
Et diuidit᷑ in duas ptes. s.
in salutationē ꝛ ꝓsecutionē.
secūda ibi Uos aūt. In prima pte ṗmo de/
scribit᷑ ꝑsona salutans ex noīe ṗmo cuꝫ dī
[simō] quod nomē habuit anteq̄ꝫ uocaret᷑
a christo. Et ab adiūcto cum dī [Petrus]
hoc nomē sibi imposuit christ⁹ a firmitate
fidei ꝛ ad discretionē alterius simonis q̄ di
ctus ē zelotes. act. ṗmo. Describit᷑ etiā ex
humilitate cum dī [seru⁹] ꝛ ex officij digni
tate. ibi [ꝛ aplūs iesu christi his] Hic 2° de
scribunt᷑ ꝑsone salutate cuꝫ dī [his q̄ coeq̄
lem uobiscū sortiti sunt fideꝫ] p ly coeq̄lem
nō excludūtur diuersi grad⁹ in fide nō cir
ca obiectum. naꝫ ad fidē in quolibꝫ req̄rit᷑
q̄ articuli fidei credant᷑. si. n. q̄s vnuꝫ solū
articulū discrederet nullius fidē ꝓprie dictā
hēret. Tn̄ in fide sunt grad⁹ q̄ꝫtum ad ex
plicationē. Licet enī omnes fideles credant
oēs articulos saltem implicite. tn̄ habētes
maiorem noticiam plura credunt explicite.
Similiter q̄ꝫtum ad intentioneꝫ. quia unus

credit feruentis ⁊ firmius alio. sz p ly coe
qualem excludit distinctio iudeoꝝ ⁊ genti/
lium. q2 gentiles credentes equaliter rece/
perunt dona dei inter que est fides sicut et
iudei. vñ ro. x. Non eniz est distinctio iu/
dei ⁊ greci. Nam idem dñs omnium diues
in omnes q̄ inuocant illum. vnde ⁊ act. x.
Cornelius ⁊ alij gentiles qui erant cuz eo
spiritūsanctum receperunt eodem modo sic
iudei receperunt in die pentecostes. ⁊ hoc ē
quod dicitur [his] id est gentilibus conuer
sis quibus scribebat petrus. vt dictum est
ī principio epistole precedentis [qui coequa
lem. nobiscum] scilz iudeis de quibꝰ erat pe
trus [sortiti sunt fidem] ⁊ etiam alia dona
dei. ideo subditur [in iusticia dei]. i. data per
deum. ⁊ accipit hic iusticia ꝓut est omnis
uirtus sicut accipit philosophus vno modo
vº ethicoꝝ. sed ibi loquit de iusticia acqui/
sita. hic autem agitur de infusa. [Gratia]
Hic tertio. describunt optata bona cum di
citur [Gratia uobis [in presenti [⁊ pax] in
futuro ubi quietabit totus homis appeti/
tus [adimpleat in cognitione dñi nostri ie
su christi] id est per cognitionē eius in pre
senti que dirigit ad pacem illam cognoscē
do de christo que sequunt [quoniaz omnia
⁊c. totum est sub uno verbo vsqꝫ ibi Uos
autem exclusiue. ⁊ ideo est de salutatione ī
qua exprimunt optata bona. et est littera
intricata. ꝓpter quod sic iungat [In cogni
tione dñi nostri iesu christi quomodo ⁊c.]
id est cognoscatis qꝫ benigne et perfecte [
[donata sunt nobis omnia que ad uitam]
gratie pertinent [⁊ pietatem]. i. cultum la/
trie que pietas a Tulio ⁊ doctoribꝰ catho
licis nominat [diuine uirtutis]. i. per uir/
tutem diuinam que est in eo scilz christo.
Ueruntamen quia cognitio christi ⁊ dono
rum eius deriuata est ad gentiles p p̄dica
tionē apostoloꝝ īmediate illumīatoꝝ. ideo
subdit [p cognitionem eius]. s. christi nobis
donatam ab eo [qui uocauit nos ꝓpria glo
ria ⁊ uirtute] cuz essemꝰ simplices ⁊ ideote
act. iiij. ꝓpter quod totum est ab ipso [per
que]. s. gloriam ⁊ uirtutem christi [maxima
⁊ p̄ciosa nobis promissa donauit [scilz spiri
tum sanctuz signo uisibili ⁊ donum lingua
rum sicut ꝓmiserat luce vltimo. Uos autez
manete in ciuitate donec induamini uirtu
te ex alto. ⁊ ioh. xvj. Si enim non abiero
paraclytꝰ non ueniet ad uos ⁊ subditur ibi

dem. Cum autem uenerit ille spūs verita/
tis docebit uos omnem ueritatē [ut p hec]
dona spūssanti uobis data [efficiamini] cre
dentes nostre predicationi [diuine cōsortes
nature] per dona gratie sicut ⁊ nos. Sicut
enim p̄fectiones naturales sunt quedam di
uine nature participationes in esse natura
li. sic dona gratie in esse supernaturali. Et
quoniam accessus ad terminum ad quez in
cludit recessuz a termīo opposito. ideo sub
dit [Fugientes ⁊c.] ⁊ patet. [Uos autem]
Hic incipit ꝓsecutio epistole. in qua primo
credentes inducit ad tenendum firmiter fi
dei ueritatem. Secundo ad p̄cauendum op/
positam falsitatez. ca. ij. Prima in duas. q2
primo ponit dictam indnctionem. secūdo in
ductionis rationē. ibi Hec enim. Circa p̄
muz sciendū qꝫ fides sine operibus mortua
est vt dictuz est supra Ja. ij. Propter quod
non est p̄fecta vsquequaqꝫ. non ꝓpter ali/
quam falsitatem. nam fidei formate nō sub
est falsum sed ꝓpter operis defectum. ideo
credentes inducit ad fidem operantem per
dilectionez ⁊ alias uirtutes annexas dicēs
[Uos autem] supple scitis [curaz omnē sub
inferentes] ad implenduz quod subdit [Mi
nistrate in fide uestra uirtutē]. s. bene ope
randi ut appareat uiua [In uirtute aūt sci/
entiam]. i. discretionez operis directiuā [in
scientia autem abstinentiam] non solum ab
illicitis sed etiam ab aliquibꝰ licitis perue/
nientes ad consilioꝝ p̄fectionem. [In absti
nentia autem patientiaz] sicut dicit math.
vj. Cum autem ieiunatis temporibꝰ non in
iunctis. s. nolite fieri sicut hypocrite tristes
⁊c. [In patientia autez pietatem] hoc ē enī
perfectionis qꝫ homo sic sit sibi durus per
abstinentiaz ⁊ alijs pius p condescensionē
[In pietate autez] circa aliquas p̄sonas sin
gulares [fraternitatis]. i. cōmunitatis fideli
um [amorez] q2 bonum communius est diui
nius ⁊ melius. [In amore autem fraternita
tis charitatem]. i. unionez ad deum que est
vinculum p̄fectionis. colꝰ. iij. ⁊ p consequēs
omnium predictoꝝ perfectiua. [Hec enim]
Hic consequenter ponit inductionis dicte
ratio ⁊ primo rōne sumpta ex pte inducti
onis. secundo ex parte inducentis. ibi Pro
pter quod. Prima ratio. q2 si acquiescat
inductioni dicte ꝓuenit inde magnuz bonū
⁊ euitat magnuz malum. ⁊ hoc est quod di
citur [Hec enim] predicta [si uobiscū assint]

īsepabiliter [ꝛ superent] opposita uicia[nō uacuos nec sine fructu]imo plenos meritis ꝛ premijs[vos constituent]finaliter [in dñi nostri iesu christi cognitione] id est eius a perta uisione. Joh. xvij. Hec est autē uita eterna ut cognoscant te solum deū ꝛ quē misisti iesum christum] Cui enim nō presto sunt hec cecus est]in intellectu[ꝛ manuꝫ tē tans].i. dubius in effectu[obliuionem acci piens ꝛc.].i. per effectum uidet̄ oblit⁹[sue purgationis p baptismū in quo accepit no uam uitam p fideꝫ charitate ꝛ alijs virtu/ tibus opantem.[Quapropter fratres mei satagite]pcedendo de bono in meli⁹[ut p bona opera certam uocationē]ad fidem ca tholicam[ꝛ electionem]ad beatitudinē[faci atis]quasi dicat Si essetis a bonis opibus ociosi uidetur uocatio ꝛ electio uestra ma/ gis esse secundū presenteꝫ iusticiam q̄ꝫ secū dum eternam dei pdestinationem. Sciendū tn̄ q̄ꝫ hic accipitur certudo pro pbabili con iectura que certitudo est ī moralibus ꝛ hu manis agibilibus requirenda. secundum q̄ꝫ dicit̄ primo ethi. disciplinati enim intantum certitudinē inquirere secunduꝫ unūquodqꝫ genus inquantū natura rei recipit. pximū enim uidetur mathematicū persuadentē ac ceptare ꝛ rethoricuꝫ demōstrationes expe tere[Hec enim facientes] id ē opera bona continuātes[non peccabitis]aliquando sciłꝫ mortali pcō. qꝛ ueniale non potest uitari omnino.[Sic enim habundāter].i. p multa merita[ministrabit̄ vobis introitus in eter num regnuꝫ]quod est summe desiderandū [Propter quod]Hic consequent̄ inducitur ppositū ratione sumpta ex parte inducē tis. Et hec est duplex. secunda ponitur ibi Non enim. Prima uero accipit̄ ex cura pa storali que mouere debet pastoreꝫ ad infor mandum subditos in bono ꝛ confirmandū ꝛ maxime quādo scit obitum suum ppin/ quum. ꝛ sic erat in petro pastore fidelium. Et hoc est quod dicit [ppter quod incipiā uos semp cōmouere de his].i. de opib⁹ bo nis. ꝛ dicit[incipiā].i. ita freqūter hoc fa/ ciam ac si semp essem in principio.[Et qui dem scientes] bonum facere[ꝛ cōfirmatos] uos[in pn̄ti ueritate]supple desiderio esse. ppter quod ponit̄ in aliquib⁹ libris uolo qꝛ subintelligit̄ lꝫ non sit de textu.[Justū enim arbitror]ratione officij mihi imposi/ ti[q̄ꝫdiu sum in hoc tabernaculo].i. uiuens

in hoc corpore quod dicit̄ tabernaculuꝫ ani me.[suscitare uos in cōmonitione].i. excita re uos ad bonū[cert⁹ q̄ꝫ uelox est depositio tabernaculi mei] Sciebat enim mortem suā ppinquā p christi reuelationē.[Dabo aūt operam].i. efficaciter ꝛ frequent̄ hoc faciā. [habere uos]supple memoriā de cōmonitio nibus meis[post obitum meū]Pastor enim bonus desiderat ꝛ querit saluteꝫ sue gre/ gis non solum p tempore suo sed etiā p fu turo[ut hoꝝ memoriā faciatis].i. ope im/ pleatis. Ex dictis ptꝫ q̄ꝫ hanc epistolā scri psit rome sicut ꝛ pcedentem nam sicut dici tur hic ppinquus erat passioni sue quā su stinuit rome[Non enim]Hic ponit̄ secun da ratio que accipit̄ ex doctoris certitudi/ ne q̄ tanto magis mouet̄ ad docendū q̄ꝫto scit suam doctrinā esse ueram. Erat auteꝫ petrus de ueritate sue doctrine duplici uia cert⁹. secūda ponit̄ ibi. et habemus. Prima uia fuit per auditum imediate a deo patre a quo nulla falsitas pōt esse. ideo dicit[Nō enim indoctas fabulas secuti]sicut sequunt̄ poete ꝛ doctores falsi[Notam fecim⁹ uobis dñi nostri iesu christi uirtutem]uobis pdi/ cando ꝛ sermonē miraculis christi nomine factis cōfirmando ad sue diuinitatis osten sionē[ꝛ pscientiam]naꝫ inq̄ꝫtum de⁹ nouit omnia ab eterno. ꝛ inq̄ꝫtuꝫ homo ab instā ti cōceptionis nouit q̄ cognoscit de⁹scientia uisionis que respicit habentia esse secundū q̄ꝫtumcūqꝫ differentiā tempis[Sed specula tores facti illius magnitudinis].i. magnifice transfiguratiōis: quaꝫ uiderūt Petr⁹ Jaco bus ꝛ Johannes in qua transfiguratōe ap paruit eis in forma humanitatis gloriosa. [Accipiens enim a deo pr̄e honorem ꝛ glori am].i. testimoniuꝫ honoris ꝛ glorie diuine [voce lapsa]de celo[ad eum]sensibiliter [a magnifica gloria].i. a deo pr̄e[huiuscemo/ di].i. que uox fuit talis[hic ē filius meus] sciłꝫ naturalis. ꝛ p ɔsequens eiusdē nature ꝛ eiusdē glorie mecum[in quo mihi cōpla/ cui]ut p eū pficiam salutem generis huma ni. [Ipsuꝫ audite]aure cordis ꝛ mentis cre dentes eius doctrine[ꝛ hanc uoceꝫ nos au diuimus]sensibiliter ꝛ intelligibilit̄[cū esse mus cum ipso in monte sancto] qui dr̄ san ctus ratione huius apparitiōis sancte que describitur Matthei. xvij.[Et habemus] Hic ponit̄ secunda uia certutidinis quam habuit Petrus ex scriptura prophetica.

cuius ītellectum habuit p christum. luc. ultimo. Apperuit illis sensum ut intelligerēt scripturas. s. ꝓphetaꝝ. ⁊ hoc est quod dicit [Et habemus firmiorem ꝓpheticum sermonem] que firmitas potest uno modo referri. s. ad sermonē petri. ⁊ sic sermo ꝓpheticus nō est firmior sermone eius simpliciṫ sed magis ecōuerso. nam apostoli fuerunt magis illumīati a deo q̄ȝ ꝓphete antiqui. erat tn̄ firmior alicui utpote iudeo in ꝓphetali doctrina nutrito. homīes enim magis credunt consuetis dici apud eos sicut dicit philosophus. ij meth. q̄ aliqui magis assē tiunt fabulis et dictis poetaꝝ q̄ȝ rōnibus certis philosophoꝝ. Inter gentiles autem q̄bus petrus specialiter scribebat erāt aliqui de iudaismo conuersi eo q̄ fiebat una ecclesia ex gentilib⁹ ⁊ iudeis. Potest etiam dicta fraternitas referri ad sermones aliorum ꝓphetaꝝ a dauid cuius sermo firmior est q̄ȝ alioꝝ. eo q̄ fuit eximius ꝓphetarum ut dicitur in principio glose libri psalmoꝝ. eo q̄ alij ꝓphete ueritatē sibi reuelatā in uisionibus imaginarijs uiderunt. ut ibi dicitur. dauid aūt p intellectum sine talibus imaginibus. sicut clarius uidȝ q̄ demōstrationes geometricas capit sine descriptione figuraꝝ q̄ȝ illi q̄ non capiunt sine tali descriptiōe. ut plenius dixi cum tractareȝ de gradib⁹ ꝓphetie in principio libri psalmorum. ⁊ hoc modo uideṫ petrus loq̄ cum dicit [habemus firmioreȝ ꝓphetitū sermonē] nam secūdum glosaȝ intelligit de sermone dauid qne habetur psalmo. ij. Dominus dixit ad me filius meus es tu ego hodie genui te. qui ad litteraȝ intelligiṫ de christo. sicut ibi fuit ōnsum etiaȝ p antiquos doctores hebreoꝝ. Hanc auteȝ auctoritatē non exprimit beatus petrus. q2 eadem ē in sententia cū pri⁹ allegata Hic est filius me⁹ dilectus q̄ȝtum spectat ad ꝓpositum [cui benefacitis accedentes]. s. sermoni ꝓphetaruȝ [quasi lucerne lucēti in caliginoso loco]. i. in hoc mundo ignorantie tenebris obscurato [donec dies illucescat]. i. clara visio ueniat [⁊ lucifer]. i. diuina claritas [oriatur in cordibus uestris] q2 non est uisibiliṫ oculis corporalibus sed tantū mētalibus [Hoc primum] Hic reddet rationē sui dicti. s. q̄ sermoni ꝓphetico debȝ attendi q2 ꝓcedit ex diuina reuelatiōe ⁊ non ex humana fictiōe et hoc est quod dicit [hoc primū intelligentes q̄ omnis ꝓphetica scriptura]. i. ī sacra scriptura posita. quod dicit ad excludēduȝ ꝓphetias alias que non sunt alicui⁹ firmitatis [ꝓpria interp̄tatione non fit]. i. nō fit sensu humano. ideo subdiṫ [Non eniȝ ⁊c. sed spūsancto inspirati] a quo nō potest nisi ueritas inspirari ⁊ in uirtute eius pronunciari.

Uerunt ergo] Postq̄ȝ beat⁹ petr⁹ induxit fidiles ad tenenduȝ fidei ueritatem Hic consequenter inducit eos ad p̄cauendum oppositam falsitateȝ. ⁊ primo circa aduentum christi in mundū. secundo circa aduentum eius ad iudiciū. ca. iij. Prima falsitas ē hereticoꝝ fidem christi corrumpentiū quorum primo ostendit maliciam. ⁊ secūdo penam. ibi quib⁹. Circa primū dicit [Fuerūt uero ⁊ pseudo ꝓphete in populo] scilȝ iudeoꝝ ante christi aduentum sicut patet in libris paralip̄. ⁊ regū in pluribus locis [Sicut ⁊ in uobis] christianis [erunt magistri mēdaces] quales fuerūt pseudo apostoli et heretici [q̄ introducēt sectas pditionis] sicē ebion ⁊ cherinthus negantes diuinitatem christi etiam a tempore apostoloꝝ. porpter quod beatus iohānes in principio euangelij sui declarauit diuinitatem christi dicens In principio erat uerbum ⁊c̄. secundū q̄ dicit hiero. in ꝓlogo sup Johannē. et postea Arrius ⁊ multi alij errauerunt circa fideȝ christi [supducētes sibi celerem pditionis] id est cām pditionis. et non solum sibi sed etiaȝ alijs. ideo subdiṫ [Et multi sequūtur eoꝝ luxurias] Ad hoc eniȝ q̄ plures eos seq̄renṫ ↄcedebāt carnales delicias ad q̄s homines sunt ꝓni [p quos uia ṽitatis]. i. fides catholica [blasphemabiṫ] a paganis ⁊ iudeis tanq̄ȝ mala. p hoc enim datur infidelib⁹ occasio deridendi ⁊ ↄtēnendi fideȝ catholicā [⁊ fictis uerbis]. i. ad decipiendū ↄpositis de uobis negociabunṫ] bona uestra tēporalia subtrahendo [Quibus] Postq̄ȝ ōndit heretioꝝ maliciaȝ Hic ↄsequēter declarat eoꝝ penam. ⁊ secūdo pene grauitatem. ibi Magis aūt. Prima diuidiṫ in duas. q2 primo facit ꝓpositū. secūdo inducit ad hoc triplex exēplum. ibi Si enim angelis. Circa primū. d. [Quib⁹ iudicium]. i. pena ad quaȝ condemnabuntur. [Jam olim non cessat] quia semper durabit ut exponunt aliqui. Sed hec expositio uideṫ excludi p hoc q̄

ꝑmittitur iam olim.⁊ ſic loquitur de ꝑteri
to.duratio illa ſempiterna erit ⁊ de futuro
ideo melius ſic exponitur vt uidetur⌊Jam
olim non ceſſat⌋.i.a principio mundi ꝑpa/
rata.nam a principio diſtinctiōis rerū lo/
cus inferni eſt ab alijs diſtinctꝰ.⁊ ſic dicitᷣ
eſaie.xxx.ꝑparata eſt ab heri cophet a re
ge preparata ꝓfunda ⁊ dilatata. nutrimen
tum eius ignis ⁊ ligna multa.flatus domī
ſicut torrens ſulphuris ſuccendens eam⌊Si
enīz⌋Hic conſequēter ꝓbat ꝓpoſitum per
triplex exēplum primū eſt de angelis pec
cātibus de quibus dicit⌊Si enim deus an
gelis peccātibus non pepercit⌋a pena de/
bita⌊ſed rudentibꝰ⌋.i.funibus inferni ꝗ fu
nes ſunt peccata que ſunt cauſa detractōiſ
ad inferna.ſecunduꝫ ꝙ dicitᷣ ꝓuerbioꝝ.vº.
Jniquitates ſue capiunt impium ⁊ funibus
peccatoꝝ ſuoꝝ conſtringitur⌊detractos⌋a
ſocietate angeloꝝ ſāctoꝝ⌊in tartarum tra
didit cruciandos in iudicium⌋.i.poſt iudici
um⌊reſeruari⌋ primo enīz ceciderūt ī hunc
aerem caliginoſum ubi ſunt ad exercitium
bonoꝝ.habētes tamen ſuam penā ⁊ ſup/
plicium.poſt iudicium uero detrudentᷣ in ī/
ferno deficiēte ſanctoꝝ exercitio. ⁊ tūc cre
ſcet eoꝝ pena accidentalis ex his quos in
duxerūt ad peccatū ⁊ dānationem ſic glo/
ria ſanctoꝝ angeloꝝ ex his quos induxe
runt ad bonum ⁊ ſalutē.Et ex dictis ſup
plendum ē ꝙ ſimiliter deus nō parcet he
reticis⌊Ex originali⌋Hic ponitᷣ ſecunduꝫ
exēplum de ſubmerſis in diluuio propter
peccata eoꝝ.d.⌊Et originali mundo nō pe
percit⌋Dicitᷣ autem hic originalꝰ mundus
homīes qui fuerūt ante diluuiuꝫ.eo ꝙ tūc
currebat prima etas mundi que terminata
fuit in diluuio⌊Sed octauuꝫ noe⌋ quia cum
eo fuerunt ſeptem ꝑſone a diluuio ſaluate.
⌊iuſticie ꝑconeꝫ⌋qꝛ predicauit hominibꝰ illi
us temporis penitentiā. ut dictum ē ſupra
epiſtola prima.iij.ca.⌊diluuio mundo impi
orum inducens⌋ Dicit aūt mundo qꝛ tunc
omnis caro corruperat uiam ſuā.geñ.xix.
⌊Et ciuitates⌋Hic ponitᷣ tertiuꝫ exēplum
de ciuititibus tempore loth.ut habetᷣ geñ.
xix.d.⌊Et ciuitates ſodomoꝝ ⁊ gomorre
oꝝ in cinerem redigens⌋qꝛ pluit ſuper eaſ
ignem ⁊ ſulphur ut habetᷣ ibideꝫ⌊exēpluꝫ
eoꝝ qui impie acturi ſunt ponens⌋.i.oſtē
dens ꝙ ſic punientᷣ niſi peniteant⌊Et iu/
ſtum loth oppꝛſſum a nefandoꝝ inuidia⌋ ſe
cundum ꝙ dicitᷣ geñ.xix.Vimq; faciebant
loth uehemētiſſime ⁊c.⌊ac luxurioſa con/
uerſatiōe⌋nam uitium ꝯtra naturam uole/
bant exercere⌊eripuit⌋ ꝑ angelos ꝗ eum
cum uxore ac filiabꝰ extra ciuitatem duxe
runt ut habetᷣ ibidē.⁊ ſubditur cā⌊aſpectu
enīz ⁊ auditu iuſtus⌋.i.uita ⁊ fama eiꝰ iuſti
cia apparebat⌊habitās apud eos ꝗ de die ī
diem⌋.i.quaſi cōtinue⌊animā iuſtam⌋ipſiꝰ
loth.⌊iniquis operibꝰ cruciabāt⌋nam emen
dare non poterat et ſic cum dolore porta/
bat. Concludit ergo⌊nouit deꝰ pios de tē
tatione⌋id eſt de morte⌊eripe⌋ qñ expedit
eis ut ꝑꝫ de loth ⁊ noe⌊Jniquos uero in
diem iudicij.ſ.extremi⌊reſeruare crucian/
dos⌋qꝛ tunc cruciabuntᷣ non ſolum in ani
ma ſicut ante iudicium ſed etiaꝫ in corpo/
re. Et ex dictis exemplis concludēdum ē
ꝙ ſimiliter hereticis de pena debita non
parcetur⌊Magis autem⌋ Hic cōſequenter
oñdit huius pene grauitatem.de qua pri/
mo ponitur duplex ratio. ſecundo prime
rōnis declaratio ibi Hi uero. Prima ad/
huc in duas ſecundū duplicem rationem.
ſecunda ibi Angeli. Prima uero ratio acci
pitᷣ ex parte culpe penam merētis. Ex ꝗ̃
titate enim culpe accipitur quātitas pene.
deutᷣ.xxv.Secundū menſuram peccati erit
⁊ plagaꝝ modus. Secundū auteꝫ expoſito
res beatꝰ petrus dicit hic hereticos graui
us puniendos ꝗ̃ demones ⁊ alios de ꝗbuſ
poſuit exempla.ita ꝙ non ſolum hoc ē ar
gumētum a ſimili ſed etiaꝫ a maiori nega
tiue cum dicitur Si deus angelis peccāti/
bus nō pepercit ⁊ alijs de quibꝰ conſequē
ter ꝓſequitur multo minus hereticis. Ex
hoc ſequitur peccatū eoꝝ eſſe grauius. et
hoc ſatis patet de peccato mortuoꝝ in di/
luuio ⁊ ſubuerſione ſodome ⁊ gomorre. nā
peccata ꝓpter que pricipaliter inducte fue/
rūt punitiones ille fuerūt carnalia ut patꝫ
ex ꝑdictis. hereſis uero ē peccatum infide
litatis quod ē directe contra deum.⁊ ſic ſe
cundū ſuum genus grauius ē peccatis car
nalibus. Jteꝝ hereſis eſt grauior ſpēs infi
delitatis.nam grauius eſt fidem ſuſceptaꝫ
corrumpe uel negare quod faciūt heretici
ꝗ̃ nō ſuſceptam quod faciūt iudei ⁊ paga
ni.ſicut apud homīes peius eſt ꝓmiſſis de
negare ꝗ̃ nō ꝓmiſſum nō facere.⁊ ſic ſeq
tur ꝙ pena hereticoꝝ ſit grauior ⁊ maxīe
qñ ſunt īuoluti cuꝫ hoc peccatis carnalibꝰ

quales describunť hic per beatum petrum ut patz ex precedentib⁹ ⁊ sequentibus. De peccato uero ⁊ pena demonū magis est du bium. verūtamen idem potest dici ꝓbabiliť de ipsis saltem q̈ʒtum ad multos eoꝝ. quia doctores catholici dicunt concorditer ꝙ ho mines boni per merita sunt assumendi ad singulos ordines angeloꝝ. ⁊ sic ad equalez gloriam. Et eadem ratio uideť ut homies mali per sua demerita secundū plus uel mi nus puniendi sunt in similib⁹ gradibus pe nalibus demonum. Cum igitur heresis sit pessima species infidelitatis que est ualde graue peccatum. sequiť ꝙ eoꝝ pena sit gra uior q̈ʒ multoꝝ demonuʒ ⁊ maxime qn̄ sūt heresiarche ⁊ alijs uicijs irretiti q̈les de/ scribunť isti uel saltem eoꝝ aliqui. His di ctis pʒ prima ratio grauis punitiōis here ticoꝝ que accipiť ex grauitate culpe eorum cum dī ⌊Magis autem eos⌋ scilʒ hereticos reseruat deus cruciandos⌊qui post carneʒ⌋ ei obediendo⌊in concupiscentias imundicie⌋ id ē luxurie que fedat totum hominē ⁊ ma xime in peccato cōtra naturam. quod fre/ quenter in scriptura nomiať immundicia. ⌊ambulant⌋ sic viuendo⌊dominationē contē nunt⌋ id est christum qui non solum dī do minus in concreto sed dn̄atio in abstracto ꝓpter excellentiam dominij. qꝛ est rex re/ gum ⁊ dn̄s dominantiuʒ. apoc̄. xix. ⌊Auda ces affirmando falsum ꝓ uero⌊sibi placen/ tes⌋ id ē de seipsis magnam sapiam estimā tes quod est argumentuʒ isipientie⌊sectas⌋ heresim⌊non metuūt facere eas⌋ adinueniē do ⁊ docendo⌊blasphemātes⌋ fidei ueritateʒ ⁊ p consequēs eius auctorem ⌊Ubi angeli⌋ Hic ponitur secunda ratio grauitatis pene hereticoꝝ que accipiť ex parte subiecti pe/ nam sustinentis. nam demones qui sunt for tiores ad sustinenduʒ uix possunt sustinere penam inferni ⁊ multo minus heretici qui sunt debilioris uirtutis. ⁊ sic ex hac parte grauius affliguntť. ⁊ hoc est quod dī⌊vbi⌋ id est in pena inferni⌊angeli⌋ scilʒ mali⌊for titudine ⁊ uirtute cum sint maiores⌋ qꝛ na/ turalia remāserunt in eis integra. ut dicit Dionysius⌊non portant⌋ id ē uix sustinēt Sicut eniʒ impossibile dī quod est de diffi cili possibile. v°. meth. ita importabile diciť quod cum difficultate portať ⌊execcabile iu dicium⌋ id ē penam que non diciť execrabi lis inquantū est a deo qꝛ sic est iusta. sʒ ex parte demonuʒ q̄a execranť eam tanq̈ʒ in iustam. ⌊Hi uero⌋ Hic declarat primā rati onem de grauitate pene hereticoꝝ ꝓpter grauitatem culpe ipsoꝝ. ⁊ primo poniť hec declaratio secundo intenta conclusio. ibi Si enim. In ista uero declaratione notanť de luxuria insipientia ⁊ supbia ⁊ supra ī prin cipio capituli de auaricia. ideo ista quattuor declarat ī quattuor ptibus que patebunt ꝓ sequendo. Primo declarat eoꝝ insipientiaʒ dicens⌊Hi uero⌋ heretici scilʒ supple sūt⌊ue lut irrōnabilia pecora⌋ carentes intellectu ueritatis⌊naturaliť in captioneʒ⌋. i. ex im/ petu nature brutalis ad pabulum. ⁊ sic inci dunt in laqueum ⁊ capiunť ⁊ necanť. ⁊ sic ducunť in pniciem que dī a per ⁊ neco ne cas. ⌊In his que ignorant blasphemantes⌋ id est sic heretici blasphemātes⌊in his que ignorant⌋. i. articulis fidei cōtra quos ex er rore latrant⌊in corruptione sua⌋ i. in sensu suo corrupto quo corrupti sunt ⁊ alios cor/ rumpunt⌊peribunt⌋ pena gehenne⌊pcipien tes mercedem iusticie⌋ id ē penam debitam sue malicie⌊Uoluptatem⌋ Hic cōsequenť de clarat hereticoꝝ luxuriam dicens⌊uolupta tem existimates diei delicias⌋ Circa quod sciendum ꝙ uoluptas idem ē ꝙ delectatio que pōt esse bona ⁊ mala. bona si sit de o/ peribus uirtutum ītellectualium uel morali um. Mala aūt si sit de actibus ueneris. Uo luptas igiť que idem est qđ delectatio pōt esse bona ⁊ honesta. mala ⁊ turpis. Sʒ aūt frequentius accipiať ꝓ delectatiōe carnis q̄ turpis est maxime in uenereis tn̄ hic acci/ pitur ꝓ delectatiōe honesta in operibus bo nis. ideo dī uoluptas diei. quia qui facit ue ritatem uenit ad lucem. Joh. iij. Est igitur sensus ꝙ heretici luxuriosi delectatōes car nis reputant esse uoluptatem diei. i. eas eē licitas ⁊ honestas. ⁊ sic iungiť littera⌊Uo luptatem dixi⌋ id ē delectationē honestam ⌊existimantes⌋ supple esse⌊delicias coinq̄na tionis⌋ id ē luxurie ubi est coinquinatio ex duaꝝ psonaꝝ coniūctione⌊⁊ macule⌋. i. gu le ideo subitur⌊delicijs affluentes⌋ in cōuiui is suis. in quo notať excessus in qualitate ⁊ quātitate cibi ⁊ potus⌊luxuriantes uobis cum⌋ id est uos ad hoc ptrahentes. ⌊oculos habentes plenos adulterij⌋ id ē signis adul terij⌊⁊ incessabilis delicti⌋ id est gule q̄ sa/ tisfactionē repetit quotidie⌊pellicientes⌋ id est decipientes⌊animas instabiles⌋. i. q̄ non

ſũt ĩ fide firmate.⌊Coꝛ exercitatũ⌋Hic ↄſe
quenteꝛ declarat eoꝝ auariciam dicẽs⌊Coꝛ
exercitatum auaricia hñtes⌋ qꝛ frequenteꝛ
cogitant qualiter bona ſimpliciũ ad ſe tra
hant.⌊maledictionis filij⌋.i. maledictiõe di
uina digni. ſicut dr̃ mortis filius ille q̃ eſt
morte dignus.2°regũ.xij.⌊derelinquentes
uiam rectam⌋iuſticie⌊errauerunt per deui
um auaricie⌊ſecuti uiaꝫ Balaam ex Boſoꝛ⌋
qui cupiditate ductus iuit ad maledicenduꝫ
populo iſrael. numeri.xxij.quod erat ini/
quum. ideo ſubdit̃⌊ qui mercedem iniquita
tis amauit⌋tanq̃ꝫ cupidus ⁊ auarꝰ⌊coꝛrepti
onem uero habuit ſue ueſanie ſubiugale a
nimal⌊.ſ.aſinam ſuam que coꝛripuit eum a
uia declinando ⁊ pedem eius parieti allidẽ
do ⁊ etiam diuina uirtute loquendo. ut ha
bet̃ numeri.xxij⌊Pꝛohibuit ꝓphete inſipi
entiam⌋oſtẽdendo per hec ſigna q̃ꝫ ibat ad
Balac mente peruerſa.⌊Hi ſunt⌋Hic decla
rat hereticoꝝ ſuperbiam. dicens⌊Hi ſunt
fontes ſine aqua⌋ nam ab eis non emanat
fons ſapientie⌊nebule⌋ꝓpter obſcuritatem
erroꝛis⌊turbinibus exagitate⌋id eſt uentis
tempeſtuoſis ſuperbie⌊quibus caligo tene
braꝝ⌋inferni⌊reſeruat̃⌋ut pena reſpõdeat
culpe.⌊Superbia eniꝫ uanitatis loquentes⌋
erroneam doctrinam⌊pelliciunt⌋ id eſt deci
piunt⌊in deſiderijs carnis⌋.i.luxurie carna
lis ad diſtictionem idolatrie que ẽ luxuria
ſpũalis⌊eos qui paululum effugiunt⌋ id eſt
aliquantulum ſe ſubtrahunt a doctrina ec
cleſie. Tales enim cito ab hereticis decipi
unt̃⌊qui⌋.ſ.heretici⌊in erroꝛe conuerſant̃⌋
.i.ĩdurati⌊libertatem illis ꝑmittentes⌋dicẽ
do q̃ꝫ licite poſſint uti delectabilibus car/
nis ut ſic citius decipiant laxantes ea ad q̃
ſunt homĩes ꝓni⌊cum ipſi⌋.ſ.heretici⌊ſerui
ſint coꝛruptionis⌋quod ꝓbat conſequent̃ di
cens⌊A quo enĩ quis ſuperatuſ eſt huius ẽ
ſeruus⌋Ipſi uero ſuperati ſunt a coꝛruptio
ne uitioꝝ ut pꝫ per p̃dicta.ergo ⁊c̃.⌊Si e/
nim⌋Hic infert concluſioneꝫ intentam.ſ. q̃ꝫ
heretici ſint alijs peccatoꝛibus grauius pu
niendi. qꝛ recidiuum ad infidelitateꝫ ⁊ alia
uicia eoꝝ culpam aggrauat ꝑ ĩgratitudi/
nem.⁊ hoc ẽ quod dr̃⌊Si enim refugiẽtes
coinquinationem mũdi⌋id eſt vicia luxurie
gule ⁊ auaricie ⁊ ſuperbie⌊in cognitõe do/
mĩ noſtri⌋ id ẽ per receptionẽ fidei que ta
lia ꝓhibꝫ⌊his rurſus implicati⌋ꝑ recidiuuꝫ
⌊ſupantur⌋per conſuetudinẽ⌊facta ſunt eis
poſterioꝛa deterioꝛa pꝛioꝛibꝰ⌋ꝓpter aggra
uationeꝫ p̃dictam. ideo ſubdit̃⌊Melius enĩ
erat illis non cognoſcere ⁊c̃.⌋qꝛ ꝑ recidiuũ
ĩgratitudo diuini bñficij pꝛeaccepti aggra/
uat peccatuꝫ.cetera patẽt. Cap̃.iij.

T hanc ecce uobis chariſſimi⌋
Poſtq̃ꝫ apoſtolꝰ remouit erro/
rem circa pꝛimum chꝛiſti aduẽ
tum contingentẽ Hic conſequẽ
ter docet p̃cauere erroꝛem futuꝝ circa ſecũ
dum eius aduentum. Circa quod ſic ꝓcedit.
qꝛ pꝛimo fideles ĩducit ad tenendum ſuam
doctrinam dicẽs⌊Hanc ecce uobis chariſſi
mi ſecũdam ſcribo epiſtolam⌊in quibus⌋.ſ.
pꝛima ⁊ ſecunda⌊ueſtram excito cõmonitio
nem⌋ id ẽ ꝑ monitionem charitatiuam⌊ut
memoꝛes ſitis eoꝝ que p̃dixi uerboꝝ⌋ſan/
ctoꝝ ut ea retineatis in mẽte ⁊ impleatis
ope. Et ſubdit cuius ſint uerba dicẽs⌊ꝓ/
phetaꝝ ⁊ apoſtaloꝝ ueſtroꝝ p̃ceptoꝝ domĩ
⁊ ſaluatoꝛis⌋id ẽ que uerba ſunt domĩ p̃ce
pta. nos autẽ ſumus eius miſtri denuncian
do uobis ipſa⌊Hoc pꝛimum⌋Hic conſequẽ
ter ĩducit ad p̃cauendum erroꝛem q̃ erroꝛ
pꝛimo ponit̃ ⁊ eius motiua ratio. ſecũdo ra
tõis excluſio. ibi Latet enim eos. tertio ue/
ritatis determĩatio. ibi Adueniat autem.
Circa pꝛimum dic̃⌊Hoc ꝑmum ſcientes q̃ꝫ
uenient in diebus nouiſſimis⌋potiſſime cir
ca antichꝛiſti tempoꝛa⌊in deceptõne, illuſo/
res⌋id ẽ illuſoꝛes ueritatis habẽtes uerba
compoſita ad decipienduꝫ.⌊Iuxta ꝓpꝛias cõ
cupiſcẽtias ambulantes⌋id ẽ ſecundũ delec
ctabilia mundi ⁊ carnis uiuentes⌊dicentes
⁊c̃. Circa quod ſcienduꝫ q̃ꝫ circa futuꝝ iu
dicium fuit vnus erroꝛ a tempoꝛe apoſtolo
rum.ſ.q̃ꝫ illud iudicium erat ualde ꝓpiquũ
quem remouet paulus apoſtolus in teſſ.ij.
dicens Rogamus aũt uos fratres ut nõ ci
to moueamĩ a ueſtro ſenſu neq̃ꝫ terreamĩ
quaſi inſtet dies domĩ. Alius aũt erroꝛ eſt
totalit̃ contrarius.ſ.illoꝝ q̃ negant futu/
ruꝫ iudicium.⁊ ẽ erroꝛ illoꝝ qui dixerunt
diuiuam pꝛouidentiaꝫ non ſe extendere ad
actus humanos.⁊ etiam illoꝝ qui negant ĩ
moꝛtalitatem anime humane. Ad utrũq̃ꝫ.n.
erroꝛem ſequit̃ iudicium non eſſe futuruꝫ.
Erroꝛeſ aũt iſti renouabunt̃ ⁊ inualeſcent
circa tempoꝛa antichꝛiſti.⁊ ꝑ conſequẽs cõ
cluſio ſequẽſ de generali iudicio nõ futuro
Ratio uero motiua ipſoꝝ ẽ ꝓpter curſum
nature q̃ a tempoꝛalibꝰ de quibus non eſt

memoria ꝓcessit per reuolutiones dieruꝫ ⁊
annoꝝ ita ꝙ non fuit mundi notabilis mu
tatio nec similiter erit ut dicent. ⁊ hoc est
quod dicit᷑ [dicentes ubi est ꝓmissio aduen
tus eius] quasi dicant nõ potest oñdi ꝑ ali/
quod apparẽs ꝙ sit christus ventur⁹ ad iu
dicanduꝫ. nec ꝑ consequens ꝙ impletur⁹ sit
illas ꝓmissiões quas christiani dicunt in eis
impleri secundũ ꝙ vꝫ Luc. xxij. His autẽ
fieri īcipientib⁹ respicite ⁊ leuate capita ue
stra quoniaꝫ appropinquat redemptio ue/
stra. Et subdit᷑ dicti cõfirmatio cum dicit᷑
[Ex quo enim pr̄es dormierũt] antiquissi/
mi [omnia sic perseuerant] in suo cursu. Et
eadem rõne sic ꝑseuerabunt sine tali muta
tione que dꝫ in iudicio futura. [Latet eniꝫ]
Hic cõsequenter ponit᷑ rõnis exclusio. In
hac enim rõne duo implicant᷑. vnuꝫ est ꝙ
nõ fuit de preterito notabilis mutatio. Ex
quo concludit᷑ ꝙ nõ erit de futuro. Aliud ẽ
ꝙ ꝓmissiones facte christianis nõ sunt im/
plete nec implebunt᷑. et ex tali retardatiõe
impletiõis arguit᷑ iudicium non esse futuꝝ.
ꝓpter quod beat⁹ petrus primo excludit ꝓ
muꝫ. ⁊ secũdo secundũ. ibi Unum uero. Pri
mum aũt excludit tanꝙ̃ falsum ꝑ diluuiuꝫ
quod mutabiliter mutauit mundũ submer
gendo omne uiuuꝫ p̄ter illa que saluata fu
erunt in archa. geñ. vij. Terra etiã fuit no
tabiliter immutata. nam ante ꝓferebat fru
ctus plures ⁊ meliores. ꝓpter quod es⁹ car
nium ⁊ piscium concessus ẽ post diluuium.
geñ. ix. ⁊ ꝓ debilitatione humane nature.
Igit᷑ ꝑ hanc mutationẽ primo dictum alio
rum excludit᷑. ⁊ secundo ꝓpositum concludi
tur. ibi Celi autem. Circa primũ sciendũ ꝙ
lr̄a dupliciter est exponenda secundũ duas
expositiões de formatiõe rerum ⁊ eaꝝ dis/
tinctiõe quas diffuse posui in principio ge
nesis. Una est ꝙ materia omniuꝫ corpora/
lium excepto celo empyreo ꝓducta fuit pri
mo sub una cõmuni forma. ꝓpter quod uo
cat᷑ pluribus nominibus. s. terra. geñ. primo.
In principio creauit deus celum ⁊ terram.
Secundũ Bedã m enim ⁊ Strabum ⁊ alios
sequentes habent expositiõis modum. per
celum ītelligitur celum empyreuꝫ quod sta
tim factum angelis est repletum. Per terrã
uero materia corporaliũ. Uocat᷑ etiam abys
sus ⁊ aqua ibidem. tenebre erant sup faciẽ
abyssi ⁊ spũs domini ferebat᷑ sup aquas si
cut uolũtas artificis super materiaꝫ de qua

uult aliqua distincte formare. ita ꝙ de illa
prima die formata est lux. secunda die celuꝫ
stellatum ⁊ christallinuꝫ super ipsum. tertia
die quattuor elementa. Sciendum etiaꝫ ꝙ
beatus Petrus nõ loquit᷑ hic de aliquo ce
lo nisi de aere eo ꝙ fuit purgatum ꝑ dilu
uium ascendens. xv. cubitis sup cacumina
montium de qua purgatiõe loquit᷑ hic bea
tus Petrus. Igitur secundũ hunc modum
sic exponit᷑ lr̄a [Latet enim eos] id ẽ illos
qui dicunt mutationẽ notabilem mundi nõ
esse factam in p̄terito. hoc scilꝫ quod sequi
tur postea [uolentes] quasi diceret hec igno
rantia est affectata. q2 poterant scire ꝑ sa/
cram scripturam que loquit᷑ de diluuio. de
quo subdit᷑ [ꝙ celi erant prius] id ẽ ꝙ an/
te diluuium erat celum aereum quod dꝫ ce
li in plurali ꝓpter eius duas partes. s. supe
riorem que transcendit cacumina montium
que cum celo reuoluit᷑ motu diurno ut ha/
bet᷑ primo methauroꝝ. ⁊ inferiorem que nõ
sic reuoluit᷑ ꝓpter impetum mõtium. [⁊ ter
ra] id ẽ elementum terre [de aqua] id ẽ de i
feriori materia que nominatur aqua ut di
ctum ẽ. ⁊ de illa facta sunt elementa ut di/
ctum ẽ [⁊ ꝑ aquam consistens] q2 partibus
terre admiscent᷑ aque ut terra habeat cõti
nuationẽ ⁊ consistentiam. aliter enim resol
ueretur ī pulueres [dei uerbo] supple facta
sunt ista ut pꝫ geñ. primo. [per que]. s. tria
elementa p̄dicta. s. aerem aquam ⁊ terrãꝫ.
[ille tunc mundus] id ẽ tempore noe [aqua]
scilꝫ diluuij [mundat⁹] a sordibus in mundo
sensibili [perijt] q2 omnia uiuentia fuerunt
mortua exceptis saluatis in archa. Elemẽ
tã etiam fuerunt deteriora. Qđ autẽ dilu
uium ꝓcessit ex tribus elementis p̄dictis pꝫ
geñ. vij°. ubi dꝫ Rupti sunt omnes fontes
abyssi magni id est oceani. q2 cauernosita
tes terre intra quas continet᷑ mare rupte
fuerunt. ⁊ sic aque maris effuse fuerũt sup
terram habitabilem. ex quo pꝫ ꝙ ꝑ aquã
⁊ terram factum ẽ diluuium. Similiter per
aerem. Nam ibi subdit᷑ Et facta ẽ pluuia
sup terram quadraginta dieb⁹ ⁊ quadragī
noctibus. ⁊ sic magna pars aeris conuersa
fuit in aquam. Alia uero expositio accipi
tur secundũ dictum hebreoꝝ ⁊ plurium do
ctoꝝ catholicoꝝ ꝗ dicunt a principio creati
onis omnia corporalia q̃ꝫtum ad principa/
les mũdi ꝑtes scilꝫ corpora celestia ⁊ q̃tuor
elemẽta fuisse simul ꝓducta sub formis suis

ſubſtantialibus ab inuicem diſtinctis. ⁊ for
matio ſeu diſtinctio eoꝝ que deſcribitur in
principio geñ. facta prima die ſecūda tertia
⁊ quarta non accipit͛ niſi ſecundum ꝓprieta
tes ⁊ qualitates accidentales. ſicut dr̄ aliqs
homo fieri qñ peruenit ad etatem adultam
⁊ hoc ꝓpter debitam quātitatem ⁊ robur
corporis ⁊ ſimilia que tunc attingit. ⁊ tamē
non ſunt niſi ꝓprietates accidentales. qꝛ ſe
cundū ſuaȝ ſubſtantiā factus ē homo a pri
cipio vnionis aīe cuȝ corpore. ⁊ ſic lux que
dr̄ facta prima die eſt ipſa claritas ſolis q̄
eſt eius qualitas. Qd͛ auteȝ dr̄ ſol fieri ter
tia die hoc eſt ſecundū motum eius ꝓprium
ab occidente in oriente. Celum uero quod
dr̄ factuȝ ſecunda die. i. corpora celeſtia. hec
factio accipit͛ ſecundum ſoliditatē tunc eis
datam ſecundū hebreos. ſecundum alios ue
ro eſt uirtus influendi in īferiora que tunc
fuit eis data. Similiter formatio elemento
ruȝ ſeu diſtinctio facta fuit tertia die ſecun
duȝ ꝓprietates accn̄tales. Nam ante diem
tertiam elementū aque non habuit debitā
denſitatē ſed uaporaliter eleuabat͛ ꝑ totum
aeris ſpacium. ⁊ ſic unuȝ elementū nō uide
bat͛ ab alio diſtinctum. nec ſimiliter terra
qꝛ erat aquis cooperta. ſed tunc aque fuit
data debita denſitas. ⁊ ſic occupauit mino/
rem locum ⁊ facte fuerūt concauites in ter
ra ubi recepta fuit vna pars elemēti aque
⁊ ſic remāſit diſcoopta una parſ terre aqs
ꝓ habitatiōe hominū ⁊ aīalium. ⁊ aer ap/
paruit in ſua tranſparētia ſicut plenꝰ dixi
in principio geñ. Et ſecundū hoc exponen
da eſt ſic littera hec cum dr̄ ⌊Celi erant pri
us⌋ id ē due ptes aeris ſuperior ⁊ inferior.
⌊⁊ terra⌋. i. elementum terre ⌊de aqua⌋ for
mata modo dicto. qꝛ ꝑ denſitatem aque et
receptionem eius intra concauitates terre
apparuerūt elementa diſtincta. Cetera ex
ponant͛ vt prius. ⌊Celi⌋ Hic ex predictis cō
cludit ꝓpoſitū arguens a ſimili ꝙ ſicut mū
dus fuit immutatus ꝑ aquaȝ tpe noe. Sic
adueniente iudice immutabit͛ ꝑ ignem con
flagrationis qui ſecundū doctores catholi/
cos tantū aſcendet q̄ȝtum aque diluuij aſcē
derunt. ⁊ hoc ē quod dicit ⌊Celi autem qui
nunc ſunt⌋ id eſt ſuperior pars aeris ⁊ infe
rior ⌊⁊ terra⌋ id ē elementū terre. per quod
etiam intelligit͛ elementū aque. eo ꝙ non ē
totaliter ſeparatuȝ a terra ſed partes alique
aque commiſcent͛ partibus terre ⁊ alique in

tra concauitates eius continent͛ vt dictum
eſt. ⌊eodem uerbo⌋ diuino ⌊repoſiti ſunt⌋. i.
conſeruati. quoniam ſi uirtus dei cōſeruās
ab eis retraheret͛ in nihilum redigerent͛.
⌊Igni reſeruati in diem iudicij⌋ id eſt tūc ꝑ
ignem purgandi ⌊⁊ perditōis impioꝝ homi
num⌋ tunc enim ī corpore ⁊ anima damna/
bunt͛. ⌊Unum uero⌋ Hic excludit ſecunduȝ
motiuuȝ de retardatione impletionū diur/
noꝝ promiſſoꝝ quia non eſt retardatio ex
pte dei lȝ nobis uideat͛. ꝓpter quod dicit͛
⌊quia unus dieſ apud dn̄ȝ ſicut mille anni⌋
apud nos. Sic autem loquit͛ Petrus ſecun
dum ꝙ dicitur pſ̄. lxxxix. Mille anni ante
oculos tuos tanq̄ȝ dies, heſterna que p̄teri
it. Per millenarium eniȝ ītelligit͛ quanta/
cūq̄ȝ reuolutio temporꝝ que modica ē ⁊ nul
lius momenti compata diuine eternitati. ꝓ
pter quod reſpōdendo eoꝝ argumento ſub
dit ⌊Non tardat dn̄s ꝓmiſſis⌋ id eſt ī reddi
tione ꝓmiſſoꝝ non tardat ultra debitum ⌊ſi
cut quidam eſtimāt⌋ erronee ꝓpter hoc ne
gantes futuꝝ iudicium ut p̄dictum eſt. ⌊ſed
patienter agit⌋ iudicium differendo ⌊ꝓpter
nos⌋ vt iuſti. ſ. in merito ꝓficiant. ⁊ mali per
pniam redeant. ideo ſequit͛ ⌊nolens aliquoſ
perire⌋ q̄ȝtum eſt ex ſe. ⌊Adueniet⌋ Poſtq̄ȝ
excludit errorem circa iudicium futuꝝ Hic
conſequent͛ determīat ueritatem. Et primo
ponitur hec determīatio. ſecūdo ſubdit͛ vti
lis monitio. ibi Cum hec igit͛. Tertio do/
ctrine Pauli approbatio. ibi Sicut ⁊ cariſſi
mus. Quarto concludit͛ intenta concluſio.
ibi Uos igit͛. Circa primū dicit ⌊Adueniet
autem dies dn̄i⌋ id eſt dies iudicij q̄ dr̄ dies
domī. qꝛ tunc in omnibꝰ fiet uoluntas eius
in punitione maloꝝ ⁊ premiatiōe bonoꝝ. et
ſubdit͛ modus ueniendi cum dr̄ ⌊vt fur⌋ id ē
repente ⁊ ex improuiſo ſicut dicit͛ Matth.
xxiiij. De die autem illa ⁊ hora nemo ſcit
⁊c. ⌊in quo celi⌋ id ē ſuperior pars aeris et
inferior ⌊magno impetu tranſient⌋ a ſtatu ī
quo nunc ſunt per impetum ignis confla/
grationis ⌊Elementa uero calore ſoluent͛⌋
quaſi dicat non ſolum aer ſed etiam elemē
ta igne purgabunt͛. ⌊Terra auteȝ ⁊c.⌋ id ē
non ſolum terra ſed etiaȝ omnia que ī ipſa
ſunt facta de ipſa ⁊ ꝓducta exurent͛. ⌊Cuȝ
hec igitur⌋ Hic ex dictis ſubdit͛ vtilis mo/
nitio. qꝛ ſi tanta diſtrictio iudicis appare/
bit in ſenſibilibꝰ elementis homines meriti
⁊ demeriti boni ⁊ mali capaceſ debent eſſe

soliciti q sint in aduentu iudicis preparati et hoc est quod dr. Cum igitur hec omnia elementa dissoluenda sint modo dicto qua les oporteat uos esse in sanctis cõuersatio/nibus ad uosipsos 7 pietatibus ad pximos quasi dicat oportet uos esse multum in tali bus pparatos expectantes cum securitate 7 pperantes cum hilaritate in aduentum diei scilz extremi iudicij sicut dicit saluator Luc. xxj. His autem fieri incipientibus re spicite 7 leuate capita uestra .i. exhilerate corda ut exponit Gregorius homelia pma per quem .s. aduentum diei iudicij celi ar dentes exponatur ut supra. nouos uero ce/los 7c. non dicit alios sed nouos i. eosdem in substantia in melius tamen mutatos. et sic innouatos secundum pmissa ipsius ysaie lxv. Ecce ego creo celos nouos 7 terram nouam in quibus iusticia habitat id ẽ ha bitabit. 7 loquitur de futuro p modum pre teriti ppter certitudinem pphetie. qz tunc omnia ad lineam iusticie reducentur. ideo concludit Propter quod carissimi hec ex pectantes scilicet iustam retributionẽ pro meritis 7 demeritis satagite immaculati a peccatis carnalibus 7 inuiolati a spũalibus inueniri in pace conscientie 7 domĩ nostri longanimitatez id ẽ remuneratiõis uestre ab ipso dilatationem salutez arbitramini id est reputate ad augmentum pmij uestri 7 meriti. Sicut 7 carissimus Hic cõsequen ter ponitur doctrine Pauli approbatio cui pseudo apostoli detrahebant dicentes q nõ erat apostolus eo q non fuerat cuz christo sicut alij. 7 ideo dicebant doctrinam eius nõ esse recipiendam ut apostolicam. Secũdo di cebant eam continere erronea puertentes eius intellectum. verbi grã ex eo q dicit ro. v. Ubi habundauit delictum superhabun dauit 7 gratia. dicebant eum ducere homi nes ad frequentationẽ peccati ut conseque rentur augmentum gratie quod non ẽ uerũ. sed intendit ibi. dicere q sicut tempore le/gis mosaice peccatum abundabat eo q ipa ostendebat peccatum sed non sanabat. sic p christum sub lege factum grã habundabat Ideo dr. Jo. 4o. q salus ex iudeis est. igitur Petrus apostolus utrũqz remouet. vñ pri/mo oñdit Paulum esse uerũ apostolum no/minans ipsum fratrez carissimum. d. Sicut 7 carissimus 7c. Secundo ostendit eius do ctrinam esse sanctam dicens secundũ datã sibi sapientiam a deo scripsit uobis nõ in stinctu pprio sed diuino. Ostendit etiã ipz esse conformem sue doctrine dicens Sicut 7 in omnibus epistolis loquens in eis scilz epistolis de his id est de eisdem de quibus scripsi uobis. s. de ueritate fidei catholice et de pparatione ad futurum iudicium sic ptz in epistolis Pauli in pluribus locis in qui bus sunt quedam difficilia intellectu maxi me rudibus. ideo subdit que indocti in sa cris scripturis 7 instabiles in fide 7 mori/bus deprauant male interpretando sicut 7 ceteras scripturas scilz euangelij 7 pphetarum quas iudei 7 heretici corrumpũt ad su am ipsorum damnationẽ. ut dictum est supra capitulo pcedenti. Uos igitur Hec est ul/tima pars in qua concluditur itentum uos igitur fratres pscientes iudicem esse uentu rum 7 fallacias hereticorum custodite id ẽ di ligenter cauete. Quod sequitur in aliquibus libris Uosmetipsos. non ẽ de textu ne insi pientium errore traducti id ẽ extra regu/lam fidei ducti excidatis a ppria firmitate fidei 7 morum crescite uero in gratia meren do eius augmentum per opera bona 7 i co gnitione domi nostri Jesu christi id est ut magis explicite cognoscatis articulos fidei 7 beneficia Jesu christi. Jpsi gloria 7 nunc 7 in diem eternitatis id est sine fine Amẽ

Postilla epistolarum beati Petri finit. Jnci piunt additiones super easdem.

Prima Petri in capitulo primo ubi dicitur in postilla Aduenis. Aduene dicebantur illi q de gentilitate conuertebantur.

Additio.

Aduena in sacra scriptura non accipitur p illo q de gentilitate conuertitur 7 huiusmodi. sed p illo q ad uenit de alia regione ad cohabitanduz cum indigenis alterius terre sicut erant iudei qui a Hierosolymis ppter aliquas psecutiones ad alias terras transi bant. vnde gen. xxiij. Abrahã dicebat ethe is Aduena ego suz apud uos. quod non po test intelligi ex hoc q Abraham conuerte/retur ab eorum gentilitate. sed solum ppter hoc q ab alia regione uenerat ad habitanduz cum eis. Jlli autem qui conuertebantur de gentilitate dicebantur pseliti. 7 cum hoc con

63

cordat prima glosa in hoc loco. lz secunda
uideat discordare. prima tamē est tenenda.
Nec etiam est uerisimile q̃ beatus petrus
q apostol⁹ circumsiōis erat specialius scri/
beret circumcisis ꝓselitis q̃ꝫ circumcisis fi/
delibus antiquis ꝛc̄.
In capitulo secundo ubi dr̄ in postilla Et
regale sacerdotium. id ē confortati christo
qui est rex ꝛ sacerdos.

Additio.

Otandum q̃ popul⁹ dei sub an
tiquo testamento exn̄s dicebat̄
regnum sacerdotale. Exo. xix.
Unde regnum apud illos ponebat̄ in sub/
stantiuo tanq̃ꝫ principale. sacerdotiuz uero
in adiectiuo tanq̃ꝫ minus principale. Sacer
dotium enim illius temporis erat imperfe/
ctum. non enim offerebat̄ ibi nisi sanguis
hircoꝝ ꝛ uituloꝝ ꝛ huiusmodi. sed gens in
nouo testamento exn̄s dr̄ regale sacerdoti
um ut hic in quo ponitur sacerdotiuz ī sub
stautiuo tanq̃ꝫ principale ꝛ regale. in adie/
ctiuo sicut minus principale. q2 sacerdotiuz
noue legis est ꝑfectissimuz per quod chri/
stus imolat̄. De ecclesia tamē superiori ubi
he dignitates cessant dicit̄ Fecisti nos deo
nostro regnum ꝛ saderdotes. apoc. v°. quia
ibi nulla est ꝑeminentia ratione dignitatis
sacerdotalis seu regalis nisi secunduz ꝓpria
merita ꝑsonalia.
In eodem capitulo ubi dr̄ in postilla Ali/
quando non populus dei.

Additio.

Oc quod dicit beatus Petr⁹ ⌊q
aliquando non populus dei. nūc
autez populus dei⌋ potest bene dirigi ad cō
uersos ad fidez de ꝑfidia iudaica in qua ex
istentes non erant populus dei ꝛ nunc per
gratiam baptismalem facti sunt popul⁹ dei
Unde ex hoc non habet̄ q̃ beatus petrus
epistolam istam specialiter scripsisset cōuer
sis de gentilitate ꝓut uult postillator. Nec
obstat q̃ auctoritas ista sit sūpta ab Ozee
2°. vbi agit̄ ad lr̄am de uocatione gentium
Nam etsi ibi sic accipiat̄. hic tamen alle/
gatur ꝑ simile ad uocationem iudeoꝝ ad fi
dem christi recipiendaz ꝛ eius sacramenta.
Unde in hoc loco dicit glosa q̃ in hoc uer
su. s. aliqn̄ non popul⁹. mystice recordatur
ueteris historie. ꝛ hanc in nouo populo im

pletam spūaliter docet. Hec ī glosa.
In eodem capitulo ubi dr̄ in postilla Et
non q̃si uelamen hn̄tes malicie libertatez.

Additio.

N hoc quod dr̄ ⌊velamen malicie⌋ pōt
intelligi ignorantia que est quasi ue/
lamen occultans factum. vn̄ cum ali/
quis ignoranter uult ut excusationez pec/
cati habeat secundū illud iohānis. xxj. Sci
entiam uiaꝝ tuaꝝ nolumus. talis ignoran
tia affectata ꝓprie dr̄ uelamen malicie liber
tatis. i. ꝑ illaz uult liber eē a iusticia ꝛc̄.
Secunda Petri secūdo capitulo ubi dr̄ in
postilla His. i. gentilibus conuersis.

Additio.

Oc quod dicit beatus Petrus
⌊His q coequalem nobiscū sor
titi sunt fidem⌋ non solum ītelligit̄ de con/
uersis a gentilitate ꝓut postillator dicit. sz
etiam a iudaismo ꝛ specialiter de illis iude/
is q per temp⁹ postq̃ꝫ apostoli acceperunt
spiritumsanctuz in die pentecostes fuerunt
ad fidez conuersi. ꝛ ideo de illis dr̄ Fuerūt
sortiti fidem cum apostolis primitiuis. ītelli
gendo coequalitatez non secundū gradum
sed ꝓut in postilla. ꝛ sic hec epistola sicut et
ꝑcedens utrisq̃ꝫ conuersis dirigitur.
In eodez ca°. primo ubi dr̄ in postilla Et
hēmus firmiorē ꝓpheticuz sermonē ꝛc̄.

Additio.

Er hoc quod dicit apostol⁹ ⌊ha
bem⁹ firmiorem ꝓpheticum ser/
monem⌋ satis habet̄ q̃ loquebat̄ conuersis
de iudaismo principaliter q ꝓphetica uerba
recipiebant ab antiquo. De hoc aūt quod
dixit postillator q̃ dauid fuit exími⁹ ꝓphe
taꝝ ꝛc̄. in additione super principium libri
psalmoꝝ habetur plenius.
In eodem capitulo ubi dicitur in postilla
Sed rudentibus. i. funibus.

Additio.

Uper illud uerbum ⌊rudentib⁹
bus⌋ Glo. rudentes sunt funes
quibus naute uela suspendunt.
In capitulo tertio ubi dicitur in postilla
Circa primum sciendū q̃ littera hec est du
pliciter exponenda.

Additio.

Jcut dictum fuit in additōe sup
geñ. primo ꝓpter uarietates opi
nionuȝ circa formationē rerum
⁊ eaꝝ distinctionē non est uari
anda expositio litteralis sacre scripture de
ꝓductōe reꝝ que ĩ illo capitulo tradit᷑. Idē
dicendū est de expōne ueboꝝ beati Petri ĩ
hoc loco cum dᷓ [Latet eniȝ eos ⁊c̄.] ꝙ nō
dependent ex uarietate opinionuȝ ꝑdictaꝝ
sed ꝓpria expositio huiꝰ satis habet᷑ in glo
sa vbi sup illud uerbum [Latet enĩ eos hoc
uolentes ꝙ erant celi prius ⁊c̄.] sic dicit. iō
dicunt oĩa pseuerare codeȝ modo. qꝛ uel ue
re nesciunt uel fingūt se nescire ut uos de
cipiant. duo dei iudicia alteꝝ p ignem quod
restat. hoc dicit [Latet eos ꝙ celi]. i. iste aer
humidꝰ ⁊ tempus. de quo dᷓ Miluus ĩ celo
cognouit tempus suum [erant prius]. i. int᷑
priores creaturas mundi [vel prius]. i. ante
diluuiuȝ [⁊ ꝙ terra erat prius cōsistens de
aqua] id ē p remotionē aque que operāte
uerbo dei congregata ē in vnum. ⁊ ita ap
paruit arida [⁊ cōsistens per aquaȝ] qꝛ diui
na dispōne uenis aquaꝝ est tota plena sic
corpus animalis uenaꝝ sanguine ne aridi/
tate deficeret si irrigatio deficeret aquarū
p que duo in duabus ptibus aer ⁊ terra q̱
tunc erant in undis alterius modi q̃ȝ iste.
[Perijt inundata aqua diluuij] nam superi
ores ptes non attigit diluuium [celi autem
q̱ nunc sunt ⁊ terra codeȝ uerbo dei repo/
siti] ĩ eam formā quam modo hn̄t [sunt re/
seruati igni] in melius cōmutandi [in die iu
dicij] Hec in glosa que propria ē ⁊ conso/
na littere. nec indiget introductione uaria
rum opinionuȝ ut patet bene cōsideranti.

Epistola Johannis apostoli ⁊ euangeli
ste prima.

Uod fuit ab initio] Hic ĩ
cipit secūda pars principa
lis huius libri. in qua po
nunt᷑ epistole beati Johan
nis apostoli ⁊ euangeliste
Et qꝛ secundū ordinē do
ctrine cōia debent spālia
ꝑcedere Ideo ponit᷑ prima epistola ad infor
mandū homies generalit᷑. secundo ad infor
mandū aliquas psonas specialiter in princi
pio epistole secūde. Presens ĩ duas ptes di
uidit᷑. s. ĩ ꝓhemium ⁊ tractatū q̱ incipit ibi
Et hec est annunciatio. In ꝓlogo tria facit
qꝛ primo reddit auditores attentos. secūdo
dociles siue doctos ibi. ⁊ uita. tertio beni/
uolos. ibi Quod uidimꝰ. Circa primū sci
endum ꝙ difficultas materie reddere debȝ
auditores attentos. nam ad capiendū talia
requirit᷑ maior attentio. Inter illa uero que
spectant ad doctrinam catholicam maxima
difficultas ē circa emanationē filij a patre
in diuis. de qua tractat infra quinto caᵒ di
cens Tres sunt q̱ testimoniū dant in celo
pater verbum ⁊ spūssanctus. Similiter ma
xima difficultas ē circa incarnationem pso
ne filij assumentis naturam humanā in uni
tate suppositi. de qua dicit infra 4ᵒ. Omnis
spūs q̱ confitet᷑ Jesum christuȝ ĩ carne ue/
nisse ex deo est. et hoc ē quod dicit [quod
fuit ab initio ⁊c̄.] Constructio ē suspensiua
vsqȝ ibi Annunciamꝰ vobis. Et ideo sic con
strnenda est lr̄a [Annunciamus uobis quod
fuit ab initio]. i. uerbū quod ꝓcessit eterna
liter a patre q̱ est principium seu initiuȝ to
tius emanatiōis psonaꝝ. secundum ꝙ dicit
Augustinꝰ quarto de trinitate. Pater ē pri
cipium totiꝰ trinitatis. Principiuȝ enĩ signi
cat id a quo aliquid ꝓcedit uerbuȝ siue filiꝰ
Nam eodem ē uerbum quo ⁊ filius ꝓcedit
a patre. ideo pater dᷓ principium siue initi
um filij siue uerbi. Et ꝙ ille sit ĩtellectus
huius lr̄e pȝ p hoc quod subdit᷑ Aliquibus
tn̄ interpositis de uerbo uite. Consequent᷑
ꝓcedit ad mysterium incarnationis dicens
[Quod audiuimus]. s. a Johanne baptista
incarnati uerbi precone. cuiꝰ discipulꝰ fuit il
le Johannes apostolus ⁊ euangelista. ut di
cunt cōiter doctores ꝙ ipse ⁊ Andreas fue
runt illi duo discipuli q̱ audito a beato Jo/
hanne baptista de christo Ecce agnus dei
secuti sūt Jesum. io. ꝑmo. Sed Johannes ex
ꝑssit nomen Andree ⁊ suum tacuit. qꝛ nole
bat se cōmendare [quod uidimꝰ oculis nr̄is]
cum ipso cōuersando secundū ꝙ dᷓ Jo. ꝑmo
Uerbum caro factuȝ ē habitauit ĩ nobis ⁊
uidimꝰ gloriam eius. Oculis eniȝ corporali/
bus uiderūt eius humanitatē ⁊ diuinitateȝ
eius oculis mentalibus p fidem ⁊ nō soluȝ
modo p fidem cōem que est ex auditu sed
etiam p illustrationem specialem q̄ est quo
dammodo ex uisu ideo subdit᷑ [quod ꝑspe/
ximus] id ē pfectius inspeximꝰ. Uiderūt. n.
apostoli christū cecos illuminantē. mortuos

ſuſcitanteꝫ. ⁊ huiuſmodi q̄ non poſſunt niſi
diuina uirtute fieri. ⁊ talia frequenť facie/
bat impando tanq̄ꝫ ꝓpria uirtute. ⁊ ſic uir/
tꝰ diuinitatis uidebať quodāmodo. Jn operi
bus illis ſicut cā in effectibꝰ ſuis ſuo modo
⌊⁊ manus ueſtre ꝯtrectauerūt⌋ ad declarati
onē ueritatis ſue reſurrectiōis. Luce ulti.
Palpate ⁊ uidete q2 ſpūs carnē ⁊ oſſa non
habꝫ ſicut me uidetis uidetis hēre. ⌊de uer
bo uite⌋ q2 uerbum incarnatū eſt uita ꝑ eſ
ſentiaꝫ ⁊ etiam ꝑ efficaciaꝫ. Eſt enī actoꝛ
uite gr̄e nature ⁊ gloꝛie. ⌊Et uita⌋ Hic red
dit auditoꝛes dociles. Jlla eniꝫ que clariꝰ co
gnoſcunť clariꝰ ꝓferunť. Vn̄ Hiero. in ꝓlo
go ſup penthateucū dicit qđ melius noui/
mus melius ⁊ ꝓferimꝰ. Apoſtoli uero de di
uinis fuerūt magis illumīati q̄ꝫ alij p̄ceden
tes uel futuri. ꝓpteꝛ quod clarius potuerūt
docere de diuinis. ⁊ hoc facit auditoꝛes do
ciles. ideo dicit ⌊⁊ uita⌋ id ē uerbū quod eſt
uita ꝑ eſſentiaꝫ ut dictū eſt ⌊manifeſta ē⌋ ꝑ
opa diuina ī humanitate aſſumpta exercita
⌊⁊ uidimꝰ⌋ nos apoſtoli ceteris clarius ⌊⁊ te
ſtamur⌋ de uiſu ⁊ audito ⌊⁊ annūciamus uo
bis⌋ ut edocti ſitis ⌊uitam eternaꝫ⌋. i. uerbū
incarnatū ut dictum ē io. xvij. Hec ē eter/
na uita ut cognoſcāt te ſolum deuꝫ ⁊ quem
miſiſti Jeſum chꝛiſtū ⌊q̄ erat apud p̄r̄em⌋ ut
ꝑſona diſtincta ab eo ꝑ eternā generatōeꝫ
in diuina natura ⌊⁊ apparuit nobis⌋ tempo
raliť in hūanitate aſſumpta. ⌊Quod uidi/
mus⌋ Hic ultimo reddit auditoꝛes beniuo/
los ex bonitate finis huius doctrine. naꝫ ꝑ
eam habeť vita gr̄e in p̄n̄ti ⁊ uita gloꝛie in
futuro ⁊ hoc ē quod dicit ⌊quod uidimꝰ ⁊c̄.⌋
Jam expoſitum ē ſupꝛa ⌊annūciamꝰ uobiſ vt
⁊ uos ſocietatē habeatis nobiſcū⌋ ꝑ chari/
tatem q̄ eſt eadem cuꝫ gr̄a uel ei inſepabili
ter annexa. ⌊⁊ ſocietas noſtra ſit cuꝫ p̄r̄e ⁊
filio⌋ ⁊ ꝑ hoc intelligiť ſpūſſanctꝰ q̄ eſt ter
cia ī trinitate ꝑſona. ꝑ charitateꝫ eniꝫ tota
trinitas inhītat mentes iuſtoꝝ ſicut amans
habitat ī amato ⁊ ecōuerſo. ꝓpteꝛ qđ diciť
īfra 4°. Qui manet ī charitate in deo ma
net ⁊ deꝰ in eo. Sic aūt non ē in peccatoꝛi/
bus lꝫ ſit ī eis ꝑ p̄n̄tiam eſſentiaꝫ ⁊ poten
tiam. ꝑ quē modum etiā eſt ī ceteris crea
turis. Et q2 ſocietas gr̄e eſt diſpō ad ſocie
tatem gloꝛie iō ſubdiť ⌊Et hec ſcribimꝰ uo
bis ut gaudeatis⌋ de gloꝛia iaꝫ hīta in ſpe
⌊⁊ gaudium ueſtꝝ ſit plenū⌋ qn̄ hēbiť in re
⌊Et hec annūciatio⌋ Finito ꝓhemio hic ac

cediť ad tractatū in quo agiť de his q̄ in ꝓ
hemio ſunt bꝛeuiť pꝛelibata. Sunt aūt tria
ut pꝫ ex p̄dictis. ſ. eternaľ uerbi generatio
tempalis eiꝰ incarnatio. fidelium ad inuiceꝫ
⁊ cū deo aſſociatio. ⁊ de his tractat ī ꝓceſ/
ſu huius epiſtole non tn̄ eodeꝫ oꝛdine. nam
ut ꝯtinuet dicenda dictis īmediate ꝓmo tra
ctat de ultimo. ſ. de dei ⁊ fideliuꝫ aſſociatio
one. ſecūdo de uerbi īcarnatiōe 4°. ca. teꝛtio
de eius eterna genetiōe ca. v. Circa pꝛimuꝫ
ſciendū ꝙ ſocietas dei ⁊ hoīuꝫ in charitate
inchoať in uia. ⁊ cōſumať in patria. Jgitur
pꝛīo tractat de ea ut ī uia habeť. ſcundo ꝓ
ut in p̄r̄ia expectať. ca. iij. Pꝛima diuiditur
in tres ꝑtes. nam ꝓmo excludit huiꝰ ſocie
tatis īpedimentū. ſecūdo inducit ad eius ꝓ/
motiuum. ibi Et in hoc ſcimus. Tertio ut
ut euitetur pꝛedicte ſocietatis facte diſſipa
tiuum. ibi Nolite diligere. Pꝛima adhuc in
duas. q2 pꝛīo declarat ꝓpoſitū. ſecūdo cōclu/
dit ītentuꝫ ī pꝛincipio ca. ij. Pꝛima adhuc ī
duas. q2 pꝛīo facit ꝓpoſitū. 2°. remouet quod
dā falſuꝫ dictuꝫ. ibi Si dixerimꝰ. Circa pꝛi
mū ſciendū ꝙ ſimilitudo facit aſſociationē.
Ecc̄. xiij. Omne aīal diligit ſibi ſimile. om
nis caro ad ſibi ſimilē ꝯiungeť. ⁊ oīs hō ſi
bi ſimili aſſociabiť. ⁊ ꝑ oppoſitū diſſimili/
tudo īpedit eam. ij. coꝛinth. vj°. Que eniꝫ ꝑ
ticipatio iuſticie cuꝫ iniquitate aut q̄ ſocie/
tas lucis ad tenebꝛas. Peccatuꝫ aūt tene/
bꝛa eſt. ⁊ iō facit diſſimilitudinē ad deuꝫ q̄
eſt lux uera ⁊ ꝑ cōſequēs impedit ſocieta/
teꝫ cū eo. Dicit ergo ⌊Et hec ē annūciatio⌋
id ē res annūciatiōe digna ⌊quā audiuimꝰ
ab eo⌋. i. a uerbo īcarnato ⌊⁊ annūciamꝰ uo
bis⌋ tanq̄ꝫ eius apoſtoli ⁊ miſtri. ⁊ q̄d ſit il
lud ſubdit ⌊quoniā deꝰ lux ē⌋ hoc audierūt
ab eo. Jo. ix. Quādiu ſum in mūdo lux ſuꝫ
mūdi. lux enī hꝫ rōnem manifeſtatiui. ī ueꝛ
bo diuino oīa declaranť. ꝓpteꝛ quod ꝓpꝛie
lux dr̄. vn̄ Auguſ. iii. ſup gen̄. Chꝛiſtꝰ non
dr̄ ſic lux ſicut lapis. ſed illud ꝓpꝛie. hoc fi
gurate ⌊⁊ tenebꝛe⌋ ignoꝛantie ⁊ culpe ⌊in eo
nō ſunt ulle⌋ nullꝰ eniꝫ defectꝰ in eo pōt eſſe
iō ſubdit ⌊Si dixerimꝰ ⁊c̄. ⁊ in tenebꝛis am
bulanꝰ⌋. ſ. culpe ⁊ ꝑ ꝯn̄s ignoꝛantie q̄ ſem
ꝑ ꝯcomitať culpaꝫ. iij. ethi. Jgnoꝛat oīs ma
lus. ⁊ ꝓuer. xiiij. Errant q̄ opanť malum.
⌊mentimur⌋ uerbo q2 ſumꝰ ꝯſcij maloꝝ ro/
ſtroꝝ ⌊⁊ ueritatē non facimꝰ⌋ mentiendo fa
facto ⁊ nō ſolum uerbo. hypocriſis enī mē
dacuꝫ ē in facto ⌊Si aūt in luce ambulamꝰ⌋

uidendo ĩ meritorij opibus [societatē habe
mꝰ ad inuicē] ꝓpter similitudinē ad ipm̄[et
sanguis Jesu christi filij eiꝰ emundat nos ab
oĩ peccato] q2 sacramēta noue legis de qui
bus ē baptismꝰ ⁊ pnia quibus aufert omne
peccatū efficaciaȝ hn̄t a passiōe christi. [Si
dixerimꝰ] Hic remouet quoddā falsū dictū
quo aliq̃ iactabant se ĩmunes eē a peccato
ostēdens q̓ aliquis non pōt hoc dicere de
peccato p̄n̄ti nec de p̄terito nisi sibi reuela
tum fuerit a deo. Dicit igit̃ [Si dixerimus
quoniaȝ peccatum nō habemꝰ] de p̄n̄ti [ipsi
nos seducimꝰ] .i. extra societatē dei ducimꝰ
p falsitatem. q2 si de peccato ueniali sit ser
mo illud non pōt in p̄n̄ti uita totaliter uita
ri. De illo .n. dr̄ puer. xxiiij. Septies ĩ die
cadit iustꝰ. ⁊ sic nullꝰ pōt ueracit̃ affirmare
se illo carere. sȝ q2 peccatū ueniale nō sepat
a dei societate ideo melius vr̄ q̓ de peccato
mortali loquat̃. Nullus .n. pōt scire se pec
cato carere nisi deꝰ sibi reuelauerit. ecc̄. ix.
Nescit hō utrū amore uel odio dignus sit. ꝓ
pter quod si absq̄ dei reuelatiōe afferat se
omni peccato mortali carere iaȝ ĩcurrit pec
catū iactantie ⁊ supbie ⁊ etiaȝ falsitatis as
serendo quod nescit. iō subdit̃ [⁊ ueritas in
nobis non est si ꝯfiteamur peccata nostra]
hūliter ⁊ uere [fidelis] ĩ reddēdo ꝓmissa [⁊
iustꝰ est] q2 ꝓmissum ē aliquo mō debitū. ⁊
sic reddere est iustuȝ [ut remittat nobis pec
cata nr̄a] sic .n. ꝓmisit Math. 4.° Pniam a
gite. appropinq̃bit .n. regnuȝ celoꝝ [⁊ emun
det nos ab oĩ iniquitate] p ecclesie sacr̄a ut
dictuȝ ē [si dixerimꝰ nos quoniā non pecca
uimus de p̄terito [mendacē facimꝰ euȝ] .s. de
um dicenteȝ ꝯ̃rium. Si querat̃ vbi. dicūt do
ctores aliq̃ q̓ hoc dixit Jo. xv. Quis ē hō
ut ĩmaculatus sit ⁊ ut iustꝰ appareat natus
de muliere. ubi translatio nr̄a habȝ Nemo
mundꝰ a sorde neq̄ infans cuiꝰ est uniꝰ diei
uita sup terraȝ. sed isti non uident̃ bn̄ dice
re. q2 uerbum allegatū non ē ipsius domi
nec sancti Johānis ex spū dei loqentis sȝ ē
uerbū Eliphat themanitis q̃ lȝ in ꝓcessu li
bri multa uera dixerit tn̄ falsam ꝯclusionē
nitit̃ sustinere ut pȝ p sniam dei in fine li
bri. ꝓpter quod dicere q̓ uerbuȝ eiꝰ sit uer
bum dn̄i non uidet̃ ꝯuenient̃ dictum. sȝ ali
bi dicit de peccato originali p os dauid ꝓ
phete ps̄. l. in iniquitatibꝰ ꝯceptus sum ⁊ in
peccatis cōcepit me mr̄ mea. Et de actuali
dicit Math. vj. ubi docet oēs orare ꝓ pecca

toꝝ suoꝝ remissiōe Dimitte nobis debita
nr̄a. quod essȝ friuolū ei q̃ non haberet pec
cata. Et p apostolū Ro. iij. Est aūt deꝰ ue
rax. omnis homo mendax. [verbum eius]
id ē christus q̃ est uerbum dei patris [non
est ĩ nobis] p gr̄aȝ sanctificantē.

Capituluȝ. ij.

Filioli mei] Hic ex p̄dictis infert
conclusionē intentam q̓ .s. debe
mus peccatū uitare .d. [Filioli
mei] hec p̄dicta [scribo uobis ut
nō peccetis] ne societati diuine ĩpedimentū
ponatis. [sed ⁊ siquis peccauerit] ex hūana
fragilitate [aduocatum habemꝰ apud patreȝ
Jesum christum] ostendentē patri ꝓ pecca
toribus uulnera. q. d. non ĩterpellat ꝓ qui
buscūq̄ peccatoribus sed solum ꝓ uere peni
tentibus [⁊ ipse ē ꝓpiciatio ꝓ peccatis nr̄is]
actiue ⁊ passiue. nam seipsuȝ obtulit ꝓ nr̄a
expiatiōe [Non ꝓ nostris aūt tantuȝ sed ꝓ
totius mundi] .s. q̈ȝtum ad sufficientiaȝ. sed
ꝓ electis tantuȝ q̈ȝtum ad efficaciam. nam
alij ponunt obicem. [Et in hoc scimꝰ] Hic
consequent̃ ponitur dicte societatis ꝓmoti
uum quod ē opꝰ meritorium p quod chari
tas p quam deus ĩ nobis habitat ⁊ nos in
ipso meret̃ augeri ut aucta mereat̃ ⁊ pfici.
Sic igit̃ ꝓcedit beatus Johannes q̓ primo
ad opus meritorium ĩducit omnes generali
ter. secundo aliquos specialiter. ibi Scribo
uobis filioli. Prima in duas. q2 primo indu
cit ad opus meritorium. secundo confirmat
suum dictuȝ. ibi Carissimi. Circa primū di
cit̃ [⁊ in hoc scimus] ꝓbabili cum cōiectura
[quoniam cognouimus eum] noticia amati
ua que est practica prout praxis extendit̃
ad effectum. [si mandata eius obseruamus]
q2 sicut dicit Grego. homel̃. xx. Amor dei
nunq̈ȝ est ociosus. operat̃ eniȝ magna si ē.
si autem renuit operari amor non ē. ideo
subdit̃ [q̃ dicit se nosse deum] noticia chari
tate formata [⁊ mandata eius non custo
dit] facultate habita [mendax est] q2 ueritas
non subest dicto eius [q̃ autem seruat uer
bum eius] corde retinendo ⁊ opere adiplen
do [uere in hoc charitas dei pfecta est] Per
fectum dicitur cui nihil deest. quinto meta
physice. sed hoc potest intelligi dupliciter
quo ad p̄sens. vno modo cui nihil deest de
his ad q̄ tenet̃. ⁊ sic q̃ seruat uerbum dei

quantum ad eius p̄cepta dicit̃ in charitate
ꝑfectus. Alio modo accipitur cui nihil deest
de his que potest habere. ⁊ sic charitas nõ
est ꝑfecta in uia q̄ semp põt quilibꝫ q̄ꝫtũ
cunqꝫ ꝑfectus in merito accrescere. vnus tñ
dicit̃ alio ꝑfectior inquantũ non solum ser
uat mandata que sunt necessitatis sed etiã
cum hoc consilia que sunt superogatõis. et
sic dicit saluator iuueni uiam ꝑfectionis q̄/
renti Math. xix. Si uis ꝑfectus esse vade
uende omnia que habes ⁊ da pauperibꝰ et
ueni ⁊ seqnere me. Et quanto quis feruen
tius eius mandata uel plura de consilijs ex
charitate seruat ⁊ strictius dĩ magis perfe
ctus. ⁊ q̄ per charitatē deus habitat i no
bis ideo subdit̃ ⌊In hoc scimus quoniaꝫ in
ipso sumus⌋ tamẽ hic accipit̃ scientia large
ꝑ coniectura ꝓbabili ut dictum ẽ capitulo
precedenti nisi sup hoc habeat̃ reuelatio di
uina. Quod autem sequit̃ in aliquibꝰ ⌊si in
ipso fuerimꝰ⌋ non ẽ in libris correctis ⌊Qui
dicit se in ipso manere⌋ ꝑ charitatem ⌊debꝫ
sicut ille ambulauit⌋ ambulare inter hoĩes
cõuersando ⌊⁊ ipse ambulare⌋ ipm̃ imitando
non solum in obseruatiõe preceptoꝝ sed eti
am consilioꝝ secunduꝫ suam possibilitatem
q̄ꝫuis ad hoc non teneat̃ de necessitate ⌊Ca
rissimi⌋ Hic consequent̃ confirmat dictum
suũ. s. q̄ preceptum de delectione dei ⁊ ꝓxi
mi ex quo ꝓcedunt opera bona est ab anti
quo datum. d. ⌊Carissimi non mandatum
nouum scribo uobis ⁊c.⌋ Est eniꝫ hoc man
datum de dictamine legis naturalis q̄ ho/
mo diligat deuꝫ a quo habet esse ⁊ uiuere
⁊ hominē sibi similem in specie. Uñ ⁊ bru
ta animalia hoc faciunt. ecc̃. xiij. ca. Omne
animal diligit sibi simile. et sic ẽ insertum
menti humane. Est etiaꝫ de lege scripta di
uina. deut̃. vj. ca. Diliges dñm deum tuum
ex toto corde tuo ⁊c. Et de dilectiõe ꝓximi
dicit̃ Leuit̃. xix. Diliges ꝓximum tuum si
cut teipsum. ⁊ sic ẽ datum ab initio legis.
⌊Iteꝝ mandatum nouuꝫ scribo uobis⌋ quia
idem preceptum de dilectione renouatum ẽ
in euangelio quod dĩ lex amoris ⌊quod ue
rum est⌋ id ẽ uerificatũ ⌊⁊ in ipso⌋. s. deo hu
manato q̄ ex charitate maxima passus est
ꝑ nobis ⌊⁊ i nobis⌋ q̄ per hoc dedit homi/
nibus maximuꝫ ĩcentiuum amoris. propter
quod ĩminente sua passione dixit Jo. xiiij.
Mandatum nouum do uobis ut diligatis
ĩuicem sicut dilexi uos. ⌊q̄ tenebre⌋ id ẽ fi/
gure ⁊ vmbre ue. te. ⌊transierũt⌋ in passiõe
domĩ. in cuius signuꝫ uelum templi tunc fu
it scissum. Luc̃. xxiij. ⌊⁊ ueꝝ lumẽ iam lucꝫ⌋
id ẽ ueritas euangelij ⌊q̄ dicit se in luce eẽ⌋
id ẽ in ueritate euangelica uiuere ⌊⁊ fratrẽ
suum odit in tenebris⌋ ẽ culpe ⁊ ignoran/
tie. ⁊ ꝑ oppositum ⌊qui diligit fratrem suũ⌋
in deo ⁊ secundũ deum quod ẽ charitatiue
diligere ⌊in lumine manet⌋. s. gratie ⁊ ꝑ ꝯse
quens in lumine increato in quo manet ꝑ
gratiam amans ĩ amato ⌊⁊ scandalum ĩ eo
non est⌋. s. actiuum ⁊ passiuuꝫ. Scandalum
enim ẽ dictum uel factum minꝰ rectum alte
ri prebens occasionẽ ruine. Manens autẽ
in lumine dicto modo ex facto ul̃ dicto suo
non prebꝫ alteri occasionem peccandi ul̃ ex
facto alterius uel dicto ruit in peccatuꝫ. ⌊q̄
autem odit ⁊c.⌋ Patet ex dictis sententia.
⌊Scribo uobis⌋ Hic consequenter ad opera
meritoria inducit aliquos specialiter. ⁊ p̃io
baptizatos ab eo de quoꝝ salute erat spe
cialiter solicitus. non enim omnes eiusdem
ciuitatis uel patrie baptizauit uel cõuertit.
nam in ꝑtibus illis Paulus p̄dicauit ⁊ Ti
motheus ⁊ plures alij ut patꝫ ex epistolis
pauli ⁊ actibus apostoloꝝ. Dicit ergo ⌊scri
bo uobis filioli⌋ Jlli filioli ꝓprie dicunt̃ ali/
cuius a quo baptizati sunt ul̃ de baptismo
leuati. ⌊quoniam remittunt̃ vobis peccata⌋
id ẽ remissa sunt in baptismo qui delet to
tam culpam ⁊ penam. ⌊ꝓpter nomen eius⌋
scilꝫ christi in cuius nomine dabat̃ baptis/
mus in primitiua ecclesia ut habet̃ act̃. 2°. q̄
si dicat De cetero non debetis inquinari ꝑ
peccatum. Secundo inducit cõuersos mori/
bus ⁊ scientia de quibus est multum curan
dum. eo q̄ bonum ipsoꝝ redundat ĩ totam
ecclesiam. ꝓpter quod uocat eos patres di
cens ⌊Scribo uobis patres quoniam cogno
uistis eum qui ab initio est⌋ id ẽ uerbuꝫ in
carnatum ꝓcedens a patre ut dictum est ĩ
principio huius epistole. quasi dicat eis ex
quo habetis maiorem scientiam alijs debe/
tis esse aliorum exemplum per opera uirtu
tis. Tertio inducit adolescentes in quibus
incipiunt concupiscentie carnis uigere. pro
pter quod laudat eos de castitate ut ad eã
magis animẽtur. Nam uirtus laudata cre
scit. iõ dicit ⌊Scribo uobis adolescentes quo
niã uicistis malignũ⌋. i. mali ignis ĩcentiuũ

q est ignis ɔcupiscentie carnalis. q. d. de ce
tero non debetis pmittere uos uinci a car
nalib⁹ desiderijs. Quarto inducit infantes
tamē aliquo modo rōnis capaces q lz pau
ca cognoscant de diuinis tñ recognoscunt
deum esse patrem iustoꝝ. Dicit igit̃ [Scri
bo uobis infantes quoniam cognouistis pa
trem] quasi dicat ex quo cognouistis debe/
tis eum revereri ⁊ put possibile uobis est
imitari. Quinto inducit iuuenes q iam ha
bent robur corporis dicens [scribo uobis iu
uenes quoniam fortes estis] quasi. d. sicut
estis fortes in corpore ita sitis mente ut nō
deficiatis in quacūqȝ tribulatiōe. ⁊ subdit̃
ad hoc ratio [⁊ uicistis malignum] id ē dia
bolum renūciando ei ⁊ pompis eius ī ba/
ptismo. q. d. debetis firmit̃ stare ne de ce
tero uincamini ab ipso. [Nolite diligere]
Hic ponitur diuine societatis cum homīb⁹
dissipatiuum ut euitet̃. quod est duplex. s.
cupiditas que est uenenū charitatis ī qua
charitate consistit dicta societas. ⁊ heresis
puersitas que dictam societatem dissoluit.
ergo primo docet cauere primū secūdo se
cundū. ibi Filioli. Circa primū dicit [No
lite diligere mundū] non accipit̃ hic mun
dus p uniuersitate creaturaꝝ sicut dr̃ Jo. p̄
mo Mundus p ipsum factus. Creature enī
diligende sunt inquantū p eas ascendimus
tanq̄ȝ per scalam ad cognitionem creatoris
Jo. primo. Inuisibilia enī ipsius. i. dei a cre
atura mundi. i. ab homine per ea que facta
sunt intellecta conspiciunt̃ sempiterna quo
qȝ uirtus ⁊ diuinitas. sed accipit̃ hic mun
dus p homībus delectabilia huius mundi ī
ordinate querentibus. de quibus dr̃ Jo p̄io
Mundus eū nō cognouit. qꝛ occupatio cir
ca delectabilia mundi impedit cognitionem
dei. Lz autem natura sit in ipsis diligenda
vitium tñ est odiendum ⁊ fugiendū. Nam
amicus stultoꝝ similis efficitur. puer. xiij.
Nominat̃ autem hic mundus rōne uicioꝝ.
ideo subdit̃ [neqȝ ea que in mundo sunt]. i.
uicia eoꝝ [Siquis diligit mundum] hoc mo
do dictū [non est charitas patris in eo] nā
amor delectabilium huius mundi retrahit
ab amore diuino. [quoniam omne quod est
in mundo] id ē homībus mundanis [concu
piscentia carnis est] que uiget ī uoluptuosis
[⁊ concupiscentia oculoꝝ] in cupidis ⁊ aua/
ris [⁊ superbia uite] in ambitiosis. que scilȝ
triplex concupiscentia [non est ex patre] qꝛ
nihil uiciosum ē a deo lz res concupite sint
ab eo ⁊ etiā potentia concupiscibilis ⁊ ei⁹
actus inquantū ē ens. non autem inq̄ȝtum
deordinatus [sed ex mundo est] qꝛ puenit
ex defectu seu malicia hominū mundano/
rum [⁊ mundus] id ē homīes mundani [trā
sit] de hoc mundo p mortem. vita enim p̄ns
non ē nisi quidam transitus. sap. ij. Umbre
transit⁹ est tempus nostꝝ [Qui aūt facit uo
luntatem dei manet in eternū] qꝛ de statu
gratie transit ad statum glorie que ē gra
tia consummata. [Filioli] Hic consequent̃
docet precauere hereticoꝝ puersitatem. ⁊ se
cundo firmiter tenere catholicam ueritatē
ibi Uos quod audistis. tertio circa dicta fa
cit breuem recapitulationē ad maiorem di/
ctoꝝ firmitatem. ibi Hec scripsi uobis. Pri
ma in duas. qꝛ primo monet hereticos ca/
uere. secundo docet eos cognoscere ibi Sȝ
uos. Circa primū dicit [Filioli] Hic acci
pitur filioli largius q̄ȝ supra. s. pro omnib⁹
fidelib⁹ q dicuntur filioli beati iohannis eo
q erat apostolus in illis ptibus. [nouissi/
ma hora est] id ē sexta etas ⁊ ultima huius
mundi que simul currit cum septima que ē
etas quiescentium in celo a tempore passio
nis christi per quam aperta est ianua cele/
stis. Aliter exponit̃ de tempore antichristi
quod dr̃ hora nouissima. eo q est futurum
circa finē mundi. tñ aliquo modo incepit a
tempore apostoli in quo Ebion ⁊ Cherin
thus surrexerunt ⁊ plures alij heretici qui
fuerunt figura antichristi sicut beat⁹ Johā
nes baptista dicit̃ venisse in spū Helie. Lu
ce p̄mo. ⁊ huic expōni magis concordat lr̃a
sequens cum dr̃ [Et sicut audistis qꝛ anti/
christus venit] id est uenturus est tempore
suo [nunc antichristi multi facti sunt] scilȝ
heretici corrumpentes ueritatem euangelij
sicut faciet antichristus. [vnde scimus] id est
ex hoc expendimus [qꝛ nouissima hora est]
id ē q tempus antichristi quodammodo in
cepit in eis [ex nobis pderunt] id est ex so
cietate nostra. Nam heretici pprie dicūtur
qui fidem catholicā susceptā corrumpūt [sȝ
nō erant ex nobis] secundū eternam dei p̄
destinationē [nam si fuissent ex nobis hoc
modo permansissent utiqȝ nobiscum] quia
diuina predestinatio non frustratur effectu
suo. [sed ut manifesti sint] supple exierunt
de societate nostra ut sic a fidelibus melius
euitent̃. [Sed uos] Hic consequenter docet

66

modum cognoſcendi hereticos qui aliquan
do aliunde ueniebant ad ſubuertendum fi/
dem ſimplicium. ⁊ primo tangit a pᷓte fide/
lium dicens [Sed uos unctionem] gratie ha
betis [a sancto] id ē ſpiritu que data eſt uo
bis in baptiſmo. [⁊ noſtis omnia] .ſ. ad ſalu
tem neceſſaria. Natura eniꝫ non deficit in
neceſſarijs. ⁊ multo minꝰ auctoꝛ nature. Ue
ritas autem fidei neceſſaria eſt ad ſalutem
tamē magis uel minus explicite ſecundum
ſtatum credentiuꝫ. nam ſacerdotes plura te
nentᷣ explicite cognoſcere de his que ſunt
fidei q̄ꝫ ſimplices laici. ⁊ ideo ſi ueniat he/
reticus ad coꝛrumpenduꝫ fidem ⁊ fidelis ſe
cōuertat ad deum ad habendū eius vnctio/
nem dirigenteꝫ non deficiet quin eum diri
gat per ſe uel ꝑ alium ſecunduꝫ ea que ꝑti
nent ad ſtatum ſuum. ⁊ ſic in poteſtate eſt
habere unctionē docentem de omnibus ne
ceſſarijs ad ſalutem. Illud autem habere di
cimur quod ē in poteſtate noſtra habendi.
[Nō ſcripſi uobis quaſi ignoꝛantibꝰ] hoc
dicit ſpecialiter ꝓ maioꝛibus qui ſciebāt fal
ſitates hereſuꝫ ⁊ ueritates articuloꝝ diſcer
nere. ſecundo dat moduꝫ cognoſcendi ex ꝑ
te hereticoꝝ dicens [Quis eſt mendax] .ſ.
in fide [niſi is q̄ negat] id ē negationē que
ſequitᷣ affirmat eſſe ueram ſcilꝫ [quoniam
Jeſus non ē chꝛiſtꝰ] Hoc enim affirmāt iu
dei obſtinati dicentes q̄ Jeſus nazarenus
non ē chꝛiſtus in lege ⁊ ꝓphetis ꝓmiſſus.
Hoc etiam affirmabant heretici q̄ iudai/
zabant poſt ſuſceptionē baptiſmi [hic ē an
tichꝛiſtus] id ē chꝛiſto ɔ̄rius [q̄ negat pꝛēm
⁊ filium] Sunt enim coꝛrelatiua que poſita
ſe ponunt ⁊ perempta ſe ꝑimunt. ideo q̄ ne
gat unum ⁊ alteꝝ ⁊ ſimiliter q̄ cōfitetᷣ vnū
⁊ alterum. [Uos] Hic cōſequentᷣ monet eos
tenere fidei ueritatem dicens [Uos q̄d au/
diſtis ab initio] ueſtre cōuerſionis [in uobis
permanet] ſine heſitatiōe ⁊ deuiatōe [Si au
tem in uobis ꝑmanſerit] ſcilꝫ fides charita
te foꝛmata quam recepiſtis in baptiſmo [⁊
uos in pr̄e ⁊ filio manebitis] in pꝛeſenti per
gr̄am [⁊ hec eſt repꝛomiſſio] quam ī pꝛeſen
ti ꝑ gratiam [ipſe eſt pollicitus uobis] dare
in futuro ſ. uitam eternam. Jo. vj. Hec ē uo
lūtas eius q̄ miſit me patris ut omnis qui
uidet filium ⁊ credit in eum habeat uitam
eternam. [Hec ſcripſi] Hic ponit circa ꝓ̄di/
cta recapitulationē ad maioꝛem affirmatio
nem dicens [Hec ſcripſi uobis de his q̄ ſe

ducūt uos] id ē conantᷣ uos decipere [⁊ uos
unctionem] gr̄e [quam accepiſtis ab eo] .i. a
deo in baptiſmo [maneat in uobis] In pote
ſtate enim homis eſt illam gr̄am obſerua/
re. q2 deus non ſubtrahit gr̄am ſuam ab a
liquo niſi ipſe pꝛius ſubtrahat ſe a deo per
malam uoluntatē [⁊ non neceſſe] habetis [ut
aliquis] homo [doceat uos] non eſt hoc ītel
ligendū q̄ fideles ſimplices cōtemnere debe
ant doctrinam ſuperioꝝ uel etiam neglige
re cuꝫ eam poſſunt habere. q2 doctrina dei
eſt. Sed hoc dī q2 ſi humana doctrina defi
ceret deus ſuppleret ut ſupꝛa dictū. [Sꝫ ſicᷣ
unctio eius] id ē dei que eſt ſufficiens [doce
ret uos de omnibꝰ] neceſſarijs ad ſalutem
maxime in caſu in quo deficit humana do
ctrina. vnde frequentᷣ inueniuntᷣ aliqui ſim
plices nutriti in campis clarius uidentes ī
his que ſunt neceſſaria ad ſalutem q̄ꝫ illi q̄
quaſi quotidie audiūt ſermones in ciuitati
bus magnis [⁊ ueꝝ eſt ⁊ non eſt mendaci/
um] nam ab eo qui ē regula ueritatis non
poteſt ꝓcedere niſi ueꝝ. [⁊ ſicut docuit uos
manete in eo] per bonam uoluntatē [ut cuꝫ
apparuerit ī iudicio habeamus fiduciam] .i.
certitudinē [de beatitudine noſtra ⁊ nō con
fundamur ab eo] in aduentu eius audiendo
illam terribilem ſn̄iam que habetᷣ Matth.
xxv. Jte maledicti in igneꝫ eternū ⁊c̄. [Si
ſcitis quoniā iuſtus] q2 cuilibꝫ fideli hoc no
tum eſt de deo [ſcitote quoniam ⁊ omnis q̄
facit iuſticiam] id ē opera iuſticie [ex ip̄o na
tus eſt] .i. hoc facit inquantū habꝫ eſſe ab
eo. Et ſi loquitᷣ de operibus iuſticie que ē
uirtus politica ueꝝ eſt. q2 ab ipſo ē omne
bonuꝫ nature. ⁊ multofoꝛtius ē ueꝝ de ope
ribus iuſticie infuſe que datᷣ cum gratia ꝑ
quam homo coſtituitᷣ in quadam ꝑticipati
one ſupernaturali eſſe diuini ſecundum q̄
dicitᷣ ſecunda petri pꝛimo Maxima ⁊ pꝛe/
cioſa nobis ꝓmiſſa donauit ut per hec effi
ciamini diuine nature conſoꝛtes.

Cap. iij.

Jdete qualem charitateꝫ] Poſt
q̄ꝫ beatus Johannes tractauit
de ſocietate dei ⁊ hominuꝫ que
habetur in uia Hic conſequen
ter tractat de illa que in patria expecta/
tur. Et diuiditur in duas partes. quia pꝛi
mo declarat eius perfectionem. ſecundo de
bitam ad ipſam diſpoſitionem. ibi Et om
nis. Circa pꝛimum dicit [Uidete] id eſt

diligenter attendite[qualez charitatē dedit nobis pater]celestis[vos in filios]adoptando.iohan.pmo. Dedit eis potestatem filios dei fieri his qui credunt in nomine eius. Ideo subditur[ut filij dei nominemur et simus] in ueritate ita q hoc nomen in nobis non est uacuum nec inane. ⁊ per consequens habemus ius in celesti hereditate. [ppter hoc mundus non cognouit nos]notica approbatiōis. homies enim mundani non approbant sed reprobant illos q terrenis contemptis tendunt ad hereditatez celestem eos miseros ⁊ stultos reputantes. et subdit causa cum dī[q2 nō nouit eum]Per hoc enim q homies mundani sunt terenis totaliter intenti auertunt a cognitione dei patris inquantū est dator celestis hereditatis. ppter quod non approbant sed reprobant contemptores terrenoꝝ ⁊ appetitores celestium. Et si querat Que sunt illa celestia: Respōdet[Carissimi nunc filij dei sumus]p grām adoptionis[⁊ nonduz apparuit qd erimus] q2 illa bona celestia nō sūt compheniibilia quasi dicat non possunt sufficienter exprimi ab homibus uite presentis prima corinth.2°. Oculus non uidit ⁊ auris non audiuit ⁊ in cor homis non ascendit q̄ preparauit deus his qui diligūt eū[Scim⁹] quasi dicat hoc tantum scimus in generali de celestibus[quoniaz cum apparuerit]id ē cum nobis se pñtem ostenderit in possessione celestis hereditatis nos ponendo[similes ei erim⁹] in ipsum quantū possibile est transformati ⁊ ei coniuncti. ⁊ subdit mod⁹ huius coniūctionis ⁊ transformationis cuz dī[q2 uidebimus eū sicuti est]uidendo ipm clare trinum ⁊ vnuz. Cognitio enim secunduz omnes philozophantes fit p assimulationē cognoscentis ad cognitū. hec autez uisio est pfectissima cognitio que potest haberi a creatura itellectuali ⁊ p consequens est ibi assimulatio perfectissima ad deum ⁊ transformatio p amorem annexuz. ⁊ ī hoc consistit societas dei ⁊ beatoꝝ.[Et omnis] Hic consequent declarat debitam dispositionez ad hanc societatem consequendā que duplex est. secunda ponit ibi Omnis q nō est iustus. Prima in duas. q2 primo facit ppositum. secundo remouet quoddaz dictum erroneum. ibi Filioli. Prima uero dispositio ad uisionem dei consequendā est puritas mētis secundū dictū saluatoris Math. v°. Beati mundo corde quoniaz ipsi deuz uidebunt. ideo dicit[Et omnis q habz spem hanc in eo] id ē in deo sperans ipm uidere facie ad faciem [sanctificat se]conscientiam emundando[sicut ille sanct⁹ est]ppter quod non admittit ad sui uisionez nisi sanctos. ⁊ q2 ab ea repellūtur immūdi ɔsequent ostēditur[Omnis q facit peccatū ⁊ iniquitatē] Nam peccatum ē transgressio legis diuie Lex aūt diuina est ipsa equitas ⁊ iō in omni peccato mortali est equitatis corruptio ⁊ p consequens iniquitas [Et scitis quia ille apparuit in carne]assumpta [ut peccata tolleret]que sunt diuine uisionis impedimēta. [Et peccatum i eo non est]. i. esse non pōt ideo subdit[Omnis q in eo manet]fide formata charitate[non peccat]q̄diu sic manet q2 ɔ̄ria simul esse non possunt in codez subiecto.[⁊ omnis q peccat non uidet eum]Uidens eniz deum clare cum uideat ipz summum bonum nullo modo pōt auerti ab eo p peccatum. [nec cognouit eum]fide formata charitate. nec p hoc intelligenduz est q habens fidem charitate formatā non possit peccare ut aliq dixerunt ⁊ male. Apoc.2°. Charitatem tuam primā reliquisti. memor esto itaqz unde excideris ⁊c̄. sed sic est itellegendum q nullus utens actu fide formata charitate uel exñs in ea peccat. ideo dicitur[non cognouit euz]. s. actu peccando[Filioli] Hic consequent remouet quoddaz dictum eroneum. Erant eni aliq dicentes q cognitio fidei sine operib⁹ sufficiebat ad salutem. cōtra quem errorem scripsit beatus Johannes[Filioli mei nemo uos seducat]p̄dicto errore.[q facit iusticiam]id est opera iusticie[iust⁹ est]⁊ non ille q credit sine opibus.[Qui facit peccatum ex diabolo est]Iz dicat se esse christianuz] quoniam ab initio diabolus peccat]non ē p hoc itelligendum q2 creat⁹ fuerit malus ut dixerunt aliq. q2 scribit geñ. quito Uidit deus cuncta que fecerat ⁊ erant valde bona. sed quia ex quo primo peccauit semp in peccato pseuerauit Nā peccatum eius est irremediabile, et ad peccandum homies induxit. [In hoc apparuit filius dei] in humanitate assumpta [vt dissoluat opera diaboli] per mortem suam ⁊ ecclesie sacramenta ab eius morte efficaciam habentia. Ideo concludit [Omnis qui natus est ex deo] per sacramentum baptismi qd est sacramentū fidei formate[peccatū

67

non facit]inquantum sic natus . quia fides
formata charitate non stat cū peccato mor
tali.ideo subdit [quoniaʒ semen ipsius ī eo
manet] .s. gr̄a que non compatit̄ secum ta
le peccatum [⁊ non pōt peccare]inq̄ʒtuʒ ha
bens gr̄am que non pōt esse ratio peccan
di.sic sedens inq̄ʒtū sedēs non pōt ambula
re.⁊ in hoc sensu sedentem ambulare ē im
possibile.potest tamē peccare p defectibilē
liberi arbitrij quod nō confirmat̄ in bono
p gr̄am in presenti nisi in aliquib⁹ex gr̄a
speciali.ꝓpter quod infert distinctionē filio
rum dei ⁊ diaboli.dicens [In hoc manifesti
sunt filij dei].s.ꝙ non peccant mortalit̄ [⁊ fi
lij diaboli]p opationē peccati.⁊ sic patʒ ꝙ
nō sunt aliqui filij dei p fidem sine operib⁹
quod concludere intendebat.[Omnis]Hic
ponit̄ secunda dispō ad beatitudineʒ que ē
charitas fr̄na Math.v.Beati misericordes
quoniam ipsi misericordiā consequent̄ .Et
diuidit̄ in duas partes.nam pmo īducit ad
fraterne charitis actū.secundo declarat de
clarat debitum modū ibi Filioli.Circa pri
mam ꝑtem primo cōtinuat se ad p̄dicta di
cens [Omnis qui non est iust⁹]iusticia infu
sa non est de deo]q2 illa sola facit dignum
eterna uita.[Et qui non diligit fratreʒ]si
militer non est dignus uita beata [quoniā
hec est annunciatio]id est res annunciata.
[quaʒ audistis ab initio] ꝯuersionis uestre
[ut diligatis alterutꝝ]charitatiue [⁊ non si
cut caim]supple sitis [q ex maligno erat]
id ē diabolo [Et occidit fratreʒ suum]abel
geñ.4°.[Et ꝓpter hoc ꝙ occidit euʒ]rñdit
[quoniaʒ opera eius maligna erant.fratris
aūt eius iusta]Ista fuit occasio preuia.nam
munera Abel ꝓpter eius iusticiam erant ac
ceptata deo. in cuius signuʒ ignis descen/
dit de celo ⁊ cōsumpsit eius sacrificiuʒ.Uñ
geñ.4°.ubi dr̄ Et respexit deus ad Abel ⁊
ad munera eius. Interp̄tatio theodotionis
habet Inflammauit de⁹ sup abel.talis eniʒ
inflammatio signuʒ est acceptōis diuine ut
ptʒ vj.iudic.de oblatiōe gedeonis.⁊.xxiij.
in oblatiōe manne.⁊.iij.reg.xviij.in oblati
one helie.⁊ ij.palip̄.4°.de oblatione Salo
monis quod uidens caim concepit odium ꝯ̄
fratrem ⁊ inuidiam ex quo odio sicut ex cā
ꝓpinqua occidit eum. Dicunt̄ autem opera
caim fuisse maligna. q2 lʒ offerret deo ta/
mē de peioribus ⁊ ex uoluntate puersa.iō
dr̄ geñ.4°. Ad caim aūt ⁊ ad munera eius

nō respexit.q.d.ꝓpter maliciam caim mu
nera eius non acceptauit. Et ex hoc cōclu
dit dicēs [Nolite mirari fratres si odit uos
mund⁹] q2 opera eius maligna sunt.uestra
auteʒ bona.Et subdit cām bonitatis dicēs
[Fratres nos scim⁹] certitudinaliter si re
ferat̄ ad apostolos q receperūt spūm san/
ctuʒ in signo uisibili ⁊ ī gratia fuerūt con
firmati. ⁊ de hoc per diuinam reuelationē
fuerunt certificati.Si autem ad alios refe/
ratur tunc hic scire accipit̄ p probabili cō
iectura [quoniaʒ translati sumus de morte]
culpe [ad uitam]gr̄e [quoniam diligim⁹ fra
tres]opera uero ex charitete facta sūt me
ritoria.Ideo subdit p oppositum [q non di
ligit manet ī morte]q2 carʒ charitate que
est uita anime [Omnis q odit fratreʒ suū]
quod est peius q̄ʒ non diligere eum [homi/
cida est suiipsius spūaliter ⁊ fratris sui cor
poraliter dispositiue tñ. nam odium est dis
positio ad homicidium sicut dictum est de
Cain [Et scitis quoniā omnis homicida nō
habʒ uitam eternam in se manentem]quia
non habʒ gr̄am que ē in nobis quedam in
choatio uite eterne que consummat̄ in glo
ria que ē gratia consūmata [In hoc cogno
scimus]Hic ꝯsequenter iaducit ad actū fra
terne charitatis p exēplum christi q mori
uoluit p nostra salute.⁊ primo facit suaʒ in
ductionem.secundo aliquoꝝ exclusionē.ibi
Qui habuerit ⁊c̄.Circa primū pʒ lr̄a usq̄ʒ
ibi [Et nos debem⁹ p fratribus animas po
nere]id ē uitam corporalem p salute eorum
spūaliter exponere.Et hoc debitum patet
ex ordine charitatis secundū quem de⁹ sup
omnia diligend⁹ est.⁊ post ipsum anima p/
pria.⁊ tertio loco anima pximi.quarto ⁊ ul
timo ꝓprium corpus secundū Augustinū.j.
de doctrina christiana.Bonum uero minus
diligibile secunduʒ ordinem rectum debet
exponi p salute magis diligibilis.propter
quod uita corporalis est exponenda pro spi
rituali sasute proximi . non tamen omnes
semper ad hoc tenentur nec vniformiter .
Cuius ratio est. quia cuiuslibet semper im
minetur cura sui corporis.non autem cura
de salute spirituali proximi sed solum ī ca
su necessitatis . ut siquis uideat periclitari
proximum spiritualiter ⁊ non possit sibi a
liter subueniri nisi per hoc ꝙ talis uidens
exponit se morti corporali.in tali casu tene
tur hoc facere ⁊ non alias. Et hoc modo

videtur beat⁹ Uitalis martyr Ursinū me/
dicum in articulo mortis positū ꝓ fide chri
sti ⁊ expauescentem suis exhortationib⁹ ro
borasse ꝓ quo ad mortem fuit condemnet⁹
Illi uero qui curam animaꝝ habent ut sa/
cerdotes curati ⁊ episcopi ⁊ alij prelati nō
solum in hoc casu sed etiam in alijs tenen
tur ꝓ salute subditoꝝ suoꝝ uitam exponere
corporalem. utpote si lupus intret gregem
ad corrumpendum eum in fide uel moribus
aliter non esset pastor sed mercenarius se/
cundū testimoniū saluatoris. Jo. x. ca. [Qui
habuerit] Hic consequent̄ ostendit in aliq
bus defectum huius charitatis dicens [qui
habuerit substantiam huius mundi] id ē di
uicias. Hic tangit̄ duplex casus in quo ele
mosynā facere necessitatis est precepti. vn⁹
accipit̄ ex parte facientis. s. qn̄ habꝫ sup/
fluum uictui ⁊ uestitui consideratis necessi
tatibus psone ⁊ status. ⁊ non solum secun
duꝫ p̄sentem statum. sed etiam secundū ea
que ꝓbabiliter possunt occurrere ⁊ frequē
ter occurrunt. Et secundū hoc dicit̄ Luc. xj
Quod superest date elemosynam. Uñ Ba
silius Famelici panis est queꝫ tu tenes. nu
di tunica quam in conclaui cōseruas. discal
ceati calceus qui apud te marcessit. idigen
tis argentum quod possidem⁹ inhumatum.
quo circa tot iniuriaris quot dare ualeres
Et hoc idem dicit ambrosius ī decretis di
stinc. xlvij. cap. si tamē hi. ⁊ hoc notat̄ cum
dicit̄ [Qui enim habuerit substantiaꝫ hu
ius mundi] i. diuicias superfluas modo dicto
Secundus casus accipit̄ ex parte recipiētis
scilꝫ quando patit̄ urgentem necessitateꝫ ⁊
nō apparet unde sustentari possit nisi per
elemosynam istius. ⁊ tunc iste tenetur dare
nō solum de superfluo sicut in casu predicto.
sed etiaꝫ de necessario non psone sue secū
dum īdiuiduum cōsiderate q2 plus qlibꝫ te
netur sibi q̄ꝫ alteri si sit in necessitate simi
li sed de necessario sui status. nam quilibꝫ
debet se restringere ut ꝓximuꝫ adiuuet in
ultima necessitate. ⁊ secundū hoc subdit̄ [⁊
uiderit fratrem suum necessitatem haber̄]
scilicꝫ ultimā [⁊ clauserit uiscera sua ab eo]
subuentionem denegādo [quō charitas dei
manet in eo:] q. d. nullo modo. In tali enī
casu ē transgressor precepti diuini. ꝓpter
quod dicit Augus. Pasce fame morientem
si nō pauisti occidisti. [Filioli] Hic cōsequē
ter inducit ad debitum diligendi moduꝫ. di
cens [Filioli mei non diligam⁹ uerbo] scilꝫ
tantū sicut illi qui uerbo dicūt se fratribus
compati sed de facto nihil. ⁊ hic est amor fi
ctus siue uanus. [neqꝫ lingua] s. fallaci si/
cut Joab dixit Amase. 2°. reg. xx. Salue mi
frater ⁊ statim īterfecit eum. ⁊ hic amor nō
solum est fictus ⁊ uanus sed etiam ꝓditori⁹
[sed opere] cōtra primuꝫ [⁊ ueritate] contra
secundū [in hoc] diligendi modo. s. efficacit̄
⁊ ueraciter [cognoscimus quoniam ex ueri
tate sumus] id ē ex deo qui est ipsa ueritas
[⁊ ī cōspectu eius suadebim⁹ corda nostra]
ad uere charitatis opera. Uel aliter [suade
bimus corda nostra] id ē cōfidenter p̄ntare
poterimus coram eo corda nostra. q2 si ali
ter diligeremus scilꝫ uane uel false hoc fa
cere nō possemus. ideo subdit̄ [quoniam si
reph̄enderit nos cor nostꝝ] de uana uel fal
sa dilectiōe [maior est de⁹ corde nostro ⁊ no
uit omnia] ꝓpter quod talis uanitas vl̄ fal
sitas non latebit eum. [Carissimi] si cor no
stꝝ non reph̄enderit nos] de uana uel falsa
dilectione [fiduciam habemus⁹ ad deum] scili
cet ī nostris necessitatib⁹ recurrēdi ad ipm
[⁊ quicqd petierimus] de ptinentib⁹ ad no
stram salutem ⁊ pseueranter accipiem⁹ ab
eo] non tamen semper statim sed tempore
oportuno. nam aliquando differt petitiōes
fidelium implere ut non sic uilescat quod p̄
stat. ⁊ ut prolixiori desiderio ⁊ postulatōis
repetitione meritum eis accrescat. Et sub
ditur ratio impletionis cum d2 [Quoniam
mandata eius custodimus ⁊c.] Ipse autē cu
stodientib⁹ mandata eius uitam eternam ꝓ
mittit. Matth. xix. Si uis ad uitam ingre
di serua mandata. ⁊ fidelis est implendo ꝓ/
missa. Et que sint eius mandata subdit di
cens [Et hoc est mandatum eius ⁊c. Hic ac
cipitur singulare ꝓ plurali. q2 omnia man
data eius continent̄ in fide per dilectionē
operāte. Ro. xiij. Plenitudo ergo legis est
dilectio. [⁊ qui seruat mandata eius] per di
lectioneꝫ adimplendo [in illo manet] sicut a
mans in amato ⁊ etiam ecōuerso [Et ī hoc
scimus quoniam manet in nobis dicto mō
[in spiritu] id est per sp̄um [quem dedit no
bis] Si hoc intelligat̄ de beato Johanne ⁊
alijs apostolis istud scire est per certitudi/
nem diuine reuelationis. Si anteꝫ de alijs
est per ꝓbabilem coniecturam ut dictum est
supra eodem capitulo.

Cap. iiij.

Arissimi] Hec est secunda pars principalis huius epistole. ī qua beatus Johannes agit de uerbi incarnatiōe. ⁊ primo ueritatem declarat. secūdo declarationē ꝯfirmat. ibi Et nos uidimꝰ. Prima in duas. qꝛ primo determīat ueritatem. secūdo inducit ad charitatē. ibi Carissimi. Et qꝛ opposita iuxta se posita magis elucescunt. ideo determināndo ueritatem ponit iuxta oppositā falsitatem. Et diuidit̃ in duas partes. qꝛ p̄rio determīat ueritatem in cōpatione a docētes. secundo ad audientes. ibi Ipsi de mundo sunt ⁊c̃. Circa primū dicit [Nolite omni spūi credere] id est omni loquenti de spūalibꝰ inter q̄ incarnatio uerbi est de maioribꝰ [sed ꝓbate spūs] Modus aūt ꝓbandi postea ponitur. sed primo ponit̃ ratio ꝓbandi cum dꝛ [quoniam multi pseudo ꝓphete] id ē multi doctores falsi de incarnatione [exierunt in mundum]. s. ebion ⁊ cherinthus ut dictū est supra. Et subdit̃ modus ꝓbationis cum dꝛ [In hoc cognoscit̃ spūs dei] id est loquēs de spūalibus ex inspiratione diuina [omnis spūs qui confitet̃ Jesum christum in carne uenisse est ex deo] id ē loquit̃ ex inspiratione diuina. Christꝰ est nomen suppositi ī duplici natura. s. diuina ⁊ humana. in diuina ab eterno. in humana ex tempore. Uenit igit̃ in carnem humanā naturam assumēdo in uirgine. sed uenit in carne nascendo de ea in carne assumpta. Et sic patet ꝙ(?) uenisse in carne includit uenisse in carnē. qꝛ secundum p̄supponit primū [et omnis spūs qui soluit Jesum] sicut ebion ⁊ cherinthus negantes eius diuinitatē ⁊ omnes male sētientes de incarnatione uerbi [ex deo non est] id ē non loquit̃ ex spū diuino sed maligno. ideo subdit̃ [Et hic est antichristus] nō in p̄sona sed in figura. ut dictum est supra 2º caº. Et sic pꝫ lr̃a sequens cum dicit̃ [De quo audistis ⁊c̃. Uos ex deo estis filioli] p baptismū regenerati [⁊ uicistis eum]. s. figuralem antichristum confitendo Jesum christum esse deum ⁊ uez hominem. [vel uicistis eum] id ē mundum deuincendo concupiscētiam oculoꝝ ⁊ carnis ⁊ superbiā uite que nomīe mundi intelligunt̃ ut dictum ē supra secūdo ca. [quoniam maior ē q̄ in uobis ē] spūs dei in quo uicistis concupiscentias mūdi ⁊ non uirtute ꝓpria [q̄ꝫ qui in mundo]. i. q̄ꝫ spūs malignus qui habitat in hominibus mundanis ⁊ excitat concupiscentias predictas. [Ipsi de mundo] Hic cōsequenter determīat ex parte audienti. Circa quod sciendum ꝙ quilibet libent̃ audit illud ad qd̃ ꝓnitatem habꝫ ⁊ oppositum abhorret ideo heretici in doctrina sua laxabāt hominibus mundanis delectabilia ut sic facilius peruerterent eos circa credibilia. Et hoc ē quod dicit [Ipsi] id ē heretici q̄ sunt figura antichristi [de mundo sunt] id ē querentes huiꝰ mundi delectabilia. Uñ dicit Augus. in libro de utilitate credendi. Hereticus ē qui alicuius temporalis cōmodi ⁊ maxime glorie principatusq̄ꝫ sui gr̃a falsas ac nouas opiniones gignit uel sequit̃. [Ideo de mundo loquūtur] Nam ex habundātia cordis os loquit̃ [⁊ mundꝰ eos audit] nam ad ea q̄ predicant afficit̃. [Nos ex deo sumꝰ] regenerati [q̄ nouit deum] fide formata charitate [audit nos] acquiescendo doctrine nostre q̄ non est ex deo non audit nos] sꝫ magis abhorreret doctrinam nostram. [In hoc cognoscimus spūm ueritatis ⁊ spūm erroris] id doctorem ⁊ discipulum ueritatis ⁊ doctorem ⁊ discipulum erroris falsi. [Clarissimi] Declarata ueritate de uerbi incarnatōe. hic reuertit̃ ad tractandū de charitate de qua in hoc libro principaliter ītendit ut pꝫ ex ꝓcessu libri. ꝓpter quod tractando de alijs ītermiscet de charitate ad quā inducit hic quadruplici rōne. Prima sumit̃ ex filiatiōe dei quam p charitatem consequimur. nam ipsa diuidit inter filios regni ⁊ perditiōis. ideo dicit [Diligamus nos inuicem] quoniā charitas ex deo est] id ē a deo infusa est [⁊ omnia qui diligit fratrem suum ex deo natus ē [qꝛ charitas est quedam participatio diuine nature in nobis. Et cognoscit] Hic ponitur rō secunda que accipitur ex dei cognitione quam debemus appetere. ⁊ hanc habemus p charitatem. Nam sicut malicia uoluntatis per habitum uiciosum peruertit rōnis iudicium ita ecōuerso bonis eius que est p charitatem causat ī intellectu iudiciū rectum. ꝓpter quod dꝛ prima corinth. secūdo. Animalis homo nō sapit ea que sūt spiritus dei. spūalis autē iudicat omnia. ⁊ hoc est quod dicitur [Et cognoscit deum]. s. habens charitatem [qui nō diligit] dilectione charitatiua [nō nouit deum] id ē noticia meritoria [quoniam deus charitas est] nō est

per hoc intelligendum ꝙ deus ſit charitas mouens immediate uoluntatem humanam ad actuȝ diligendi ſine habitu medio ut ui detur ſentire magiſter ſententiaꝝ in. xvij d. primi libri. quia ſic tolleret ratio delecta bilis ab actu diligendi. nam habitus perfi ciens potentiā facit actum delectabilē quī to ethi. Deus autē nō poteſt eſſe forma p ficiens potentiam uoluntatis create ergo ⁊c̄. ſimiliter ratio meriti. nam ſic in actu diligendi uoluntatis eſſet tantummodo no ta. ⁊ ſic non diligeret libere nec per conſe/ quens meritorie. Jdeo tenet ab omnib⁹ do ctoribus ꝙ deus mouet ipſam uoluntatē ad actum diligendi meritorium per habitum charitatis infuſum ſicut intellectū ad actuȝ credendi per habitum fidei. Eſt igit ſic in telligendum⌊quoniā deus charitas eſt⌋ſci/ licet increata ſicut eſt bonitas ⁊ ſapientia. ad cuius cognitionem rectā inclinat chari tatis habitus ut dictum eſt ſupra. Obie/ ctum enim huius cognitionis non eſt uerū abſolute ſed uerū confeſſe ſe habens appe titui recto. Jdeo ſubtracta dilectione chari tatiua que facit appetitū intellectiuū rectū maxime circa deuȝ non manet talis cogni tio⌊Jn hoc apperuit⌋ Hic ponit tertia ra tio que accipitur ex dei imitatione que eſt ex dilectione dei ad nos⌊miſit filium ſuum in munduȝ⌋. i. in humanitate aſſumpta⌊ut uiuamus per eum⌋uita gratie quaȝ influit nobis ſicut caput influit ſenſum ⁊ motum membris ſuis⌊Sed quoniam prior ipſe di/ lexit nos⌋ diligere enim eſt uelle alicui bo num. quicqd autē boni nature uel gratie uel glorie in nobis eſt uel poteſt eſſe totuȝ eſt a deo agente uoluntarie ⌊ ⁊ miſit fili/ um ſuum propiciationem ⌋ id eſt hoſtiam per quam deus pater nobis propicius red deret ⌊pro peccatis noſtris⌋ſcilicet tollēdis Ex hoc concludit intentum dicens ⌊Cariſ ſimi ⁊c̄⌋⁊ patet littera⌊deum⌋Hic ponitur quarta ratio que accipit ex diuina manſio ne in nobis quā debemus appetere ſumme ⁊ hanc facit charitatiua dilectio non autē uiſio que non habetur in preſenti uita . ⁊ hoc eſt ꝙ dicit ⌊Deum nemo uidit unq̄ȝ⌋ Exo. xxxiij. Non uidebit me homo ⁊ ui/ uet . Dicit tamen augu. ꝙ conceſſum fuit paulo ⁊ moyſi uidere diuinā eſſentiam. ſed hoc fuit in raptu ⁊ tranſitorie ⁊ non man ſiue de qua manſione eſt hic ſermo ut pa

tet ex littera⌊Si diligamus inuicem⌋chari tatiue⌊deus in nobis manet⌋ſicut amatum in amante que quidā manſio eſt aliqualit eadem cum manſione patrie. Nam habit⁹ charitatis non euacuat adueniente ſtatu patrie ſed manet ⁊ perficitur ſed cognitio uie euacuatur⌊⁊ charitas eius in nobis p fecta eſt⌋exponatur ſicut ſupra. ij. ca. ⌊Jn hoc cognoſcimus ⁊c̄. ⌋expōatur ut ſupra in fine capituli precedentis⌊Et nos uidimus⌋ Supra in principio huius capituli tractauit de incarnatōne uerbi Hic confirmat dictā determinationem. ⁊ primo facit propoſituȝ ſecundo inducit ad dilectionis actū ibi De us charitas eſt. determinationeȝ uero ſup poſitam de incarnatione uerbi confirmat per hoc ꝙ conuerſatus fuit cum uerbo in carnato ⁊ opera eius uidit ⁊ hoc eſt ꝙ di cit ⌊Et nos ergo⌋⁊ alij apoſtoli⌊uidimus⌋ uiderunt enim eius humanitatē oculis cor poralibus. ⁊ eius diuinitatem oculis men/ talibus non in ſe ſed in effectibus ſuis ſi/ cut uidetur cauſa in effectu. uiderunt enim eum facientem miracula uirtutē totius na ture create tranſcendentia ⁊ nō ſolum orā do ſicut alij ſancti ſed etiā imperando tāq̄ȝ uirtute propria⌊Et teſtificamur⌋ de uiſu di cto modo⌊quoniam pater miſit filium ſuū⌋ eiuſdem nature ⁊ poteſtatis cum eo ⌊ſalua torem mundi⌋per ſuam paſſionem in hu/ manitate aſſumpta. ideo concludit ⌊quiſq̄s cōfeſſus fuerit⌋corde ⁊ ore confeſſione cha ritatiua⌊quoniam ieſus⌋homo uerus⌊eſt fi lius dei⌋Jta ꝙ idem ē ſuppoſitum utriuſq̄ȝ nature ſcilicet diuine ⁊ humane ⌊deus ī eo manet⌋per gratiā⌊⁊ nos cognouimus⌋uer bum incarnatuȝ modo p̄dicto⌊Et credim⁹ charitati quam habet in nobis⌋. i. ⁊ credi/ mus ipm̄ ſpecialiter habitare nobiſcuȝ per charitatem⌊Deus charitas eſt⌋ Hic indu/ cit ad charitatem ⁊ ut magis moueat. pri mo cōmendat eaȝ. ſecundo ad eam inuitat ibi Nos ergo. Circa primum cōmendat eā de tribus. primo quia facit nos participa/ re deitatem. ⁊ hoc eſt ꝙ dicit⌊Deus chari tas eſt⌋ſcilicet increata⌊ ⁊ qui manet ī cha ritate⌋creata que eſt quedā pticipatio cha ritatis increate que eſt deus ⌊Jn deo ma/ net⌋ſicut participans in participato⌊⁊ de⁹ in eo⌋ſicut participatum in participāte. Se cundo quia contra horrorem futuri iudicij dat ſecuritateȝ. ⁊ hoc eſt ꝙ dicitur⌊Jn hoc

69

est perfecta charitas dei 7c.] Amor enim
facit confidere de presentia amati ideo sub
ditur[quia sicut ille est] scilicet bene faciēs
de celo iustis 7 iniustis [7 nos sum⁹ ī hoc
mundo]pro amore eius amicos 7 inimicos
diligen do secundum q̄ dicit̄ math. quinto.
Diligite inimicos uestros 7c. 7 subdit̄[ut
sitis filij patris uestri qui in celis est]q̄ so
lem oriri facit sup bo. 7 ma. 7 pluit sup iu
stos 7 iniustos. Tertio quia excludit timo
ris seruilitatem. ideo dicit[timor non ī cha
ritate]qd̄ ītelligit̄ de seruili timore 7 īquā
tum seruilis est[sed perfecta charitas foras
mittit timorem]Charitas autē quecūq̄ ex
cludit timorem seruilem. Et ideo quod di/
citur hic charitas perfecta est .i. perfectio
charitatis etiam minime habet timorē ex
cludere[quoniam timor penam habet].i. ti
mori seruili debet̄ pena quia facit cauere
peccatum solummodo ne puniatur non pro
pter detestationem uicij nec propter uitan/
dam offensam dei sicut mulier habens uo/
luntatem adulterandi abstinet aliquando
timens a uiro puniri[qui autem timet]hoc
modo[non est perfectus in charitate].i. nō
habet charitatem ipsum perficientem. Alio
modo exponitur de timore initiali qui facit
cauere peccatum partim propter penam 7
partim propter offensam tamen principali
ter propter offensam dei. 7 hic timor de iin
quantum respicit penam semper minuitur
crescente charitate. Et ideo cum dicitur ti
mor non est in charitate subintelligit̄ per
fecta[Nos ergo]Premissa charitatis com
mendatione Hic consequenter inducit ad
charitatem habendam. 7 primo ad charita
tem dei dicens[Nos ergo diligamus deuz
quoniam deus prior dilexit nos]expōatur
ut supra eodem ca. Consequenter inducit
ad charitatem proximi dicens[Siquis di/
xerit quoniam diligo deum 7 fratrem suū
odit mendax est]quia dilectio proximi in
cludit̄ in dilectione dei. 7 ad hoc īducit ra
tionem dicens[Qui eum nō diligit fratrē
suum quem uidet 7c.]Ad cuius intellectum
sciendum. q̄ dupliciter est aliquid causa di
lectionis. uno modo sicut id quod est ratio
diligendi. Et hoc modo bonum alicuius ē
causa diligendi ipsum. nam unūquodq̄ di
ligit̄ inquantum bonum. Alio modo sicut
id quod est uia quedā ad acquirendum di
lectionem. Et hoc modo uisio[alicuius est

causa dilectionis eius non tamen sic q̄ ea
ratione sit diligibile quia ē uisibile sed q̄r
per uisionez huiusmodi ducitur quis ad di
lectionem eius. igitur non oportet q̄ illud
quod est magis uisibile sit magis diligibi
le uel quod magis diligat̄. sed bene est il/
lud qd̄ prius nobis occurrit ad diligenduz
Et hoc modo arguit apostolus q̄ proxi/
m⁹ eo q̄ est magis nobis cognitus occur/
rit magis diligendus propter quod si ali/
quis proximuz non diligit argui potest q̄
deum nō diligat nō quia proximus sit ma
gis diligendus sed quia nobis primo occur
rit diligendus ut dictuz est. Unde dicit gre
gorius ome. xxxvij. Ex his que anim⁹ no
uit surgit ad incognita que nō nouit ut p
hoc q̄ scit notum diligere discat incogni/
ta amare 7 diligere. 7 sic intelligit̄ quod dr̄
hic[Qui enī non diligit fratrē suum quē
uidet]7 sic occurrit sibi primo diligēdus ra
tione similitudinis in specie. eccle. xiij. Om
ne animal diligit sibi simile 7c.[deum quē
non uidet]7 sic primo non occurrit diligen
dus[quomodo pōt diligere]quasi dicat nō
est probabile quia dilectio proximi est que
dam uia ad dilectionem dei non tamen seq
tur propter hoc q̄ sit maior uel perfectior
sed magis econuerso. naz illud q̄ est prius
in uia generationis est posterius ordine p
fectionis sicut patet de puericia 7 statu ui
rili.[Et hoc mandatum habemus a deo]
Math. xxij. ubi preceptum de dilectione p
ximi cōiūgitur mādato de dilectione dei.

Omnis qui credit]Hec est ter/
tia pars principalis tractatus
huius epistole. In qua tractat
beatus iohānes de eterna uer
bi emanatione. Et diuidit̄ in duas partes
quia primo continuat se predictis immedia
te de dilectione pximi. Secundo tractat de
emanatione uerbi ibi. hec est uictoria. Cir
ca primū dicit[Omnis qui credit]fide cha
ritate formata[quoniam iesus] nazarenus
[christus est] in lege 7 prophetis pmissus
[ex deo natus est][per generationem ba/
ptismalem[7 omnis qui diligit eum qui ge
nuit].i. deuz qui fideles suos filios fecit[di
ligit 7 eum qui natus est ex deo].i. quantū
cunq̄ fidelem aliter non diligeret sufficien
ter deum nisi cum eo diligeret mēbra eius
ideo subdit̄[in hoc cognoscimus quoniam
diligimus]natos dei cum deum diligamus

nam dilectio dei includit dilectionem ꝓximi ut est dictum. sed quia amor dei non ē ociosus. operatur enim magna si est ut dicit gregorius home. xx. ideo subdit̄ ⌊⁊ mā data eius faciamus⌋ probatio enim dilectionis exhibitio est operis ⌊Hec est enim charitas dei⌋.i. hoc exigit dei charitas ⌊ut mā data eius custodiam⁹⌋ corde retinēdo ⁊ ope adimplendo. Et ne aliquis se excuset ꝓpt̄ difficultatem hoc remouet dicens ⌊Et mandata eius grauia non sunt⌋ scilicet amanti nā illa que de natura sui dura sunt ⁊ aspera amor dei ⁊ spes premij facit leuia iō subditur ⌊Quoniam omne qd̄ natum est ex deo⌋ per fidem charitatiue formatam ⌊uincit mundum⌋ id est tentationes diaboli mūdi ⁊ persecutiōes ⌊Et hec⌋ Posita continuatione dictis de dilectione proximi Hic consequenter determinat de emanatione uerbi. ⁊ primo ponitur determinatio. secundo determinationis manifestatio. ibi Et spiritus est. tertio manifestationis intentio ibi Et hoc est testimonium. Circa primum cōtinuando se ad hoc ꝙ dixerat immediate. omne quod natū ē ex deo uincit mundum ostēdit quid sit illud quod facit uincere dicens ⌊⁊ hec est uictoria que uincit mundū⌋ i. facit uincere ⌊fides nostra⌋ de uerbis dei. ideo subditur ⌊qs est autem qui uincit mūdum nisi qui credit⌋ fide formata ⌊quoniaꝫ iesus est filius dei⌋ naturalis ⁊ per consequens eiusdem nature cum eo non identitate specifica quia natura diuina non ē diuisibilis sicut humana sed idemptitate numerali distinctus tamen in persona qꝛ natura non patitur nec ratio ꝙ gingnens ⁊ genitus ab eo sint unum in supposito ⌊hic est⌋ scilicet dei filius eternaliter a patre genitus ⌊qui uenit in mundum⌋ ad nos saluandum ⌊per aquam⌋ baptismalem quia per tactū sue sacratissime carnis in baptismo dedit uim regeneratiuam aquis ⌊⁊ sanguinē⌋ effusum in preciū nostre salutis ⌊Jesus christus⌋ uerus homo uerus deus ⌊non in aqua solū⌋ sicut iohannes baptista cuius baptismus solum lauabat corpora sed non auferebat peccata sicut facit baptismus christi ⌊sꝫ in aqua ⁊ sanguine⌋ id est in baptismo uirtutem regeneratiuam habente ⁊ sanguine ad infinitas animas si essent redimendas sufficiente ⌊Et spiritus est⌋ Hic consequenter̄ ponitur dicte determinationis manifestatō ⁊ est quadruplex non tamen ponuntur hic secundum ordinem temporis. una fuit ꝑ spiritussancti missionem super apostolos in signo uisibili i testimoniū ꝙ iesus ad dexteram patris glorificatus est eius naturalis filius. unus cum ipso deus. Et de hoc testimonio predixit saluator. iohannis. xv. Cuꝫ autem uenerit paraclitus quem ego mittā uobis a patre spiritum ueritatis qui a patre procedit ille testimoniuꝫ perhibebit de me ⁊ hoc est ꝙ dicitur ⌊Spirit⁹⌋ scilicet sanctus ⌊est qui testificatur ⌊cuius testimoniuꝫ non potest esse falsum ⌊quoniam christus ē ueritas⌋ .i. dei patris filius qui procedit a patre per modum intellectus. ⁊ sic est eius uerbum. Idem enim est uerbum ⁊ filius ꝓpter hoc illa que pertinent ad intellectum ut ueritas ⁊ sapientia ⁊ huiusmodi appropriantur filio in diuinis ⌊Quoniā tres sūt⌋ Hic ponitur secunda manifestatio que est per apertam uisionem nam ipsa beata trinitas manifestat se beatis quantum ad ꝑsonarum distinctionem ⁊ uerbi emanationem a patre ⁊ spiritus scilicet ab utroqꝫ. ⁊ hoc est ꝙ dicitur ⌊Quoniam tres sunt q̄ testimonium dant in celo⌋ ueritatem manifestando. nam testimonium dare est ueritatē manifestare ⌊Pater⌋ unigenitus ⌊Uerbū⌋ ab eo genitū ⌊⁊ spiritussanctus⌋ procedens a patre ⁊ uerbo ⌊⁊ hi tres unuꝫ sunt⌋ in essentia. ⁊ sic unus deus super omnia gloriosus ⌊Et tres sunt⌋ Hic ponitur tertia manifestatio que est per christi passionem in qua anima christi fuit a corpore seperata ⁊ corpore mortuo fluxerunt sanguis ⁊ aqua iohānis. xix. Dicit igit̄ ⌊⁊ tres sunt qui testimonium dant in terra⌋ ueritatē filij dei manifestando ⌊Spiritus⌋.i. anima christi in qua ad limbū patrum descēdit ⁊ eis se manifestauit ostendendo suam deitatem ⁊ paternalem proprietatem extunc enim deum clare uidebunt propter quod dominus dixit latroni luc. xxiij. Hodie mecum eris ī paradiso ⌊Aqua ⁊ sanguis⌋ que ueritatē manifestant in ecclesie sacramētis habentib⁹ efficaciam ex ipis que quidam sacramenta conferunt̄ in fide ⁊ confessione trinitatis ⌊⁊ tres unum sunt⌋ quia conueniunt in assertione unius ueritatis ⌊Si testimoniuꝫ⌋ Hic ponitur quarta manifestatio que fuit ꝑ sēsibilem uocē nam in baptismo christi ⁊ ei⁹ transfiguratione audita fuit uox sensibilis

70

patris dicentis de christo hic est filius me
us dilectus ⌊Hic singulariter dicitur ꝑ hoc
ostendens ꝙ ipse solus est eius naturalis
filius ⁊ per consequens unus cũ ipso in na
tura ⁊ persona distinctus.ceteri uero q̄ pu
rificantur sunt eius filij adoptiui. Dicitur
ergo ⌊Si testimonium hominum accipi/
mus⌋ accipitur hic si pro quia. nam testi/
monium hominum recepimus tanq̄ꝫ suffi/
ciens in rebus humanis ⌊testimonium dei
maius est⌋id est certius.naꝫ ei non potest
subesse falsum sicut subesse potest testimo/
nio hominum ⁊ per consequens est magis
credibile in rebus diuinis q̄ꝫ testimonium
hominum in humanis⌊ quoniã testificatus
est de filio suo⌋in trãsfiguratione ⁊ baptis
mo ut predictum est⌊Qui credit in filium
dei habet testimonium dei in se⌋id est effe
ctum illius testimonij⌊qui non credit filio⌋
doctrine eius acquiescendo ⌊mendacem fa/
cit eum⌋scilicet deum patrẽ qui dixit testi
ficando.⌊Hic est filius meus dilectus. ⁊ ad
iunxit. Ipsum audite ut habet̃ math.xvij.
Ideo subditur ⌊quia non credit in testimo
nium⌋⁊ patet ex dictis⌊Et hoc est⌋Hic cõ
sequenter ponitur predicte manifestatõnis
intentio.⁊ primo ex p̄te dei testificãtis.se/
cundo ex parte iohannis scribẽtis ibi ⌊Hec
scribo uobis.Circa primũ sciendum ꝙ pre
dicte manifestationis intentio ex parte dei
est ꝙ homines per hoc consequãtur eter/
nam uitam.⁊ hoc est ꝙ dicit̃⌊Et hoc ẽ te
stimonium⌋.i.intentio eius siue finis⌊quo
niam uitam eternam dedit nobis deus⌋Si
enim accipiatur uita beata formaliter que
est uisio ⁊ fruitio diuina. sic dedit eam in
presenti in spe ⁊ in futuro in re ⁊ de p̄sen/
ti illis qui iam sunt in beatitudine. Si aũt
accipiatur uita beata obiectiue sic dei fili⁹
ratione deitatis est ipsa uisio beata prin/
cipaliter. In cuius aspectu beati reficiunt̃ i
terius ⁊ rõne humanitatis secundario in
cuius aspectu reficiunt̃ exterius sicut dicit
aug.super iob. Et sic quodammodo dedit
nobis uitã beatã quoniã ⌊dedit nobis filiũ
suum uerum deum ⁊ uerum homineꝫ.ideo
subdit̃⌊⁊ hec uita ĩ filio suo est⌋scilicet ob
iectiue⌊qui habet filium dei⌋per fideꝫ cha
ritatiue formatam⌊habet uitam⌋scilicꝫ bea
tam in spe. ⁊ si habet filium per uisionem
⁊ fruitioneꝫ habet eaꝫ in re⌊qui nõ habꝫ
dei filium⌋hoc modo uel illo⌊non habet ui

tam consimiliter⌋quia sicut affirmatio seq
tur ad affirmationem ita negatio ad ne/
gationem⌊hec scribo⌋Hic consequent̃ po/
nitur intentio iohannis scribentis.⁊ primo
quantum ad bonuꝫ habendũ.secundo quã
tum ad iam habitum. ibi Scimus quia pri
ma in duas secundum duplex bonum con/
sequendum.secunda ibi Et hic est. Circa p̄
mum sciendum ꝙ uoluntas beati iohãnis
conformis erat uoluntati dei testificãtis. ⁊
ideo intendebat ꝙ illi quibus scribebat ꝑ
hoc uitaꝫ beatam consequerent̃.ideo dicit
⌊Hec scribo uobis ut sciatis quoniam uitã
eternaꝫ habebitis qui creditis⌋fide per di
lectioneꝫ operante⌊in nomine filij dei⌋si ta
men perseueretis⌊Et hec est fiducia⌋ Hic
ponit secundum bonum consequendum sci
licet orationum suarum effectum. ⁊ primo
illud ponit. Secundo circa hoc quandaꝫ di
stinctionem facit ibi qui scit. Circa primuꝫ
dicit⌊⁊ hec est fiducia quaꝫ habemus ad de
um⌋scilicet ad dei filiuꝫ⌊quia quodcunq̄ꝫ pe
tierimus secundum uoluntateꝫ eius⌋scilicet
beneplaciti ⌊audiet nos⌋non tamen semper
statim sed tempore cõpetenti ⌊⁊ scimus q͛
audit nos quicquid petierimus⌋qď est ĩtel
ligendum quando petitio est pia pro se ⁊ ꝑ
seuer ans. His enim concurrentibus semꝑ
exauditur.⁊ sic est intelligendum ꝙ subdi
tur⌊scimus ⁊c.⌋quia repetitio est eiusdem
ad maiorem assertioneꝫ⌊Qui scit⌋Hic con
sequenter circa petitionem pro peccatorib⁹
facit quandaꝫ dinctionem dicens⌊Qui scit
fratrem suum peccare peccatũ non ad mor
tem⌋.i.excludendo in penitentiam finalem
qua quis moritur ⁊ in peccato mortali pec
cat⌊petat orando⌋pro eo⌊⁊ dabitur ei uita
scilicet gratie⌋quia talis peccator in gratia
morietur de quo hoc scitur tamẽ ꝙ sit pec
cator non ad morteꝫ sciri non potest nisi ꝑ
diuinam reuelationem⌊est peccatũ ad mor
tem⌋ scilicet finalis impenitentia qua quis
in peccato mortali moritur⌊non pro illo di
co ut rogat quis⌋quia non est orandum ꝓ
damnatis. Et si ipso uiuente sciret̃ ꝙ esseꝫ
de prescitis similiter non eẽt pro eo oran/
dum ut penam eternam euaderet prout⁹ di
cunt aliqui. Posset tamen orari pro eo ut
minus peccaret ⁊ per cõsequens minus pu
niretur in inferno. Sed quia hoc nescitur
quia quilibet peccator quãdiu uiuit põt re/
dire ad gratiã. Ideo ꝓ omnib⁹ peccatorib⁹

adhuc uiuentibus est orandum[Omnis in
iquitas] .i. transgressio diuinorū preceptoꝝ
rum que continent equitatem iusticie[pec/
catum est]mortale[⁊ est peccatum ad mor/
tem]siquis in eo perseueret usq; ad finem
uite inclusiue[Scimus] Hic ponitur inten/
tio beati ioh. circa bonum iam habitum ⁊
est duplex. secunduz ponitur ibi Et scim⁹
Intentio uero beati iohannis est assecura
re filios dei per adoptionem de uitatione
peccati mortalis si uoluerint per donū gra
tie quod iam habent. ideo dicit[Scimus q̄
omnis qui natus est ex deo] per gratiam
baptismalem[non peccat]quādiu in ea stat
et intelligit de peccato mortali qd non po
test stare cum gratia [Sed generatio dei]
.i. ipa gratia per quam constituit in quodā
esse diuino supernaturali [conseruat eum]
quantum est de se ⁊ malignus non tanget
illum]inducendo ad mortale peccatum nisi
uoluntarie declinet a statu gratie subijciē
do se maligno .per peccatum mortale ex li
bera arbitrij defectibilitate [Scimus quo/
niā ex deo sumus] Si hoc referatur ad apo
stolos qui erant in gratia confirmati ⁊ de
hoc per reuelationem certificati. Istud po
terant scire per certitudinem. [Si autez re
feratur ad alios iustos est per probabilem
coniecturam sicut dictum est supra [⁊ mun
dus totus] .i. homines in delectabilib⁹ mū
di finem suum ponentes[in maligno]scilicz
in malo igne cōcupiscētie [positus est. Sci
mus] Hic ponitur secundum bonum habi
tum scilicet dei cognitio cum dicitur[⁊ sci/
mus quoniam filius dei uenit]in mundum
[⁊ dedit nobis sensum ut cognoscimus ue
rum deum]hoc enim dedit apostolis quan
do aperuit illis sensuz ut intelligerēt scri/
pturas luc. ultimo. Alijs autem fidelib⁹ dat
sensum cognoscendi deum per fidem quaz
habens scit se habere illam saltē illaz que
est ex auditu quāuis nesciat se habere cha
ritatem[⁊ scimus etiam in uero filio eius]
ei adherentes per fidem. Apostoli uero co
gnouerunt se esse in eo per fidem charita
te formatam ⁊ hoc certitudinalit. Alij ue/
ro iusti coniecturaliter[hic est uerus deus]
scilicet filius qui est unus deus cū patre. In
hoc excluditur error omnium negantium
christi uerā deitatem[⁊ uita eterna]scilicet
obiectiue ut predictū est eodē ca. Ultimo di
cit[filioli custodite uos a simulachris] .i. a
cultu idolatrie per hoc insinuans q̄ diligē
ter studeāt in cultu unius ueri dei insepa/
biliter permanere[Amen]hoc dicitur ad p̄
cedentium confirmationem.

Epistola secunda iohannis.

Senior electe domine] Post
q̄ꝫ beatus iohannes in epi/
stola prima instruxit fide/
les generaliter. Hic conse/
quenter in duabus epistolis
instruit aliquas personas specialiter. Diui
ditur autem hec epistola in tres ptes scili
licet salutationem prosecutionē ⁊ conclusio
nem. secunda ibi Gauisus sum. tertia ibi
Plura habēs scribere. In prima parte no
tatur primo persona salutans cum dicitur
[Senior] ⁊ hoc ratōne etatis prouecte ⁊ sta
tus seu officij. illi enim qui tunc regebāt ec
clesias senes uel seniores dicebant ratione
discretionis ⁊ maturitatis in moribus. In
ter rectores uero ecclesiaꝝ qui tunc erant
in asia iohānes erat pricipalior. ideo dr̄ hic
[senior]secundo notant persone salutate cū
dicitur[electe domine ⁊ natis eius]erat enī
magua ⁊ nobilis domina nomie electa ha
bens prolem ⁊ familiam fidelē ⁊ ministros
ecclesie sustentabat[quos ego diligo in ue
ritate] .i. charitatiua dilectione absq; falla
cia ⁊ simulatione[⁊ nō ego solus sed ⁊ om
nes qui cognouerunt ueritatem] .i. omnes
fideles qui cognouerunt christum qui est
ipa ueritas[propter ueritatem]scilicet fidei
⁊ bone uite[que permanet in uobis]p gra
tiam[⁊ uobiscuz erat in eternū]per gloriā
que est gratia consūmata. tertio ponuntur
optata bona cum dicitur[sit uobiscum gra
tia]iustificans[minima]penam peccatis pre
teritis debitaz relaxans[⁊ pax] .i. est eter
na beatitudo appetitum totaliter quietans
[a deo patre]a quo sunt ista bona[⁊ a ie/
su christo filio patris in charitate]p quam
intelligit spiritussactus cui charitas appro
priat . ⁊ sic tres persone exprimunt eo q̄
indiuisa sunt opera trinitatis. Aliter etiaz
pōt dici q̄ per expressionem patris ⁊ filij
subintelligit spiritussanctus qui est ambo
rum nexus. ⁊ cum subditur [in ueritate ⁊
charitate]supplendum est ut proficiatis in
charitate ⁊ ueritate. i. in dilectione ⁊ eius
cognitione[Gauisus suz] Finita salutatio
ne hic incipit psecutio in qua pmū hortat
dn̄am predictam ⁊ eius domum ad bonum

71

prosequendum. secundo ad malum precauē
dum ibi [Quoniam multi. Circa primum
sciendum q̄ uirtus laudata crescit. Ideo be
atus iohannes ut incitet ad proficiendum
in futuro laudat bonum de preterito dicēs
congratulando [Gauisus sum ualde ī do/
mino quoniam inueni de filijs tuis ambu/
lātes].i. pficientes [in ueritate]fidei ⁊ mo/
rum [sicut mandatum accepimus a patre]
i. christo qui est pater omnium christianoꝝ
Consequenter inducit ad proficiendum in
melius dicens [⁊ nunc rogo te domina] de
profectu in mandato dilectionis in qua to
ta lex impletur Ro. xiij. Plenitudo legis ē
dilectio [non tanq̄ꝫ mandatū nouum ⁊c.]
quia sicut dictum est supra. ij. ca. Mandatū
de dilectione est de dictamine legis natura
lis. ⁊ sic a principio conditionis humane ⁊
de lege mosaica ⁊ sic est ab initio legis da
te. Et renouatuꝫ est in lege noua ⁊ sic ab
initio legis euangelice [ut diligamus alter
utrum]in deo ⁊ propter deum [⁊ hec ē cha
ritas ut ambulemus]semper proficiēdo [se
cundum mandata eius] ea opere adimplen
do [hoc est enim mandatum]scilicet dilectio
nis dei ⁊ proximi in quo implicite continē
tur omnia mandata que sunt quedam ex/
plicationes mandati dilectionis [ut quēad/
modum audistis ab initio]uestre cōuersio
nis [in eo ambuletis]semp pficiendo [Quo
niam multi]Hic consequenter inducit ad p̄
cauendum malum. ⁊ primo ostendit ipsuꝫ ⁊
inducit ad cauendum. secundo tradit cauen
di modum ibi Si quis. Circa primum dicit
[quoniam multi seductores] quasi dicat ad
hoc moui uos in bono proficere quia multi
seductores inducunt ad contrarium a qui/
bus est cauenduꝫ ⁊ qui sunt illi subdit [q
non confitentur iesum christum uenisse in
carne].i. ipm esse uerum deum ab eterno
⁊ hominēꝫ in tempore. Sicut sunt iudei ob
stinati ⁊ heretici peruerse sentiētes de chri
sto [hic est seductor]qui sic de eo peruerse
sentit [⁊ antichristus]in figura licet non in
persona [Uidete uosmetipsos].i. diligenter
considerate ⁊ cauete [ne perdatis] oīa ope/
ra bona [que operati estis]nam perduntur
per corruptionem heresis [sed]supple sic [in
bono perseueretis [ut mercedeꝫ plenam ac
cipiatis] in patria ubi totaliter saciatur ap/
petitus [Omnis qui recedit].i. qui primo
bene incedit per uiam iusticie [⁊ non pma/
net in doctrina christi]a uia iusticie recedē
do [deum non habet]per gratiam que per
ditur per unum peccatum mortale [Si q̄s]
Hic consequenter tradit precauendi modū
dicens [Siquis uenit ad uos]sub specie reli
giositatis [⁊ hanc doctrinam]scilicet christi
[non affert]sed magis contrariam [nolite
eum recipere in domo].i. nolite cōmunica/
re cum eo in potu uel cibo seu habitaculo
ne seducamini ab eo [nec ei aue dixeritis]
cōmunicando ei in uerbo. ⁊ hoc est similiter
propter periculum corruptionis [qui eniꝫ di
cit illi aue]communicando ei ī uerbis [com
municat operibus eius malignis].i. expo/
nit se periculo communicandi cum eo ī ope
re maligno. Aliter etiam exponitur ista litte
ra de hereticis ab ecclesia precisis per ex
cōmunicationem quia participās scienter cū
talibus incurrit excommunicationem saltē
minorem nisi in casibus concessis [Ecce p̄/
dixi uobis]ea que dicta sunt scilicet perse/
uerantiā in bono ⁊ declinationem a malo
[ut in die domini].i. iudicij [non confun/
damini] cum reprobis sed magis honore/
mini cum electis. [Plura habens] Hec est
conclusio huius epistole in qua primo se ex
cusat de breuitate scripture dicens [Plura
habens uobis scribere]que non continentur
in hac epistola [nolui per cartam ⁊ atramē
tum]que est uox mortua [Spero enim me
futurum apud uos ⁊ os ad os loqui] per
uocem uiuam que habet maiorem efficaciā
Unde dicit Hiero. ad paulinuꝫ de omnibus
sacre scripture libris habet nescio quid la
tentis euergie uiue uocis actus. ⁊ in aures
discipuli de actoris ore transfusa fortius so
nat [ut gaudium uestrū plenuꝫ sit]ex mea
presentia ⁊ efficatiori doctrina. uel aliter [ut
gaudium uestrum plenuꝫ sit].i. ut per meā
doctrinam perueniatis finaliter ad patriā
ubi est gaudij plenitudo [Salutāt te filij so
roris tue electe] habebat enim ista domina
sororem eiusdem nominis cum ea cuius fi/
lij erant cum beato iohanne euangelista
[Gratia tecum amen]hec est confirmatio
epistole in qua apostolus optat iste domine
confirmationem in gratia adoptionis ta/
men iste uersus non est in libris correctis.

Epistola tertia.

[S]enior Gaio]Hec epistola sicut
⁊ precedens diuiditur in tres p
tes. s. salutationē. psecutionem

⁊ cõclusionẽ. Secunda ibi Carissime. Tertia ibi Multa. In prima parte describit̃ primo psona salutãs ex etate ⁊ officio cũ dicitur [Senior] sicut dictũ ẽ in epistola pcedente. Secundo psona salutata ex nomine ⁊ familiaritate cũ dr̃ [Gaio carissimo] ille erat corinthus ille de quo dicit paul⁹ pma corint. qnto. Grãs ago deo meo q neminẽ uñuz baptizaui nisi crispũ ⁊ gaiuz. ⁊ de quo dicit Ro. xij. Salutat uos gaius hospes me⁹ Recipiebat enĩ ⁊ sustẽtabat predicatores uerbi diuini pp̃ter quod erat apostolo carissimus. tertio notat̃ affectus salutãtis ad salutatũ cũ dicit̃ [quẽ ego diligo i ueritate] nõ uerbo solũ aut lingua [Carissime] Hic incipit psecutio huius epistole i qua beat⁹ iohanes pmo mouet gaiũ de pseuerãtia in bono. secũdo de declinatõe a malo ibi Scripsissez. Circa primũ ut gaius efficatius recipiat suã monitionẽ. pmo grãs agit de suis bonis operibus pteritis deprecãs p futuris dicẽs [Carissime de omnibus] .s. bonis opibus que facis [oratione facio psꝑere te ĩgredi ⁊ ualere] .i. de bono in meli⁹ semp pficere [sicut psꝑere agit anima tua] .q.d. ista nõ sunt opa ficta sicut sũt hypocritaꝝ opera q̃ nõ procedũt ex cõscientia ⁊ intẽtione recta. Ideo subdit̃ [Gauisus sum ualde uenientibus fratribus] .i. pdicatoribus ⁊ pegrinis fidelibus [⁊ testimoniũ phibentibus ueritati tue] in fide ⁊ operib⁹ misericordie [maiorẽ hoꝝ nõ habeo grãm] .i. nihil mihi ẽ gratiosius audire [q̃ ut audiaz filios meos] nõ carnales q̃ uirgo in euũ pmãsit sed spirituales [in ueritate ambulare] p uiam fidei ⁊ moꝝ. Ideo ↄsequent̃ in bono cõfirmat eũ dicens [Carissime fidelit̃ facis] erga deũ ⁊ pximũ [quicqd] boni [oparis in fratres] p baptismũ regeneratos nobiscuz [hoc in pegrinos] supple maxime ẽ acceptũ deo. dicunt̃ aũt hic pegrini fideles de suis ciuitatib⁹ ppt̃ fidẽ christi ab incredulis eiecti [q testimoniũ reddiderũt charitati tue] quã eis exhibuisti [in cõspectu ecclesie] ⁊ p hoc multi moti sunt ad simile faciendũ exemplo tui [quos benefaciẽs deducẽs deo digne] Iungat̃ ⁊ sic lr̃a [quos] .s. pegrinos cũ ad te uenerint [deducẽs] .i. tuis elemosynis puidẽs ut inde trãseant ad alia loca [bene faicẽs digne deo] .i. ad honorẽ dñi. Et subdit̃ rõ [p noĩe enĩ eius] .i. p fide unius ueri dei ⁊ nõ p criminib⁹ suis [pfecti sũt] .i. cõpulsi sũt exire de locis suis spoliati bonis ppriis [nihil accipiẽtes a gẽtib⁹] .i. a suis cõtribunibus ⁊ ciuib⁹ ut dicit glosa nõ q̃ nõ possent accipere sed q̃ illi nolebãt dare ut egestate cõpulsi redirẽt ad idolatriã gẽtilitatis ⁊ cõcludit [nos ergo debem⁹ suscipere huiusmõi] cũ expẽsis nr̃is. hoc aũt dicit iohãnes nõ q̃ haberet diuitias sed q̃ de consilio eius diuites talia faciebãt. ⁊ q̃ bona ecclesie data p pauperibus ipe dispẽsabat in ephesõ sicut apostoli alij ĩ hierusalẽ. ut habet̃ act. quarto [ut sim⁹ coopatores ueritatis] ministrãdo necessario illis q ueritatẽ pdicant ⁊ illis qui p ueritate fidei tribulatões ⁊ exilia sustinẽt [Scripsissem] Hic cõsequent̃ instruit gaiũ de euitatione maloꝝ ⁊ associatõe bonoꝝ dicẽs [Scripsissem forsitã ecclesie] .i. cõmunitati fideliũ in tua ciuitate [sed is q amat] .i. cupit ĩordinate [pmatũ gerere in eis diotrepes] nomẽ ẽ cuiusdã heresiarche q usurpabat sibi pmatũ illius ecclesie [nõ recipit nos] .i. epistolã nostrã [pp̃ter hoc si uenero] ad locũ illum [ammoueã eius opa que facit] .i. arguam ĩ palã ⁊ puniã. apostoli enĩ tales rebelles tradebãt aliquãdo sathane ad uexandũ corporalit̃. ut habet̃ pmo corin. qnto. [uerbis malignis] .i. malo igne ignitus. s. igne supbie ⁊ ĩuidie [garriẽs in nos] .i. inanit̃ ⁊ irrõnabilit̃ loquẽs contra nos ueros christi discipulos [⁊ quasi ista nõ sufficiant] p nimia impietate [neq3 ipe suscipit fratres] .i. paupes fideles ⁊ ueritatis pdicatores non recipit hospitio [⁊ eos q suscipiunt phibet] sub cõminatione pene ne decetero recipiãt [⁊ de ecclesia eiicit] si cõtra phibitionẽ ei⁹ faciãt iniustissime nõ cuz opa charitatis faciãt ppt̃ quod de isto ⁊ suis sequacibus subdit [Carissime noli imitari malũ ⁊c̃.] ⁊ subdit̃ rõ [Qui benefacit ex deo ẽ] nam omne bonũ pcedit ab eo [q male facit ñ uidet eũ] cognitione formata charitate [demetrio testimoniũ reddit̃ bonũ] de opib⁹ charitatis [ab omnib⁹] ipm cognoscẽtibus [⁊ ab ipa ueritate] .i. a deo q ẽ ipa ueritas [Et nos testimoniũ phibem⁹] q̃ expti sumus [⁊ nosti similiter] p experiẽtiã [quoniã testimoniũ nostruz ueꝝ ẽ] .q.d. istũ debes imitari ⁊ associare. diotrepẽ aũt ⁊ ei⁹ sequaces deuitare [Multa habui] Hic ponit̃ conclusio epistole ⁊ exponat̃ sicut cõclusio ep̃le pcedẽtis usq3 ibi [pax tibi] quo optat gaio pacẽ

72

internā cōſciētie ⁊ pacē fraternā amicitie ⁊ pacem ſupernā glorie [Salutāt te amici] i. fideles q̄ ſūt apud me [Saluta tu amicos i. fideles q̄ ſunt apud te [nominatis] ad maiorē charitatis expſſionē q̄ ē inchoatio fu ture felicitatis. Ad quā nos perducat q̄ ui/ uit ⁊ regnat in ſecula ſeculorem. Amen.

Poſtilla epiſtolarū beati Johannis finit.
Incipiunt Additiones ſup eaſdem.

In canonica prima beati Johannis capitulo primo ubi dicitur in poſtilla quod audi/ uimus ſcilicet a beato Johanne baptiſta.

Additio.

Oc q̄ dicitur a beato Johāne [qd audiuim⁹] pōt referri ad illa q̄ i antiq̄s ſcripturis ſacris de xp̄o tradunt̄ q̄ p fidē q̄ exaudita ē ut ad ro. x. itelligūt [qd uidem⁹ oculis noſtris] refert̄ ad illa q̄ apoſtoli uiderūt i cōuerſatione xp̄i q̄ ppe erāt ɔformia ul̄ q̄ audierūt i pnoſticis pphetarū eo mō quo xp̄s dixit. luc. vij ca. Ite renū/ ciate iohanni q̄ uidiſtis ⁊ audiſtis put fuit expoſitū in additione ſup illud uerbū qd pſpexim⁹ i trāſfiguratione in q̄ gloriā humanitatis xp̄i diligent̄ iſpexerūt [⁊ man⁹ noſtre cōtrectauerunt] in reſurrectione p ut in poſtilla ⁊c.

In eodem capitulo primo ubi dicitur in poſtilla dicunt doctores aliqui q̄ hoc dicit Johan. xv. quis eſt homo ut immaculatus ſit

Additio.

Uod aūt Johānes auctē diuina teſtet̄ q̄ oīs hō peccator ē habetur expſſe ecc. vij. ca. ubi dicit̄. Nō ē homo iuſtus i terra q̄ faciet bonū ⁊ nō peccet. Similiter in pſal. Omnis homo mendax.

In capitulo ſecundo ubi dicitur in poſtilla Cariſſimi non mādatū nouū ſcribo uobis

Additio.

Recepta de dilectōne dei ⁊ pximi i q̄b⁹ tota lex ⁊ pphete pēdent ut math. xxij. inquantū ſunt de neceſſitate ſalutis iplēda in ueteri lege ad plenū cōtinē tur. ſ. leuit. xix. deut̄. vi. ſed inquātū ad p/ fectionē impletōnis dictorū pceptorū ptinēt tanq̄ cōſilia nō i lege ueteri ſed i lege no ua ɔtinēt̄. qd de pmo patz math. xix. Si uis pfectus eē ⁊c. De ſecūdo uero ioh. xiij. Mādatū nouū do uobis ut diligatis iuicē ſicut dilexi uos. Mod⁹ eni dilectionis xp̄i ad diſcipulos ſeu ad humanū genus q̄ quidē modus declarat̄ cū dicit Sicut ego di/ lexi uos. attigit ſūmū gradū pfectionis dilectionis pximi put fuit plene declaratū in additione ſup euāgeliū Johānis ca. ſupradicto Un̄ pdicta pcepta quātū ad ea q̄ ſūt de neceſſitate ſalutis i ueteri lege cōtinent̄. ⁊ iō non ſūt noua q̄tū uero ad ea q̄ ptinēt ad pfectionē p modū cōſilij tātū i lege no/ ua cōtinent̄ ⁊ ſecūdū hoc dicunt̄ noua. ⁊ ſic pprie intelligunt̄ uerba beati iohannis cū dicit [Nō mādatū nouū ſcribo uobis] ſz mādatū uet⁹. ſ. q̄tū ad ea q̄ ſūt de neceſſitate pcepti ⁊ cū dicit [Iterū mādatū nouū ſcribo uobis ⁊c.] itelligēdū ē quātum ad ea q̄ ptinēt ad perfectionē impletionis. ⁊ de hoc uide amplius in additidne predicta.

In ca. quarto ubi dicit̄ i poſtilla. Quoniā de⁹ charitas ē. Nō ē p hoc intelligēdū q̄ de⁹ ſit charitas mouēs imediate uolūtatē

Additio.

Uauis rōnes quas tangit poſtil/ lator ad oſtēdendū q̄ nō ē intelligendū deū eē charitatē mouētē imediate uolūtatē ad actū diligēdi meritorium ſine aliquo habitu medio ſint efficaces. ⁊ cōmunit̄ a doctorib⁹ teneant̄. tamen uidendū eſt qd dicēdū ſit ad auctoritates ſāctorū pcipue Auguſtini ex q̄b⁹ uidet̄ q̄ de⁹ ē illa dilectō qua homo diligit pximū ut i viij. de tri/ ni. dicit ecc. in. xv. de trinitate q̄ ita dictū ē deus charitas ē ſicut dicitur de⁹ ſpirit⁹ ē. ſed manifeſtū ē q̄ de⁹ eſſentialit̄ dicitur ſpirit⁹. ergo ⁊ charitas ē ipē de⁹ eſſentia/ lit̄. Ad quas auctoritates rñdendū ē ſecundum ſanctū tho. i ſecūda ſecūde q. xxiij. q̄ ipa eſſentia diuina charitas ē ſicut ⁊ ſapiētia ē ⁊ ſicut bonitas ē. Un̄ ſicut boni dicū tur bonitate q̄ deus ē. ⁊ ſapiētes ſapientia q̄ deus q̄ bonitas qua formaliter boni ſumus ē pticipatio quedā diuine bonitatis. ⁊ ſapientia qua formaliter ſapiētes ſumus ē pticipatio diuine ſapiētie. Ita etiā charitas qua formalit̄ diligimus pximū ē pticipa/ tio quedā diuine charitatis. Hic eni mod⁹ loquendi cōſuetus eſt apud platonicos quorū doctrinis Aug. fuit imbutus qd quidā

non aduertētes ex uerbis eius sumpserūt occasionem errandi. Hec ille.
In capitulo quinto ubi dicit in postilla quoniam omne quod natum est ex deo.

Additio.

Circa hoc q dicit hic Hec ē uictoria q̄ uincit mūdū fides nr̄a Attēdēdū ē q apostolus ad hebre. xi. dicit de sanctis q p fidē uicerūt regna. Un̄ cōsiderāda ē dr̄ia int istas duas uictorias q̄ fuūt p fidē qr p unā dicunt uinci regna. ⁊ p aliā dicit uinci mūdus. Ad qd sciēdū q antiq. s. patres sub ueteri testamēto existētes p fidē uincebāt regna sicut moyses egyptum. iosue chananeā. dauid idumeā. ⁊ huiusmodi q̄ fuūt regna pticularia ⁊ hoc patet ī historiis ue. tes. Sz sancti sub nouo testamēto ī primitiua ecclesia existētes nō solū p fidē uicerūt regna sz etiā mūdū. Et ideo de eis dicit Hec ē uictoria que uicit mūdū fides nr̄a Cuius rō ē. nā ille iustus q tormēta mūdi usq ad morte patiēdo imobiliter ī fide manet nō solū unū regnū uel plura regna uicit sed mūdū. Mūdus eni cōgregatus non possz amplius facere cōtra unum hominē q̄z ipm multiplicit torq̄re ⁊ finialit interfic re. Et iō sancti q ista sustinuerūt p fidē totū mūdū uicerūt supando oīa q̄ mūdus cōtra illos posset facere Iuxta illud luc. xij. Ne terreamini ab illis qui occidūt corpus ⁊ post hoc nō habēt amplius qd faciāt. Antiq tamē q huiusmodi doctrinā nō habuerūt explicitā uerbo nec exēplo exptā sz p fidē uicerūt regna aliqua ut dictū ē. nō tm̄ mūdū p hoc uicerūt qr forte diceret q si plura regna fuissēt cōgregate ꝯ eos nō potuissent ea uicere sicut illa pauca uicerūt. Un̄ notāter dr̄ de illis q p fidē uicerūt regna nō mūdū De nouis uero dr̄ hec ē uictoria q̄ uincit mundū fides nostra. Et de ista materia uide plenius in additōe supra dicta ad heb. xi
Secunda iohannis primo capitulo ubi dicitur in postilla Senior. ⁊ hoc ratione etatis prouecte ⁊ status seu officij ⁊c.

Additio.

Beatus iohānes tāte humilitatis fuit q ī suis libris nō noiat se apostolū nec de se dicit aliqd nomē dignitatez designās sz noiat se ī euāgelio discipulum quē diligebat iesus nō exp̄mens nomen suū ppriū ex humilitate. Similit ī pma sui canonica nō exp̄mit nomē suū nec officiuz nec aliqd huiusmodi q̄ oia ad magnā ptinēt humilitatē. Un̄ ex hoc uider q cū hic dr̄ senior referēdū ē solū ad etatē q̄ non ī portat aliquā dignitatē nec statū altiorem sz solū quādā maturitatē q̄ cōmunit ī senibus dz inueniri. Iuxt illud. In antiqs ē sapiētia ⁊c. ⁊ sic nō cōmendat se ex rectoria seu platia sz solum ex antiqtate dierz secūdum quā suis sermōibus deberēt acqescere ⁊ sic intelligenduz est in sequēti canonica.
In eodem capitulo ubi dicitur in postilla Non tanq̄z mandatum nouum.

Additio.

Qualit intelligat q mādatū de dilectione dei ⁊ pximi nō ē nouum ⁊ qualit dz intelligi eē nouū habet supra in additione prima secūdo ca. uide ibi.

Incipit epistola Iude apostoli.

Iudas iesu christi seruus. Hic incipit epl'a beati Iude apostoli q̄ sicut due pcedētes diuidit ī tres ptes. s. salutatōnē psecutionē ⁊ cōclusionem secūda ibi. Carissimi oēm. tertia ibi Ei autē q potēs ē. In pma pte notificat psona salutās ex noie cū dicit Iudas secundo ex religione cū dr̄ Iesu christi seruus. i. fidelis christianus ⁊ ex cognomie cū subdit frat autē iacobi sic aūt fuit cognomiatus ad distinctionē Iude pditoris. secundo ponūt psone salutate cū dicit his q in deo patre sunt fide formata charitate dilectis a deo ⁊ a me ⁊ fidelibus cūctis ⁊ christo iesu cōseruātis ⁊ uocatis. i. christo iesu adunatis ⁊ cōgregatis sicut mēbra uniūt capiti. ⁊ hoc p uocationē ad fidē ⁊ cōseruatione in eadem q̄ sunt ex gratia diuina. Et licet uocatio ponat hic posterior cōseruatione tn̄ prior ē tempore. nec est uis in hoc faciēda quia trāspositio nominū non uariat significatōnem eoz. Tertia ponunt optata bona cuz dicit misericordia uobis peccata uestra relaxans ⁊ pax cōscientiā quietās ⁊ charitas deo coniungens adimpleat in celesti gloria ubi ⁊ nō alibi charitas pficit Carissimi Hic incipit epistole psecutio que diuidit ī duas ptes qr primo iudas apl'us pponit intentuz. secūdo psequit ppositū. ibi

73

⌊Cõmouere. Eſt aũt ꝓpoſitũ apoſtoli con/
firmare fideles cõtra hereticoꝝ deceptiões
⁊ hoc ẽ ꝙ dicit⌊Cariſſimi omnẽ ſolicitudi
nẽ faciẽs⌋q2 paſtor debꝫ eẽ ſolicitus de oui
bus⌊ſcribẽdi uobis de cõmuni ur̃a ſalute⌋
In hac eniꝫ epiſtola inſtruit beatus iudas
omnes fideles generalit' ⁊ nõ ꝑſonas ali/
quas ſpãles ſicut facit beatus Johãnes in
duabꝰ epl'is p̃cedẽtibꝰ⌊Neceſſe habui ſcri
bere uobis⌊ꝓpter hereticos inſurgẽtes ut
poſtea ſubdet'⌊deꝑcans⌋ſupple uos⌊ſupcer
tari⌋.i.fortit' certari a uobis⌊ſemel tradite
ſanctis fidei⌋.q.d.iſtud certamẽ ẽ⌊fidei⌋.i.
ꝓ fide tradita ⌊ſanctis⌋.ſ. apoſtolis a xp̃o
⌊ſemel⌋.i ꝑfecte quando aperuit ſenſuꝫ eis
ut intelligerẽt ſcripturas.luc.ultimo.dicit'
etiã⌊ſemel⌋ꝓpt' unitatẽ fidei ⁊ actoris ipiꝰ
Epheſi.xiiij.unus dñs una fides unũ ba/
ptiſma. Et ſubdit' dicti certaminis cã cum
dicit'⌊ſubitroierũt eni⌋.i.ſub ſpecie pieta/
tis introierũt⌊ꝗdã homines impij⌋.ſ here
tici. Pietas eni uno mõ ſignat diuinũ cultũ
heretici uero ſub ſpecie religioſitatis ⁊ di
uini cultus ĩtroduxerũt cõtrariũ ꝓpter qđ
dicunt' impij⌊ꝗ olĩ p̃ſcripti ſunt⌋.i. ab eter
no preſciti a deo⌊in hoc iudiciũ⌋.i.cõdẽnati
onẽ. Alit' põt dici⌊ꝗ oliꝫ p̃ſciti ſunt⌋.i.a lõ
go tẽpore p̃figurati ⁊ hic ſenſus videt' ma
gis cõcordare ſequẽtibus.⁊ ponunt' plures
p̃figurationes iſtoꝝ hereticoꝝ⌊dei nr̃i gra
tiã⌋.i.fidẽ catholicã nobis gratiſ datã⌊trãſ
ferentes in luxuria⌋ ut eni traherẽt homi
nes ad ſuã ſectã cõcedebãt peccata carnalia
tanq̃ꝫ licita ad que ꝓni ſunt hoies.ac etiã
ipi exercebãt ut frequent' dictũ ẽ ſupra⌊⁊
ſolũ dominatorẽ⌋ꝑ hoc aũt ꝙ ieſus chriſtꝰ
dicit' hic ſolus dominator ⁊ deꝰ.nõ excludũ
tur pater ⁊ ſp̃uſſanctꝰ.q2 dictio excluſiua
adiuncta uni perſone in diuinis reſpectu p̃
dicati eſſentialis nõ excludit alias.⁊ ſic ẽ
in ꝓpoſito. Solus eni idẽ ẽ ꝙ nõ cũ alio ꝓ
pter quod excludit ſolũ id qđ importat ali
etatẽ. Pr̃ autẽ ⁊ ſpirituſſanctus non ſunt
alius deꝰ ⁊ dominator a filio ſed unus⌊Ab/
negãtes⌋falſa doctrina ⁊ uita mala⌊Cõmo
uere⌋hic cõſequent' ꝑſequit' ꝓpoſitũ.ſ.con
firmãdo fideleſ cõtra uerſutiã hereticoꝝ in
quo ſic ꝓcedit.q2 primo multiplicit' eoꝝ pra
uitatẽ declarat.ſecũdo fideles i ueritate cõ
firmat ibi Uos aũt. Primũ uero facit du/
pliciter.p̃mo ꝑ ſcripturas figurales.ſecun
do ꝑ ſimilitudines naturales ibi Similiter

hi ſunt. Prima adhuc i tres ꝑtes.q2 primo
ĩducit tria de ſcriptura.ſecũdo ad ꝓpoſitũ
applicat ip̃a.ibi Et hi carnẽ. tertio ĩducit
alia tertia.ibi Ue illis. Primũ aũt ẽ puni
tio iudeoꝝ ꝓpter incredulitatẽ ſuã rebellã
tiũ in deſerto ut patet exo.xvi.⁊ numeri
xiiij.⁊ in pluribꝰ alijs locis.dicit ergo⌊Cõ
mouere aũt uos uolo⌋⁊ nõ docere de nouo
⁊ ſubdit' rõ⌊ſciẽtes uos⌋.ſ.⌊ſemel⌋.i.ꝑfecte
ita ꝙ nõ oportet uos iteꝝ docere ſed de ſci
tis in habitu cõmouere⌊omnia⌋.ſ.ad ſalu/
tẽ neceſſaria⌊quoniam ieſus⌋.ſ.chriſtus⌊de
terra egypti populũ ſaluãs⌋ꝑ uirtuteꝫ ſue
diuinitatis q̃ ab eterno ẽ. Ideo dicit' habre.
xiij. Jeſus chriſtus heri ⁊ hodie ip̃e ⁊ in ſe
cula⌊ſecũdo⌋.i.poſt⌊eos ꝗ nõ crediderũt ꝑ
didit⌋.i.deſtruit in deſerto ut dictũ ẽ⌊An/
gelos⌋hic ponit' ſecũdũ.ſ. caſus angeloruꝫ
de quo habet' eſaie.xiiij.⁊ ezech.xxviij.ꝗ
ꝓpter ſuã ſupbiaꝫ deiecti fuerunt in hunc
aerem caliginoſũ ad bonoꝝ exercitiũ ſꝫ fi
nito hoc exercitio i die iudicij finalis retru
dent' in ĩferno.⁊ hoc ẽ ꝙ dicit'⌊angelos ue
ro ꝗ nõ ſeruauerũt ſuũ p̃ncipatũ⌋.i ſue cõ
ditionis nobilem ſtatum⌊ſed dereliquerũt
ſuũ domiciliũ⌋ gloſa int'linearis celeſtẽ ha
bitationẽ ſpiritualẽ uiſionẽ dei.ſi ꝑ uiſio/
nẽ dei ĩtelligit ip̃e gloſator uiſionẽ aptam
eſſentie diuine.nõ dicit ueꝝ q2 nullꝰ uidẽs
diuinã eſſentiã põt peccare. Si aũt ĩtelligit
cognitõnẽ naturalẽ angeloꝝ de deo adhuc
nõ uidet' bene eẽ ueꝝ q2 naturalia remãſe
rũt i eis integra. Ideo melius dicit' ut uide
tur⌊ſed relinqrũt domiciliũ ſuũ⌋.i. celũ em
pyreũ i quo creati fuerũt tanq̃ꝫ i loco ꝯue
niẽti ſue nature ⁊ ab illo deiecti fuerũt ut
dictũ eſt⌊in iudiciũ ⁊c.⌋cõſtruat' ſic lr̃a⌊re/
ſeruauit⌋.ſ.deus peccãtes angelos⌊ſub ca/
ligine⌋.i.i hoc aere caliginoſo ratione p̃di
cta⌊in iudiciũ magni diei⌋.i.uſq3 ad tẽpus
exttremi iudicij⌊uinculis eternis⌋datiui ca
ſus ẽ q2 tunc tradent' uinculis eternis.i.in
inferno retruſi⌊Sicut ſodoma⌋ hic ponit'
tertiũ exemplũ qđ habet' geñ.xix.de ciui
tatibus ſub merſis ⁊ igne ſulphureo cõbu
ſtis ꝓpter habitãtiũ feditatẽ in quibus ui
gebat uiciũ contra naturã.⁊ hoc ẽ ꝙ dicit'
⌊Sicut ſodoma ⁊ gomorra ⁊ finitime ciuita
tes⌋.i.ꝓpinque duabus dictis⌊ſimili modo
exfornicate⌋.i. eodẽ uicio ĩfecte⌊⁊ abeũtes
poſt carnẽ alterã⌊.i.ĩcõniẽtẽ.maſculi ĩ ma
ſculos turpitudinẽ opãtes⌊penã ſuſtinẽtes

incendij sulphurei [facte sunt exemplum] .i. similitudo ⁊ figura [ignis eterni] scilicet gehenne [Similiter] Hic consequenter tria p̄dicta applicat ad maliciam hereticoꝝ. Et ṗmo facit propositum. Secundo declarat qđdam dictum ibi Cum michael. Circa ṗmū dicit [Similiter ⁊ hi] scilicet heretici [carnē quidam maculant] ⁊ sic sunt similes sodomitis. ⁊ in hoc notantur non solum de fornicatione uel adulterio sed etiam de uicio contra naturam [dominationem spernūt] i. ipm christum qui non solum dicit̄ dominus in concreto sed etiam dominatio in abstracto propt̄ excellētiā dominij sui. apoc. xix. Habet in uestimento ⁊ in femore suo scriptum rex regū ⁊ dominus dominantiū ⁊ sic assimilantur heretici angelis de celo eiectis propter suam superbiam [maiestatē blasphemant] .i. sanctam trinitatē q2 blasphemia eoꝝ contra christum redūdat ī totam trinitatē. ⁊ in hoc assimilantur iudeis existentibus in deserto de quibus dicit̄ numeri. xiiij. Usqȝquo detrahet mihi populꝰ ille ⁊ sic meret̄ condemnari ⁊ puniri sicut p̄dicti [Cum michael] Hic consequenter declarat ultimo dictū scilicet q̄ blasphemia sit ualde graue peccatū per hoc q̄ michael nō fuit ausus blasphemare demonē propt̄ eius naturam bonam. Et per hoc patet q̄ blasphemare deum cuius natura est excellentior in infinitum est grauissimū peccatū Dicit ergo [Cuȝ michael archangelus cuȝ diabolo disputans ⁊c̄] uolebat enim diabolus reuelare corpus moysi iudeis ad idolatriam pronis ut eum adorarēt tanq̄ȝ deum Michael autē tunc p̄ceps synagoge hoc uolebat impedire [non est ausus iudiciū inferre blasphemie] ipi diabolo ratione dicta [Sed dixit imperat tibi deus dominus] ut desistas a dicta reuelatione licet autē hoc non sit scriptū in fine deut̄. ubi agitur de scriptura moysi. tamen credendū est firmiter sic fuisse ꝓpter dictuȝ apostoli loquētis ex spiritu dei [hi autem] scilicet heretici [q̄cunqȝ quideȝ ignorāt] circa articulos fidei ⁊ maxime circa trinitatem personarum in unitate essentie ⁊ unionem nature diuine ⁊ humane in supposito uerbi [blasphemant] asserentes esse falsa [quecunqȝ autem naturaliter norunt] .i. cognouerunt sensuali cognitione esse carni delectabilia que cognitio dicitur esse naturalis prout natura diuiditur contra rationem. ideo subdit̄ [tanq̄ȝ bruta animalia] que sunt ratione carentia [in his corrumpuntur] per sensum .i. consensū uoluntatis ⁊ per abusum consuetudinis [Ue illis] Hic iterū inducit tria de scriptura contra hereticos. primuȝ est de caim qui ex inuidia fraterna ⁊ odio interfecit abel sic heretici ex īuidia ⁊ odio ueros apostolos ⁊ fideles persequebantur ad morteȝ propter quod imp̄catur eis nō optando sȝ prenunciando ipius caim maledictionē dicens [Ue illis qui in uia caim abijerunt] ē autem ue cōminatio maledictionis eterne. Secundum est de balaam qui cupiditate ductus uoluit maledicere filijs israel ut habet̄ numeri. xxij. ⁊. xxiij. ⁊ quando nō potuit a deo prohibitus docuit balaach ponere scandalū coram filijs israel per meretrices eos ad idolatriā prouocantes. numeri xxv. Sic heretici propter questū predicantes ueris ministris christi maledicebant ⁊ eos quantuȝ poterant scandalizabant. ideo subditur [⁊ errore balaam mercede effusi sunt] .i. propter questū. temporalem se malis exposuerunt. Tertium est de chore q̄ ex ambitione sacerdotij seditionem mouit propter quod a terra cū sibi adherentibꝰ absorptus fuit numeri. xvij. Sic heretici ꝑ ambitione honoris ⁊ glorie sectas erroneas fixerunt ⁊ ꝑ cōsequens penā chore meruerunt. Ideo dicit̄ [⁊ cōtradictione] .i. ⁊ ue illis qui [cōtradictione chore] .i. ꝓpter seditioneȝ in ecclesie motā ad similitudinē chore [perierunt] .i. perire meruerūt [Hi sunt] Postq̄ȝ declarauit maliciam hereticoꝝ per scripturas figurales. Hic consequent̄ ideȝ facit per similitudines naturales. Et diuidit̄ in tres partes. q2 primo facit ꝓpposituȝ secūdo inducit ad hoc propheticum dictum ibi Prophetauit autem. tertio apostoli ibi Tunc uos autem. Circa primum dicit [Hi sunt in epulis suis macule cōminantes] ⁊ notantur hic de excessu notabili in cibo ⁊ potu. quia non solum dicuntur maculati in cōcreto sed etiam macule in abstracto. Iō subdit̄ [Sine timore] dei ⁊ honoꝝ hominū semetipsos pascentes] superflue in quātitate ⁊ qualitate [nubes sine aqua] sapiētie salutaris [que a uentis circūferunt̄] supbie motibus ⁊ uanitatis [arbores autumnales] apparentie folia tantū habentes. ideo subdit̄ [infructuose] .i. bonis operibꝰ carētes [bis

mortue [semel ante conuersionem per mor/
tale peccatum. ⁊ iterum post per lapsum in
heresim] eradicate [a radice charitatis] [Flu
ctus feri maris] i. inquieti ⁊ bonoꝝ turba
tiui [dispumantes suas confusiones] i. cum
magno statu ⁊ superbia suas hereses pnū
ciantes ex quibus deuenient ad cōfusionē
eternā [sidera errantia per uarios errores
[quibus procella tenebrarum] id est tempe
stas penaruz [conseruata est in eternū] [sci/
licet in inferno ubi nulla est redemptio [P
phetauit autem] Hic ad propositū inducit
dictum propheticū dicens [pphetauit autez
de his] scilicet de hereticis futuris [septim⁹
ab adam enoch] ambobus autē cōputatis
ut habetur geñ. v. ⁊ primo pal. primo dicens
[ecce uenit dominus in sanctis milib⁹ suis]
scilicet angeloꝝ sibi assistētium ⁊ ministrā
tium. secundum q̄ dicitur danielis. vij. thro/
ni positi sunt ⁊ antiquus dierum sedit ⁊c.
⁊ subditur Milia milium ministrabant ei ⁊
decies milies centena milia assistebant ei
[facere iudiciuz] cōdemnationis [contra om
nes] scilicet reprobos. Judicium enim electo
rum non erit contra eos sed pro eis [⁊ ar/
guere omnes impios] sicut dicit saluator
Math. xxv. Jte maledicti in ignez eternū
Esuriui ⁊ non dedistis mihi mādūcare ⁊c.
[Hi] scilicet heretici [sunt murmuratores]
contra ueros apostolos ⁊ dei ministros [q
rulosi] de defectu simulato uictus ⁊ uestitus
ut pecuniam extorqueant ab illis quibus
predicant ut laucius uiuant. ideo subditur
[secundum desideria sua ambulantes] pecu/
nia nanqz prebet facultatem uiuendi uolu/
ptuose. secunduz illud ecc. x. Pecunee obedi
unt omnia [⁊ os illoꝝ loquitur superbiaz]
de suis operibus ⁊ doctrina falsa ⁊ inanitē
se iactando. ⁊ predicatores ueritatis contē/
nēdo [mirantes] i. mirabiles dicentes [per
sonas diuitum] ⁊ potentum [questus causa]
adulando enim diuitibus ⁊ potētibus dice
bant eos facere mirabilia facta ad honorē
dei ⁊ cōmunis boni. ⁊ sic ab eis dona ⁊ pe
cunias extorquebant [Uos aūt] Declarata
hereticoꝝ prauitate per dictum propheticū
Hic consequenter idē facit per apostolicū di
cens [Uos autez carissimi memores estote]
corde ⁊ ope [uerboꝝ que predicta sunt ab
apostolis] de hereticis [qui dicebant uobis]
ad cautelā contra falsos doctores [quoniam
in nouissimo tēpore uenient illusores] p do

ctrinam erroris. licet enim a principio eccle
sie aliqui uenerint tamen imminente anti
christi tēpore plures uenient qui erunt ei⁹
nuncij de propinquo [secundum sua deside/
ria ambulantes] i. carnaliter uiuentes. ⁊
hanc uitam hominibus laxantes ad quaz
sunt proni [in impietate] i. ut per hoc auer
tant eos a uero cultu diuino qui pietas no
minatur [hi sunt qui semetipsos segregant]
ab unitate fidei catholice. [Animales] i. sē
sualitatē sequētes sicut animalia bruta [spi
ritum non habentes] scilicet sanctuz sz ma
gis spiritum erroneū [Uos autem] declara
ta multipliciter hereticoꝝ prauitate Hic con
sequenter fideles solidat in fidei firmitate
dicens [Uos autem carissimi superedifican
tes uosmetipsos in sanctis] operibus ⁊ me/
ditationibus [sanctissime nostre fidei] i. su
paddentes ista fidei uestre sanctissime si/
cut firmo ⁊ stabili fundamento [in spiritu
sancto orantes] qui eleuat fideliuz mentes.
Oratio enim secundū Damascenū ē ascen
sus mentis in deū [uosipsos in dilectione dei
seruate] opera charitatis cōtinuando. nam
ista dilectio non subtrahitur ex parte dei ni
si primo deficiat ex parte hominis. ⁊ sic in
eius potestate est hanc dilectionem conser
uare [expectantes ⁊c.] ⁊ hoc in spe que cer
ta expectatio ē future beatitudinis ex gra
tia ⁊ meritis proueniens [⁊ hos quidem]
scilicet hereticos obstinatos [arguite iudi/
catos] i. arguendos ostendite tanqz condē
natos [Illos uero] qui non sunt adhuc ob/
stinati [saluate] per bonā doctrinam ⁊ uitā
[de igne rapiētes] i. ne descendāt ad ignē
gehenne [alijs autez] scilicet peccatoribus q̄
non sunt heretici [miseremini] eis cōpatien
tes ⁊ ad emendationem eorum laborantes
[in timore] ne forte contingat uos similiter
peccare [odientes ⁊ eam que carnalis est
maculatam tunicam] i. cōuersationē. Jstud
additur eo q̄ dixerat. alijs autez miseremini
quia licet peccatoribus sit cōpatiendū. tamē
eoꝝ uicium est odiēdum [Ei autez] Hec est
ultima ps ⁊ cōfirmatio hui⁹ epistole quam
terminat beat⁹ iudas ī diuina laude [dicēs
[Ei aūt q̄ potēs ē uos cōseruare sine pec
cato] s. deo sine cuius grā homo nō pōt a
peccato resurgere nec ī bono meritorio p
seuerare [⁊ constituere] s. uos [añ cōspectū grē
sue] p aptā uisionē [imaculatas] q2 nullus
habens maculam admittitur ad eā apoc. xxi

Non intrabit in eam aliquid coinquinatū [in aduentu domini nostri iesu christi] ad iudicium tunc enim dabitur electis gloria perfecta in corpore et anima [Soli deo saluatori nostro] ipse solus pōt nos saluare eterna salute [per iesum christum dominum nostrum] Nam humanitas christi est humane salutis instrumentum diuinitati coniunctum ut frequenter dictuz est supra [gloria] inquantū apparet dignus omni laude [Et enim gloria clara est cuz laude noticia] magnificentia [ex diffusione sue bonitatis super omnia] [Imperium] [ex obedientia totius creature ad ipsū] [Et potestas] [in punitōne malorum et premiatione bonorum] [ante omnia secula] licet enī predicti actus circa creaturas sint temporales tamen uirtus diuina qua talia facit est eterna Amen.

Postilla fratris Nicolai de Lyra sup apocalypsim Incipit.

Portet te iterum propheta re populis et gentibus apoc. x. Sicut dixi in principio geñ. uetus et nouū testa. adinuicem correspondent nam se habent sicut rota in medio rote. ezech. primo. Et hoc patet per libros utriusque. In ueteri enim testamento sunt libri legales historiales sapientiales et prophetales. In nouo uero legi respondet euangelium libris historialibus actus apostolorum. sapientialibus uero epistole pauli cū septem canonicis. prophetalibus autē apocalypsis. Unde bene dicitur beato iohanni Uerbuz propositum oportet te iterum prophetare populis et gentibus et dicitur iterū. i. post prophetas ueteris testamēti. Unde in uerbo proposito possunt notari quattuor cōditiones huius libri. Prima est eius necessitas que notatur ibi. Oportet. Secunda est ipius ueritas. ibi Te prophetare. Tertia ordinis qualitas ibi Iterum. Quarta eiusdem generalitas ibi Populis et gentibus. Circa primum considerandum quod sicut dicit apostolus he. x. Patientia est uobis necessaria quā facilius habemus si tribulationes futuras aliquo modo precognoscamus secundum quod dicit beatus gregorius home. xxxiij. minus iacula feriunt que preuidentur. et nos tolerabilius mundi mala suscipimus si contra hec per prouidentie clipeum munimur. Beatus uero iohannes in hoc libro prophetice describit tribulationes ecclesie futuras a suo tempore usque ad finem mundi secundum catholicos doctores ut contra ipsas patientie clypeo necessario muniatur. Et sic patet necessitas huius libri propter quod dicitur iohanni infra primo ca. Scribe ergo que uidisti et que sūt et que oportet fieri cito. q. d. scribe in hoc libro que uidisti. i. reuelationes diuinitus factas tibi [et que sunt] quia tribulationes ecclesie iam inceperant et que oportet fieri cito secundum diuinam ordinationem ad pacientie fidelium probationē post hec. Naz licet a principio nascentis ecclesie surrexerint tribulationes contra cetum fideliuz ut patet in actibus apostolorum tamen maiores surgent circa finem mundi tēpore anti christi Circa secundum considerandum quod in cognitione habita inuestigatione humana frequenter falsitas contingit. Nam licz prima principia sint per se nota. tamen in deductione ipsorum ad conclusiones maxime remotas contingit frequenter errare. sed in cognitione habita reuelatione diuina nō potest esse falsitas cum sit ipse regula ueritatis. Cognitio uero prophetica qualis est in hoc libro contenta non procedit ex inuestigatione humana sed reuelatione diuina secunda pe. j. Nō enim uoluntate humana allata est aliquādo prophetia sed spiritusācto inspirata locuti sunt sancti dei homines propter quod ī hoc libro non ē falsitas aliqua sed ueritas mera. ideo dicitur ei ultimo ca. et dixit mihi scilicz angelus loquēs iohāni hec uerba fidelissima et uera sūt et dñs deus spirituū prophetarum misit angelum suū ostēdere seruis suis que oportz fieri cito. Circa tertiū in quo notatur ordinis qualitas cū dicitur. Iterū. i. post prophetas ueteris tes. considerādū quod sicut libri prophetales in ve. tes. sūt ultimi secundū ordinē quē habēt in biblijs nris cōmuniter. nā apud iudeos ē aliter. Licet autē libri machabeorum ponantur in biblijs nostris post libros prophetarum tamen non sunt de canone secūdū quod dicit Hieronymus in prologo galeato quem premittit libris regū. et iō inter libros canonicos ueteris tes. libri prophetales sunt ultimi sicut dixi. Et similiter inter libros noui tes. liber apoc. est ultimus. Unde pōt exponi illud quod dicitur ioh. xxi. Manifestauit se iterum iesus ad mare tiberiadis

75

Ad cuius intelligentiam sciendu3 q locus aliquando accipit pro habitantibus in ipo sicut dicitur communiter Parisius fecit tale festum uel spectaculum.i. populus habitans parisius. Beatus uero iohannes ppe mare galilee quod altero nomine dicit mare tiberiadis fuit natus.7 in eodem piscationibus fuit occupatus 7 inde a christo uocatus.ut habet math.iiij. pter quod conuenienter potest nomine tiberiadis designari ut sit sensus manifestauit se iteru3 iesus ad mare tiberiadis.i.ad iohanne euangelistam. Iterum.i.post prophetas ue.tes. Item alit iterum scilicet semel in euangelij descriptione 7 alias in apoc.reuelatione. Circa quartum considerandum q prophete ue.testa. licet prophetauerint de pluribus populis 7 gentibus ut patet libros eoru3 intuenti tamen prophetauerunt tantum uni populo siue genti scilicet iudeorum Jona tamen excepto qui fuit missus ad prophetandum niniuitis. Ceteri uero ad prophetandum iudeis. Johannes uero pphetauit in hoc libro omnibus gentibus 7 populis q2 prophetauit uniuersali ecclesie ex omnibus gentibus 7 populis 7 linguis constitute ut magis ui debit in libri psecutione ppt quod de ipo potest dici illud esa.lv. Ecce teste3 populis dedi eu duce ac preceptorem gentibus. dicit teste quia protestatus fuit uniuersali ecclesie de futuris tribulationibus. ducem ac pceptore ut per eius uitam 7 doctrinam omnes gentes si sequantur ipm ad celeste gloriam deducantur prestante domino nostro iesu christo qui cum patre 7 spi.sanc. vi. 7 reg.in se.se. Amen.

Prologus gilberti in librum apocalipsis. Incipit.

Omnes qui pie uolut uiuere 7c. Quonia effectus efficienti 7 opus artifici couenienter respodet. Artificu aut qdam e artifex a uctoritate. quid/ ministerio. sic etiam de efficiente. Gilbertus huic opi pmittes prologu3 istum pmo ipm determinat in relatione ad artifice siue efficiete auctoritate. secudo in relatone ad artifice siue efficiete ministerio ibi Uidit aute Johannes 7 scripti 7c. Quonia aut artifex no e operans cu impetu sed pcedente dispositione qua quide3 cosequit opatio circa materiam. et ipam operatione informat intentio ex pte agentis. 7 modus ex pte operis ad que3 uel que sequit ipm operatu in effectum. primo determinat de efficiente siue artifice inquantu est disponens secudo inquantu est ages ibi Reuelauit autem tota trinitas. Tertio de materia actionis ibi de qua reuelatione hunc libru scripsit 7c. Quarto de intentione agentis ibi Ut quos denunciata supplicia terrent 7c. Quito de ipo operato ibi. ideo iste liber inter reliquas scripturas 7c. Sexto de modo actionis. ibi Cu aute iohanni hec in uisione fuerunt reuelata. Et in his sex tanguntur quattuor cause una cum causato. Efficiens aute inquantum est de duplici differentia scilicet disponentis 7 agentis. Premittens igit expositor huius libri scilic3 Gilbertus in prima parte istius plogi breue fidelu translatione ex uerbis ipius cosolatoris christi subiungit qualiter deus disposuit tribulationes futuras ecclesie reuelare Et quia dispositioni ronabili respodet ratio conueniens interserit ronem quare deus sic disposuit ibi. Preterea uidens deus pat tribulationes 7c. Tria igit in hac particula primo tangunt scilicet consolatio fideliu ratio dispositionis diuine 7 ipa dispositio. Dicit ergo omnes qui pie .i. iuste 7 religiose uolut uiuere in christo sicut dicit apostolus .ij.timo.iij. persecutione patiuntur iuxta illud ecc.ij. fili accedens ad seruitute dei cui seruire regnare e Sta in iusticia firmus 7 paratus ad opera iusticie exercenda. Tobie.v. Egressus thobias inuenit iuuene stantem splendidu precinctu3 7 quasi patu3 ad ambulandu 7 timore ut nihil quod faciendu e negligas ecc.vij. Qui timet dominu nihil negligit 7 ppara animam tua .i. uoluntate tua ad tentatione3 sustinenda3 iacob.j. Beatus uir qui suffert tentationem. supple sponte. Et quare hoc sit faciendum subiungit dicens Tentatio nanq3 est uita hominis super terra3 .vij. iob. Alia littera Malicia est uita hominis super terra quasi diceret homo ad hoc positus est super terram ut tanq3 miles fortis 7 strenuus fortis sit in tentationibus Ne aut fidelis in his iam dictis psecutone scilicet 7 tetatione deficiat quasi fatigati Cosolat eos dominus ut hilares reddat 7

alacres[atq; confirmat]ut fortes efficiat 7
stabiles. Consolatur inq; 7 cõfirmat dicẽs
[vobiscum sum usq; ad consũmationem se
culi] Math. ulti. scilicet ad tuendũ uos [Et
nolite timere pusillus grex] luc. xij. [ppte
rea uidens deus pater] Posita fideliũ con
solatione tangit causam quare tribulatio/
nes ecclesie reuelare disposuit uidelicet ut
preuise a fidelibus minus timeant̃. Greg.
Minus iacula feriunt que preuident̃ [ppte
rea]scilicet quia consolatur 7 confirmat fi/
deles [Uidẽs deus pater tribulationes q̃s
passura erat ecclesia ab apostolis fundata
super petram christum] .j. corin. x. petra au
tem erat christus. Et math. xvi. Sup hãc
petram scilicet me christum edificabo eccle
siam meam [ut minus timeant̃]scilicet tri/
bulationes [disposuit]deus pater [una] id ẽ
pariter [cum filio 7 spiritusancto eas reue
lare. Reuelauit autẽ tota trinitas 7c.] Hic
tangitur de artifice inquantum est operãs
siue agens. Et quia hec accio non solũ re
quirebat materiam in qua sed cui 7 subiun
git dicens [christo secundum humanitatẽ]
id est christo inquantum est homo 7 inquã
tum est deus ipe etiam sibi homini reuela
uit. Sed nonne anima christi a tempore cõ
ceptionis sciuit omnia que deus Respõsio
licet omnia sciuit non tamen ita limpide si
cut deus propter quod circa ea que sciuit
aliquid poterat a deo reuelari sibi [Chri/
stus uero iohanni per angelũ iohannes ec
clesie]reuelauit [Ecclesie] scilicet asie specia
liter. s. iohannis. vij. ecclesijs. que sunt in
asia sed generaliter uniuerse [De qua re/
uelatione]materialiter. i. de quibus reue/
latis uel aggregatiue. i. de quibus reuela
tionibus [hunc librum cõposuit]scilicet io/
hannes [Unde] .i. quia de hac reuelatione
Apocalypsis dicit̃] .i. reuelatio ab apo qd̃
est re 7 calypsis quod est uelamentũ quasi
reuelamentum uel reuelatio quia ibi mul/
ta reuelant̃. Unde apocalypsoris. idẽ q̃
reuelare. Quia hic continentur [que deus
reuelauit iohanni 7 iohannes ecclesie quan
ta passa sit in tempore primitiuo] .i. tẽpore
fundationis 7 plantationis sue [Et quanta
nunc] .i. tempore moderno patiat̃ [Et quã
ta in nouissimis temporib' antichristi pas
sura sit]quãdo tanta erit tribulatio ut si
fieri põt moueãt̃ etiã electi. Math. xxxiiij
[7 que pro his 7 nunc]in aliquibus mem/

bris [et in futuro]in omnibus [premia sit
susceptura] uel nunc quantũ ad dona gra
tie. in futuro quantum ad dona glorie [Ut
quos denunciata supplicia terrent] Hic tã
gitur intentio reuelantis [promissa premia
letificent]quia secundũ .b. Consideratio p̃
mij minuit uiz flagelli Seneca spes premij
solatiuz fit laboris [Ideo iste liber inter re
liquas scripturas noui testamenti ꝓphetie
nomine censet̃] Hic declarat̃ de ipõ opera
to 7 primo simpliciter. secundo eius excellẽ
tiã respectu aliaꝝ ꝓphetiaꝝ manifestat ibi
que alijs est excellẽtior prophetijs. Tertio
eius auctoritatem declarat ibi ad cuius au
ctoritatẽ confirmandam. Determinat̃ igit̃
quare iste liber dicit̃ prophetia cuz dicitur
ideo quasi dicat quia hic prenunciant̃ tri/
bulationes p̃cedentes 7 premia que sequũ
tur. iõ liber iste 7c. [Que alijs 7c.] Hic de
claratur de eo in cõpatione. 7 determinat̃
primo q̃ excellit alias ꝓphetias. Secũdo
hoc pluribus de causis siue rationib' ostẽ
dit̃ ibi. quia de christo 7 ecclesia 7c. dicitur
ergo [Que alijs est excellentior ꝓphetijs]
7 modus excellentie subiungit̃ [sicut enim
nouum testamentum prestat ueteri euange
lium legi ita hec prophetia prophetijs uete
ris testimonij]quomodo autem prestat no
uum testamentũ ueteri. Nonne dicit̃ ezech.
ij. q̃ rota erat in rota. 7 uetus testamẽtũ
in nouo 7 conuerso ergo unum alteri p̃stat
Responsio uetus est in nouo per explicati
onem. sed nouũ in ueteri per implicationẽ
Preterea uetus est in nouo materialiter.
Nonũ in ueteri formaliter. Et ideo nouũ
p̃stat ueteri. q. forma p̃stantior 7 elegãtior
materia [Quia de christo 7 ecclesia magna
ex pte iaz adimpleta sacramẽta denũciat]
uel etiã iõ qr cũ alijs unifaria isti trifaria
data ẽ ꝓphetis simul .s. de p̃terito presenti
7 futuro] Hic tãgunt̃ rõnes due quare hec
ꝓphetia ẽ excellẽtior alijs. Una ẽ qr mul
ta de misterijs xp̄i 7 eccl'ie iã cõpleta ꝓphe
tat. Alia ẽ qr illi data est trifaria ꝓphetia
alijs unifaria. Nota q̃ forfaris ɔponit̃ cũ
unus 7 dicit̃ unifari' a. um. i. de uno loquẽs
vñ unifari' dr̃ ꝓpheta q tantũ ꝓphetat de
uno tp̄e. bifari' q de duob'. Et qũo bifa
ri' ponit̃ p biligui. Trifari' q de trib'. in
aliqb' uero libris scribit̃ unipharia p ph.
7 tũc ɔponit̃ ab un' a. um. 7 phares q̃ ẽ di
uisio. vñ unipharia. i. simplex dei ꝓphetia.

ꝛ̄phaṙia triplex ⌊Ad cuius auctoꝛitatē cō
firmandam occurrit etiam auctoꝛitas mit
tentis deferentis ⁊ accipientis mittētis ſci
licet trinitatis ⁊ deferentis ſcilicet angeli ⁊
accipientis ſcilicet iohannis⌋ Hic declarat
auctoꝛitatē.q.d.ex his habet auctoꝛitatē
liber iſte.quia trinitas ea que ibi dicuntur
reuelauit ⁊ reuelationes angelus appoꝛta/
uit.Et iohannes apoſtolus eas eccleſie nū
ciauit.His tribus teſtibus credendum eſt
quia in oꝛe duoꝛum uel trium teſtium ſta
bit omne uerbū deute.xix. ⁊ math.xviij.
⌊Cum autē iohanni hec in uiſione fuerūt
reuelata ⁊ ſūt tria genera uiſionū ſub quo
genere cōtineatur uidendū eſt⌊Pꝛimo de/
terminatur modus actionis.ſecundo ſubiū
gitur diſtinctio uiſionū ibi. Uiſio enī alia
coꝛpoꝛalis ⁊c̄. Tertio determinat̄ ſub quo
genere uiſiōis fiebat hec releuatio ibi.quo
modo uidit iohānes que in hoc libꝛo refe/
runt̄ ⁊c̄.dicit ergo⌊uiſio enī alia coꝛpoꝛa
lis quando uidelicet coꝛpoꝛalibus oculis ali
qd uidemus⌋ſicut Balthaſar uidit manum
ſcribentem in pariete.dani.v.Et heliſeꝰ
currus igneos in quibus helias raptꝰ fuit
iiij.Re.ij.⌊Alia ſpiritualis ſeu imaginaria
cum uidelicet doꝛmientes ⁊ uigilantes ima
gines reꝝ cernimus quibus aliquid aliud
ſignatur q̄ꝫ cernitur⌋ſupple ſicut uidit pha
rao ſpicas.i. ſpicarum imagines geñ. xli.
⌊⁊ moyſes rubum ardere⌋exo.iij.⌊Iſte doꝛ
miens ille uigilans⌋ſed contra coꝛpoꝛalibꝰ
oculis uidit moyſes ⁊ hoc coꝛpale erat qd̄
uidebat̄ ergo uiſio rubi non erat ſpiritua
lis uiſio.Reſponſio referendo uiſionē ad
illud quod erat coꝛpoꝛe uel coꝛpoꝛaliter ui
ſum erat uiſio coꝛpoꝛalis.Referendo autē
ad ſignatum per id quod ſic uidebat̄ ima/
ginaria ſeu ſpiritualis dici poteſt.Uel foꝛ/
te ut quidam dicunt uidebat̄ ignis qui re
uera non erat ignis.Uiſio autem imagina
ria fuit uiſio petri.act.x.quando ſcilicet po
ſitus in extaſi uidit quadrupedia ⁊ ſerpen
tia ⁊ dictū ē ei macta ⁊ manduca⌊Alia in/
tellectualis quando uidelicet ſpiritu ſancto
reuelante intellectu mentis ueritatē myſte
rioꝝ ſicut eſt capimus⌋ Hac enim uiſione
res intellectuales que ſunt ſine imagine ui
demus.unde glo.ij.coꝛin.xij.dicit hac uiſio
ne que dicitur intellectualis ea cernunt̄ q̄
nec ſunt coꝛpoꝛa nec ullas gerunt foꝛmas
eoꝛum ſimiles uelut ipſa mens ⁊ omnis af

fectio bona⌊Quomodo uidit iohannes q̄
in hoc libꝛo continent̄ non enim figuras
tantum ſpiritu uidit ſed ⁊ eoꝛum ſignifica
ta mente intellexit⌋contra quedam glo. di
cit Johannes in mente imagines uidit.Re
ſponſio ſecundum diuerſos reſpectus ima/
ginaria fuit ⁊ intellectualis quia mentis ī
tellectu illuminato a ſpiritu ſancto uerita/
tem cognouit per hoc patet ꝙ ueriſſime fu
it pꝛophetia. Nota ꝙ non dicitur uiſio ni
ſi contineat aliud miſtice quod deo reuelā
te ſciat̄.Et ideo triplex uiſio dicit̄ triplex
celum⌊Uidit autem iohannes ⁊ ſcripſit in
pathmo inſula relegatus a domiciano ī ex
ilium pꝛincipe impijſſimo⌋ In hac ſecunda
parte pꝛologi determinatur de ipō opere
ſecundum ꝙ refert̄ ad efficientem ſiue ad
artificem miniſterio qui eſt iohannes pꝛo/
greditur igit̄ hac parte ſic. pꝛimo exponi
tur quis eſt iſte artifex ⁊ que ſit eiꝰ actio
Et quia hec actio cum ſit materialis req̄/
rit locum ⁊ tempus ſubiungit̄ de loco ⁊ tē
poꝛe ibi In pathmo inſula.ubi tangit̄ quo
loco ſcripſit ⁊ quo ſcilicꝫ tempoꝛe exilij ſui
quod datur intelligi per hoc ꝙ dicitur re
legatus.participium enim tempus conſi/
gnificat.Et quia artificioſe operans ope/
ratur aliqua cauſa motus conſequent̄ ſub/
ditur de cauſa mouente eū ad ſcribendum
que eſt duplex.una eſt pullulatio erroꝛuꝫ q̄
tangit̄ ibi⌊hac eū ad ſcribendum cōpellen
te cauſa ⁊c̄.⌋Alia cauſa eſt inſtructio eccle/
ſiarū aſie ⁊ eccleſie generalis. Unde pꝛima
cauſa fuit extirpatio maloꝛum. Secunda in
foꝛmatio ſiue inſtructio bonoꝛum. Que tā
gitur ibi⌊Scripſit autē ieſus eccleſijs aſie
⁊ earum ſeptem epiſcopis de pꝛedictis in/
ſtruens ⁊ per eam totam generalē eccleſiā
docens⌋ſcilicet per aſiam minoꝛē.De qua
dicit Iſidoꝛus ethymolog.xiij.Aſia minoꝛ
ab oꝛiente capadotia cingit̄.ab alijs ptibꝰ
undiqꝫ mari circūdatur. Nam a ſeptētrio
ne pontum enſinū habet ab occaſu pꝛopon
tidem.A meridie egyptum mare ⁊c̄.Alia ē
aſia maioꝛ dicta a nomine cuiuſdam mulie/
ris que apud antiquos imperiū tenuit oꝛi
entis.hec ī tertia parte oꝛbis diſpoſita ab
oꝛiente oꝛtu ſolis.a meridie occeano ab oc
ciduo noſtro mari finit̄.a ſeptētrione meo
tide lacu ⁊ thanai fluuio terminat̄ ⁊c̄. Et
quia actio huiuſmodi requirit materiā. cō
ſequenter ſubditur de materia huius opis

cum dicitur [eſt itaq; materiã iohannis in
hoc opere ſtatus ſpecialiter aſiane eccleſie
necnon ⁊ totius]uidelicet [que].i. quanta
mala [in preſenti patiatur. ⁊ que premia in
futuro receptura ſit]Et quia intentio re/
git agentem ſiue informat ⁊ modus opera
tionis conſequenter tangitur intentio ſcri
bentis cum dicitur. Intentio eius eſt mo/
uere ad patientiam que ſeruanda eſt. tum
quia breuis labor. tum quia premium ma/
gnum. Deinde ſubditur modus cum dicit̃
modus tractandi talis. primo premittit pro
logum in ſalutationem ubi reddit audito/
res benignos ⁊ attentos ⁊c̃. Sex igitur
ſunt particule iſtius partis ⁊ ſic ordinate.
Primo enim tangitur de efficiente inquã/
tum eſt efficiens ibi Qui. ſ. Johannes ſcri
bens. Secundo de loco ⁊ tempore quibus
ſcripſit. Tertio de cauſa motiua ad ſcribẽ
dum. Quarto de materia. Quinto de in
tentõne. Sexto de modo. dicit ergo [Uidit
autez Johannes ⁊ ſcripſit in pathmo]apo.
iij. fui in inſula que uocatur pathmos. Et
nota q; dicitur hic pathmos ⁊ hic pathm⁹
mi. in eadem ſignificatione ⁊ utrunq; ha/
bet pathmo in datiuo ⁊ ablatiuo ſicut cla
ros ro. tenedos do. delos lo. [In eccleſijs]
quibus preerat aſie minoris cuius metro/
polis erat epheſus. prefuit enim Johannes
ſeptem eccleſijs illius aſie [pullularunt] in/
choatione. pullulo las. dicit̃ germinare uel
multiplicari. [Atq; inoleuerunt].i. creuerũt
conſuetudine uicia que mores corrumpunt
[Atq; diuerſe hereſes]que uiolabant fidez
[Errãt enim quidaz] Manifeſtat cuiuſmo
di hereſes pullulabant ibi ſcilicet in aſia.
Alpha principium eſt elementorum grecoꝝ
O finis. quod bene conuenit ei de quo dici
tur eſa. xliiij. Ante me non eſt formator de
us ⁊ poſt me nõ erit ante finem ſeculi deſi
turã. i defecturam a deſino nis. deſij uel de
ſiui deſinere deſituz tu. Hec autem dicebãt
non credentes ueritati que dicit math. ul
ti. Uobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad
conſummationẽ ſeculi [⁊ pro labore non p̃/
mium eternum ſuſcepturam]cum tamen di
catur ſapientie. x. Reddet deus mercedem
laborem ſanctorum ſuorum [Et eccleſiaz p
exercitum tribulationũ]ſupple oſtendit [nõ
deficere]ſed proficere quod facit apo. xij.
ubi dicit q; mulieri date ſunt due ale aqui
le magne ut uolaret in deſertum locum [ſz
proficere] ſicut aurum in igne non deficit
ſed proficit. Sap. iij. dicitur de iuſtis. Tãq;
aurum in fornace proabuit illos [⁊ pro his]
ſcilicet modicis tribulationibus. Brauium
eternum recipere. i. uitaz eternam. ij. Thi.
ij. Si cõmortui ſumus ⁊ conuiuemus. Si ſu
ſtinemus ⁊ conregnauimus. hoc erit quan
do ſponſa ducta in thalamũ ſponſi dotabi
tur dote bona dicens cũ lia illud geñ. xxx
Dotauit me dominus dote bona. que in p̃
ſenti ſeculo patiatur ⁊ que in futuro rece/
ptura ſit ſcilicet premia eterna pro modica
⁊ leui tribulatiõe. ij. corin. iiij. Id qd̃ in pre
ſenti eſt momentaneum ⁊ leue tribulatio/
nis noſtre ſupra modũ in ſublimitate eter
num glorie pondus operatur in nobis [In
tentio autem eius]. Hic tangitur intentio
ſcribentis que eſt mouere ad patientiã. In
tentio eniz Johannis fuit ſupra ſcilicet ſub
ditos inſtruere quantuz ad intellectũ. Hic
autem intendit eos informare quantuz ad
effectum [Modus tractandi talis ẽ] Hic tã
gitur formalis cauſa ſecundũ q; attenditur
penes modum agendi. primo premittit Jo/
hannes prologum cum dicit Apo. ieſu chri
ſti ⁊c̃. ⁊ ſalutationem ibi Johannes. vij. ec/
cleſijs ⁊c̃. quo premiſſo accedit ad narratio
nem ibi ego Johannes frater ueſter ⁊c̃. ⁊
ca. vij. ſcilicet ſecundum ſeptẽ eccleſias qui
bus ſcribit ſecundũ ſeptez ſtat⁹ eccleſie ge
neralis.

Pocalypſis ieſu chriſti ⁊c̃.] Li/
ber iſte in duas partes diuidi
tur. in prohemium ⁊ tractatuz
qui incipit ca. ſecundo. In ꝓhe
mio uero tria facit. quia primo reddit audi
tores attentos. ſecundo beniuolos ibi [Jo/
hannes ſeptem]eccleſijs. Tertio dociles ſi
ue doctos ibi [ego Johannes]que tria in ꝓ
logis fieri conſueuerunt. Primum facit du
pliciter. primo ex auctoritate ⁊ arduitate
huius doctrine. ſecũdo ex eius utilitate ibi
[beatus qui legit] ad hec enim duo ſolent
homines attendere. Circa primum ſciendũ
q; ſicut dictum fuit in principio libri pſal/
morũ. reuelatio ꝓphetica ẽ que fit cũ ima
ginaria uiſione qualis eſt iſta que deſcri/
bitur in hoc libro. Nam iohannes habuit
imaginarias uiſiones ⁊ quid ſignificarent
intellectus altioris eſt quando apparet ali
qua perſona inſtruẽs de occultis q̃; ſi fie/
ret ſine tali apparitione perſone ⁊ quãto

77

psona sic apparẽs ẽ altior tanto reuelatio
est gradus altioris. sicut persona angelica
altior est q̃ȝ humana ⁊ diuina q̃ȝ angelica.
Lȝ autem angelus apparuerit Johanni eũ
instruens in apocalypsi tamen apparebat
tanq̃ȝ representans personam filij dei hu/
manati ⁊ in eius persona loquens ut po/
stea magis apparebit. propter hoc reuela
tio in hoc libro contenta est ualde ardua
⁊ auctentica. ⁊ hoc est qd̓ dicitur ⌊apocaly
psis iesu christi⌋ .i. reuelatio facta in per/
sona iesu christi modo dicto ⌊quam dedit il
li deus⌋ pater. nam filius deitatem habet
a prẽ ⌊palã facere⌋ .i. manifestare ⌊seruis su
is⌋ .i. deuotis fidelib⁹ ⁊ studiosis ⌊que opor
tet fieri cito⌋ scilicet tribulationes ecclesie
quas oportet fieri. nam hoc procedit ex di
uina ordinatione que non potest frustrari
⁊ hoc fit ad probationem fideliuȝ ⁊ augmẽ
tum glorie ipsoꝝ ⌊⁊ significauit mittens p
angelum suuȝ⌋ dicto modo apparentẽ ⌊Ser
uo suo Johanni⌋ euangoliste ⌊qui testimo/
nium perhibuit uerbo dei⌋ in principio euã
gelij sui quantuȝ ad emanationẽ eius eter
nam dicens In principio erat uerbũ ⁊ uer
bum erat apud deum ⁊ deus erat uerbum
⁊ quantum ad eius incarnationem tempo
ralem dicens. ⁊ uerbum caro factum est ⁊
habitauit in nobis. ideo subdit̃ ⌊⁊ testimo
nium iesu christi⌋ .i. de iesu christo ⌊quecun
qȝ uidit⌋ in eius conuersatione miraculoꝝ
operatione morte ⁊ resurrectione sicut pa
tet in euaegelij sui prosecutione ⌊Beatus⌋
¶ Hic consequenter reddit auditores atten/
tos ex huius libri utilitate que consistit in
beatitudinis consecutione dicens ⌊beatus q
legit⌋ quantũ ad doctores ⌊⁊ qui audit⌋ quã
tum ad discipulos studiosos ⌊uerba prophe
tie huius⌋ mente attendendo ⌊⁊ seruat ea
que in ea scripta sunt⌋ tribulationes futu/
ras patienter sustinendo. ⁊ subditur ratio
⌊tempus enim prope est⌋ .i. cito trãsiens. q.
d. labor patientie breuis est ⁊ premium be
atitudinis eternum ⌊Johannes⌋ ¶ Hic conse
quenter reddit auditores beniuolos. ⁊ diui
ditur in duas partes. quia primo proposi/
tum facit. Secundo questioneȝ tacitam sol
uit ibi ⌊Ecce uenit⌋ Primuȝ facit ex hoc q
eis optat bona spiritualia ⁊ eterna dicens
⌊Johannes septeȝ ecclesijs⌋ per hunc septe
narium intelligit̃ consequenter uniuersitas
ecclesiarum in orbe constitutaruȝ. Unde di
cit gregorius home. xxv. quia septem die
bus omne tempus cõprehenditur. recte se/
ptenario numero uniuersitas figurat̃ ⌊gra
tia uobis⌋ in presenti uita ⌊⁊ pax⌋ in futura
naȝ ibi quietabitur totaliter humanus ap
petitus ⌊ab eo qui est ⁊ qui erat ⁊ qui uen
turus est⌋ .i. a deo eterno. Eternitas enim
secundum boecium de consolatione est int̃
minabilis uite tota simul ⁊ perfecta posses
sio sed a nobis qui intelligimus cum conti
nuo ⁊ tempore. simplicitas eius non appre
henditur nisi per compationem ad temp⁹
nam assistit omni tempori etiam infinito si
esset. propter quod nobis hic exprimit̃ p
differentias temporis presentis preteriti ⁊
futuri ⌊⁊ a septẽ spiritibus⌋ uniuersitate an
geloruȝ qui ministri sunt nostre salutis ⌊q
in cõspectu throni eius sunt⌋ parati ei⁹ ex/
equi uoluntatẽ ⌊⁊ a iesu christo qui est te/
stis fidelis⌋ paterne glorie ⁊ maiestatis ut
patet in euangelio ⌊primogenitus mortuo/
rum⌋ .i. primus inter resurgẽtes a mortuis
licet ante ipm̃ lazarus ⁊ plures alij fuerit
a morte resuscitati. hoc tamen fuit ad uitã
mortalem que magis proprie dicitur mors
q̃ȝ uita secundum q dicit beatus gregori⁹
homel. xxxv. propter quod uera resurre/
ctio fit ad uitam immortalem ad quaȝ chri
stus resurrexit primus. Nam eius resur/
rectio est causa resurrectionis aliorum ⌊⁊
princeps regum terre⌋ propter quod dixit
in sua resurrectione data est mihi omnis
potestas in celo ⁊ in terra Math. ult. ⌊q di
lexit nos ⁊ lauit nos⌋ .i. sola dilectione sua
⁊ non meritis nostris nos lauit ⌊a peccatis
nostris⌋ originalibus ⁊ actualibus ⌊in san/
guine suo⌋ sacramentum enim baptismi ⁊
penitentie quibus delet̃ originale peccatuȝ
⁊ actuale habent efficatiam a sua passione
benedicta ⌊⁊ fecit nos regnum⌋ .i. ascribi ci
ues celestis regni ⌊⁊ sacerdotes⌋ offerentes
hostias laudis acceptabiles per ipsuȝ ⌊deo⌋
.i. toti trinitati ⌊⁊ patri suo⌋ ad cuius gloriã
omnia ordinat ⌊ipsi gloria⌋ in se ipo ⌊⁊ impe
rium⌋ super omnia alia ⌊in secula seculorũ⌋
.i. eternaliter ⌊Ecce uenit⌋ ¶ Hic consequent̃
respondet cuidaȝ tacide questioni qua pos
set queri quando dabitur fidelibus uita be
ata quam iohannes eis optat. ⁊ respondet̃
q in iudicio finali quando in corpore ⁊ ani
ma erunt totaliter beati cuius expectatio
breuis ⁊ nulla est compata eternitati. ideo

dicit[Ecce uenit]de propinquo[cum nubi/
bus]sic eniꝫ ueniet ad iudiciū.math.xxiiij.
Uidebunt filiuꝫ hominis uenientem in nu
bibus celi cum uirtute multa ⁊ maiestate.
[Et uidebit eum omnis oculus]quia in iu
dicio apparebit in forma humana que est
uisibilis omnibus.ideo subditur[⁊ qui euꝫ
pupugerunt].i.iudei qui eum lingua cruci
fxerunt ⁊ milites manu ⁊ pilatus iudicādo
Uisio tamē ipsius erit ualde delectabilis iu
stis.Nam ueniet eis saluator propter qḋ
loquens de suo aduentu ad iudiciū luc.xxi
His autem fieri incipientibus respicite ⁊
leuate capita uestra.i. exhilerate corda ut
exponit beatus gregoriꝰ home.ꝑma quo
niam appropinquat redemptio uestra.Sed
erit terribilis impijs quia ueniet eis puni
tor.ideo subditur[⁊ plangent se super euꝫ
omnes tribus terre].i.omnes quorum cor
da in terrenis affectibus sunt defixa[etiā
amen]etiam est aduerbium affirmandi in
latino.⁊ similiter amen in hebreo.Et per
hanc duplicem affirmationem insinuatᷣ qḋ
est irretractabilis ueritas.Et subditur rō
cum dicitur[Ego sum alpha ⁊ o.principiū
⁊ finis dicit dominus deus ⁊c̈.]quasi dice/
ret non potest frustrari uel immutari mea
sententia. Dicitur autem alpha ⁊ o. nam
alpha est prima littera grecorum.⁊ o ulti/
ma.⁊ per hoc insinuatur q̄ deus est princi
pium omniuꝫ effectuum ⁊ finis ad quē om
nia ordinantur prouerbiorum.xvi. uniuer/
sa propter semetipm̄ operatus est dominꝰ
Et ideo quod subditur principium ⁊ finis.
est expositio littere duplicis precedentis[q
est ⁊ qui erat ⁊ qui uenturus est omnipo/
tens]exponitur ut supra [Ego Johannes]
Hic consequenter reddit auditores doci/
les per hoc q̄ modum ⁊ materiam reuela/
tionis locus in hoc libro contente tangit
sub quadam breuitate quod in librorum ꝓ
hemijs fieri consueuit. Et diuiditᷣ in duas
partes.quia primo tangitur huius reuela
tõnis locꝰ ⁊ tēpus.Secūdo materia ⁊ modꝰ
ibi[⁊ audiui]Circa primum dicit[Ego Jo/
hannes frater uester]non carnali cognatō
ne sed spirituali regeneratione per sacra/
mentum baptismi[⁊ particeps in tribulatō
ne]nam propter christum fuit mersus ī fer
uentis olei dolium [⁊ regno] celesti ad qḋ
oportet per multas tribulationes intrare
act.xiiij.[⁊ patientia in iesu] idest propter
iesum qui dat patientiam in tribulationi/
bus [fui in insula que appellatᷣ pathmos]
de feruentis enim olei dolio non adustus
exiens sed ut fortis athleta perunctus ad ī
sulam pathmos fuit in exilium relegatus
in qua domino reuelante apocalypsim con
scripsit.⁊ sic tangitur locus[propter uerbū
dei ⁊ testimonium iesu]in quo tangitur cā
sue relegationis.propter hoc enim q̄ nole/
bat christum negare nec a predicatione no
minis eius cessare fuit in exilium relegatꝰ
Consequenter tangitur reuelationis tem/
pus cum dicitur[fui in spiritu].i.in extasi
mentis[in dominica die]qui deputatus est
contēplationi diuine ⁊ per cōsequens aptꝰ
est reuelationi fiende[Et audiui]Hic con/
quenter tangitur in breui reuelationis ma
teria ⁊ modus.Et diuiditur in quattuor ꝑ
tes.quia primo ponitur reuelantis descri/
ptio.secūdo audientis trepidatio ibi[Et cū
uidissem].tertio timētis consolatio ibi[Et
posuit]quarto scribētis īformatio ibi[Scri
be ergo]. Circa primum dicitur [⁊ audiui
post me uocem magnam tanq̈z tube]i quo
designatur uirtus ⁊ auctoritas angeli lo/
quētis in persona christi[dicētis]mihi[qḋ
uides scribe in libro ad instructionem fide
lium]⁊ mitte.vij.ecclesijs epheſuꝫ ⁊c̈.]His
enim septem ecclesijs primo scripsit ⁊ conse
quenter alijs uniuersis ut predictum est ⁊
in prosecutione amplius apparebit[⁊ con/
uersus sum]per hanc conuersionem intelli
gitur q̄ in apprehensione reuelationis di/
uine oportet mentē a terrenis auerti.⁊ ad
celestia conuerti[ut uiderem uocem].i.uo/
cis prolatoreꝫ quia uox proprie non est ui
sibilis potest tamen sic exponi[ut uiderem
uocem].i.ꝑcipereꝫ sicut exo.xix.Cunctus
autem populus uidebat uoces[⁊ conuersus
uidi septem candelabra aurea]septem eccle
sias significantia ut exponitᷣ infra[⁊ in me
dio septem septē candelabroꝝ similem filio
hominis].i.angelum representantem chri/
stum qui filius hominis frequenter in euā
gelio nominatur ut patet intuēti.⁊ ut ostē
datur q̄ ille qui apparebat erat angelus ⁊
non christus.[ideo non dicitur hic q̄ Johā
nes uiderit filium hominis sed simileꝫ filio
hominis.per hoc auteꝫ q̄ dicitur in medio
septem candelabroruꝫ intelligitᷣ q̄ christus
est in medio ecclesiaruꝫ in nomine eius cō
secratarū secundū q̄ dicit math.ulti.Ecce

vobiscum sum omnibus diebus usq̧ ad cō
summationem seculi[uestituz podere[est au
tem poderis uestis sacerdotalis linea que
cōmuniter dicitur alba. Et dicit᷑ a pos ꝙ
est pes ⁊ hero heres quasi pedibus herēs
nam attingit usq̧ ad pedes [Et precinctū
ad mammillas] per precinctionē ad renes
intelligitur restrictio carnis que precipit᷑ ī
ueteri testamento . per eam autem que est
ad mām̄illas circa pectus intelligit᷑ restri/
ctio mentis que precipit᷑ in nouo. vñ math.
v. Audistis quia dictum est antiq̄s Nō me
chaberis. Ego autem dico uobis quicunq̧
viderit mulierem ad concupiscendum eam
iam ē mechatus in corde suo. apparitio ue
ro angeli fiebat ad designandum continen
tiam que debet esse in ministris christi pro
statu noui testamēti. Sciendū tamen ꝙ lex
vetus prohibebat cōcupiscentiā aliene uxo
ris. exo. xx. Non cōcupisces uxorē ꝓximi
tui tamen quia non puniebat nec punien/
dam aperte dicebat . Ideo dicitur in glosa
Phil. ij. ꝙ lex vetus prohibebat manū nō
animum quia non ita expresse ⁊ efficacit᷑
ꝓhibebat sicut lex noua ⁊ qd᷑ modicum est
quasi nihil reputat᷑ libro. ij. physi. [Caput
aūt eius ⁊ capilli erāt candidi] Apperebat
enim angelus in specie sacerdotis quia ue
stitus podere. ⁊ etiam iudicis in hoc ꝙ gla
dius ex utraq̧ pte acutus procedebat de
ore eius ut habetur infra. maturitas autez
etatis ⁊ morum que per caniciem designa/
tur decet iudices ⁊ sacerdotes propt᷑ quod
in canicie apparebat. econtrario uero inde
cens ē iuueni canicies. ⁊ ideo christus cant᷑.
v. ubi describitur ut iuuenis sponsus dicū
tur eius capilli nigri. come capitis eius si/
cut elate palmarum nigre quasi coruus [⁊
ocul᷑ eius uelut flamma ignis] nam acucies
sui uisus pertingit usq̧ ad intima rerum
cognoscenda. Omnia eniz nuda ⁊ apta sūt
oculis eius. hebre. iiij. [⁊ pedes eius similis
auricalco] ignito. ideo subditur [sicut in ca/
mino ardenti] in quo designatur ardor tri
bulationis christi fidelibus imminentis [⁊
uox illius tanq̧ vox aquarum multarum
in quo notatur uirtus ⁊ auctoritas loquen
tis sicut supra per uocem tube. est enim ea
dem significatio replicata per illam simili/
tudinem ad maiorem expressionem [⁊ habe
bat in dextera sua. vij. stellas] . i. episcopos
ut exponitur in fine capituli qui dicuntur

stelle quia debent ecclesiam illuminare ui/
ta pariter ⁊ doctrina. dañ. xij. Qui ad iu/
sticiaz erudiunt plurimos quasi stelle in ꝑ
petuas eternitates. dicunt᷑ autem eē in de
xtera christi sine quo nō possūt recte opa
ri. Joh. xv. Sine me nihil potestis facere .
hoc dicit apostolis quorum successores sūt
episcopi in ecclesia dei ut dicit᷑ in decretis
dis. xxi ca. in nouo testamento [⁊ ex ore ei᷒
gladius in utraq̧ parte acutus exibat] . i.
sententia iusta [⁊ facies eius sicut sol] nam
est lux uera que illuminat omnez hominē
uenientez in hunc mundū. Joh. primo [Et
cum uidissem] hic consequenter ponit᷑ Jo/
hannis trepidatio cum dicitur [⁊ cum uidis
sem eum cecidi ad pedes eius tanq̧ mortu
us] hoc autem factum est ad declarandum
fragilitatem humanam iuxta uirtutem an
gelicam. simile legitur de daniele in angeli
uisioue. danie. x. hoc tamē magis habet lo
cum in proposito in quo angelus appare/
bat ut representans personam diuinaz ut
predictum est que incōparabiliter excedit
angelicam. [Et posuit] hic consequent᷑ po
nitur timentis consolatio cum dicitur [⁊ po
suit dexteram suam super me] ad confortā
dum fragilitatem meam. ideo subditur [di/
cens noli timere] ⁊ subdit rationē [ego suz
primus ⁊ nouissimus] per hoc idē signatur
quod supra dicitur. Ego sum alpha ⁊ o. ⁊
similiter exponatur. q. d. potens sum te sal
uare. ideo nō debes timere [⁊ fui mortuus]
in humanitate assumpta pro generis hu/
mani salute propter quod non debes time
re] ⁊ ecce sum uiuens in secula seculorum]
quia christus homo resurrexit ad uitam ī
mortalem [⁊ habeo claues mortis ⁊ infer/
ni] . i. potestatem educendi inde iustos qd᷑
fecit in sua resurrectione ⁊ ibi recludendi
impios quod maxime faciet in iudicio fi/
nali dicens illud terribile uerbum Mathei
xxv. Ite maledicti in ignem eternum ⁊c̄.
[Scribe ergo] hic cōsequenter ponit᷑ scri
bentis informatio in quo etiam tangitur
materia huius libri in quodam generali cū
dicitur [Scribe ergo que uidisti] . i. appitio
nem iam dictam [⁊ que sunt] . i. tribulatio
nem ecclesiam iam inchoatam. ⁊ circa finez
mundi magis ingrauescentem . ideo subdi
tur [⁊ que oportet fieri] in futuris tribula/
tionibus ad probationem electorum [sacra
mentū. vij. stellarum] . i. sacrū secretum per

ipās significatum quod consequenter ex ponitur cum dicitur] septem stelle ange/ li sunt septem ecclesiarum] id est episcopi ipsarum. vnde angelus qui interpretatur missus est hic nomen episcopalis officij si cut Mal. secundo capitulo dicitur. Labia sacerdotis custodiunt scientiam ⁊ legem ex ore eius requirent. angelus enim domi ni exercituum est. episcopus enim est sacer dos principalis in aliqua diocesi vnde ⁊ in lege supremus inter ministros dei vocatur sacerdos summus[⁊ septem candelabra au rea septem ecclesie sunt] nam sicut candela bra sustentant luminaria sic ecclesie docto res qui sunt luminaria ecclesie de bonis ec clesie debent sustentari ⁊ dicuntur aurea. nam hoc debet ex charitate fieri que per aurum signatur quia sicut aurū excellit om nia alia metalla sic charitas alia dei dona prima corint xiiij. Maior autem horum est charitas.

Ngelo ephesis ⁊c.] Finito pro hemio Hic incipit tractatus. ⁊ diuiditur in duas partes. Nam primo informantur septem ec/ clesie in speciali. secūdo tota ecclesia in ge/ nerali quarto ca. Prima diuiditur in septē partes secundum septem ecclesias que pa tebunt prosequendo. In prima uero parte informatur ecclesia ephesina cuius premit/ titur commendatio ut melius recipiatur sequens correctio que ponitur ibi[sed ha/ beo aduersus te] In prima parte dicitur[an gelo ephesi ecclesie] .i. eius episcopo sicut p̄ dictum est ⁊ ita accipiatur in sequentibus ⁊ informando episcopum qui est caput illius ecclesie informat populum sibi subditum ut ex sequētibus apparebit. dicunt autem ex positores cōmuniter q̄ isti fuit thimotheus pauli discipulus quem constituit episcopum ecclesie ephesine sicut dictum est supra pri/ ma thimo. primo. tamen beatus Johannes apostolus erat super omnes episcopos asie cuius ecclesias fundauit ⁊ rexit ut habetur in libro illustrium uirorum. tamen commu niter manebat ephesi[hec dicit qui habet septem stellas ⁊c.] exponatur ut supra[scio opera tua] id est approbo[⁊ laborem] id est tribulationem ab aduersarijs fidei [⁊ pati entiam tuam] in tribulatione tibi suscita/ ta[⁊ quia non potes sustinere malos] cū eis communicādo sed magis eos reijcis a con sortio fidelium ne corrumpantur malis eo rum[⁊ tentasti eos] experimentum accipiē do de ipsis per vitam eorum ⁊ doctrinam [qui se dicunt apostolos esse] id ē a christo missos ad docendum populum[⁊ non sunt] sed magis subuersores fideliū quales erāt ebion ⁊ cherintus ⁊ ceteri heretici q̄ tunc in asia surrexerunt. ⁊ similiter pseudo apo stoli qui dicebant se missos ab apostolis ī hierusalem manentibus scilicet petro ⁊ ia cobo. ⁊ sub hoc pretextu falso tamen dice/ bant obseruationem legalium simul cū euā gelio esse necessariam ad salutem ut patu it supra in epistolis pauli in pluribus locis [⁊ inuenisti eos mendaces] non solum in do ctrina sed etiam in uita quia exterius san ctitatem simulabant ut simplicices magis deciperent[⁊ patientiam habes] in tribula tionibus quas excitauerunt contra te[⁊ su stinuisti propter nomen meum] non propter inanem gloriam [Sed habeo aduersus te] Hic consequenter subditur correctio ⁊ ut melius portetur commendatio subditur ibi [Sed hoc habes] circa primum dicitur[Sed aduersus te habeo] defectū corrigendi quod subditur cum dicitur [q̄ charitatem tuam primam] .i. opera charitatis que habuisti in principio tue cōuersionis[reliquisti] Ex hoc apparet quod supra dictum est scilicet q̄ verbum domini dirigitur ad episcopum non solum pro se sed etiam pro populo sibi subdito. nam cum thimotheus esset pauli specialis discipulus ⁊ predilectus nō est ve risimile q̄ processerit in spiritualibus defi ciendo sed magis proficiēdo propter quod istud intelligitur de populo sibi subdito. cō sueuerat enim sustentare pauperes christi anos feruenter ⁊ deuote ⁊ elemosynā mit/ tere fidelibus in hierusalem habitantibus qui suas possessiones uendiderant ad sustē tationem christo credentium ut patet act. quarto. ⁊ refrigeratus erat ab hoc feruo/ re. Ideo non dicitur q̄ reliquerit simpliciter charitatem sed primam. i. feruoris gradum prius habitum ad quem reducitur cum di/ citur [Memor esto itaque vnde excideris] id est a quanto gradu charitatis[⁊ age pe nitentiam] de amissione tanti boni [⁊ prima opera fac] id est sic feruenter ⁊ deuote sic cut prius. Ex hoc patet q̄ nomine angeli non intelligitur hic angelus sanctus custos ecclesie ephesine ut noluerunt aliqui dicere

79

nam angeli sancti non possunt ab aliquo gradu sue perfectionis excidere [Sin aũt] supple te corrigas [venio tibi] id ē ad te puniendum [⁊ mouebo candelabrum tuũ ⁊c.] subtrahendo subditos tuos ab obedientia tua ut exponunt aliqui. Sed hoc non uidetur benedictum quia sic culpa principaliter retorquetur in episcopum ⁊ non in populũ qđ est improbatum. Posset etiaꝫ dici ꝙ infrigidatio dicta prime charitatis non contigit tempore tanti doctoris scilicet timothei sed alterius sibi succedentis. nam illo tempore episcopi sancti qui populo preficiebantur primi ad tormēta ducebantur. ⁊ sic frequenter mutabantur. Illi enim qui dicunt ꝙ timotheus hic intelligitur angelus ephesi ecclesie mouentur ex hoc circa illa tempora nullus eo excellentior inuenitur rexisse ecclesiam ephesinam. ⁊ hoc magis mouet ad oppositum quia tempore prelati excellētioris minus contingunt defectus in ecclesia sibi cōmissa. propter quod saluo meliori iudicio magis videtur ꝙ fuerit alius a sancto timotheo [Sed hoc habes] Hic consequenter subditur cōmendatio ut more boni samaritani post vinum mordicatiuum infundatur oleum linitiuum cum dicitur [Sꝫ hoc habes] scilicet bonum [⁊ cōmendatione dignum] quia odisti facta nicolaitarum] non dixit nicolaitas sed facta quia persone sunt ex charitate diligende. Sed eorum vicia odio sunt habenda. Iste nicolaus fuit in primatiua ecclesia habens ualde pulchrā vxorem ⁊ impositum fuit sibi ꝙ nimis celabat eam. propter quod ad ostendendum contrarium cecidit in peius vicium secūduꝫ illud poeticum decidit in scillaꝫ cupiens vitare caribdim. Exposuit enim vxorem suam alijs christianis dicens erronee sic vxores esse cōmunicandas sicut ⁊ alias res. Dicit᷑ in historia scholastica libro .iij.c.19. ꝙ nicolaus iste vixit sancte ⁊ caste. sed alij incontinentes hoc dixerunt [qui habet aurē] id est intellectum capacem [audiat] id ē mēte capiat [quid spiritus dicat ecclesijs] Ex hoc patet ꝙ licet sermō dirigatur hic primo ecclesie ephesine. tamen cōsequenter dirigitur omnibus alijs per orbem constitutis ut dictum est supra [vincenti] mundum carnem ⁊ diabolum [dabo ei edere de ligno uite ⁊c.] Istud lignum christus est ut habetur in fine huius libri quo fruuntur beati.

Nam eius diuinitate reficiuntur interius ⁊ eius humanitate exterius secundū ꝙ dicit augustinus super illud Joh. x. Ingredietur ⁊ egredietur ⁊ pascua inueniet [Et angelo] Hec est secunda pars principalis ĩ qua informatur ecclesia smirnensis cuius ponit᷑ hic cōmendatio ⁊ confortatio cum dicitur [⁊ angelo smirne ecclesie] iste fuit sanctus policarpus secundum doctores cōmuniter [hec dicit primus ⁊c.] exponatur ut supra [Scio tribulationem tuam [id est approbo in ea tuam patientiam [⁊ paupertatem tuam] in temporalibus [sed diues es] in spiritualibus [⁊ blasphemaris ab his qui se [dicunt esse iudeos ⁊ non sunt] secundum veritatem [sꝫ sunt sinagoga sathane] quia sunt obstinati in sua infidelitate contra christum. secundum enim ꝙ dicitur ecclesiastice historie libro quarto ca. xij. in ciuitate smirneorum multi iudei habitabant qui excitauerūt gētiles ad persequendum grauiter christianos in qua persecutione plurimi non solum fuerunt suis rebus spoliati sed etiam martyrio coronati int᷑ quos beatus policarpꝰ fuit in ignem proiectus. ⁊ cum ignis eū nō lederet gladio percussus migrauit ad dominum. ideo subditur [nihil horum timeas que passurus es] .q.d. me protegente [per martyrij palmam transibis ad gloriam [Ecce missurus est diabolus ⁊c.] quia ad hoc facienduꝫ incitabit infideles [ut tentemini] id est probemini sicut aurū in fornace. Ista tamen probatio non est ex intentione diaboli quia non intendit tribulatorum bonū sed ex intētione dei qui ex malis elicit bona ⁊ sic ex seuicia tyrannorum elicuit patientiam martyrum ⁊ coronam [⁊ habebis tribulationem diebus decem] istud exponitur multipliciter. vno modo referendo ad tribulationem ecclesie generaliter cuius a doctoribus dicuntur esse. x. tribulationes que signantur hic per. x. dies. Alio modo ut per decem dierum tribulationem intelligatur tribulatio perfecta quia denarius ē numerus perfectus ⁊ primus limes numerorum quia numeri sequentes sunt replicationes denarij ⁊ partium eius. ut dicit᷑ tertio phisi. vndecim enim est vnum ⁊ decem duodecim duo ⁊ deceꝫ. ⁊ sic vsqꝫ ad viginti que sunt bis deceꝫ triginta ter decem. ⁊ sic consequenter. Alio modo applicando ad decē precepta decalogi quasi diceret tribulatō

ecclesie durabit q̃diu obseruatio precepto rum decalogi. qđ est vsq; ad finem mundi Posset etiaʒ aliter saluo meliori iudicio ex poni ut per decem dies intelligantur, decē anni secundum illud ezech. quarto. diem ꝓ anno dedi quia forte tantum durauit per/ secutio smirnensis ecclesie[Esto fidelis] id est firmus in fide[vsq; ad mortem] pro ip̄a tolerandam [⁊ dabo tibi coronam vite] scilicet ubi mors non habʒ locum[Qui ha bet aureʒ] exponatur ut supra vsq; ibi[nō ledet a morte secunda] id ē ab inferno qui dicit mors secunda infra. xxi. [Et angelo] Hec est tertia pars in qua ponitur infor/ matio pergamensis ecclesie cuius primo po nitur commendatio de bono ut melius reci piatur correctio de malo que ponitur ibi Sed habeo. Circa primum dicitur[⁊ ange/ lo pergamensis ⁊c.] id est beato carpo ut dicunt communiter doctores [hec dicit qui habet rūpheam ⁊c.] id est gladiū ex utra/ q; parte acutum sicut dictum est primo ca pitulo ⁊ expositum[Scio ubi habitas] sci/ licet in bono tribulatōis. Jdeo dicitur [ubi sedes est sathane] id est eius potestas infi deles inducēdo ad persecutionem ecclesie[⁊ tenes nomen meum] moribus ⁊ fide[⁊ non negasti fidem meam] in persecutionibus ⁊ tormentis[⁊] pro id est [in diebus antipas testis meus] ille martyr specialiter nomina tur quia uerbo suo ⁊ exēplo alios ad mar tyrium animauit[Sed habeo] Hic ꝯsequē ter ponitur correctio de malo cum dicitur [Sed habeo aduersum te pauca] scilicet pec cata corrigenda[habes illic] id est in eccle/ sia pergamensi[tenentes doctrinam balaā ⁊c.] hec historia habetur numeri. xxv. vbi dicitur q; balach rex moabitarum ex do/ ctrina balaam misit puellas pulchras pro/ pe castra hebreorum ut earum pulchritudi ne hebrei qui erant luxuriosi allicerentur ad idolatriam. ⁊ sic deus offenderetur con tra totum populum. Dicūt ergo hic aliqui expositores q; in ecclesia pergamensi tunc erant aliqui verbo ⁊ exemplo alios indu/ centes ad fornicationem tanquā licitam. ⁊ ad commedendum de idolorum sacrificijs ad eorum uenerationem. dicunt etiaʒ q; eẽ hoc erant ibi aliqui tenentes ⁊ docentes errorem nicolai supra positum. Sed hoc nō

videtur uerum quia si sic fuisset non dice/ retur in textu habeo aduersum te pauca sed multa. propter quod melius videtur di cendum q; in ecclesia pergamensi erat tan tum error nicolai apud aliquos ut dicitur in textu. ⁊ doctrina balaam inducitur tan tum pro similitudine uel exemplo. ⁊ secun/ dum hoc saluo meliori iudicio sic est expo/ nenda littera[habes illic tenentes doctri/ nam balaam ⁊c.] non re sed similitudine si cut homo largus per quandam similitudi/ nem dicitur alexander. Et q; iste sit intel lectus uidetur ex hoc q; sequitur infra. [Habes ⁊ tu tenentes doctrinam nicolaita rum] quasi dicat manifeste sicut balach te nuit doctrinam pestiferā balaaʒ. Sic apud te sunt aliqui tenentes doctrinam nicolai erroneam sicut dictum est supra[Similiter penitentiam age] sicut dictū est supra ephe sine ecclesie derelicta ꝓma charitate[si quo minus] id ē si in aliquo neglexeris hec cor rigere[veniam tibi cito] i. finali iudicio qđ est ualde propinquum eternitati compara tum propter quod dicitur Joh. secundo No uissima hora est[⁊ pugnabo cum illis] in er rore obstinatis[in gladio oris mei] id est in sentētia illa horribili. Jte meledicti in ignē eternum ⁊c. Math. xxv. [Qui hʒ aurem] exponatur ut supra ibi[Uincenti dabo mā na absconditum] manna figurale corporale ⁊ manifestum datum fuit filijs israel in de serto. exo. xvi. Sed verum manna est ipse christus secunduʒ q; ipse dicit. Johan. sexto Amen dico uobis non dedit uobis moyses panem de celo sed pater meus dat uobis panem uerum de celo. ⁊ subditur. Ego suʒ panis uite ⁊c. hoc est māna celeste qđ bea tos reficit interius ⁊ exterius ut predictū est. ⁊ dicitur absconditum hominibus uite presentis secundum q; dicitur psalm. xxx. Quaʒ magna mul. dul. tue domine q̃ ab ci. te. [⁊ dabo illi calculum candidum] id est corpus dote claritatis decoratum qđ dicit calculus siue lapillus quia est terreū a do minio sicut ⁊ lapis[⁊ in calculo nomen no/ uum scriptum] quia tunc quilibet beatus manifeste ⁊ corporaliter per dotes corpo/ ris gloriosi erit ascriptus ciuilitati celestiū [quod nemo nouit nisi qui accipit] secun/ duʒ q; dicitur primo corin. secundo. Oculus

80

non vidit ⁊ auris non audiuit ⁊ in cor ho minis non ascendit que preparauit deus diligentibus se. Immensitas enim illius dulcedinis non est cognoscibilis a viatoribus sed a comprehensoribus qui iam acceperunt [Et angelo thiatire] Hec est pars quarta principalis in qua informatur thiatirensis ecclesia. Et diuiditur in tres partes. quia primo ponitur eius commendatio. secundo malorum reprehensio ibi. Sed habeo. tertio bonorum a malis discretio ibi Uos autem. Circa primum dicitur [⁊ angelo thiatire ecclesie] qui ab aliquibus dicitur fuisse sanctus Hirenus qui non solum istam ecclesiam sed ⁊ multas alias vita ⁊ doctrina illustrauit. ⁊ vsq; ad lugdunium que ē gallarum ciuitas peruenit. Sed hoc non uidetur probabiliter dictum. primo quia non fuit contemporaneus beato Johanni qui uidetur scribere episcopis sibi contemporaneis. floruit autem Hirenus sub commodo Aurelio ut dicit Hieronymus in libro illustrium virorum qui cepit imperare anno domini centesimooctuagesimosecundo. Secundo quia non est uerisimile q͛ episcopus tante uite ⁊ doctrine in ecclesia sua permitteret illa que infra scribuntur. Propter quod saluo meliori iudicio. uidetur mihi q͛ fuerit alius minoris excellentie ⁊ iohanni contemporaneus tunc regens ecclesiam thiatirensem [hec dicit filius dei] naturalis qui est christus ceteri sunt filij. adoptiui [qui habet oculos ⁊c.] exponatur ut supra primo capitulo [noui] per approbationem [opera tua] in effectu [⁊ fidem] in intellectu [⁊ charitatem] in effectu [⁊ ministerium] seruiendo deo deuote [⁊ patientiam tuam] in tribulatione [⁊ opera tua nouissima plura] procedendo scilicet de bono in melius [Sed habeo] Hic consequerter arguit suos defectus qui notantur cum subditur quia permittis mulierem iezabel certum ē q͛ non est illa que tertio Regū dicitur idolatra ⁊ fornicaria quia. cccc. annis ⁊ amplius ante fuit pedibus equorum conculcata quarto regum nono. Et dicunt aliqui q͛ erat uxor episcopi. Sed hoc non est uerisimile q͛ uir tam bonus sicut premissum est talem haberet uxorem. ⁊ ideo dicendum q͛ fuit alia falsa prophetissa uel forte aliquis hereticus qui figuraliter designatur nomine muliebri propter molliciem carnalis uicij. vnde ⁊ frequenter homo mollis ⁊ effeminatus femina noīatur [que se dicit prophetam] false tamen [docere] errorem [⁊ seducere seruos meos] simplices christianos [fornicari] dicens hoc esse licitū. Multi etiam dixerunt erronee ⁊ male fornicationem simplicem esse licitam. Uel hoc intelligitur de errore nicolai qui tunc uigebat ut supra dictum est [⁊ manducare de idolatricis] in ueneratione idolorum. aliter non esset illicitum nisi ratione scandali simplicium secundum q͛ docet apostolus. prima corinth. octauo capitulo [⁊ dedi illi tempus ut penitentiam ageret] ⁊ sic erat obstinata propter quod subditur pena [⁊ ecce mitto eam in lectum] infernalis pene de quo dicitur esaie decimoquarto detracta est ad inferos superbia tua. concidit cadauer tuum. subter te sternet͛ tinea. ⁊ operimentū tuum erunt fermes [⁊ qui mechantur cum ea] communicando malis ipsius [in tribulatione maxima erunt] in inferno cum ea [nisi penitentiam egerint] in presenti uita [⁊ filios eius] id est imitatores ipsius [interficiam morte] scilicet gehenna [⁊ scient omnes ecclesie tunc] manifeste quod est modo occultum [quia ego sum scrutans corda ⁊ renes] examinans ⁊ puniens concupiscentias ⁊ malas cogitationes [⁊ dabo unicuiq; uestrum secundum opera sua] penam impijs ⁊ gloriā iustis [Uobis autem] Hic ponitur discretio bonorum a malis. ⁊ primo eos specialiter informando. secundo premium promittendo. ibi Et qui uicerit. Circa primum dicitur [vobis autem dico] ⁊ qui sunt illi subditur [quicunq; non habent doctrinam hanc] id est non recipiunt doctrinam iezabel [qui non cognouerunt altitudines sathane] id ē non approbauerunt superbias ebionis ⁊ cherinthi qui superbia elati dixerunt contra reuerentiam persone christi eius diuinitatem negantes propter quod beatus Johannes in principio euangelij sui eius diuinitatem declarauit secundum q͛ dicitur in libro illustrium virorum [Quemadmodum ⁊ dicunt] Hic tan

gitur uitatio alterius erroris scilicet pseu/
do apostolorum qui cum euangelio dicebāt
esse necessariam [obseruationem legalium
que dicitur pondus importabile actuum
quintodecimo ⁊ quantum ad hoc dicit Jo/
hannes vel potius angelus apparens ei in
persona christi[quemadmoduꝫ dicunt]pseu
do apostoli[[non mittam super uos aliud
pondus]id est obseruationem legis qđ pō
dus falsi apostoli dicunt uobis esse impo/
nendum[tamen id quod habetis] id est ve
ritatem euangelicam uobis per ueros apo
stolos predicatam [tenete] firmiter [donec
veniam]ad iudicium [[Et qui uicerit] Hic
consequenter predictos informat premium
promittendo dicens[⁊ qui vicerit]tentatio
nes mundi carnis ⁊ diaboli [⁊ qui custodie
rit vsqꝫ in finem] id est usqꝫ ad mortem
[opera mea]hoc dicitur quia iesus cepit fa
cere ⁊ docere actuum primo[dabo illi po/
testatem super gentes] in finali iudicio in
quo perfecti iudicabunt cum christo . ⁊ sic
habebunt potestatem super gentes iudi/
candos[⁊ reget illas in uirga ferrea]id est
inflexibi iusticia [⁊ tanquam uas figuli cō
fringentur]quia tunc peccatores in infer/
num retrudentur[sicut ⁊ ego accepi a pa/
tre meo]omnia enim que habet filius ha/
bet a patre[⁊ dabo illi stellam matutinaꝫ]
id est corpus gloriosum dote claritatis re/
fulgens. [Qui habet aurem audiat ⁊c̄.]
exponatur ut supra expositum est.

Cap̄. iij.

T angelo sardis] Dicunt ex
positores aliqui ꝙ iste fuit
sanctus Mellico queꝫ asserūt
circa tempora. illa fuisse sar/
densem episcopum ⁊ ibidem martyrio con
summatum. hoc allegantes ex ecclesiastice
historie quinto libro uigesimoquarto capi
tulo. Sed salua eorum reuerentia hoc non
habetur ibi sed ꝙ fuit eunuchus propter
regnum celorum castitatem conseruando. ⁊
ꝙ plenus spiritusancto in ciuitate sarden/
sium requiescit expectans aduentum do/
mini. Et dato ꝙ cum istis que ibi dicun/
tur de ipso ꝙ fuerit martyr ⁊ episcopus .
hoc tamen non est ad confirmandum eo/
rum dictum sed magis ad contrarium. naꝫ
in textu subditur . Nomen habes ꝙ ui/
uas ⁊ mortuus est ꝙ de tam sancto epi/
scopo non videtur uerificari nec etiam de
populo sibi subdito . quia culpa subditoruꝫ
redundat in prelatum ⁊ tempore sancti pre
lati solent in populo subdito uicia magis
euitari. Propter quod uidetur melius di/
cendum ꝙ fuerit alius episcopus sardensis
qui non fuit tante sanctitatis . Nam tunc
temporis sicut dictum est supra frequenter
episcopi mutabantur . Sic ergo proceditur
quia primo ponitur peccatorum reprehen/
sio . secundo paucorum commendatio . ibi
Sed habes . Circa primum dicitur[Hec di
cit qui habet septem spiritus dei]id est uni
uersitatem angelorum sibi assistentem [⁊
septeꝫ stellas]id est uniuersitateꝫ episcopo
rum ut dictum est supra quinto capitulo .
[Scio opera tua] quia nihil latet me [quia
nomen habes ꝙ uiuas] id est sanctitatem
apparentem ⁊ famam [⁊ mortuus es] spi/
ritualiter secundum ueritatem [esto vigi/
lans] ad cognitionem defectuum in te ⁊
tuo grege [Et confirma cetera]id est tibi
subditos uerbo ⁊ exemplo [que moritura
erant]populus enim de facili ad peccata la
bitur nisi exemplo ⁊ uerbo prelatorum
sustentetur [non enim inuenio opera tua
plena] id est perfecta sed magis defectiua
[in mente ergo habe qualiter ⁊ acceperis
⁊ audieris] scilicet doctrinam christi per
eius apostolos ueros [⁊ serua] opere ad/
implendo [⁊ penitentiam age] de omissio/
ne bonorum ⁊ commissione malorum . [Si
ergo uigilaueris] id est diligens fueris
circa dicta [ueniam ad te] in morte sicut
fur quia nihil incertius hora mortis [Sed
habes] Hic consequenter ponitur commen
datio paucorum cum dicitur [Sed habes
pauca nomina in sardis qui non inquina
uauerunt vestimenta sua]quasi dicat mul
titudo subditorum tuorum maculata est ꝑ
peccatum[Et ambulabunt mecuꝫ in albis]
scilicet illi qui nō sunt per peccatū maculati

Et per albedinem ueſtis intelligitur ſtola
glorie ⁊ immortalitatis . Et quia non eſt
acceptio perſonarum apud deum. Ideo ſub
ditur⌊qui vicerit ſic ueſtietur ⁊c̄.⌋quaſi di
cat non ſolum iſti ſed quicunq; vicerit mū
dum carnem ⁊ diabolum ſtola glorie ueſti
etur⌊⁊ non delebo nomen eius de libro ui
te⌋Eſt autem liber vite dei predeſtinatio.i
quo nullus ſcriptus ſimpliciter deletur q̄
finaliter ſaluabitur dicitur tamen deleri ſe
cundum quid quando cadit a iuſticia ⁊ re/
ſcribi gratia recuperata⌊Et confitebor no
mē eius⌋id eſt ꝙ uere ſit chriſtianus⌊Qui
habet aurem ⁊c̄.⌊exponatur ut ſupra⌊ Et
angelo philadelphie⌋dicunt expoſitores cō
muniter ꝙ iſte fuit Quadratus de quo di
citur eccleſiaſtice hiſtorie libro tertio capi/
tulo ꝙ fuit homo ſacris litteris ualde in/
telligens.⁊ multa ſcripſit ad fidei chriſti de
clarationem ⁊ infidelium confutationem .
Sic ergo ꝓceditur quia primo ponitur eiꝰ
commendatio.ſecundo per ipſum infideliū
conuerſio.ibi Ecce dabo.tertio premij pro
miſſio.ibi Qui uicerit. Circa primum di/
citur⌊hec dicit ſanctus ⁊ verus⌋ id eſt chri
ſtus qui eſt ſanctus ſanctorum.danie.nono
Et ipſa veritas Johannis.xiiij. Ego ſum
uia ueritas ⁊ uita⌊qui habet clauē dauid⌋
id eſt poteſtatem aperiendi intellectū ſcri
pturarum.luc.xxiiij. Aperuit illis ſenſum
⁊c̄.⌊qui aperit ⁊ nemo claudit ⁊c̄.⌋quia nul
lus poteſt impedire ab intellectu ſcriptura
rum eos quos uult erudire nec aliquis po
teſt eas intelligere niſi ipſo reſerāte⌊Scio
opera tua⌋ id eſt approbo ⌊ecce dedi coram
te oſtium apertum⌋ad ſcripturas intelligē
dum ut predictum eſt⌊quod nemo claudere
poteſt⌋id eſt te impedire a doctrine verita
te⌊quia modicam habes uirtutem⌋quaſi di
cat quia non dedi tibi gratiam miraculo/
rum ſicut multis alijs epiſcopis illius tem
poris recompenſaui tibi in intellectu ſacra
rum ſcripturarum excellēti⌊⁊ ſeruaſti uer
bum meum⌋opere ⁊ doctrina⌊⁊ non nega
ſti nomen meum⌋ in perſecutione fidelium
⌊Ecce dabo⌋Hic ponitur conſequenter in
fidelium conuerſio per ipſū.In dioceſi eni
ſua multi habitabant iudei quorum plures
per eius doctrinam fuerunt conuerſi.⁊ hoc
eſt qd̄ dicit̄ ⌊ecce dabo de ſynagoga ſatha
ne⌋id eſt aliquos de iudeis quorum congre
gatio dicitur ſynagoga ſathane pro illo tē
pore quia poſt reſurrectionem chriſti ⁊ aſ
cenſionem ad celos ⁊ predicationem apoſto
lorum manebant in infidelitate⌊qui dicunt
ſe iudeos eſſe ⁊ non ſunt⌋hebrei enim vo/
cati ſunt iudei a iuda patriarcha a quo de
ſcendit chriſtus ſecundum carnem. ⁊ ideo
poſtq̄; negauerunt chriſtum non remanſit
in eis res huius nominis ſed in chriſtianis
confitentibus chriſtum de tribu iuda veniſ
ſe circunciſi ſpiritu ⁊ non carne.ſecundum
ꝙ dicitur Ro.ij. Non enim qui in manife/
ſto iudeus eſt neq; que in manifeſto in car
ne eſt circunciſio ſed qui in abſcondito iu/
deus eſt ⁊ circunciſio cordis in ſpiritu non
littera ⌊ecce faciam illos ut uenient ⁊ ado
rent ante pedes tuos⌋ quia plures de iu/
deis ut dictum eſt conuerſi fuerunt ad chri
ſtum humiliantes ſe coram eo ⁊ eius mini
ſtro Quadrato⌊⁊ ſcient⌋ p illuminationē
fidei⌊quia dilexi te⌋promouendo non ſolū
ad fidem catholicam ſed etiam ad epiſcopa
lem dignitatem⌊quoniam ſeruaſti uerbum
patientie mee⌋uerbo ⁊ opere ⌊⁊ ego ſerua/
bo te⌋ab hora tentationis que uentura eſt
in uniuerſum orbem per imperatores ro/
manos dominantes toti orbi ⁊ ubiq; fidē
catholicam perſequentes . Sed contra hoc
uidetur . Nam iſta perſecutio iam fuerat
ſub duobus imperatoribus ſcilicet nerone
⁊ domiciano ut habetur in legenda beati
Johannis euangeliſte qui de precepto do/
miciani miſſus fuit in exilium in inſulam
que dicitur pathmos in qua ſcripſit hunc
librum.⁊ eodem anno domicianus interfe/
ctus fuit. Dicendū ꝙ licet perſecutio chri
ſtianorum per iſtos imperatores tranſiſſet
tamen maior erat futura per aliquos alios
ſequentes.de qua loquitur hic Johannes
per modū futuri ⁊ antequam veniret iſte
fuit aſſumptus a domino. Ideo ſubdit̄ ⌊Ec
ce venio cito⌋ad te accipiendum ⌊tene quod
habes⌋ id eſt gratiam tibi datam ⌊ut ne/
mo accipiat coronam tuam⌋cadentibus eni
aliquibus a iuſticia in preſenti.alij eis ſur
rogantur ſicut patet in legenda.xl. marty
rum quia ex uno eis cadente Clauiclarius
ſurrogatꝰ fuit ⁊ eiꝰ coronā accepit⌊Qui ui
cerit⌋Hic cōſequent̄ ponit̄ premij ꝓmiſſio

Istud tñ p̃miuz videt̃ eẽ augmẽtũ gratie
in presenti tempore. dicit igitur ⌊Qui uice
rit⌋ malignum ⌊faciam illum columnam⌋ id
est fortem ⁊ potentem in fide non solum ꝓ
se sed etiam pro alijs confortãdis ⁊ susten/
tandis. secundum hunc modum Petrus ⁊
Johannes ⁊ Jacobus columne dicuntur ga
la. secundo ⌊In templo dei mei⌋ id est in ec/
clesia militante ut patebit ex sequentibus
⌊⁊ foras non egredietur amplius⌋ per apo
stasiam nec per excommunicationem ⌊Et
scribam super eum nomen dei mei⌋ quia ta
les in scriptura dicunt̃ dij psal. lxxxi. Ego
dixi dij estis. qđ exponens saluator Joh. x.
ca. dicit Illos ad quos factus est sermo dei
deos dixit. representat enim in ecclesia per
sonam dei ⌊⁊ nomen ciuitatis dei mei noue
hierusalem⌋ id est ecclesie militantis. qđ pa
tet ex hoc ꝙ subditur ⌊que descendit de ce
lo a deo meo⌋ Nam ecclesia militans regi
tur ⁊ ordinatur a spiritusancto. Notanduz
vero ꝙ christus inquantum homo loquit̃
hic nominans deum suum ⁊ nomen meum
nouum ⌊quia dicetur christianus a christo
quod nomen non habuit a principio licet
vocatus fuit iesus in circuncisione. luc. ij. sz
post baptismum inter homines vocatus est
christus. Et similiter eius fideles a princi/
pio non fuerunt vocati christiani sed tantũ
discipuli postea fide diffusa vsqꝫ in anthio
chiam fideles ibi multiplicati primo uocati
sunt christiani ut habetur act. xi. ⌊qui ha
bet aurem ⁊c.⌋ exponat̃ ut supra ⌊Et ange
lo laodice⌋ Hec est septima pars principalis
in qua scribit episcopo laodiceñ. quem ali
qui expositores asserunt fuisse sanctum se
garem. hoc allegantes ex quinto libro ec/
clesiastice historie. xxiij. ca. Sed salua eorũ
reuerentia non nominatur ibi episcopus sz
sacerdos ⁊ martyr. ⁊ ibi dicitur ꝙ laodicie
requiescit. plures autem alij ibidem nomi/
nati sub nomine episcopi exprimuntur. da
to tamen ꝙ fuerit laodicie episcopus nõ ha
betur propter hoc propositum sed magis
ut uidetur oppositum. Nam illud qđ sequi
tur in textu Quia tepidus es ⁊ non cali/
dus nec frigidus incipiam te euomere ex
ore meo non uidetur conuenienter sibi ap
plicari quia ex feruore charitatis optinuit
palmaz martyrij nec etiam populo sibi sub
iecto rationibus predictis in consimilibus
articulis Ideo saluo meliori iudicio dico ꝙ
fuit alius minoris perfectõnis existens. tũc
enim ut predictũ est sancti episcopi frequẽ
ter occidebantur uel in exilium mitteban
tur ⁊ succedebãt eis alij minus deuoti. Sic
ergo proceditur quia primo ponitur culpe
reprehensio. Secundo salubris monitio. ibi
Suadeo tibi. Tertio premij promissio. ibi
Qui vicerit. Circa primuz dicitur ⌊Hec di
cit amen⌋ aduerbium est hebraicũ ⁊ signat
idez ꝙ vere. propter quod attribuitur chri
sto qui dicit de seipso. Johan. xiiij. Ego sũ
via ue. ⁊ ui. ⌊testis fidelis⌋ paterne maiesta
tis secunduz ꝙ dicitur. Johan. iij. qđ scim⁹
loquimur ⁊ qđ vidim⁹ testamur ⌊qui ẽ p̃n
cipium creature dei⌋ Nam omnia per ip̃m
facta sunt ⁊ sine ipso factum est nihil. Joh.
primo ⌊Scio opera tua⌋ esse supple imper/
fecta. ideo subditur ⌊quia neqꝫ calidus es⌋
id est implens precepta mea feruore chari/
tatis ⌊neqꝫ frigidus⌋ deuitans transgressio
nes pene timore ⌊Sed quia tepidus es⌋ id
est tardus ad bonum accidiosus ⁊ ociosus
⌊incipiam te euomere⌋ id est a me te reij/
cere sicut quid abbominabile. nam ocio/
sitas omnium viciorum est sentina ⌊quia di
cis⌋ te falso iactando de meritis ⌊ꝙ diues
sum⌋ scientia ⁊ uirtute ⌊⁊ locupletatus⌋ ex
exercitio doctrine ⌊⁊ nullius egeo⌋ .i. doceri
ab aliquo ⌊⁊ nescis quia tu es miser⌋ ꝑ ca/
rentiam gratie ⌊⁊ miserabilis⌋ per reatum
pene ⌊⁊ pauper⌋ bonis spiritualibus ⌊⁊ cec⁹⌋
quia non uides tuos defectus ⌊⁊ nudus⌋ id
est virtutibus spoliatus ⌊Suadeo tibi⌋ Hic
consequenter ponitur salubris monitio cuz
dicitur ⌊suadeo tibi emere a me⌋ operibus
bonis ⌊aurum ignitum⌋ id est sapientiã cha
ritate accensam aliter inflaret per superbi
am. Sed contra hoc dictum uidetur apo/
stolus dicere Ro. xi. Si autem gratia iam
non ex operibus alioquin gratia iam non
est gratia. Charitas autem idem est cum
gratia uel ei inseperabiliter annexa. ⁊ per
consequens non emitur per opera. Dicen/
dum ꝙ gratia vno modo acccipitur pro ha
bitu animam gratam facientem deo. Alio
modo pro motione diuina qua mouet ani/
mam ad bonum supernaturale sicut motio
ne generali mouet omnia ad bona sibi cõ
naturalia. Similiter meritum dupliciter ac
cipitur. Uno modo pro merito condigni.
Alio modo pro merito congrui. si autem ac
cipiat̃ gratia primo modo ⁊ omnino p̃ma

sic non cadit sub merito condigni. ⁊ sic in/
telligitur dictum apostoli preallegatuz. ta
men habens gratiam primam ex operibꝯ
meretur de condigno eius augmentationē
prima tamen gratia bene cadit sub merito
congrui quia si homo faciat quod in se est
se disponendo ad gratiam. congruuz est ꝙ
deus illi infundat eam. Si autem accipiat̄
gratia secundo modo sic non cadit sub me
rito sed precedit omne meritum condigni
⁊ congrui. talis enim influxus diuinus cō
muniter fit omnibus hominibus q̄ɜdiu sūt
in vita presenti. sed aliqui sequuntur hunc
influxuz per conatum liberi arbitrij se dis
ponentes ad supernaturale bonū ⁊ sic me
rentur de congruo gratiam habitualem si
bi infundi a deo. ⁊ per eam eius augmenta
tionem de condigno. Alij uero non sequun
tur propter quod demerentur sibiīp̄is re/
linqui. ⁊ ulterius in peccata labi per defe/
ctibilitatem liberi arbitrij. Sequitur [ut lo
cuples fias] diuicijs spiritualibus [⁊ uesti/
mentis albis induaris] id est uirtutibꝯ [ut
non appareat confusio nuditatis tue] coraz
deo ⁊ angelis sanctis [⁊ collirio inunge ocu
los tuos] id ē gratia spiritussancti que illu
minat oculos mentis. dixit autem inunge
quia licet gratia sit a solo deo data tamen
in potestate hominis est vt sibi detur quia
potest se ad eā disponere modo dicto [Ego
quos amo arguo ⁊ castigo] sicut pater fi/
lios dilectos [emulare ergo] id est imitare
bonos [⁊ penitentiam age] de peccatis per
petratis [ecce sto ad ostium] cordis humani
[⁊ pulso] ad bonum supernaturale mouen
do [siquis audierit vocem meam] motioni
mee consentiendo [⁊ aperuerit mihi ianu/
am] per conatum liberi arbitrij ad bonum
[Introibo ad illū] scilicet ꝑ grāz gratū fa
cientem habitando in illo [⁊ cenabo cum il
lo ⁊ ipse mecum] Nam deus in tali homi/
ne delectatur ⁊ ipse in deo. [Qui uicerit]
Hic ultimo ponitur piemij promissio cum
dicitur [qui vicerit] insultus mundi carnis
⁊ diaboli [dabo eis sedem mecuz in throno
meo] id est quietem in celesti regno [sicut ⁊
ego uici] per passionem meam [⁊ sedeo cum
patre meo] Math. vltimo. Assumptus est ī
celum ⁊ sedet a dextris dei [qui habet au/
rem] exponatur ut supra.

Cap̄. iiij.

Post hec uidi ⁊c.] Descripta vi
sione beati Johannis que respi
cit informationem. vij. ecclesia/
rum asie specialiter licet ex cō
sequenti respiciat aliarum ecclesiarum in/
formationem vt predictum est Hic conse/
quenter ponuntur visiones eiusdem respi/
cientes directe informationem totius eccle
sie generaliter. Nam in spiritu sub quibus
dam imaginibus vidit decursuz ecclesie ab
apostolorum tempore vsq̄ɜ ad finem mun/
di quantum ad tribulationes consolatio/
nes immutabilitates notabiles quarum ta
men alique iam precesserunt ⁊ alique sunt
future. visiones autem istas imaginarias
beatus Johannes scripsit. intellectuz tamē
earum non expressit licet ad plenum intel
lexerit. aliqua tamen interposuit per que
datur uia ad reliqua aliqualiter capienda
sicut supra primo capitulo dixit. vij. cande/
labra aurea septez ecclesie sunt. ⁊ septē stel
le septem angeli. i. episcopi earum. Et simi
liter in sequentibus aliqua dicit licet raro
ad aperiendum aliqualiter intellectum oc/
cultoruz ut patebit in locis suis domino cō
cedente. propter quod intellectus litteralis
non est ille qui per voces significatur im/
mediate sed ille qui per imagines signifi/
catur sicut iudic̄. ix. dicitur ꝙ ligna dixe/
runt ad arborem ramum. Ueni ⁊ impera
nobis. sensus litteralis non est de arbori/
bus vel lignis sed de viris sichem ꝑ lin/
gna significatis qui fecerunt super se abi/
melech regem. Sciendum etiam ꝙ iste vi/
siones non distinguuntur ex parte tem/
poris in quo facte sunt. quia Johannes to/
tuz uidit vna die qđ patet per hoc ꝙ dicit
ꝓmo capitulo Fui ī spiritu in dominico die
sed distinguuntur a parte temporum in ꝗ
bus partim implete sunt ⁊ partim implen
de vt magis uidet̄ inferiꝯ ꝓsequēdo. Resi
duū igit̄ huiꝯ libri ī duas ꝑtes diuidit̄ qꝛ ꝓ
mo ponit̄ modꝯ huiꝯ visionis. 2º. cursus īple
tionis ca. vi. Circa ꝓmū sciēdū ꝙ tota trini
tas reuelauit apocalipsiz hōi xp̄o. xp̄s aūt
Johāni ꝑ angelū ī eiꝯ ꝑsona loquētē. xp̄us
eni hō supior ē angelis ꝓpt̄ vnionē ad sup
positū diuinū ⁊ plenitudinē grē. licet sit mi
nor āgelis rōne nature secūdū ꝙ dr̄ hebr.
ij. Igit̄ ꝓmo ponit̄ maiestas dei reuelantis
secūdo dignitas hōis xp̄i reuelatōez recipiē
tis ca. v. Primū declaratur ex tribus. s. ex

impiali throno. et ex nobili ꝯsortio ibi Et
ĩ circuitu sedis. et ex reuerẽti obseq̃o ibi
Et requiem non habebant. Circa primuz
dicit beatus Johannes [post hec uidi ostiũ
apertum in celo] Sic eniz uidebat imagina
rie ac si ostiuz celi aperiretur per quod de
signabatur ꝙ decursus ecclesie sibi reuela
batur que celum in scriptura nominatᷣ se/
cundũ ꝙ dicit gregorius. home. xxvij. Re
gnũ celorum presentis temporis ecclesia di
citur. in qua doctor qui mandatum soluit
minimus uocatur ⁊c̃. [⁊ uox prima ⁊c̃.] In
quo notatur auctoritas angeli loquẽtis ut
dictũ est supra primo ca. [ascende huc] ad
videndum ecclesie decursum. ideo subditur
[⁊ ostondã tibi que oportet fieri post hec]
secundum ordinationez dei que non potest
frustrari [⁊ statiz fui in spiritu] uisionẽ ima
ginariam intelligendo [Et ecce sedes posi/
ta erat in celo] per quam sedem intelligitᷣ
auctoritas ⁊ potestas dei ecclesiam regẽtis
[et supra sedem sedens] scilicet deus trinꝰ
⁊ vnus [⁊ qui sedebat similis erat aspectu
lapidis iaspidis ⁊ sardini] tales apparitio/
nes fiunt secundũ conuenientiaz ad id qdᷣ
reuelatur. deus autem sic apparebat ut gu
bernans ecclesiam militantem circa quã se
habet ut cõsolator ⁊ caritatis incensor pro
pter quod in primitiua ecclesia super apo/
stolos misit spiritumsanctum in similitudi
nem ignis. ideo dicitur hic coloris iaspidis
i. viridis qui color est confortatiuus uisus
⁊ sardinis. i. rubei coloris qui propter si/
militudinem ad ignem signat incendiũ cha
ritatis [⁊ erat iris in circuitu sedis] ꝑ quẽ
designatur fedus dei ad ecclesiam suaz. nã
iris signum est federis inter deum ⁊ terrã
vt dicitur genesis. ix. [similis uisione sma
ragdine] Smaragdus autem est viridis co
loris. ⁊ hic est unus de coloribus iridis. ⁊
sic apparebat ille iris imaginarius ꝙ co/
lor uiridis intẽsior ceteris videbatᷣ in quo
designabatur consolatio dei suis electis af
futura maxime in tribulationibus ecclesie
futuris eo ꝙ viridis color est cõfortatiuus
visus [⁊ in circuitu sedis sedilia. xxiiij.] per
que designantur uniuerse cathedrales eccle
sie que licet sint multe tamen sub tali nu/
mero designantur propter concordantiam
noui testamenti ad vetus. in quo legitᷣ pri
mo pal. xxv. ꝙ sanctꝰ dauid volẽs augmẽ
tare cultum diuinum statuit. xxiiij. sacerdo

tes in templo ꝑ ebdomadas successiue mini
strantes. In sacra enim scriptura frequentᷣ
ponitur determinatus numerus pro indetᷣ
minato sicut supra dictum est primo capitu
lo ꝙ per septem spiritus dei intelligitᷣ mul
titudo angelorum sanctoruz. ⁊ sic dicit gre
gorius home. xxv. ꝙ per septem demones
uniuersa uicia figurantᷣ [⁊ super thronos
xxiiij. seniores sedentes] per quos designã
tur uniuersi episcopi in quibus debet esse
etatis ⁊ moruz maturitas [circũamictis ue
stimentis albis] nam in ipsis debet reful/
gere castitas [⁊ in capitibus eorũ coronas
aureas] nam in mentibus eorum que dicũ/
tur capita respectu uirium sensitiuaruz de
bet refulgere sapientie claritas que ꝑ au
rum frequenter in sacra scriptura designa
tur [⁊ de throno] scilicet dei [procedebãt ful
gura ⁊ voces ⁊ tonitrua]. i. chorușcatio mi
raculorum ⁊ denũciatio premiorum pro bo
nis operibus. ⁊ terror suppliciorum ꝓ ma
lis. Ista vero tria in ꝑmatiua ecclesia ⁊ pꝰ
temporibus multis concedebantᷣ a deo ec/
clesie prelatis [⁊ septem lampades ardẽtes
ante thronum] scilicet dei [que sunt septem
spiritus dei] ⁊ exponendo quid per lampa
des septẽ intelligatᷣ aperit aliqualiter ad
alia capienda. dicuntur autem hic septẽ spi
ritus dei septem dona spiritussancti para/
ta dari disponentibus se. Ideo dicuntᷣ ante
dei thronum esse vel per septẽ spiritus in
telligitur vniuersitas sanctorum angelorũ
parata ad dei beneplacitum exequendũ se
cundũ illud hebreo. primo Omnes admini
stratorij spiritus sunt ⁊c̃. qui dicũtur lãpa
des ardentes quia illminant ⁊ accendũt fi
deles ad cognitionem ⁊ amorem celestium
[⁊ in conspectu sedis tanq̃ȝ mare vitreuz]
i. baptismi sacarmentum [similex cristallo]
quia non est mobile vel fluidũ sed impri/
mit characterez indelibilem propter quod
non est reiterabile [⁊ in medio sedis ⁊ ĩ cir
cuitu sedis. iiij. animalia]. i. iiij. euangeliste
ut dicunt aliqui sed littera sequens videtᷣ ĩ
aliquo dissonare vbi dicitur Et animal ꝑ
mum simile leoni. ⁊ tertiũ aĩal habens faci
em quasi hominis. nam per faciem homi/
nis intelligitᷣ matheus. ut dictũ fuit supra ĩ
principio euangelistarũ. ⁊ in hoc concordãt
sancti ⁊ doctores. Matheꝰ vero nõ est ter
tius ĩ ordine euãgelistaꝝ sȝ primꝰ. et ꝑmũ
scripsit euãgeliũ vt dicit hiero. ĩ ꝓlogo sup

83

Math. ideo videntur alij ꝓbabilius dicere scilicet per quattuor animalia intelligunt quatuor patriarchales ecclesie quarum prima est hierosolymitana nam ibi incepit ecclesia ⁊ assimilatur leoni propter constātiā ibi existētiū ut p3 de petro ⁊ iohāne. act. v. qui constanter dixerunt principibus iudeorū Obedire deo oportet magis q̈3 hominibus. ⁊ iter Si melius est inconspectu dei uos potius audire q̈3 deu3 iudicate. nō enī nos possumus que audiuimus ⁊ uidim⁹ nō loqui. Secunda est antiochena que assimilatur uitulo quia fuit parata obedire mandatis apostolorum in hierusalem existentium ut patet act. xv. ⁊ quia primo in ea vocati sunt discipuli christiani act. xi. Tertia est alexandrina que assimilatur homini. nam in ea a principio fuerunt doctores docti nō solum in litteris diuinis sed etiam humanis ut phericheus philosophus ⁊ athanasius ⁊ plures alij. Quarta est constantinopolitana que assimilatur aquile uolāti. nā in ea fuerunt uiri per contēplationem eleuati ut gregorius nazanzen⁹ ⁊ plures alij ⌊⁊ quattuor animalia singula eorum habebāt alas senas⌋ Ala prima est lex naturalis secunda lex mosaica. iij.ᵃ prophetarum oracula. quarta euangelium consiliorum. v.ᵃ doctrina apostolorum. vj.ᵃ statuta generalium conciliorum. Jstis enim alis sex uiri ecclesiastici debent ascendere sursum per contemplationem diuinorum ⁊ descendere deorsu3 ad edificationem proximorum ⁊ volare ad dexteram per gratiaꝝ actionem in prosperis ⁊ ad sinistram per patientiā in aduersis ⌊⁊ in circuitu ⁊ intus plena sunt oculis⌋ considerādo presentia preterita ⁊ futura ⌊⁊ requiem non habebant⌋ Hic consequenter ostenditur dei maiestas ex obsequio reuerenti. ⁊ primo in patriarchalibus ecclesijs cum dicitur ⌊⁊ requiem non habebant⌋ scilicet quattuor animalia q̈ttuor patriarchales ecclesias signantia ⌊die ac nocte dicētia sanctus ⁊c.⌋ nam in illis ecclesijs primo valde deuote celebratum fuit diuinum officiu3 diurnum pariter ⁊ nocturnum. Et ponit hic ter sanctus ad designandum trinitate3 personarū. ⁊ subditur ⌊dominus deus omnipotens ad designandum unitatem essentie. nam tres persone sunt unus deus ⁊ dominus omnipotens ⌊qui est ⁊ qui erat ⁊ q̄ venturus est⌋ per hoc exprimit eius eternitas que non apprehenditur a nobis nisi per comparationem ad differentias temporis ut supra dictu3 est primo ca. ⌊⁊ cū darent⌋ describitur obsequium diuine laudis quantum ad alias cathedrales ecclesias p orbe3 constitutas que in diuinis officijs celebrandis sequi debent ordinatione3 quattuor ecclesiarum patriarchalium cum ecclesia tamen romana que principalis ⁊ caput est omnium. ⁊ hoc est q̄ dicitur ⌊⁊ cum darent illa animalia gloria3 ⁊ honorem ⁊ benedictionem⌋ ei seruiendo ⁊ ip̄m collaudando in pluribus modis officiorū ⁊ ministrationibus sacramentorū ⌊precedebant. xxiiij seniores⌋. i. alie cathedrales ecclesie se eis conformantes ⌊⁊ mittebāt coronas suas ante thronum⌋ in signum reuerentie per hoc confitentes q̄ habent a deo claritatem uirtutis ⁊ sapientie q̄ per coronas aureas designant ut dictum est supra ⌊dicentes dign⁹ es domine deus noster accipere gloriā ⁊c.⌋ non est per hoc intelligendum q̄ deus accipiat aliq̄d de nouo vł q̄ ei aliq̄d accrescat ex operibus ⁊ laudibus humanis s3 q̄ homines ex beneficijs ab eo receptis tenent assurgere ad laudandum ⁊ glorificandū excellentiā eterne sue maiestatis ⌊quia tu creasti omnia⌋ de nihilo producēdo ⌊⁊ propter uoluntate3 tuam erant⌋ in dispositione tua ab eterno antequam crearentur sicut domus materialis antequā sit in effectu preexistit in dispositione artificis. ⁊ secundum hoc dicitur vij. metha. q̄ domus in materia fit a domo que est in anima. omnia uero creata se habent ad deum sicut artificia ad artificem Sap̄. vij. ca. Omniu3 enim est artifex omnem habens uirtutem ⁊c ⌊⁊ creata sunt⌋ id est producta in effectu in tēpopore. ⁊ hoc ex diuina uoluntate non ex nature necessitate.

Et vidi in dextera sedētis ⁊c⌋ Hic consequenter describitur dignitas christi hominis reuelationem accipientis. Circa quā premittitur profunditas diuini secreti. secūdo difficultas aperiendi. ibi Et uidi. Tertio infertur dignitas christi. ibi Et unus. Circa primum dicitur ⌊Et uidi in dextra sedentis super thronū⌋ Jste sedens est deus trinus ⁊ vn⁹ vt dictū est ⌊librū⌋ liber iste est diuina scientia in qua omnia sunt scripta

Sciendum tamen ꝙ in deo ponitur duplex
scientia uel potius una duplici modo dicta
scilicet scientia simplicis noticie que se ex/
tendit ad omnia possibilia que nunꝙ fue/
runt nec erunt. ⁊ scientia uisionis que re/
spicit existentia pro quacunꝫ differentia
temporis scilicet preteriti uel presentis uel
futuri. Et ista sunt in uirtute dei operati/
ua inquantum operatur in aliquo tempore
Talia uero sunt illa que reuelata sunt ho
mini christo ⁊ ab eo Johāni apostolo. Uir
tus vero dei operatiua metaphorice dicit̃
manus eius dextera. quia per manum de/
xteram operamur ⁊ ideo liber qui dicitur
dei noticia de dispositis ab eo fieri conue/
nienter dicitur esse in dextera manu dei
[signatum] signatio ista designat clausio/
nē diuine scientie de dispositis ab eo fieri
quousꝫ sint ab eo reuelata fieri uel in ef
fectu producta [sigillis septem] .i. omnimo/
dis obscuritatibus ut exponunt aliqui. Et
secundum hoc ponitur hic numerus deter
minatus pro indeterminato scilicet septena
rius pro obscuritatum multitudine sicut di
cit gregorius home. xxv. Maria ergo se
ptez demonia habuit que uniuersis uicijs
plena fuit. Sed hoc dictum non bene conso
nat his que sequuntur ca. vi. de aperitione
sigillorum procedendo a primo sigillo usꝫ
ad septimuz determinate. Ex quo patet ꝙ
septenarius sigillorum non ponitur ibi pro
indeterminata multitudine obscuritatum.
Ideo uidetur melius dicendū ꝙ sigilla ista
non sunt aliud nisi dei uoluntas claudens
⁊ aperiens suum secretuz prout ⁊ quando
⁊ quomodo sibi placet que licet sit una in
se dicitur tamen multiplex ad uarios effe
ctus relata secunduz illud psal. cx. Magna
opera domini exquisita ī omnes uolūtates
eius. Septenarius igitur sigillorum est se/
ptenarius reuelationis diuine uolūtatis ad
reuelanda Johanni distincta reuelationibꝰ
septem uel fienda in septē temporibus [Et
uidi] Hic consequenter describitur difficul
tas aperiendi cum dicitur [Et uidi angelū
fortem] iste uidetur fuisse gabriel qui inter
pretatur fortitudo dei [quis est dignus ape
rire librum] .i. manifestare dei secretum [⁊
soluere signacula eius] .i. sigillatim ostende
re qualiter singula de quibus dicet̃ proce
dunt ex diuina uoluntate [⁊ nemo poterat
in celo] quantū ad angelos [neꝫ in terra]
quantum ad homines [neꝫ subtus terraz]
quantum ad demones in quibus remanse
runt naturalia integra [aperire librum] qꝛ
nullus istorum potest ad secreta diuina at/
tingere nisi deo reuelante qui primo reue
lauit christo homini ⁊ christus Johanni [⁊
ego flebam multum] per hunc fletum desi
gnatur Johannis desiderium sciendo eccle
sie futurum processum [Et unꝰ] Hic conse
quenter infertur dignitas christi qui solus
inuentus est dignus dicta secreta primo ac
cipere ⁊ alijs per Johannē nunciare cuz di
citur [⁊ unus de senioribus dixit mihi] con
solando me desiderij mei impletione. quis
autem erat iste senior non dicitur. ⁊ dicunt
aliqui ꝙ fuit matheus euāgelista qui dixit
in persona christi math. vltimo. Data ē mi
hi omnis potestas in celo ⁊ in terra. ideo
dicit̃ [ecce uicit leo de tribu iuda ⁊c.] nam
christus victor fuit in sua resurrectione.
Sed quicquid sit de veritate: ratio tamen
non videtur valere quia Johannes non ac
cepit hanc notitiam per mathei scripturā
sed per reuelationem specialem. Est autez
dictum supra ꝙ per seniores intelliguntur
ecclesie prelati. Et ideo uidetur melius ꝙ
iste senior fuerit petrus. ⁊ dicitur unus id
est primus inter apostolos eo modo loquen
di quo dicitur gen̄ primo. Factum est ue/
spere ⁊ mane dies unus id est primus. tran
sierat enim iam beatus petrus per marty
rium ad gloriam quia sub nerone passus
fuit. Johannes autem postea tempore domi
ciani hanc renelationem accepit. ⁊ sic ani/
ma petri assistens christo uel aliqua effigi
es petrum representans dixit Johanni [ui
de ne fleueris ⁊c. Radix dauid] .i. de radi
ce dauid descendens secundum carnem se/
cendum ꝙ predixerat esa. xi. Egredietur
uirga de radice iesse ⁊c. [aperire librum]
i. manifestare ecclesie decursum a deo pre/
ordinatuz [⁊ uidi ⁊ ecce in medio throni ⁊c
agnū stantē tāꝙ occisū] .i. christuz ī medio
ecclesiarum per orbem in nomine eius con
stitutarum sicut ipse dicit math. ultimo. Ec
ce ego uobiscuz sum omnibus diebus usꝫ
ad consummationem seculi qui sicut dictus
est leo ratione resurrectionis ita dicit̃ hic
agnus ratione imolationis. propter quod
etiā dicit̃ stans quia resurrexit ad uitā im
mortalē. ro. vij. Christꝰ resurgēs a mortu
is iā nō morit̃ ⁊ tanꝙ occisus qꝛ quotidie

84

in ecclesia imolatur non secunduȝ carnem.
quia resurrexit ad uitam immortalem ut
dictum est. sed secundum effectum ⁊ repre/
sentationem. quia per oblationem euchari
stie cōmunicatur nobis effectus sue passio
nis. Ipsa etiam est similitudo representati
ua ipius secundum ꝙ dicitur luc. xxij. Hoc
facite in meam cōmemorationem. Illud enī
qđ representat aliquid notat̃ nomine ipius
sicut imago petri nominat̃ petrus. ⁊ eadē
ratione eucharistia agnus imolatus. ⁊ ad
hoc designanduȝ non dicitur hic agnus oc
cisus simpliciter sed tanꝙ̄ occisus ⌊haben/
tem cornua septem⌋. i. potestates. ⁊ ideo de
signatur per septem spiritus. quia septem
dona sanctispiritus sunt quasi septem cor/
nua siue potestates ad reprimendum uirtu
tem inimici⌊missi in omnē terrā⌋quia chri
stus paratus est dare dona sanctispiritus
omni homini ad ea se debite disponenti ⌊⁊
uenit ⁊ accepit de dextra sedentis in thro/
no librum⌋non est per hoc intelligendū ꝙ
christus tunc acceperit noticiaȝ de processu
ecclesie. nam anima christi ab instanti sue
creationis diuinitati coniuncta habuit no/
ticiaȝ omniū que deus cognoscit scientia ui
sionis inter que est processus ecclesie ut pa
tet ex predictis. ⁊ ideo per hoc ꝙ Johānes
uidit accipere eum librum designatur acce
ptio noticie a pncipio creatōnis anime chri
sti sed de nouo Johanni reuelande ⁊ p eū
uniuersali ecclesie. ⌊Et cū aperuisset⌋ Hic
consequenter describitur assistentium chri
sto iocunditas. ⁊ primo sibi assistentium in
ecclesia militante. secundo in triumphante.
ibi Et uidi ⁊ audiui. Circa primum dicitur
⌊⁊ cum aperuisset librum⌋ ad reuelandum
ecclesie processū⌊quattuor animalia⌋. i. quat
tuor ecclesie patriarchales⌊⁊ uigitiquatuor
seniores⌋ id ē uniuerse cathedrales ecclesie
per orbem diffuse ⁊ per hoc etiam subintel
liguntur alie ab eis constitute⌊Ceciderunt
coram agno⌋nam ex hoc habuerunt mate
riam uenerandi ipm ⌊habentes singuli ci/
tharas ⁊c.⌋qđ exponitur cum subditur⌊q̄
sunt orationes sanctorum⌋metaphorice. Et
per hoc ⁊ similia aperit̃ aliquo modo uia
ad exponendum reliqua ut predictum est
⌊⁊ cantabant canticum nouum⌋. i. pertinēs
ad nouum testamentuȝ⌊dignus es domine
deus ⁊c.⌋⁊ patet ex supradictis sententia
⌊quoniam occisus es⌋meritū precedit illud
quod cadit sub merito ppter qđ acceptio
noticie processus ecclesie que precessit mor/
tem christi ut dictum est non cecidit sub me
rito ipsius sicut nec gloria anime christi.
Sed gloria corporis que secuta est bene ce
cidit. meruit enim sui corporis glorificatio/
nem ⁊ exaltationem. ⁊ eodem modo potest
dici de reuelatione dicti processus facta Jo
hanni ⁊ per eum uniuersali ecclesie ad de
clarationem bonitatis ⁊ maiestatis christi.
Nam hec reuelatio facta est post passionē
⌊ex omni tribu ⁊c.⌋nā ecclesia est ex omni
bus gentibus collecta⌊⁊ fecisti nos deo no
stro regnuȝ⌋. i. regni eiꝰ pticipes⌊⁊ sacerdo
tes⌋hostias laudis deo offerētes⌊⁊ regna/
bimus super terram⌋ non dicitur in terra
ubi sancti conculcantur. Sed super terram
idest in celo ubi sancti cum christo dominā
tur⌊Et uidi⌋Hic consequent̃ ponitur iocū
ditas assistentium christo in ecclesia trium
phante cum dicitur⌊⁊ uidi ⁊ audiui uocem
angelorum multorum ⁊c.⌋In hoc notatur
ipsorum multitudo maxima secunduȝ illud
Job. xxv. nunquid est numerꝰ militum eiꝰ
⁊ idem designatur in hoc ꝙ subdit̃⌊⁊ erat
numerus eoꝝ milia milium⌋sicut enim cor
pora celestia totam regionem elementareȝ
excedunt quasi incōpabiliter in quantita/
te continua. Sic angeli omnia corporalia in
quantitate discreta accipiendo quantitateȝ
discretam pro qualibet multitudine nume/
rabili uel numerata ⌊dignus est agnꝰ qui
occisus est accipere uirtutem ⁊ diuinitateȝ
⁊c.⌋omnia ista habuit uel saltem plura an
te passionem. quod dico propter gloriā cor
poris ⁊ huiusmodi que secuta sunt. ⁊ iō ac/
ceptio taliuȝ hic accipit̃ pro manifestatione
eorum ad laudem ⁊ honorem nominis chri
sti. Et consequent̃ ponitur laus christi in
omnibus creaturis cum dicitur ⌊⁊ omnem
creaturam que in celo est⌋ quantum ad ho
mines qui iā sunt in patria ⌊⁊ ī terra⌋quā
tum ad existentes adhuc in uia⌊⁊ que sub
tus terrram ⁊c.⌋nam omnes creature ⁊ ir
rationales ⁊ uita carentes dicuntur ⌊lauda
re christum inquantum sunt materia ⁊ oc
casio laudandi ipsuȝ. quia intellectuales cre
ature per eas ascendunt ad cognoscendum
deum. ⁊ per consequens ad ipsum laudan/
dum ⁊ glorificandum. Cetera que sequunt̃
patent ex predictis.

[E]T uidi ꝙ apuisset ⌋Postq̄ȝ descript⁹ ē mod⁹ ⌊diuine reuelationis ⌊Hic ꝯsequent̄ describit̄ decursus ipletionis.⁊ hoc sub.vij. sigilloꝝ aperitionibus quib⁹ sigillis liber dicebatur signatus. Et ideo secundū septē sigilla diuiditur in septē partes que patēt in lr̄a. Igit̄ in prima parte dicit⌊⁊ uidi ꝙ aperuisset agnus unuȝ de septē sigillis⌋ scilicet primum eo modo loquendi quo dicit̄ gen̄ primo.⁊ factū est uespere ⁊ mane dies unus.i.primus.Unde ⁊ consequent̄ ibi dicitur.factū est uespere ⁊ mane dies secūd⁹ ⁊ sic consequenter usq̄ȝ ad septimū. Eodeȝ modo consequenter hic describitur aperitio secundi sigilli ⁊ tertij usq̄ȝ ad septimuȝ ⌊⁊ audiui unuȝ de quattuor animalibus⌋.i. primū eadē rōne qua ⁊ de sigillis dictū est Nam consequenter agitur de alijs tribus animalib⁹⁊ secundū illos qui per animalia dicunt signari quattuor euangelistas. Iste fuit marcus in similitudine leonis designatus que similitudo ponitur prima supra ca. quarto.Sed quoniā illud dictum non consonat ordini euangelistarū in quo mathe⁹ ponit̄ primus ⁊ marcus secundus.iō dixi supra ca.quarto.ꝙ ꝑ quattuor animalia quatuor patriarchales ecclesie designant̄.⁊ sic habeo consequenter dicere ꝙ ille q̄ per primū animal designat̄ fuit patriarcha prime ecclesie patriarchalis.s. hierosolymitane q̄ fuit btūs iacob⁹ appellatus fr̄ dn̄i eo ꝙ fuit similimus sibi ⁊ ante iam transierat ꝑ gladiū sub nerone ut patet per iosephū.xx.libro antiquitatū.Hec autem reuelatio facta fuit Johāni tp̄e domiciani⌊Ueni ⁊ uide⌋de cursum ecclesie primitiue⌊⁊ ecce equus albus⌋ꝑ quē ut dicūt expositores aliqui designatur Gaius imp̄ator q̄ successit ī mediate tiberio sub quo passus christ⁹ fuerat Et designat̄ per equū albū eo ꝙ non fuit christianis molestus sed magis cōsolabilis Nā pilatū misit in exiliū q̄ christū inique iudicauit.⁊ similiter herodē qui decollauerat Johannē ⁊ christū in passione spreuerat.luc.xxxiij.ideo subdit̄⌊⁊ exiuit uincēs ut uinceret⌋.s.aduersarios christi ut dictū ē.Sed hoc nō uidet̄ mihi cōuenienter dictū Nā iste gaius in tantū fuit elat⁹ ⁊ peruersus ꝙ per orbē misit statuā suā ut in illa adoraret̄ ut deus. ⁊ quia habitātes ī iudea renuentes hec facere. misit petroniū cū exercitu in iudeā ut in templo poneret dictaȝ statuā ⁊ renuentes interficeret ut dicit Josephus libris antiquitatū ⁊ de iudaico bello.tamen petronius nō dedit hoc executioni quia Gaius fuit morte p̄uentus. Et in illo uero tēpore apostoli ⁊ alij christiani habitabāt in hierusalē ⁊ iudea. ⁊ sic patet ꝙ Gaius non fuit eis cōsolabilis sed magis horribilis eo ꝙ pre ceteris habitatoribus iudee horridū erat eis mandatū Gai de dicta adoratione.licet autē ip̄e miserit in exilium herodē ⁊ pilatū.hoc tamē non fuit ꝓpter christū sed pro alijs causis totalit̄ desperatis ut refert Josephus quas cā breuitatis omitto.Similit̄ quod subdit̄.Exiuit uincens ut uinceret nō uidet̄ sibi conueniēter applicari q̄ȝ rome fuit turpiter interfectus propter suas malicias ⁊ uxor ei⁹ gladio confossa ⁊ eius unica filia parieti allisa ꝓpter quod uident̄ alij melius dicere.s.ꝙ per equum albuȝ intelligat̄ cetus apostolorū dealbatus sanctitate uite. ⁊ q̄ȝ beat⁹ Jacob⁹ hierosolymitane ecclesie episcopus ut dicit Hieronimus in libro illustriū uirorū dicit̄ usus fuisse tunc nō uestibus laneis sȝ lineis ⁊ per consequens albis. ⁊ idem estimari pōt probabiliter de alijs apostolis.unde ⁊ machametus uocat eos uiros dealbatos.Per sedentē sup equum illū intelligit̄ christus sessor ⁊ ductor eoꝝ secundum illud Ro.viij.Qui spiritu dei agunt̄ hi filij dei sunt.et secundū hoc sic est littera exponēda⌊Et ecce equus albus⌋.s.apostoloꝝ senatus⌊et qui sedebat super eū.s.christus habebat arcū in manu sua⌋.i.uerbū predicationis.quia cepit facere ⁊ docere. actuuȝ primo.⁊ sic fecerunt apostoli ꝑ instinctuȝ ⁊ ducatū ip̄ius⌊⁊ data ē ei corona⌋in sua resurrectione ⁊ ascensione⌊⁊ exiuit⌋ꝑ effectū suum dando apostolis in signo uisibili spiritū sanctū⌊uincēs⌋aduersarios suos in iudea primo.Nā eadē die cōuersi sunt ad eū predicante petro tria milia.act.secundo.Et altera die.v.milia act.tertio⌊ut uinceret ꝑ totum orbē subijciendo sue fidei iugo colla gentiū. Nā in breui tēpore ꝑ predicationē apostoloꝝ ⁊ alioꝝ christi discipuloꝝ christo cooperante ⁊ sermonem eoꝝ signis sequētib⁹ confirmante Marci ultimo p̄dicatū fuit euēgeliū. Nā uiuēte adhuc beato petro fides catholica diffusa fuit usq̄ȝ ad fines terre habitabilis prout declaraui sup illud

85

psal xviij. Jn omnem terram exiuit sonus
eorum ꝛc. ⁊ sup epistolam Ro. x. capit. [⁊
cū aperuisset] Hec ē secūda pars in qua de
scribitur status ecclesie a tempore neronis
usq; ad titum impatorē cū dicitur [Audiui
secundū animal] secūdū predicta iste fuit ꝑ
mus patriarcha ecclesie anthiochene. s. bea
tus Petrus ꝗ primo rexit illā ecclesiaꝫ ut
habetur libro illustriū viroꝝ qui tpe hui⁹
uisionis iaꝫ transierat per martyriū dicēs
[Ueni ⁊ uide] statum ecclesie sub nerone [⁊
exiuit alius equus ruffus]. i. romanus po/
pulus qui dicit̃ ruffus tēpore neronis du/
pliciter. uno mō accipiendo ruffedinē ꝓ ru
bedine sicut in pluribus locis alijs accipit
scriptura. eo ꝙ nero multos romanoꝝ oc/
cidit ex sua crudelitate. Nā etiā matrē ꝓ
priā uxorē fratrē ⁊ sororem ac etiā senecaꝫ
suum preceptorē dicit̃ occidisse. Alio mō ma
gis proprie ꝓ ipa ruffedine quia nero ciui
tatem romanā incendi fecit in magna pte
ut uideret quale fuerit antiquitus incēdiū
troie. Jn tali uero incendio ex cōmixtione
fumi ⁊ flāme aperētia ruffedinis causat̃ [⁊
ꝗ sedebat sup eū]. s. nero habens domini/
um [datū est ei]. i. a deo permissuꝫ ut sume
ret] . i. auferret [pacē de terra] q2 turbata
fuit ciuitas ⁊ romanū imperiuꝫ ꝓpter sua
maleficia [⁊ ut inuicē se interficiant] naꝫ ex
occasione sue perfidie ipo interfecto Otto
gaba vitellius uoluerūt usurpare imperiuꝫ
⁊ ex eoꝝ pugna adinuiceꝫ ualde multi fue
rūt interfecti [⁊ datus fuit illi gladius ma
gnus]. i. potestas interficiendi christianos.
Nā ipse primā persecutionē mouit contra
ecclesiā loquēdo de persecutionib⁹ motis ꝑ
impatores romanos. nā antea ꝑsecutionem
sustinuerat per iudeos. Mādatū uero cru/
dele Gai supra positū non fuit directe cō/
tra ecclesiā sed cōtra habitātes iudeam quo
rū pauci cōparatiue erant christiani nec ēt
mandatum illud fuit datū executioni. Et iō
prima persecutio ecclesie attribuit̃ neroni.
Claudius etiā impator ꝗ fuit medius inter
Gaium ⁊ Neronē non legit̃ fecisse christi
anis aliquā persecutionē. Nero antē apo
stoloꝝ principes. s. Petrū ⁊ Paulū occidit ⁊
alios multos christianos rome ⁊ per impe
rium occidi fecit [Et cū aperuisset] Hec est
tertia ps in qua describit̃ ecclesie stat⁹ sub
tito cum dicit̃ [audiui tertiū animal]. i. pa/
triarchā primū ecclesie alexandrine. s. bea/
tū Marcū secundū ꝙ in libro illustriū vi/
roꝝ habetur [⁊ ecce equus niger]. i. exerci
tus romanus qui dicitur niger effectiue si
cut sol dicitur calidus. Exercitus enim ro
manus sub tito in tantū afflixit habitan/
tes hierusalē ꝙ fuerunt fame denigrati ⁊
alijs afflictionibus secundū ꝙ refert Jose/
phus libro de iudaico bello [⁊ qui sedebat
super eū]. s. titus regens illū exercitū [ha/
bebat staterā in manu sua]. i. diuinā iusti/
ciā quā opere exequebat̃. nā ex ordine di
uine iusticie processit ꝙ exercitus romanus
iudeos ptim occidit ⁊ ptiꝫ captiuauit ī vin
dictam mortis christi sicut manifeste predi
xit Luc. xix. Ecce uenient dies in te ⁊ cir
cundabunt te inimici tui ꝛc. q2 tamē erat
preter intentōnē titi ⁊ exercitus sui qui ꝓ
pt̃ aliā cām uenerūt ꝯ iudeos. s. ꝓpt̃ rebel
lionem ipoꝝ cōtra imperiū romanū ut pa
tet ꝑ Josephū libro de iudaico bello. Jdeo
dicit̃ ꝙ habebat staterā in manu ⁊ non in
mente. nā exequebat̃ op⁹ diuine iusticie mo
do ꝑdicto. Per manū enī opus intelligitur
quia per eā efficitur [⁊ audiui uocē de me/
dio quattuor animaliū]. i. de throno dei in
cuius circuitu erant quattuor animalia ut
dictū est supra ca. quarto. Et per hoc de/
signatur ꝙ factū titi contra iudeos ꝓcede/
bat ex ordinatione diuina a qua procedit
malū pene secundum ꝙ dicit̃ Amos quarto
Nō est malū in ciuitate quod nō fecerat ei
dominus [Bilibris tritici denario uno ꝛc.]
Ad intellectū huius sciendū ꝙ dicit Hugo
floriacensis de fine belli romanoꝝ cōtra iu
deos Fessi deniq; romani multa cede que
rebant quibus mancipia captiua uenderēt
Sed q2 plurimi uenales ⁊ pauci inueniebā
tur emptores non defuere qui triginta mā
cipia uno nummismate mecarentur. ut si/
cut dominū emerant triginta denarijs sic
econuerso ꝓ denario uno triginta uende/
rent̃. Sunt aūt nūmisma ⁊ denarius unuꝫ
⁊ idē math. xxij. dicente dn̄o Ondite mihi
nūmisma census. subdit̃ At illi obtulerunt
ei denariuꝫ dicebat̃ autem denarius eo ꝙ
valebat. x. nūmos vsuales. Jtē notādum ꝙ
bilibris est nomen cōpositū ex bis ⁊ libra
quia continet duas libras. quinq; uero iu/
dei hic ꝑ unā libram designant̃ eo ꝙ quinq;
libri moysi ab omnibus iudeis recipiūtur
Alios autē libros iudei non recipiunt qui
saducei dicuntur. Est igit̃ sensus [Bilibris

tritici denario uno &c. quia sicut de uena libus iudeis uilioribus qui per ordeū quod est uile granum designant̄ triginta p̄ uno denario dabant̄ ut dictū est ita decem de fortioribus ⁊ aptioribus ad seruiēdū p̄ uno denario vendebant̄ ⁊ uinū ⁊ oleū ne lese ris per uinū quod est letificatiuū intelligū tur christiani qui replebant̄ gaudio spiri tuali secundū q̄ dicit̄ act. xiij. Discipuli ue ro replebant̄ gaudio ⁊ spiritusancto. Et si milit̄ per oleū p̄pter pietatis ⁊ mutue cha ritatis obsequiū secundū q̄ dicit̄ act. quar to Quotquot eniz possessores domorum ⁊ agroꝝ erant uendebāt afferentes p̄cia eo rū ⁊ ponebāt ad pedes apostoloꝝ qui diui debāt singulis p̄ut cuiq; opus erat. Et isti nō fuerunt lesi per exercitū titi. Naz ante eius aduentū christiani habitantes in hie rusalē ⁊ in iudea monitu angelico transie runt ultra iordanē in ciuitate nomine Pel lā in regno agrippe existentē qui cōfede ratus erat romanis. Et cū aperuisset. Hic incipit pars quarta ubi describit̄ status ec clesie tēpore domiciani qui secundā perse cutionē mouit contra ecclesiā ⁊ multa alia mala fecit i imperio romano. dicit̄ igit̄ ⁊ au diui uocē quarti animalis id ē patriarche seu episcopi constantinopolitani iā defuncti sicut dictū est de alijs tribus. ⁊ ecce equus pallidus .i. populus romanus. Domician⁹ enim magnā p̄tē senatoꝝ ⁊ alioꝝ nobiliū in exiliū misit ⁊ interfecit imponēs eis cri mina ut sic raperet eoꝝ bona. p̄pter quod ceteri rome ⁊ alibi erāt in magno timore positi ne similiter eis fieret. Timor aūt fe cit exteriora mēbra pallida ⁊ potissime fa ciē p̄pter quod romanū imperiū p̄ tempo re illo significatur per equū pallidū. ⁊ q̄ se debat desup .s. domician⁹ impator. nomē illi mors actiue ⁊ passiue q̄r multos inno centes interfecit ut dictū ē potissime chri stianos cōtra quos mouit secundā persecu tionē. Et finaliter īterfectus fuit a senatu romano propter suā crudelitatē. ut habet̄ in legēda beati Iohānis euāgeliste. ⁊ infer nus sequebat̄ eū q̄r post cursū uite p̄sentis statim captus ē ad penā gehenne. ⁊ data ē illi potestas sup quattuor partes terre. In quibus dilatatū erat romanū imperiū. int̄ ficere gladio naz in omnibus istis p̄tibus multi christiani gladiati fuerūt de mādato eius. ⁊ fame q̄r multi in carcerib⁹ fame cru ati mortui fuerūt. ⁊ bestijs terre q̄r plures eoꝝ deuorandi bestijs tradebantur. Sicut patet in legendis pluriū martyrū. Et quia pluribus alijs modis aliqui martyrizaban tur .s. suspēsione submersione cōbustione ⁊ huiusmōi. ideo interponit̄ ⁊ morte ut ois modus affligendi martyres includat̄. Ex p̄dictis uero patet q̄ sicut zacharie. vi. per equos quadruplicit̄ in colore variatos de signata fuerūt. iiij. regna ut dictū fuit ibi dem. sic in isto loco per equū albū designa tur regnū christi p̄ut fuit i cetu apostoloꝝ ⁊ credētibus primis. p̄ alios tres equos ro manū imperiū cuius status fuit uariatus in tribus p̄tibus. Et cū aperuisset quintū. Hic incipit quinta pars in qua describit̄ ecclesie persecutio a traiano imperatore q̄ domiciano successit usq; ad diocletianum. Iste eni traianus tertiā p̄secutionez exer cuit contra ecclesiā. Marcus Antoni⁹ quar tā Seuerus quintā Maximus q̄ ē maxi mianus sextā Decius septimā Ualerian⁹ octauā Aurelianus nonā. Licet autē multi imperatores intermedij fuerunt inter istos quoꝝ tēporibus multi chriani fuerunt mar tyrizati. Isti tamē specialiter dicunt̄ christi anoꝝ persecutiones exercuisse q̄r fecerunt ⁊ renouauerunt edicta contra christianos. Alij uero non sic. Et ideo q̄ aliqui tēpori bus suis fuerunt martyrizati hoc fuit ex edictis precedentiū imperatoꝝ que nō erāt reuocata. Tēporibus igit̄ istoꝝ imperatoꝝ non erant ecclesie nec altaria stabilia s; in locis occultis ⁊ potissime in martyrum cri ptis in quibus sunt corpora eoꝝ ibidem se pulta portabat̄ ⁊ erigebat̄ altare ligneū p̄ celebratione missaꝝ. Et hoc est qd̄ d̄r. ⁊ cū aperuisset quintū sigillum uidi subtus alta re animas interfectoꝝ .i. martyres inter fectos eo q̄ erant ibi corpora eoꝝ. Et ē si milis modus loquendi sicut exo. j. Omnes anime q̄ egresse sunt de femore iacob id est homines q̄ꝝuis anime eoꝝ non fuerunt egresse de femore iacob que nō sunt ex tra duce sed a deo per creationē infuse corpo ribus egressis de iacob per generationem propter uerbū dei quātū ad doctores qui fuerūt martyrizati p̄pter p̄dicationē uer bi diuini. ⁊ propter testimoniū quod habe bāt quātū ad simplices christianos q̄ mar tyrizabant̄ eo q̄ nolebēt negare christuz sed magis p̄testabant̄ se credere in ipsum

86

⁊ clamabāt uoce magna ⁊c.] iste clamor
non est aliud q̄ȝ manifestatio nequicie ty/
rannoꝝ coram deo merito punienda. [⁊ in/
nocentie martyꝝ premianda sicut dixit do
minus ipi caim geñ. iiij. Ecce uox sangui
nis fratris tui abel clamat ad me de terra
id est eius innocentia declarat tuā nequiciā
puniendā in mortis eius vindictā ideo sub
ditur [usqȝquo domine] supple qui es [san/
ctus ⁊ uerus non uindicas sanguinē nostꝝ
de his qui habitāt in terra] .i. de tyrannis
dominantibus super terrā [⁊ date sunt eis
singule stole albe] quia cuilibet data ē glo
ria anime [⁊ dictū est illis ut requiescerēt
corpora eoꝝ in monumētis] tempus adhuc
modicum] .s. usqȝ ad iudicium quod dicitur
modicū eternitati cōparatū propter quod
Johannis prima canonica ca. ij. dicit᷑. Filio
li nouissima hora est. tunc enim resurgent
in corporibus gloriosis ⁊ sic habebunt se/
cundaȝ stolā que est gloria corporis [donec
cōpleant᷑ ⁊c.] nā postea propter nomē chri
sti multi sunt interfecti ⁊ adhuc plures int᷑
ficient᷑ in persecutione antichristi [Et cuȝ
aperuisset] Hic consequēter describit᷑ stat⁹
ecclesie sub diocletiano qui decimā persecu
tionē inuenit contra ecclesiā cū collega suo
maximiano. ⁊ ista persecutio fuit atrocior
p̄cedentibus in tātum qd᷑ infra. xxx. dies
pvij. milia ꝑmiscui sexus legunt᷑ martyrio
coronati. Et hoc est ꝙ describit Johannes
sub aperitione sigilli sexti. ⁊ diuidit᷑ in du
as partes. q꞉ primo describit᷑ immanitas ꝑ
secutionis. secūdo suauitas diuine consolati
onis. ibi Post hec uidi. Circa primū dicit᷑
[Terre motus factus ē magnus] q꞉ in om
bus partibus imperij romani ex imperio
diocleciani ⁊ maximiani moti sunt iudices
⁊ potentes ad interfectionē populi christia
ni [⁊ sol factus est niger ⁊c.] .i. christus q
est sol iusticie denigratus est quantū ad fa
mā nominis ⁊ etiā in mēbris suis quibus ī
ponebat᷑ ꝙ essent malefici ⁊ magi. ⁊ in hoc
a christo edocti per apostolos aliosqȝ disci/
pulos quos docuerat de talibus ut dicebāt
infideles. ⁊ sic quantū erat in se nomē chri
sti denigrabant [⁊ luna tota facta ē sicut
sanguis] q꞉ tunc ecclesia tota fuit sanguine
martyrū rubricata [⁊ stelle ceciderūt de ce
lo] .i. multi eminētes in ecclesia timore mor
tis inclinati fuerunt ad idolatrandū. vnde
⁊ marcellus papa tunc timore mortis idolū
thurificauit. ⁊ per hoc conijcitur ꝙ plures
alij similiter fecerunt. Uerūtamē beatus
marcellus penitentia ductus postea marty
rium pro christo sustinuit. ⁊ cessauit episco
patus romanus. vij. annis ⁊. vi. mensibus ꝑ
pter immanitatē persecutionis illius [Si/
cut ficus emittit grossos suos cum magno
uentu mouet᷑] dicunt᷑ autē grossi ficus pri/
mi tēporis ⁊ immature que de facili cadūt
a magno uento cōcusse. tunc aūt flauit ī ec
clesia turbo tēpestuose persecutionis [⁊ ce/
lū recessit sicut liber inuolutus] celū hic di
citur ecclesia presentis tp̄is sicut ⁊ Math.
xiij. Simile est regnū ce. the. ab. ī agro ⁊c.
prout exponit gregorius home. xxxvij. ꝙ
christiani tunc se occultabant quātū pote/
rāt exceptis valde paucis qui ex maximo
feruore se martyrio offerebāt [⁊ oīs mons
⁊ insule de locis suis mote sunt] nā sup mō
tes ⁊ rupes quasi īaccessibiles ⁊ īsulis ma/
ri clausis ubi fugerant christiani quereban
tur ⁊ exterminabant᷑ ⁊ sic dicunt᷑ ista lo/
ca mota ꝑpter motionē habitantiū sicut di
citur parisius facere uel pati qd᷑ populus ī
habitās agit uel patit᷑ [⁊ reges terra ⁊ ꝑn
cipes ⁊c.] in omnibus enī ꝑtibus orbis iaȝ
diffusa erat fides catholica ut supra dictuȝ
est ⁊ de omni statu hominū maioꝝ minoꝝ
⁊ mediocrium aliqui crediderūt qui rabieȝ
persecutionis mote per diocletianū ⁊ maxi
mianū nō ferentes querebāt se absconde/
re in locis cauernosis sub mōtibus iō sub
dit᷑ [Absconderūt se in speluncis] ⁊ aliq ēt
eorum timētes ibi capi ⁊ longo cruciatu ad
mortē deduci desiderabant mori breuiter.
supposita tamē dei uoluntate ne vi tormen
toꝝ inclinarent᷑ ad christū negandū. ⁊ hoc
desiderium exprimit᷑ cū dicit᷑ [⁊ dicūt mon
tibus ⁊ petris cadite super nos ⁊ abscōdi
te nos a facie sedentis sup thronū] irati cō
tra nos. licet in deo non cadat ira ꝑprie di
cit᷑ tamē irasci metaphorice cōtra aliquos
quādo flagellat eos q꞉ ad modum irati se
habet tamen quādo flagellat electos hoc
facit magis ex sua benignitate ad augmē
tū meriti ipoꝝ ac premij [⁊ ab ira agni] .i.
hominis christi qui uidebat᷑ irasci cōtra su
am ecclesiam modo dicto [quoniā uenit di/
es magnus ire ipoꝝ] .i. tēpus ꝑsecutionis
magne ab eis permisse [⁊ quis poterit sta
re] quasi dicat ualde pauci. Ceciderat enim
marcellus papa qui caput erat ecclesie ut

predictum est propter quod uidebatur dif/
ficile q̄ alij inferiores possent stare. Aliter
autē exponitur ab aliquibus illud [⁊ dicunt
mōtibus ⁊ petris cadite super nos ⁊c.] q̄
per montes ⁊ petras intelligūtur sancti q̄
iam erant in patria qui dicuntur montes pro
pter suam exaltationem ad celestia. Et pe
tre propter confirmationē in bono quorū
suffragia postulabant fideles in persecutio
ne positi ⁊ sic est sensus [⁊ dicunt montibus
⁊ petris] .i. sanctis [Cadite super nos] .i. cō
descendite nobis [⁊ abscondite nos a facie
⁊c.] .i. protegite nos orationibus uestris er
ga deum ⁊ agnum ut cesset a nobis rabies
persecutionis. Sed alia expositio videtur ma
gis litteralis. Cap. vij.

Post hec uidi] Postq̄ descri/
pta est acerbitas persecutionis
Hic consequēter describitur sua/
uitas cōsolationis que facta est
in ecclesia dei tēpore constantini ex helena
nati. Et diuiditur in duas ptes. qr primo
ponitur hic consolatio quātū ad existētes
in ecclesia militante. secundo quantū ad ex
istentes in ecclesia triumphante ibi Post
hec uidi turbā. Prima adhuc in duas. qr p̄
mo premittitur persecutionis breuitas scilicet
quattuor tyrannorum in diuersis partibus im
perij romani dominantium. secundo eorum
repressio per constantinum. ibi Et uidi al
terum. Circa primum sciendū q̄ sicut dicitur
in ecclesiastica historia. ix. libro. Postq̄ dio
clecianus ⁊ maximianus deposuerunt insi
gnia imperij constituti sunt imperatores
duo. s. Galerius ⁊ Constantinus. Galerius
aūt duo cesares instituit. s. Seuerū in italiā
⁊ Maximianum in oriente. Cōstātinus au
tē ex helena genuerat filiū nomine cōstan
tinum qui mortuo patre factus est impera
tor. ⁊ assumpsit in consortiū imperij liciniū
qui licet primo fuerit pacificus christianis.
tamē cito postea factus est persecutor. Ma
xētius uero rome tyrannizabat. ⁊ sic erāt
quatuor persecutores ecclesie in quattuor p
tibus imperij. s. Maximianus in oriēte Se/
uerius in italia Maxentius rome Licinus
alexandrie que est in egypto. Itē notandū
q̄ homines maxime potentes ⁊ in dignita
te constituti in hoc libro frequenter nomi
nantur angeli sicut dictum est supra ca. ij. de
episcopis vij. ecclesiarum qui angeli nomi
nantur. ⁊ si sunt boni sunt angeli dei. ⁊ si
mali magis sunt angeli sathane saltē pro
illo tempore quo sunt mali sicut dictū ē su
pra. iiij. ca. de angelo sarde nomē habes q̄
uiuas ⁊ mortuus es. Hoc ergo modo quat
tuor persecutores ecclesie dicti nominantur
hic angeli cū dicitur [Post hec uidi quattuor
angelos stantes] .i. dominantes [sup quat
tuor angelos terre] .i. quattuor partes im
perij ut dictū est [tenentes quattuor uētos
terre ne flarent] .i. impedientes doctores ec
clesie ne uerbū dei predicarent. de quo fla
tu dicitur cant. iiij. Surge aquilo ⁊ ueni au
ster perfla ortum meū ⁊ fluent aromata il
lius. quia p flatum predicationis fecundan
tur ortus ecclesie militantis [super terram
neq̄ super mare neq̄ in ullā arborē] chri
stianorum enim aliqui habitabant in arida
aliqui in insulis maris ⁊ aliqui in siluis p
secutionē fugientes ⁊ omnes isti designan
tur nominibus locorum istorum sicut habitā
tes parisius designantur nomine ipsius. vn
de cōmuni modo loquendi dicitur parisius fe
cit tale festum. i. populus habitans ibi [Et
uidi] Hic cōsequenter describitur victorum quat
tuor tyrannorum repressio. Circa quā primo
ponitur repressionis actus. secundo subditur
sequens fructus. ibi Et audiui. Circa p̄mū
premittitur reprimentis conditio cū dicitur
[⁊ uidi alterū angelum] .i. imperatorē con/
stantinum [ascendentē ab ortu solis] nam ex
ordinatione solis iusticie ascendit ad digni
tatē imperialem ut daret pacem ecclesie [ha
bentē signū dei uiui] .i. signū crucis christi
scribitur enim ecclesiastice historie libro no
no q̄ constantinus ueniens romam contra
Maxentium ibi tyrānizantē ut frequenter
cogitaret de dispositione belli. ⁊ pro uicto/
ria exoraret deum celi quāuis nondū esset
baptizatus. Aspiciens in celū uidit signum
crucis rutilās ⁊ cū miraretur de insolita ui
sione vidit angelos assistētes ⁊ dicentes si
bi. In signo hoc uinces. tunc de uictoria fu
tura securus signū crucis sicut uiderat de
pingi fecit in militaribus uexillis. ⁊ sic pro
cedens contra maxentium obtinuit plenum
triūphum [⁊ clamauit uoce magna quattuor
angelis] .i. quattuor tyrannis predictis [q̄/
bus datum est] .i. permissum est [nocere ter
re ⁊ mari] .i. christianis habitantibus ī ter
ra arida ⁊ in insulis maris dicēs [Nolite
nocere ⁊c.] nā istos quattuor tyrānos re/
pressit a nocumento christianorum aliquos de

87

bellando ſicut dictum eſt de Maxentio. et
idem poſtea accidit de licinio contra chri/
ſtianos crudeliter inſurgente in alexādria
⁊ egypto. Alios antez duos ſuo mādato de
terrendo. Et hec habent̄ eccleſiaſtice hi/
ſtorie lib. ix. [quoadusqꝫ ſignemus ſeruos
dei noſtri in frontibus eoꝝ] Cōſtantinꝰ enī
a beato Silueſtro [baptizatus honorauit ⁊
exaltauit eccleſiam ⁊ potiſſime ſacerdotes
⁊ alios eccleſie miniſtros. ⁊ multa priuile/
gia chriſtianis dedit. ⁊ ſic exemplo ⁊ ver/
bo multos ad baptiſmū induxit. ⁊ ſic p mi
niſterium ſacerdotū ſeruos eos chriſti con
ſignauit. Sciendū autem ꝙ hec dictio quo
adusqꝫ non tenet̄ hic finite ſic intelligendo
ꝙ ſignatis fidelibus tēpore conſtātini qua
tuor tyranni predicti deberēt redire ad p
ſecutionē eccleſie ſicut cū dicit̄ ſedeas hic
quoadusqꝫ ueniā per quod deſignat̄ ꝙ me
aduemente nō debes amplius ſedere ſꝫ te
netur indefinite ſicut cum dicit̄. Iſte nō pe
nituit quoadusqꝫ vixit. i. nūqꝫ penituit qꝛ
poſt mortez penitere nō potuit. [Et audiui
numeꝝ ſignatoꝝ] Hic conſequēter deſcri/
bitur dicte repreſſionis fructus quia ē mul
tiplicatio credētiū chriſto. Et dicūt expoſi
tores ꝙ hic primo ponitur numerus cōuer
ſorum ad chriſtū de iudaiſmo. ⁊ ideo ſubdi
tur [ex omni tribu filiorū iſrael] ⁊ poſtea
cū ſubdit̄ [poſt hec uidi turbā magnā ⁊c̄]
ponitur multitudo conuerſoꝝ de gentilita
te que fuit multo maior quaſi incōperabili
ter qꝫ de iudaiſmo. Sed ſaluo meliori iu/
dicio primū non videt̄ rationabiliter dictū
qꝛ ante tempora conſtātini iudei iam erāt
ī ſua īfidelitate obſtinati. propter quod nō
videt̄ ꝙ tempore conſtātini tot fuerūt ba/
ptizati ſicut dicit̄ hic. ſ. cxliiij. milia. Itez qꝛ
ex qualibet tribu excepto tribu dan. loco
cuius nominatur tribus ioſeph dicunt̄. xij
milia ſignati. ⁊ tamē ſecundū hebreos ⁊ la
tinos. x. tribus fuerunt captiuate ⁊ inclu/
ſe ultra mōtes caſpios. Et ſic de illis nō vi
dent̄ tunc aliqui fuiſſe baptizati. Similiter
ſecundū de conuerſione gētilium nō videt̄
probabiliter dictum qꝛ textus diſſonare vi
det̄ in pluribus quod magis uidebit̄ pro/
ſequēdo. Sic igit̄ quantuz mihi videtur ad
preſens In hac prima pte deſcribitur mul/
titudo cōuerſoꝝ ad chriſtum tēpore cōſtan
tini de quacūqꝫ gente uel natione qui per
baptiſmum rem nominis iſrahel conſequū
tur ſecundū ꝙ predixit eſa. xliiij. effundam
ſpiritum meū ſup ſemen tuum ⁊ benedictio
nes meas ſuper ſtirpē tuaz ⁊ germinabūt
⁊ ſequitur. Iſte dicet. domini ego ſum. ⁊ ille
inuocabitur in nomine iacob. ⁊ hic ſcribat
in manu ſua domino. Et in nomine iſrael
aſſimilabit̄ quod intelligit̄ de gentibus cō
uerſis ad chriſtuz ſicut ibidem plenius fuit
dictum. hoc etiā dixit apoſtolis Ro. ij. Nō
enim qui in manifeſto iudeus eſt neqꝫ q̄ in
manifeſto in carne eſt circūciſio. ſed qui in
abſcōdito iudeus eſt ſcilicet per fidē chriſti
⁊ circūciſio cordis in ſpiritu. ſ. per reciſionē
uicioꝝ. ⁊ ſic patet ꝙ nomē iſraelis ſecundū
rem ⁊ ueritatē tranſijt ad populū in chri/
ſto regnātium ⁊ per ꝯſequēs nomina. xij.
tribuū iſrael ad. xij. apoſtolos noui teſta/
mēti qui correſpondēt. xij. patriarchis ue.
teſta. tribus uero dan. hic omittit̄ eo ꝙ de
ipſa dicitur antichriſtus naſciturus. Scien
dum etiaz ꝙ cū dicit̄ hic. cxliiij. milia ſigna
ti. ponitur numerus determinatus pro in/
determinato. Nam multo plures tēporibꝰ
illis per diuerſas partes orbis fuerunt ba
ptizati ſicut ſupra quarto ca. . per. xxiiij. ſe
niores intelligit̄ uniuerſitas prelatoꝝ eccle
ſie que eſt multo maior ſicut dictū fuit ibi
dem. his vero dictis patet littera [Poſt hec
uidi] Hic conſequenter deſcribit̄ conſolatio
quātū ad exiſtētes in eccleſia triūphante.
Nā ſicut poſt perſecutionē acerbiſſimā tē
poribus diocletani ⁊ maximiani facta ē cō
ſolatio magna in eccleſia militante per cō/
ſtantinum pacem ei attribuentem ſic in ec
cleſia triūphāte de martyribus illius tem/
poris facta eſt leticia magna per chriſtum
animas eoꝝ ſuſcipientē. igitur hec leticia p
mo deſcribit̄. ſecundo iohānes de hoc ple
nius inſtruitur ibi ⁊ reſpondit. Circa pri/
mum dicit [Poſt hec uidi turbā magnam]
martyrum quā dinumerare nemo poterat
tēporibus eniz diocleciani ⁊ maximiani tot
fuerunt martirizati ꝙ per homines nō po
tuerūt ad certū numeꝝ reduci. Nam infra
xxx. dies leguntur. xvij. milia martirizati
ut dictum ē. vna etiam uice maximianus i
terfecit legionē tebeoꝝ in qua erāt ſex mi
lia. cccccclxvij. milites chriſtiani. Iudices ēt
in diuerſis tēporibus de mandato iſtorum
imperatorum tot interfecerunt chriſtianos
ꝙ non poterant ſub certo numero redigi.
Nā diocletianus legit̄. xx. annis impaſſe

[ex omnibus gentibus ⁊ tribubus ⁊ popu
lis ⁊c.] Ex hoc uidetur ꝗ nō agit᷑ hic de
cōuersis ex gētilitate tantū sicut dicūt ali
ꝗ sed de martyrizatis ꝑ diocletianū ⁊ ma
ximianū int᷑ quos fuerūt aliqui de iudais/
mo cōuersi ad christum ⁊ de omni populo
⁊ gente[stantes ante tronū] ꝑ claꝝ diuini
tatis aspectū[⁊ in conspectu agni] qꝛ sicut
beati reficiunt᷑ interius in aspectu diuinita
tis ita exterius ĩ aspectu humanitatis chri
sti secundū ꝙ dicit augustinꝰ sup Johannē
[amicti stolis albis] per gloriā anime que
ꝑ stolā albā designat᷑ ut dictū est ca. prece/
denti[⁊ palme in manibus eoꝝ]in signū ꝑ
fecte uictorie que non habet᷑ in presenti vi
ta in qua hoīes q̄ʒtumcūqꝫ sancti sunt sē/
per in pugna. Et sic non loquit᷑ hic ut vi/
detur de baptizatis existētibus in via sed
de martyrizatis in patria[⁊ clamabāt uo/
ce magna]nā in celis est laus dei continua
[dicentes salus deo nostro]. i. salus quā ha
bemus inest nobis a deo ⁊ agno[⁊ omnes
angeli stabāt in circuitu throni[tanqꝫ pa/
rati ad exequēdū uoluntatē dei.[Et senio
rū ⁊ quatuor animaliū]. i. ep̄oꝝ ⁊ patriar/
chaꝝ iam in celo regnantiū[⁊ ceciderūt in
conspectu throni ⁊c. gratias agentes deo
de triumpho martyrū [dicentes amē]post
laudē martyrū suprapositā]Salus deo no
stro ⁊c.]⁊ subdit᷑ eoꝝ laus cum dicit᷑ [Bene
dictio]. i. laus[⁊ claritas]. i. diuulgatio no
minis ⁊ cetera que sequunt᷑ supple attribu
antur[deo nostro in secula seculorum] non
est perhoc intelligendū ꝙ ex creaturis ali
quid accrescat deo in seipso. sed tantū in ef
fectibus suis[Et respondit] Hic cōsequēt᷑
Johānes de dictis maryribꝰ instruit᷑ pleniꝰ
cū dicit᷑ [⁊ respondit unus de senioribus]se
cundū illos ꝗ dicūt ꝙ littera imediate pro
cedens loquit᷑ de conuersis ex gentilitate
tēpore constantini. Iste senior fuit beatꝰ Sil
uester. Sed hoc non uidet᷑ conuenienter di
ctū. qꝛ Johānnes non fuit instructus a bea
to Siluestro per multa tēpora post nascitu
ro. qꝛ floruit tēpore cōstātini qui cepit im
perare anno dn̄i. ccc. ix. Et ideo uidet᷑ me
lius ꝙ iste senior fuerit beatus Petrus ꝗ
dicit᷑ unus senior. i. primus int᷑ p̄latos eccle
sie sicut dictū ē supra ca. v. [Hi qui amicti
sunt stolis albis qui sunt ⁊c]q. d. tu debes
scire[⁊ dixi illi. dn̄e mi tu scis]ꝗ regnas in
secula cū eis. Nam ante reuelationē Johā
ni factā per martyriū transierat ad gloriā
ut ostensum est supra ca. v. q. d. Johannes
Tu qui scis potes me docere de ipsis [⁊ di
xit mihi hi sunt qui uenerunt de tribula/
tione magna]exeuntes de mundo per mar
tyrium tēpore diocletiani ⁊ maximiani im
peratoruʒ. qꝛ tunc fuit tribulatio maxima
ut dictum est. Ex hoc etiā uidet᷑ ꝙ non lo
quitur de conuersis ad fidē tēpore constan
tini. qꝛ tunc non fuit ecclesie tribulatio sʒ
maxima cōsolatō propter quod loquit᷑ sicut
dixi de martyribus tēporis p̄cedentis. ideo
subdit᷑ [⁊ lauerūt stolas ⁊ dealbauerūt eas
in sanguine agni] propter quod eoꝝ san/
guis fuit effusus ⁊ ideo merito dicit᷑ san/
guis agni qui est sanguis mēbroruʒ ipsius
in quibus dicit se persecutioneʒ pati act. ix
Saule saule quid me persequeris. marty/
res aūt predicti acceperūt primā stolā. i. ani
me gloriā ut supra dictū ē ꝑ effusionē sui
sanguinis[ideo sunt ante thronum dei] ui/
dentes eū facie ad faciē] ⁊ seruiūt ei die ac
nocte in templo eius] quia ibi est laus iu/
gis. psal. lxxxiij. Beati qui habitāt in do/
mo tua domine in secula seculoꝝ laudabūt
te]⁊ qui sedet ĩ throno]. s. deus[habitat su
per illos] qꝛ non possunt ab eo euelli [non
esurient neqꝫ sitiet āplius ⁊c.]. i. nullā tribu
lationē aut inquietudineʒ patient᷑ amplius
nā in beatitudine quietat᷑ appetitus[quoni
am agnus qui est in medio throni]. s. chri
stus[reget eos]imediate. fideles autē ĩ ter
ra existentes regunt᷑ ab eo ꝑ ministros ec
clesie[⁊ deducet eos ad vite fontes aquarū
continuādo in eis gloriā anime quousqꝫ cū
hoc accipiāt gloriā corporis in futura resur
rectione. ⁊ tunc erūt in fōtibus aquaꝝ vite
ꝑ duplicē gloriā. s. corporis ⁊ anime[⁊ ab/
sterget deus omnē lachrimā]nam ultra nō
habebūt aliquā tristicie materiā]sed plenā
⁊ perfectā consolationē. Cōtra hanc expo
sitionē quā posui ex textu possit argui. pri
mo. qꝛ dicitur Post hec uidi turbā magnā
⁊c. ex quo videt᷑ ꝙ nō loquit᷑ de martyri/
bus tēpore constātini p̄cedentibus de quo
ante fecerat mentionē sed magis de cōuer
sis ex gētilitate tēpore ipsius sicut dicunt
expositores aliqui. Secūdo quia infra. xxi.
Johannes loquēs de ciuitate celesti dicit. ⁊
tēplū nō uidi in ea. Hic aūt dicit᷑ ⁊ seruiēt
die ac nocte in tēplo eius. Ex quo uidetur
ꝙ non loquit᷑ de martyribus existētibus

iā in patria sʒ de filideb⁹ qui sūt adhuc in
via. Ad primū dicēdū q̄ cū dicit᷑. Post hec
vidi ⁊c. ly post nō refert᷑ ad ordinē rei ge
ste. sʒ ad ordinē uisionis seu descriptionis
illa enī que sunt pri⁹ facta frequent᷑ sūt po
sterius ostēsa ꝓphetis ⁊ descripta sicut ma
nifeste patet i scriptura ueteris ac noui te
stamēti. propter quod nō ualet argumētū.
Ad secūdū dicēdū q̄ post illud uerbū Johā
nis subdit᷑ imediate Dn̄s eniʒ de⁹ omnipo
tens tēplū illius ē ⁊ agn⁹. Ex quo patet
q̄ ꝑ uerbū Johānis nō excludit᷑ a ciuitate
celesti tēplū omnimode. sʒ tantū tēplū ma
teriale ⁊ figurale quale fuit in ueteri testa
mēto respectu noui. ⁊ in nouo respectu celi
Cult⁹ enī dei in nouo testamēto ē quedam
figura ⁊ repn̄tatio cultus ip̄ius siue laudis
ab angelis sanctis ⁊ beatis in celo. q2 cul
tus celi nō ē ad aliud ordinat⁹ iō nullo mō
ē figuratiuus q2 ibi deus colit᷑ ⁊ laudat᷑ ut
clare ⁊ p̄sentialiter uisus sine figura ⁊ eni
gmate. ⁊ sic negat᷑ ibi tēplū figurale ⁊ do
min⁹ omnipotēs dicit᷑ tēpluʒ ei⁹ sicut pleni⁹
ostēdet᷑ quando erim⁹ ibi dn̄o ꝯcedēte.

Et cū apparuisset ꝯ Postq̄ȝ supe
rius i aptione sex sigilloꝝ de
scripta ē ecclesie pugna contra
tyrānos ut pʒ ex p̄dictis Hic
cōsequent᷑ describit᷑ ecclesie pugna contra
hereticos sub aptōne septimi sigilli. Ista tn̄
diuisio nō ē p̄cisa. nā a tēpore apostoloruʒ
contra ecclesiā insurrexerūt heretici ut pa
tet ex supra dictis in aplōꝝ epistolis. Et
p⁹ tēpus ꝯstantini fuerūt ⁊ erunt aliq ty
rāni. sed hec distinctio accipit᷑ secūdū illud
qd᷑ principalit᷑ describit᷑ in p̄cedētib⁹ ⁊ sub
sequētib⁹. Heretici uero futuri sūt int᷑ chri
stianos usq̄ȝ ad finē mūdi sicut ostēdit sal
uator. Math. xiij. ꝑ pabolā zizanie semina
te in medio tritici quā noluit eradicari us
q̄ȝ ad messeʒ ꝑ quā intelligit᷑ tēpus iudicij
ꝓpt᷑ quod ps ista i generali durat usq̄ȝ ad
finē seu terminū huius libri. Et diuidit᷑ in
tres ptes. nā primo describit᷑ status eccle
sie iudiciū p̄cedēs. secūdo iudiciū cōcomitās
xix. ca. ibi Et uidi thronū magnū. Tertio
subsequēs ibi Et ego Johānes. Prima ps
diuidit᷑ in duas ptes. Nā primo describit᷑
pugna int᷑ ecclesiā ⁊ hereticos dictos ꝓprie
Secūdo inter ip̄aʒ ⁊ hereticos dictos extē
so noīe ca. xij. Prima adhuc in duas. Naʒ
primo agit᷑ de inuētorib⁹ heresū. secundo de

fautoribus eoꝝ ix. ca. Prima adhuc i duas
q2 primo cōtinuat se p̄dictis. secūdo exeq̄t᷑
de hereticis ibi Et septē angeli. In p̄cedē
ti uero pte duo sunt dicta de statu ecclesie
scilicet ꝑsecutio tyrānoꝝ. ⁊ cōsolatio seques
ꝑ cō ātinū. ꝓmo se ergo cōtinuat primo.
Post secūdo. ibi Et angelus. Circa primū
ponit᷑ quedā breuis ꝑsecutio post tēpus cō
stantini excitata ꝑ iulianū apostatā q int᷑
fecit Paulū ⁊ Johānē ⁊ plures alios. ⁊ mul
ta mala ⁊ dāna intulit christianis. ⁊ de ip̄o
dicit᷑ hic factū ē silentiū magnū in celo. i.
in ecclesia militāte q̄ frequent᷑ in libro hoc
celū nominat᷑ ut p̄dictū ē. Iste enī iulianus
p̄cepit ecclesias claudi ꝓhibēs diuinū offici
um solēnit᷑ celebrari. ⁊ sic factū ē silentiū i
celo q2 tn̄ iulian⁹ apostata paꝝ imperauit
s. anno vno ⁊ sex mēsib⁹ secūdū Hiero. iō
subdit᷑ quasi dimidia hora nā ip̄o in bello
persaꝝ interfecto apte fuerunt ecclesie. ⁊ ce
pit religio christiana gaudere ut habetur
in legēda sanctoꝝ martyrū Johānis ⁊ pau
li. Cōsequent᷑ ponit᷑ cōtinuatio ad sequētia
cū dicit᷑ Et uidi septē angelos ⁊c. de istis
uero septē angelis ⁊ eoꝝ tubicinijs dicet᷑ i
sequētib⁹ sigillati. Et alius angel⁹ Hic po
nitur continuatio ad secūdū p̄cedēs qd᷑ fuit
ecclesie liberatio ꝑ constātinū ad quē secu
ta fuit ecclesiarū edificatio ⁊ diuinoꝝ solem
nis celebratio. Ad hāc aūt celebritatē addi
dit Damasus papa q satis cito post tēp⁹
Juliani apostate p̄fuit ecclesie romane ⁊ or
dinauit ut ꝑ omnes ecclesias psalmos die
noctuq̄ȝ canerent ⁊ ut in fine psalmoꝝ di
ceretur Gloria patri ⁊ filio ⁊c. ꝓpt᷑ qd᷑ de
ip̄o dicit᷑ ⁊ angel⁹ alius. s. papa Damasus
q fuit ali⁹ a septē p̄dictis venit ⁊ stetit an̄
altare q2 p̄fuit ecclesie romane habēs thu
ribulū aureū. i. cor deo deuotū secūdū illud
psal. c. xl. Dirigatur oratio mea sicut incen
suʒ i conspectu tuo ⁊ data sūt ei incēsa mt᷑
ta que sunt orationes sanctoꝝ. Nā ꝑ au
ctoritatē apostolicā a deo sibi datā oratio
nes sanctoꝝ augmētate sunt ⁊ multiplica
te sunt per orbē ut daret sup altare aure
um quod ē ante thronū ad summū enī pō
tificē ptinet referre deuotionem populi in
deū cū sit caput uniuersalis ecclesie ⁊ acce
pit angel⁹ thuribulū ⁊ ipleuit illud de igne
altaris nā a deo accepit donū feruide cha
ritatis ⁊ misit i terram q2 ex feruore cha
ritatis a deo accepte induxit ad feruorem

deuotionis habitatores terre ut dictū ē[7
facta sunt tonitrua]sancte ꝑdicatōnis[7 vo
ces]diuine laudis[7 fulgura]coruscationuꝫ
in miraculis. Nā illo tēpore multi prelati 7
alij deuoti habuerunt gratiā miraculoꝝ in
ecclesia dei[7 terremotus]nam p ista mota
fuerūt corda terrena ad operationem boni
Cōsequent' ponit' cōtinuatio ad sequentia
cū dicit'[7 septē angeli 7c.]de q̄bus statiꝫ
dicet' postea[Et primus angelus] Hic cōse
quenter exequit' de heresiarchis. 7 lꝫ mul
ti fuerunt tamē de quattuor tantū facit ex
pressaꝫ mētionē contra quos quattuor ge/
neralia concilia 7 principalia fuerunt cōgre
gata. Et secundū hoc diuidit' in quattuor p
tes que patebūt ꝓsequēdo. In hac prima fit
mentio de arrio q̄ supbia inflatus erroreꝫ
asserunt cōtra articulū sancte trinitatis di
cēs q̄ sicut pat' 7 fili⁹ 7 spiritussanctus sūt
distincti in ꝑsonis ita etiā in essentijs. 7 sic
solus pater esset uerus deus fili⁹, 7 spiritus
sanctus creature 7 neuter pōt dici de⁹ nisi
tātū ꝑticipatiue. Cōtra hūc errorē cōgre
gatū est generale consiliū. ccc. xviij. epoꝝ in
iudea ciuitate bitinie 7 condēnatū ē ibi do
gma ꝑuersū arrij. nō tamē ab errore de/
stiterunt plures eius dicipuli sed eū reno/
uātes infecerūt etiā plures ꝓncipes 7 impe
ratores ꝑsecutionē contra catholicos mo/
uentes ut in sequētibus apparebit. de hoc
igit' arrio dicit'[7 primus angelus] .i. ar
rius. Nā homines mali ita nomināt' i hoc
libro angeli sicut 7 boni ut dictū est in pri
cipio capituli precedentis[tuba cecinit] cum
magno boatu 7 superbia dictā heresim pu
blicando[7 facta ē grando] .i. grandis tem
pestas que nomine grādinis frequēt' i vul
gari locutione designat' in ecclesia que per
hoc fuit intra se diuisa. vnde dr̄. x. libro ec
clesiastice historie Ea tēpestate facies eccle
sie feda 7 admodū turpis erat. nō eni sicut
prius ab externis sed a ꝓprijs vastabat'. fu
gabat alius 7 alius fugabatur 7 uterqꝫ de
ecclesia esse se dicebat[7 ignis mixtus. san
guine] .i. ignis emulationis ex qua secuta
ē effusio sanguinis 7 potissime tꝑe valētij
imperatoris qui lapsus in heresim arrianā
ꝑsequebat' catholicos eoꝝ aliquos cōburen
do et alios gladio occidendo et alijs modis
varijs affligendo[7 tertia ps terre ꝯbusta
ē] dicit' autē hic tertia ps terre christiani.
Alie due ꝑtes iudei 7 pagani q̄ legē moysi
nō habuerūt nec fidē christi receperūt. igi
tur de tertia ꝑte que christianitas dicitur
loquit' hic Johānes que igne arriane ꝑfi/
die fuit corrupta in laicis q̄ per terrā desi
gnantur eo q̄ terrenis actibus sunt intēti
et in ꝑlatis 7 clericis qui significātur p ar
bores eo q̄ per cognitionē scripturaꝝ sūt
sup alios eleuati. per fenū uiride intelligū
tur nouelli ad christianitatē dispositi 7 hi
fuerunt populus gothoꝝ qui uolēs christi
anus fieri misit ad ualentē imperatorē pro
sacerdotibus christianis habēdis qui doce
rent eos de fide catholica 7 ecclesiasticis sa
cramētis et ipēmet misit eis ꝑsbyteros ar
rianos sicut ipē arrianus erat qui corrupe/
runt eos heresi arriana. ideo dicit'[et ter/
tia ps terre cōbusta 7c.] et patet ex dictis
littera[Et secundus angelus] Hic cōsequē
ter agit' de secundo heresiarcha .s. macedo
nio qui differebat ab arrio dicēs filiū esse
eiusdē nature cū patre. sed cōueniebat cum
eo dicēs spiritūsanctuꝫ esse creaturā et ser
uum filij. ideo de ipō dicitur [et secundus
angelus] id est macedonius qui dicitur an/
gelus sathane[tuba cecinit] .i. flatu supbie
motus errorē docuit[7 tanq̄ȝ mōs magn⁹]
i. heresis magna[ardens igne] .s. ꝑfidie[mis
sus est in mare] .i. in ecclesiā ratōne baptis
mi p mare designatā eo q̄ mare ē recepta
culū omnium aquarū. Et ecclesia unica est
p baptismi sacramētū[7 facta est tertia ps
sanguis] .i. deturbata est tertia pars aque
baptismalis accipiēdo ꝑtē tamē ualde lar
ge. baptismus eni cōfert' in nomine trinita
tis cuius tertia ꝑsona est spiritussanctus.
Qui secundū errorē macedonij dicit' detur
bari p quē asserit' creatura et seruilis con
ditionis ut dictū ē[et mortua ē in eo] .i. in
errore dicto [tertia ps creature] q̄r multi
p baptismuꝫ regenerati et noua creatura
facti corrupti fuerūt p errorē macedonij [7
tertia ps nauiū īterijt] q̄r maxīa ps ꝑlatoꝝ
et curatoꝝ p quas duci debēt alij ad salu/
tis portū corrupti fuerūt p errorē dictum.
Cōtra hūc uero macedoniū ꝯgregata fuit
secūda uniuersal' synod⁹ i ꝯstatinopoli .c.l.
epoꝝ i q̄ dict⁹ error fuit ꝯdēnat⁹[Et ter
tius angel⁹] Hic cōsequent' agit' de tertia
heresiarcha .s. pelagio q̄ tꝑe archadij et ho
norij errauit circa gratiam spiritussancti
asserēs q̄ sine ea poterat homo ex puris
naturalibus mereri vitā eternaꝫ. Dicebat

89

etiā q pueri nascunt sine culpa originali ꝛ p cōseqēs q a culpa nō purgāt aqua baptismali. de hoc ergo dicit ⌊ꝛ terti⁹ angel⁹ i. pelagius⌊ tuba cecinit⌋ exponat ut prius ⌊ꝛ cecidit de celo⌋ i. de ecclesia militante q̄ frequent celū nominat in scriptura no. te. ut supra dictū ē. de hoc enim celo cecidit pelagius in errorē predictū de quo subditur ⌊Stella magna⌋ fuit enī hō litteratus ꝛ religiosus. s. monachus⌊ ardēs tanq̄ facula⌋ multos enī corrupit ratōne litterature ꝛ ratione apparentie sanctitatis in habitu religioso ꝛ cōuersatione⌊ꝛ cecidit in tertiā ptē fluminū ꝛc.⌋ p fontes ꝛ flumina designat ecclesia baptismalibus aquis cōgregata ꝛ sanctificata⌊ꝛ nomē stelle dicit absinthiuz⌋ qꝛ cōtra dulcedinē grē spiritussancti pdicabat⌊ et facta ē tertia ps aquaꝝ i absinthiū qꝛ magna ps ecclesie corrupta fuit p eius dogma puersum⌊ Et multi homines mortui sunt⌋ spiritualiter⌊ de aquis⌋ i. de eis dogmatibus puersis⌊ qꝛ amare facte sunt⌋ i. ɔtrarie dulcedini spiritussancti ꝛ spiritualiter uiuificati⌊ Et quartus angel⁹⌋ Hic cōsequēter agit de quarto heresiarcha. s. eutice q in domino nr̄o ihesu christo asseruit esse unā naturā sicut ꝛ unā personā dicens q ex natura diuia ꝛ humana ī incarnatōe facta est una natura p quandā cōfusionem seu cōmixtionē sicut ex elementis suis suo mō resultat una mixti natura quod est impossibile cū natura diuina nō sit alteri cōmiscibilis nec aliquo mō trāsmutabilis igitur de ipō dicit ⌊ꝛ quartus angelus⌋ s. eutices⌊ tuba cecinit⌋ exponat ut supra⌊ꝛ pcussa ē ps tertia solis⌋ i. deitatis que dicitur sol sap. v. ca. ꝛ sol intelligentie nō luxit nobis. tamē hic ps accipit ualde large iquātū filius est una de tribus psonis in diuinis q secundū errorē euticis dicit pcussus qꝛ secūdum ipm nō esset homo neq3 deus sicut mixtū nō ē aliquod elemētoꝝ s3 alia natura ex eis resultās⌊ꝛ tertia ps lune⌋ i. ecclesie cuius multi simplices infecti. ꝛ pcussi fuerunt dicto errore ⌊ꝛ tertia ps stellaꝝ⌋ i. epōꝝ quoꝝ aliqui eutici consenserūt ꝛ subscripserūt. ꝛ sic obscurati tenebris erroris fuerūt⌊ꝛ diei nō luceret ps tertia ꝛ nocti similit⌋ Per diē intelligit nouū testamētū ꝛ p noctem uetus Ro. xiij. Nox pcessit dies aūt appropiquabit ꝛc. Est igit sensus q iste eutices cū suis sequacibus obscurauerunt scripturas ueteris ꝛ noui testamēti que loquunt de natura diuina ꝛ humana christi tanq̄ de distinctis ꝛ icōfusis eas exponendo puerse⌊ Et uidi⌋ Postq̄ beat⁹ Johannes locutus ē de heresuꝫ inuentoribus Hic cōsequēter loquit de eaꝝ fautoribus ꝛ primo premittit breuē pfationē. secūdo psequit intētionē ca. ix. Circa primuꝫ dicit ⌊ꝛ uidi ꝛ audiui voceꝫ unius agle⌋ i. ipius met Johānis q per aquilā designat loqt enim hoc de semetipo tanq̄ de alia psona sicut cōmunit loquit in euāgelio suo. vnde ca. ultimo dicit de seipo. hic est discipulus ille q testimoniū phibet de his ꝛc.⌊ volātis p mediū celi⌋ quia uidit ecclesie decursū ut pdictum ē que quidēꝫ ecclesia in hoc libro frequent celū nominat⌊ꝛ dicētis voce magna⌋ p quod designat magnitudo tribulationis future⌊ ve ve ve habitātibus in terra de ceteris uocib⁹ ꝛc.⌋ per quod designatur q sub tubicinio triū angeloꝝ sequētiū describit maior tribulatō q̄ sub tubicinijs quattuor pcedentiū. dicit aūt ⌊ habitātibus in terra⌋ quod est cōe bonis ꝛ malis. Naꝫ utriq3 sunt habitatores terre secundū cursuꝫ uite presentis. tribulationes eniꝫ describe sub tubicinio triū angeloꝝ sequentiuꝫ partim fuerunt catholicorum et partim hereticorum ut uidebit prosequendo. Potest aūt pars ista aliter exponi ut uox agle de qua dicit hic fuerit uox cuiusdaꝫ sancti patriarche cōstātinopolitani per aquilam designati ut dictū est supra ca. iiij. quē assistentē deo uidit Johānes et dicētē que hic ponunt. ceteroꝝ expositio nō mutatur.

Cap. ix.

ET quintus angel⁹⌋ Hic beatus Johānes psequit intētū de heresum fautoribus qui dicuntur pprie heretici. ꝛ diuidit in tres ptes qꝛ primo agit de hereticis dictis proprie quantū ad vandalos. secūdo quantum ad italicos. ibi Et sextus angelus. Tertio quantū ad gothos. xi. ca. ibi Et in illa hora. Prima in duas. qꝛ primo Johānes exequitur ppositū. secūdo declarat quoddam dictum. ibi Et similitudinis. Circa primum sciendum q Ualēs imperator ad terrā gothorum volentium recipere fideꝫ christi misit sacerdotes arrianos ut supra dictum ē p quos infecta ē gens illa heresi arriana Et similiter gens vandalica que magnam

tribulationē fecit in aphrica. ⁊ postea ī ita
lia ⁊ etiaȝ in gallia. ut habet᷑. xxi. libro spe
culi historialis ⁊ in pluribus cronicis. dicit
igit᷑ [⁊ quintus angelus] .i. valens qui ce/
pit imperare anno domini. ccc. lxvij. [⁊ ui
di stellā de celo cecidisse] .i. ualentē qui ex
psuasione vxoris sue de altitudine fidei ca
tholice cecidit in heresim arrianā ut dictū
est qui dicitur angelus hic ⁊ stella sicut su
pra primo ca. hi idem homines stelle dicun
tur ⁊ angeli. Septem stelle angeli sunt se/
ptem ecclesiarum] ⁊ data est ei clauis putei
abyssi] .i. potestas reuelandi ⁊ exaltādi he
resim arrij cōdēnatam. nam per potestatē
imperialem misit sacerdotes arrianos ad
inficiendum populos multos. ideo subditur
[⁊ aperuit puteuȝ abyssi ⁊ ascendit fumus
⁊c̄. i. doctrina erronea ueritatis obscurati/
ua. ideo subdit᷑ [⁊ obscuratus est sol] .i. chri
stus qui secundū heresim illam negat᷑ esse
uerus deus ut dictū est ca. precedēti [⁊ aer]
i. ecclesia que illuminat᷑ a christo sicut aer
a sole uisibili. tēporibus autem illis ecclesia
errore arrij fuit obscurata intantū ꝙ ma/
ior pars ecclesie facta fuit arriana [⁊ de fu/
mo putei exierunt locuste] id ē vandali he
resi arriana infecti qui dicunt᷑ locuste quia
sicut locuste saltant de loco ad locū sic van
dali de hispania transierunt in aphricā. et
inde postea intrauerunt italiam ⁊ galliam
eas uastando. ideo subditur [⁊ data est illis
potestas] .s. nocēdi hominibus cautelis de
ceptionibus ⁊ armis. hoc enim permissum
est eis a deo suo iudicio occulto [⁊ p̄ceptuȝ
est illis] .i. prophetatū a deo [ne lederēt fe/
num ⁊c̄.] Ad cuius intellectuȝ sciendum ꝙ
aphrica ante ingressū vandaloruȝ erat ha/
bitata partim a christianis ⁊ partim a pa/
ganis sicut ⁊ multe terre temporibus illis
paganos autē occiderunt nō autē christia
nos qui christiani quantum ad minores si
gnificant᷑ [per fenū terre] quantū ad medi
ocres [per omne viride] quātum ad medio
cres ⁊ quātū ad maiores [per arbores nisi
tātum homines qui non habēt signuȝ dei]
id ē paganos qui nō sunt signo crucis cō/
signati [⁊ dictū est illis ne occiderent eos]
istud refert᷑ ad christianos de quibꝰ predi
xerat. sub uno enim cōtextu littere sacra
scriptura trāsit aliquādo de aliquibus pso
nis ad alias loquēdo ac si essent eedem si
cut patet psal. lxxvij. cum occiderent eos q̄
rebāt eum. ⁊ tamen certū est ꝙ alij erāt oc
cisi ⁊ alij q̄rentes eum penitētia ducti ⁊ eo
dem modo loquit᷑ hic de habitoribꝰ aphri
ce qui ptiȝ erant christiani ⁊ ptim pagani
⁊ sic de una pte trāsit ad aliā sub eodē cō
textu [sed ut cruciarēt eos] licet enī nō occi
derēt christianos ut dictū est. tamē afflixe
runt eos multipliciter ⁊ specialiter episco/
pos ⁊ doctores expellendo ⁊ aliquos corpo
raliter affligendo. vnde honoricus vandalo
rum rex multos episcopos in exilium mi/
sic ⁊ similiter trāscemūdus qui post eū re
gnauit ⁊ gillorine qui aliquibus episcopis
ortodoxis linguas fecit extrahi ⁊ radici/
tus amputari qui tamen postea dono dei
loquebantur ⁊ predicabant secunduȝ ꝙ di
cit gregorius dialogorum libro. iii [mensibꝰ
quinq3] per hoc designatur ꝙ regnuȝ van
dalorum durauit temporibus quinq3 reguȝ
⁊ tunc fuit exterminatum per belisarium
patriciuȝ a iustiniano imperatore in aphri
cam missum [⁊ cruciatus eorum ut cruciatꝰ
scorpij] Nam aliqui istorum regum primo
simulauerunt beniuolentiam christianis ⁊
eos postea grauiter afflixeruut intantum
ꝙ multi eorum magis uellent mori q̄3 ui/
dere talē conculcationem ecclesiarum ⁊ mi
nistrorum eius. sicut dicitur primo macha
beorum. iij. melius est nobis mori in bello
q̄3 uidere mala gentis nostre ⁊ sanctorum
ideo subditur [⁊ in diebus illis querent ho
mines mortē ⁊c̄. [Et similitudines] Hic cō
sequenter declarat quoddā dictum. vanda/
los enim dixerat locustas ideo cōditiones
aliquas vādaloꝝ exprimit sub nomine lo/
custarū dicēs [⁊ similitudine] locustarum si
miles equis paratis in prelium [per hoc de
signans ꝙ vandali fuerunt homines bel/
licosi [⁊ super capita eorum tanq̄3 corone si
miles auro] per aurum in scriptura signa
tur fulgor sapientie. vandali uero inter ce
teros barbaros plus habere uidebant᷑ de
fulgore naturalis industrie que si ordinet᷑
ad bonum sortitur nomen sapientie que di
citur scientia sapida. si autē ad malū sor/
tit᷑ nomē cautele. Sic aūt erat ī eis. ⁊ ideo
nō dicit᷑ ꝙ haberēt coronas aureas sed si/
miles auro. nam per quandaȝ similitudinē
bonum ad maluȝ transferimus quinto me
tha. sicut dicitur sapiens latro uel bonus
q p̄cedit ī furtis suis cautelose [⁊ facies eo
rū sicut facies hominū] qr rō qua distiguit᷑

homo a ceteris animalib⁹ plus uigebat in eis q̄ʒ in ceteris barbaricis gētibus ut di ctum est ⁊ habebant capillos sicut capillos mulierū]quia nutriebant capillaturaʒ sicut fit adhuc in aliquibus gentibus [⁊ dentes eorum sicut eoꝝ erant]in quo designat̄ fe/ rocitas eorum. [et habebant loricas aure/ as]nā armati erāt ad gentes alias impu/ gnandū[⁊ uox alaꝝ earū sicut uox curruū ⁊c̄.] quia cum magno strepitu processit eo ruʒ exercitus per italiam ⁊ galliam ut pre dictum ē[⁊ habebant caudas similes scor/ pionum]patet sentētia ex dictis supra usqʒ ibi[⁊ habebant sup se regē angelū abyssi] Ad cuius intellectum sciendū q̄ secundum Dionysiuʒ in demonibus naturalia remā serunt integra .⁊ per consequēs reman/ serunt in eis ordines distincti prout sequū tur distinctionē nature.tenetur autem cō/ muniter a doctoribus q̄ aliqui ciciderunt de singulis ordinibus.⁊ sic nomina singulo rum demonū remanēt in demonibus. Pri/ mus autem ordo inferioris hierachie nomi natur ordo principatuum quia presunt di/ uersis regnis ⁊ sicut angeli sancti promo/ uentes diuersa regna sibi cōmissa ad bo/ num sic per oppositum sunt angeli mali ea impellētes ad malum.igitur de angelo ma lo presidente regno vandaloꝝ dicitur hic[⁊ habebant super se regē angelum abyssi] compellentem eos ad uastationem boni.iō subdit̄[Cui nomen hebraice abbadon].i. dispergens vel exterminans.⁊ ponitur hic nomē in tribus linguis principalibus quia plures homines de linguis istis extermīa uerūt uel quia Johannes scribebat uniuer sali ecclesie que fundata est in omnib⁹ lin guis p tres principales hic significatis [Ve vnum abijt].i.una grauis persecutio. scili cet vandaloꝝ[⁊ ecce ueniunt adhuc due ue .i. due graues tribulationes alie [⁊ sextus angelus]Hic consequēter agitur de fauto ribus heresum quantū ad italicos ⁊ princi pes constantinopolitanos.Ad intellectū sci endum q̄ Anastasius imperator heresi eu/ ticiana corruptus.cepit imperare anno dn̄i cccc.lxxxxiij.⁊ imperauit annis.xxv.⁊ tūc regnabat in italia Theodoricus rex arria nus.⁊ tunc tēporis electi sunt duo pape in cōtentione.s.symmachus ⁊ laurentius pro quibus facta est contētio magna in populo christiano et in clero pcedens usqʒ homici dia multa finaliter tn̄ ecclesia laurentiū re pulit ⁊ symmachum approbauit. Paschasi us autē diaconus cardinalis licet alias eēt sanctus ⁊ deuotus tamē in hoc errauit.qꝛ Laurentiū quantū potuit sustinuit. ꝓpter quod post mortē suā inuentus fuit in pena purgatorij a germano epo capuano ut re/ fert gregorius dialogoꝝ li.quarto. Ex hoc autē mota est tribulatio magna in ecclesia p quattuor homines predictos.s. Laurētiū ⁊ Symmachū pro papatu.⁊ Anastasium et Theodoricū p zelo heresū suarū. Nā vidē tes cleꝝ catholicum ꝯtendenteʒ usqʒ ad ho micidia reputauerūt eū peiorem q̄ʒ ante et similiter doctrinā catholicā.propter quod i citati fuerunt ad eius persecutioneʒ et isti quattuor predicti nominant̄ hic angeli qꝛ nomē angeli i hoc libro indifferenter attri buit̄ bonis et malis ut patet ex supra di/ ctis. His igit̄ premissis sic procedit̄ qꝛ pri/ mo ponitur ecclesie tribulatio. secūdo eius consolatio ca.x. prima adhuc in duas.s.i p tem principalē ⁊ incidētalem que icipit ibi Et ceteri hominū. Circa primū dicit [et se xtus angelus tuba cecinit].s. Laurētius q̄ conatu improbo et uerbo superbo ad pa/ patū anhelauit[et audiui vocē unā ex cor nibus altaris ⁊c̄.]s.vocē paschasij cardina/ lis de collegio ecclesie romane existentis q̄ in electione dedit vocē suā Laurentio ⁊ ei⁹ partē sustinuit contra ecclesie cōmunitatē [dicentē sexto angelo].i. Laurentio[Solue quattuor angelos q̄ allegati sūt in flumi/ ne magno eufrate].i.in romano impio qd̄ vocat̄ flumē magnū propter multitudinem populoꝝ in eo existentiū secūdū q̄ dicitur infra.xvij. aque multe populi multi.nomīa tur etiā eufrates qꝛ sicut eufrates ē quar/ tus fluuius paradisi geñ.ij.sic inter quat/ tuor regna principalia regnū romanū dici/ tur quartū.daniel̄ secundo. In hoc aūt im perio quattuor āgeli.s.laurēti⁹ symmach⁹ anastasius et theodor⁹ tenebāt̄ ligati ante electionē laurētij inquātū cessabāt ab eccle sie turbatione q̄ p ei⁹ electionē ad turbati onē ecclesie excicati fuerūt modo ṗdicto iō subdit̄ [⁊ soluti sunt ⁊c̄. q̄ pati erāt i horā et diem ⁊c̄.] scilicet cōtinue ecclesiam ptur bare. Sciendum tamen q̄ paschasius stās pro Laurentio nō intendebat hanc turba tionem sed quia secuta fuit.licet preter ei⁹ intentionem ad electionem Laurentij cui

vocē suā dedit. iō dicit̃ hoc dixisse laurētio Solue quatuor angelos ⁊c. qr per eius ambitionē ipē ⁊ alij tres processerunt ad ecclesie turbationē [ut occiderent tertiā ptem hominū] Hec tertia pars dicit̃ populus catholicus ut dictū est supra quarto ca. qui ī magna parte fuit occisus. ptim per malos adherentes Laurentio ⁊ similiter p adherentes symmacho ⁊ parti p anastasiū imperatorē hereticū qui multos epōs in exilium misit. ⁊ multos catholicos afflixit. ⁊ ptim per theodoricū regem arrianum ꝗ totam italiā quātum ad ortodoxos gladio pdere uoluit ⁊ sanctū Johannez papā ⁊ symmachuz ⁊ boetiū uiros preclarissimos ⁊ cōsules martyrizauit ut habetur in legenda sancti Johannis pape ⁊ martyris [⁊ numerus equestris exercitus] .i. adherentium p̄dictis quatuor ⁊ mouentium eos ad turbationez christianoꝝ [vigesies milies dena milia] Hic ponitur numerus determinat⁹ pro numero indetermīato sicut supra quarto ca. ⁊ designat̃ ꝙ ibi erat magna multitudo [⁊ ita uidi equos] .i. subditos predictis quattuor ⁊ obedientes eis in malo ⁊ specialiter anastasio ⁊ theodorico [⁊ qui sedebat super eos] scilicet quattuor predicti angeli eos ducentes [habebant loricas] sicut in bonis hominibus iusticia dicit̃ eorum lorica. Ephe. vi. induti loricā iusticie. sic per oppositum in iusticia dicit̃ hic lorica malorum [igneas] per appetitū feruidum nocendi [⁊ iacinctinas] .i. celestis coloris in quo designatur apparens zelus fidei. Nam heretici asserentes se habere fidei ueritatem ex hoc excitat contra uere catholicos persecutionē [⁊ sulphureas] propter feditatē uiciorum existentē in eis ⁊ procedentē extra ī operibus malis [⁊ capita equorum] .i. principes maloꝝ eis obedientiū [erāt tanq̄ꝫ capita leonum] in quo notatur crudelitas eorum [⁊ de ore eoꝝ procedit ignis] .s. emulationis quatū ad symmachuz ⁊ laurentiū [⁊ fumus] uanitatis q̄ꝫtum ad anastasiuz [⁊ sulphur] fetoris quātum ad theodoricū arrianum [ab his tribus plagis occisa est tertia ps hominū] .i. magna ps christianoꝝ modo predicto [potestas eni equoꝝ in ore eorum est] .i. in quattuor principalibus p̄dictis sicut ⁊ os est prima pars capitis [⁊ in caudis eoꝝ] .i. in ministris sequētibus eos ad malā [nam caude eoꝝ similes serpētibus] ꝓpter astutiam serpentinaz que erat ī eis ad catholicos persequendum [habentes capita] nam in exercitibus sunt tribuni ⁊ cēturiones ⁊ huiusmōi qui sunt capitanei respectu subditoruz sibi [⁊ in his nocent] incitabant enim suos subditos ad persequendum uere christianos [Et ceteri hominuz] Hec est pars incidentalis. nam Johannes in hoc libro describit statū ecclesie. Tēpore uero theodorici regis de quo immediate ante dixerat contigit quedā occasio magna in paganis qui non sunt de ecclesia. Et sic describitur hic incidentaliter. Tūc enim saxones contra turingios pugnauerunt ⁊ plures eoꝝ fuerunt occisi hic ⁊ inde q̄ꝫ de christianis in predicta anastasij ⁊ theodorici persecucione. Et hoc est ꝙ dicit̃ [⁊ ceteri hominum] .s. saxonū ⁊ turingiorum qui non confitebantur christū [qui non sūt occisi in his plagis] .i. pro fide christi supple sunt occisi morte corporali ⁊ eterna. et est hic modus loquendi qui apud hebreos dicit̃ decurtatus sicut secundo regū. v. ꝓposuerat dauid in die illa premium ei qui percussisset iebuseū etc. et nō dicit̃ quale sit illud premium. Sed est supplendum ꝙ esset princeps milicie sicut suppletur primo pal. xi. et sic subintelligendū est hic ꝙ isti non solum erant mortui morte corporali. sed ēt gehenne. Et subdit̃ causa cū dicitur [neq̄ꝫ penitentiā egerunt de operibus manuū suarum] .i. de peccatis commissis. Et notantur tria genera peccatoꝝ. s. multiplex homicidiū et luxuria et furtum. et patet lr̃a.

Cap. x.

T uidi] Postq̄ꝫ descripta est ecclesie multiplex tribulatio Hic consequenter describitur eius initialis consolatio. et primo ponitur actus consolationis. secundo fructus deuotionis capitulo. xi. Prima in duas. qr ꝓmo ponit̃ dicta consolatio per imperatorem iustinum. secundo eius continuatio p iustinianum nepotem suum ibi. Et uocem quam audiui. Circa primum sciendu ꝫ ꝙ iustinus senior post anastasium hereticū imperauit annis. x. et cepit imperare anno domini quingentesimodecimooctauo qui more religionis christani feruens uoluit in ptibus orientis ecclesias arrianorum eis auferre et per episcopos catholicos consecrari. Sed nō perfecit impedit⁹ p̄cib⁹ Johānis

pape ne occasione huius omnes christiani
de italia occiderent̃ gladio per theodoricuȝ
regẽ arrianum qui tamẽ postea interfecit
sanctũ Johannẽ ut predictũ est. igit̃ de iusti
no dicit̃ hic [⁊ uidi alterũ angelũ fortem]
ꝑpter imperialẽ potestatẽ [descendẽteȝ de
celo] scilicet militantis ecclesie p generatio
nẽ baptismalem [amictũ nube] baptismalis
gratie [⁊ iris in capite eius] quia nunciauit
pacem ecclesie. Est enim iris signum fede/
ris geñ. ix. [⁊ facies eius sicut sol] propter
fidei sue splendorem [⁊ pedes eius tanq̃ȝ co
lumna ignis] per pedes intelligunt̃ affecti
ones. quia sicut corpus mouetur pedibꝰ sic
animus affectibus. Habuit autẽ iste iusti/
nus affecciones accensas igne charitatis
ad promotionem christianitatis [⁊ habebat
in manu sua libelluȝ apertum] qr scripsit ⁊
misit epistolas per totũ imperiuȝ suũ in fa
uorẽ christianoꝝ [⁊ posuit pedẽ suũ dextrũ
supra mare ⁊ sinistrum super terraȝ] quia
scripsit habitantibus in terra ⁊ in insulis
maris. vel aliter p mare qđ est locus aq̃/
rum intelligit̃ populus christianus p aquã
baptismi regeneratus. per terrã uero pa/
gani in terrenis desiderijs fixi. de vtrisq̃ȝ
uero multi erant de imperio iustini sed fu
it magis fauorabilis christianis ꝑpter qđ
dicitur posuit pedẽ suum dextrũ supra ma
re ⁊c. [⁊ clamauit uoce magna] dans impe
riali auctoritate mandata [quẽadmodũ cuȝ
leo rugit] ad terrorẽ arrianoꝝ. unde dicit̃
ꝓuerbio. xx. sicut rugitus leonis ita ⁊ ter
ror regis. ⁊ sicut clamor iste fuit terribilis
arrianis ita fuit consolabilis catholicis. iõ
subdit̃ [⁊ cũ clamasset locuta sunt septẽ to
nitrua uoces suas]. i. uniuersitas ecclesiaꝝ
septenario numero designata eo q̧ uniuer
sitas septenario designat̃. ut dicit grego/
rius home. xxv. exclamauit in uoces lau/
dis diuinaꝝ. verũtamẽ quia iustinus non p
fecit contra arrianos qđ intẽdebat rõe p̃
dicta ideo ꝓhibet̃ Johannes ea scribere vñ
subdit̃ [Signa que locuta fuit ⁊c. Et ange
lus] Hic consequent̃ describit̃ ecclesie con/
solatio ꝓmissa per angelũ iustini. Circa
qđ sciendũ q̧ imperatores ⁊ reges habẽt
duos angelos custodes. vnũ rõne singula/
ris persone sicut ⁊ ceteri homines Math.
xviij. uidete ne condẽnetis unũ ex his pu
sillis. dico enim uobis qr angeli eoꝝ semp
uident faciem patris mei qui in celis est. ⁊

isti angeli sunt de ordine inferiori. Alterũ
aũt rõne dignitatis seu officij. singulis enĩ
regnis presunt angeli qui dicunt̃ principa
tus. ⁊ sũt de supiori ordine ĩferioris hierar
chie. ⁊ isti sunt custodes specialit̃ reguȝ in
quantũ in eis uirtualiter cõsistunt regna
ꝑpter quod nominant̃ principes in scriptu
ra dañ. x. Nemo ẽ adiutor meus ĩ omnibꝰ
his nisi mihael princeps uester. ⁊ ibidẽ Cũ
egrederet̃ apparuit prĩceps grecoꝝ veniẽs
⁊ ideo isti angeli aliquando accipiunt̃ ꝑ re
gibus seu regnis quibus presunt. ⁊ sic est
in ꝓposito ut magis uidebit̃ prosequẽdo. di
cit igit̃ [⁊ angelus quẽ uidi statẽ supra ma
re ⁊ sup terrã]. i. angelus iustini rõne im
perij [leuauit manũ suaȝ ad celũ ⁊ iurauit]
ad maiorẽ rei future assertioneȝ [qr tẽpus
amplius non erit] nõ ẽ p hoc ĩtelligẽda ces
satio tẽporis simpliciter. qr post tubiciniuȝ
septimi angeli ĩ hoc libro describit̃ magnꝰ
decursus tẽporis vsq̃ȝ ad finẽ mundi sȝ ces
satio tẽporis quãtũ ad uirtutẽ heresis ar
riane ut uidebit̃ ca. sequẽti quod fuit ĩple
tuȝ iustini iunioris tẽpore qui fuit tertius
imperator ab isto iustino seniore. Ex quo
patet q̧ illud q̧ dicit̃ hic de angelo stante
supra mare ⁊ super terrã q̧ leuauit manuȝ
suã ⁊ iurauit ⁊c. non põt intelligi de iusti/
no seniore qr non habuit noticiã de fiendis
post mortẽ suã. sed angelus suus cognouit
p diuinã reuelatiõeȝ q̧ uoluntas iustini se
nioris de destructione arriare heresis que
tamẽ fuit impedita rõne predicta tẽpore iu
stini minoris foret cõplenda. ⁊ sicut p̃cogno
uit sic iurauit [cum ceperit tuba canere] nã
in principio imperij iustini minoris fuit hoc
completum ut uidebitur [Cõsũmabitur om
ne mysterium] id est secretum a deo proui
sum [sicut euangelizauit per seruos pro/
phetas] qui predixerunt dominum iesum
christum cum suis fidelibus regnaturum.
⁊ sic tempore septimi angeli preualuerunt
christiani contra hereticos infideles ⁊ tũc
audiuit Johannes uoces in celo dicentes.
Factum est regnum huius mundi domini
nostri iesu christi eius ut habetur capitu/
lo sequenti [Et uocem quã audiui] Hic cõ
sequenter ponitur consolationis ecclesie cõ
tinuatio per imperatorẽ iustinianũ q ĩ ꝓn
cipio sui regni fuit uere catholicus ⁊ cepit
imperare anno domini quingentesimo. xx
viij. Fuit autem homo litteratus ⁊ leges

romanas abbreuiauit ⁊ in uno volumine
cōpilauit quod dictuz est codex Justiniani
Jn quo multas leges christianis fauorabi/
les posuit de quo loquit̄ hic Johānes dicēs
[⁊ uocē quā audiui de celo] ista fuit uox an
geli ꝑ quē christus loquebat̄ Johāni ut ha
bet̄ in principio huiꝰ libri [vade accipe libꝝ
apertū] .i. codicē iustiniani qui dicit̄ hic ac
cipiendꝰ a Johāne qꝛ fauorabilis erat ec/
clesie ut dictū est [de manu angeli stantis
supra mare ⁊ sup terrā] Hic fuit angelus
iustiniani rōne imperij ut uidebit̄ [⁊ dixit
mihi accipe ⁊ deuora illū] tanq̄ʒ rem in ore
delectabilē [⁊ faciet amaricare uentrē tuū
qꝛ iustinianꝰ in fine vite sue fuit heresi de
prauatus. ⁊ sic eius memoria in libro cōten
ta facta fuit fidelibus amara que in ꝑnci/
pio vite sue erat dulcis. Ex hoc patʒ ꝙ an
gelus iste qui tradidit librū Johāni nō fuit
iustinianus ꝗ lapsū suū in heresim nō ꝓui
dit sed angelus eiꝰ ꝗ etiaʒ addidit loquēs
Johāni [Oportet te iteꝝ ꝓphetizare popu
lis ⁊c̄.] quia postea de multis gentibus ⁊
popul̄ Johānes ꝓphetice scripsit ĩ hoc libro

Cap. xi.

[E]t datus est mihibi calamus]
Post actū ecclesiastice cōsolatō
nis ponitur hic fructus deuoti
nis. Et secūdo reuertit̄ Johan
nes ad describendū pondus cuiusdā ecclesi
stice tribulationis ibi Et ciuitatē sanctam
Circa primū sciēdū ꝙ felix papa ꝗ tēpori
bus illis ꝓfuit ecclesie romane instituit fe/
stiuitatē dedicationis ecclesie ꝑ annos sin
gulos celebrari . Jn dedicatione uero epi/
scopus circuit ecclesiā dedicandā ⁊ sic se ha
bet per modū mēsurantis muros eius ex/
teriꝰ. ⁊ in pauimēto ecclesie ab angulo in
angulū trāsuersalit̄ scribit̄ alphabetū gre
cū. ⁊ sic quodāmodo mēsurat̄ spaciū interiꝰ
Et secūdū hoc dicit Johānes ĩ ꝑsona eccle
sie loquēs ꝓphetice [⁊ datus ē mihi calamꝰ
similis uirge] nā dedicās tēplū ĩ manu sua
portat aspersoriū [Surge ⁊ metire tēplum]
uerbū ē felicis pape ad quēlibet epm̄ ꝓ de
dicatione ecclesie [atriuʒ aūt exterius eijce
foras ⁊c̄.] ipe enī instituit ꝙ nō celebraret̄
missa nisi in loco consecrato [quoniā datuʒ
ē gētibꝰ] que offerāt sacrificia sua non so
lū in locis consecratis sed etiam in ꝓpha/
nis [Et ciuitatē] Hic consequent̄ reuertit̄
beatus Johānes ad describendā tribulatio

nē quēdam ecclesie excitatā per anthemiū
patriarchā cōstantinopolitanū qui propter
heresim euticianā qua erat corruptus per
agapitū papam fuit depositus. ⁊ loco eius
mennas seruus dei monachus institutꝰ. sʒ
theodora imperatrix infecta eadem heresi
petijt a Siluerio papa anthemiū restitui si
cut patet in legenda sancti Siluerij ⁊ quia
renuit hoc facere theodora indignata ⁊ Ju
stinianus eius maritus heresi euticiana ꝑ
anthemiū deprauatus mouerūt ꝑsecutionē
cōtra ministros ecclesie ita ꝙ Siluerius fu
it depositus ⁊ ĩ exiliuʒ relegatus ꝑ beliza
riū patriciuʒ. et mennas seruus dei ĩ car/
cere afflictus. Et hoc est qd̄ dicit Johānes
[⁊ ciuitatē sanctā] .i. ecclesiā que dicit̄ ciui/
tas sancta. nam ē unitas ciuiū spiritusācto
cōgregata [Calcabūt] anthemius iustinia/
nus theodora ⁊ belizariꝰ ecclesie ministros
grauit̄ opprimēdo [mēsibus. xl. duobus] tā
to enī tēpore uel circiter dicit̄ illa ꝑsecutō
durasse. s. ꝑ tres annos ⁊ dimidiū [⁊ dabo
duobus testibus meis constātiā ⁊ sapiētiā]
supple ⁊ isti fuerunt siluerius ⁊ mēnas dei
seruus qui cōstanter steterunt contra fau/
tores heresis euticiane veritatē predicando
ideo subdit̄ [⁊ prophetabunt diebus mille
ducentis. lx.] que faciunt idē tempus quod
prius. s. tres annos ⁊ dimidiū uel circiter
[amicti saccis] .i. uilibus uestimentis. Nam
Siluerius papa spoliatus fuit ueste papali
⁊ indutus ueste monachali [hi sunt due oli
ue] ꝓpt̄ plenitudinē pietatis [⁊ duo cande/
labra] ꝓpt̄ ardorē charitatis [Jn conspectu
domini terre stātis] ꝑ cōstātiā ueritatis [⁊
siquis eos uoluerit nocere] sicut factuʒ fuit
per predictos persecutores ecclesie [ignis ex
iet de ore eorum] .i. uerba ex feruore fidei
procedentia [⁊ deuorabit̄ inimicos eoꝝ] eos
feriendo de sententia excommunicationis
ideo subditur [⁊ si quis uoluerit eos ledere
gladio materiali. s. [sic oportet eum occidi]
gladio spirituali [hi habent potestateʒ clau
dendi celū] per claues ecclesie [ne pluat die
bus prophetie ipsorum] nam beneficia ec/
clesie non proficiunt excōmunicatis iuste [⁊
potestatem habent super aquas] id est he
reticorum doctrinas. de quibus dicitur ꝓ/
uer. ix. aque furtiue dulciores sunt [conuer
tendi eas in sanguinem] ostendendo eorum
falsitatē [⁊ percutere terram] .i. hereticos
in terrenis fixos. unde dicit augustinus.

Si terrā diligis terra es⌊omni plaga⌋,ſcili
cet ſpirituali ſentētiam excōmunicationis
aggrauando⌊⁊ cum finiuerint teſtimoniuꝫ
ſuū⌋veritatē conſtanter defendēdo⌊beſtia
que aſcendet de abiſſo⌋.i. beliſarius patri
cius eo modo loquēdi quo crudelis homo
dicitur leo uel canis rabidus ⌊faciet aduer
ſus illos bellū⌋modo ꝑdicto⌊⁊ occidet illos
morte ciuili per relegationē exilij⌊⁊ corpo/
ra eoꝝ iacebūt⌋.i.reputabunꝉ uilia ſicut ca
dauer iacens in terra ⌊in plateis ciuitatis
magne⌋.i.ī infideliū cōgregatiōe que tunc
erat ualde magna⌊q̄ uocaꝉ ſpiritualiꝉ ſodo
doma⌋ꝓpter uicioꝝ uilitatē⌊⁊ egyptus⌋ꝓ/
pter erroꝝ tenebroſitateꝫ ⌊ubi ⁊ dominus
eorum⌋ſcilicet chriſtus⌊crucifixus ē⌋ex hoc
eniꝫ ꝙ ꝑdicabat cōtra uicia ſcribaꝝ ⁊ pha
riſeoꝝ cōceperunt inuidiā ⁊ odiū cōtra eū
exquo conſequenꝉ obſcurata eſt illa cogni
tio quā habebat de chriſto ꝑ ſcripturas ꝓ
phetarū ſicut plenius declaraui ſuper illud
Math.xxi.agricole autē dixerunt hic eſt
heres ⁊c̄.⁊ ſic obſcurati ꝓceſſerunt ad eius
occaſionē⌊⁊ uidebunt de tribubus ⁊ popu
lis ⁊c̄.⌋nā mors eoꝝ ciuilis ⁊ eiectio multis
populis ⁊ diuerſaꝝ linguarum fuit nota⌊ꝑ
tres dies ⁊ dimidiū⌋hic accipitur dies pro
anno ſecundū ezech.iiij.Diem pro anno de
di tibi tantū eñ durauit deiectio eoꝝ ut ꝑ̄
dictum ē ⌊⁊ corpora eoꝝ nō ſinent poni in
monumentis⌋.i.principes euticiani nō per
mittent eis exhiberi aliquod beneficiū hu
manitatis⌊et inhabitantes terrā⌋.ſ.euticia
nā qui tunc dñabaꝉ in terra⌊gaudebunt ſu
per illis⌋de eoꝝ deiectione ⌊⁊ munera mit
tent inuicē⌋in ſignū leticie ⌊quoniā hi duo
ꝓphete cruciauerunt eos⌋excōmunicationi
bus ⁊ aggrauationibus⌊⁊ poſt tres dies ⁊
dimidiū⌋.i.poſt tres annos ⁊ dimidiū⌊ſpi/
ritus uite a deo intrauit in eos ⁊c̄.⌋qr re
ſtituti fuerunt ad ſtatū ꝑſtinū.⁊ ſic uiuifica
ti fuerunt a morte ciuili. Siluerius eniꝫ an
no dñi qngētesimotriceſimoſexto.ſedit ite
rū in ſede papali ⌊⁊ timor magnus cecidit
ſup eos⌋.ſ.euticianos⌊⁊ audierūt uocem de
celo magnā⌋.i.de militante eccleſia eos re
ſtituente ad gradū priſtini honoris. Uerū
tamē beatus Siluerius in exiliū remiſſus
ibidem mortuus fuit.⁊ ſic per palmā mar
tyrij ad celū aſcendit.Et idem tenendū de
ſeruo dei menna. Et ſic aliter pōt exponi
ꝙ dicitur⌊⁊ audierunt vocē magnā⌋ſcilicet
de īuocantis eos ad gloriam ⌊⁊ uiderunt il
los inimici eoꝝ⌋ꝑer miracula ſuā glorifica
tionē teſtificantia.ſcribiꝉ enim in legenda
beati Siluerij ꝙ ipſo mortuo in loco exilij
occurrit multitudo male habentiū ⁊ ſalui
fiebāt.Paſſus autē iſte ſupra poſitus com
muniter exponitur de enoch ⁊ helia qui di
cunꝉ futuri teſtes chriſti ad predicandū cō
tra perfidiā antichriſti tribus annis ⁊ di/
midio⌊amicti ſaccis⌋.i.in habitu abiecto⌊q̄
dicunꝉ due oliue⌋ꝑ exuberantiā pietatis⌊⁊
duo candelabra⌋ꝑ ardorē charitatis ⌊⁊ ſtā
tes in conſpectu dei⌋ꝑ cōſtantiā ꝯ antichri
ſti maliciā.diciꝉ etiā hic ꝙ ⌊ignis exiet de
ore eorū⌋.i.uerbū feruide predicationis quo
malicia antichriſti ⁊ ſuoꝝ detegeꝉ.⁊ uerbū
deuote orationis quo meritorie antichriſtꝰ
⁊ magna ꝑs exercitus fulminabiꝉ ſicut di/
ctū fuit plenꝰ ſecūda theſ.ij.ca. Facient ⁊
tunc miracula vera contra ſigna antichri/
ſti mendacia quibus antichriſtus cū ſuis af
fligetur.ideo ſubdiꝉ⌊hi habēt poteſtatem
⁊c̄.⌋finaliter tamē antichriſtus q̄ dicꝉ hic
⌊beſtia⌋propter ſuā crudelitatē⌊aſcendens
de abiſſo⌋propter demonis ſibi priuati po
teſtatē⌊occidet eos ⁊ iacebūt corpora ipoꝝ
inſepulta⌋ad terrorem chriſtianoꝝ⌊in me/
dio ciuitatis magne⌋.i.congregationis an
tichriſti adherentis que erit ualde magna
⌊⁊ diciꝉ ſodoma ⁊ egyptus⌋.i.uilis ⁊ tene/
broſa ⌊⁊ uidebunt de populis ⁊ tribubus⌋
quia de cunctis gētibus multi adherebunt
antichriſto⌊per tres dies⌋ſcilicet naturales
et ꝑtē quarti diei⌊et inhabitātes terrā gau
debunt⌋.i.adherentes antichriſto ⌊et poſt
tres dies et dimidiū ſpiritus uite etc̄.⌊quia
reſuſcitabunꝉ et ad celeſtia tranſferunꝉ in
teſtimonium ueritatis ſue ꝑdicationis. Et
hec expoſitio magis concordat lr̄e q̄ꝫ ꝑce/
dens utraqꝫ tamen pōt dici litteralis. Ad
cuius euidentiā ſciendū ꝙ illud ꝙ eſt alte/
rius figura neceſſario eſt in ſe res aliqua
quia quod nihil eſt non pōt aliq̄d figura/
re uel ſignificare propter quod figura tri
pliciter poteſt accipi. Uno modo ut res in
ſe tantum. Alia modo ut figura alteriꝰ tan
tū. Tertio modo ut res in ſe et figura al
terius. Et hic triplex modus inuenitur fre
quēter in ſacra ſcriptura uerbi gratia q̄d
de ſalomone diciꝉ tertio regū.xi.deprauatū
eſt cor eius per mulieres etc̄.diciꝉ de eo ſe
cūdū ſe tantū et nullo modo ut fuit figura

christi. ⁊ sic sensus litteralis est tantũ de
salomone. Et illud quod de eo dicit̃ psal.
lxxi. ante solem ꝑmanet nomẽ eius. nõ po
test intelligi de salomone secundũ se sed tã
tum ut fuit figura christi ꝓpter quod sen/
sus litteralis tantũ ẽ de christo sicut ibidẽ
fuit plenius declaratũ. Illud autẽ qđ domi
nus dixit de eo secundo regũ. vij. Ego ero
illi in patrẽ ⁊ ipe erit mihi in filiũ. intelli/
gitur de salomone secundũ se ⁊ secundum
quod fuit figura christi qꝛ fuit filius dei ꝑ
adoptionis gloriã saltẽ in principio regni
sui ut patet. ij. regũ. Et fuit figura christi
qui est dei filius per naturã. que filiatio ꝑ
fectior est q̃ȝ alia. ⁊ sic ẽ ibi duplex sensus
litteralis. vnus de salomone ratione filiatõ
nis adoptiue. alius de christo rõne filiatio/
nis naturalis per illam figurate. Et hoc
secundo modo inducit apostolus dictam au
ctoritatẽ. hebre. v. ad probandũ diuinitatẽ
christi que probatio nõ fit ꝑ scripturam ef
ficaciter nisi accipiat̃ in sensu litterali sicut
dicit augustinus ɔtra donatistas. Sic autẽ
ẽ in proposito duplex litteralis. ⁊ vnus est
impletus in Siluerio papa ⁊ mẽna dei ser
uo qui fuerunt figure enoch ⁊ helie. ⁊ alius
implebit̃ in enoch ⁊ helia cui magis cõcor
dat littera ut visum est. ⁊ perfectius in eis
implebit̃ propter quod de ipis ẽ sensus ꝓn
cipalit̃ intẽtus [Et ĩ illa hora] Descripta ꝑ
secutione ecclesie a vandalis ⁊ principibus
cõstantinopolitanis ⁊ italicis Hic cõsequẽ
ter ponit̃ eiusdẽ persecutio a gothis q̄ fue
runt arriani ut dictũ est supra ca. viij. ⁊ di
uidit̃ in tres partes. nam in primo ponit̃
gothoꝝ persecutio. secundo eoꝝ destructõ
ibi Et septimus angelus. Tertio deuotio
nis augmentatio ibi Et apertũ est templũ
Circa primũ ẽ sciendũ q̄ eo tempore quo
Justinianus ⁊ Theodora ⁊ Anthonius per
sequebant̃ ministros ecclesie vigilius papa
funo in collo eius misso fuit tractus per ci/
uitatẽ constãtinopolitanã. ⁊ clerus qui cum
eo adductus fuerat damnatus ad metalla
scindenda per diuersa loca. propt̃ quod dei
iudicio Totila rex gothoꝝ collecto magno
exercitu inuasit imperiũ. ⁊ multas prouin/
cias peruagatus italiã uastauit ⁊ sanctum
herculianũ episcopũ pusinũ cum populo ci
uitatis interfecit ⁊ multos alios christia/
nos per diuersas prouincias. ⁊ hoc est q̄ di
cit̃ [⁊ in illa hora] i. tẽpore Justiniani here

si arriana deprauati cito post mortẽ Silue
rij ⁊ menne serui dei de quibus immedia/
te ante fecerat mentionẽ [factus est terre
motus magnus] i. commotio magna habi
tantiũ in terra ꝑ totilã regẽ ut dictum est
[⁊ decima pars ciuitatis cecinit] i. magna
ps. populi christiani ita ut ad decimã ꝑtem
uel circiter posset estimari [⁊ occisi sunt in
terremotu nomina hominũ] i. hominũ no/
minatorũ [septẽ milia] i. ĩ magno numero
qꝛ ponit̃ hic numerus det̃miat⁹ ꝑ ĩdetermi
nato sicut supra quarto ca. [⁊ reliqui in ti/
morem missi sunt] scilicet populus roman⁹
qui multũ timuit quando Totila ciuitatem
cepit verũtamẽ qꝛ populũ nõ occidit nec ci
uitatẽ incendit. ideo subditur [⁊ dederunt
gloriã deo celi] de sua euasione [ve secundum
abijt] i. tribulatio predicta [⁊ ecce tertium
ueniet cito] s. gothoꝝ destructio. Propter
quod istud ve non fuit sup catholicos ideo
dictum fuit supra octauo ca. ve ve ve habi/
tantibus in terra qđ est cõmune catholicis
⁊ arrianis [Et septimus angelus] Hic con
sequenter describit̃ gothoꝝ destructio Ju/
stinianus enim iunior successit in imperio
ipsi Justino. ⁊ cepit imperare anno domi/
ni. ccccclxvi. Hic autẽ constituit narcẽ pa/
tricium romanoꝝ uirũ in armis strennuũ
mittẽs eũ ad reprimendum gentẽ gothoꝝ
qui collecto exercitu magno gothos expu
gnauit ⁊ regem eoꝝ occidit ⁊ sic italia ab
eis liberata christo absq̃ȝ timore seruiunt
⁊ hoc est q̄ dicit̃ [⁊ septimus angelus] i.
ĩperator Justinian⁹ [tuba cecinit] qꝛ auctori
tate imperiali narcẽ in italiam misit [⁊ fa
cte sunt uoces magne in celo] i. in ecclesia
militãte qꝛ gothis occisis ecclesia prorupit
in voces diuine laudis [dicentes factũ est re
gnũ hui⁹ mũdi domini nostri ⁊ christi ei⁹]
tunc enim italia in qua ẽ roma que caput
est regni christi in terra libere christo ser
uiuit a gothis ⁊ ceteris arrianis liberata
[⁊. xxiiij. ⁊c] id ẽ uniuersitas episcopoꝝ ⁊ ec
clesiaꝝ suaꝝ ut dictum est supra quarto ca.
[gratias egerunt deo] de liberatione eccle
sie ad quos rumor hui⁹ facti deuenit [⁊ ira
te sunt gentes] i. gothi de regis eoꝝ inter
fectione ⁊ sua debellatõe [Aduenit ira tua]
id est punitio tua super gothos. quãdo enĩ
deus punit ad modũ irati se habet ut fre
quenter dictum est supra [⁊ tempus mortu
orũ] i. tẽpus punitionis gothoꝝ pro catho

licis interfectis ab eis[⁊ reddere mercedē
seruis suis ꝓphetis ⁊c.]q̄ inter illos inter
fectos a gothis fuerunt aliqui p̄dicatores
magni q̄ dicunt̄ prophete annunciantes pe
nas ⁊ premia futura ⁊ aliqui ualde sancti.
⁊ aliqui in seculo magni. ⁊ aliĳ mediocres ⁊
parui[⁊ exterminandi eos].i.gothos ⁊ ali
os arrianos[qui corruperunt terrā]nostrā
corporaliter armis. ⁊ spiritualiter false do/
ctrine verbis[Et apertū ē]Hic tertio po
nit̄ deuotionis augmentū. Nā illis tēpori/
bus cōtigit magna mortalitas in constanti
nopoli ad quam reprimendaꝫ institutū fuit
festū purificationis beate marie uirginis
secūda die februariĳ solēniter celebrari. In
qua beata uirgo obtulit filiū suum in tem
plo qui dicit̄ archa testamēti. Nā in eo ē
plenitudo scientie ⁊ ueritatis p tabulas de
signata ⁊ potestatis per urnā ⁊ pietatis p
manna que tria fuerunt in archa. ⁊ tunc
cessauit mortalitas. ⁊ hoc ē q̄ dicit̄[Et ap
tum est templū dei in celo] id est in ecclesia
militante in qua tēplum materiale fuit ap
tum ad dictū festū solenniter celebrandum
[⁊ visa est archa testamenti].i.christus de
cuius oblatione in templo ⁊ manifestatione
per sanctū symeonem ⁊ annā prophetissaꝫ
fit memoria in purificationis festo quod fe
stū a constantinopoli ad alias ecclesias p
orbē est deriuatū. Ideo subdit̄[⁊ facta sūt
fulgura]id est accensa luminaria ad moduꝫ
fulguris lucentia que a fidelibus portant̄ i
festiuitate dicta[⁊ voces]diuine laudis[⁊ to
nitrua]sancte predicationis[⁊ terremot⁹]
quia multi terreni ad deuotionē fuerūt mo
ti[⁊ grando magna] q̄ potestas demonis
dictā pestilentiā ꝓcurantis fuit repssa.

Cap. xĳ.

Et signum magnū]. Descripta
impugnatione ecclesie ab here
ticis dictis ꝓprie Hic cōsequē/
ter describit̄ eiusdē impugnatō
ab hereticis large dictis per quē modum
pagani saraceni.s.scismatici discipuli ante/
christi ⁊ infideles aliĳ heretici dici possunt.
Et secundū hoc partes p̄ncipales huius li/
bri in sequētibus apparebunt. Igit̄ primo
agitur de impugnatione a paganis. Et pri
mo sub cosdree persarū rege. secundo sub
eius successore. xiĳ. ca. prima adhuc in duas
q̄ primo describit̄ ecclesie dispositio. secūdo
cosdree psecutio. ibi Et visum ē aliud si/
gnū. Circa primuꝫ sciendū q̄ Foca imperā
te qui cepit imperare anno domini sexcen
tesimoquinto perse sub cosdra rege grauis
sima bella gerentes multas romanoꝝ pro/
uincias ⁊ ipam hierosolymā inuaserūt ⁊ de
struētes ecclesias sanctasq̄ loca ꝓphanātes
inter ornamenta sacra que abstulerunt ue
xilluꝫ dominice crucis exportauerūt ut ha
bet̄ in legenda exaltationis sancte crucis.
Igit̄ ecclesia sic afflicta cruciabat̄ donec pa
reret filium christianū qui liberaret eā ab
afflictione cosdree ⁊ suoꝝ. ⁊ hoc est qđ dici
tur[⁊ signū magnū apparuit in celo] mili/
tantis ecclesie[Mulier].i.ecclesia generalit̄
⁊ hierosolymitana specialiter que cōiūcta ē
christo sicut mulier viro[amicta sole].i.chri
sto qui est sol iusticie. gal. tertio. quicunq̄
baptizati estis christum induistis. Ipse eni
est sponsus ⁊ pamentuꝫ ecclesie[⁊ luna sub
pedibus eius].i.omnia mutabilia et defecti
ua per lunam significata quoꝝ dispositio p
tinere debet ad ultima ecclesie mēbra. p̄ma
corin. vi. secularia igit̄ iudicia si habueritis
contemptibiles qui sunt in ecclesia illos cō
stituite ad iudicandum[et in capite ei⁹ coro
na stellaꝝ duodecim].i.predicatio duodecim
apostolorum que resplenduit in primatiua
ecclesia que dicit̄ caput ei⁹ eo modo loquē
di quo principiū alicuius rei cōmunit̄ dicit̄
caput eius[et in vtero habens et clamat p
turiēs] nā in angustia posita clamabat ad
deū vt cito daret sibi filium qui liberaret
eam ab oppressione infidelium[Et visuꝫ ē]
Hic consequēter describit̄ cosdree psecutō
et secundo ecclesie liberatio ibi Et peperit
Circa primū dicit̄[Et visuꝫ est aliud signū
in celo ⁊c.].i.cosdree rex persaꝝ qui dicit̄
in celo militantis ecclesie fore visus tanquā
grauis persecutor ipsius de quo subditur
[et ecce dracho]ꝓpter austutias eius et do
lositatem[magnus]ꝓpter potestatis ma/
gnitudinem[Rufus].i.rubeus ꝓpter multi
sanguinis effusionē. q̄ autem rufus accipia
tur aliquando pro rubeo patet primo reg.
xvi. ubi dicit̄ de dauid q̄ erat rufus et pul
cher aspectu.i.rubicund⁹. secundum exposi
tores dicit̄ etiam cosdree rufus ꝓpter incē
dium ecclesiaꝝ et locoꝝ sanctorum[habens
capita septeꝫ].i.sex reges sibi subditos et
ipse erat septimus vnde postea subdit̄[et
in capitibus suis septē diademata] que sūt
signa regia[et cornua decem].i.deceꝫ acies

in ſuo exercitu. vnde. j. macha. acies ordina
ta ad bellandum vocat᷑ cornu ubi dicit᷑ Ba
chides aūt erat in dextro cornu ⁊c̄. Alit᷑ ex
ponit᷑ ab aliquibus vt per ſeptē capita in
telligatur uniuerſitas principum ſibi ſubdi
toꝝ. per decēꝫ cornua uniuerſitas ſuoruꝫ de
bellatoꝝ. Nā per ſeptenarium vniuerſitas
aliquando intelligit᷑ eo ꝙ totum tēpus ſe/
ptem diebus replicando cōprehendit᷑. ⁊ ſi/
militer ꝑ denarium eo ꝙ ſequentes nume
ri ſunt replicationes denarij ⁊ eius partiū
ut dicit᷑. iij. phi. [⁊ cauda eius] .i. exercitus
ſequēs eū [trahebat tertiā partē ſtellaruꝫ]
id eſt fideliū qui dicunt᷑ ſtelle in ſcriptura
deute. primo ca. Eſtis hodie ſicut ſtelle plu
rimi celi exercitus eniꝫ coſdree de egypto
⁊ libia ⁊ terra ſancta ⁊ alijs locis multos
ualde chriſtianos īterfecit ⁊ alios captiuos
duxit intantū vt eſtimarent᷑ quaſi ad ter
tiam partem chriſtianoꝝ in terris illis ex
iſtentium. conſimili modo loquitur danielis
viij. de antiocho epiphane ꝙ deiecerit de
ſtellis ⁊ conculcauit eas id ē de filijs iſrael
colentibus deum quos interfecit in iuda et
in hieruſalem [⁊ dracho ſtetit ante mulie/
reꝫ ⁊c̄.] quia coſdree omnibus modis inſi/
diabat᷑ ad interficiendum quēcunqꝫ princi/
pē chriſtianū inſurgentē ad eccleſiā defen/
dundum [Et peperit filium] Hic conſequē
ter deſcribit᷑ eccleſie liberatio. ⁊ diuidit᷑ in
duas partes q꞉ primo facit propoſitū. ſecū
do declarat᷑ quoddā dictuꝫ ibi Et date ſūt
Prima adhuc in tres. q꞉ primo ponit᷑ im/
peratoris eraclij creatio ſecūdo coſdree de
bellatio ibi Et factum eſt prelium. tertio
ſubditorum oppreſſio ibi Ue terre ⁊ mari
Circa primum dicit᷑ [⁊ peperit filiū] .ſ. era
clium catholicū qui poſt Focaꝫ imperauit
annis. xxx. ⁊ cepit imperare anno domini
ſexigēteſimo. xiij. [Maſculū] Hoc additur
ad denotanduꝫ ꝙ erat uir ſtrennuus ⁊ ar
mis exercitatus ut dicit᷑ in legenda exalta
tionis ſancte crucis [qui recturus erat om
nes gentes in virga ferrea] q꞉ rexit impe
riuꝫ romanū cui᷑ rebellantes domauit per
gladium [⁊ raptus eſt filius eius ad deuꝫ ⁊
ad thronum eius] .i. in protectione dei poſi
tus qui protexit eraclīū contra machinatio
nes ⁊ dolos coſdree quibus querebat occi
dere eum [⁊ mulier fugit in ſolitudineꝫ] nā
eccleſia que erat in aſia timore coſdree trā
ſito mari quod dicit᷑ brachiuꝫ ſancti georij
fugit in greciā que dicit᷑ hic ſolitudo nō q꞉
eſſet inhabitata ſed dicit᷑ ſolitudo fugitiuis
eo modo loquēdi quo fugitiui ad aliā ter
raꝫ dicunt᷑ ibi eſſe quaſi in exilio ſeu deſer
to [vbi paſcant illā] chriſtiani habitātes ibi
[diebus mille ducentis ſexaginta] qui faci   vel anni 2 di
unt tres annos ⁊ dimidium. ⁊ infra eodem   midium.
ca. dicit᷑ de hac muliere vbi alit᷑ per tēpus
⁊ tempora ⁊ dimidium tēporis .i. per tres
annos ⁊ dimidium. tēpus enim ſumptū ſin
gulariter in ſcriptura ſignificat vnū annū
pluraliter uero abſqꝫ numero ſignat duos
annos ſicut dictum fuit plenius. danie. xij.
Jſta tēpora ſimul iuncta ſeptē annos faciūt
⁊ tantū durauit bellum inter perſas ⁊ era
clium [Et factum eſt] Hic conſequenter de
ſcribit᷑ coſdree debellatio. ⁊ ſecūdo ex hoc
gratiaꝝ actio ibi Et audiui vocem. Circa
primum dicit᷑ [⁊ factum eſt preliuꝫ] int᷑ per
ſas ⁊ eraclium magnū. ſ. intenſiue q꞉ mul/
ti bellatores erant ex uraqꝫ ꝑte ⁊ extenſi
ue quia durauit tempore longo ut dictum
ē [Michael ⁊ angeli eius] qd᷑ exponunt ali
qui de michaele archangelo qui eſt ꝓnceps
eecleſie ſicut tēpore veteris taſtamenti fuit
princeps ſynagoge danielis. x. ca. propt᷑ qd᷑
cum angelis ſuis aſtabat ad protectioneꝫ ⁊
directionē eraclij ⁊ exercitus eius qui pu/
gnabant pro eccleſia ſed q꞉ per draconem
⁊ angelos eius intelligit᷑ coſdree ⁊ ſuus ex
ercitus ſecundum omnes expoſitores cōue
nientius eſt ut ſimiliter ꝑ michaelem ⁊ an
gelos eius intelligat᷑ eraclius ⁊ bellatores
eius. michael enim interpretat᷑ quis ut de
us. eraclius enī in hoc bello ꝓ eccleſia erat
vicarius. Ex ſupra dictis etiam patet ꝙ in
hoc libro boni ⁊ mali homines frequenter
nominant᷑ angeli [⁊ non ꝓualuerunt ſcilicet
coſdree ⁊ viri eius ſed pluries debellati fu
erunt [neqꝫ locus inuentus ē eoꝝ amplius
in celo] .i. in eccleſia. nam eracius ꝓſequēs
coſdree fugauit euꝫ de ethiopia libia ⁊ ter
ra ſancta in quibus ante vigebat eccleſia
⁊ cōpulit eum turpiter redire in terrā ſuaꝫ
ideo ſubdit᷑ [⁊ proiectus eſt draco ille ma/
gnus ſerpens antiquus] tamen q꞉ ipſemet
coſdre erat antiquus etate propt᷑ quod po
ſtea ſatis cito tradidit regnum filio ſuo ut
poſtea dicet᷑ [qui vocat᷑ diabolus ⁊ ſatha/
nas] pre nimia eius nequicia ſicut de homi
ne nequaꝫ dicit᷑ cōmuniter ꝙ eſt vnus dia
bolꝰ uel ſathanas [qui ſeducit uniuerſuꝫ or

bem] Naꝫ ab illis quos subijciebat sibi fa
ciebat se sicut deum adorari. propter quod
dicitur in legenda exaltationis sancte cru
cis fecerat turrē argenteā in qua interlucē
tibus gēmis thronum extruxerat aureum
ibi solis quadrigam ⁊ lune ⁊ stellaꝝ imagi
nē collocauerat atqꝫ p occultas fistulas aq̄
meatus adduxerat ut quasi deus pluuiam
desup infundere uideret̄ . p hoc autē ꝙ di
citur uniuersum orbem nō ē intelligenduꝫ
ꝙ ipse sibi totū orbem subijceret. Sed ē lo
cutio ipbolica ad designandū ꝙ magnam
partē orbis sibi subiecit. ⁊ dicto modo se/
duxit sicut cōmunit̄ dicit̄ tota ciuitas cur/
rit ad tale spectaculū licet maior pars re/
maneat [proiectus est in terrā ⁊c.] quia cuꝫ
exercitu suo cōpulsus fuit in terrā suam re
fugere. [Et audiui] Hic cōñter ponit̄ grāꝝ
actio a filijs ecclesie pro cosdree deiectione
cum dicit̄ [⁊ audiui uocē magnam] ad grā
rū actionē [de celo]. i. ecclesia militante [nūc
facta ē salus ⁊ virtus ⁊c.] qꝛ fideles potue
rūt christo libere seruire liberati a cosdree
oppressione [qꝛ proiectus est accusator fra/
truꝫ nostroꝝ]. i. christianoꝝ quos faciebat
accusabiles corā deo ad malū eos impellen
do cogēs eos ad latrie cultū sibi impendē
dum ut dictū ē [⁊ ipsi vicerunt eum propter
sanguinē agni] Istud nō refert̄ ad eosdem
christianos in numero sed ad illos qui nō
acquiescebāt ei magis eligentes mori. ⁊ sic
erāt victores per palmā martyrij. ideo sub
ditur [⁊ non dilexerunt animas suas]. i. vi
tā suam corporalē. simile habet̄ psal. lxxvij
cum occideret eos querebāt eū. nō eniꝫ de
eisdem numero pōt intelligi ꝙ essent occi
si ⁊ quererent eos penitentes cū penitētia
non sit post mortē. sed de alijs eiusdem po
puli [ppterea letamī celi] de martyrū glori
ficatione ⁊ de cosdree deiectiōe [Ue terre]
Hic cōsequent̄ describit̄ subditoꝝ cosdree
oppressio. qꝛ cōpulsus redire ad terrā suam
fuit valde iratus ⁊ cepit grauare subditos
suos per exactiones ⁊ extorsiones multi/
plices ad multiplicanduꝫ sibi bellatores ut
regnum suum posset defendere ab eraclio
imperatore. ⁊ hoc est ꝙ dicit̄ [ve terre ⁊
mari] qꝛ non solū dominabat̄ in arida sed
etiā in pluribus insulis maris ⁊ qꝛ de mer
cimonijs p mare portatis augmentauit ex
actiones ⁊ pedagia [qꝛ descēdit diabolus]
i. cosdree fugatus ꝙ nominat̄ diabolus in

pte precedenti sicut uisum est [Sciens quia
modicū tēpus habet] erat enim iam senex
⁊ sic nō habebat tēpus vite in quo se pos
set de eraclio uindicare. propter quod tra/
didit regnuꝫ filio suo [⁊ postq̄ꝫ uidit draco]
licet enim ante persecutus fuisset ecclesiam
maxime extra terrā suam tamen tunc ce/
pit grauamē eius augmētare in terra sua
in q̄ hītabant multi christiani eius tributa
rij quos cepit non solum in rebus sed etiā
in personis grauius persequi. Sicut senna
charib fugiens de iudea propter persecutō
nem exercitus sui tēpore regis ezechie ce/
pit grauius affligere iudeos habitātes in
sua terra q̄ꝫ ante ut habet̄ thob. pmo. [Et
date sunt] Hic declarat quoddam dictum
scilicet qualiter mulier amicta sole fugit in
solitudineꝫ. Nā hoc fuit per auxiliū eraclij
ideo dicit̄ [⁊ date sunt mulieri due ale aq
le magne] Aquila vero signū est imperij ro
mani ideo per ipaꝫ intelligit̄ eraclius. Ale
uero eius sunt acies sui exercitus unde et
ala in una significatione est acies milita/
ris. Et dicunt̄ hic due propter metaphorā
seruādam. nā auis non uolat unica ala sed
duabus. dicit̄ autē exercitus eraclij iuasisse
ecclesiam sub rege persidis cōmorantēꝫ qꝛ
eraclius misit milites ex pte grecie ad re
cipiendum christianos fugiētes de perside
uel qꝛ regnum persidis sic fortit̄ inuadebat
in extremitatibus suis ꝙ cosdree bellato/
res erant ibi totaliter occupati ꝙ christia/
ni de pside facilius potuerūt in greciā tran
sire uel utroqꝫ modo [ubi alit̄ p temp⁹ ⁊c.]
id est p tres annos ⁊ dimidiū ut dictuꝫ est
supra [⁊ misit serpens ex ore suo post mu/
lierem aquā]. i. gentē multā secunduꝫ ꝙ di
citur infra. xvij. Aque multe populi multi
ad interficiēdū christianos fugientes [⁊ au
diuit terra mulierē]. s. habitatores grecie.
uel milites eraclij. modo predicto [⁊ absor/
buit flumen] qꝛ tunc gens a cosdree missa
fuit debellata [⁊ iratus est draco in mulie/
rē]. i. contra catholicā plebē [⁊ abijt facere
preliū cū reliquis de semine eius]. i. cum il
lis christianis qui non potuerūt fugere cū
alijs. uel cū eraclio ⁊ eius exercitu ne intra
rent regnū persidis. ideo subdit̄ [⁊ sedit su
per harenam maris] p mare quod est con/
gregatio aquaꝝ intelligit̄ cosdree regnum
quod erat ualde populosuꝫ. aque enī multe
populi multi. p arenā que ē ī littore maris

intelligiť extremitas regis perſidis ĩ qua
ſtetit exercitus coſdree ne eraclius cuʒ ſuo
exercitu poſſet tranſire.

Et uidi de mari⌋ Deſcripta pſe
cutõe eccleſie ſub coſdree hic
idẽ deſcribiť ſub eius filio ſibi
ſuccedente. Et diuidiť in tres
ptes. qꝛ primo deſcribiť ſucceſſio regũ. ſe/
cundo proceſſus prelij. ibi Et uidi. Tertio
terminus belli perſaꝝ ⁊ eraclij. ibi Si quis
habet aurẽ. Circa primũ dicit Johannes⌊⁊
uidi de mari⌋. i. de regno perſidis rõne p̃/
dicta⌊Beſtiã⌋. i. filiũ coſdree beſtialiť uiuen
tem⌊aſcendentẽ⌋ ad regni perſidis poteſta
teʒ⌊habentẽ capita ſeptẽ ⁊ cornua decẽ⌋ ex
ponať ſicut p̃cedenti ca. de patre ſuo⌊⁊ ſup
cornua eius decẽ diademata⌋ qꝛ capitaneis
ſuaꝝ acieruʒ impendit honorẽ quaſi regiũ
ut fortius decertarenť ꝯ eracliũ⌊⁊ ſup capi
ta eiꝰ nõia blaſphemie⌋ qꝛ dicti capitanei
prorũpebãt ĩ blaſphemiã chriſti ſicut ⁊ pn
ceps eoꝝ ut habeť parte ſequẽti⌊⁊ beſtia
quã uidi ſimilis eſt pardo⌋ pp̃ter uarietatẽ
uicioꝝ in q̃bus obſtinatus erat ſecundũ il
lud hiero. xiiij. ſi põt ethyops mutare pel
lẽ ſuã ⁊ pardꝰ varietates coloris ſui ⁊ uos
poteritis benefacere cũ didiceritis maluʒ⌊⁊
pedes eius ſicut pedes urſi⌋ habentes plan
tas magnas ad calcandũ ſic iſte hanelabat
ad calcandũ eccleſiã⌊⁊ os eius ſicut os leo
nis⌋ pp̃ter crudelitatem⌊⁊ dedit illi draco
uirtutẽ ſuam⌋ qꝛ coſdree pater eius tradi/
dit illi regnũ ſuum ſedens in turre ſua ar
gentea ut diciť in legenda exaltationis ſã
cte crucis⌊⁊ poteſtatẽ magnã⌋. i. exercitũ
fortẽ ad pugnandũ cõtra eracliũ⌊Et uidi⌋
Hic conſequẽter deſcribiť proceſſus prelij
Circa qď ſciendũ q̄ expoſitores aliqui di
cunt hic q̄ exercitus eraclij ⁊ exercitus fi
lij coſdree occurrerunt ſibi iuxta danubiuʒ
⁊ ex cõſenſu utriuſq; ptis eracliꝰ ⁊ coſdree
filius pugnauerunt ad ſingulare certamen
tali pacto q̄ uictus ſubijcereť uictori cũ to
to populo ſuo Eraclius autẽ uictor extitit
Et ſic filius coſdree cũ toto ſuo populo ei
ſe ſubmiſit. Et ſecũdũ hoc dicit Johannes
⌊⁊ uidi unũ de capitibus eius⌋. i. primum ⁊
principale caput. Unũ enim in ſcriptura ſa
cra aliquando poniť pro primo. geñ. primo.
Et facta ẽ ueſpere ⁊ mane dies unus. i. pri
mus. Et iſtud caput vnũ fuit filius coſdree
qui fuit vnũ de ſeptem capitibus beſtie ſi/
cut predictũ ẽ ca. precedenti de patre eius
coſdree⌊quaſi occiſũ in mortẽ⌋. i. deuictũ ⁊
ſubiectũ eraclio. ⁊ qꝛ p hoc non fuit mor
tuus ſimpliciter ideo non diciť occiſũ abſo
lute ſʒ quaſi occiſũ⌊⁊ plaga mortis eius cu
rata. ẽ⌋ qꝛ poſtea rebellauit eraclio ⁊ ſic cu
rata fuit ab eiꝰ ſubiectione. Sed illud quod
ſequiť. Et adorabunt beſtiã dicẽtes quis
ſimilis beſtie ⁊ poterit pugnare cũ ea. qua
ſi dicat nullus. nõ concordat cũ dicta expo
ſitione. q̄ enim deuictus ab eraclio rebel/
laret non eſt argumẽtuʒ q̄ eſſet inuincibi
lis ſed magis ad oppoſitum ſicut ipe iã fu
erat deuictus ab eraclio ⁊ pater eius plu
ries debellatus. Iteʒ qꝛ q̄ iſti expoſitores
dicunt q̄ hec rebellio fuit poſt receſſuʒ era
clij de perſide interfecto coſdree ⁊ reporta
to uexillo crucis dominice. hic autẽ diciť.
Et admirata ẽ uniuerſa terra poſt beſtiã
propter eius curationẽ. Et adorauerũt dra
coneʒ per quẽ intelligiť coſdree. non enim
adorauerũt eũ poſt mortẽ ſuam ſed ante ut
dictũ eſt ſupra. Propter quod aliter expo/
nitur hec littera de uulneratione letali filij
coſdree in uno cõflictu cõtra eracliũ a quo
uulnere contra ſpẽ humanã fuit ſatis cito
curatus propter quod gentes ſibi ſubdite
crediderunt in eo eſſe aliquid muniminis.
cuius uirtute fuerit ſic ſanatus ſicut patrẽ
ſuum adorauerãt ut dictũ eſt. ſecunduʒ hoc
diciť⌋⁊ uidi vnũ de capitibus⌋. i. filiuʒ co/
ſdree ratione iã dicta⌊quaſi occiſuʒ in mor
teʒ⌋. i. letaliter uulneratũ⌊⁊ curata ẽ plaga
mortis eius⌋ inopinabiliter⌊⁊ admirata eſt
uniuerſa terra poſt beſtiã⌋ pp̃ter talẽ cura
tionem⌊⁊ adorauerunt draconẽ⌋. i. coſdree
quia dedit poteſtatem beſtie tradendo re/
gnũ filio ſuo⌊⁊ adorauerunt beſtiã⌋. i. filiũ
coſdree credentes in eo aliquid muniminis
eſſe⌊dicentes Quis ſimilis beſtie ⁊c.⌋ quaſi
dicať nullus. qꝛ ſi in prelio uulnereť curabi/
tur ſicut prius⌊Et datũ eſt ei os loquens
magna⌋ per iactantiã ⁊ blaſphemias cõtra
chriſtũ et eccleſiam⌊⁊ data eſt illi poteſtas
facere menſes. xlij.⌋ qui faciunt tres annos
et dimidiũ. dictuʒ enim eſt ſupra q̄ bellum
eraclij contra perſas durauit ſepteʒ annis
⁊ ſic medietas illius tpis aſſcribiť coſdree
et alia medietas filio eius⌊⁊ datum eſt illi
bellũ facere cũ ſanctis ⁊c.⌋ quia ſanctũ ana
ſtaſium cũ. lxx. monachis ⁊ multos alios
interfecit⌊⁊ data ẽ poteſtas in omnẽ tribũ

95

⁊c.]quia multe gentes ⁊ diuersaꝝ linguaꝝ
erant sub potestate sua. Et est hic hipbo
lica locutio, accipiendo omnē populum ⁊ gē
tē p multo populo ⁊ gente sicut frequent
fit in scriptura ⁊ in cōmuni modo loquēdi
sicut dicit tota ciuitas est in tali festo ad de
notandū q sunt ibi multi de ciuitate. Et
similiter quod subdit [⁊ adorabāt eaꝫ om
nes ⁊c. quoꝝ non sunt scripta nomina in li
bro uite agni] .i. in libro pdestinationis di
uine qui dicit liber uite agni ratione dei/
tatis. ⁊ etiā ratione humanitatis inquātuꝫ
omnes predestinati saluantur in fide media
toris [qui occisus est ab origine mūdi] quod
duplici er pōt intelligi. Uno mō dispositi/
ue. q sic deus ab eterno disposuit mundū
facere. que quidē dispositio ppōt dici quedā
mundi origo inquantū ad exemplar mun/
di pconcepti eternalit a deo productus est
mūdus tēporaliter in effectu. unde boetius
libro de cōsolatione. Tu cuncta supna du
cis ab exemplo mūdū mente gerēs simileꝫ
imagine formans. Alio modo figuratiue. ⁊
sic ab initio mundi christ⁹ in abel fuit occi
sus. Nā occisio abel innocentis fuit figura
occisionis huius agni. vnde dicit augustin⁹
q fuit in abel occisus ⁊ in pphetis exho/
noratus [Qui hꝫ] Hic ultimo describit finis
belli persaꝝ ⁊ eraclij cū dicit [qui habꝫ au
rem] .i. intellectū [audiat] supple fineꝫ belli
eraclij ⁊ persaꝝ q perse q multos christia
nos duxerāt captiuos ab eraclio ⁊ eius ex
ercitu fuerūt captiuati [⁊ qui gladio occidi
tur ⁊c] q cosdree qui multos occiderat ab
eraclio est occisus [hic ē patiētia ⁊ fides san
ctorum] q Zacharias patriarcha hieroso
lymitanus qui cū alijs pluribus sanctis du
ctus fuerat in persidē captiuis habuit me
ritū patientie ⁊ per eracliū cum eis fuit in
hierusaleꝫ reductus [Et vidi aliā bestiam]
Descripta ecclesie psecutione ab cosdree ⁊
eius filio Hic consequent idē describitur
sub machometo ⁊ eius populo. Et diuidit
in tres ptes. Nā sic persecutio primo inci
pitur. secundo alia intercipit .xiiij. ca. ibi
Et uidi ⁊ ecce nubem. Tertio prima resu
mit .xvi. ca. ibi. et sex. Prima adhuc i tres
q primo ponit conditio secte saracenoꝝ. se
cundo psecutio christianoꝝ in prin. xiiij. ca.
Tertio punitio psecutoꝝ. ibi Et alius an
gelus. prima adhuc in duas. q primo poni
tur dicte secte conditio. secundo cuiusdā sē
tentie secrete velatio. ibi Hic sapientia est
Circa primū sciēdū q licet de inchoatione
secte machometi varie dicat a diuersis. ta
men cōuenientius tenet q incepit circa fi/
nem tēporis eraclij de quo dictū est in pte
pcedenti Hic autē machometus de paupta
te ad diuicias eleuatus cogitauit fieri rex
ismahelitaꝝ de quo populo erat q pprie di
cunt agareni. Naꝫ ismael fuit filius agar
ancille sare geñ. xvi. dicunt tamē vsurpati
ue saracen a sara libera. Ad optinendū ve
ro ppositū usus fuit cōcilio ⁊ auxilio cuius/
dā monachi heretici nomine sergij cōden/
do legem falsā ⁊ carnalē ⁊ quibusdā aucto
ritatibus ueteris ac noui testamēti colora
tam. vt sic non solū a gentibus ad carnalia
pronis sed etiā a simplicibus christianis et
iudeis de quibus aliqui habitabāt cū isma
litis facilius reciperet. finxit etiā legē illaꝫ
a deo reuelatā tanq prophete dei summo.
Igit de ipso dicit [⁊ uidi aliā bestiā] .i. ma
chometū uitā uoluptuosaꝫ ducentē que be
stialis dicit primo ethic. Nā fuit luxurio/
sus ⁊ libidinis ardore succensus sup omnes
homines oriētalis regionis. Jactans se so/
luꝫ sup. xl. homines ex diuino munere uir
tutē generatiuā ⁊ coeundi potestatē habe
re ut scribit oriētalis ecclesie libro primo
ca. v. qui aliter nominat .s. liber epi acōnen
sis q fuit actor huius libri [Ascendentē de
terra] q per mercationes ⁊ rapinas ascen
dit de paupertate ad diuitias ut dicit ibidē
[⁊ habebat cornua duo similia agni] .i. chri
sti cuius duo cornua dicunt hic prophetia i
quantū fuit viator put declaratū fuit luc.
vij. sup illud Propheta magnus surrexit i
nobis ⁊c. ⁊ latio legis noue. Machometus
uero finxit se esse prophetā ⁊ legis diuine
latorē ut dictū est. propter quod dicit habe
re duo cornua similia cornibus agni q nō
fuerunt talia secundū ueritatē sed secundū
humanā fixionem [⁊ loquebat sicut draco]
scilicet astute mendaciter ⁊ dolose [⁊ pote/
statē prioris bestie omnē faciebat] qd ex/
ponunt aliqui de potestate filij cosdree qui
supra nominatus ē bestia. Nā machomet⁹
⁊ eius sequaces potestatē regni persarum
transtulerunt ad saracenos. Et sic dicitur
hic fecisse omnē potestatem prioris bestie.
Sed huic expositioni videt contradicere q
sequit. ⁊ fecit terrā ⁊ habitātes in ea ado
rare bestiā primā. Nā auferendo potestatē

Mathometus

a persis non fecit adorare regem eoꝝ sed
magis contrarium. propter quod mihi ui-
detur saluo iudicio meliori q̄ hic prior be-
stia sit ipse Machometus qui dicitur be-
stia ratione uite bestialis ut dictum est. et
prima quia primus rex fuit saracenoꝝ be
stialiter uiuentiū. Modus autem primi re
gis i aliquo regno est regimen suū firma
re ⁊ dilatare quantū potest quod fecit ipse
machometus. ideo dicitur [⁊ potestatē prio
ris bestie omnem faciebat] quia quicquid
solet facere primus rex ad firmandū ⁊ di
latandum suā potestatem diligentius age-
bat [In conspectu eius] .i. prout sibi ad fi-
nem intentū expediēs uidebatur [⁊ fecit ter
rā ⁊ habitātes in ea adorare bestiā primā]
id est seipsum qui dicit bestia prima rōne
dicta non tamen fecit se adorare tanq̄ꝫ deū
sicut fecerat cosdree sed sicut prophetā dei
summū [cuius curata est plaga mortis] Ma
chometus enim in quodam bello fuit gra-
uiter vulneratus sed postea curatus ut di-
citur primo libro historie orientalis ecclesie
ca. quinto [⁊ fecit signa magna] falsa tamen
[ut etiā ignem faceret de celo descendere
in terram] hic accipit ignis metaphorice si
cut ⁊ alia que dicunt hic. machametus enī
postq̄ꝫ iam magnus erat effectus cepit ca-
dere epilentica passione. propter quod ne
ex hoc uilificaret dixit se hoc pati ex ap-
parentia gabrielis archangeli utpote ho-
mo purus non potens sustinere refulgētiā
ipsius sicut danielis. x. ca. dixit angelo sibi
apparenti. Domine mi in uisione tua disso
lute sunt cōpages mee ⁊ nihil in me remā
sit virium. angeli uero ignis uocant psal.
ciij. qui facis angelos tuos spiritus ⁊ mini-
stros ignē urentē. Sed quia istud erat fal
sum. ideo subdit [in cōspectu hominum] .i.
in opinione falso sibi credentiū. Dixerunt
⁊ sui discipuli q̄ lunam a se uocatā fecit de
scēdere que rōne luminis conuenit cū igne
⁊ sic secūdū opinionē hominū fecit ignē de
scendere [⁊ seduxit habitantes in terra] ꝓ
se ⁊ discipulos suos [propter signa] que fal
so dicta sunt de eo [in conspectu bestie] .i.
suiipius. Sciebat enim q̄ erant signa men
datia uel aliter [in conspectu bestie] id ē po
puli bestialis ⁊ de facili seducibilis qualis
erat populus ismaelitaꝝ habitans in de-
desertis [dicens habitantibus in terra] si-
bi subiecta [ut faciet imaginem bestie q̄ ha

Macthometus

bet plagam ꝛc̄.] hoc addit ad designandū
q̄ bestia hic accipit pro ipso machometo ⁊
non pro populo per ipm̄ decepto. dicit autē
eius imago lex ab eo data in quo represen
tat eius conditio ⁊ uita quā precepit firmi
ter custodire ⁊ hoc est q̄ dicit [ut faciant
imaginem ꝛc̄.] id est opere adimpleant eius
legem [⁊ datum est illi] .i. permissum a deo
[ut daret spiritum imagini] .i. uigorem sue
legi. Lex enim dicitur uiua quādiu uiget ⁊
mortua cum abrogatur [⁊ ut loquat imago
bestie] .i. sententiā suam ostendat sicut di
citur lex talis loquitur in tali casu. Nam
omnia fere accipiunt hic metaphorice [⁊ fa
ciet ut quicunq̄ꝫ non adorauerit ꝛc̄.] nam
precepit sub pena mortis legem suam habe
ri in magna reuerentia [⁊ faciet omnes pu
sillos ⁊ magnos ꝛc̄.] .i. omnes homines cu
iuscunq̄ꝫ conditionis [habere characterē]
id est circūcisionem ut dicunt aliqui. Nam
saraceni sunt circūcisi sicut ⁊ iudei. Sed lit-
tera sequēs dissonare uidetur cum dicit in
dextra manu aut in frōtibus suis quia cir
cuncisio non fit in ptibus istis. Et ideo Ↄ
characterem uidet hic intelligi determina
tus modus viuendi secundum legē macho-
meti quo saraceni ab aliis gentibus distin
guunt. ideo dicit [in dextera manu] quan
tum ad operationem [aut in frontibus suis
per apertam confessionem [⁊ ne quis possit
emere aut uendere] .i. cum saracenis ī suis
legalibus cōmunicare [nisi qui habet cha-
racterem bestie] .i. modum uiuendi dictum
[aut nomen] sicut saraceni ficti. Nam sicut
inter christianos sunt aliqui ficti propter
quod pmittunt cōmunicare christianis ue-
ris. sic est inter saracenos [aut numerū no
minis eius] sicut sunt serui saracenorum al
terius tamē legis qui cōmunicant cum eis
in humanis ec q̄ sunt de numero familie
domus saraceni [Hic sapientia est] Hic po
nitur velatio cuiusdā secrete sententie scili
cet numerus annorum respiciens macho-
metum. ideo dicit [hic est sapientia] .i. res
occulta ad intelligendum. quā capere ꝓprie
est sapientum [qui habet intellectum] uiua-
cem ⁊ penetratiuum occultoꝝ [cōputet nu-
merum bestie] .i. machometi qui bestia di-
citur ut patet ex predictis [numerus enim
hominis est. ⁊ numerus eius est sexcēti se
xāgintasex] scilicet anni. Et ad quid refe-
rat determinate iste numerus patet q̄ non

Sexcenti sex-
aginta sex anni.

96

refertur ad numerum annorum uite ipsius quia non tantuꝫ vixit.sꝫ.lxiij.annis ut habetur in histo i. li speculo. propter quod aliqui dixerunt ꝙ refert ad durationem legis ipsius que tantum debet durare. Sed hoc nan uidetur verum. Nam lex illa fuit data circa finem temporis eraclij. ut predictum est qui cepit imperare anno domini sexigētesimo decimotertio ⁊ imparauit. xxx annis. A fine auteꝫ huius tēporis vsqꝫ ad presentem annū qui est annus domini millesimus tricentesimus. xxix. fluxit maius tempus ut patet consideranti. ⁊ tamen adhuc durat lex machometi. propter quod aliqui dicunt ꝙ post mortem machometi lex eius fuit correcta p sapientes saracenos. et ab illa correctione debet incipere numerus annoꝝ durationis illius legis. Sed hoc nō videt̃ probabiliter dictum. tum qꝛ non diceretur lex mochometi sed sapientuꝫ. tuꝫ qꝛ illi sapiētes dicunt̃ fuisse discipuli machometi. Et sic illa correctio non fuit post eius dationem a machometo per tempus notabiliter magnū. ⁊ sic ab illa correctione iam fluxerunt sexingēti sexagintasex anni uł de ualde propinquo sunt complendi. et tamen lex machometi non uidet̃ hic propinqua cessationi. nam a paucis annnis multū inualuit. tartari enim qui sunt in maximo numero legem illā perceperunt pro maiori parte illius populi sicut audiui assertiue a quodā epo ordinis nostri qui p plures annos inter tartaros habitauit. propt̃ quod saluo meliori iudicio uidet̃ ꝙ iste numerus annoꝝ sit recipiendus ab incarnatione domini ⁊ terminandus in morte machometi de quo prophetice loquit̃ hic Joānes. qđ sic potest declarari. Nam ab anno incarnationis domini usqꝫ ad finē imperij eraclij fluxerunt anni sexingenti. xlij. ut patet ex predictis. Et machamet⁹ vixit. lxiij. annis. ut dictuꝫ est ⁊ isti numeri simul iuncti faciunt sexingentossex annos a quibus oportet subtrahere annos quibus machometus vixit cuꝫ eraclio. aliter illi anni bis cōputarent̃ ut patet intuenti. Isti uero anni estimant̃ probabiliter fuisse quadraginta. qꝛ machometus primo fuit pauper. ⁊ postea inualuit per mercationes. ⁊ postea per rapinas ⁊ fraudes anteqꝫ attentaret se regem facere ⁊ legē dare quam dedit circa mortē eraclij. ⁊ sic de uita machometi videnter probabiliter fluxisse. xl. anni ante tēpus mortis eraclij quibus demptis a sexingentissex remanent precise sexingenti sexagintasex anni ab incarnatione domini vsqꝫ ad mortem machometi. Et secundū hoc potest littera exponi numerus enī hominis .i. s. christi qui fuit homo perfectus scientijs ⁊ uirtutibus ab instāti incarnatōnis ⁊ numerus eius est .i. s. machometi sexingenti. lxvi. qꝛ tantus uumerus annoruꝫ fuit ab anno quo dominns factus ē homo vsqꝫ ad terminum vite machameti ut predictum est. Sciendum autem ꝙ liber apocalipsis fuit scriptus in greco in quo habet̃ hoc nomē anthemos vbi dꝛ hic sexingenti lxvi. cuius signatū proprium ē contrarius quod proprie conuenit machameto qui fuit contrarius christo negans eius diuinitatē ut predictū est. Et psequēs christianos ut dicet̃ in parte sequēti. signatum autē dicte dictionis accōmodatū est huic numero sexingenti. lxvi. Ad cuius intellectum sciendū ꝙ sicut in latino alique littere accōmodate sunt ad designandum numeros sicut littera. c. ponit̃ pro centū ⁊. l. pro quinquaginta ⁊ sic de aliquibus alijs. ita similiter in greco littere alique ponunt̃ pro numeris ⁊ ille quibus scribit̃ hoc nomen anthemos in greco signant hoc modo latino sexingenti lxvi. propter quod in aliquibus biblijs ponit̃ sic. numerus enim hominis ⁊ numerus eius est diclux que dictio signat apud latinos numerum predictū per litteras quibus scribit̃ quia littera. d. ponit̃ pro quingentis. i. pro uno. c. pro centum. l. pro quinquaginta. v. pro quinqꝫ. x. pro decem. ⁊ hec simul iuncta faciunt sexingentos sexaginta sex. ꝗ numerus cōpetit machometo modo dicto. Et qꝛ isti ponūtur ualde obscure ut patet ideo premittit̃. Hic est sapientia ⁊c̄.

Cap. xiiij.

Et vidi. Hic consequent̃ describit̃ premiū persecutionem machometi sustinentium. Et diuidit̃ in duas ptes. s. in partē principalem ⁊ incidentalē que incipit ibi Et vidi alterum angeluꝫ. Circa primū sciendum ꝙ sicut dicit̃ in cronica hugonis floriacen. circa finē imperij eraclij agareni ꝗ ⁊ saraceni dicunt̃ machometo duce ceperunt egyptum ⁊ ethiopiā grauiter inuadere. simul/

ter homarus machometi discipul⁹ damascũ ꝛ regionem phenicis ꝛ hierusalē totamq̃ʒ syriam occupauit. ꝛ antiochiaʒ cōprehendit ꝛ in his terris erant multi religiosi christiani in cenobijs magnis ducentoꝝ tricentorum ꝛ amplius monachoꝝ in castitate ⌊viuentium quoꝝ maior pars uel multi erant uirgines. Et in illa persecutione per gladium saracenoꝝ transierunt ad regnũ celoꝝ. Et hoc est ꝙ dicit hic Johãnes⌊ꝛ vidi ꝛ ecce agnus⌋id est christus qui dicit̃ agn⁹ dei. Joh. primo ⌊stabat super montem sion⌋ id est in ecclesia triumphante que dicitur mons sion. hebre. xij. ca. qui describitur hic stans eo ꝙ adiuuit dictos martyres in tolerantia martyrij. sicut act. septimo dicitur de staphano in agone posito ꝙ vidit iesum stantē. qꝛ stare proprium est adiuuantis in prelio. Sedere uero propriũ iudicantis. propter ꝙ marci vltimo describit̃ ut sedens a dextris dei⌋ꝛ cum illo centũ quadraginta quatuor milia⌋in tanto enĩ numero uel circiter estimantur predicti occisi probabiliter ⌊habētes nomē eius ꝛ nomē patris eius⌋ ꝛ per cōsequēs spiritussancti qui est nexus amboꝝ⌊scriptum in frontibus suis⌋per aptam ꝛ liberã confessionem ⌊ꝛ audiui vocem de celo tanq̃ʒ vocem aquarum multaꝝ⌋id ē multitudinis sanctoꝝ secunduʒ ꝙ dicitur infra. xvij. aque multe populi multi. multitudo enim centum quadragintaquattuor milium magnifice laudat deum de sua uictoria ꝛ gloria adepta ⌊ꝛ tanq̃ʒ uocē tonitrui magni⌋In quo designatur magnitudo laudis huius. non solum ex laudãtium multitudine sed etiã ex modo laudis ꝛ qualitate ⌊et uocē quã audiui sicut citharedoꝝ ꝛc̃.⌋ nam hec laus est corã deo ꝛ angelis gratiosa ⌊ꝛ cantabãt quasi canticum nouũ⌋qꝛ dicti laudantes sunt de numero sanctorũ noui testamenti ⌊ante sedem⌋.s. dei ⌊ꝛ ante quattuor animalia ꝛ seniores⌋.i. in presentia sanctoꝝ patriarcharũ ꝛ epoꝝ i celis existētiũ sicut dictũ ē supra quarto ca. ⌊ꝛ nemo poterat dicere cãticũ⌋ex voto enĩ cōtinētie habuerũt aliq̃d speciale in merito ꝛ similit̃ habēt in premio. sicut ꝛ de quolibet sancto cōfessore canit ecclesia nō ē inuētus similis illi rōne specialis meriti⌊qui empti sunt de terra⌋sãguine christi⌊hi sunt q cũ mulieribus non sũt coinquinati⌋vel simpliciter integritatē carnis tenēdo uel saltē post votũ castitatē

seruãdo⌊uirgines enim sunt⌋virginitas enĩ in scriptura aliquãdo accipit̃ stricte pro integritate carnis. aliquãdo magis large pro cōtinētia maxime voto cōsecrata⌊hi sequũtur agnum quocunq̃ʒ ierit⌋quia sequuntur christum non solum per uiam mãdatorum sed etiã cōsiliorum⌊hi empti sunt ex hominibus primitie⌋id ē gratiosi sicut primi fructus sunt magis delectabiles⌊ꝛ in ore ipoꝝ non est inuentũ mēdacium⌋nã ueritatē fidei confessi sunt omnino ꝛ constanter ⌊sine macula sũt ante tronũ dei⌋ nã si aliquã maculam contraxerant purgata fuit uirtute sui martyrij⌊Et uidi alterum angeluʒ⌋ Hec est pars incidentalis in qua describitur quedam infidelium cōuersio mirabilis. que cōtingit circa illa tēpora. Sanctus eniʒ bonifacius missus fuit a pontifice romano ad predicandum fidem catholicam gentibus turingie austrie frisie in qua legatione multos ualde cōuertit ad christuʒ. ꝛ hoc est ꝙ dicitur⌊ꝛ vidi alterũ angelum⌋.i. sanctum bonifacium. Nam angelus interpretat̃ nuncius. Ipse uero fuit nuncius verbi diuini ut dictum est⌊volanteʒ per medium celum⌋nã ueIociter ꝛ prompte executus fuit officium sibi iniunctum. ⌊habentem⌋ in corde ꝛ ore⌊euangeliũ eternũ⌋id est euangeliũ christi quod dicitur eternũ. Nã ei aliud nō succedet ⌊ut euãgelizaret sedētibus sup terrã ꝛc̃.⌋id est populis p̃dictis in quibus diuersificant̃ lingue saltē in aliquo. Et qꝛ non soluʒ paratus erat predicare dictis populis sed omnibus gentibus generalit̃ eũ audire uolentibus. ideo subdit̃⌊ꝛ sup omnē gētem ꝛc̃. dicēs magna voce⌋in qua notat̃ efficacia predicationis sue⌊timete dominũ⌋timore filiali⌊ꝛ date illi honorē⌋ sicut filius patri⌊quia uenit hora iudicij eius⌋generaliter in fine mundi ꝛ singularit̃ in morte cuiuslibet. nam in quali statu quis moritur in tali in iudicio presentabitur ꝛ adorate eum ꝛc̃.⌋qui est creator omnium⌊ꝛ nō idola vana⌊Et alij⌋Hic consequenter describitur punitio persequentium christianos. Et diuiditur in duas partes. quia primo describitur eoꝝ punitio. secundo huius occasione bonorum premiatio. ibi Et audiui vocē. Circa primuʒ sciendũ ꝙ cōstãs nepos eraclij cepit impare anno dñi sexingētesimo. xliij. et psuasus a paulo ꝯstãtinopolitano epo icidit i heresim monachelitaꝝ

97

duplicē naturā i chriſto negātiū ⁊ multos
eccleſie miniſtros non aſſentiētes hereſi di
cte grauiter afflixit. ⁊ in exilium relegauit
propter quod ſanctus Martinus papa cō/
uocato concilio dictam hereſim cū ſuis fau
toribus damnauit. propter quod in conſtan
tinopoliz fuit ductus ut aſſentiret dicte he
reſi quod rennuens in exilium fuit miſſus
⁊ ibidem mortuus. Et de hoc exponūt ali
qui locum iſtum cum dicitur [Alius ange/
lus] id eſt papa Martinus [ſecutus eſt] di/
cens dictam hereſim condemnando [Ceci/
dit babylon] id eſt imperiuz grecorum qđ
fuit magnum. nam imperatore in hereſim
cadente ut dictuz eſt multi alij ſimiliter ce
ciderunt. Et quia hoc erat confuſibile ideo
uocatur imperium illud babilon. i. confuſio
Dicitur autez hic bis cecidit propter dupli
cem caſum ſcilicet patriarche ⁊ imperato/
ris. Item ſciendum q̧ ſicut dicitur in croni
ca ſigiſberti Leo qui poſt theodoſiuz ſum
pſit imperiuz cepit imperare anno domini
ſeptigeſimo. xviij. ⁊ imperauit annis. xxiiij
⁊ anno imperio eius. xiij. papa Gregorius
tertius prefuit eccleſie ⁊ leonem hereſi de/
prauatum redarguit ⁊ de conſilio romano
rum ei uectigalia denegauit ⁊ ne percuſſu
ra ſui nummiſmatis reciperetur ordinauit
⁊ q̧ eius effigies de eccleſia tolleret̃ ⁊ ne
nomen eius i miſſaruz ſolēnijs recitaretur
Et ſecundum hoc exponitur ab eis q̧ ſub
ditur [⁊ tertius angelus]. i. papa Grego/
rius [dicens uoce magna] in quo notat̃ ordi
nationis ſue auctoritas [ſiquis adorauerit
beſtiam] leonem beſtialiter uiuentē deferē
do ei honorez imperialem [⁊ imaginez eiꝰ]
quam fecit de eccleſia remoueri ut dictuz ē
[⁊ accepit characterem in fronte ſua] con/
fitendo eum manifeſte imperatorem [aut in
manu ſua] accipiendo nummiſma eius cha/
ractere figuratuz [hic bibet de vino ire dei
⁊c.] penā excōmunitationis ⁊ aggrauatōis
incurrendo. licet autez hec expoſitio proba
bilis uideatur. q2 tamen ante imperatorem
conſtantem fuerunt imperatores alij tantū
uel magis hereſi deprauati ut patet ex ſu
pradictis. uidetur minus conuenienter ex/
poſitum q̧ dicitur ſupra ſcilicet de eius ca
ſu [cecidit babylon] id eſt impereum greco
rum modo predicto maxime cum eius filiꝰ
conſtantinus eccleſias diruptas reparaue/
rit. ⁊ contra hereſim machomelitarum in/
ſurrexit. vnde ⁊ uniuerſulem ſynodum con
ſtantinopoli congregauit ducentorum octo
gintanouem epiſcoporuz qui duas naturas
eſſe in domino noſtro ieſu chriſto cōproba
uerunt ⁊ oſtenderunt. Smuliter q̧ ſubdit̃
de Gregorio papa ⁊ leone impatore q̧ ac
cipiens leonis nummiſſa [bibet de uino ire
dei ⁊c.] excōmunicationem incurrendo vi/
detur minus conuenienter dictuz quia ſub
ditur [⁊ cruciabit̃ igne ⁊ ſulphure] per q̧ in
telligi uidetur pena gehenne que eſt eter/
na. vnde ſubditur [⁊ fluuius tormentorum
eorum in ſecula ſeculorum aſcendet] ⁊ ſic nō
uidetur loqui de pena excōmunicationis
ſeu corporalis incendij quam contigiſſe di/
cunt conſtantino filio leonis qui miniſtro/
rum eccleſie fuit maximus perſecutor. Pro/
pter quod ſaluo meliori iudicio uidetur lit
tera ab illo loco [⁊ alius angelꝰ ⁊c.] de ma
chomemeto ⁊ eius ſequacibus exponenda.
de quoruz perſecutione contra chriſtianos
ante fecerat mentionem ⁊ eorum penam nō
dixerat. Et ideo Johānes deſcribit hic cō
ſequenter eorum punitionem. ⁊ primo quan
tum ad penam temporalem. ſecundo quan/
tum ad penam eternam. ibi Et tertius an
gelus. Circa primuz dicit [⁊ alius angelus]
ſcilicet ſanctus Johanni loquens [ſecutus
eſt] hoc non refertur ad partem immedia/
te precedentem ſed ad precedentem in qua
locutus fuerat de centumquadragintaqua
tuor milibus interfectis pro chriſto ⁊ ſara/
cenis dicens eorum punitionem temporalē
[Cecidit babylon]. i. gēs babylonica. Nā
lex eius eſt cōfuſionibus plena q2 ibi laxa
tur uita uoluptuoſa que uita pecudū dicit̃
primo ethic. ⁊ etiā ꝓpter cōfuſum ꝓceden/
di modum. Nam inordinate tradit̃ ⁊ idem
frequent̃ ⁊ inutilit̃ repetit̃ nec ratione nec
ſcriptura auctentica fulcit̃ ut patet illam in
tuenti [Illa magna] nam gens illa in breui
fuit multum multiplicata ⁊ dilatata. dicitur
autem cecidiſſe quia circa tempora illa con
flixit cum romanis in quo conflictu tres
amorrei ſaracenorum cum multiſ alijs ſunt
pempti ut habetur i cronica Sigiſberti [q̄
a vino fornicationis ſue potauit omnes gē
tes] hiperbole eſt ad deſignandum magnā
multitudinem gentium errore machometi
infectam. concedit enim carnis delectabilia
ad q̄ multitudo hominū ē pna [Et tertius]
Hic ꝯſequēt̃ deſcribit̃ pena eoꝝ et̃na cū oꝛ

[⁊ tertius angelus] ſcilicet ad lr̄am uel ali
quis p̄dicator ſanctus cōtra machometi ſe/
cta. Si quis adorauerit beſtiā].i. machome
tū ut dictū eſt ca. precedenti ubi dictū ē de
eius imagine de eius characteris acceptio
one [hic bibet de uino ire dei].i. punietur
a deo grauiter [q̄ mixtū eſt mero] dicit͛ au
tem punitio dei uinū merū quādo quis pu
nit͛ tēporalit͛ ad eius correctionē. mixtū ve
ro quādo poſt punitionē tēporalē ſequitur
eterna ſicut eſt in ꝓpoſitio. q2 ſaraceni pu/
niti fuerunt morte tēporali ut predictum ē
⁊ cū hoc eterna ideo ſubdit͛ [⁊ cruciabitur
igne ⁊ ſulphure].i. pena gehenne [⁊ fumus
tormentoꝝ eoꝝ ⁊c̄] nā illa pena eſt eterna
a p̄te poſt [nec habēt requiez die ac nocte]
Nā ē continua ⁊c̄. patet ex dictis ca. p̄cedē
ti. Et quia ſecundū q̄ dicit auguſtin⁹ vna
cā quare permittunt͛ mali in hoc mundo ē
exercitiuz bonoꝝ in uirtute patientie. ideo
ſubdit͛ [hic patientia ſanctoꝝ eſt] quia pati
entia chriſtianoꝝ multociēs ⁊ multipliciter
exercita eſt p ſaracenos [Et audiui] Pars
iſta ab aliquibus exponit͛ de morte qua q̄s
morit͛ mundo p religionis ingreſſuz. Naz
illis tēporibus q̄dā uir potēs deuotione du
ctus reedificauit cenobiuz ſancti Benedicti
apud caſtrū caſinū q̄ p longobardos per
multos annos ante fuerat deſtructū ⁊ ibi/
dē ſeruiēs ſuo exemplo multos induxit ad
ſeruiendū chriſto tūc etiā tēporis multi no
biles in diuerſis p̄tibus relicta ad ſeruien
dū chriſto pompa ſeculari habitū religiōis
aſſumentes fuerunt mūdo mortui de quib⁹
ſecundū iſtos dicit͛. Beati mortui ⁊c̄. ⁊ etiā
q̄ ſubdit͛ iā dicit ſpiritus ⁊ requieſcāt a la
boribus ſuis. Nā a labore vite actiue tran
ſierūt ad requiē contēplatiue. Sed quia ſic
morientes mundo. nō moriunt͛ in domino
ꝓprie ſed magis incipiūt uiuere in ip̄o nec
a laboribus boniſ quieſcunt ſed magis eos
amore chriſti aſſumunt .ſ. vigilias oratōes
ieiunia ⁊ cōſimilia. Ideo melius uidet͛ dicen
dū q̄ hic poſt punitionez maloꝝ eternā de
ſcribitur retributio bonoꝝ eterna ſicut di
ctū eſt ſupra ut ſic oppoſita iuxta ſe poſita
magis eluceſcant. Ideo dicit͛ hic Johanni
[Scribe] tāq̄ȝ rē nobiliſſimā [Beati mortui
qui in domino moriunt͛].i. in cōfeſſione do
mini noſtri ieſu chriſti p palmam martyrij
quales fuerūt centū quadragintaquattuor
milia de quibus dictū eſt ca. p̄cedenti [am

modo iam dicit ſpirit⁹].ſ. ſanctus q̄ cū pa
tre ⁊ filio eſt deus. exprimit͛ tamē hic ſpe/
cialiter. naz opera ſunt meritoria p charí/
tatē p quā ſpiritusſanctus habitat in no/
bis. ⁊ ſic retributio mercedis quodā modo
ſpeciali attribuit͛ ei [ut requieſcāt a labori
bus ſuis] nā in beatitudine appetitus totali
ter quietat͛ [opera eniz illoꝝ] meritoria ui
te eterne [ſequunt͛ illos] in beatitudine quā
recipiūt p ipſis [Et uidi] Inchoata pſecutō
ne ſaracenoꝝ Hic int͛ponit͛ alia .ſ. longo/
bardoꝝ. ⁊ hoc ꝓpter ſucceſſionē t̄pis cuiuſ
ordinē iohannes ꝓſequit͛ in hoc libro. Et
diuidit͛ in duas p̄tes. Nam primo ponit͛ a
longobardis eccleſie liberatio. ſecundo plu
riū alioꝝ eam pſequētiū pcuſſio ibi Et p⁹
hec uidi. Circa primū ſciendū q̄ anno do/
mini ſeptingenteſimo. liij. hayſchulpus lon
gobardoꝝ rex in italia multū afflixit ec/
cleſiam propter quod ſtephanus papa tran
ſijt in franciā querēs auxiliū contra dictuz
regem quod impetrauit. ⁊ hoc deſcribit͛ in
hac parte que diuiditur iu duas p̄tes. quia
primo deſcribit͛ hoc auxiliū t̄pe pipini. Se
cunde tēpore Caroli magni filij ſui ibi Et
alius magnus. Circa primū dicit͛ [⁊ uidi ⁊
ecce nubē cādidā] per quā intelligit͛ regnū
francie cādidatū p̄ ceteris moribus ⁊ fide [⁊
ſup nubē ſedentē].ſ. pipinū regem [ſimilē
filio hominis].i. conformatū chriſto in fide
⁊ iuſtitia licet hec aſſimilatio fuerit ualde
longinqua [habētē in capite coronā aureā
nam reges francie ad lr̄am aurea corona
coronant͛ [⁊ in manu ſua].i. poteſtate ſua
[falcē acutā].i. exercitū ualde bellicoſum p
quā pipinus multas magnas uictorias ha/
buit [⁊ alius angelus].i. papa ſtephan⁹ [ex
iuit de tēplo] romane eccleſie [clamās uoce
magna].i. deprecās ex magno effectu [ad ſe
dentē ſup nubē].i. pipinū regē [mitte fal
cē tuā ⁊ mete] dirigendo exercitus tui po/
tentiā cōtra hayſchulpū tyrānizantē [quo/
niā uenit hora ut metat͛].i. ut eius tyran
nia p tuā potentia tollat͛ [q2 aruit meſſis]
id eſt ip̄e ⁊ exercitus obdurati ſūt in ſua
iniq̄tate [⁊ miſit q̄ ſedebat ſup nubē falcez
ſuā in terrā] nā pipinus valida manu itra
uit in italiam ⁊ meſſuit terram. Nā cōtra
hayſchulpum uiriliter pugnauit ⁊ reddere
ꝯpulit beato petro quecunq̄ȝ ſui iuris erāt
[Et alius angelus] Hic cōſequēter deſcri/
bit͛ auxiliū eccleſie cōtra longobardus t̄pe

Caroli magni. ⁊ diuidit̄ i duas ptes. quia
primo ponit̄ auxilium Caroli. Secundo di
latatio cultus diuini. xv. ca. Circa primum
sciendū ꝙ anno domini sexingentesimose/
ptuagesimoquinto Carolus rex francie ad
preces Hadriani pape intrauit italiam, cū
exertitu forti contra desideriū longobardo
rū regē ecclesiā multipliciter affligētē quē
impugnās tandē cepit ⁊ secū in franciā du
xit in quo longobardoꝝ regnuꝫ defecit. et
hoc est ꝙ dicit̄ hic [et alius angelus] scilicꝫ
Carolus magnus [exiuit de tēplo] .s. nomo
niensi in quo coronatus fuit ut habet̄ in
cronica Sigisberti [quod est in celo] .i. militā
tis ecclesie que frequēter celū nominat̄ in
scriptura [habēs et ipe falcē acutā] .i. exer
citū fortē immo exercitus patris sui fortio
rē [⁊ alius angelus] .i. papa Hadrian⁹ [exi
uit de altari] ad quod accesserat ꝓ misse ce
lebratione ut deus uellet ecclesiā ꝓtegere [q
habet potestatē supra ignē] .i. ad inferen/
dū excōmunicationis ⁊ aggrauationis pe/
nā quelibꝫ eniꝫ pena nomine ignis aliquā
do designat̄. Aliqui libri habēt Et aquaꝫ
sed nō est de textu ut habet̄ in libris cor/
rectis [Et clamauit voce magna ⁊c.] ex af
fectu magno deprecās Caroluꝫ ut ferret si
bi auxiliū [mitte falcē tuā acutā] .i. exerci/
tus tui potentiā [et vindemia botros] .i. lō
gobardos eoꝝ auferendo potētiā [quoniaꝫ
mature sunt vue eius] .i. longobardi sunt
destructioāe digni [⁊ misit angelus] .i. Ca
rolus [falcē suā] .i. exercitus potentiā. Aliq
libri habēt acutā in terrā. sed nō est de te
xtu [⁊ uindemiauit vineā terre] auferendo
potētiā longobardoꝝ de terra italie [⁊ mi/
sit in lacū ire dei magnum] Nā regē dedu
xit captiuū [⁊ calcatus est lacus extra ciui/
tatē] qꝛ regē cū vxore duxit in exiliuꝫ [ex
terrā suam ut dictum est [⁊ exiuit sanguis
de corporibus occisoꝝ] nā in regis captione
multi longobardi fuerūt occisi [usqꝫ ad fre
nos equoꝝ] nam ex sanguine occisoꝝ freni
militū Caroli fuerunt rubricati sicut in ta
libus bellis solet fieri [ꝑ stadia millesexigē
ta] nā fama huius uictorie Caroli fuit lon
ge lateqꝫ diffusa. s. per quattuor orbis par
tes ꝑ numerum dictū designatas. eo ꝙ est
numerus quadratus q consurgit ex ductu
numeri in seipsū sicut quaternarius q con
surgit ex ductu binarij in seipm̄. Nā bis
duo sunt quattuor ⁊ similiter nouenarius
q cōsurgit ex ductu ternarij. Nā ter tria
sunt nouem ⁊ sic est in proposito. Nā mille
sexigēta est numerus consurgēs ex ductu
quadragenarij in seipm̄. quadragesies enī
quadraginta faciunt millesexingēta ut pa
tet consideranti. ⁊ sic per numerum ꝑdictū
designant̄ quattuor orbis partes.

Cap̄. xv.

Et uidi aliud signū] Descripta
longobardoꝝ destructione Hic
consequent̄ describit̄ persecutio
pluriū ꝑsecutoꝝ ecclesie. Et di/
uiditur in duas partes. qꝛ primo proponit̄
hec ꝑsecutio. Secūdo subdit̄ ꝑsecutionis ex
ecutio ibi Et post hec uidi. prima in duas
qꝛ primo describit̄ ꝑsecutio dicta. secundo
subdit̄ ex hoc laus diuina ibi Et uidi. Cir
ca primū dicit̄ [⁊ uidi aliud signū] nā erat
rei future signatiuū [magnū ⁊ mirabile] nā
ꝑsecutiones inimicoꝝ eccclesie ꝑ hoc signa
te facte fuerunt diuina uirtute [angelos se/
ptē] de quibus postea singulariter dicetur
ca. sequēti [habentes septē plagas] id ē uir
tutes a deo inferendi eas [nouissimas] non
simpliciter sed respectu tꝑis preteriti sicut
gen̄. xxx. dicit̄ Cōgregamini ut annūcieꝫ q
uētura sunt uobis in nouissimis dieb⁹. Et
tamē illa sunt iaꝫ cōpleta a magno tēpore
[quoniā in illis consūmata ē ira dei] .i. per
illos posita ē uindicta dei de reprobis i ef
fectu. Ira enī ē appetitus vindicte. Ideo tūc
cōsūmat̄ cū in effectu ponit̄ [Et vidi] Hic
ↄsequent̄ describit̄ laus diuina que lꝫ secu
ta fuerit ꝑsecutiones reproboꝝ tamē hic ꝑ
mittit̄ executioni eaꝝ immediate. frequent̄
enī prius facta ponunt̄ post inscripta. ⁊ qꝛ
sancti in celo ꝓuidentes ꝑcussiones istas lo
cuti sunt anteqꝫ essent in effectu. dicit igit̄
Johānes [⁊ uidi tāqꝫ mare uitreū] .i. eccl̄aꝫ
militantē que sic nominat̄ rōne baptismi
ut dictū ē supra quarto ca. [mixtuꝫ igne]
sancti spiritus q dat̄ in baptismo [⁊ eos qui
vicerunt bestiā] .i. gentē sarracenicā hic ꝑ
bestiā designatā. eo ꝙ machometus cuius
sectā tenēt sic nomiat̄ supra ca. xiij. [⁊ ima
ginē eius] .i. similes saracenis [⁊ numerum
nominis eius] adherentes eis vel ꝑ nume/
rū nominis eius intelligant̄ infideles qui/
cunqꝫ christo contrariantes ⁊ ecclesie. Naꝫ
nomē numeri eius suprapositū ē anthemos
quod de principali significato signat cōtra
riū. s. christo ut dictū est supra ca. xiij. i fine

Septē enim plage seu ꝑsecutiones sequen
tes sunt saracenoꝝ ⁊ eis similiū ⁊ xp̄o ⁊ ec
clesie cōtrariantiū ut patebit inferius ꝑse
quēdo [stātes] p uite sanctitatē [habētes ci
tharas dei ⁊c.] ⁊ p hoc intelliguntur grāꝝ
actiones in uniuersa ecclesia de uictorijs se
quētibus contra reprobos ⁊ infideles. ⁊ qꝛ
ecclesie orationes ptim accipiunt̄ de ueteri
testamēto ⁊ ptim de nouo. ideo dicit̄ [can/
tantes cāticū moysi serui dei ⁊ cāticū agni
dicētes magna ⁊ mirabilia sunt opa] nā di
ctas uictorias attribuerunt potētie diuine
[iuste ⁊ uere sunt uie tue] obstinatos puni
endo ⁊ penitentes suscipiēdo. ideo sequitur
[qꝛ solus pius es] peccatores reuocando . iō
subdit̄ [quoniā omnes gentes uenient] .s. ad
fidē xp̄i ante finē mundi. multi etiā infide
les uidentes uictorias xp̄ianoꝝ mirabiles
que infra describunt̄ uexatione intellectui
eius dāte crediderunt in christū ut dicet̄ in
ca. sequēti specialiter de saxonib⁹ ⁊ h⁹mōi
[Et post hoc] Hic consequenter describit̄
septē plagaꝝ executio ⁊ diuidit̄ in duas p
tes. qꝛ primo ponit̄ persecutionis dispositio
secūdo ipa persecutio ca. xvi. Circa primuꝫ
dicit̄ [⁊ post hoc uidi ⁊ ecce apertū ē tem/
plum] .i. diuinū secretū p impletionē in ef
fectu [⁊ exierunt septē angeli] .i. dei nuncij
qui postea nominabunt̄ ꝑsequēdo [haben/
tes septē plagas] .i. habentes potestatē in
fligēdi septē uidictas [uestiti lapide mūdo]
i. christo qui dicit̄ lapis abscisus de mōte si
ne manibus danielis. ij. Et mundus qꝛ pec
catū non fecit nec est inuētus dolus in ore
eius. prima petri secundo. quo dicunt̄ indui
homines sancti. ro. xiij. Induimini dominū
nostrū iesum christū p imitationē operum
suorū. Ex hoc patet ꝙ p istos septem an/
gelos de quibus sigillati postea dicet̄ ho/
mines catholici ⁊ sancti intelligunt̄ [Et p̄/
cincti circa pectora zonis aureis [p hoc de
signatur castitas mētis q̄ precipitur ī nouo
testamento sicut p renes accintos castitas
corporis ptinēs ad uetus testamētū. math.
v. Audistis qꝛ dictū ē antiquis non mecha
beris. Ego autē dico uobis quicunq; uide
rit mulierē ad cōcupiscendū eā iā mechat⁹
ē eaꝫ in corde suo [⁊ unus de quattuor ani
malibus] .i. de quattuor euangelistis ut di
cunt aliqui dicentes ꝙ iste fuit lucas q ma
gis loquit̄ de punitione reproboꝝ. Sed se
cundum ea que dicta sunt supra ca. x. Iste
magis uidet̄ fuisse Marcus ubi dictū fuit
ꝙ per quattuor animalia intelligunt̄ quat
tuor ecclesie patriarchales siue quattuor
patriarche eis presidentes . Marcus uero
fuit uere patriarcha alexādrinus [dedit se
ptē angelis septē phialas ⁊c.] .i. potestateꝫ
puniēdi reprobos ex ordinatione diuina [⁊
impletū est tēpluꝫ dei fumo ⁊c.] p quod de
signatur diuina cōdescētio sicut. iij. reg. viij
dicit̄ ꝙ nebula impleuit domū dei domini
ad designandū dei p̄sentiā acceptando de/
uotionē salomonis ⁊ populi. sic in proposi/
to deus percutiēdo reprobos condescendit
electis [⁊ nemo poterat introire in tēplum
⁊c.] quod exponunt aliqui de ecclesia hiero
solymitana quā fideles nō ītroierūt donec
septē plage sequētes consummate fuerunt
quod cōpletū fuit tēpore godefridi ducis lo
thoringie capta hierusalē p christianos Sꝫ
hoc dictū nō uidet̄ uerum Naꝫ ante cōple
tionē septē plagarū habitata fuit hierusa/
lē a christianis ut uidebit̄ ca. sequenti. ꝓpt̄
quod aliter est dicēdū scilicet ꝙ iohānes di
cendo ꝙ nemo poterat ⁊c. alludit ei ꝙ dici
tur. iij. reg. viij. Nebula impleuit tēplū do
mini. ⁊ subdit̄. Et nō poterant sacerdotes
stare qꝛ retraxerūt se propter reuerētiā p̄
sentie dei ut diffusius dictū fuit ibidē. per
hoc ergo ꝙ dicit̄ ⁊ nemo poterat ⁊c. desi/
gnat̄ ꝙ ministri ecclesie reuerentius soli/
to se habeant ad deū ut impleant̄ plage su
per inimicos ecclesie ut sic liberius possint
ecclesias ingredi ad celebrandum officium
diuinū sublato impedimento infidelium.

Et audiui] Descripta dispositiō
ne ad septē plagas inferendas
Hic cōsequent̄ describit̄ execu/
tio eaꝝ. ⁊ primo in generali cū
dicit̄ [⁊ audiui uocē magnā] i quo denotat̄
magnitudo auctoritatis diuine [de templo]
scilicet glorie dei [dicētē septem angelis Ite
⁊c.] ad exequendam diuina mandata de re
proborum punitione [Et abijt] Hic conse/
quenter ponitur executio in speciali. ⁊ po/
test diuidi in septem partes secundum nu/
merum septem plagarum que patebunt p
sequendo. Circa primum sciendum ꝙ cōstā
tinus q cepit imperare anno domini sexi
gentesimo. xlij. fuit pessimus. nam sicut di
cit sigisbertuus imaginē xp̄i ⁊ sanctoꝝ ab
ecclesijs remouit. eosq; q dei gēitricē iuoca
bāt ⁊ q uigilias i ecclesijs egebāt. ⁊ qui a

99

iuramentis ⁊ ab inmundis abstinebant pa
trimonijs priuauit ⁊ multipliciter cruciauit
monachos etiam ⁊ moniales cõtrahere ma
trimonia coegit quod multi ꝯvitãtes ab eo
martyrizati sunt postea vero imperãte he
rene vxore leonis cũ filio suo ꝯstãtino quo
rum imperium incepit anno domini septin
gentesimooctuagesimosecundo. hadrianꝰ pa
pa ad instantiaʒ patriarche constantinopo
litani congregauit synodũ in nicea in quo
condẽnauit heresim execrantiũ imagines
christi ⁊ sanctoꝝ qꝛ sunt libri laicoꝝ monẽ
tes eos ad deuotioneʒ. Unde ⁊ beatus Lu
cas imagines christi ⁊ beate marie uirgi/
nis primo dicit̃ depinxisse. cõdẽnauit etiã
heresim felicianam que ponit in christo du
plicem dei filiationem scilicet uerã in natu
ra diuina ⁊ adoptiuam in humana ad qd̃
sequitur in christo duplicem esse personam
vnã in natura diuina aliã in humana sicut
dixit nestoriꝰ ⁊ ad hoc sequit̃ ꝙ beata uir
go nõ sit mater dei sed tantum hominis.
Jste vero hereses habent similitudineʒ cũ
perfidia machometi. Nam saraceni imagi
nes execrant̃. dicũt etiam iesum filium ma
rie virginis esse hominem purum. Jgit̃ de
damnatioue huius duplicis heresis dicit̃ [⁊
abijt primus angelus] .i. papa hadrianꝰ san
ctus ⁊ bonus [⁊ effudit phialã suã i terrã]
proijciẽdo excõmunicationis sentẽtiã i ter
renos homines dictas hereses tenentes [⁊
factum est vulnus seuũ ac pessimum] nam
excõmunicatio que ẽ spiritual' plaga peior
est ꝙ̃ tẽporalis pena in obstinatis [in ho/
mines qui habebãt characterẽ bestie] .i. si
militudinem machometi modo predicto [⁊
eos qui adorauerunt imaginem eius] refe/
rendo principes machometo cõformes [Et
secundus] Hic ponitur plaga secunda. Cir
ca ꝙ sciendum ꝙ aliqui ciues romani con
tra Leonem papam qui prefuit ecclesie an/
no quinto hirene ⁊ constantini eius filij cõ
iurauerunt ⁊ linguam bis prescindentes et
oculos eruẽtes et euʒ in suo sangnine vo/
lutatum quasi semimortuũ reliquerũt. de
hoc igit̃ exponũt aliqui litteram istam di
centes ꝙ ille ciuis romanꝰ qui alios indu/
xit ad dictam enormitatem dicit̃ hic ange/
lus secundus q effudit phialam suã in ma/
re. i. ecclesiam ratione baptismi mare no/
minatam. Jlle nanqꝫ ciuis effudit maliciaʒ
suã ⁊ iram in papaʒ qui erat caput ecclesie

Et factus est sanguis tanqꝫ mortui quia
papa fuit cruentatus suo sanguine et qua/
si mortuus relictus. Sed istud non videtur
rationabiliter dictuʒ quia sicut patet ex p̃
dictis per septeʒ angelos intelligũtur viri
septes catholici ⁊ sancti. Jste uero ciuis ro
manus fuit pessimus. Jtem ꝙ subditur Et
omnis anima viuẽs mortua est in mari nõ
bene consonat predictis. nam alij de ecclesia
non fuerunt occisi cum leone papa quia ꝑ
secutio illa fuit personalis. Jdeo aliter po/
test exponi et melius ut uidetur de Caro
lo magno rege francie qui tempore illo sa
xones debellauit qui pro mare hic designã
tur propter multitudinem illius populi ex
modo loquendi quo dicitur infra. xvij. ca.
Aque multe populi multi. mare nãqꝫ est cõ
gregatio aquarum multarum. Jtem quia
saxones per mare nauigantes plures ter/
ras christianorum afflixerunt. dicit igit̃ Jo
hannes [Et secundus angelus] .i. Carolus
rex deo et ecclesie deuotus [effudit phialaʒ
suam in mare] exercendo diuinam uindictã
in saxones [et sanguis factus est tãqꝫ mor
tui] quia multi ualde de saxonibus fuerunt
occisi. Sed quia de remanentibus aliqui ui
dentes uictoriam Caroli factaʒ uirtute dei
baptismum susceperunt ideo non dicit̃. Et
factus est sanguis mortui simpliciter sed tã
quã mortui. Ceteri uero obstinati fuerunt
occisi. Nam de illis una die Carolus quat
tuor milia ⁊ quingentos fecit decollari. ideo
subdit̃ [Et omnis anima uiuens mortua
est in mari] quia qui capti fuerunt viui in
infidelitate saxonum obstinati occisi fuerũt
ut dictuʒ est [Et tertius] Hec est tertia ps
que similiter exponitur de Carolo magno
imperatore tamẽ facto. ideo nominat̃ hic
bis angelus scilicet secundus et tercius eo
modo quo dicitur primo regum decimo de
saule facto rege ꝙ mutatus fuit in uirum
alterum Carolus enim triginta annis re/
gnauit super francos ⁊ post imperator fu
it factus trigintatribꝰ annis ut dicitur in
cronica Sigisberti et anno tertio sui im/
perij mauros qui ⁊ huni dicuntur ⁊ mul/
tas terras christianorum affligentes depo
pulauerant totaliter debellauit et eos qui
remãserunt fidei catholice subiecit. ideo di
citur [⁊ tertius] scilicet Carolus imperator
iratus [effudit phialã suã] .i. dei uindictam
[sup flumina ⁊ sup fõtes aquaruʒ] .i. super

mauros siue hunos q̃ sic nominantur eo q̄
habitabãt primitus iuxta paludes meothi
das ubi sunt multe ebulicitudines aquarũ
p̄ modũ fontiũ. ⁊ q̄ꝛ cũ añ paludes ille puta
rẽt͛ ĩmeabiles huni eas trãsierũt ⁊ gothos
qui ultra paludes illas habitabant in sci/
thia debellauerũt ex qua victoria eleuati a
lias terras usq̃ꝫ ĩ galliam sub athila rege
ferro ⁊ igne uastauerunt [⁊ factus est san/
guis] quia Caroli exercitus multos inter
fecit hunos [Et audiui angelũ ⁊c̃.] Ad in/
telligentiam huius sciendum q̄ angeli bo/
ni qui sunt de ordine principatuũ p̄sunt di
uersis regnis ⁊ gentibus. ⁊ ideo procurãt
bonum gentiũ sibi cõmissoꝝ. propter quod
uidentur sibi inuicem resistere quando cõ
trariantur adinuicẽ gentes sibi commisse/
anteq̃ꝫ sciant determinationẽ diuine uolun
tatis de futura istius gentis uel illius sub/
iectione. Et hoc modo danielis. x. dixit ga
briel danieli. princeps regni persaꝝ restitit
mihi. xxi. diebus sicut ibidẽ fuit expositũ
diffusius. sed quando sciunt diuinã uolunta
tẽ per reuelationẽ uel effectus positionem
concorditer approbant diuinam sententiam
nã uoluntates eoꝝ semp̄ sunt concordes di
uine uoluntati. Et secundum hoc dicit͛ hic
[⁊ audiui angelũ aquaꝝ] .i. hunoꝝ p̄ fõ
tes ⁊ flumina significatoꝝ ut predictum est
[dicentem iustus es ⁊c̃.] approbando diui/
nã sententiã de cõmissa sibi gente deuicta.
[q̄ꝛ sanguinem sanctorum tuoꝝ ⁊ propheta
rum fuderunt] huni nanq̃ꝫ anteq̃ꝫ debella
rent͛ per Carolum multos christianos int͛
fecerant inter quos erant aliqui prediti san
ctitate ⁊ dono p̄phetie [⁊ sanguinẽ dedisti
eis bibere] eos puniendos simili pena vnde
uulgariter dicit͛ sic punito. Iste bibit cũ ta
li cipho cuꝫ quali alios potauit [⁊ audiui al
terum] .s. angelũ frãcoꝝ [dicentẽ etiã domi
ne ⁊c̃.] nã ambo angeli diuinã sententiam
approbauerunt cõcorditer [Et quartus an
gelus] Hic ponit͛ quarta plaga qua expo/
nunt aliqui de quodã nomine Crescentius
qui factus patricius romanus debuit͛ eccle
siam protegere sed eã econtrario impugna
uit. gregoriũ papam sanctũ deijciendo ⁊ lo
co eius quendã nomine Iohannẽ nulliꝰ aut
parui meriti hominẽ intrudendo ⁊ secũdũ
hoc dicitur hic [q̄ quartus angelus] .i. cre/
scentius [effudit phialã suam] .i. indignatio
nẽ ⁊ iram [in solem] .i. in gregorium papã
christi vicarium. Et sic locũ solis iusticie te
nentẽ. Sed hoc dictum non uidet͛ uerũ. q̄ꝛ
sicut dictum est supra p̄ hos septem ange/
los intelligunt͛ septẽ homines iusti ⁊ sancti.
Crescentius autẽ iste fuit pessimus p̄p̄t q̄d
melius exponitur de leone papa sancto qui
redditis sibi diuinitus uisu ⁊ loquela. misit
nuncios ad Carolũ magnũ petendo eiꝰ au/
xilium. ⁊ secundũ hoc dicit͛ [⁊ quartus an
gelus] .i. leo papa bonus ⁊ sanctus ut pa/
tet ex predictis [Effudit phialã suaꝫ in so
lem] denunciando animi sui amaritudinem
Carolo ⁊ imperatori eo q̄ iniuste ⁊ in dei
contẽptũ fuerat excecatus ⁊ lingua priuatꝰ
⁊ de Petri sede deiectus. Dicit͛ autẽ Ca/
rolus imperator sol q̄ꝛ sicut sol p̄cellit pla/
netas alias. sic Carolus fide ⁊ magnani/
mitate refulgens precellebat cunctos reges
terrenos [⁊ datum est illi estu affligere ho
mines ⁊c̃.] quia data sibi a deo uirtute] ro
mã adijt. causas examinauit. ⁊ deo rebelles
⁊ ecclesie grauiter afflixit ⁊ puniuit ⁊ leo/
nem papam in sede sua iterum collocauit
ut habetur in cronica sigisberti [⁊ estuaue
runt homines] scilicet mali [estu magno] do
loris ⁊ iracundie eo q̄ non poterãt Caro/
lo resistere [Et blasphemauerũt nomẽ dei]
Hoc dicitur quantũ ad obstinatos qui tũc
in peccatis suis fuerunt mortui. [Et quin/
tus angelus] Hic ponitur quinta plaga in
qua reuertitur Iohannes ad persecutioneꝫ
saracenorum ⁊ punitionem eorum ut dictũ
est supra. tamen aliqui exponũt partẽ istaꝫ
de Ottone imperatore qui ut dicunt gre/
gorium papam eiectum per crescentium in
papatum reposuit Iohannem intrusum ex
pellendo ⁊ secundum hoc dicitur hic [⁊ q̄n
tus angelus] .i. Otto dictus [effudit phia/
lam suam super sedem bestie] id est Iohan
nis pape intrusi uiuentis vita bestiali. Sed
quia in superioribus nomine bestie intelli/
gitur machometus. ut patet ex predictis.
Ideo pars ista melius exponi uidet͛ de sa/
racenis. Circa q̄ sciendum sicut dicit heli/
nandus. patriarcha hierosolymitanus de ci
uitate depulsus a Carolo imperatore petijt
subsidium denuncians ei terre sancte disci/
dium qui collecto exercitu maiori quam an
te unq̃ꝫ habuisset. adijt terram sanctam ⁊
infidelibꝰ p̄tim occisis p̄tim fugatis patri/
archã in sede sua collocauit ⁊ terrã sanctã
x̄pianis restituẽs ĩ bono statu reformauit

100

Et ſecuudũ hoc dicit̃ hic[⁊ quintus ange
lus].i.patriarcha hieroſolymitanus[effu/
dit phialã ſuã].i.carolum imperatorem qui
fuit inſtrumentũ dei ad puniendum gentez
machometi.ideo ſubdit̃[ſuper ſedẽ beſtie]
dicit̃ autẽ hic patriarcha hieroſolymitanus
hanc phialã effudiſſe qꝛ carolum incitauit
ad puniendũ cõtemptũ dei ⁊ eccleſie[⁊ factũ
eſt regnuz eius].ſ.machometi[tenebroſuz]
qꝛ ſarraceni partim fuerunt occiſi ⁊ partiz
de terra ſancta cõfuſibiliter expulſi[⁊ mã
ducauerũt ſuas linguas pre dolore[modus
eniz eſt hominis multũ irati ⁊ afflicti mor
dere labia ſua ⁊ frendere dentibus quaſi
manducans linguã ſuã[⁊ blaſphemauerunt
deũ celi]ex nimia impatientia moti uel[de
um celi].i.chriſtũ qui uere deus eſt celi ⁊
terre.ſarraceni tamẽ dicunt eũ eſſe homi/
nẽ purũ.⁊ ſic blaſphemunt eũ[⁊ non ege/
runt penitentiã] in ſua perfidia obdurati
[Et ſextus] Hic ponit̃ ſexta plaga ⁊ ex/
ponunt aliqui ꝑtem de gregorio papa qui
primo fuit nominatus Ildebrãnus ⁊ p̃fuit ec
cleſie anno imperatoris henrici quarti qui
cepit imperare anno domini mileſimo.lvij
inter quẽ ⁊ gregorium papã mota fuit diſ
ſentio eo ꝙ gregorius papa excõmunicauit
omnes electos in eccleſia qui inueſtituram
ꝑ annuluz ⁊ baculuz acciperent ⁊ de manu
laici cuiuſcunqꝫ.cum tamem imperatores ⁊
ꝑncipes vſi fuiſſent hac poteſtate ⁊ ſic ex/
ponunt iſtã litterã[et ſextus angelus] id ẽ
papa gregorius[effudit phialã ſuam].i.in/
dignationẽ[in flumen illud magnum eufra
ten].i.in romanuz imperiũ quod dicit̃ ma/
gnũ flumẽ propter populi ſubiecti ſibi ma
gnitudinem ⁊ multitudinem.Unde dicit̃ in
fra.xvij.Aque multe populi multi. nomina
tur etiã eufrates.eo ꝙ quartuz regnũ qd̃
dicit̃ ferreũ.danielis.xij.ſicut eufrates eſt
quartus fluuius paradiſi[⁊ ſiccauit aquam
eius]auferendo poteſtatẽ inueſtiendi in ec
cleſia quantum ad electos modo dicto[ut p̃
paret̃ uia regibus ab ortu ſolis].i.ut electi
q dicunt̃ reges eo ꝙ habent eccleſiã rege
re poſſint ingredi libere eccleſias.Dicunt̃
etiam reges ſolares qꝛ ſunt uicarij chriſti
ſolis iuſticie in dioceſibus ſuis ſicut papa ĩ
uniuerſali eccleſia.Aliter tamen poteſt ex/
poni ⁊ magis proprie ad litteram ut uidet̃
de carolo magno qui inuitatus a beato Ja
cobo purgauit uiam ad eius ſepulchrũ pri⁹

ignotũ eo ꝙ tota hiſpania erat a ſarrace/
nis occupata ⁊ vaſtoma ⁊ nanarra quos
cum multis laboribus et bellis carolus par
tim occidit partim fugauit ⁊ partim fidei
chriſtiane ſubiecit vexatõz illis ꝑ intellectũ
prebente.⁊ hoc eſt qd̃ dicit̃[⁊ ſextus ange
lus].i.beatus iacobus[effudit phialã ſuaz]
id eſt caroli magni potẽtiã quem inuitauit
ad puniendum gentẽ ſarracenicam que di
cit̃ flumẽ magnũ ꝓpter populi illius mul/
titudinẽ[et ſiccauit aquam eius] auferendo
ſarracenoꝝ potentiam[ut prepararet̃ uia re/
gibus] id ẽ peregrinis ſancti Jacobi inter
quos frequent̃ fuerunt ⁊ ſunt multi reges
principes ⁊ potentes.vnde et ip̃e carol⁹ lo/
cum illũ deuote adijt.Poſſunt etiaz alij pe/
regrini deuoti reges dici eo ꝙ uiuunt ſecũ
dum regimen rationis recte ⁊ legis diuine
[ab ortu ſolis]ſepulchrũ enim beati Jacobi
eſt in occidẽte terre habitabilis ⁊ ideo via
veniendi ad ip̃m ẽ ab ortu ſolis ſimpliciter
quantum ad illos qui ueniunt ab oriẽte ul̃
ſecundũ quid quantum ad uenientes a me
ridie et ab aquilone.nam reſpectu occiden
tis declinant ad ortum ſolis[Et uidi] Hic
ponit̃ ſeptima plaga cuius primo ponit̃ mo
tiua ratio.ſecundo eius executio ibi et ſe/
ptimus angelus. Circa primum ſciendũ ꝙ
a tẽpore coſdree regis perſarum pro maio
ri ꝑte populus catholicus in terra promiſ
ſionis habitans et circa fuit in afflictione
et ſeruitute dura uſqꝫ ad ei⁹ liberationez ꝑ
principes occidentales chriſtianorum et tẽ/
pore godefridi de billon ducis lothoringie.
Nã alie liberationes dicti populi ꝑ eracliũ
et carolum magnũ de quibus ſupra dictuz
eſt fuerunt quaſi momentanee qꝛ cito trã/
ſierunt .Nã recedente eraclio de hieruſalẽ
poſt coſdree interfectionem et ſancte cru/
cis reportationẽ arabes hõmare duce ter/
ram ſanctam et plures alias ſibi ſubiuga/
uerunt.⁊ ſimiliter poſt receſſum caroli ma
gni de terra ſancta ſarraceni dominantes
in egypto iudeam ſibi ſubiugauerunt ⁊ po
ſtea turci eam de manu caliphe egyptij au
ferentes eam tenuerunt uſqꝫquo debellati
fuerunt ꝑ principes predictos in partibus
antiochenis tunc eni debilitata turcoꝝ vir
tute egyptij abſtulerunt hieruſalẽ et iude
am de manibus eoꝝ ut dicit epiſcopus ti/
reſis libro.vij.ca.xij.Sed infra annum ul̃
circiter chriſtiani de manibus egyptiorum

eam abstulerunt vi armorum. Notandum etiam quod sicut inter christianos sunt predicatores eos excitantes ad impugnandum saracenos sic inter saracenos sunt aliqui litterati excitantes alios contra christianos quod Johannes preuidens dicit [et vidi de ore draconis] id est summi principis in regno [perfidis qui vocatur draco. ut .xij. ca.] [et de ore bestie] i. califfe seu summi principis in egypto [et de ore pseudo prophete] i. predicatorum saracenorum contra cristicolas excitantium. et ponitur hic singulare pro plurali. s. pro phete pro prophetarum sicut frequenter fit in scriptura exire tres spiritus immundos. Uerba enim prophetarum dictorum et etiam principum dicuntur spiritus, immundi. quia inducunt ad immundiciam peccati [in modum ranarum] nam suo garritu alios inquietant [sunt enim spiritus demoniorum] quia demones ad hoc excitant [facientes signa] Nam inter fideles permittuntur demones aliquando facere signa iusto dei iudicio licet nobis occulto [et procedunt ad reges totius terre] in qua habitant infideles supra dicti. et dicuntur hic reges admirarij satrape et potentes et alij sub summis principibus constituti [congregare illos in prelium] dicunt hic expositores aliqui quod saraceni tam de egypto quam de alijs partibus transmarinis circa annum domini millesimum sexagesimumsextum congregati fuerunt ad deuastandum populum christianum non solum in iudea sed etiam in grecia. Sed hoc non videtur verum. quia secundum quod dicit episcopus achaniensis et etiam episcopus tirensis in libris quos scripserunt de historijs transmarinis post mortem machometi sarraceni in duas sectas fuerunt diuisi. Nam una pars sedem suam posuit in egypto. Alia uero in persidis regno et non solum fuerunt diuisi locis sed etiam in aliquibus punctis sue legis ita quod isti uocant alios subuersores et scismaticos propter quod extunc inter ipsos fuit contentio et guerra usque ad tempus saladini qui cepit regnare anno domini millesimo centesimo .lxxix. post liberationem terre sancte per principes supradictos per magnum tempus. hic enim saladinus induxit saracenos habitantes in egypto ad tenendum cerimonias aliorum in perfide existentium. et sic reduxit eos ad concordiam. Nec ante nec post eorum diuisionem leguntur in aliqua historia notabili in unum exercitum conuenisse contra populum christianum. propter quod illud quod hic dicitur [congregare illos in prelium] non est intelligendum simul quantum ad omnes sed successiue sic dictum est supra [ad diem magnam omnipotentis dei] qui per congregationes istas infidelium puniuit diuersis temporibus peccata christianorum. ut dicunt episcopi memorati. unde subditur [et ecce uenit sicut fur] tales enim punitiones immittit dominus repente super peccatores in suis impietatibus dormientes. propter quod subditur [Beatus qui uigilat] attendendo diuinam iusticiam [et custodit uestimenta sua] s. uirtutum [ne nudus ambulet] nam ipsis spoliatur per mortale peccatum [et uideant turpitudinem eius] s. deus et angeli eius [et congregauit eos] successiue modo predicto [in locum qui uocatur hebraice hermagedon] et secundum Hieronymum interpretatur consurrectio. Nam in terra promissionis christus passus fuit et surrexit [Et septimus] Hic consequenter describitur septime plage persecutio. et primo in generali. secundo magis in speciali ca. xvij. Circa primum sciendum quod aliqui expositores dicunt quod iste septimus angelus fuit alexius imperator constantinopolitanus qui scripsit litteras urbano pape pro reuelatione terre sancte. Sed hoc non uidetur uerum. Nam ille Alexius contra latinos fuit fallax et dolosus et multipliciter machinatus fuit destruere exercitum principum occidentalium ad dictam reuelationem deuote procedentium secundum quod describit dominus episcopus tirensis et alij qui peregrinationem illam diligentius descripserunt propter quod sciendum quod angelus iste fuit Petrus eremita de diocesi ambuniensi natus qui deuotione motus cum multis laboribus et periculis iuit ultra mare ad uisitandum loca sancta. et cum intrasset in hierusalem dato tributo pro ingressu turcis ibidem dominantibus per dies aliquod mansit cum patriarcha et alijs catholicis in urbe manentibus. et sic non solum ex eorum relatu sed etiam ex uisu cognouit miserias in quibus erat populus christianus. non solum in urbe sed etiam in alijs locis iudee quibus compatiens dixit eis quod posset habere remedium si supplicando scriberent summo pontifici qui fideles ad hoc poterat exhortari et etiam se obtulit ad eorum litteras deportandum cui gratias agentes sibi negotia comiserunt. Ille autem quamcito potuit

n

101

venit ad papam Urbanum litteras ei pre sentans ꝛ plura alia que uiderat enarrans q̄ cōdolēs sancte terre anno domini millesi mo nonagesimoquinto venit in galliam et celebrauit concilium apud claremontē ubi multa bona statuit ꝛ in fine miseriam ex ponens terre sancte ad succurrendum fide les efficaciter animauit ꝛ p̄latos ecclesie ne gociuꝫ crucis predicari mādauit Petrus ēt predictus per principes ꝛ prelatos discur rens negociū fideliter promouit. Ita q̄ an no domini millesimo nonagesimosexto mlt ti ualde tam de principibus q̄ꝫ de aliis de francia hispania anglia alemania italia et aliis ptibus occidentis crucē suis humeris affixerunt uno animo christianis in serui tute detentis succurrere intendētes qd̄ p̄ui dens Johannes dicit ꝛ septimus angelus id est Petrus eremita effudit phialā suam in aerem qꝛ uerbis efficacibus pape ꝛ prin cipibus terre dicte miseriam exposuit. uer ba enim ex aere respirato formant̄ ꝛ per aerem diffundunt̄ ut habet̄ .ij. de anima. ꝛ exiuit uox magna de templo .i. de eccle sia a throno .i. ab auctoritate summi pon tificis dicēs factum est .i. exaudita est pe titio populi christiani in hierusalē habitan tis ꝛ facta sūt fulgura ꝛ uoces ꝛ tonitrua per uoces ꝛ tonitrua intelligunt̄ crucis p̄ dicationes ꝛ per fulgura signa ꝛ uisiones mirabiles quibus moti fuerunt plures ad crucis negociū assumēdū ꝛ terremotus fa ctus est magnus multis ualde terras pro prias relinquentibus p̄ dicta expeditione qualis nunq̄ꝫ fuit ꝛc. qꝛ sicut dicit̄ in cro nica guil. nunq̄ꝫ tot gentes in vnā conuene re sententiā. opinioneꝫ hominum uincebat numerus q̄uis estimaret̄ sexagies cētum milia ꝛ facta est ciuitas magna .i. exerci tus ille qui dicit̄ ciuitas quasi ciuiū vnitas nā animo uno hierosolymaꝫ pergebant in tres partes nā propter hospicia ꝛ uictua lia repienda unus exercitus. primo secut⁹ est Petrum eremitam. Alius autē populus secutus est principes godofrido duce se iun gentes. alius exercitus exiuit per nauigiā cū boamundo duce Appulie ꝛ ciuitates gē tiuꝫ .i. saracenoꝝ ceciderunt qꝛ a nicea bi thinie ꝛ antiochia que sunt in regno persi dis usq̄ꝫ in hierusalem ꝛ ultra usq̄ꝫ ad ri uum egypti ciuitates ab infidelibus deten te fuerunt per dictum exercitū subiugate

ut describit episcopus tirensis ꝛ babylon magna .i. secta saracenica que dicit̄ baby lon .i. confusio qꝛ legibus ꝛ mādatis cōfusi bilibus est plena venit in memoriam ante deum ad ipam puniendū. ideo subdit̄ date illi calicem ꝛc. ꝛ omnes insula fugit qꝛ sa raceni habitantes in insulis prope transi tum christianoꝝ per mare nauigantiū fu gerunt timore ipsorum ꝛ mōtes nō sunt in uenti qꝛ multa fortalica in mōtibus sita p̄ christianos fuerunt expugnata ꝛ grando magna sicut talentū ꝛc. .i. bellū importa bile saracenis non tam uirtute humana q̄ꝫ diuina. multociens enim fuerunt a christia nis debellati blasphemauerunt homines id est saraceni deum .i. christū qui est ue rus deus propter plagā grandis eis infli ctam a christianis quoniā magna facta est uehementer quia non poterant eam susti nere sicut describit diffusius tirensis epi scopus supra memoratus.

T uenit unus hic consequen ter describit̄ plaga septima ma gis in speciali ꝛ hoc secundum opinionem illorum qui dicunt q̄ tota littera ab hoc loco usq̄ꝫ ad illum. Et consumati fuerunt mille anni ꝛc. circa me dium .xx. capituli sit iam impleta de prete rito secundum q̄ primo exponam totā lit teram istam. postea dicam quod mihi supra hoc uideatur. Et diuiditur in duas partes quia describitur in speciali hic plaga. secu do christiane religionis promotio noua. ca. xx. Circa primū dicit q̄ magna ista plaga saracenoꝝ est ut patet ex predictis ideo p̄ mo describitur saracenoꝝ uilitas. secundo christianorum ipos percutienttum probitas xviij. ca. Prima describitur sub quadaꝫ me taphora que primo ponitur. secundo ex ponitur ibi Et dixit mihi. Ci. ca primum dicitur ꝛ uenit unus de septem angelis ꝛc. per quem ut dicunt tenentes opinioneꝫ di ctam designatur Alexius imperator qui se cundum eos supra dicitur angelus septim⁹ sed hoc fuit ibidem reprobatum. nec potest conuenienter dici q̄ per hunc angelum de signatur petrus eremita quem dixi supra fuisse septimū angeluꝫ quia hic angelus di citur hic Johannem euangelistam docuisse vnde ꝛ subditur ꝛ locutus est mecum dicēs ueni ꝛ ostendā tibi ꝛc. Petrus autē eremi ta p̄ nouem annos ꝛ amplius fuit postquā

Johannes scripsit hunc librum ideo meli⁹
dicitur q̄ beatus Jacobus qui supra dici
tur vnus de septem angelis habentibus
phialas fuit angelus iste qui antequam
Johannes uideret hanc uisionem per pal/
mam martyrij transierat ad gloriam. act.
xij. ⁊ sic poterat eum docere de futuris ex
diuina ordinatione [damnationem meretri
cis magne] .i. secte saracenice ut postea ma
gis dicetur [que sedet super aquas multas]
id ē dominat᷑ populis multis ut exponit᷑
infra [cum qua fornicati sunt reges terre]
quia multi reges receperunt legē macho/
meti [⁊ inebriati sunt qui habitant terram
⁊c.] nam populi sub dictis regibus existen
tes similiter receperunt legem saracenicaʒ
immundicijs plenam [⁊ abstulit me in de/
sertum] ad uidendum statum saracenicuʒ a
deo propter peccata sua derelictum [in spi
ritu] nam hec uisio non fuit corporalis sed
imaginaria ⁊ intellectualis [⁊ uidi mulierē
sedentem super bestiam] per hoc intelligū
tur saraceni in duas partes diuisi ut dictū
est supra. turci per mulierem propter eoruʒ
maliciam ⁊ astutiam serpentinam. egyptij
uero per bestiam quia sunt intellectu min⁹
uigentes. ⁊ per consequens magis bestia/
les. dicitur autem mulier sedere super be/
stiam. Naʒ turci ab egyptijs abstulerunt
iudeam ⁊ syriam [coccineam] .i. sanguine
christianorum rubricatam [plenam nomini
bus blasphemie] quia sarraceni dicūt chri
stum esse hominem purum. Et sic blasphe
mant eum ⁊ similiter beatam uirgineʒ ne
gantes eam esse dei matrem [habentes ca
pita septem ⁊ cornua decem] de quibus q̄d
significent infra dicit᷑ [⁊ mulier erat circun
data purpura] quia turci fuerunt opulentis
simi i istis ⁊ ī alijs reb⁹ p̄ciosis [habēs pocu
lum aureum ⁊c.] quia multas gentes indu
xerunt ⁊ traxerunt ad immundiciam sue
legis [⁊ in fronte eius nomen scriptum my
sterium babylon ⁊c.] Per hoc quod dixit
mysterium ostendit Johannes q̄ non loq
tur de ciuitate babylonica. sʒ magis de se
cta saracenica q̄ʒ ad turcorum [mater forni
cationum ⁊ abhominationum terre] nā ori
entales populos pro maiori parte satis tra
xerunt ad erroreʒ sue secte [⁊ vidi mulierē
ebriam de sanguine sanctoꝝ ⁊c.] quia su/
pra numerum ⁊ mensuram effuderunt chri
stianum sanguinem. Ebria enim dicit᷑ qua
si extra briam id est mensuram. Turci enī
crudeliores fuerunt christianis egyptijs et
saracenis secundum q̄ dicit tirensis episco
pus libro primo [⁊ miratus sum ⁊c.] de pa/
tientia dei erga sectam nequissimam ma/
chometi [Et dixit mihi] Hic consequenter
ponitur executio parabole circa quam an/
gelus primo proponit intentum dicens Jo
hanni [quare miraris] quasi dicat totuʒ ce
det ad dei gloriam ⁊ electorum quibus me
ritum accrescit ex persecutione malorum
[ego tibi dicam sacramentum] id est signi
ficationem occultam [mulieris et bestie] id
est regnum turchie ⁊ egypti ut dictum est
[Bestia] Hic prosequitur intentum expo/
nendo parabolaʒ ⁊ primo circa regnū egy
pti designatum per bestiam dicens [Bestiā
quam vidisti fuit ⁊ non est] Nam egyptij
primo occupauerunt dominium hierusalem
⁊ iudee ⁊ postea perdiderunt turcis teram
illam occupantibus ut dictum est supra. [I]dō
dicitur [quod bestia fuit] prius dominans in
iudea [⁊ non est] inde per turcos eiecta [et
ascensura est de abysso] id est de egypto q̄
tenebra interpretatur. et hoc fuit quādo de
bilitata uirtute turcorum per christianos
egyptij recuperauerunt iudeam ⁊ hierusa
lem vt dictum est supra [et in interituʒ ibi]
nam egyptij per christianos fuerunt ibi oc
cisi ⁊ residui inde eiecti vt referunt episco/
pi achonensis ⁊ tirensis describentes histo
riam terre sancte [⁊ mirabuntur inhabitā/
tes terram quorum ⁊c.] id est saraceni qui
non sunt predestinati sed presciti. miraban
tur saraceni quomodo rex tam potens et
magnus a populo christiano de partib⁹ ex
traneis et tam longinquis venienti essent
debellatus [et hic est sensus] id est intelle/
ctus [qui habet sapientiam] .i. circa occulta
scripturarum intelligentiam [septem capita
septem montes sunt] id est prouincie [super
quos mulier sedet] quia regnum turchie in
ualuerat super egyptuʒ [⁊ reges septē sūt]
id est principes illarum prouinciaruʒ [q̄nqʒ
ceciderunt] a dominio egypti dominio tur/
chie subiugati [unus est] scilicet dominans ī
iudea et syria et iste est rex turchie qui di
citur hic sextum caput bestie [⁊ aliuſ] id est
rex egypti qui dicitur hic caput septimum
[Nondum venit] ad recuperandum de ma

102

nu turcorum iudeam⌊et cum venerint⌋ de/
bilitatis turcis⌊oportet illum breue tēpus
manere⌋q2 hierusalem a turcis ablataꝫ nō
tenuit rex egypti nisi per annum vt dicūt
historiographi predicti⌊⁊ bestia que erat
et non est⌋ id est rex egypti ut expositum
est⌊⁊ ipsa octaua⌋ est cum septem capi/
tibus predictis⌊⁊ de septem est⌋id est de se
ptem capitibus.est enim caput septimuꝫ ut
dictum est ⁊ sic computatur bis eo ꝙ hie/
rusalem bis obtinuit sicut capitulo precedē
ti Carolus magnus dicitur angelus quin
tus ratione regni francorum ⁊ sextus pro
pter adeptum imperium⌊⁊ in interitum⌋va
dit⌋quia pluries fuit debellatus per christi
anos ut dicunt episcopi supra memorati⌊⁊
decem cornua que vidisti decem reges sūt
id est principes sub rege egypti⌊qui regi/
men⌋id est potestatem⌊nondum acceperūt
ab eo scilicet potestatem tanꝗ reges⌋quia
non fuerunt reges simpliciter.sed recto/
res acieruꝫ exercitus regis egypti⌊vna ho
ra acceperunt⌋ id est illo tempore quo fuit
ordinatuꝫ de illo exercitu⌊post bestiam⌋id
est sub rege egypti qui bestia nominatur
ut dictum est. ⁊ ly post non dicit hic ordi/
nem temporis sed subiectionis⌊hi vnū cō
siliuꝫ habent⌋pugnandi contra christianos
pro rege egypti.ideo subditur⌊⁊ virtutem
⁊ potestatem suam tradent bestie⌋ eam ex
ponendo pro rege egypti⌊hi cum agno pu
gnabunt⌋in membris suis scilicet godefri/
di de billo ⁊ alijs ⁊ principibus ⁊ bellatori
bus christianis⌊⁊ agnus uincet illos⌋ nam
egyptij fuerunt per christianos pluries de
bellati⌊quoniam dominus dominorum est⌋
⁊ sic nullus potest ei resistere⌊⁊ qui cum il
lo sunt⌋per fidem charitate formatam usqꝫ
ad mortem stabiles⌊vocati electi⌋ad gloriā
⌊⁊ fideles⌋in presenti per gratiā⌊Et dixit
mihi⌋Hic exponit parabolam quantum ad
regnum turchie specialiter⌊aque quas ui/
disti ubi meretrix sedet⌋id est turchie re/
gnum ut dictum est supra⌊populi sunt ⁊c.⌋
quia regnum turchie subiecit sibi syriam
⁊ iudeam ⁊ orientales populos pro maiori
parte⌊⁊ decē cornua que uidisti in bestia⌋
id est decem principes exercitus regis egy
pti ut dictum est⌊hi odient fornicariam⌋ id
est regnū turchie.inter egyptios eniꝫ ⁊ tur
cos erat odium.primo propter dissentionē

eorum in superstitionibus suis de lege.se/
cundo quia turci abstulerant ab egyptijs
syriam ⁊ iudeam⌊⁊ desolatam facient illaꝫ⌋
primo per christianos quibus in obsidione
antiochie existentibus calipha egypti⁹ mi
sit salutationes ⁊ munera. eo ꝙ aduersari
os eius impugnabant. ⁊ sic christianorum
exercituꝫ confortauit contra turcos ut scri
bitur in historia hierosolymitana.secundo
per seipsum quia debellatis turcis in par
tibus antiochenis.egyptij expulerunt eos
de hierusalem ⁊ de iudea ut dictum est su/
pra⌊⁊ manducabunt carnes eius⌋ metapho
rica est locutio sicut dicitur de vsurario ꝙ
cōmedit illum cuius bona surripit per usu
ram⌊ ipsam igni concremabunt⌋nā aliquos
turcos in fortalicijs existentes simul cū eis
conbusserunt⌊deus enim dedit in corda eo
rum ⁊c.⌋licet enim deus non sit actor mali
culpe.est tamen actor mali pene. ⁊ sic tur/
cos per egyptios puniuit⌊vt dent regnum
bestie⌋ id est ut recuperent regnum iudee
regi egypti ꝙ possiderat per multos an/
nos ante turcos⌊donec confirmentur uer/
ba dei⌋ de recuperatione terre sancte per
exercitum christianum ꝙ factum fuit qua/
si per annum postquam egyptij expulerāt
a iudea turchos ut dictū est supra⌊⁊ mulier
quam uidisti est ciuitas magna⌋id est tur/
corum multitudo ualde numerosa⌊qui ha/
bet regnum super reges terre⌋naꝫ plures
reges sibi subiecit in partibus orientis ut
predictum est.

Cap. xviij.

Et post hec vidi⌋ Descripta sa
racenorum uilitate sub meta/
phora meretricis ⁊ bestie⌋Hic
consequenter describitur pro/
bitas christianorum sub angelica similitu/
dine⌋Et primo quantum ad viros ecclesia
sticos.secundo quantum ad principes laicos
ibi Et sustulit unus angelus. Prima in du
as secundum duas notabiles personas.secū
da ibi Et audiui aliam uocem . Circa pri/
mum dicitur⌊Et post hec uidi alium ange
lum⌋id est ademarum podiensem episcopuꝫ
angelice mundicie viruꝫ qui in exercitu ꝓn
cipum occidentalium ⁊ aliorum christiano/
rum suscepit legationis officium ad directi
onem exercitus christiani⌊descendenteꝫ de
celo⌋id est procidentem a sublimitate sedis

apostolice[habentem potestatem magnaz]
in spiritualibus maxime tanq̈z legatus a
latere[⁊ terra]id est exercitus christianus
[illuminata est gloria eius]id est ex eius,ui
ta ⁊ doctrina[⁊ exclamauit in forti uoce]p̄
dicans uerbo ⁊ opere[Cecidit babylon ma
gna]id est gens saracenica.,⁊ dicit bis ceci
dit quia primo per christianos fuerunt de
bellati turci. postea uero egyptij ut habe
tur in historia frequenter superius nomi/
nata. Hunc autem saracenorū casum denū
ciabat dictus episcopus christianis si tamē
uiriliter agerent de dei adiutorio confiden
tes[⁊ facta est habitatio demoniorum] quā
tum ad occisos qui perierunt in anima et
corpore ⁊ quantum ad fugitiuos qui uisa
dei uindicta remanserunt tamen obstinati
in sua infidelitate.'⁊ sic a demonibus ma/
gis fuerunt possessi q̈z ante qui demones
per uolucres ⁊ spiritus immundos designā
tur ⁊ huius punitionis causa subdit[quia
de ira fornicationis eius biberunt omnes
gentes] id est multe.⁊ est hyperbolica lo/
cutio ad designandum magnam multitudi
nem gentium infectaruz perfidiam macho
meti incurrentium per hoc iram dei[⁊ re/
ges terre cum illa fornicati sunt]multi eniz
reges dictam perfidiam receperunt.simili/
ter etiam multi qui propter temporale lu/
crum frequentauerunt terram saracenoruz
per hoc depzauati sunt .vnde ⁊ ego audiui
a fratre fide digno quod uiderat naues im
pleri de pueris christianis quos mercato/
res emerant a parentibus eorum pauperi
bus ut uenderent eos soldano pro magno
precio qui eos faciebat informari in lege
machometi quia de christiana nihil adhuc
sciebant ut adulti facti contra christianos
pugnarēt.ideo subditur[⁊ mercatores ter
re et cetera] ⁊ patet ex dictis littera [Et
audiui]Hic consequenter agitur de secun/
do uiro notabili ecclesiastico cuius p̄mo po
nitur sancta monitio.secundo gentis sara/
cenice percussio.ibi Reddite illi.tertio per
cussio.ibi Et flebant.Circa primum scien/
dum q̄ in exercitu christiano fuit inter ali
os quidam sacerdos deuotus cui reuelatuz
fuit a domino q̄ multi de exercitu peccaue
runt cum mulieribus sarracenis propter
quod plures deo permittēte in manu sara
cenorum, ceciderunt. ⁊ pluriores, caderent

de futuro nisi penitentiam agerent quam
fecit exercitus ad exhortationem dicti sa/
cerdotis.⁊ hoc q̄ dicit Johannes[Et audi
ui aliam vocem de celo]quia celitus facta ē
dicta reuelatio[exite de illo] id est de im/
mundicia saracenica[quoniam peruenerunt
peccata eius usq̈z ad celum]id est coraz deo
ad puniendum [⁊ recordatus est dominus
⁊c.]in deum non cadit obliuio nec per con
sequens recordatio proprie. Sed dicitur re
cordari predictoruz metaphorice quando ea
punit. Nam tunc ad modum recordantis se
habet [Reddite]'Hic consequenter descri
bitur percussio saracenorum quia tunc chri
stiani tantum ⁊ plus eos afflixerunt quan
tuz fuerant ab eis afflicti ideo dicitur[red
dite illi ⁊c.]⁊ patet littera.⁊ subditur hui⁹
percussioni s ratio[quia in corde suo dicit]
scilicet gens saracenica superbiendo de sua
potentia[sedeo ut regina super alios popu
los]⁊ potissime super christianos [⁊ ut ui/
dua non sum]nam gloriabatur in regibus
cum ea fornicantibus predicto modo[⁊ lu/
ctum non uidebo]quia nimis confidebat in
sua potentia temporali'[ideo in una die] id
est uno tempore[uenient plage eius] ⁊ que
sint ille subditur[mors]quantum ad occi/
sos [⁊ luctus] quantum ad fugitiuos[⁊ fa/
mes] quantum ad obsessos [⁊ igni conbu/
rentur] nam multi incendio perierunt per
ignem positum in ciuitatibus ⁊ uillis [quia
fortis est qui iudicauit illam]id est condem
nauit ad hanc penaz scilicet deus cuius nō
potest iudicium impediri [Et flebunt]Hic
consequenter ponitur dicte gentis percusse
lamentatio. ⁊ primo regum.secundo merca
torum. ibi Et negociatores. tertio nauta/
rum.ibi Et omnis gubernator. Circa pri
mum sciendum q̄ sicut dictum est multi re
ges in partibus orientis receperant legem
machometi ad quos non peruenit exerci/
tus christianoruz qui festinabat uersus hie
rusalem.⁊ ideo dicti reges dolebant de sa/
racenorum infectione quos non audebant
nec poterant adiuuare. Et hoc est q̄ dici/
tur[⁊ flebunt et cetera]et patet littera v s
q̈z ibi[cum uiderint fumum incendij eius]
id est cognouerunt certa relatione . visus
enim propter sui certitudinez frequēter po
nitur pro alijs sensibus. Exodi. xix. Popu
lus videbat uoces ⁊ etiam pro cognitione

intellectus. Unde communiter dicitur vides
tu hoc id est intelligis[longe stantes]pro/
pter timorem et cetera. Plures eniz de re
gibus orientis timebant dare subsidium il
lis qui erãt in partibus antiochenis quas
inuaserat exercitus christian⁹ ne penam si
milem paterentur[Ciuitas illa magna ba
bylon]id est gens saracenica nomine baby
lonis significata ut dictum est supra[Ciui/
tas illa fortis] propter multitudinem bella
torum ⁊ diuiciarum[quoniam vna hora] id
est breui tempore[venit iudicium tuum] id
est punitio tua[Et negociatores]Hic con/
sequenter ponitur lamentatio mercatorum
qui in terra saracenorum exercebant [mer
cationes multas ⁊ magnas vendendo [que
aliunde apportabant ⁊ emẽdo que inde ali
bi deferebant. ⁊ sic dupliciter luctabantur
propter quod dolebant de uastatione ter/
re quia non poterant ibi talia exercere. et
patet littera paucis exceptis qui discurren
tur[⁊ bissi] id est lini candissimi[⁊ cocci] id
est tincture rubee[⁊ omne lignum thimuz]
quod est ualde album ⁊ spinosum crescens
in ephir ⁊ inde fecit salomon citharas a li
ras cantatoribus. tertio reguz decimo ca/
pitulo.[⁊ amomum] Species est aromatica
redolens[⁊ cinamomum]⁊ inde traxit no/
men[⁊ mancipiorum]id est seruorum[⁊ ani
marum hominum]redimendo nobiles a sa
racenis captos. nam inde habebant merca
tores emolimentum magnum. ⁊ accipiun/
tur hic anime pro hominibus denominan/
do totum a parte digniori sicut exo. primo
omnes anime que egresse sunt de femore
Jacob ⁊c.[⁊ poma desiderij anime] id est
fructus desiderabiles[⁊ omnia pinguia] id
est omnes diuicie sicut homo diues dicitur
pinguis metaphorice[que amicta erant bis
so et cetera] id est plena talibus preciosis
[Et omnis gubernator]Hic describitur la
mentatio nautarum. nam in terra a sarace
nis occupata. erant multi portus magni et
boni in quibus applicabant naute apportã
tes ex terris alienis bona uenalia ⁊ inde
reportantes alia. ⁊ sic lucra duplicia repor/
tabant propter quod de uastatione terre ⁊
portuum dolebant. ⁊ patet littera vsqz ibi
[Exulta super eum]vbi per oppositum de
scribitur exultatio christianorum. quia per
hoc facta est uindicta de christianis per sa
racenos afflictis captis ⁊ occisis[exulta su
per eum celum] id est ecclesia militans[et
sancti apostoli]id est episcopi qui sunt suc/
cessores apostolorum[⁊ prophete] id est do
ctores ecclesie[quoniam iudicauit deus iudi
cium uestrum]id est punitionem pro malis
uobis illatis. plures enim episcopi docto/
res ⁊ fideles alij per saracenos fuerãt mul
tipliciter afflicti ⁊ occisi[Et sustulit]Hic cõ
sequenter describitur christianorum probi
tas quantum ad principes laicos. ⁊ primo
tempore godefridi primi regis. secundo tẽ
pore boaldini sibi succedentis decimonono
capitulo. Prima adhuc in duas partes. qr
primo describitur christianorum victoria.
Secundo consurgens ex hoc leticia in prin
cipio capituli. xix. ibi Et uidi ostiuz aper
tum. Circa primum sciendum q capta hie
rusalem per christianos ⁊ saracenis ibidez
occisis pro maiori parte ⁊ alijs eiectis prin/
cipes ⁊ exercitus christiani instituerũt go
defridum ducem lothoringie regem ad cu/
stodiendum terram recuperatam ⁊ acquisi
tam. ⁊ tunc soldanus egypti cum magno ex
ercitu uenit ad debellandum regem institu
tum qui sibi occurrens cum paruo exerci
tu respectiue quia multi christiani repatra
uerant. ⁊ cesis octo milibus paganorum cõ
pulit eos fugere. ⁊ in porta ascalonis suffo
cati sunt usqz ad duo milia. ⁊ multi ualde
inter spineta etiam in mari fugientes peri
erunt quoꝝ numerus ignorat. ⁊ hoc ẽ qd
dicitur[⁊ sustulit unus angelus fortis]id ẽ
godefridus rex primus[lapidem quasi mo
larem]id est exercitum fortem]⁊ constan/
tem[⁊ misit in mare]id est exercitum sara
cenorum qui dicitur mare hic. tum quia p
mare uenerat. tum quia ibi multitudo ma/
xima populi erat que per mare designat
in quo sunt aque multe. secundum q dici/
tur capitulo precedenti Aque multe populi
multi[dicens hoc impetu mittetur baby/
lon]id est saracenorum exercitus qui fuit
ibi ualde confusus [⁊ uox citharidorum et
cetera]Nam illi qui uenerunt ad faciendũ
machinas pro christianoruz destructione fu
gerunt cum magna confusione ⁊ similiter
alij qui uenerant pro ciborum preparatio/
ne. ideo subditur[⁊ vox mole et cetera. Et
vox spõsi ⁊ sponse]quasi dicat non erit in
ter eos materia gaudij sed luctus. ⁊ subdit

causa cuꝫ dicitur ⌊quia mercatores tui⌋ hau
rientes bona aliorum gentium ⌊Erant prī
cipes terre⌋ id est super gentes alias eleua
ti per superbiamꝰ. ⁊ subditur alia causa ⌊qꝛ
in ueneficijs tuis et cetera.⌋ multi enim po
puli videntes saracenorum prosperitatem
temporalem receperunt eorum legem erro
neam. Et iterum subdit tertia causa ⌊⁊ in
ea sanguis prophetarum et cetera.⌋ nā mul
ti doctores ⁊ fideles christiani a saracenis
fuerunt interfecti.

Cap. xix.

Post hec audiui⌋ Descripta chri
stianorum, victoria Hic conse/
quenter describilur uniuersalis
ecclesie leticia. Et diuiditur in
duas partes . quia primo describitur hec
exultatio. Secundo beati Johannis gratia
rum actio. ibi Et dixit ibi. Circa primum
dicitur ⌊Post hec audiui ⌊quasi vocem ma/
gnam⌋ id est gratiarum actionē ⌊in celo⌋ mi
litantis ecclesie de tanta saracenorum deie
ctione ⁊ christianorum subleuatione. ⁊ etiaꝫ
in celo triumphantis ecclesie ⌊in qua sancti
gaudēt ⁊ gratias agunt deo de beneficijs
in terra fidelium collatis ⌊dicentium alle/
luia⌋ due dictiones sunt in hebreo. Naꝫ al
le idem est ꝙ laudate. ia domini laus ⁊ glo
ria. Nam dicta victoria est deo attribuen
da quia uera ⁊ iusta iudicia eius sunt. cuiꝰ
duplex ratio subditur. prima cuꝫ dicitur ⌊q̄
iudicauit de meretrice magna⌋ id est de gē
te saracenica quantum ad turcos speciali/
ter ut dictum est supra capitulo. xvij. eam
puniendo ⌊que corrupit terram et cetera.⌋
quia multos populos infecit perfidia ma/
chometi. ⁊ consequenter ponitur ratio se/
cunda cum dicitur ⌊⁊ uindicauit sanguinem
seruorum suorum⌋ a turcis ⁊ egyptijs occi/
sorum ⌊⁊ iterum dixerunt alleluia⌋ primo ꝑ
debellatione turcorum. ⁊ secundo pro debel
latione egyptioruꝫ. uel aliter scilicet primo
pro deuictis saracenis. ⁊ secundo pro recu/
peratione sancte ciuitatis ⌊⁊ fumus eius⌋ sci
licet gentis saracenice ⌊ascendit in secula se
culorum⌋ Nam occisi descenderunt ad ignē
gehenne ⌊Et ceciderunt seniores ⁊. xxiiij.⌋
id est uniuerse cathedrales ecclesie ⌊⁊ quat
tuor animalia⌋ id est quattuor ecclesie pa/
triarchales cum prelatis suis. ut dictum est
supra capitulo quarto ⌊⁊ adorauerunt deū⌋
de tāto beneficio christianis collato ⌊⁊ uox
de throno⌋ id est de sede apostolica ⌊exiuit⌋
excitando omnes christianos ad laudandū
deum de tanto beneficio ⁊ relatione certa
cognito ⌊⁊ audiui quasi vocem tube⌋ id est
hierosolymitani patriarche ⌊⁊ sicut vocem
aquarum multarum⌋ id est populorum mul
torum gratulantium sicut dictum est supra
decimoseptimo capitulo Aque multe populi
multi ⌊⁊ sicut uocem tonitruorum magnorū
et cetera⌋ id ē predicatoruꝫ inducentium ali
os ad laudandum deum ⌊quoniam regna/
uit dominus⌋ scilicet iesus christus qui dici
tur tunc in terra sancta regnasse quia sa/
racenis deiectis christiani sibi seruierunt
ibidem libere ⌊gaudeamus⌋ mente exterio
ri ⌊et exultemus⌋ signo interiori. Exultare
enim dictum est quasi extra saltare ꝙ fit
quando gaudium cordis manifestatur exte
rius seu sensibilibus signis ⌊quia uenerunt
nuptie agni⌋ tunc enim ostendit signum di
lectionis ecclesie collecte in partibus hie/
rosolymitanis . sicut sponsus reconciliatus
sponse ⌊ut uxor eius preparauit se⌋ ad ser/
uiendum sibi deuote ⌊⁊ datum est illi⌋ a deo
⌊ut cooperiat se bissinum splendens⌋ per in
teriorem sanctitatem ⁊ exteriorem honesta
tem. qđ patet ex hoc ꝙ subditur ⌊Bissinuꝫ
enim et cetera.⌋ ⁊ patet littera ⌊ Et dixit
mihi⌋ Hic consequenter subditur ipsius Jo
hannis gratiarum actio. ⁊ prima causa pre
mittitur cum dicitur ⌊⁊ dixit mihi⌋ scilicet
angelus reuelans mysteria diuina Johanni
⌊Scribe⌋ ad futuram memoriam ⌊Beati qui
ad cenam nuptiarum agni⌋ id est ad perce
ptionem eucharistie sacramenti ⌊uocati sūt⌋
per fidem charitate formatam ⌊hec uerba
dei⌋ cuius nuncius erat angelus loquēs Jo
hanni ⌊vera sunt⌋ Nam a deo nullum fal/
sum procedere potest ⌊⁊ cecidi ad pedes eiꝰ⌋
scilicet angeli loquentis ad faciendum sibi
reuerentiam quam tamen angelus rennuit
quia post incarnationem filij dei per quaꝫ
humana natura assumpta est a supposito
uerbi. angeli reformidant sic venerari a na
tura humana quam uident super se eleua
tam in filio dei qui est eiusdem nature nu
mero cum patre ⌊deum adora⌋ adoratione
latrie ⌊testimonium enim iesu est spiritus
prophetie⌋ id est omnes prophete testimo/
nium perhibent iesu christo secundum ꝙ

104

ꝙ dicitur actuum decimo. [Et vidi celum
apertum] Hic consequenter describitur ui
ctoria christianorum tempore balduini re/
gis secundi . qui successit godefrido fratri
suo anno domini millesimo centesimo. Cuiꝰ
primo describitur conditio nobilis. secun/
do quedam eius victoria notabilis. ibi Et
uidi unum angelum. Circa primum dicitur
[⁊ uidi celum apertum] quia Johanni reue
latum fuit celitus quod erat in dei prescien
tia clausum [⁊ ecce equus albus] id est re/
gnum hierosolymitanum decore sanctita/
tis dealbatum ut predictum est [⁊ qui sede
bat super eum] scilicet balduinus rex insti
tutus [vocatur fidelis ⁊ uerax] Nam ad
litteram fidelis fuit in factis ⁊ verax ĩ uer
bis . ⁊ cum iusticia iudicauit populum sibi
subditum [⁊ pugnat] Nam rex institutus
statim cepit dilatare notabiliter regnum
suum per expugnationẽ saracenorum [Ocu
li autem eius sicut flamma ignis] naz aspe
ctus eius erat terribilis saracenis [⁊ in ca
pite eius diademata multa] nam in terra
philistinorum tiri ⁊ sidonis plures obtinu
it ciuitates in quibus antiquitus erant re
ges [habens nomen scriptum quod nemo
nouit nisi ipse] bona enim opera sua quan
tum poterat celebat a laude humana [⁊ ue
stitus erat ueste aspersa sanguine] scilicet
saracenorum ab eo occisorum [Et uocaba/
tur nomen eius uerbum dei] Nam ad po/
testatem uerbi dei terram natiuam dimi/
sit ⁊ ultra mare iuit [⁊ exercitus qui sunt
in celo] id templarij ⁊ hospitalarij quorum
tunc ordines fuerunt instituti ad militan/
dum contra aduersarios christi ut dicunt
expositores dicti [sequebantur eum] in p̃/
lijs [in equis albis] id est in corporibus ca/
stitate dealbatis. Nam de professione eorũ
est uotum castitatis [vestiti bissino] per in
teriorem ⁊ exteriorem immundiciam ut di
ctum est supra [⁊ de ore ipsius procedit gla
dius acutus] Nam uerbis efficacibus hor
tabatur ⁊ excitabat bellatores suos contra
gentes infideles [⁊ ipse reget eas in uirga
terrea] earum pluries snperbiam frangen
do [⁊ ip̃e calcat torcular uini et cetera] quia
fuit executor diuine iusticie in saracenici sã
guis effusione [⁊ habet in uestimento ⁊ fe
more suo scriptum rex regum ⁊ dominus
dominantium] Ex predictis enim patet ꝙ

habuit conditiones regis ualde excellentes
propter quod dicitur rex regum pro tem/
pore suo eo modo quo rosa dicit̃ flos florꝫ
[Et vidi] Postq̃ꝫ descripta est balduini re
gis conditio nobilis Hic consequenter de/
scribitur quedam ipsius victoria ualde no/
tabilis . Ad cuius intellectum sciendum ꝙ
anno quinto regni balduini principes egy
pti dixerunt suo caliphe ꝙ tempus erat
aptum ad recuperandam terram a christi
anis occupatam. tum quia plures christia/
ni principes ad terras natiuitatis sue re/
dierant. tuz quia remanentes bellis frequẽ
tibus afflicti ⁊ depauperati erant . ut dicit
episcopus tirensis. xi . libro capitulo tertio
Addunt etiaz expositores aliqui ꝙ ad hoc
etiam erant excitati per quosdam falsos ꝓ
phetas saracenorum qui asserebant in bre
ui petram sancti sepulchri frustratim con/
terendam . ⁊ crucem sanctam in profunduz
maris submergendaz ⁊ christianitatem de
terris illis penitus delendam quibus assen
tiens dictus calipha preparauit exercitum
magnum per terram ⁊ mare ad obtinen/
dum quod erat ei suggestum . quo audito
christiani pauci exstientes comparatiue fue
runt rerriti. sed patriarcha hierosolymita/
nus eos confortãs promittebat eis si de do
mino confiderent tantam uictoriam affu/
turam ꝙ aues celi de carnibus saracenorꝫ
essent saturati preferens quasi de vexillo
dominice crucis lignum . Sic igitur nostri
cum quingentis equitum ⁊ duobus milibꝰ
peditum contra hostes quorum numerus
erat quindecim milium , absqꝫ illis qui in
classe uenerant animosius procedentes pro
strauerunt ex hostibus maximam multitu
dinem ⁊ residui conuersi sunt ad fugam de
classe etiam illa magna pars a nostris fu/
it retenta. Dicit ergo Johannes [Et vidi
unum angelum] id est patriarcham hieroso
lymitanum [stantem in sole] per eminentiã
vite ⁊ doctrine secundum illud eccle. primo
sicut sol refulgens sic ille refulsit in tem/
plo dei [⁊ clamauit uoce magna] in exhorta
tione predicta [dicens auibus ⁊c̃ .] quia per
congressum ad eius exhortationem factaz
aues satis habuerunt ad comedenduz [Et
uidi bestiam] id est egypti soldanum [⁊ re/
ges terre] sibi subiectos [⁊ exercitus eoruz
congregatas] in mari ⁊ in terra [ad facien

dum prelium cum illo et cetera] id est cum rege balduino et exercitu suo[et apprehensa est bestia et cetera.] id est rex egypti et propbete falsi qui in astutia sua fuerunt comprehensi. Nam contrarium eius quod cogitauerunt euenit[qui falsa signa fecit coram ipso quibus seduxit eos qui acceperunt caractarem bestie] id est arma et uexilla secte machometice[et qui adorauerunt imaginem eius] id est caliphams egypti representantem persona machometi[uiui missi sunt hi duo] scilicet calipha et prophete qui non fuerunt in dicto bello. et accipitur hic singulare pro plurali scilicet propheta prophetis sicut exodi octauo. venit musca grauissima id est musce [in stagnum ignis ardentis] quia manentes in infidelitate descenderunt ad ignem gehenne[et ceteri occisi sunt et cetera.] scilicet illi qui iuerunt ad pugnandum contra regem balduinum. Et patet ex dictis littera.

Cap. xx.

Et vidi angelum] Descripta in generali et speciali septima plaga Hic consequenter describitur ecclesie promotio noua. Et diuiditur in duas. quia primo describitur hec promotio secundo christianorum iterata persecutio. ibi Et uidi sedes. Sciendum tamen quod primam partem et secundam in parte exponunt aliqui de Calixto papa et henrico imperatore huius nominis quinto. quia cogente eum papa sub interiectione anathematis renunciauit consuetudini qua usi fuerant imperatores scilicet inuestiendo episcopos et abbates per baculum et annulum per tricentum annos et amplius. scilicet a tempore Caroli magni que potestas ei concessa fuerat ab Hadriano papa in consilio rome celebrato ut habetur in cronica Sigisberti. et sic exponunt hanc litteram[et uidi angelum] id est papam Calixtum [habentem clauem abyssi] id est potestatem excomunicandi qua segregatur quis a consortio fidelium[et cathenam magnam in manu sua] id est multitudinem cardinalium et prelatorum in hoc facto sibi assistentium[et apprehendit traconem] id est romanum imperatorem[et ligauit eum] per censuram ecclesiasticam ne amplius dicto modo usurparet sibi ecclesiasticam iurisdictionem [per annos mille] id est per tempus christi quod currit usque ad antichristum. Et ponitur hic numerus determinatus pro indeterminato. sicut per vigintiquattuor seniores designatur vniuersitas episcoporum supra capitulo quarto[et signauit super illum ut non seducat et cetera.] id est sub pena excommunicationis restrinxit eum ne amplius se intromittat de iurisdictione ecclesiastica. ideo subditur[et uidi sedes] id est summi imperatoris et pontificis distinctas iurisdictiones [et sederunt super eas et cetera] unus exercens ecclesiasticam iurisdictionem. et alius temporalem. Sed huic expositioni non consonat sequens littera que sequitur in eodem uersu Et animas decollatorum et cetera. quod exponunt aliqui de persecutione saladini in qua multi christiani fuerunt occisi. Item de hoc sathana allegato per mille annos dicitur hic quod post hoc oportet illum solui modico tempore. quod exponuut de antichristi tempore in quo laxabatur potestas demonis ad decipiendum gentes. et ideo quod dicunt hic per sathanam intelligi romanum imperatorem videtur esse contradictio. et per consequens nimis extorta expositio propter quod exponendo litteram istam tanquam impletam de preterito saluo iudicio meliori uidetur hec littera melius exponi de papa Innocentio qui approbauit ordines fratrum minorum et predicatorum per quorum doctrinam et predicationem ecclesia est quodammodo renouata. et potestas demonis est restricta. unde multe demonum illusiones que ante fiebant cessauerunt. et hoc est quod dicit Johannes[Et uidi angelum] id est Innocentium papam tercium[descendentem de celo] id est apice pontificali condescendentem sanctis Francisco et Dominico[habentem clauem abyssi] id est potestatem approbandi dictos ordines ad reprimendam potestatem diaboli[et cathenam magnam] id est fratrum utriusque ordinis multitudinem[et apprehendit traconem et cetera.] quia per eorum uitam et doctrinam potestas demonis est repressa. et reprimetur usque ad antichristi tempora. ideo subditur[et ligauit eum per annos mille] quia tamen tunc potestas eius laxabitur. ideo subditur

⌊Et post hoc oportet illum solui modico tē
pore⌋nam antichristi persecutio breuis erit
respectu persecutionum precedentium scili
cet iudeorum tyrannorum hereticorum sa/
racenorum ⌊Et vidi sedes⌋ Hic ponitur
christianorum renouata persecutio quam
aliqui exponunt de persecutione saladini
ut dictum est. Sed mihi uidetur melius ex
poni de tartaris qui anno domini millesi/
mo .ccij. de terra sua exeuntes multos po/
pulos tam christianos q̈ȝ paganos ⌊occide/
runt ⁊ sic dicitur⌊Et vidi sedes⌋ id est plu
rium regnorum metropoles ciuitates⌊⁊ se
derunt super eas⌋ scilicet tartari eas subij
ciendo sibi⌊⁊ iudicium datum est illis⌋ id ē
potestas interficiendi homines secundum
demerita illius temporis⌊⁊ animas decolla
torum⌋hoc dicitur quantum ad christianos
ab eis occisos nomen iesu christi confiten/
tes ⁊ machometum qui supra bestia dicitᷣ
⁊ legem eius ⁊ mores ⁊ cultuȝ totaliter de
negantes⌊⁊ vixerunt⌋uita glorie in anima
bus ⌊ceteri uero mortuorum⌋ quantum ad
paganos ⁊ infideles occisos a tartaris⌊non
vixerunt⌋scilicet vita glorie sed mortui fue
runt in animabus morte gehenne ⌊donec
consumentur mille anni⌋id est tempus chri
sti. nam resurgent cum alijs in fine mundi
ut puniantur simul in anima ⁊ corpore⌊hec
est resurrectio prima⌋hoc refertur ad illud
quod dicitur de christianis . Et uixerunt
scilicet uita glorie in animabꝰ suis que glo
rie vita dicitur hic resurrectio prima . Se
cunda uero erit quando resurgent in cor/
poribus gloriosis. Et quia isti iam sunt se
curi de sua beatitudine quam iam habent
in anima ⁊ postea habebunt cum hoc in
corpore. ideo subditur⌊In his secūda mors⌋
id est pena gehenne ⌊non habet potestateȝ
sed erunt sacerdotes dei et cetera⌋id est co
lentes euȝ charitate perfecta⌊⁊ regnabunt
cum illo mille annis⌋ hoc est usqȝ ad resur
rectionem generalem . Et sic patet ꝙ loqᷓ
tur de gloria quaȝ habēt sancti ante diem
iudicij. Patet igitur qualiter hec littera a
principio . xvij . capituli usqȝ ad istum locuȝ
potest exponi ut iam completa. veruntamē
hec expositio impropria uidetur in pluribꝰ
⁊ extorta . primo quia . xvij . capitulo dictuȝ
est ꝙ per bestiam habentem capita septeȝ
intelligitur rex egypti. ⁊ per mulierē for
nicariam rex turchie . ⁊ postea dictum est
ꝙ vnum de septem capitibus bestie scilicet
sextuȝ est rex turchie qđ dissonat precedē
tibus . maxime quia rex egypti ⁊ rex tur
chie erant adinuicem inimici ut in eodem
capitulo dictum est ⁊ etiam supra. Item ca
pitulo . xviij . ubi agitur de punitione secte
saracenice sub nomine babylonis plura di
cuntur ex quibus videtur intelligi totalis
eius destructio cum dicitur Cecidit baby/
lon magna ⁊ facta est habitatio demonio/
rum et cetera . Item ex eo ꝙ postea subdi
tur In vna die venient plage eius mors ⁊
luctus ⁊ fames ⁊ igni cōburentur. Item ex
eo qđ postea subditur in eodem capitulo
Hoc impetu mittetur babylon ⁊ ultra iaȝ
non inuenietur ex quibus uidetur intelligi
eius destructio totalis secundum expositio
nem dictam cum tamen saraceni remanse/
runt in regno egypti ⁊ turchie que tunc
non fuerunt per christianos acquisita nec
postea sed solum vna pars syrie ⁊ iudee .
Et cum hoc ista loca perdiderunt christia
ni pro maiori parte saladini quasi per octo
ginta annos postquam fuerant a christia/
nis occupata. Et postea illa que remanse/
rant christianis scilicet achontripolis ⁊ que
dam alia fuerunt a saracenis scilicet partiȝ
detracta ⁊ partim possessa. Item ꝙ postea
xix . capitulo exponitur de balduino rege
Et in capite eius diademata multa propter
aliquas ciuitates regias quas acquisiuit vi
detur improprie dictum quia regnum eius
nunq̈ȝ sic creuit quin remanserit satis par
uum. Item qđ ibi subditur habens nomen
scriptum ꝙ nemo nouit nisi ipse quia no/
men dicti regis ⁊ eius conditiones fuerūt
alijs note. talis etiam occultatio nominis vi
detur conuenire tantum diuinis personis.
Mathei vndecimo. Nemo nouit filium ni
si pater neqȝ patrem quis nouit nisi filiꝰ ⁊
cetera . propter hoc littera non videtur in
telligi de rege balduino sed tantum de chri
sto. unde ibi subditur. ⁊ vocabitur nomen
eius uerbum dei quod nomem conuenit so
li filio in diuinis ut patet Johannis primo
Uerbum caro factum est et cetera. Itē ꝙ
postea subditur. ⁊ habet in uestimento suo
⁊ in femore suo scriptum rex regum ⁊ do
minus dominantinm de christo exponitur
ad litterā a sanctis ⁊ doctoribus catholicis

Item illud quod ibidem interponit⌊Et exercitus qui sunt in celo sequebantur eum ⁊ cetera.q̄d expositum est de templarijs et hospitalarijs non uidetur bene dictuȝ. Nā illa victoria notabilis que ibi describitur fuit anno quinto regni balduini ut dictum est supra. qui regnare cepit anno domini millesimo centesimo Ordo vero templariorum approbatus fuit anno domini millesimo centesimo uigesimooctauo. ⁊ exemplo templariorum hospitalarij ceperunt in armis exerceri.licet ante eos fuissent instituti ut dicit episcopꝰ athonēsis capitulo.lxv. ⁊ sic non uidetur ꝙ fuerunt in exercitu dicti balduini regis qui regnauit. xviij.annis tantum.ut dicit ibidem athoneñ.capitulo.lxxxxiij. Item secundum expositionem preditam omnia scripta in tribus dictis capitulis huius libri ab annis .cc. ⁊ amplius sunt completa.ut pꝫex predictis. littera uero sequens ⁊ immediate exponitur ab omnibus de tempore antichristi. ꝙ autem de statu ecclesie quantum ad contingentiaȝ in tanto intermedio tempore cum adhuc aduentus antichristi propinquus non appareat nihil scripsit Johannes non uidetur conueniens,maxime cum dicatur communiter a doctoribus ꝙ Johannes in hoc libro scripsit notabilia circa ecclesiam contingentia vsqꝫ ad mundi terminum. Propter hec ⁊ alia plura que dici possent contra expositionem predictā videtur saluo meliori iudicio ꝙ tota littera a principio.xvij.capitulo vsqꝫ ad locum istum nondum sit impleta. Et quia non propheta sum nec filius prophete nolo de futuris aliquid dicere nisi illud ꝙ a scriptura sancta uel dictis sanctorum ⁊ doctorum auctenticorum elici potest propter quod expositionem littere dicte sapientioribus dimitto. Si vero circa hoc dominus dederit mihi intellectū libēter alijs communicabo⌊Et cum consummati⌋Hic describitur persecutio antichristi de qua sacra scriptura ⁊ sancti loquūtur in pluribus locis cum dicitur⌊⁊ cnm consummati fuerūt mille anni⌋id est tempus ecclesie vsqꝫ ad tēpus antichristi⌊soluetur sathanas⌋cuius potestas fuit restricta per christi predicationem ⁊ eius passionem. ⁊ per apostolorum ⁊ sanctorum ⁊ predicatorum doctrinam. Sed relaxabit̄ antichristi tempore. ideo subdit̄

⌊⁊ seducet gentes que sunt super quattuor angulos terre⌋quia de omnibus mūdi partibus aliqui adherebunt antichristo seducti a suis predicatoribus diabolo cooperante mendacibus signis.secunda thesi.secundo capitulo.sicut euangelium christi publicatum fuit per apostolos domino cooperante ⁊ sermonem confirmante sequentibus signis ueris. Marci ultimo ⌊gog ⁊ magog⌋ per gog que interpretatur tectum intelligitur antichristus que erit demonis habitantium.per magog que interpretatur de tecto intelliguntur adherentes antichristo sicut dictum fuit plenius.ezech.xxxix.⌋ Et congrebabit eos in prelium⌋ contra cetum fidelium⌊Et ascenderunt super latitudinē terre⌋ad cogendum omnes antichristo obedire.loquitur tamen hic de futuro per modum preteriti propter certitudineȝ prophetie ꝙ frequenter fit in prophetis ⌊⁊ circuierunt castra sanctorum⌋id est christianorum ad eos destruendum⌊⁊ ciuitatem dilectam⌋ id est hierusalem que tunc a christianis habitabitur. ut dictum fuit ezech.xxxix⌊Et descendet ignis a deo de celo⌊quia antichristus fulminabitur per michaelem archangelum christo precipiente ⁊ magna pars sui exercitus peribit cum eo ut dictum fuit secunda thesi.secundo⌊ Et diabolus qui seducebat eos et cetera⌋ quia tunc restringetur sicut prius ⁊ amplꝰ potestas sua religabitur in inferno⌊ubi ⁊ bestie⌋id est bestialiter uiuentes ⁊ pseudo prophete antichristi qui eos decipient⌊cruciabuntur die ac nocte et cetera⌋id est sine fine. per hoc autem ꝙ dicitur hic. Et circuierunt ciuitatem dilectam ⁊ descendet ignis et cetera. patet ꝙ Johannes non loquitur hic de tartaris ut uoluerunt aliqui dicere quia nō inueniuntur tartari hierusalem a christianis habitatam obsedisse.nec ignis de celo descendens eorum exercituȝ deuorasse⌊Et uidi thronū⌋Superius Johānes descripsit statum ecclesie generale iudiciū pcedentē Hic consequenter describit ipm iudicium dicens ⌊et uidi thronum magnuȝ⌋ in quo designatur iudicantis christi potestas infinita⌊Cādiduȝ⌋in quo designat̄ iudicij claritas q̄d notum erit omnibus esse iustum ⌊et sedentem super eum⌋scilicet christum hominē et deuȝ. A cuius conspectu fugit terra et celū

Nam tunc immutabuntur a statu in quo
sunt[et vidi mortuos magnos ⁊ pusillos]
quia sicut dicit apostolus secunda corinth.
quinto. Oportebit nos omnes manifestari
ante tribunal christi[⁊ libri aperti sunt]sci
licet conscientiarum. nam omnia merita et
demerita omnibus erunt nota vt sic appa
reat omnibus iudicantis iusticia [⁊ alius li
ber apertus est qui est liber uite] ⁊ hic li/
ber idem est ꝙ predestinatio diuina que di
citur liber metaphorice eo ꝙ in ea repre/
sentātur expresse illi qui ordinati sunt sim
pliciter ad consequendum vitam beatam q
liber aperietur in iudicio quia tunc appare
bit manifeste qui sunt ad beatitudinem as
sumendi ⁊ qui non [Et iudicati sunt mor/
tui ex his que scripta erant in libris] scili/
cet conscientiarum quia non solum iudica/
buntur secundum opera ⁊ dicta. sed etiam
secundum intentiones interiores ⁊ cogita/
ta. [Et dedit mare mortuos ⁊c.] Istud fi/
et ante iudicium quod precedet resurrectio
mortuoruz licet hic scribatur post. quia fre
quenter in sacra scriptura prius facta po/
sterius narrantur. Resurgent autem tā di
mersi in mare q̄ȝ in arida mortui qui per
mortem hic designatur. anime etiam in in
ferno detente redibunt ad corpora. licet iaz
sint mortue morte culpe ⁊ gehenne. ideo di
citur hic[ꝙ infernus dedit mortuos suos ⁊
iudicatum est de singulis] repetitio est eiꝰ
ꝙ dictum est supra ad maiorem assertionē
[⁊ infernus ⁊ mors missi sunt in stagnum
ignis]id est in penam gehenne. ⁊ per mor
tem hic intelligitur diabolus cuius inuidia
mors intrauit in orbem terraruz. sicut sol
dicitur effectiue calidus ⁊ non formaliter.
demones enim sunt immortales. Per infer
num autem intelliguntur peccatores dam/
nati cum demonibus. sicut enim consentiūt
eis in culpa sic associabuntur in pena. Ma
thei. xxv. Ite maledicti in ignem eternum
qui paratus est diabolo ⁊ angelis eius ⁊c.

Cap. xxi.

T vide celum nouum] Descri
pto finali iudicio. Consequēter
describitur ecclesie status post
iudicium. ⁊ primo in generali.
secundo magis in speciali. ibi Et uenit unꝰ
Circa primum predicit Johannes innoua/
tionem mundi sensibilis dicens [⁊ vidi celū
nouum ⁊ terram nouam]⁊ per ista duo in
telliguntur elementa media ignis aqua et
aer. Hec enim omnia innouabuntur ⁊ in
melius mutabuntur. ideo subditur [Primū
enim celum ⁊ prima terra abijt et cetera]
non est per hoc intelligendum ꝙ mutetur
eorum substantia. sed ea manente meliora/
buntur in qualitatibus ⁊ proprietatibus ut
in claritate diaphanitate in similibus. ⁊ to
tum cedet ad gloriam electorum qui ex cre
aturis laudant deum [Et ego] Hic secun/
do Johannes describit innouationem hu/
mane nature quantum ad electos dicens
[vidi ciuitatem sanctam hierusalem] id est
electorum societatez perfecta charitate vni
tam[nouam] quantum ad corporum gloriā
corpora enim sanctorum que modo sunt cor
ruptibilia grossa ponderosa ⁊ obscura re/
surgent immortalia subtilia agilia ⁊ clara.
⁊ quia hoc fiet per gloriam animarum ad
corpora redundantem. ideo subditur[descen
dentem de celo] empyreo ut corpora resu/
mant ⁊ in iudicio compareant[a deo para/
tam]dotibus anime ⁊ corporis ideo subdit̄
[sicut sponsam] et cetera [Et audiui] Hic
tertio describit Johannes finalem consum
mationem. et primo quantum ad electos. se
cundo quantum ad reprobos. ibi Timidis
autem. Circa primum dicit [et audiui uocē
magnam de throno] scilicet diuine maiesta
tis[dicentem ecce tabernaculum dei cuz ho
minibus]id est cohabitatio dei cum homi/
nibus inseparabilis. quia beati habebunt
semper eam presentem per apertam uisio/
nem ⁊ perfectam fruitionem. Et quia per
hoc excluditur omne malum culpe ⁊ pene
ideo subditur[et mors ultra non erit ⁊c.]
[que prima abierunt] Nam in ecclesia mili
tante que dicitur terrestris hierusalez ista
sunt et erunt vsqȝ ad iudicium [et dixit q
sedebat in throno] scilicet deus trinus et
vnus [ecce noua facio omnia] scilicet celos
elementa et electorum corpora ut patet ex
predictis [et dixit mihi scribe et cetera]ad
informationez ecclesie et cetera[et dixit mi
hi factum est]id ē consummatū est gaudiū
electorum[ego sum alpha et o]qđ exponi/
tur cum subditur [id est principium et fi/
nis] Alpha enim est prima littera greca et
o vltima. deus enim est principiuz effectiuū

a quo omnia producuntur ⁊ finis in quem
omnia ordinantur⌊Ego sicienti⌋id est de/
bito modo desiderāti⌋ dabo de fonte aque
viue⌋id est participationem uite beate⌊gra
tis⌋licet enim habentes gratiam mereant̄
de condigno beatam vitam tamen ipā gra
tia per quam opera fiunt meritoria de con
digno gratis datur aliquando gratia iam
non esset gratia. ad Ro. xi. ⌊qui uicerit⌋car
nem mundum ⁊ diabolum ⌊possidebit hec⌋
hereditate perpetua ⌊⁊ ero illi deus⌋ dans
gloriam⌊⁊ ipse erit mihi filius⌋ per assimi
lationem perfectam. prima Johannis. iij. cū
apparuerit similes ei erimus quia uidebi/
mus euz sicuti est⌊Timidis⌋Hic consequē
ter ponitur finalis consummatio quantum
ad probos cum dicitur⌊Timidis autem⌋ti/
more mundano declinantibus ad peccata
mortalia ⁊ in eis perseuerantibus⌊⁊ incre/
dulis⌋id est iudeis saracenis ⁊ ceteris fidē
catholicam respuentibus⌊⁊ execratis⌋ id ē
reuertentibus ad peccata enormia post eo/
rum condonationem sicut canis ad uomitū
⌊⁊ homicidis⌋facto uel uoluntate delibera/
ta⌊⁊ fornicatoribus⌋⁊ per fornicationem in
telliguntur cetera carnis uicia⌊⁊ ueneficis⌋
id est magis ⁊ sortilegis⌊⁊ idolatris⌋ cultū
deo debitum tribuentibus creaturis⌊⁊ om
nibus mendacibus⌊mendacio pernicioso. ⁊
per hec uicia intelliguntur omnia alia vi/
cia moralia⌊pars illorum⌋ id est retributio
⌊erit in stagno ardenti⌋id est in pena ge/
henne que dicitur mors secunda⌊Et venit⌋
Hic consequenter describitur status post
iudicium magis in speciali. Sciendum ta/
men q̄ aliqui aliter exponunt de tempore
ante iudicium ⁊ etiam ante aduentum an/
tichristi quod nituntur ostendere ex hoc
q̄ dicitur infra xx. capitulo. qui nocet no/
ceat adhuc ⁊ qui in sordibus est sordescat
adhuc. ⁊ iustus iustificetur adhuc. Post iu/
dicium uero non erit tempus nec locus me
riti uel demeriti. Dicunt igitur q̄ per an/
gelum hic introductum intelligitur Inno/
centius papa tertius qui approbauit ordi/
nes fratrum minorum ⁊ predicatorum qui
dicuntur hic ciuitates hierusalem noue se/
cundum illud prouerbiorum. Frater qui adiu
uatur a fratre quasi ciuitas firma. Ambo
enim ordines ad idem opus sunt ordinati
scilicet ad predicationem euangelij. dicunt
igitur q̄ fundamentum hui⁹ ciuitatis sunt
beati Franciscus ⁊ Dominicus horum or/
dines fundatores. dicuntur tamen in nume
ro duodenario hec fundamenta quia sunt
duodecim apostolorum imitatores. Murus
vero regularis obseruanda per precepta ⁊
statuta. Porte uero religionum ingressus
qui ducuntur ad quatuor orbis partes. naz
ex omnibus mundi partibus aliqui ingre
diuntur istas religiones. Angeli vero ī por
tis existentes sunt ministri ⁊ prouinciales
priores qui per se uel alios recipiunt ad or
dines uenientes. ⁊ sic alia hic dicta adoptat
ad suum propositum prout post. Licet au
tem hec expositio saluari posset in aliquo
sensu mystico. non tamen in sensu litterali
sicut credo. primo quia dicitur hic q̄ ange
lus hic introductus docuit Johannem di/
cens ueni ⁊ ostendam tibi ⁊ cetera. qd' non
potest verificari de Innocentio papa cum
post Johannem fuerit ille per mille annos
⁊ amplius. Item quia infra dicitur de hac
ciuitate Et templuz non uidi in ea. dicti au
tem ordines ecclesias habent. Item q̄ sub/
ditur Et ciuitas non eget sole neq̄ luna.
⁊ postea Nec intrabit in eam aliquid co/
inquinatum abhominationez faciens ⁊ mē
dacium. dicti autem ordines indigent illu/
minatione solis ⁊ lune nec omnes intran/
tes sunt immaculati nec omnes bene intrā
tes pseuerant in bono. sed multi fiunt apo
state et pessimi. Unde dicit Augustinus. si
cut non inueni meliores his qui in mona/
sterijs profecerunt ita non inueni deterio
res his qui in monasterijs defecerunt. pro/
pter que ⁊ plura alia que possunt induci cō
tra expositionem predictam inquantum di
cunt eam litteralez esse uidetur mihi q̄ ci
uitas hic descripta est hierusalem superna
Unde post premissa uerba de ingressu ci/
uitatis subditur nisi qui scripti sunt in li/
bro uite ⁊ agni hi sunt p̄destinati qui etiā
hierusalem supernam ingrediuntur ⁊ nul
li alij. ⁊ ideo sicut iam premisi describitur
hic status ecclesie triumphantis magis in
speciali. ⁊ p̄mo quo ad sitū sublimem p̄mit
tit̄ psona alloquēs beatū Johannē cū dici
tur⌊Et uenit unus de septē angelis ⁊c.⌋p
hūc enī intelligit̄ beatus Jacobus q̄ supra
xvij. ca. dictus est unus de septem angelis
habentibus phialas et precessit beatum

Johannem in gloria propter quod ex dei
voluntate potuit ei reuelare secreta celestia
[Ueni ⁊ ostendam tibi sponsam] id est hie
rusalem supernam ut dictum est in princi/
pio capituli que dicit' vxor agni modo spe/
ciali quia coniugit' ei inseparabiliter ⁊ eter
naliter. non sic autem ecclesia militans que
cessabit in fine mundi sicut imperfectuz ; ve
niente perfecto et figura figurata adueniē
te. sicut enim lex uetus imperfecta fuit ⁊ fi
gura respectu noue legis sic ecclesia mili/
tans respectu triūphantis cuius status om
nino perfectus erit in resurrectione gene/
rali. Extunc eniz electi separabuntur a re
probis et erunt in anima ⁊ corpore perfe/
cte beati. resurgent eniz in corporibus glo
riosis per anime gloriam ad corpora redū
dantem [Et sustulit me in spiritu] hoc dicit
ad ostendendum q̄ non vidit tunc gloriaz
electorum prout erit in se sed in aliquo eaz
representantem scilicet in ciuitate que in/
fra describitur quam vidit imaginaria vi/
sione. ⁊ cuius significationem intellexit ali
ter non fuisset visio prophetica sicut decla/
ratum fuit diffusius in principio libri psal/
mioꝝ et in principio libri dan̄. [In montem
magnum ⁊ altum] per quem designatur ce
lum empireum quod secūdū sanctos et do/
ctores est locus beatorum. ⁊ in corporalibus
habet situm supremum [Et ostendit mihi]
Hic cosequenter describitur quantum ad
pulchrum aspectum [Cum dicitur ciuitatez
sanctam hierusalem] scilicet supernam [de/
scendentem de celo] nam anime beate descē
dent ad resnmendum corpora ⁊ cōmunican
dū eis gloriā ut dictū est supra in p̄ncipio
ca. et etiaz ibi Incipiet status perfett⁹ ⁊c̄. de
scribitur superna hierusalem quantum ad
ciuitatis beatitudinez electoꝝ. potest etiam
aliter exponi. quia beatitudo celestis non
potest ab electis haberi nisi prius quodam
modo ad eos descendat in presenti. Nam
donum gratie per quod efficiuntur digni
vita beata est quedam inchoatio ⁊ partici/
patio glorie. propter quod in oratione do/
minica secūda petitio ponitur Adueniat re
gnum tuum. id est ad nos veniat. quia non
possumus uenire ad ipsuz nisi prius ad nos
veniat modo dicto [habentem claritatem
dei] nam claritas beatorum quantū ad glo
riam anime ⁊ etiam corporis est quedā par
ticipatio diuine claritatis per quam beati si
bi conformantur prima Joannis. iij. Scimus
quoniam cum apparuerit similes ei erimus
[⁊ lumen eius simile lapidi precioso] id est
christo qui dicitur lapis preciosus. prima pe
tri secundo. Ecce ponaz in sion lapidem sū
mum angularez electuz preciosum. In bea/
titudine namq̄ celesti per gloriam corpo/
ris ⁊ anime conformabuntur homini chri/
sto sicut mēbra capiti [tanq̄ lapidi iaspidis
sicut christalluz] nominatiui casus est ⁊ neu
tri generis secunduz acceptionez antiquoꝝ
Comparatur autez christus iaspidi. tuz pro
pter pluralitatez celoruz et in christo sunt
tres nature scilicet diuina ⁊ anima intelle/
ctiua et corpus. tuz quia iaspis confortat vi
suz et beati delectantur in visione christi.
Nam aspectu sue diuinitatis reficiuntur in
terius ⁊ aspectu sue humanitatis exterius
secundum q̄ dicit augustinus exponens il
lud Johānis decimo. Ingredietur ⁊ egredie
tur ⁊ pascua inueniet [sicut cristallum] quod
ualet contra sitiz ⁊ ardorez cupiditatis eo
q̄ tenuit viaz pauptatis [Et habebat] Hic
consequitur edificium. ⁊ primo in generali
secundo magis in speciali ibi Et qui loque
batur mecum. Circa primum dicitur [⁊ ha/
bebat murum magnuz et altuz] id est spis
sum ⁊ altuz per quez designatur securitas
diuine protectionis que maxime relucet in
statu superne beatitudinis quaz nullus ha
bens potest amittere [Et habentez portas
duodeciz] que sunt obseruationes mandato
ruz per quas habetur ingressus ad beati
tudinis statuz. Mathei. xix. Si vis ad vi/
taz ingredi serua mandata ⁊ ideo sunt. xii
Nam obseruatio decez preceptoruz decalo
gi cuz duobus preceptis charitatis facit ad
vitaz ingredi [Et in portis angelos. xij.]
naz electorum anime deferuntur ad celum
per ministeriuz angeloruz. Luce. xvi Factū
est autez vt moreretur mendicus et porta/
tetur ab angelis in sinuz abrahe [⁊ nomina
scripta que sunt nomina duodeciz [tribuuz
filioruz israhel] id est omniuz fideliuz qui
indifferenter admittuntur ad regnuz sine
acceptione personarum [Ab oriente porte
tres et cetera] naz ex omnibus orbis par/
tibus colliguntur electi intrantes ianuas
paradisi. Dicuntur etiā porte tres ad quā
libet orbis partez principalez. Naz in fide

trinitatis recipiuntur electi ad gloriā celestē. [Et murus ciuitatis habens fundamenta xij.] id est .xij. articulos fidei. Nam secundum [ꝙ dicit apostolus hebr. xi. Fides ē substantia sperandarum rerum id est bonorum celestium que sunt res sperande. Et in hac diffinitione fidei accipitur substantia pro ī choatione sine fundamento eo ꝙ fundamētum est inchoatio domus. per fidem uero formatam inchoatur beatitudo celestis ī nobis sicut plenius fuit dictum heb. xij. [Et ī ipsis .xij. nomina .xij. apostolorum ⁊ agni] id ē christi. Nā .xij. articuli fidei sunt de christo sex pertinentes ad eius diuinitatem et sex ad eius humanitatē. ⁊ hoc secūdū communiorem distinctionem articulorum quāuis aliqui distinguant .xiiij. articulos fidei septē de diuinitate ⁊ septem de humanitate. dicuntur autem nomina apostolorum in ipis fundamentis scripta quia primo publicauerunt fidē christi predicando ⁊ pro ipa moriendo [Et qui loquebatur] Hic consequēter describitur edificium ciuitatis celestis magis in speciali. ⁊ primo proponit intentum dicens [qui loquebatur mecum] scilicet angelus [habebat mensuram arundineam auream] id similem arundini in figura quia nō posset esse aurea ⁊ cum hoc arundo uera. [vt metiretur ciuitatem] quantum ad spacium intra muros contentū [⁊ portas ⁊ murum] quantum ad eius latitudinem. nā habita mensura spacij intra murum contenti habetur mensura muri. nam interior pars muri ⁊ dictum spacium contiguantur [⁊ ciuitas in quadro] equilatero [posita est] id est disposita. quod patet ex eo ꝙ subditur [Et longitudo est tanta quanta est ⁊ latitudo] quod non posset esse nisi quadrum esset equilaterum. per hoc autem intelligitur quadratura quattuor virtutum cardinalium que manet ibi prima secundum doctores catholicos. tam secundum alios actus quam in uia. Nam actus prudentie est ibi nullum bonum deo preponere uel equare. Fortitudinis autem deo firmissime inherere. temperantie vero nullo defectu noxio delectari. iusticie deo subditum esse [Et mensus ē] Hic exequitur propositum. ⁊ primo quantū ad ciuitatis spacium. secundo quantum ad murum. ibi Et mensus est muros. tertio quantum ad fundamenta. ibi Fundamenta quarto quantum ad portas. ibi Et duodecim porte. Circa primum dicitur [⁊ mensus est ciuitatē] id est spaciū ciuitatis [per stadia duodecim milia] non potest intelligi ꝙ ista duodecim milia stadia continent totum spacium ciuitatis ⁊ precise. Nam illud spacium oportet esse quadrum equilaterum ut dictum est. duodecim autem non est numerus quadratus. dicititur autem quadratus numerus qui resultat ex ductu vnius numeri in seipsum semel sicut ex ductu binarij in seipsum resultat quaternarius. Nā bis duo sunt quattuor. ter tria nouem quater quattuor sedecim. ⁊ sic consequenter per quod patet ꝙ inter nouem ⁊ sedecim non est aliquis numerus quadratus. Et ideo si spacium ciuitatis esset duodecim milia stadiorum precise non posset esse quadrum equilaterum. propter quod dicendum ꝙ ista duodecim milia stadia mensurant vnum latus huius quadri ⁊ per consequens totum spacium continet duodecies duodecim milia stadia que sunt ī uniuerso .cxliiij. milia stadia ⁊ est numerus quadratus resultās ex ductu duodenarij in seipsum. Hic autem numerus continet nonies sedecim. cum ergo octo stadia faciant miliare vnum ⁊ duo miliaria leucam vnam sequitur ꝙ predictum spacium ciuitatis continet .xviij. milia miliariorum ⁊ nouem milia leucarum ⁊ quodlibet latus muri duodecim milia stadia ⁊ totius eius ambitus .xlviij. milia stadia. quia murus ponitur quadratus equilaterus. nec tamen computatur hic spissitudo muri sed tantum superficies interior ut patet ex dictis. Hec autem signant magnitudinem loci beatorum secundum ꝙ dicit baruth .iij. O israel quam magna est domus dei ⁊ vigens locus possessionis eius ⁊c. tamen celum empireum quod est locus beatorum est quasi incōparabiliter maius quam ciuitas hic descripta. Nam in hoc libro maiora per minora frequenter significantur. sicut supra capitulo quarto per vigintiquattuor seniores intelligitur uniuersitas episcoporum que multo maior est ut dictum fuit ibidem [Longitudo ⁊ altitudo ⁊ latitudo eius] .s. spacij [equalia sunt] De longitudine ⁊ latitudine iam patet ex dictis. nam spacium quadrum ⁊ equilaterum. de altitudine uero quantum ad murum non fit hic mentio. Sed postea de altitudine spacij quod accipitur secundum altitudinē montis in quo

describit hec ciuitas sita secundū ꝙ dicit supra eodē capitulo. ⁊ sustulit me in spiri/tu in montē magnū ⁊ altum ⁊ ostendit mi hi ciuitatem sanctā ⁊c. ⁊ secundū hoc altitu do montis huius est. xij. milium stadiorum sicut longitudo spacij. ⁊ eius latitudo ut p̄ dictum est ⌊Et mensus est⌋ Hic consequent agit de mensura muroꝝ cum dicit ⌊⁊ men sus est muros eius⌋ ⁊ licet esset unus mu/rus tamē dicit muros in plurali propt qua tuor eius latera spacium predictū includen tia ⌊. cxliiij. cubitorum mensura hominis⌋ .i. accipiendo cubitum humanū qui continet pedem ⁊ dimidium secundū unam acceptio nē scilicet a cubito brachij usq; ad manum secundū aliam uero duos pedes. s. a cubi/to brachij usq; ad summitatem digitorum Ex quo patet ꝙ non accipit hic mensura longitudinis muri secundum suum ambitū nec etiam secundū latus unū. nā murus ha bens quattuor latera ⁊ quodlibet longitu dinis. cxliiij. cubitoꝝ. nō possz claudere spa cium p̄dictū nec etiam duodecimam eius p tem nec etiā minimā. s. vnū stadiū quadra tum. nā vnum solū stadium cōtinet . cxxv. passus. ⁊ quilibet passus quinq; pedes. ⁊ p cōsequēs unum stadiū quadratuz. cccxij. cu bitos ⁊ dimidium quadratos secundū maio rem acceptionez humani cubiti. ut patz ex predictis. ⁊ ideo dicendū ꝙ hic accipit men/sura muri secundū eius altitudinē que est multo minor q̄z eius longitudo cuius men sura accipit secunduz mensurā spacij cuius quodlibet latus est longitudinis. xij. milia stadioꝝ. ⁊ per cōsequēs quodlibet lat⁹ mu ri quoniam cōtiguat spatio in parte inte/riori ut supra dictum est. propter quod hic tacet mensura longitudinis muri q2 suffici enter habetur per mensuram supra dictam spacij contēti. dictuz est autez supra ꝙ per murum intelligitur securitas beatitudinis propter quod eius altitudo dicit. cxliiij. cu bitoꝝ qui est numerus quadratus ut dictū est supra. ⁊ signant stabilitatem beatitudi/nis sicut corpus quadratū firmiter stat in quolibet latere. propt quod etiā uirtuosus comparat quadrato. primo ethic. ⌊Mēsura hominis que est angeli⌋ per hoc designat ꝙ homines electi ad equalitatē angelorum assumuntur. Math. xxij. erūt sicut angeli dei i celo ⌊⁊ erat structura muri eius ex la pide iaspide⌋ sicut supra dictum est per mu

ruz intelligit securitas beatitudinis. per ia spidem uero ip̄e christus propter quod mu rus dicitur de lapide iaspide. Nā ip̄e chri stus est securitas beatoꝝ a quo nō possunt diuertere nec auelli ⌊Ipsa uero ciuitas auꝝ mundum⌋ Ciuitas autem est ciuiū vnitas ⁊ ideo per ipsam intelligit societas beatoꝝ per auꝝ uero qd ceteris metallis ē precio sius intelligit charitas que pre ceteris dei donis ē donū excellētius. ideo dicitur ⌊Ipsa vero ciuitas aurum mundum⌋ Nam socie/tas supernoꝝ ciuiū vnit feruentissima cha ritate secundū ꝙ d' in prosa Superne ma/tris gaudia ⁊ cetera. que ab aliquibus dici tur eē beati gregorij. ab alijs hugonis de sancto uictore. ī qua subdit. Nec languor hic nec senium nec fraus nec terror hostiū sed vna uox letantium ⁊ unus ardor cordi um ⌊Simile uitro mūdo⌋ id est paruum si/cut uitrum ꝙ recipit lumen non solum ex terius sed etiam interius. per quod signat ꝙ societas beatorum in resurrectione pe/netrata erit lumine glorie interius ⁊ exte/rius per gloriaz corporis ⁊ anime ⌊Et fun damēta⌋ Hic ꝯñter describit ciuitas supna q̄ztuz ad ornamentū fūdamētoꝝ cū d' ⌊⁊ fū damenta muri ciuitatis omni lapide precio so ornata⌋ ex quo patet ꝙ non accipit hic fundamentum pro similitudine illius quod in edificijs abscōditur sub terra. nā ibi or namentum non habet locum. sed accipit ad similitudinem partis interioris edificij que tamen apparet sup terrā ⌊⁊ fundamentum primum iaspis⌋ dictū est supra ꝙ. xij. artitu li fidei intelliguntur per ista fundamenta. Inter sex articulos pertinētes ad christi di uinitatem primus est de unitate dei qui est principium credentibus tollendi errores va rios gētilium plures deos ponentiuz. Ideo per iaspidez designatur qui oculos purgat visum acuit ⁊ confortat. ut dicit libro de p prietatibus rerū. ⁊ ibidem ponunt proprie/tates sequentium lapidum secundum ꝙ in/ferius assignantur ⌊Secundum saphirus⌋ se cundus articulus est de trinitate persona rum cuius fides augmentat corpus ecclesie mysticū quod prius erat in una gente mo dica iudeorum. sed modo per fidem trinita tis predicatā se extendit ad multitudinem gentilium conuersoꝝ ideo signat per sa/phirū qui corpus humanum uegetat ⁊ inte gra mēbra conseruat ⌊Tertiū calcedonius⌋

Tertius autem articulꝰ eſt de opere crea/
tionis qđ ſoli deo ꝯuenit. ⁊ ualꝫ fides huiꝰ
articuli contra demonum illuſiones ut nõ
adorent̃ ſicut creatores. ideo ſignat̃ ꝑ cal/
cedoniuꝫ qui ualet contra illuſiones demo
nũ ⁊ uirtutes cõſeruat ⌊quartũ ſmaragdꝰ⌋
Quartus autẽ articulꝰ eſt de opere ſancti
ficationis per gratiã que curat caſũ pecca
ti mortalis ⁊ dat uerba perſuaſiua in ora/
tione deuota. ideo ſignificat̃ per ſmaragdũ
qui ualet contra morbum caducũ ⁊ in cau/
ſis dat uerbũ perſuaſiuũ ⌊quintũ ſardonix⌋
quintus auteꝫ articulus eſt de opere reſur
rectionis corporum cuius fides humilẽ fa/
cit ⁊ pudicum cogitationẽ inferendo ꝙ cor
pus eſt corruptibile. ſed finaliter ad gloriaꝫ
reſuſcitandum debet teneri ⁊ humili geſtu
⁊ appatu ratione mortalitatis preſentis ⁊
munde ratione glorificationis future pro/
pter quod ſignificatur per ſardonicẽ q̃ fa
cit humilem ⁊ pudicũ ⌊ſextũ ſardius⌋ ſextꝰ
autẽ articulus eſt de opere glorificationis
cuius fides generat in animo gaudiũ ⁊ ex
pellit timorem. qr. cogitans glorificari non
timet pro chriſto mori ſed etiaꝫ aliquando
gaudet. Math. v. Cũ vos oderĩt homines
⁊ exprobrauerint ⁊ eiecerint nomẽ ueſtruꝫ
tanq̃ȝ malũ mentientes propter me. gaude
te ⁊ exultate quoniã merces ueſtra copioſa
eſt in celis. ideo ſignificat̃ per ſardium qui
gaudium accendit ⁊ expellit timorẽ ⌊ſepti/
mũ eſt chriſolitus⌋. primus articulus perti/
nẽs ad humanitatẽ chriſti eſt de conceptio
ne ⁊ natiuitate eius ex virgine cuiꝰ fides
cõfortat humanã naturã in cõceptione chri
ſti uerbo unitã. ⁊ ualet contra timores no
cturnos uicioꝝ eo ꝙ nato chriſto in noctis
medio dixit angelus paſtoribus nolite ti/
mere. Luc. ij. ⁊ ibidẽ ſubdit̃ gloria in altiſ
ſimis deo. ⁊ in terra pax hominibus bo/
ne uoluntatis. Ideo ſignat̃ per chriſolitum
qui confortat intellectũ ⁊ per conſequẽs na
turam humanã per intellectũ ab alijs ani/
malibus diſtinctã. primo meth. ⁊ expellit ti
mores nocturnos ⌊octauũ berillus⌋ Secun/
dus articulus eſt de paſſione chriſti morte
eius ⁊ ſepultura cuius fides inuictum red/
dit in tribulationibus mori. prima pe. quar
to. Chriſto in carne paſſo ⁊ vos in eadem
cogitatione armamini. ideo ſignatur ꝑ be
rillum qui contra lites inuictum reddit. ⁊
ſic miteꝫ facit ⁊ benignũ ⌊nonum topaſius⌋

Tertius articulus ad humanitateꝫ chriſti
pertinẽs eſt de deſcenſu anime eius ad in/
feros cuius fides ualet contra pericula a de
monibus inferenda quia per hunc deſcen/
ſum fuerunt ſpoliati ⁊ poteſtas eoꝝ dimi/
nuta. ideo ſignificatur per topaſiũ qui ualꝫ
contra iram. i. contra lunaticã paſſionem q̃
frequenter per demones iratos excitat̃ uel
augmentatur ⌊decimũ chriſopaſſus⌋ Quar
tus uero articulus ẽ de reſurrectione chri
ſti que eſt cauſa noſtre reſurrectionis futu
re propter quod fides eius ualet cõtra cor
ruptionem corporis ⁊ anime per peccatum
Nã omnis corruptio tollet̃ in reſurrectio/
ne chriſti. Ideo ſignat̃ per chriſopaſſum q̃
ualet contra lepraꝫ ⌊vndecimum iacinctus⌋
Quintus articulus eſt de aſcenſione chri/
ſti ad celos in humanitate aſſumpta cuius
fides dat uigorẽ fidelibus ut ipm̃ ſequant̃
tanq̃ȝ mẽbra eius. Col. tertio Que ſurſum
ſunt ſapite ⁊c̃. propter quod ſignificat̃ per
iacinctum qui dat membris vigorem ⁊ ſa/
lutiferũ faci ſaporẽ ⌊duodecimũ ametiſtus⌋
Sextus articulus ẽ de aduentu ad iudiciũ
in quo apparebit chriſtus in forma huma/
nitatis glorioſa cuius fides reddit hominẽ
ſolicitũ ⁊ uigileꝫ. ut in illo tremendo iudi
cio de factis dictis ⁊ cogitationibus ſuis
poſſet reddere rationem. ideo ſignat̃ per
ametiſtum qui facit vigilẽ. ⁊ expellit malã
cogitationem ⌊Et. xij. porte⌋ Hic conſequi
tur de ornamẽto portaꝝ cũ dicit̃ ⌊xij. mar
garite per ſingulas⌋ ſcilicet portas. licet au
tẽ margarita ſit nomẽ unius ſpeciei q̃ gal
lice uocat̃ pelle tamen hic ⁊ in pluribus lo
cis ſacre ſcripture accipit̃ generaliter pro
quolibet lapide precioſo quales ſũt lapides
iſtarum. xij. portaꝝ non exprimit̃ propter
quod probabiliter uidet̃ ꝙ ſint eiuſdeꝫ ſpe
ciei cũ. xij. predictis. ⁊ etiã eiuſdẽ ſignifica
tionis ⌊Et platee ciuitatis ⁊c̃.⌋ hoc iã expo
ſitum ẽ ſupra ⌊Et templũ⌋ Hic conſequent̃
deſcribit̃ ſuperna hieruſalẽ quantũ ad dei
cultũ. Ad cuius intellectũ ſciendũ ꝙ cultus
dei tempore ueteris teſtamẽti fuit figura/
lis reſpectu cultus qui obſeruat̃ tẽpore no
ui. prima corinth. x. omnia in figura conti
gebant illis. cultus uero teſtamenti noui ẽ
ſuo modo figuralis reſpectu cultus celeſtis.
Nã militans eccleſia repreſentat prout po
teſt celeſtia preconia. Unde dicitur in illa ꝓ
ſa Superne matris gaudia repñſentet eccle

sia. que quidem representatio fit in templo
materiali. ⁊ per corporalia obsequia. stat⁹
uero superne beatitudinis nō est figuralis
alicuius expectati uel non habiti. nam de⁹
clare uideť ibi ⁊ presentialiter habeť ⁊ ue
nerať. propter quod dicit beatus Johānes
[⁊ templū non uidi in ea] quia deus nō co
liť ibi per figuralia sed in sua presentia. iō
subdiť [dominus deus omnipotēs tēplum
illius est ⁊ agnus] nā beati reficiuntur in/
terius in aspectu diuinitatis. exterius ue/
ro in aspectu humanitatis christi. Et sic
utranqꝫ naturā colunt ⁊ adorant inquantū
humanitas ē diuinitati coniuncta [⁊ ciuitas
nō eget sole neqꝫ luna] .i. illustrarione cor
porali [Nā claritas dei ⁊c.] qr perfecte ele
cti illustrantur [⁊ ambulabunt gentes] id ē
electi [in lumine eius] nā omnia faciunt ex
illustratione dei [Et reges terre afferent
gloriā suā in illa] Rex diciť a regendo. om
nia uero corporalia ⁊ homines per angelos
sanctos administranť ⁊ reguntť. ppť quod
hic ⁊ i plurib⁹ aliјs sacre scpture locis ange
li reges terre dicunť. Ex electis uero q p
eoꝝ administrationē ad beatitudinē dedu
cūtur eoꝝ gloria augmentať. Et secunduz
hoc afferre gloriā suā in supernā hierusalē
hic dicunť [⁊ porte eius non claudunť per
diem] nā a tempore passionis christi p quā
aperte sunt ianue celi manent ⁊ manebunt
aperte. Nā ibi statim recipiunť anime pur
gate. diciť autē tempus a dicta passione di
es quia tunc sanctis patribus in limbo de/
tentis data fuit lux glorie propť quod chri
stus dixit latroni pendenti in cruce Hodie
mecū eris in paradiso. Luc. xxiiij. [nox enī
non erit illic] quasi diceret por. t. de cetero
non claudenť quia dictū est q non claudū
tur per diez [⁊ afferent angeli gloriā ⁊ ho
norē gentiū in illa] modo predicto [nec in/
trabit in eā aliquid coinquinatū] vicio car
nis [aut abhominationē faciens] .i. peccatū
contra naturā [⁊ mendaciū] .i. hypocrisim
que est mendacium in facto ⁊ ut excludať
omne aliud peccatum subdiť [nisi qui scri/
pti sunt in libro uite] .i. in diuina predesti
natione. ⁊ hic liber etiā diciť liber [agni] .i.
christi inquantum est unus deus cū patre.

T ostendit mihi fluuium aque
⁊c.] Hic ultimo describiť super
na hierusalem quantū ad resur
rectionem ciuiū. Et diuidiť in
duas partes. qr primo describiť hoc conui
uium. secundo cōuiuarum exerciciū. ibi Et
omne maledictū Circa primū sciendū q re
fectio beatoꝝ non intelligiť a nobis nisi p
similitudinē corporalium. ad refectionez au
tez corporis duo requirunť scilicet cibus ⁊
potus. Primo ergo describiť potus cum di
ciť [⁊ ostendit mihi fluuium aque uiue] per
quez intelligiť spiritussanctus. Unde dicit
saluator Joh. vij. Qui credit ī me sicut di
cit scriptura flumina fluent de uentre eius
aque uiue. qd exponens euangelista subdit
hoc autem dicit de spiritu quem accepturi
erant credentes in eum. Spiritus autē san
ctus cui appropriať bonitas ⁊ suauitas refi
cit beatos per modum dulcis potus ideo si
gnatur per fluuiū aque uiue. i. dantis glo/
riam uite [procedentem a sede dei patris ⁊
agni] nā spiritussanctus ex patre ⁊ filio p/
cedit [in medio platee eius] ad reficiendum
totū consortiū beatorū [Et ex utraqꝫ] Hic
consequenter describiť refectio celestis quā
tum ad cibū cū diciť [Ex utraqꝫ parte flu
minis] .i. hic ⁊ inde [lignū uite] id est chri/
stus qui secundū diuinitatez ē vbicunqꝫ si
cut ⁊ spiritussanctus cū vnum sint in essen/
tia [afferens fructus. xij.] qui etiā dicūtur
fructus spiritus. gal. v. nā indiuisa sunt ope
ra trinitatis. ⁊ per consequens filij ⁊ spiri
tussancti. Sciendū tamen q isti fructus ali
ter habenť in via per grām ⁊ aliť in pa/
tria per gloriam sicut dictū est de quatuor
virtutib⁹ cardinalibus ca. pcedēti sicut sūt
alij actus viatoris et comprehensoris. Pri/
mus ergo fructus ut gal. v. diciť est chari
tas que in patria est in deum visum totali
ter per amorem transformari. Secundus ē
gaudium qui est in deo uiso delectari. Ter
tius ē pax. i. in ipo totaliť quietari. Quar
tus est patientia qui in via est in aduersa/
rijs non frangi. in patria uero ubi nulla ē
aduersitas est in deo firmiť stabiliri. Qui
tus est benignitas. i. bona igneitas qui est
in beatis ad amorē pximi inflāmari quā
tum ad effectū. unde in eis est unus ardor
cordium ut diciť in illa prosa. Superne ma
tris gaudia et cetera. Sextus est bonitas
id est diffusio proprij boni ad proximū se/
cundum effectum. naz bonum est sui diffu
siuū. bonū autē unius beati redundat in al
terum. Nam vnus gaudet de alterius bo/
no sicut de suo pprio. Septim⁹ ē lōganimi

tas que est equanimis expectatio boni fu
turi. anime vero beatoꝝ equanimiter ex/
pectant gloriā corporis. Octauus est man/
suetudo que est in via ire moderatio. sed ī
patria non habet locū ira quantū ad suū
materiale quod est ascensio sanguis circa
cor. sed quantum ad suū formale quod est
appetitus uindicte habet ibi locū qꝛ beati
vindictam appetunt obstinatoꝝ peccatoꝝ
secundum illud psal. vij. Letabit᷑ iustus cū
uiderit vindictā. manus suas lauabit in sā
guine peccatoris. ⁊ quoniā appetitus iste
moderatus est in beatis secundū regulā di
uine iusticie. ideo secundū hoc est ibi man/
suetudo. Nonus est fides que sic accipiat᷑
ut ē uirtus thelogica nō ut est in patria cū
sit de non apparentibus. heb. xi. Sed ei in
patria succedit visio clara. si autē accipiat᷑
fides pro fidelitate sic ē in beatis maxime.
Decimus ē modestia qui excellent᷑ est ī pa
tria. Nā uires inferiores anime sunt omni
no superioribus subiecte. Undecimns ē cō
tinentia. est autē continens qui concupiscē
tias inordinatas patitur. sed ab eis non de
ducitur contra passiones fortiter se tenens
huiusmodi vero concupiscentie non sunt in
patria. propter quod non est ibi continētia
quantum ad concupiscentias pati. tamen ē
ibi quantum ad non deduci. nam beati non
possunt in aliquod malū flecti. Duodecimꝰ
ē castitas q̄ prout importat mundiciā ē in
patria. nā in ea nō intrat aliquod coinqna
tū ut dictū ē supra ⌊p menses singulos red
dens factū suum⌋ mensis apud heb. incipit
a prima lunatione. propter qd᷑ nouitatē de
signat. p singulos intelligit᷑ cōtinuatio. et
sic per mēses singulos intelligit᷑ eternitas
huius fructus qꝛ semp manet in sua noui/
tate ⁊ sua duratione. ⁊ hoc modo dicit᷑ esa.
ultimo. ⁊ erit mensis ex mēse ⁊ sabbatum
ex sabbato ⁊c. ⌊Et folia ligni ad sanitatē
gentiū⌋ p folia intelligunt᷑ uerba etiā secū/
dum cōmunē modū loquendi. ergo folia li
gni sūt uerba christi in euāgelio contenta
q̄ sunt ad sanitatē gentiū. nā p predicatio
nē euāgelij gentes p orbē cōuerse sunt ad
christū ⌊Et omne⌋ Hic cōsequēter describi
tur cōuiuarū exercitiū. Circa qͦ sciendū qͦ
in cōuiuijs carnalibus solēt homines rela/
xare linguas suas ad blasphemias ⁊ cōui
cia. propter qd᷑ diues epulo positꝰ in feno
magis cruciabat᷑ ī lingua. Luc. xvi. hoc au
tē remouet᷑ a cōuiuio celesti cū dicit᷑ ⌊⁊ om
ne maledictū nō erit in ea ampliꝰ⌋ sed gra
tiaꝝ actio ⁊ uox laudis ⌊⁊ sedes dei ⁊ agni
in illa erūt⌋ nā ibi maxime relucet eoꝝ ma
iestas ⌊⁊ serui eiꝰ⌋ scilicet angeli sancti ⁊ be
ati ⌊seruiēt illi⌋ exequēdo quicqd placitū ē
ei ⌊⁊ uidebunt faciē eius⌋ clare ⁊ aperte ⌊et
nomē eius in frontibus eorū⌋. i. manifeste
patebit omnibꝰ qͦ sint serui eius ⌊Et nox
ultra nō erit ⁊c.⌋ hoc expositū ē supra. hic
tamē repetit᷑ ad maiorē assertionē. Et qꝛ
seruire deo ē regnare. iō sequit᷑ ⌊⁊ regna/
būt in secula seculoꝝ⌋. i. eternaliter a parte
post ⌊Et dixit mihi⌋ Hec ē ultima ps prin
cipalis huius libri q̄ ponit᷑ in fine p modū
epilogi in quo primo ponit᷑ huius libri cō
mendatio. secūdo prescriptoꝝ breuis recita
tio. ibi Qui nocet. tertio dictoꝝ confirma/
tio. ibi Contestor enī. Circa primū dicit᷑ ⌊⁊
dixit mihi⌋ angelus ⌊hec uerba a te⌋ scripta
⌊fidelissima ⁊ uera sunt⌋ nā a prima uerita
te pcesserūt. ideo subdit᷑ ⌊⁊ dominus deꝰ spi
rituū pphetarū⌋ lꝫ unus spiritussanctus tā
gat mentes omniū pphetaꝝ tū effectus eiꝰ
sunt multi ⁊ uarij in mentibus ipsoꝝ ⌊ostē
dere seruis⌋ per Johānē ⌊que oportet fieri
cito⌋ quia sunt p̄ordinata a deo cuius ordi/
natio nō pōt frustrari. ideo subdit᷑ ⌊⁊ ecce
uenio uelociter⌋ ad ipam implēdā ⁊ sic ap/
paret huius libri ueritas. secundo tāgit᷑ eiꝰ
vtilitas cū dicit᷑ ⌊beatus q custodit⌋ tertio
eius auctoritas ex parte scriptoris cū dici
tur ⌊⁊ ego Johannes ⁊c.⌋ q adhuc uiuens ī
terris fuit maior homine par angelis. pro
pter quod angelus renuit accipere reue/
rentiā quā sibi uoluerit exhibere cum dici
tur ⌊⁊ postq̄ʒ audissē ⁊c.⌋ ⁊ pꝫ lr̄a. Quarto
tangit᷑ huius libri aliqualis intelligibilitas
cū dicit᷑ ⌊⁊ dixit mihi ne signaueris ⁊c.⌋
i. nō occultes omnino intellectū uerboꝝ. p
pter quod in pluribꝰ locis ponunt᷑ aliqua
satis plane ex quibus aperit᷑ uia studiosis
ad alia intelligēda aliqualiter saltē in mul
tis sicut superius declaraui in locis suis ⌊tē
pus enī ppe est⌋ impletionis scriptoꝝ ⌊Qui
nocet⌋ Hic interponit᷑ breuis recitatio pre
scriptoꝝ. Nā superius actū est de distincti
one electoꝝ ⁊ reproboꝝ ⁊ quātū ad hoc di
cit᷑ ⌊qui nocet⌋ peccādo ꝯtra pximū ⌊noceat
adhuc⌋. i. nocebit ita qͦ ponit᷑ optatiuū pro
indicatiuo. ⁊ loquit᷑ de reprobis prescitis q
moriunt᷑ in peccato mortali ⌊⁊ qui ī sordibꝰ

est]peccādo in seipsū [sordescat adhuc].i.sor descet [ꝛ iustus]recte uiuēdo ad ꝓximū [iu sticiam faciat adhuc].i.faciet.ꝛ loquit᷑ de iustis predestinatis ꝗ decedūt in gratia fi nali [Et sanctus]uiuendo mūde ꝛ ad seipꝫ Secūdo in superioribus frequēter dictū est de retributione bonoꝝ ꝛ reproboꝝ.ꝛ quā tū ad hoc dī in persona christi [ecce uenio cito ꝛc̄.]ꝛ ꝙ hoc possit ostēdit dicēs [Ego sum alpha ꝛ o].i.cā effectiua ꝛ finalis om niuꝫ.sicut alpha est prima littera greca ꝛ o ultima [beati qui lauāt stolas suas] aqs penitentie in ꝑsenti.ꝗ autē in aliqbus lit teris subdit᷑ In sanguine agni.nō ē de te xtu nec habet᷑ in antiqs biblijs [vt sit po testas eoꝝ in libro uite].i.in futuro fruan tur ex cuius diuinitate reficiunt᷑ beati in/ terius ꝛ eius humanitate exterius [ꝛ per portas intrēt ciuitatē].i. ꝑ obseruationes mādatoꝝ intrent ad vitā eternā [foris ca/ nes].i.gulosi ꝛ detractores cōtra bonos la trātes[ꝛ venefici].i.inuidie ueneno pleni[ꝛ īpudici].i.seipsos inficiētes[ꝛ homicide] cor porales ꝛ spirituales[ꝛ idolis seruiētes]qd᷑ est peccatū directe cōtra deū [ꝛ omnis qui amat ꝛ facit mendatiū]ille amat qui dele/ ctat᷑ mendacia ꝓferendo sed hypocrita facit mēdaciū.nā hypocrisis est mēdaciū ī facto [ego Johānes misi angelū meū testificari uobis hec].s.punitionē maloꝝ ꝛ ꝓmiatōnē bonoꝝ[in ecclesijs]que sunt ꝑ orbē vniuer sum. Tertio in supioribus ē dictū frequen ter de christi excellētia.ꝛ quantum ad hoc subdit᷑ in eius persona[Ego sum radix et genus dauid].i. de radice iesse sicut dauid ꝛ de genere eius quātū ad humanitatē se cundū ꝙ dicit᷑ esa.xi.Egrediet᷑ uirga de radice iesse ꝛ flos de radice eius ascēdet ꝛc̄ Qui flos ē christus secūdū sensū litteralē. sicut diffusius fuit ibi dictum [Stella splen dida ꝛ matutina]quantū ad diuinitatē illu strans omnē hominē uenientē in hunc mū dum.Joh.primo [Spiritus ꝛ sponsa dicunt ueni].s.hec ē uera littera. ꝛ sic habent li/ bri correcti. dicit autē spiritussāctus christo [ueni].s.ad iudiciū ad iustos premiandum quod dupliciter pōt itelligi. Uno mō qꝛ fa cit iustos hoc dicere ꝗ premiari desiderant a christo iudice eo modo loquendi quo.dici tur Ro.viij. Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.i.postulare fa/ cit secundū omnes expositores catholicos.

Alio modo.qꝛ sicut filius missus fuit in mū dū a patre ꝛ spiritusancto. sicut in perso/ na eius dicit᷑ Esa.xlviij.Misit me deus et spiritus eius. sicut ibidē plenius fuit osten sum.sic in aduentu ad iudiciū mittet᷑ a pr̄e ꝛ spiritusancto[ꝛ sponsa].i.ecclesia militās que desiderat cōiūgi ecclesie triūphāti qd᷑ fiet in iudicio finali[ꝛ qui audit]a spiritu sā cto ꝑ inspiratōnē ꝛ ab ecclesia ꝑ predicatio nē[dicat veni]desiderādo secundū aduentū christi.vnde Luc.xxi.dicit saluator loquēs de eius aduentu ad iudicium.His autē fie ri incipiētibus respicite ꝛ leuate capita ue stra.i.exhilerate corda uestra ut exponit Gregorius quoniā appropinquat redēptio uestra[ꝛ ꝗ sitit]desiderādo gloriā [ueniat] ꝑ gratiā[ꝛ qui uult accipiat aquā vite].i. gloriā que ē uita anime[gratis] nā hic ha bet᷑ ꝑ christi meritū in baptismo dū tamē nō ponat᷑ obstaculū[Cōtestor] Hec est ulti ma pars in qua ponitur ꝑdictoꝝ cōfirma/ tio qꝛ nihil cōtinet᷑ ibi supfluū aut diminu tū.ideo subdit᷑ [si quis apposuerit ad hec] scilicet discrepantia a veritate euāgelij.si/ cut ebion ꝛ cherinthus heretici qui tēpore illo addebant aliqua discrepātia a ueritate euangelij ꝛ aliqua diminuebant de eius ue ritate dicētes christū ante mariā nō fuisse Per hoc tamē nō excludit᷑ quin possint ali qua dici licite que faciunt ad declarationeꝫ totius sacre scripture.ꝛ sic fecerunt docto/ res sancti [dicit qui testimoniū ꝑhibet isto rū].s.christus [Ecce uenio cito]ad iudiciuꝫ cuilibet in morte. nā qualis vnusqsqꝫ inue nit᷑ in morte talis presentabit᷑ in iudicio. ge neraliter autē ueniet omnibus ad iudicium in generali resurrectiōe[veni domine iesu] hoc dicit Johannes cōfirmādo se spiritusā cto ꝛ ecclesie.ideo subdit᷑ eius oratio ꝓ om nibus fidelibus cū dicit᷑ [gratia domini no stri iesu christi cum omnibus vobis Amē.

Postilla super apocalypsim finit Incipiunt additiones super eundem.

Apocalypsis in capitulo primo vbi dicit᷑ in postilla Et fecit nos regnum id est ascri bi ciues celestis regni.

Additio.

Ratio autē quare populus dei quā doqꝫ dicit᷑ regnum sacerdotale.ut

exo.xix.qn̄qꝫ regale sacerdotiū. ut prima
pe.ij.qn̄qꝫ regnū ⁊ sacerdotes ut hic.habe
tur supra ī additione ꝑma pe.ij. Uide ibi.
Jn capitulo.vij.vbi dicitꝰ in postilla Et
dicunt expositores aliqui ꝙ hic primo po/
nitꝰ numerus cōuersoꝝ ⁊c̄.

Additio.

Licet opinio expositoꝝ quā repro/
bat postillator rōnabilitꝰ uideatꝰ
impugnari posset tamē sustineri. nā secun
dū esa.in primo libro de sūmo bono septē
regule sunt seu claues circa expositōnes sa
cre scripture quas ēt postillator in secūdo
ꝓlogo sup geñ.repetit quaꝝ quarta regu
la seu clauis ē de parte ⁊ toto.s. ꝙ sacra
scriptura tractās de pte quādoqꝫ tāsit in
totū ⁊ ecōuerso ut ibidēꝫ exemplificatꝰ de
quadā ꝓphetia.esa.xiij.ubi ꝓpheta tractās
ad litterā de ciuitate babylōica dicēs Om
nis babylon transit ad inlelliumgend uer/
bū de toto mundo.⁊ postea reuertitꝰ ad lo/
quendū cōtra babylonē specialitꝰ ꝑut ibidē
plenius cōtinetꝰ.Unde ⁊ in ꝓposito beatus
Johānes tractās de cōuersis ad christū de
iudaismo tēpore cōstātini trāsit ad loquen
dū de tota synagoga antiqua que fuit sub
fide christi futuri quā ꝓprie designat. p nu
merū signatoꝝ de duodecim tribubꝰ israel
qr a tpe abel iusti a quo incepit synagoga
fideliū.multi fuerunt sub fide christi ⁊ de q̄
libet tribu quia in hoc spacio includitꝰ tēpꝰ
ante trāsmigrationē decē tribuū.⁊ ideo de
qualibet tribu facit mētionē ꝑter tribum
dan que obmittitꝰ ex cā cōtēta in postilla .
Similitꝰ cū sequitꝰ.Post hec uidi turbā ma
gnā ⁊c̄.Per hoc intelligitꝰ multitudo cōuer
soꝝ de gentilitate que fuit multo maior q̄ꝫ
multitudo fideliuꝫ de filijs israel.⁊ iō dicit
de ea ꝙ numerari nō potest.fuit ēt sine di
stinctione tribuū de qua multitudine beatꝰ
Johānes loquēs trāsit ad multitudinē ce/
lestis ecclesie que ē matꝰ omniū ⁊ secūdū ꝑ
dictā expositionē lector pōt applicare ꝑsin/
gula singulis cōpetentꝰ nō obstātibus ob/
iectionibus postillatoris .
Jn capitulo.xiij.vbi dicitꝰ in postilla Et
vidi aliā bestiā.descripta ecclesie ꝑsecutōne
sub cosdree eius filio Hic consequenter ⁊c̄.

Additio.

Circa sectā saracenoꝝ ⁊ eius sa/
crilegū actorē de qbus beatus
Johānes secundū postillatorē i
cipit agere ab ista uisione vbi
dicitꝰ.Et uidi aliā bestiā ascendentē de ter
ra ⁊ habebat cornua duo ⁊c̄. quedā occur/
rūt attēdēda q̄ ad maiorē informationē fi
deliū ꝑsertim simpliciū sunt notāda. primū
de eius secte initio seu inchoatione.secundū
de falsis ⁊ ficticijs huius secte fūdamentis.
tertiū de erroribus ⁊ vicijs multiplicibus ī
ea cōtētis.quartū de rōne ⁊ cā quare multi
tudo gētiū ad tantos errores cōfluxit. qn
tū de diurnitate durationis eius.Circa pri
mū sciendū ꝙ lꝫꝰ omnes historiographi con
ueniūt in hoc ꝙ tpe Eraclij impatoris cir
ca finē vite sue. hec secta nephāda habuit
initiū nō tñ omnes cōueniūt de modo cau/
sa seu occasione huiusmodi initij. Et forte
ideo postillator ꝑtermisit huiusmodi causā
seu occasionē declarare.videtꝰ tñ ꝙ hoc tra
ditꝰ sufficientꝰ in quadā historia breui fra/
tris ptholomei de luca q de historijs Jsido
ri ⁊ Richardi ⁊ Martini multa collegit ad
hoc ptinētia. Jn qua quidē historia habetꝰ
ꝙ cā seu occasio ex q̄ huiusmodi error sum
psit principiū.fuit magna tyrānides Era/
clij impatoris q post victoriā de persis ha
bitā in supbia eleuatꝰ ⁊ nimia cupiditate ac
cēsus nimis ꝑmebat persas ⁊ arabes ⁊ cal
deos ⁊ alios cōfines eiusdēꝫ in tributis et
alijs exactionibus grauibus ⁊ inordinatis.
Ex quo populi illarū regionū inclinati fue
runt ad resistenduꝫ exactoribus impatoris
quod tamē nō audebāt cōmittere timentes
eius tyrānideꝫ ⁊ magnā potestatē. Sꝫ ma
chometꝰ q maxime audacie ⁊ uersucie erat
⁊ etiā magnis artibus eruditus se eis ad/
iunxit q inueniēs dispositioneꝫ gētiū ꝑdi/
ctaꝝ ad rebellādū romano impio eos inci/
tauit ad cōmittēdā ꝑdictā rebellionē specia
liter in denegādis tributis sub colore libe
rādi illas gētes et a ꝑdictis exactionibus.
vnde ⁊ gētes ille acceperūt eū in ducē ⁊ ca
put sub quo sepe debellauerūt collectōes et
gētes imperij. de quibꝰ ꝑdictus machome
tus obtinuit multas victorias ⁊ ut firmius
huiusmodi principatū seu ducatū sibi usur

paret conatus est dare eis nouū cultū ⁊ ri/
tū sub quo in̄ dicta rebellione pseuerarēt
Unde cōsilio seu suggestione cuiusdā here/
tici monachi sergij nomine accepit quedam
quasi prima sacramenta legis mosaice et
euangelij christi ut infra patebit ut sic cre
deretur a rudibus populis ipsum esse con/
seruatorem vtriusqꝫ legis seu testamenti .
Unde recte consideranti hec secta nephan
da proprie assimilat secte seu idolatrie hie
roboam in suo initio de quo agitur tertio
Regum. xij. vbi habetur quod propter fa
tuitatem Roboam qui respuens consilium
seniorum minatus est populum aggrauare
in suis exactionibus Hieroboam cepit oc/
casionem rebellandi regi ⁊ deinde peruer/
tendi populum a cultu diuino qui quidem
error perseuerauit in decez tribubus usqꝫ
ad earum totalem transmigrationem seu
perditionem ut planius habetur tertio et
quarto regum. Post uero huiusmodi initi
um in predictis regionibus habitum mul/
te alie gentes sunt commote ad adheren/
dum predictis sub colore predicte libertatis
⁊ specialiter de radice mōtis caucasi egres
sa est gens perfida contra Eraclium que
quidem gens nabathea uocatur que secun
dum Hieronymum a nabaioth primogeni
to ismahel descendit que quidem gens de/
uastauit regiones imperij usqꝫ in syriam
⁊ iudeam. Deinde permittēte deo ⁊ malicia
humana crescente totam aphricam ⁊ dein/
de hispaniam fere occupauerunt . Et licet
ab hispania diuina miseratione opitulante
probitate regum Hispanie pro deo mili/
tantiū pro maiori parte sunt eiecti. Adhuc
tn̄ hodie ad exercitiū bonoꝝ aliqua radix
germinās fel remāet. Circa secūdū. s. de fal
sis ⁊ ficticijs huius secte fundamentis sci/
endū ꝙ seductor predictus attendens ꝙ tē
pore illo iam idolatria fuerat ab orbe ex/
clusa per doctrinā apostoloꝝ ⁊ discipulorū
christi prout ꝑphetatū fuit esaie secūdo ca
pit. de tēpore christi Et idola penitus con
terent. Similiter ⁊ cosdree qui se fecerat
ut deum adorare cum eius sequacibus fue/
runt per Eracliū deuicti ⁊ suppressi non ī
uenit alium modū introducendi ritū ⁊ cul/
tū nouū nisi fingendo se legē diuinā hacte
nus approbatam conseruatorē ⁊ executorē
⁊ quia lex diuina edificata est super funda
mentū apostoloꝝ ⁊ prohetarum ut dicit ad
ephe. ij. Ideo finxit se esse apostolū ⁊ pro/
phetā.. Unde his duobus nominibus com
muniter apud omnes qui hunc errorē fa/
tent seductor ille appellatur. Uocant enim
eū prophetaz simpliciter quasi anthonoma
tice. ut intelligatur eximius prophetarum
Uocant etiam eum nunciū seu apostolū dei
cōmunit in suis orationis execratis ut utri
usqꝫ legis conseruator atqꝫ eruditor esti/
maretur. per prophetiā. s. respectu antiqui
testamenti. per apostulatum uero respectu
noui. Recte igitur in reuelatione facta bea
to Johanni figurat per bestiaz ascendentē
de terra quia bestialiter uiuēs ut infra pa
tebit de gentilibus ⁊ cogitationibus terre
nis ad sublimē potentiā mundanā ascendit
Dr̄ etiā habere duo cornua similia agni.
quia sicut ueritas euāgelica p duo cornua
fuit diuulgata scilicet propheticuz ⁊ aposto
licū. per propheticū. s. prenūciantē ⁊ p apo
stolicū declarantē seu testificantē Sic falsi
tas saracenica fuit ampliata per dictū sedu
ctorē fingentē se habere predicta duo cor/
nua simul ut dictum est. Unde notanter di
citur duo cornua similia agni. ad ostendē/
dum ꝙ nō erant uera agni cornua scilicet
prophetia ⁊ apostolatus. sed similia id ē fi
cta seu similiata. Et notanduz ꝙ saraceni
hec duo cornua falso nitunt fundare in di/
ctis utriusqꝫ testamēti. De cornu enim pro
phetico allegant illud deutero. octauo capi
tulo. Prophetā suscitabo eis ⁊c. quod dicūt
de predicto adimpleri. De secundo vero al
legat illud. Joh. xiiij. capi. Paraclitus au/
tem spiritussanctus quē mittet pater ī no
mine meo ille uos docebit omnia. Sed falsi
tas vtriusqꝫ allegationis euidenter habet
Nam in prima manifeste habet de medio
fratrū tuoꝝ quod nō potest de predicto se
ductore intelligi quem ipsi confitent fuisse
ismaelitam. In secunda autē manifeste ha/
betur ꝙ ille qui mittendus erat habebat
docere omnem veritatez ⁊ suggere omnia
que christus precepit. Constat autē ꝙ do/
ctrinā euāgelicā predictus seductor quantuz
in se fuit subuertit. unde de illo non possūt

aliquo modo uerificari uerba predicta. Si
militer illud quod legit̃ .luc. xxi. capitulo
Ego eniʒ dabo uobis os ⁊ sapientiaʒ cui
non poterunt resistere aduersarij uestri.
non potest intelligi de predicto seductore
qui nullo modo docuit ueritateʒ nec ipse
⁊ eius sequaces per sapientiam resistunt
sed soluʒ per violentiam ⁊ armorū poten
tiam ut per experientiaʒ habetur. Et in
suo alchorano traditur expresse q̄ deus
mādauit sibi ut ꝑ gladium cogeret popu
los ad recipiendum fidem suam. Ad desi
gnanduʒ autem seu fingendū q̄ ip̄e erat
utriusq̄ testamenti conseruator ⁊ sic ha
beretur tanq̄ propheta ⁊ apostolus pre/
cepit seruare primum sacramentum anti
qui testamenti scilicet circuncisionem. et
primum noui scilicet baptismum. omnes
enim sub predicta secta errantes mascu/
li circunciduntur ⁊ tam uiri q̄ femine ba
ptiʒantur aqua. In vtroq̄ tamen errauit
manifeste ab utroq̄ testamento. Nam
circuncisio que in octaua die precipitur
fieri. ut leui. xij. capitulo. In etate adul/
ta iuuenili ⁊ ultra per ip̄os fit. Et sic
predicta circuncisio non est mosaica pro/
ut uoluit fingere. sed ismaelitica seu na/
boitica. baptismus autem qui secundum
ueritatem apostolice doctrine non itera/
tur cuʒ sit generatio spiritualis que cor
respondens generationi carnali non est
nisi vnica. vnde ad eph. quarto Una fi/
des unum baptisma. Nam secunduʒ glo
sam una christi mors unum baptisma cō
secrauit. Ipsi uero fatuisantes sepe ⁊ se/
pissime baptiʒantur seu aqua abluuntur
ꝑ imundicijs tamen corporalibus. Nam
de spiritualibus immundicijs minime cu
rant. ⁊ sic dicentes se conseruare utrāq̄
legem utriusq̄ se manifestant corrupto/
res. ⁊ sic patet q̄ huius secte fundamen/
ta sunt falsissime fictiones. Circa tertiuʒ
scilicet de erroribus ⁊ vicijs multiplicibꝫ
in ea contentis. Sciendum quod prout ha
betur in quodam tractatu fratris Nico/
lai de ordine predicatorꝫ q̄ incipit Quot
sunt dies serui tui et cetera. qui quidem
frater in ciuitate famosissima saraceno/
rum que dicitur baldacum in partibus
orientalibus remotis sita. ubi generale
studium saracenorum habetur linguam
⁊ litteram arabicam didicit. ⁊ legem seu
sectam eorum diligentissime studuit. ⁊ cuʒ
magistro ipsorum frequenter conferens
magis ac magis peruersitatem predicte
legis apprehendit. Iste enim seductor ut
plurimum secutus est in credendis erro/
res famosorum hereticorum. vnde negat
trinitatem in diuinis in quo sequitur ar/
rianum ⁊ sabellianum errorem. Negat
etiam deitatem christi licet concedit ipsuʒ
fuisse creaturam supereminentem omni/
bus alijs creaturis ⁊ santissimum ⁊ uir/
tuosissimum super omnes homines intan
tum quod ipsum nominat uerbum dei et
spiritum dei ⁊ animam dei. Negat etiam
christum esse deum per unionem persona
lem. Similiter concedit quod fuit sine pa
tre ⁊ de virgine natus. Asserit etiaʒ quod
iudei non occiderunt christum. sed quen/
dam similem. ⁊ quod deus transtulit ip̄m
ad se. sed apparebit circa finem mundi et
occidet antichristum ⁊ postea deus faciet
ipsum mori. Tradit etiam quod demones
possunt saluari per alchoranum. ⁊ quod
multi ex eis facti sunt saraceni. ponit eti/
am in deo corporeitatem. Narrat enim
quod cum ipse iuisset ad deum qui eum
uocauerat per gabrielem quod deus im/
posuit ei manus ⁊ sensit tantam frigidi/
tatem tactus a deo inter humeros quod
peruenit frigiditas vsque ad medullaʒ spi
ne dorsi que quidem supradicta ⁊ multa
alia falsa ⁊ etiam absurda que in suo al/
chorano traduntur credenda prout in pre
dicto tractatu habetur. causa breuitatis
omittuntur que omnia contradicunt euā
gelice ueritati ⁊ aliqua etiam rationi na
turali ut patet intuenti. Circa speranda
etiam falsa ⁊ heretica tradidit. unde pro/
ut in predicto habetur tractatu. predictus
seductor perniciosus asserit quod ultima
beatitudo hominis consistit in commeden
do ⁊ luxuriādo ⁊ in uestibus preciosis et
ortis irriguis ⁊ huiusmodi. quod etiam
ueri philosophi fide catholica carētes mi
nime concedunt. Ex dictamine enim na
turalis rationis coguntur cōcedere quod

felicitas humana nedum contemplatiua.
ſed etiam pollitica conſiſtit tantummo/
do in bono honeſto quod eſt bonum ra/
tionis. Nam ſecundum Boetium in ter/
tio de conſolatione. Si uoluptates bea/
tos efficere poſſent. nihil cauſe eſt quin
pecudes beate dicerentur. de quo plenius
ĩ primo ethicorum. Iſte vero fatuus intan
tum attribuit ueram ⁊ ultimam beatitu/
dinem delicijs carnalibus quod in premi
um vltimum hoc permittit beatis. faſſe/
rens quod in paradiſo celeſti habent ede
re ⁊ bibere epulenter ⁊ uti virginibus ⁊
huiuſmodi. quod ridiculoſuȝ eſt dicere in
ter ſenſatos. Circa vero agenda conce/
dit pluralitatem vxorum ⁊ concubinarum
⁊ ancillarum quantas quiſque cepit in bel
lo et poteſt nutrire. Accepit etiam ipſe in
differenter uxores aliorum in quo vide/
tur conuenire cum nicolaitis hereticis.
Uidetur etiam concedere ſodomiam tam
cum uiro quam cum muliere. licet ipſi
pallient quibuſdam expoſitionibus ex/
tortis. De uirtutibus autem ut de hu/
militate patientia: miſericordia uel de pa
ce uel de charitate dei ⁊ proximi. nihil di
cit dignum relatu niſi quod ipſe multum
commendat pſalterium ⁊ alios prophetas
⁊ Job ⁊ legem moyſi ⁊ ſuper omnia alia
commendat euangelium Chriſti. Et di/
cit quod Chriſtus in euangelio propheta
uit de ipſo filijs Iſrael dicens. Annuncio
uobis de nuncio dei qui poſt me uenit et
nomen eius eſt machometus. quod qui/
dem nomen aſſerit eſſe ſcriptum ab eter
no in throno dei in ſuperiori parte ad de
xteram. que ⁊ multa alia fabuloſa ⁊ de/
riſione digna in ſuo alchorano ad litte/
ram continentur. Sed quia nihil horũ in
lege diuina antiqua nec noua continetur
ut eſt manifeſtum. ⁊ ipſe precepit frequẽ
ter legem ⁊ euangelium omnino obſer/
uari. Ideo finxit aliam falſitatem notori
am ſcilicet quod iudei corruperunt legeȝ
moyſi et prophetarum ⁊ chriſtiani corru/
perunt euangelium. ⁊ quod non reman/
ſit de veritate legis ⁊ euangelij niſi tan
tum in alchorano. falſitas autem huius
fictionis ſatis eſt manifeſta. Sed ad
hoc poſſunt adduci rationes que predi/
ctam falſitatem clarius demonſtrant. Pri
ma eſt. nam talis corruptio ſcripturarum
predicta non potuit eſſe generalis ⁊ ma
nifeſta. quia ſic alienationes ſciuiſſent. ⁊
illa corruptio fuiſſet notoria quod eſt fal
ſum notorie. Nec potuit eſſe particu/
laris ⁊ occulta. quia ſic aliqui codices in
corrupti remanſiſſent quod eſt falſum.
Nam in omni lingua ⁊ in omni regio/
ne inuenitur lex ⁊ euangelium vniformi
ter ſcripta. Item textus veteris legis
apud hebreos eſt in lingua propria ⁊ lit
tera qua fuit in monte ſinai data patri/
bus per moyſen. Et poſtquam fuerunt
expulſi a terra promiſſionis ⁊ per or/
bem diſperſi. eandem legem tenent ubi
que terrarum ſine aliqua uariatione. Et
quod amplius eſt tempore templi ſecun/
di poſt tranſmigrationem decem tribu/
um per regem aſſyriorum. ⁊ duarum tri
buum per regem caldeorum de quibus
habetur in quarto regum fuerunt con/
gregati in Egypto ſeptuaginta inter/
pretes de peritioribus eorum qui iuſſu
Ptholomei regis Egypti fecerunt ſe/
ptuaginta tranſlationes. unuſquiſque
eorum ſeorſum vnam. que quidem ſeptua
ginta tranſlationes fuerunt vniformes
ac ſi vno ore ⁊ calamo fuiſſent ſcripte ut
habetur in hiſtoria ſcholaſtica. ⁊ apud he
breos qui hanc tranſlationem caldaicam
habent ẽ notiſſimum. Unde talis corru/
ptio non poteſt ueteri teſtamento appli
cari. ⁊ multominus nouo teſtamento.
Nam quattuor ſacra euangelia que per
orbem terrarum fuerunt diuulgata ⁊ ali
qua hebraice ⁊ aliqua grece ⁊ aliqua la/
tine ſcripta. poſtea fuerunt a pſendo apo
ſtolis ⁊ hereticis multipliciter impugna
ta. ſuffragantibus nonnullis imperatori/
bus et alijs viris potiſſimis uarijs he/
reſibus infectis. Que tamen ſacra dei

euangelia diuina gratia opitulante. per sacra quattuor generalia concilia fuerunt firmiter approbata. non sine signis uel diuinis miraculis. Unde et hodie nō solum apud latinos. sed etiam apud grecos qui nobis aduersantur textus euāgeliorum vniformis habetur nemine discrepante. Ex quo patet quod predicta fictio non solum est euidenter falsa sed potius contra eum facit. quomodo enim mādat obseruari legem et euangelium. Naz non illa que apud nos sunt. cum ipsa dicit esse corrupta. nec etiam alia ab istis cum nulla talia inueniantur in toto orbe ut est manifestum. Item quomodo Christiani potuerunt cum iudeis conuenire in tali corruptione in quibus tam antiquo odio diuiduntur. quomodo etiaz conuenirent Cchristiani et iudei incorruptione eius. in quo maxime discordant scilicet in Christo quem iudei dicunt nō esse deum nec bonum hominem. Christiani uero non solum dicunt eum esse sanctissimum hominem. sed etiam verum deum. multe etiam alie rationes ponuntur in predicto tractatu. ex quibus habetur manifeste quod predictum alchoranum est plenum erroribus et uiciis. Unde et proprie figuratum fuit in reuelatione beati Johannis per bestiam et meretricem ut per bestiam intelligantur errores in cognitione. quia sicut bestia caret cognitione rationis et solum sensibilibus adheret. ita et isti. Per meretricem vero intelligitur quod illa congregatio pessima in libidinibus carnalibus efronte et inuerecunde implicatur. Unde Hieremie tertio capitulo. Frons mulieris meretricis facta est tibi noluisti erubescere. Et ideo licet postillator hoc quod dicitur bestia et meretrix. applicet diuersis nationibus eorum scilicet turcis et egyptiis. tamen utraqz natio secundum magis et minus vtrunqz participat uicium modis predictis. et hoc de tertio. Circa quartum querendum videtur quo modo ad sectam que tot errores et vicia enormia continet. tanta multitudo hominum et gentium diuersitas confluxit. et ei tam firmiter adheret cum ratio naturalis hominum prout in primo ethicoruz dicit semper ad optima deprecatur. et per consequens homines ex ductu rationis huiusmodi falsitates et errores abhorrerent. Ad quod dicendum quod prout potest haberi a sancto Thoma in summa contra gentiles capitulo sexto. Machometus introducendo errorem suum processit via contraria illius vie qua ueritas euangelica per Christum et eius discipulos fuit in orbe introducta. Ueritas enim euangelica non humano modo seu mundano. sed solum diuino fuit in mundo introducta. Secta uero huius Machometi modo totaliter opposito. quod sic patet. Nam in ueritate euangelica omnem humanum intellectum excedentia predicantur. ut trinitas personarum cum unitate essentie in diuinis. et natura diuina et humana in christo coniuncte in unitate persone et huiusmodi. que cognitionem naturalis intellectus humani excedunt. In secta uero predicta nihil traditur credendum nisi quod de facili a quolibet mediocriter intelligente naturali ingenio cognosci potuit. ut unitas dei et excellentia Christi hominis. Et quia multi hominū substantias spirituales separatas non cognoscunt. Ideo in deo asseruit esse corporeitatem ut dictum fuit in tertio articulo. Item in ueritate euangelica voluptates carnis maxime cohibentur. et omnia que in mundo sunt contempni docentur que a tota humana multitudine fere appetuntur. ut sūt libidines et delectationes gule honores et principatus et hmōi. quibus animi mortalium maxime afficiuntur. In secta uero predicta voluptati carnalīu habene relaxātur. et etiā fastus et pompe humane tanqz maxime uirtuosa docent. ut pz ex dictis supra. In ueritate etiā euangelica promittunt premia non solū inuisibilia. sed eti

113

am ab hominibus mortalibus incompre/
hensibilia. vnde esaias sexagesimoquarto
Oculus nõ uidit. Et apostol⁹ prima corin.
secundo. Quod ocul⁹ non uidit nec auris
audiuiti. nec in cor hominis ascẽdit et ce
tera. Ad ista enim non inclinantur natu/
raliter corda humana que tantum sibi co
gnita secundum naturam potius ample/
ctuntur. In secta uero predicta bona sen/
sibilia immo ⁊ carnalia ꝓ premio finali ꝓ
mittuntur. ut iam dictum est. Ex qui/
bus patet ratio quare multitudo magna
immo maxima homini huic secte adhesit
Stultorum infinitus est numerus. ecclesia.
primo. Et secundum hanc consideratio/
nem ad maximum miraculum euangelice
legis reputandum est quod anni morta/
lium per fidem euangelij ad tantum deue
nerunt ut contentis visibilibus sola inui/
sibilia finaliter cupiant. Et attendendum
etiam quod secta predicta in armorum po
tentia tanquam per signa a deo data fu
it introducta. cum tamen talia sepe latro
nibus ⁊ tyrannis non desunt cuius con/
trarium fuit in ueritate euangelica. que
non per armorum coactiuam potentiam.
sed per terribilium persecutionum patien
tiam per apostolos ⁊ alios discipulos est
introducta. Notandum etiam quod non
sapientes in rebus diuinis seu humanis
a principio predictam sectam receperunt.
sed homines bestiales in desertis moran/
tes omnis doctrine diuine prorsus igna/
ri per quorum multitudinem alios armo
rum violentia ad hanc legem coegerunt.
Unde licet in processu tẽporis aliqui phi
losophi in arabia ⁊ in alijs partib⁹ huic
secte subiectis surrexerunt. ut Alphorabi
us Algazelus Auicenna ⁊ Auerrois ⁊ alij.
Isti tamen non fuerunt in prima receptio
one. sed post magnum temporis processuꝫ
qui licet in publico timore humano con/
senserunt predicte secte sicut multi philo/
sophorum idola publice exterius colebãt
tamen intus ea uana esse crediderunt. Sꝫ
contra hoc quod dicitur quod secta pre/
dicta delectationis habenas relaxauit for
te posset dici oppositum. Nam prohi/
bitum est eis uinum omnino quod est de
uehementioribus delectabilibus gule. Si
militer fuit eis iniunctum ieiunium tri/
ginta dierum in anno quod videtur sa/
tis afflictiuum. Dicendum ad primum
dupliciter. Primo quia secta ista initiuꝫ
habuit ⁊ fundamentuꝫ in regionibus ca
lidissimis vbi vinum non est tantum de
siderabile propter estum. sed in illis par/
tibus frigida sunt magis appetibilia. Et
ideo machometus fingens quod manus
domini corporaliter eum tetigit. asseruit
quod fuit a deo infrigitatus vsq; ad me/
dullam dorsi volens deo attribuere frigi
ditatem que maxime appetitur ab estua
tis. Secundo dicendum quod seductor il
le sicut ⁊ alij tyranni timebant gentes
sibi subditas. ne contra eum tumultuose
insurgerent. ⁊ quia per vinum consueue
runt rixe ⁊ multa oriri turbationum scã
dala. presertim inter homines brutales si
cut erant gentiles illarum regionum ut
dictum fuit supra. Idcirco ad talia preca/
uendum vinum prohibuit omnino. Et
simili etiam ratione finxit quod christus
non fuit occisus a iudeis. ne populus cre
deret quod possent suum prophetam oc/
cidere cum iam christus quem confite/
tur excellentiorem se occisus fuerat ab
alijs. Ad tertium uero dicendum quod
ieiunium illud ab eo institutum potius
facit ad repletionem uentris ⁊ crapulam
procurandam quam ad abstinentiam su/
stinendam. commedunt enim tempore ie/
iunij vt communiter semel prope aurorã
⁊ iterum post solis occasum ⁊ de omni cõ
mestibili. ⁊ sic manifestum est quod non
est ieiunium ad abstinentiam pertinens
sed potius ad gule obsequium. ⁊ hoc de
quarto. Circa quintum de duratione il/
lius secte attendendum quod nonnulli
mirantur de hoc q; secta ista tam erro/
nea ⁊ viciosa ut dictum est tam diuturne
durat. cum ex decursu veteris ac noui
testamenti vsque ad ipsam exclusiue nul
la secta falsa seu ritus erroneus tante
fuit durationis. Uidemus enim quod
assyrij ⁊ caldei persi ⁊ greci qui populuꝫ
dei per interualla temporum afflixerunt
fuerũt pue durationis respectu duratõis

istius secte. Similiter romanorum ⁊ idola/
trarum secta modicū durauit respectu isti?
Quod si dicatur quod huiusmodi duratio
nis non est causa querenda cum sit ex uo
luntate diuina hoc permittente cuius vo/
luntatis causa nō est querenda hoc non ui
detur sufficere. Nam licet de uoluntate
dei que est eius essentia non est causa que
renda cum sit prima causa omnium. nihilo
minus tamen de eius effectibus a sanctis
⁊ iustis uiris queruntur cause specialiter
in similibus. Unde Hieremias in capitulo
duodecimo deo dicit. quare uia impiorum
prosperatur. et infra Plantasti eos ⁊ ra/
dicem miserunt ⁊ proficiunt et cetera. Et
Abacuc deo alloquens in primo capitulo
sic dicit Mundi sunt oculi tui ne uideas
malum ⁊ respicere ad iniquitatem non po
tes quare non respicis super inique agen
tes ⁊ taces deuorante impio iustiorem se.
Que uerba proprie possent applicari ad
hoc propositum. Nam deus uidetur ta/
cere permittendo quod populus tantis er
roribus ⁊ uicijs implicatus populum iusti
orem se deuorat scilicet christianum ⁊ hoc
per tam insuetam durationis diurnitatem
Nam ut dicit postillator infra eodem capi
tulo. Jam transiuerat plus quam septingē
ti triginta anni ab initio huius secte vsq̄
ad tempus in quo hanc postillam scripse/
rat. ⁊ hodie scilicet anno domini millesimo
quadringentesimo trigesimoprimo iaz trā
siuerunt octingenti ⁊ quattuor fere anni
ab initio huius secte vsq̄ nunc. nec tamen
adhuc apperent signa consummationis ipsi
us de quo non solum multi mirantur tan
te durationis causam non inuenientes sed
etiam quidam alij claudicant murmuran/
tes de dei prouidentia ⁊ eius equissima iu/
sticia. Ad cuius aliqualem responsionez sal
ua semper incomprehensibilitate iudiciorū
dei ⁊ viarum eius inuestigabilitate. Uide/
tur dicendum quod inter sectam saraceni/
cam ⁊ sectas aliorum paganorum preceden
tium sunt alique differentie. Nam licet
omnes tam ista secta quam precedentes cō
ueniunt in ratione infidelitatis. omnes enī
tam isti quam illi carent fide uera. diffe/
runt tamen in multis et specialiter in tri/
bus que ad propositum faciunt. quorum pri
mum est quod hec secta licet mala ⁊ pessi/
ma ut dictum est non tamen est idolatrica
nec cultum idolorum publice in suo domi/
nio permittit sicut alie secte precedentes cō
muniter faciebant. ut est manifestum. Naz
a tempore assiriorum ⁊ caldeorum usq̄ ad
tempus cosdree inclusiue cuius dominium p
pinquum fuit ipsi machometo semper ui/
guit cultus idolorum inter gentes qui po
pulum dei vexabant. ut patet in ueteri te/
stamento ⁊ in historijs ecclesiasticis ⁊ legē
dis sanctorum. Constat autem q̄ inter om
nia peccata quibus deus offenditur pecca/
tum idolatrie est potissimum intantum q̄
deus se ostendit feruentius seu ardentius
illud punire quam alia peccata. Unde exo
di vigesimo. Solum super preceptum de p
hibitione idolatrie ⁊ non super alia deus
dicitur zelotes. Nam cum dixisset Non
adorabis ea scilicet idola nec coles subdit.
Ego sum dominus deus tuus fortis zelo/
tes. Et ibidem trigesimoquarto cum di
xisset Non adorabis deum alienum. sta/
tim subdit Quoniam dominus zelotes no/
men eius ⁊ cetera. ⁊ deuterono. vigesimo
nono loquens de homine idolatra dicens
tunc quam maxime furor eius id est dei
fumet zelum contra hominem illum. ⁊ sic
in multis alijs sacre scripture locis. Cuius
ratio est. Nam zelus importat intensionez
affectus ex quo quis vehementer querit
excludere illud quod sibi repugnat secun/
dum Augustinum libro octuagintatrium
questionū. Et quia cultus idolorum inter
cetera peccata magis repugnat cultui di/
uino. Ideo circa hoc peccatum dicitur zelo/
tes ⁊ zelare singularius quam in alijs pec
catis. Unde ⁊ non tantum tolerat duratio
nem eius sicut aliorum peccatorum eo mo/
do quo viri dicimur zelare vxores ne per
consortium aliorum impediatur singulari/
tas quam in uxore querunt. unde non taz
diu tolerant zelotipiam sicut alia vicia que
de vxoribus suspicantur. Et quia ista se/
cta nō incurrit peccatū idolatrie cōmitten
do nec pmittendo. Ideo nimirū si deus eā lon
giori tempore tolerat q̄ alias sectas prece/
dentes quarū quelibet publice idolatrabat

114

Si aūt dicat̄ de hoc ꝙ idolatriā multo ma
iorib⁹ tꝑibus deus ꝑmisit. Incepit eni secū
dū quosdā a tꝑe enos ꝗ fuit terti⁹ ab adaȝ
de quo geñ. quarto. secūdū uero alios a tē
pore nemroth. de quo geñ. x. ⁊ quicq̄d sit
de hoc manifestuȝ est ꝙ tꝑe moysi egyptij
idola colebāt. vnde exodi. xi. In dijs egypti
faciā iusticiā. Et in tꝑe dauid legit̄ in psal.
Omnes dij gētiū demonia ⁊c̄. Unde ratio
ꝑdicta nō videt̄ habere locū cū sit manife/
stū ꝙ de⁹ ꝑ multa maiora tꝑis spacia ido
latriā in gētibus ꝑmisit. Ad hoc dicēdū ꝙ
idolatriā ē nomē generis sub quo cōtinen
tur multe ⁊ uarie species idoloꝝ et cultus
eoꝝ. vnde diuerse gētes seu natōnes diuer
sa idola colebāt et sub diuersis ritibus. Uñ
iudic. x. de filijs israhel dicebat̄ ꝙ seruierūt
dijs arā. et dijs sidon. et dijs moab. et dijs
amon et dijs philistijm et huiusmodi. Cum
aūt aliq̄ gēs aliā superabat deos illius gē
tis deuicte destruebat et cultuȝ eoꝝ. Unde
esa. xxxvi. rabsaces in nomine senacherib
ꝗ multas gētes deuicerat. dicebat. vbi sunt
dij ameth et arphat et ubi sunt dij saphar
et bain etc̄. q. d. ꝙ uicerat gentes illas ita
et deos eoꝝ. Ex quo pȝ ꝙ sicut nulla fuit
ptās mūdana q̄ tantum durasset sicut ptās
huius secte de qua loq̄mur ꝓut in historijs
pōt haberi. ita nec fuit aliqua idolatria in
tātuȝ durās. nā una specie idolatrie supa/
ta seu destructa ꝑ aduersarios sue gentis.
alia species idolatrie. s. alterius gētis supe
rātis insurgebat. ⁊ sic lȝ de⁹ multo tꝑe ido
latriā sub ratōne generis ꝑmitteret. nullā
tñ speciē idolatrie diu tolerabat sed vnā ꝑ
aliā puniebat. Et ideo qñ romanū imꝑiuȝ
ut omnes nationes sibi subiugaret omnes
species idolatrie recepit ut in historijs sco
lasticis legit̄ de phano pantheon. tūc deus
omnes huiusmodi idolatrie species ꝑ chri
stū ⁊ ei⁹ doctrinā destruxit ꝓut fuit ꝓphe/
tatū dañ. septimo. ꝙ lapis. s. christus absci/
sus sine manib⁹. i. absq̄ humana potestate
statuā. i. idolatriā diminuit quo ad omnes
eius species ꝓut largius fuit declaratū ī ad
ditione dañ. ca. supra dicto in respōsione ad
primū argumētū. Et sic pȝ rō quare ista
secta nephanda de quo loq̄mur in propria
specie ⁊ ritu in tot tēporib⁹ ꝑdictis plusq̄
aliqua species idolatrie tolerat̄. nā in ista
est infidelitas siue idolatria. In alijs uero ꝑ
cedentib⁹ fuit idolatria cū infidelitate. Ido
latrie aūt punitio zelo diuino subiacet quo
deus feruētius ⁊ celerius punit q̄ȝ alia pec
cata ut dictū ē. Secūdū vero in quo differt
ista secta ab alijs ꝑcedētib⁹ est ꝙ ꝑcedētes
ut cōmunit̄ cogebāt fideles ad adorandum
seu thurificandū idolis ut patet in daniele
de tribus pueris ⁊ in libris machabeoꝝ et
multo frequēti⁹ ⁊ clari⁹ in legēdis aposto
loꝝ ⁊ martyrū qui ꝑ tyrānicā potestatem
multiplicit̄ torquebant̄ ut cultū idolis ꝑsta
rent sup quo īnumerabilia tormēta patie
bant̄ vsq̄ ad sanguinis effusionē. tenētes
uero istā sectā sarracenicā cōmunit̄ ⁊ ut in
plurib⁹ nō cogebāt fideles ad apostatandū
Nā in achorano ꝑcipit̄ ꝓut habet̄ in ꝑdi/
cto tractatu ꝙ omnes homines nō recipiē
tes legē suā occidant̄ nisi soluant tributuȝ
Ex quo pȝ ꝙ ꝑ solutōnē tributi soluunt̄
ab hac coactione. Solutio autē tributi su/
perioribus etiā si sint infideles licita ē di/
cēte christo Luce. xx. Reddite que sunt ce
saris cesari. ꝙ autē saraceni nō cogūt fide
les ad apostatandū in fide ē manifestū per
experientiā. nā in partib⁹ egypti ⁊ iudee ⁊
in ceteris cōfinibus cōmorant̄ fideles chri/
stiani. Et etiā in ꝑtibus turchie ⁊ alijs re
gionibus orientalib⁹ ꝑmittunt̄ fideles chri
sti nō solū ad habitādū sed etiā ad haben/
dū parua monasteria ⁊ aliqua oratoria. ma
nifestū ē eni ꝙ in sancto sepulchro hieroso
lymis ⁊ in ciuitate bethleem sunt monaste
ria fratrū minoꝝ deuote uiuētiū ⁊ in tur/
chia ⁊ alijs partib⁹ orietalibus sunt mona
steria ꝑdicatoꝝ religiose uiuentiū. ⁊ in mō
te sinai ubi lex mosaica fuit data ⁊ corpus
beate catherine requiescit sunt multi mo/
nachi deo seruientes sub regula sancti Ba
silij. ⁊ ego uidi aliquos habētes breuiaria
⁊ aliquos libros canonis ī lingua caldaica
⁊ celebrantes missas suas sub ritu ecclesie.
lȝ cū aliquibus alijs cerimonialib⁹ differen
tijs q̄ nō uariant substātiam celebrationis.
Patriarcha ēt alexandrinus ꝗ fidē catho
licā tenet. lȝ ab ecclesie vnitate ꝑ viaꝝ dis/
crimia aliq̄lit̄ deuiat. ē tñ in illa magna ci
uitate q̄ dr̄ alchaira fūgēs officio ꝑtriarcha
tus ꝓut omēs uenietes ab istis ꝑtib⁹ testā
tur. cuȝ tñ in illa magna ciuitate cōmunit̄

presidet soldanus qui maximus ē inter sa/
racenos ⁊ nō solū permittit patriarchā p̄/
dictū in predicto officio. sed etiā ipm̄ hono
rat ⁊ pmittit ꝙ regat omnes fideles cōmo
rātes ī ptibꝰ egypti alexandrie ⁊ damasci
⁊ hierusalē ꝗ qdē fideles sūt ī magna mul
titudīe. Et sic pꝫ rō q̄re ista secta lꝫ mala
⁊ pniciosa nō tamē fidelibꝰ tam nociua nec
periculosa sicut alie secte p̄cedentes q̄ cona
bant͛ cogere christianos ad apostatandum
de fide ⁊ negandū christū diutius toleret͛
q̄ꝫ secte erronee p̄cedentes. Sed forte cōtra
p̄dicta dicet͛ ꝙ licet ista secta cōmunit͛ non
cogat fideles ad recedēdū a veritate fidei
tamē supprimit eos uehemēter ita ꝙ uiuūt
int͛ eos quasi sub iugo captiuitatis ⁊ ser/
uitutis. Itē p̄dicti quotidie mouēt bella cō
tra christiāos ⁊ multos occidūt ⁊ captiuāt
⁊ terminos eoꝝ ⁊ terras deuastant. Ex ꝗ
bus uidet͛ ꝙ ꝓ honore nominis dei nō tan
tū debuissent tolerari. Ad primū dicēdū ꝙ
uiuere abiecte ⁊ sub iugo seruitutis non di
minuit aliq̄d de veritate ecclesiastice digni
tatis. Nā ut ait hilariꝰ i. vij. de tri. hoc ha
bet ꝓprīū ecclesia ut dū ꝑsecutionē patit͛
floret. dum opprimit͛ crescit. dū cōtēnit͛ per
sistit. dū ledit͛ uincit. dum arguitur intelli/
git. tūc stat cū superari videt͛. hec ille. Ex
quo patet manifeste ꝙ ueritas ecclesiastice
dignitatis nō cōsistit in prosperitatibꝰ mū
danis dicēte christo Ioh. xviij. Regnū me
um nō ē de hoc mūdo. sed potius in aduer
sitatibus mūdanis ꝓ noīe christi tolerādis
qd̄ ēt ex ꝓcessu primitiue ecclesie in bonis
spiritualibꝰ pōt haberi. Manifestū ē enim
ꝙ ī ecclesia primitiua a tp̄e apostoloꝝ usqꝫ
ad tp̄s Siluestri pape qn̄ nulla ptās mūda
na erat apud fideles tūc ecclesia maxīe pro
sperabat͛ in spūalibus. florebat enī in fre/
quētibꝰ triūphalibus martyrijs qn̄ ꝓ fide
christi sustinēda sūmi pōtifices ⁊ alij p̄lati
⁊ viri religiosi ⁊ etiā simplices utriusqꝫ se
xus ꝓ christi nomine gaudēt͛ tormēta ⁊ ra
bieꝫ tyrānoꝝ vsqꝫ ad mortē acerbissimam
sustinebāt. Ex ꝗbus manifestabat͛ ꝙ uir
tutes diuine. s. fidei ⁊ spei ⁊ charitatis pro
tūc in ecclesia q̄ sunt vera ⁊ maxima bona
spiritualia maxīe habūdabāt. qn̄ aūt in ꝓ/
cessu tēporis fideles magnas ptātes secula
res obtinuerūt. tūc p̄dicte uirtutes ꝗsi per
misericordiā diuinā nō ex toto defecerūt. n̄
tamē sub eodē vigore cōmunit͛ reperiunt͛
sicut in ꝑmitiua ut est manifestū int͛ infide
les etiā cōmorātes his tēporibꝰ in partibꝰ
ultramarinis multi reperiunt͛ deuotiores
q̄ꝫ in istis partibꝰ. qd̄ satis patet ex ma/
gna patiētia eoꝝ in tolerādis obprobrijs
⁊ iniurijs saracenoꝝ frequēt͛ ꝓ christi no
mine. Ad secundū uero dicendū ꝙ secundū
Augustinū in tertio de trinitate ca. xvi. et
allegat͛ a magistro in ꝑmo dis. xlvi. Mala
q̄ ab iniq̄s infidelibꝰ fideles pie ꝑferūt ipis
scilicet fidelibꝰ utiqꝫ ꝓsunt ad emēdāda pec
cata uel exercendā ꝓbandāqꝫ iusticiā. hec il
le. Unde in huiusmōi debellationibus sara
cenoꝝ qn̄qꝫ deus operatur infligendo pe/
nā christianis ꝓpt͛ multa peccata q̄ ab eis
cōmittunt͛ ⁊ in talibus saraceni reputandi
sunt ut flagellū dei ⁊ uirga furoris eius ꝓ
ut esa. x. ⁊ sic talia ꝓprie fiunt ad emendā
da peccata. Qn̄qꝫ uero ad exercendū pro
bandāqꝫ iusticiā. Nā deus ꝗ sine testimo/
nio sue bonitatis nullū tēpus reliquit lan/
guētibꝰ seu tabescentibꝰ p̄dictis ꝑncipalibꝰ
virtutibꝰ ꝓuidit ecclesie sue dās ei reges
⁊ ꝑncipes ꝗ virilit͛ ⁊ fortissime sepe contra
aduersarios fidei ꝑ modū bellicū ⁊ milita
tarē strennue pugnant prout patet in hi/
storijs germanorū ⁊ galloꝝ ⁊ alioꝝ ortho
doxoꝝ europe principū p̄sertiꝫ in historijs
hispanie in quibus habet͛ ꝙ serenissimi re
ges antiq̄ bone memorie multa certamina
⁊ varia bella domini cōtra saracenos huiꝰ
modi exercuerunt. ⁊ multas ciuitates ⁊ re
giones de manibus hostiū crucis recupera
uerūt ad laudē dei ⁊ honoreꝫ ecclesie unde
⁊ hodiernis tēporibus scilicet in prima iu/
lij scilicet anno millesimo. cccc. xxxi. anni p̄
sentis suprascripti illustrissimus rex no/
ster Iohānes cū magna potestate regni sui
licet nō tota ītrauit terrā sarracenoꝝ vsqꝫ
ad ciuitatē metropolim. s. granata ubi rex
eoꝝ residebat ubi prope illā bellū iniuit cū
magna multitudine saracenoꝝ. In quo bel
lo suffragāte diuina clementia ⁊ beata uir
gine intercedēte cū beato Iacobo patrono
nostro totā illā multitudinē deuicit ⁊ usqꝫ
ad portas ciuitatis fugauit occisis de inimi
cis crucis christi plusq̄ꝫ quinqꝫ milibus. ⁊
nisi solis occasus supuenisset multo maior
fuissꝫ eoꝝ ruina ex quo magne deo laudes
referēde sūt ⁊ grārū actiones sperātes de
sui clemētia circa hoc maiora ⁊ viciniora sa
luti ꝑ serenissimū regē nr̄uꝫ p̄fatū fienda.

Ex quibus patet ꝙ ſicut olim contra ido
latras feroces qui cogebant fideles ad re
cedendũ a cultu diuino ⁊ ad idola adoran
dum. deus diſpoſuit martyrũ cõſtantiã ꝑ
quam oſtenderet̃ firmitas fidei eccleſie er
ga deum. Sic contra falſos ſaracenos in ar
moꝝ potẽtia cõfidẽtes. prouidit de potenti
bus ⁊ fortiſſimis principibus pro deo ſtren
nue militantibus in quo diuina prouidẽtia
que in ſui diſpoſitione nõ fallit̃ ſe oſtẽdit
fideliũ iuſte ⁊ pie gubernatiuã. Tertiũ ue/
ro in quo differt iſta ſecta a precedentibuſ
eſt ꝙ precedẽtes ſecte idolatrarũ dignita/
tẽ chriſti in omnibꝰ ⁊ per omnia denigra
bãt negãtes nõ ſoluꝫ eius deitatẽ ſed etiã
eius bonitatẽ ſeu uirtuoſitatẽ humanam.
aſſerentes ipſum fuiſſe ſeductorẽ ⁊ malefi/
cũ ⁊ hꝰmõi. vnde cũ uiros iuſtos ⁊ fideles
ad recedẽdum ab eius fide cogebãt deride
bant eos per crucẽ ⁊ paſſionem chriſti di/
centes quomodo inter deos debet ↄputari
⁊ tãq̃ꝫ deus coli qui ſeipſum nõ potuit ſal/
uũ facere in quo cõueniebãt cũ iudeis chri
ſtum improperantibus. que quidẽ blaſphe
mia chriſti cõmuniter inuenit̃ in legendis
ſanctoꝝ martyrum qui ſub tyrannica po/
teſtate romanoꝝ ⁊ perſaꝝ ⁊ alioꝝ tyranno
rum poſt paſſionẽ chriſti martyrio ſunt co
ronati. Secta uero iſta hoc nõ facit. nã ut
dictũ fuit ſupra in tertio articulo. licꝫ deita
tẽ chriſti neget que ẽ ſumma ⁊ ineffabilis
excellentia diuine perſone. concedit tamen
ipm̃ fuiſſe exceẽlltiſſimũ ſuper omnes crea
turas mũdi ut dictum eſt. unde nimirum ſi
contra iſtã ſectã tolerabilius ſe habeat di/
uina iuſticia diutius eam ſuſtinẽdo q̃ꝫ aliaſ
precedentes chriſtuꝫ hominẽ uituperãtes.
Et attendendũ ꝙ circa finẽ mũdi antichri
ſtus ſurget prout ſecũda theſſalonicẽ. habe
tur. ſecũdo capitulo qui omnes perſecutio/
nes omniũ ſectarũ predictarum excedet. nã
fideles nõ ſolũ coget ad recedendũ a cultu
chriſti. ſed etiã ad adorãdum ipm̃ antichri/
ſtum tanq̃ꝫ deum ut ibidem. ⁊ ideo nõ ſolũ
dicit̃ antiapoſtolꝰ ⁊ antipropheta ſicut ma
chometus ut dictũ eſt. ſed etiaꝫ antichriſtꝰ
tãq̃ꝫ ceteris magiſ chriſto cõtrarius. Et iõ
ſicut deus diſpoſuit cõtra perſecutionẽ ido
latrarũ que maior fuit q̃ꝫ ſaracenoꝝ ut di
ctum eſt martyres qui fortiſſimi fuerunt
in fide intãtum ꝙ mundum uicerũt omnia
mũdana tormenta pro fide chriſti ſuſtinen/
do. Iuxta illud hec ẽ uictoria que uincit mũ
dum ſcilicet fides ueſtra. prima Ioh. quinto
Sic contra perſecutionẽ ſaracenoruꝫ diſpo
ſuit reges qui licet in fidei firmitate nõ tã
tum gradũ attingerent ſicut martyres. fu
erunt tamẽ in fide ſtabiles ⁊ in armorum
potẽtia deo ſtrennue militãtes intãtum ꝙ
de ipſis poteſt dici ꝙ per fidem uicerũt re
gna licet nondum ut habet̃ in additione ad
heb. xi. ⁊ prima Ioh. v. Et hec fuit ſufficiẽſ
prouiſio ad ſaracenoꝝ maliciã refrenãdam
Sic etiã diſpoſuit contra maximã perſecu
tionẽ antichriſti ſecundum aduentũ ſuũ ꝑ/
ficiendũ ut cõtra ſummũ perſecutorẽ ſum/
mus inſurgeret liberator. Quibus conſide
ratis patet ratio maioris ⁊ minoris dura/
tionis harum ſectarum que ſumenda ẽ ex
maioritate ſeu minoritate perſecutionũ eaꝝ
nam quia perſecutio antichriſti erit maxĩa
ideo erit breuiſſima iuxta illud Marci. xiij
capitulo. Et niſi breuiaſſet dominus dies il
los non fuiſſet ſalua omnis caro. Et pari
ratione quia perſecutio ſaracenorum inter
ceteras eſt minor ut patet in predictis tri
bus differentijs. ideo eius duratio eſt ual/
de longior ceteris. Et quia perſecutio ido/
latrarũ fuit quaſi media inter eas. iõ eius
duratio eſt quaſi media inter durationes
predictas. ⁊ hoc loquendo de duratione in
cõmuni non attingẽdo ad menſuram tẽpo
rum exquiſitam. qꝛ hoc eſſet inquirere de
temporibus ⁊ momẽtis que pater poſuit
in poteſtate ſua. actuũ primo capitulo. In ꝗ
bus omnibus maxime relucet ſapientia di
uina que uincendo maliciam diabolicam pa
riter ⁊ humanã attigit a fine uſq̃ꝫ ad finẽ
fortit̃ ⁊ diſponit omnia ſuauit̃. Sap. viij.
ca. Que quidem ſapientia nos dignet̃ ſua
uiter diſponere nunc per gratiaꝫ ⁊ in futu
ro per gloriam. Amen.

Finit feliciter opus fratris Nicolai de
Lyra ordinis minoꝝ ſup actus apoſtoloꝝ
ſup epiſtolas canonicales et ſup apocaly/
pſim. ⁊ impreſſum Mantue ꝑ Paulum Io/
hannis de Butſchbach maguntinenſis dio
ceſis Anno dñi. M. CCCC. Lxxx. die uo
xxx. Marcij. regnãte ibidem feliciſſime il/
luſtriſſimo dño domino Federico de Gon
zaga Marchione tercio.

DEO LAUS.

